ՈՒՐԲԱԹ – ՇԱԲԱԹ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ
1-2
VENDREDI - SAMEDI
1er - 2 JANVIER
1988

LE NUMERO : 4.00 F

ՀԱՅՐԱՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՀԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: (1) 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

63ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.652 | Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN | 63e ANNÉE — No 16.652

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

Նոր Օրերուն Շարահիւսվ

Ողջունել գալիքը միշտ նոր յոյսերով: Այն խոր համոզումով թէ ինչ որ կու գայ, անպայման աւելի լաւ պիտի ըլլայ քան ինչ որ կ'երթայ: Եւ լաւ որ այդպէս է, այլապէս կեանքն իսկ կը կորնչէր որեւէ իմաստ: Եւ իմաստունն ան է, որ խոր ծերութեան սեմին իսկ, չի դադրիր ծրագիրներ կազմելէ: Եւ խորհելէ՝ վաղը:

**

Ամբողջ տարի մը անցաւ, խաղաղութեան, եղբայրութեան, ազատութեան նոյն կոչերով ու տենչերով: Եւ սակայն, Պաղեստինցին մնաց հայրենիքի մը կարօտ, իրանցին եւ Իրաքցին չարունակեցին կռուիլ, յանուն ինչի՞ թերեւս մէկը դիտէ, բայց, ոչ անշուշտ, միամտաբար զգաստացաւ այն երիտասարդը, որ կ'իյնայ ռազմադաշտին վրայ, Աֆղանիստանի ժողովուրդը դեռ կ'երազէ իր անկախութիւնը, մինչ աշխարհի մեծ-բուն զլխաւոր մտահոգութիւնն է տալ-բին օրուան սակը: Այս տարի ալ, ուրիշ-մըն, քան վիճակագրութեանց, տասնեւ-չորս միլիոն մանուկներ մեռան սովահար, աշխարհի չորս ծագերուն, մինչ անդին, հո՛ս, միլիոնաւորներ –մենք ալ մէկը-կրնանք մեռնիլ... չատ ուտելէն: Նո-րութիւն չէ, անշուշտ, եւ ոչ մէկ ճառ, ոչ մէկ քարոզ կամ խմբագրական բան մը պիտի փոխեն այս ուղղութեամբ:

Կորքաչովեան քաղաքականութենէն աւելի, մարդն իսկ է, որ հրապուրեց Ա-րեւմուտքը: Հակասական երեւոյթ, քա-նի վերապահ մնալով հանդերձ խորհր-դային քաղաքականութեան իսկական փոփոխութեան մը նկատմամբ, նոյն վե-րապահութիւնը չկայ մարգուն անկեղծու-թեան հանդէպ:

Մորհրդային այս նոր երեւոյթը իր դերը խաղաց նաեւ մեր հայրենիքին մէջ, ուր թոյլտուութեան հոսանքէն օգտո-ւեցան առաւելաբար մամուլը եւ Սփիւռ-քի հետ յարաբերութիւնները: Ղարաբա-ղը օրակարգի նիւթ դարձաւ երեւանէն Մոսկուա ու Ազանալէկեանն իսկ յոյսեր ներշնչեց արեւմտեան իր չրջապատին ընթացքին: Բայց, հայրենիքը մեզի բե-րաւ խոր մտահոգութեան պատճառներ, ապականութեան այն ծանրակչիռ հարցե-րով, որոնք կը սպառնան ամբողջ ժողո-վուրդի մը առողջութեան, այլ խօսքով՝ կեանքին: Ու կը թուի, որ երեւանի մեր ղեկավարները հիմնական եւ անմիջա-կան լուծումներու կարելիութիւններ իսկ չեն գտներ: Ի՞նչպէս համակերպիլ նման վտանգի մը: Ի՞նչպէս ընդունիլ որ ծնող հայ մանուկը մաքուր օդ մ'իսկ չունենայ շնչելիք, թէկուզ ոչ անկախ, ոչ ալ բոլո-րովին ազատ, բայց, իր հարազատ հո-ղին վրայ:

**

Սփիւռքը ուրախ օր մը ապրեցաւ Յունիս 18ին: Տարիներու համբերատար աշխա-տանքէ ետք, մեզ մաչեցնող ձղձգումներու եւ սակարկութիւններու իր չարանով, Հա-յկական Մորհրդարանը մեղի չնորհեն ըրաւ, ի վերջոյ, ցեղասպանութեան զոհ ժողո-վուրդի մը վկայականը: Ուրախացանք: Այնքան դիւրին է մեզ ուրախացնել: Ո-րովհետեւ, այդ թուղթի կտորներն իսկ կը պլպլային, երբ կարդը մեղի կու գայ: Բայց, չնսեմացնենք այս բարոյական յա-ջողութիւնը, որ խանգարեց Թուրքիան: Եւ ինչ որ կը խանդարէ Թուրքիան, ար-դէն իսկ մեծ յաջողութիւն է մեզի հա-մար: Միւս օրերը անցուցինք ճաչերով, պարահանդէսներով եւ յաճախ նաեւ ամ-բոխավար ճառերով: Խուսափեցանք հիմ-նական հարցերու քննարկում կատարելէ: Մանաւանդ սփիւռքեան մեր հողերուն լուծումներ գտնելէ: Օրինակ՝ նոր դպրոց-ներ երազելէ առաջ, եղածը պահպանել ու գիտակից նաեւ թէ ուսուցիչ պէտք է պատրաստենք եւ ասիկա ստիպողական հարց մըն է: Քիչ մը առարկայական լինք-նաքննադատութիւն եւ նուազ՝ երանելի լինքնագոհութիւն:

Մեր եւ բոլորին երկրորդ հայրենիքը՝ Ֆրանսան չարունակեց իր ընթացիկ եւ առանցքական կեանքը՝ ընտրապայքար: Թեկնածուները պաշտօնական չեն, բայց ծանօթ են: Նոյնիսկ ան, որ fոfէք կնոջ մը դերը ստանձնած, վերէն կը դիտէ, կը ժպտի ու քաղաքական իր հին փորձա-ռութեամբ, կը սպասցնէ, մինչ ինք չատ լաւ դիտէ ընելիքը:

**

Ու տարին կը թաղենք այսպէս: Ողջու-նելով գալիքը, միշտ նոր յոյսերով, նոր երազներով: Եւ լաւ որ այդպէս է: Որով-հետեւ՝ վաղը ուրիշ օր է: Եւ մենք կ'ապ-րինք նոր օրերու ծարաւով:

«ԾԱՌԱՋ»

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՇՈՒԵՑԱՐԴԱՐ

Ո՛չ կաղանդ պապայիկ, ոչ ալ ամոր ա-նակնկալներու տոպրակին կը սպասենք այլեւս: Մեծցած ենք: Կաղանդ պապան սիրելի, հին մտերիմ մըն է միայն· մեր մշուշներու աշխարհին մէկ բնակիչը· հե-ռուն: Այն օրէն, որ ոտք դրինք այդ աշ-խարհէն դուրս, անակնկալները բնոյթ փոխեցին· մշուշը ամոց հմայքն ալ կուլ տուաւ ու այսօր ամոք ընդհանրապէս կը վախցնեն· տաղտուկ կ'առթեն, բան՝ ու-րախութիւն: Այդ պատճառով ալ բացառիկ հագուադէպ պարագաներու անպայման պէտքը կը զգանք շեշտելու տարբերութի-ւնը· կ'ըսենք, կը գրենք՝ «համելի ամա-կընկալ»:

Այս բոլորը մէկդի դրած, ներկայի մար-դուն, կաղանդէն կը մնայ ուրախ ըլլալու տարօրինակ պարտադրանք մը, ու տարե-կան հաշուեյարդարի մը լռելեայն հրաէ-րը: Հաշուեյարդար՝ ո՛չ անշուշտ անձնա-կանը: Ատոր համար հանդիսաւոր թուա-կաններ ոչ մէկ իմաստ ունին: Մեր՝ ըն-կերային, գաղութային, եզակի պայման-ներու մէջ ապրող հաւաքականութեան հաշուեյարդարն է խնդրոյ առարկան, հաշ-ուեյարդարը ամոր, որ հեռուն հայրենիք մը ունի, հոս՝ ամոր կարօտը· դատ մը կը տանի անժամանցելի, ու հազար ցաւ:

Ինչեր ունի այս հաւաքականութեան մեր թեւը 1987–ի տարեգիրքին պարտի ու պահանջի էջերուն մէջ արձանագրելիք: Առանց երկար – բարակ հաշիւներու, պա-տասխան – պատկեր մը կու գայ տեղա-կան հայկական –ոչ հայերէն– ամսաթեր-թի մը տարուան վերջին թիւին առաջին էջով:

Լուսինը գրաւած մարդու երջանիկ դէմ-բերով հոնկէ մեզի կը ժպտին դէմքերը երկու Հայերու, որոնք Փարիզ – Տաքար արշաւին պիտի մասնակցին: Ծրագիր մը, որուն նիւթականը գնահատուած էր 600 հազար ֆրանք, որ յետոյ բարձրացաւ 800 հազարի:

Ամէն բան պատրաստ է· գնուած է նիւ-նաշարժ մը, հարկաւոր փոփոխութիւնե-րը կատարուած են, գտնուած է կրօնաւոր մըն ալ որ օրհնած է զայն, ու այսօր եր-կու հոգինոց անձնակազմը մեկնումի ազ-դանշանին կը սպասէ:

Թերահաւատներու կամ արդիականու-թեան նման ձեռնարկներու հանդէպ բըմ-ծիծաղ մը միայն ունեցողներու համար կայ նաեւ հետեւեալ տեղեկութիւնը· «*Թէ կարելի ըլլայ կառքը ողջ առողջ վերա-դարձնել Փարիզ, պիտի վճռաւուի ու դո-յացած դումարը յատկացուի քաղցկեղի հետազօտութեան Հիմնարկին ու հայկ· վարժարաններու...*»:

Այս լուրին վերաբերեալ նկարին ու տո-ղերուն տակէն խոշոր սեւ գիրերով SOS մը օգնութիւն կ'աղաղակէ: Լիբանանի հայ դպրոցականներու օժանդակելու կա-պոյտ խաչի կոչն է, որ լսելի դարձաւ արդէն շատերու կողմէ: Այդ «շատեր»ը ամոք են որոնք Փարիզ – Տաքարի նման արկածախնդրութեան մը թէկուզ ար-դիւնքին չեն ձգեր հայկ· դպրոցին ու դպրոցականին ճակատագիրը, կամ ամոց զօրավիգ կանգնելու պարտականութիւնը:

**

Ելքի բաժնին համար 800 հազարնոց ար-կածախնդրութիւն մը, իսկ մուտքին՝ սեւ, հաստ գիրերով SOS–ը հայ դպրոցական-ներու...:

**

Աւելի դիւրին հաւասարակշռելի հաշ-ուեփակերու մադքանէով՝

Թ. ԱՐՓԻ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂԱՎ

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒ-ԹԵԱՆ չուրջ համաձայնութիւն մը գոյա-ցաւ մէտտասներորդ ժամուն, աենտիքանե-րու և գործատիրութեան միջև: Արդարեւ, Զորեքշաբթի իրիկուն է, տարեգլուխէն 24 ժամ առաջ, որ ընկերային ընկերակից-ները ելք մը գտան Ֆելիքի Սըկէնի նախա-բարութեան մէջ: Համաձայնագիրը չըս-տորագրեց Սէ – ժէ – Թէ–ն կը նա-խատեսէ գործազրկութեան ապահովագը-րութեան սակարաժնի 0,32%–ի յաւելում մը, հաւասարապէս բաժնուած աշխատա-ւորին եւ գործատիրոջ միջեւ (0,16%-ական): Նախարարը ձեռք ձգեց որ կոմպե-նսասիոն ներդրումներ կատարեն գործազուր-կերու կազմութեան համար: Այս հա-մաձայնագիրը ստիպողական դարձած էր որովհետեւ, գործազրկութեան սնտուկը 14,7 միլիառի բաց մը նախատեսած էր 1988–ի եւ 89–ի համար: Ասիկա բաւա-կան խախուտ ալ կը նկատուի, որովհե-տեւ հաշիւը եղած է (բացին) նկատի առ-նելով միայն 150 հազար նոր գործազուրկ 1988–ի համար եւ հարիւր հազար 1989–ի ինչ որ նուազ է քան հաւանական թիւը:

ԺԱՄԻՆ ՄԻՋԱԶԳԱՑԻՆ ԳՐԱՄԵՆԵԱԿԸ որոշեց մէկ երկվայրկեան առաջացնել ժամը, Դեկտեմբեր 31, կէս գիշերին, հա-մապատասխանելու համար երկրին թա-ւալման դանդաղեցման:

ԱՆՆ–ՄԱՐԻ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ, որ Ֆրանսա-կան պետական ձայնասփիւռի Պրիւտէլի թղթակիցն է, ինչպէս քանի օրէ ուն-կընդիրները կրնան հաստատել, Հինգշաբ-թի առաւու հաղորդեց թէ Պելժիոյ Ֆոիք-ներու 59%–ը ուտելի չեն, որովհետեւ կը տապկուին այլեւս ուրուած ձէթի մէջ: Այսվիճակը համահաւասարօրէն կը վե-րաբերի Ֆլաման թէ ուալոն Ֆոիքներուն: Այս մտահոգիչ լուրը, մանաւանդ Պել-ժիոյ մէջ, ուր Ֆոիքը ազգային կերա-կուր է, լոյս տեսած է սպառումի պաշտ-պան պարբերականի մը մէջ, որ կը չեշտէ թէ գործածուած ձէթը վատառողջ է: Պելժերը չեն վախնար եւ զայն մկրատած են՝ Չերնօ – ֆոիք···: Ցիշենք որ Անն-Մարի Մուրատեան ծանօթ է մեր ընթեր-ցողներուն իր պարբերական գնահատուած յօդուածներով, ինչպէս վերջերս Թուր-քիոյ ընտրութեանց նախօրեակին («Ծա-ռաջ» Նոյ· 21 / 22):

ՖՐԱՆՍԱՑԻ առողջապահութեան նա-խարարութիւնը երրորդ անգամ ըլլալով մերժեց կազմածներու արտօնագիրը բար-ձըր որակի յատուկ բուժարանի մը հա-մար, որ պիտի կառուցուէր Փորթ Շամպէռէ (Փարիզ 17–րդ), գլխաւո-րաբար արաբական դրամագլուխներով եւ որու ծրագիրը տարիներէ ի վեր հաս-նութեան արժանացած էր: Ծանր բանա-վէճ մը կը ծագի եւ ծրագրին պատաս-խանատուներէն մէկը՝ Ատէլ Ամէտ, նախ-կին տնօրէն արաբական լիկայի Փարիզի դրասենեակին, ձայն բարձրացուցած է, չեշտելով թէ ցարդ պետական բարձրա-դոյն իշխանութիւնները վաւերացուցած էին ծրագիրը եւ արդէն 50 միլիոն ծախ-սուած է: Այս հարցը ծնունդ առած էր 1979–ին, հաստատելով թէ մեծահարուստ արաբները Ֆրանսա չեն գար խնամուելու այլ նախընտրաբար Լոնտոն կ'երթան, ո-րովհետեւ գիրենք ընդունող չքեղ բու-ժարան (ֆլինիք) չկայ: Ամբողջութիւնը 400 միլիոն Ֆր· պիտի արժէր, գլխաւոր բաժնետէրն էր՝ Արապ Պէնքինկ Հորիո-րէյշընը: Ամէն ինչ կանոնաւոր էր կ'ըսուի: 200 անկողինոց այս լիւքս բուժարանը վերապահուած էր օտարներուն եւ որեւէ պարագայի չէր կրնար ընկերային ապա-հովութեան ենթակայ հիւանդները ընդու-նել:

ՏՈԼԱՐԸ, ինչպէս ամէն առտու, վեր-ջին ամիսներուն, տարուան վերջին օրն ալ անկման իր պատմական մրցանիշնե-րը կոտրեց: Փարիզի մէջ լքած էր՝ 5 Ֆր· 38–ի:

1988
ՇՆՈՐՀԱՒՈՐ
ՆՈՐ ՏԱՐԻ
ՅԱՌԱՋ
ԿԸ ՇՆՈՐՀԱՒՈՐԷ
ԻՐ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ
ԱՄԱՆՈՐԸ
ԵՒ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ
ԿԸ ՑԱՑՏՆԷ ԲՈԼՈՐ ԱՆՈՆՑ
ՈՐՈՆՔ ՓՈԽԱՆՑԻՆ ՇՆՈՐՀԱԻՈՐԵԼ
ՆՈՐ ՏԱՐԻՆ
1988

ՄԵՐ ՅԱՋՈՐԴ ԹԻՒԸ՝

«ՅԱՌԱՋ – ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Ամաւորի առթիւ «Յառաջ» լոյս չի տեսներ Ուրբաթ օր (Շաբաթ, Յունուար 2–ի թիւ) եւ խմբագրատունը փակ է:

Մեր յաջորդ թիւը՝ Յունուար 3, «Յա-ռաջ – Միտք եւ Արուեստ» (թիւ 123) հե-տեւեալ բովանդակութեամբ·–

Զ. Պիպէռեանի Մրջիւնները
ՄԱՐԿ. ՆՇԱՆԵԱՆ

Կ'իյնայ կոր — ՎԱՐԱՆ ՈՒԺ

Dialogue ami — J.-P. BODOSSIAN

Voix d'Arménie — D. LEUWERS

Ո՞Վ ԿԱՂԱՆԴ

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Ա.

... Եւ կարմիր հոգաթափներս ալ կը հանեմ, անկողին կը մտնեմ: Քնանալէ առաջ՝ ուղերձ մը կը սկսիմ, միամիտ բարբառով եւ պաշտողութեամբ՝ ինչպէս աղօթք մը, աղջոյնով ու հայցումով՝ ինչպէս նամակ մը: Հիմա մանուկ մըն եմ, արդար թեւերով՝ կուրծքիս վրայ ղըրած, խելօք աչքերով, աղաչող շրթներով, կաքաւի պէս տոսիկ փոխող սրտիկով՝ մանուկ մը, եւ՝ որ կը խօսիմ:

– Ո՛վ կաղանդ, հօր պէս քաղցր, Յիսուսի պէս բարոյախօս, հէքեաթի չըրթունքով, աղքատի տոպրակաձեւ ղըրպաններով, բարեկամ՝ ամէնքին, Քէնընան Պեռիկին, ու Մօրուքենց Քալիկին, ու Շարային, ու Արտակին, ու Սաթոյենց տան կաուներուն:

Ես, ահա, քուն կը մտնեմ՝ երբ դուն, դիշերուան մէջէն, պիտի գաս: Լսէ՛:

***

Հերու, ի՜նչ զարմանահրաշ տարի էր: Մեր պարտէզը, Մայիսին, բոնկած հնոց էր դարձեր, ամբո՛ղջ: Զօպանենց չան լակոտները աճեցան, մեծցան, եւ, նոյն իսկ, աղբիւր գացող աղջիկները հալածեցին:

Ես ալ աճեր էի: Մինանենց հարսը, իրենց փուռին առջեւ, երեսս համբուրեց: Երբ «ինչո՞ւ երեսս կը պաղնես» ըսի, ըսաւ. «Դուն նման ես զարձեր Ալանասուզի թափանցիկ ինձորներուն, որոնց մէկ հատը երբ արեւին դէմ բռնես, բաժակ մը լեցուն գինի կ'ըլլայ. ու բարակ աղուամազդ չարմազ ալիւրի է նման. աչքերուդ մէջ եօթը սէր կայ, եւ աննմանակ փառքի մը պատկերը»:

Մեր գիւղացի հարսին խօսքը պիտի կատարուի՞: Որովհետեւ այս տարի չարաղութեան դասին մէջ ցոյց տուած կարողութեանս համար մրցանակ առայ: Դպրոցիս մէջ գիս արտակարգ մանուկ կոչեցին, ինչու որ, հէքեաթներուն իմաստութիւնը բացատրող մեր պապերուն պէս՝ կը նկարագրէի անտառներուն անհաս երգերն ու չարչարանքը, երկնքի նշանները, ժամին գիշերուան կոչնակահարութիւնը: Կ'ըսէի. «Ինչ որ տեսած ըլլալ կը կարծէք, պատրանք է, ձեզմէ ոչ ոք պիտի ընդունի խկութիւնը, երբ գոյներուն ողջութիւնը եւ ակունքը չի ճանչնար»:

Վանդի իմ պապերէս կու գայ ուսումը այս իմաստութեան: Անոնցմէ՛, որ զօրացան յուռութքովը գոյներուն, խորհուրդովը ջուրերուն եւ երկինքին: Անոնցմէ՛, որ ճանչցան եւ աներեւոյթ կենդանութիւնը պաշտեցին նշաններով:

Ու դուն, ո՛վ կաղանդ, պապենական ժառանգութի՛ւն, հայրենի աւանդութի՛ւն, եղծուած նշանա՛կը Գողթան աստուածներուն, ո՛վ Վանատուր, քու պատմութի՛ւնդ կ'ուսուցանէ ինձի՝ պահել, խաղերու եւ գոյներու մէջ, Խորհուրդը, ընդհանրակա՛ն, պաշտելի՛...

***

Դուն եղա՛ր, Նաւասարդեան առաւօտներուն, բո՛ցը, որ ծովերուն վրայ կը թափէ պարը կրակ առած տերեւներուն Սօսեաց անտառին, եւ հերաւուկներուն ըստինքները, ծայրէն, կը թաթխէ փոչիին մէջ երկինքի ծիրանիին:

Ո՛վ քաղցր Ամանոր, օծութեան տօն, ծանրագին իւղերու հանդէս, երանելի աւանդութիւնը մեր ազատանի ցեղին, կեսարներու բոցածեփ ու կարմրամաշուշ կեղծ պատմուճանին ճշմարիտ օրինակը, հրնուէթեան բուրում:

Նաւասա՛րդ...

Ո՛վ մեծ տօն, տօներուն տօնը, արարողութի՛ւնը արի արանց բազմութեան, հեթանոս ու ազատ:

Վանատո՛ւր...

Ո՛վ ոգի, ո՛վ վերանորոգ զօրութիւն, որ ծնունդ կու տաս, մէկ տարիով, աղջիկան կոնքերուն մէջէն կաւէ խմորին կենդանութեան:

Օրերո՛ւ Աստուած...

Հանդէս ժամանակին, ո՞ւր է երբեմնի հրայրքդ, որ Աչիչատի հողերուն վրայ ուռճացած որթատունկէն կը կախէր արեւախայծ խաղողները, եւ գինովութիւնը, որ փոշահար աղջիկներու առջեւէն, իւղով օծուած ընտիր մերկութիւններու փաղանդ մը, պարելէն, կաքաւելէն բխող Լոյսին ու Ջուրին հարկ մատուցանելու կը տանէր:

***

Դուն եղա՛ր, քրիստոնէական գիշերնեբրու, երազի պապուկ մը, որ իր բարեպաշտօն պատմուճանին տակ պահեց հեթանոս իմաստութիւն մը: Ու դուն եղար բախտապուշակ ծերունի մը, որ, երբայեցի Մովսէսին տպիտութեամբը, սխալ մեկնեց խորհրդանշանները, սուտ համարեց ոգիները եւ անխմասա առակներ պատմեց· ու քեզ տոիպեցին խամաճիկներ բաշխել մարդոց: Լսէ՛:

Անարդա՛ր է բաշխումը, ու կշիռդ՝ սբխալ: Կո՛յր ես դուն, եւ խմաստութիւնդ՝ պառաւացած:

Չի

Արդա՞ր է որ, այս տարի ալ, նուէր ըստանան Զըմզըմենց մարագին չուները. չէ՞ որ ամէն գիշեր կը հաչէին լուսնկային դէմ, եւ ամբողջ տարին կռիւ ըրին Օձին Աղբիւրը նետուած դիակի մը վրայ, ազատներուն հետ: Արդեօք նորէն նուէր բերի՞ր Հարոնենց մանչուն, որ վառած լուցկի կը նետէր յարդանոցներուն վրայ: Կ'ըսեն թէ Ադա Բաբելին տղուն վրայ խենթութիւն եկած է. պզտիկուցը դըպրոցին մէջ երեսին միչտ մեբան կը քսէր, հիմա ալ իրենց տանը ճակատը գառնուկի արիւնով է ծեփեր:

Մէլէնենց աղջիկը... –անունը ըսելու համար կ'ամչնամ, ո՛վ Կաղանդ,– Մէլէնենց աղջիկը հասակաւոր գարճաւ, ժամին մեծ մոմերուն պէս: Երեսը թափանցիկ է, (մտածելէ յետոյ), ու թիթեռնիկի պէս դողդղո՞ւն: Շատ բարակ է հագածը. հեղ մը, չունէր բռնած, աչքս անկեցի, կուրծքին նայեցայ, հոն, ալ ու ձախ, խայծուն թուխով չինած մեր մեբանին գոյնովը երկու կոճակ ունէր: Նայեցա՛յ, նայեցա՛յ, նայեցա՛յ, աչքէս արցունք եկաւ: Ո՛վ Կաղանդ, բերած նըւէրներուդ ամէնէն թանկագինը անո՛ր տուր, Մէլէնենց աղջկա՛ն, ա՛խ, չմոռնաս: Թերեւս զալ տարի անոր նուէրները ա՛լ ես իմ ձեռքովս կ'ընեմ...

***

Լսէ՛:

Բայց լսէ՛, բուն ըսելիքս դեռ չըսի: (Լռութիւն):

Գիշե՛ր է· Կաղանդ–գիշեր· երկինք թօթվեր է իր աստղերը· աղջամուղջը կը թափի ծանրահոս տզմուռի պէս:

Ծաղագութի՛ւն, քարանձաւներու թադաւորութեան նման խորունկ ու ահաւոր:

Ո՛վ Կաղանդ, պարզկայ գիշե՛ր, իմի՛ր մարդոց հոգերուն վրայ, իմի՛ր չուրջառի մը նման, իմի՛ր թմրաբեր բոյրերու նման, իմի՛ր մոգական խօսքի նման, ու թող քու առաւօտեան պարգեւդ ըլլայ, –կոտրէ՛ վախցնող խրտուիլակներդ, սուտհակ պահուճապատանքներդ, մսավաճառի գործիքներդ, – ա՛խ, թո՛ղ մեզի քու պարգեւդ ըլլայ՝ նո՛ր կչիռ մը, իբրեւ նշանակը խաղաղութեան: Ես կ'ուզեմ չնորհը երանութեան, հաշտութի՛ւն եւ հարանութի՛ւն, ամէնո՛ւն ամէնո՛ւն, ու վերջը՝ տո՛ւր մուրատը, իմ եւ Մէլէնենց աղջկան...

(Քունէն տարուած՝ կ'ընդհատուի ուղերձը: Կը սկսի երազը):

Բ.

... Ու մարդ մը, որ մազաղաթ էր հադած, ներս մտաւ ու ըսաւ ինծի.

– Լսեցի աղօթքդ, զոր արտասանեցիր դիչերուընէ, քուն մտնելէ առաջ: Հիմա եկուր որ քեզի ցոյց տամ Կաղանդի աչխարհը, ուր են հինները՝ հասած իրենց մուրատին, եւ նուէրները, որոնք պիտի տրուին նոր տարուան «արժանիներուն»: Եկո՛ւր:

Վախով ու դողով, վարանելով ու չուղելով՝ հետեւեցայ անծանօթին, որով հետեւ, այդ պահուն, յանկարծ ցաւ մը զարկաւ ձախ ականջս, զոր Հարոն պատուելին սաստիկ կը սեղմէր, երբ ղպրոցին դղաստարանը առաջնորդէր դիս, հակառակ դիմադրութեանս: Հին ցաւի մը սովորութիւնը, որ դատապարտեալներու յատուկ, ինքնիրեն կ'արթննայ երբեմն:

***

Անցանք Օձին Աղբիւրին դարվար փողոցէն: Ուրուկ Մամային տանը առջեւէն, դերեզմանին ճամբայէն, եւ հեռացա՛նք, հեռացա՛նք

Մեր ճամբուն վրայ տեսանք՝

Զօպանենց մեծ չունը, Ֆինօն, որ կանո՛չխ պառկեր էր տէրոջը փուռին ֆիւնիը· անուշ քուն մըն էր մտեր, ու քունի մէջէն կը խնդար, վստահ որ՝ Կաղանդի առտուան նուէրները առատ կ'ըլլան իր չար բերնին համար:

Լիֆէ Սուբէնենց զէշ կատուն, որուն կռնակը բարկ կրակէն քիչ մը խանձած է ու դեղնատած՝ խնձորի թափած տերեւի պէս, դեռ չէր պառկած սիրական Նունիկին ծոցը, ու կը թուէր որ միտքը կը չարչարէր ընտրելու համար իր սիրած նուէրը, որուն համար աղօթքի մտնէր պիտի: Իր ութ ձագերը, բոլո՛րն ալ, կը քնանային Աւետիս Պապային կարմիր ու լա՛յն գօտիին մէջ: Միայն իննեորրդը, ան որ իր կռնակին վրայ հինգ բծանիչ ունի Թուխի պէս, Ֆէսին մէջ մտեր, պլորուեր էր:

Ուրուկ Մաման պէտքարանի ճամբուն ճրագը մարեց երեք փուհով եւ եօթն անգամ մղրտալով:

***

Ուր ճերմակ տնակներ կային, քառակուսի դամբարաններու պէս, գմբէթաւոր ծառեր կային, զատ-զատ, թիթեռնիկներու խիտ պարի մը պէս, անհամար թափանցիկ վրաններ կային, տակը լուսիկ աղջիկնե՛ր լուսարգելով մեծ դամբարներու պէս, կարմի՛ր կարմի՛ր ծաղիկներ, կ'ըսես՝ բարկ ու չոզ կրակ են ցաներ, պաճուճապատանքնե՛ր եւ ֆի՛ֆի՛ֆի՛ֆի՛ մանուկներ, – հոն կեցանք:

Այն ատեն, տեսայ մեր գիւղացի Նազէն քուրիկը, նստած ներքեւը ճերմակ վրանի մը, որ կը նմանէր իրենց սալորի կամար ծառին ծաղկաւոր, որուն տակ, ողջույը, Պաղուկ – Աղբիւրին տղուն գովքը կ'ընէր միչտ: Ջիս որ տեսաւ, խնդաց, չխօսեցաւ ու իր անկողնին մէջ խոշոր մարդակերպ պաճուճապատանք մը ցոյց տուաւ: Շա՛տ երջանիկ կը թուէր:

Մաղաղաթէ մարդը ըսաւ ինծի.

– Ծեղճ աղջիկին, իր ողջութեանը, երեսունըհինգ տարի, կաղանդէ կաղանդ էրիկ խոստացան, պայմանաւ որ բանէր, դատէր, անտրտունջ ու հնազանդ: Այժմ ուրախ է այդ քնացող էրիկ մարդուն համար, զոր դեռ նոր նուէր առաւ:

Տեսայ Հարոն պատուելին, – խեղճը հերու թաղեցինք, – որ նստեր էր պիսակաւոր կենդանիի մը մորթով չինուած սուզ բազմոցի մը վրայ, եւ անուշապուր կ'ուտէր: Ժամու կնիկ մըն ալ քովը ծունկի եկեր՝ կ'ըսէր·

– Կե՛ր, կե՛ր անուշ ըլլայ: Ո՞վ քեզի պէս արդար եղաւ, ունեցածդ չունեցածդ մարդոց տուիր, դեզ մը տղու խելօքութիւն սորվեցուցիր, (ըմպա՛), դո՞ւն մի՛այն քրիստոնեայ մարդ: Կաղանդը որո՞ւն է,– խելօքներուն, լռիկներուն:

Դժգոհ այդ եղանակ մարդկայնութենէն, – ջաո՛ւկ, աղէ՞կ էր ըրեր այդպէս,– ես ուզեցի որ ոտնամանս անուշ–ապուրին մէջ նետեմ: Սակայն մաղաղաթէ մարդը արգիլեց· չրթունքները՝ սեղմուէր՝ թուղի՛ւ կը նմանէին: Բարկացե՛ր էր ինծի:

Տեսայ, յետոյ, որ ղբացիիս տղան, ընկոյզի նչանաւոր ղոզ, կռնակը ղարձուցեր՝ կ'երթար:

– Բաբէլի տղա՛յ, պոռացի:

«Համմէ» չըսաւ, ծուլօրէն ինծի նայեցաւ: Հահ–հահհհա՛հա՛ա՛, բարեկամիս երբեսը ընկոյզի փուրով ծեփե՛ր էին, հահհահհհահա՛ա՛, մարմինը չփած տախտակի կը նմանէր, գե՛ւ, գե՛ւ, գե՛ւ:

– Բարեկամ, պոռայ ինծի, խելօք ալ կեցայ՝ օգուտ չըրաւ, չար ալ եղայ, օգուտ չըրա՛ւ: Դեռ կը թափառիմ ու կաղանդի նուէր մը չունիմ: Հասկցայ, պզտիկ ըլլալուս համար կարեւորութիւն չեն տար, բայց ես պիտի հասկցնե՛մ իրենց... Եւ սպառնացի:

– Քովինդ ո՞վ է, հարցուց յետոյ:

– Մարդ է, ըսի:

Երբ չհասկցաւ, աւելցուցի. – «Վարպետ» է:

Ցետոյ, կոպերուս տակէն «վարպետս» զգոնի լրտեսելով հանդերձ, որպէսզի չլսէ, ձեռքս փող չինեցի եւ անով պոռացի.

– Ականջ սեղմող է, սատանան տա...

Բարէլին տղան լսեց չլսեց՝ փախա՛ւ, հա՛ փախա՛ւ: Իսկ ես չուարեցայ, նախ խնդալ ուզեցի, բայց խնդուքս բերանս մնաց:

Մաղաղաթէ մարդուն աչքերը օձի պէս ինծի կը նայէին:

Ցետոյ տեսայ Քաղքցիին զիւղացի աւանակը, Մատօն, որուն, Կաղանդի նըւէր, նոր համեստ մըն էին տուեր:

– Է՛, չփոխուի՛ պիտի, թեբեւս, աչխարհը· տէրը զիւղացի ըլլայ թէ քաղքցի, նոյնն է ան, որ միայն «կամօքն տեառն» կ'ապրի:

Ահա՛ Շուանենց աղջիկը, անիծոտ զբլուխով, նուէր չունէր: Խեղճը մայր ալ չունէր արդէն:

Բոնբո՛նը, գերանի պէս նեղ ու երկար կռնակով:

Սերոբենց հաւերը, քոսոտ մխով, ու ծրտոտ: Իսկ, անդի՛ն, խաթուն հաւը, նորէ՛ն պճնուած, կրնճի մը եղերքը թառեր՝ անուշ անուշ կը գարգճէր: Կրակի պէս փետուրները կը պսպղային:

Ցանկարծ մենծ հա՛յրս տեսայ: Կաթսի կրակ մը ինձաս վրաս: Նուէր չունէր, ու տխուր էր ան, պէմուրա՛տ մենծ հայրս: Սակայն ինչո՞ւ չի կանչեր զիս, չկանչէ՞ պիտի զիս... տակաւի՞ն... տակաւի՞ն... զի՞ս...: – Պապա՛...

– Մի՛ հեծկլտար, լռէ՛, սատեց ընկերս:

– Անիրաւ մարդ, պատասխանեցի պոռալով եւ արցունքս սրբելով:

– Ես եմ Կաղանդը, որուն կ'աղօթէիր գիչերը: Ու խաղաղութիւնը, զոր դուն կը հայցէիր, այն վիճակն է, ուր կ'ապրին մարդիկ, անտրտունջ ու առանց ցանկութեան, անդիմադրական եւ հլու:

– Ո՛չ, ո՛չ, մի խօսիր այդպէս: Տո՛ւր ինծի մանկունակ օրերս, տո՛ւր ինծի, ո՛վ Կաղանդ, իմ չարութիւններս, հոգիս՝ երեւակայութեամբ առլցուն, սիրտս՝ ջերմութեամբ թրթռուն, տո՛ւր ինծի անհանդարտ տարիքս, որ տրտրջմա՛մ ու բողոքե՛մ որ չհասնի՛մ ու ցանկա՛մ, որ ուզե՛մ ու խլե՛մ, տո՛ւր ինծի, ո՛վ Կաղանդ, մանկութեանս կարողութիւնն ու չարութիւննե՛րը տո՛ւր...

***

Կաղանդը չէ՞ր լսած արդեօք. սենեակիս մէ՛ջ կը պոռայի: Մայրս կ'ըսէր ինծի·

– Այս տարի ալ Կաղանդը նուէրդ պիտի չտայ, որովհետեւ միչտ խռովահար ես, գիչեր ցերեկ:

Սերոբենց աքաղաղը եւ Պածանին տըղան, մէկ բերան, փողոցէն կը պոռային: Կաղանդի առտուն կը լուսնար, արդէն:

Զէ՛, ալ նուէր չեմ ուզեր:

Ինչու որ ես մեծ եմ հիմա: Ու բոլոր նուէրներդ ալ տեսեր եմ, Կաղանդ:

***

Առաջին աղօթքս ըրեր եմ քեզի, նուէրներուդ ցանկութեամբ, իմ զիւղիս դըպրոցին մէջ, երբ դեռ պզտիկ էի: Ու, տակաւի՛ն, կը յիչեմ թէ ի՛նչ խնդրեցի ի՛նչ պէս խնդրեցի· բառերը, ահա, կը պտտին լեզուիս վրայ:

Իմ երազիս մէջ, հրեշտակներ փոքրիկ
Հարցուցին ինծի. «Կ'ուզես խաղալիկ»:
Լեզո՛ւ մ'ուզեցի, շատ պե՛րճ բառերով,
Որ յայտնեմ ձեզի իմ սէրս ու գորով:

Կաղանդի գիչեր էր: Բեմին վրայ, նոճիի, ձիթենիի, տալտալի եւ փչոտ խոզկաղինի ճիւղերուն մէջէն, որոնք թըր-

ջըւած էին լոյսերուն արցունքով, դուն եկա՛ր, դո՛ւն, ո՛վ Կաղանդ, ամանորի առաջին ու ճերմա՛կ հրեշտակ, եւ տուիր ինծի այդ նուէրը:

***

Ցաջորդ տարին, ճանճրացած, ես՝ յաւիտենակա՛ն ցանկացող, նոր աղօթք մը ըրի քեզի:

Մեր գիւղին եկեղեցիին մէջ, թմրեցնող խունկերու բուրումներէն հիւանդացած հոգիս՝ հիւսեր էր նոր վերազ մը:

Ամանորի ժամերգութիւնը կը կատարուէր դեռ օրը չլուսցած: Եկեղեցին հնոցի պէս էր: Կրակէ մատներու նման բոցերը կ'երկննային ջահերուն վրայ: Անթիւ պրիսմակներու մէջէն լոյսը կը կոպրտուէր, եւ ջահը, դունաւոր մեղուախումբի մը պէս, կը կախուէր միջոցին մէջ: Պզտիկ բոցավառ ամպ մըն էր ան: Պատերուն վրայ չուքը կը սահէր ու կը խաղար մեղաւոր աղջկան մը մազերուն նման: Աղօթող գիւղացիները օձացուէ վարակուած հիւանդներու պէս էին: Ծոբանին առջեւ, վարդապետները դամէջի նման կ'որճային ու կը չարժակէին: Տիբացուները, կ'ըսես՝ զոպանակաւոր խամաճիկներ, անդադար կը պոռային: Ձիւնը ճերմակ փնթուններ կը չինէր պատուհանին աչքերուն: Հովը դուրսէն ներս կը վազէր, մոմավաճառին սրունքներուն մէջ կը մտնէր ու խածնէր, յետոյ կ'երթար մոմերուն բոցերը ծռելու եւ չուքերը արթնցնելու:

Իմ մարմինս կրակներու մէջ կ'ըլլար այդ ժամուն: Եւ Ամանորի այդ առաւն, ըսի քեզի, ո՛վ Կաղանդ, նոր ցանկութիւնն իմ սրտիս:

– Բանաստե՛ղծ ըլլամ:

Ու դուն նուէրը ըրիր ինծի այդ պատանին: Եւ ես բանաստեղծութիւններ գրեցի գիւղիս լուսիկ ջուրերուն, անտառի գինովցնող ծաղիկներուն, գինիի պէս քաղցր մեր արշալոյսներուն վրայ:

***

Զանճրացայ, չուտով, բանաստեղծէն ալ: Մնաւուկ դրի այդ նուէրդ եւ գացի քաղաք: Զար հետաքրքրութիւն մը բռներ էր հոգիէս: Իմանալ մարդոց թաքուն կեանքը, աչքերս մխրճել անոնց գանկոսկրէն ներս ու սրտին մէջ: Գաղտնօրէն քակել անոնց հագուստները, դիտելու համար մերկութիւնը, երբ անոնք պիտի կարծէին թէ պաշտպանուած ու ծածկուած են աչքերէ: Ծիծաղի՛լ, օ՛ ծիծաղիլ միամտութեանը վրայ բոլոր աղանակերպ այդ դիւակերներուն: Ի՛նչ քաղցր է դիտել, մութ սենեակէ մը, լոյսի առուակի մը մէջ բռնուած մարդիկը· դուն կը տեսնես զանոնք եւ անոնք չեն տեսներ քեզ: Ո՞վ է ունեցեր այս հաճոյքը: Ես մթութեամբ հագուեցայ, եւ աչքերուս մոմերով նայեցայ մարդոց: Ես տէրվիշին մօրթն առի, եւ հեղնանքով դիմագրեցի մարդկային թշնամութեանց:

Ես եղայ վարդապետ փիլիսոփայութեան եւ ախտաբանութեան: Դո՛ւն նուիրեցիր ինծի, ո՛վ Կաղանդ, այդ պատմուճանն ալ վարդապետի: Ու ես տեսայ մարդոց աղտը:

***

Այսօր, երբ կու գաս, ո՛վ Կաղանդ, դիտցիր որ նոր ցանկութիւն մը չունիմ այլեւս: Մե՛ծ սկեպտիկ մըն եմ հիմա: Ոչ աղօթք կ'ուզեմ ընել քեզի, ոչ ալ տրամադիր եմ նուէրը ընդունելու: Պզտիկներո՛ւն տուր, եւ դուն հրճուէ՛ տեսնելով միամիտ ու նորահաս լաճերուն հատաքին բոցերը:

***

Փափա՛ք մը ունիմ, սակայն, եթէ կը հարցնես: Կատարէ՛ զայն, եթէ հաճոյք է քեզի:

Տա՛ր զիս դիւղս, դէթ մէ՛կ վայրկեան, կաղանդի այս առաւօտուն: Ա՛խ, կ'ուզեմ վայրկեան մը տեսնել կեանքը դիւղիս:

***

... Կը տեսնե՞ս, մեր գի՛ւղը· անունը անուշ, ինքը՝ քաղցրայուշ: Իմ դիւղս, ինչպէ՜ս մատներս են իմս: Կլորի՛կ կզմին-տրրներով, կը ծխա՛յ կրակը ձգուած խունկի կտորներու պէս: Այժմ ձիւն է հազեր: Իմ տունս հարսի ճամբանեըուն վրայ է: Բայց տե՛ս, ժամուն գըմբէթը, ճերմակ, սունկի մը ձեւով: Նոսր արեւ մը կը խոխոտայ: Գիրուկ են ծառերը եւ բամպակներու մէջ են փաթթուտը: Մեր

ՀԱՅՈՑ ՀԻՆ ՏԱՐԵԳԼՈՒԽԸ

Նախաքրիստոնեայ մեր հայրերը կը գործածէին արեգակնային օրացոյցի կանոնագրութիւնը: Տարին բաժնուած էր 30ական օրերէ բաղկացեալ 12 ամիսներու եւ ունէր Աւելեաց կոչուած հինգ օրեր ամէն տարեգլխուն:

Արեգակնային օրացոյցի դրութեան գործածութիւնը ունէին Հայերէն զատ նաեւ Պարսիկներն ու Եգիպտացիները:

Հայոց Նոր տարին կը սկսէր Նաւասարդ ամսու առաջին օրէն, որ ամսուան օրացոյցի հաշուով կ'իյնար Օգոստոս 11–ին: Միւս ամիսները յաջորդաբար կը կոչուէին Հոռի, Սահմի, Տրէ, Քաղոց, Արաց, Մեհեկի, Արեգ, Ահեկի, Մարերի, Մարգաց եւ Հրոտից: Հայկական տոնացոյցը հինգ յաւելեալ օրերը կը կցէր իր տարեգլխուն, իրրեւ խրախճալից մեծահանդէս տօնախմբութեանց օրեր:

Մարդկային հին քաղաքակրթութեան բարձրագոյն ստեղծագործութիւններէն մին համարուած արեգակնային օրացոյցի գործածութեան մէջ, ամէնէն խորթ-Թափանց ու զմայլելի դիտութիւնը սակայն, Հայոց եւ Եգիպտացիներու Նոր տարուան առաջին օրը, եղանակի աւարտին զետեղելու նշանակութիւնն է:

Եգիպտացիներուն տարեգլխուն կը զուգադիպի Հայերու Նաւասարդի առաջին օրը: Հայոց Նոր տարի – Կաղանդը, արդի օրացոյցով՝ Օգոստոս 11–ը, արեգակնային տեսակէտով կը տեսնենք որ սովորական օր մըն է, քանի որ ան ոչ դիւբահաւասարի եւ ոչ ալ ամէնէն երկար կամ կարճ ցերեկուան ժամանակներուն կը զուգադիպի:

տանը առջեւ, Հիլոսենց խոշոր թզենին հարսնցուի պէս ադուոր է, ճերմակ թեւերը բացեր՝ կ'ըսես պիտի թռչի: Լռութի՛ւն: Երդ մը վերի թաղէն: Անո՛ւշ է երգը ձիւնին վրայ, որովհետեւ աւելի յստակ ու վճիտ կը դառնայ ձայնը: Երբ երգողը չունչ կ'առնէ, ծառերը կոտոր մը ձիւն կը թափեն վար, սարփինան արցունք մը կը կախէ, հեռաւոր ձորէն կեռնեխ մը մսկոտ ձիչ մը կ'արձակէ, եւ դուն կը կարծես թէ այս ամէնը երգին մաս կը կազմեն:

Ձա՛յն տուր, ո՛վ գիւղակ, ինչո՞ւ
տրտում ես,
Լուռ ու մունջ նստած, երկա՛ր
սգում ես:

Բարակ արեւը թիթեռնիկ կը ծնի ձիւնին վրայ: Հիլոսենց թզենին կը սարսռայ ու մատները կը թօթուէ:

Ելլե՛մ իմ տանս հարսի պատուհանը ու ներս նայիմ:

Խաւուտիկ կապերտներուն վրայ կրակարանին բոցն է ճառագայթեր: Անուշ չաչուի կատուս այդ բոցին առուակին մէջէն է պառկեր: Կրակարանը կը խնդա՛յ ինծի: Մինչդեռ կը մսի՛մ ես պատուհանին առջեւ, դուրսը: Որքա՛ն յուզուած եմ: Կը լսե՛մ հօրս ու մօրս խօսակցութիւնը, բայց չեմ կրնար տեսնել զանոնք: Օ՛, կարօտը կ'այրէ՛ զիս:

Կաղա՛նդ, Կաղա՛նդ, ձգէ՛ զիս, այսպէս, պատուհանիս առջեւ, ձիւնին վրայ պառկած, աչքերս տունէն ներս: Ի՛նչ փոյթ, թող տանիքը արտասուէ վրաս, թող ձիւնը սառեցնէ քիթս, թող հովը թթու քսէ ականջներուս: Կը բաւէ՛ որ նայիմ ներս, կը բաւէ որ կատուս ինծի նայի, կը բաւէ որ լսեմ իմ ծնողքիս ձայները: Ջե՛մ ուզեր ոչ մէկուն նուէրը, չե՛մ ուզեր տիտղոսներն ու փառքերը: Հիմա յոգնած եմ, հիմա տկա՛ր եմ, հիմա հիւա՛նդ եմ: Կ'ուզեմ դառնալ մանկութեա՛նս: Հին օրերո՛ւս ջերմութեան: Կ'ուզեմ բուժուիլ գիւղական խաղաղութեան հրաշքովը: Գիւղը կը բուժէ զիս: Թո՛ղ որ մնամ, թո՛ղ որ մնամ հոս, տըխո՛ւր ու երջանիկ, երջանի՛կ ու տխուր...:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՏՕՆԱԾԱՌԸ

Մեծ ջրհեղեղէն ետք առաջին ճիւնը Մասիսի վրայ նստեր է Հայկ Նահապետի հայր Թորգոմի ժամանակ: Այս եղած է մեզմէ չորսուկէս հազար տարի առաջ:

Մինչ այդ, ծառերն ու ծաղիկները գուրգուն չէին վախնար եւ Հայոց աշխարհը նման էր մշտադալար զմրուխտ բուրաստանի:

Այդ ժամանակները, հեթանոս Հայերը Նոր տարին կը տօնէին գարնանամուտին: Անգամ մը, ճիշդ Նոր տարուան նախօրեակին, արտասովոր գուրգուր իջան Մասիսի կատարէն եւ խուժեցին դաշտերն ու անտառները: Ծառերը սկսան ցրտահարիլ: Թորգոմ հոգ ու արմատով հանեց տան բակի փոքրիկ ծիրանենին եւ տուն տարաւ: Իրենց Նահապետի օրինակին հետեւեցան միւս Թորգոմազուններըը: Մէկն իր բակի դեղձենին ներս կը տանէր, միւսը՝ բալենին, երրորդը՝ բարդիի փոքրիկ ոստը, չորրորդը՝ եղեւնին: Եւ Նոր տարուան չեմին բոլոր Թորգոմազուններու տուներուն մէջ ծառեր կային: Հնչեց Նոր տարուան գալուստը ազդարարող ծնծղան եւ սկսան տօնական ուրախութիւնները:

Մարդիկ չմոռցան տան կանաչ հիւրը: Կը պարէին անոր չուրջը, զարդարանքներ ու նուէրներ կը նետէին անոր ճիւղերուն վրայ: Զարդարուած ծառը կարծես աւելի չքեղ կը դարձնէր տարմուտը:

Նոր տարիէն ետք, երբ տաքերը եկան, մարդիկ տուներէն հանեցին ծառերը եւ նորէն տնկեցին պարտէզներուն ու այդիներուն մէջ:

Ցաջորդ տարուան նախօրէին, թէեւ գուրգուր չեղան, մարդիկ վերստին այդիներէն ծառեր տարին տուն եւ նախորդ տարուան պէս ուրախութիւններ սարքեցին անոր չուրջ:

Այնուհետեւ, հայկական ընտանիքներու մէջ բոլոր Նոր տարիներու գալուստը կը նշուէր կանաչ ծառի կամ ոստի ներկայութեամբ:

ՆՈՐ ՏԱՐՈՒԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՆՈՒՆՆԵՐԸ

Հայերը երկար պատմութեան ընթացքին տարբեր ժամանակներ ամանորը նշած են տարուան տարբեր ամիսներուն: Շատ հին ժամանակներուն, անոնք Նոր տարին կը դիմաւորէին գարնան սկիզբը: Ամանորը կը կապուէր բնութեան, գարնանային գարթօնքին հետ:

Հեթանոսական ժամանակներուն, Նոր տարուան տօնը հայկական տոմարի առաջին ամսուան անունով կը կոչուէր Նաւասարդ: Այս անունը պարսկական հնադոյն փոխառութիւն է: Կազմուած է զենտերէն ՆԱՒԱ (նոր) եւ ՍԱՐԴ (տարի) մասերէ:

Աւանդաբար ընդունուած է, որ Նաւասարդի տօնը կը նշուէր ամառը, ըստ այժմեան տոմարին՝ Օգոստոս 11–ին: Նաւասարդը կը համապատասխանէր Բերքի տօնին: Անոր վերապրումն է վարդավառը:

Քրիստոնէութիւնը ընդունելէ ետք հայերը, հետեւելով Հռոմէացիներուն, Նոր տարին սկսան նոյնացնել Քրիստոսի ծրնունդեան տօներու հետ եւ նշել ճմեռը:

Ցետագայ ժամանակներուն, Հայաստանի առեւելաբար արեւմտեան մասերը կը տարածուի Նոր տարուան այլ անուանում մը՝ Կաղանդ: Այս՝ փոխառութիւն է յունարէնէ, ուր ԿԱԼԱՆԴԱ կը նշանակէ ամաւոր: Այս ալ իր հերթին լատիներէն ԿԱԼԵՆԴԷ՝ ամսամուտ բառէն ծագած է:

Տարեմուտի, Նոր տարուան բնիկ անուանումն է՝ ամաւոր, որ կազմուած է ԱՄ (տարի) եւ ՆՈՐ արմատներէն: Ամաւոր բառը վկայուած է դեռեւս Ե. դարու դասական ոսկեդարեան մատենագրութեան մէջ (Ագաթանգեղոս եւ ուրիշներ):

Հայկական որոշ բարբառներու մէջ Նոր տարին կը կոչեն նաեւ ուրիշ բառով մը՝ Լոյէ:

Ներկայիս, ժամանակակից հայերէնի ամենատարածուածը Նոր տարի ձեւն է: Գրական լեզուի մէջ յաճախ կը գործածուի նաեւ ամաւոր բառը: Կաղանդը կը գործածուի աւելի քիչ եւ առաւելաբար արեւմտահայ գրական լեզուի մէջ:

ՀԱՅՈՑ ՆՈՐ ՏԱՐԻՆ

Հին ժամանակներուն, հայկական տարեմուտը կը սկսէր Նաւասարդ ամսի մէկին: Նաւասարդը «ոսկի աշնան» նախադուռն էր, երբ հասած կ'ըլլային Հայոց հոգի ու ջրի բարիքները: Պտուղները հովանաւորն ու պահապանը, մարդոց կերակրողը կը համարուէր Ամանոր աստուածը, որու պաշտամունքի վայրը Բագրեւանդ գաւառն էր: Նոր տարին համազգային նշանակութիւն ունէր· աշխարհախումբ տօնախմբութիւնները կը նշուէին նախ Բագաւանի եւ ապա Աշտիշատ հռչակաւոր դիցարաններուն մէջ, որոնք կը զանուէին սրբազան Արածանի գետի ափին·

Նաւասարդի օրերուն, Բագաւանը հանդիսաւոր տեսք կը ստանար: Մերձակայ դաշտերուն եւ բլուրներուն վրայ կը լարուէին բազմագոյն վրաններ: Տօնի առթիւ հաւաքուած բազմութիւնը իրեն հետ կը բերէր նաեւ տարուան առաջին բերքի բարիքները: Նաւասարդը կամ Ամանորը ջրի, ծաղկի ու առհասարակ երկրի արգասաւորութեան տօնն էր: Բազմամբոխ ուխտաւորները ջուր կը սրսկէին իրարու վրայ, աղաւնիներ կը թռցնէին, որսորդական հանդէսներ եւ մարզական մրցումներ կը կատարէին: Կը կազմակերպէին մեծահանդէս արարողութիւններ՝ կը զոհաբերէին խոյեր, եղջերաւոր անասուններ, տեղի կ'ունենային ձիարշաւներ, եղջերուներու վազքեր:

Ամանորի հիւրընկալ աստուածը՝ Վահագնաւուր, ահագին բազմութիւններ կը պատապարէր եւ կը լիացնէր: Կառուցուած էր առանձին հիւրատուն մը, ուր ապահան կը գտնէին եւ կը կերակրուէին օտարական անցորդները եւ եկուոր ուխտաւորները:

Նաւասարդեան տօնախմբութիւնը նոր չքեղութեամբ, ճոխութեամբ կը չարունակուէր Աշտիշատի մէջ, ուր Հայոց եօթը բագիններէն էին Արամազդին, Անահիտին, Միհրին, Նանէին, Աստղիկին, Տիրին եւ Վահագնին նուիրուած զոհասեղանները: Հոս եւս կը կազմակերպուէին մարզական խաղեր, բանաստեղծներու եւ երաժիշտներու մրցումներ, արհեստաւորներն իրենց աշխատանքը կը ցուցադրէին, երկրագործները՝ հողի բարիքները:

Ցաղթողներուն վարդերով հիւսուած պսակներ կը յանձնէին եւ վարդաջրով կ'օծէին: Իրարու վրայ վարդաջուր կը սրսկէին, աղաւնիներ կը թռցնէին եւ ընդհանրապէս վարդերով կը զարդարուէին: Վեց օր տեւող այս տօնախմբութիւնը կը կոչուէր Վարդավառ:

Մինչեւ մեր օրերը, հայկական ընտանիքները Նոր տարին կը տօնեն ճոխ ու առատ սեղաններով, մեծ խրախճանքներով· այս օրերուն, տանտիրուհիները կը պատրաստեն յատուկ ճաշատեսակներ: Եւ խրախներու համար այնքան հաճելի է տոպրակ կախելու սովորութիւնը: Տոպրակ կը կախեն այն ակնկալութեամբ, որ անոնց մէջ Նոր տարուան նուէրներ կը տանան:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Ք ն ն ա դ ա տ

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ԹՈՓՋԵԱՆԻ ՀԵՏ

Նուէր՝

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՐԴԻ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆԸ

մասնակցութեամբ՝

Հայաստանի վաստակաւոր արտիստուհի

ԱՆԱՀԻՏ ԹՈՓՋԵԱՆԻ

Կիրակի, Յունուար 10, ժամը 17–ին

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է։

Հ · Բ · Ը · Միութեան Ա · Մանուկեան սրահը
118, rue de Courcelles, 75017 PARIS

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱԻԱՃՄԱՆ ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՈՒՐԻԻ

ՍԱՈՒՏԻ ԱՐԱԲԻԱ.– Դանիէլ Թութֆէնքճեան 1500 Ֆր.։

ՄԱՐՍԷՅԼ.– Տէր եւ Տիկին Վահրամ Ճառայեան 200 Ֆր.։

ՄԱՐՍԷՅԼ.– Տէր եւ Տիկին Յակոբ Խաչիճեան 200 Ֆր.։

ՄԻԼԱՆՕ.– Տէր եւ Տիկին Հրանդ Բամպակեան 1000 Ֆր.։

ՓԱՐԻԶ.– Օննիկ Աւուրեան 100 Ֆր.։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Իրենց կնոջ եւ մօր՝ Մարիամ Սելթեկեանի յիշատակին, Սարգիս Սելթեկեան 200 Ֆր., եւ Տէր եւ Տիկին Գեղամ Գաւաֆեան 200 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին։

M.C.A. MARSEILLE
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

12 - 14, rue St. Bazile — 13001 Marseille

SUPER - LOTO
Dimanche 10 Janvier à 15 heures
Nombreux lots de valeur
ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆ
Արժէքաւոր բազմաթիւ նուէրներ։

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE DECINES
15, rue du 24 Avril 1915 — 69150 Decines

Le repas traditionnel de la M.C.A. de Décines aura lieu le 9 Janvier (et non le 6 comme prévu).

ՏՕՆԱԿԱՏԱՐ

Եաւիլի Ս · Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ միօրեայ դպրոցի Տօնածառի հանդէսը՝ Կիրակի, Յունուար 10, ժամը՝ 15–ին, եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ՝
6, Կոմիտաս փողոց
Մուտքը ազատ է։

Ամանորի հանդէս

Հովանաւորութեամբ Իսիի եկեղեցւոյ Հոգաբարձութեան եւ կազմակերպութեամբ աշակերտական ծնողական Մարմնի՝
Իսիի եկեղեցւոյ Միօրեայ Վարժարանի աշակերտութեան ՆՈՐ ՏԱՐՈՒԱՆ ԵՒ ԿԱՂԱՆԴԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ։

Կիրակի, Յունուար 10, ժամը 15·15ին Իսիի Օսիթորիոմի սրահին մէջ՝
11 – 13, ռիւ Տանբոն — Իսի
Վիճակահանութիւն
Մուտքը ազատ է։

SPÉCIAL

NOEL ARMENIEN

avec

MARTEN YORGANTZ

et son orchestre

le Mardi 5 Janvier
au Restaurant SEVAN
Alfortville
réservation : 43 76 32 19

***

le Vendredi 8 Janvier
au Restaurant CAUCASE (rénové)
Issy les Moulineaux
réservation : 46 38 96 30

IRMA

fourrures
VOUS SOUHAITE UNE BONNE ANNEE

- *SUR MESURE*
- *REPARATIONS*
- *TRANSFORMATIONS*

ՁՄԵՌ Է
ԺԱՄ ԱՌԱՋ ԳՆԵՑԷՔ
ՁԵՐ ՄՈՒՇՏԱԿԻ
ՎԵՐԱՐԿՈՒՆ
ՎԱՍՏԱՀԵԼՈՎ՝
հայկական հաստատութեան մը

- ՁԱՓԻ ՎՐԱՑ
- ՆՈՐՈԳՈՒԹԻՒՆ
- ՎԵՐԱՓՈԽՈՒՄ

ԲԱՑ Է ԱՄԷՆ ՕՐ
ԲԱՑԻ ԿԻՐԱԿԻԷ

ՇՆՈՐՀԱՒՈՐ ՆՈՐ ՏԱՐԻ ԵՒ Ս. ԾՆՈՒՆԴ
44, avenue du Général de Gaulle
94700 Maisons-Alfort
Tél. : 43 - 68 - 55 - 99
Métro: École Vétérinaire-Alfort (dir. CRÉTEIL)

Cabinet TERZIYAN

TOUTES ASSURANCES — TOUTES COMPAGNIES

21, rue Lamartine, 75009 Paris
tél. 42 82 01 41 +

PRESENTE SES MEILLEURS VŒUX POUR L'ANNEE 1988
ET SOUHAITE UNE BONNE FETE DE NOEL

ԹԷՐՋԵԱՆ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ՄԱՂԹԱՆՔՆԵՐՈՎ ԿԸ ՇՆՈՐՀԱՒՈՐԷ ՆՈՐ ՏԱՐԻՆ ԵՒ Ս · ԾՆՈՒՆԴԸ

– ԾՆՈՒՆԴ –

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՒՑ

Ս · ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Յունուար 3,– է · կիրակի Յիսնակաց։

Ժամը 10·30–ին պատարագ կը մատուցուի։

Կը պատարագէ՝
ԱՒԵՏԻՍ ՔՀՆԱ · ՊԱԼՃԻԵԱՆ

երեքշաբթի, Յունուար 5, Ճրագալոյց ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի։

Սկիզբ երեկոյեան ժամերգութեանց՝
ժամը 4–ին։
Ճրագալոյցի պատարագ՝ ժամը 5·15ին։
Կը պատարագէ՝
ԺԻՐԱՅՐ ՎՐԴ · ԹԱՇՃԵԱՆ

Մեր ժողովուրդի մասնաւոր ուշադրութեան կը յանձնեմ՝

Պետական տնօրինութեամբ, բոլոր Հայերը –դպրոցական, աշակերտ, պաշտօնեայ, աշխատաւոր կամ ուրիշներ– կրնան այսօր բացակայիլ իրենց կրօնական պարտաւորութիւններուն համար։ Այս օրը՝ արձակուրդի օր է Հայերուն համար։

Ս · ՕՂԼՈՒ–ՊԵՏՐՈՍ ԱՃՈՐՎԻԼ

երեքշաբթի
Երեկոյեան ժամերգութիւն ժամը 4–ին
Ճրագալոյցի պատարագ ժամը 5–ին։

ՎԱՐԱԳԱՅՑ Ս · ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

երեքշաբթի
Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 18–ին
Պատարագ ժամը 18·45ին։

Ս · ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

երեքշաբթի
Ճրագալոյց ժամը 16·30ին,
Պատարագ ժամը 17·30ին։

ՄԱՐՍԷՅԼ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՑՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

երեքշաբթի
Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 16·30ին,
Ընթերցուածներու ընթերցում ժամը 17–ին,
Պատարագ ժամը 18–ին։
Կը պատարագէ՝
ԳԱՐԵԳԻՆ ՎՐԴ · ՊԵՐՃԵԱՆ

Ս · ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՊՕՍՄԱՆ

երեքշաբթի
Ճրագալոյց ժամը 16·30–ին,
Պատարագ ժամը 17–ին։

Ս · ՍԱՀԱԿ–ՄԵՍՐՈՊ ՍԷՆ–ԺԵՐՄԻ

երեքշաբթի
Ճրագալոյց ծննդեան։
Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 17–ին,
Ընթերցուածներ ժամը 18–ին,
Ճրագալոյցի պատարագ ժամը 18·30–ին։

ՊՈՒԼՎ · ՕՍՍՕ — Ս · ՅԱԿՈԲ

երեքշաբթի
Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 16·30–ին,
Պատարագ ժամը 18–ին։

ՍԷՆ–ԼՈՒ — Ս · ԳԷՈՐԳ

երեքշաբթի
Ճրագալոյց ժամը 18–ին։

Ս · ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

երեքշաբթի
Երեկոյեան ժամերգութիւն ժամը 16·30ին
Ընթերցուածք ժամը 17–ին,
Պատարագ ժամը 17·30–ին,
Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ ԽՋԿՐ · ՔՀՆԱ · ՀԷՔԻՄԵԱՆ

Ս. ԳՐԻԳՈՐ–ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՎԱԼԱՆՍ

երեքշաբթի
Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 17·30–ին,
Ընթերցուածներ՝ Դաւիթեան դպրոցի աշակերտութեան կողմէ։
Պատարագ ժամը 18·45–ին։

ՇԱՐՎԻԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ

երեքշաբթի
Պատարագ ժամը 17–ին։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՎՐԹԱՆԷՍ ԱՒԱԳ ՔՀՆԱ · ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽՄԱՋԻ Անիէռ Պուա–Քոլոմպ եւ Արժանթէօյի Ակնունի. մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները Երկուշաբթի, Յունուար 4, ժամը 20·30–ին՝

CENTRE CULTUREL
rue Robert Lavergne — ASNIERES

Տօնական Ճաշ

Երեքշաբթի, Յունուար 5, ժամը 20·30ին
Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը
17, rue Bleue — 75009 PARIS

Տեղերը ապահովել՝
48 – 24 – 63 – 89 *ժամը 12–էն 15*
45 – 84 – 57 – 18 *իրիկունը*

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

CAROUN ԳԱՐՈՒՆ

CAROUN

25, rue Paul Vaillant - Couturier
CLAMART

TEL : 46. 42. 20. 77

SPÉCIALITÉS ORIENTALES

TRAITEUR

ÉPICERIE FINE

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱՇԵՐ.– Ամէն տեսակի լիցք (մխսով թէ ձէթով)։

■ Մաճըը, ■ Սու–պէօրէկ, ■ Միջուկով էէօֆթէ
■ Հէրիսա (ապսպրաճիով), ■ Լուբիա (փլաքի)
■ Թարամա, ■ Մուրէպպէլ, ■ Ֆաճի մը տեսակ խորոված (ապսպրաճիով)
■ Արեւելեան եօթը տեսակ ճուշեղէն

* *ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ Հաստատութեան կարգ մը ապրանքներ* *

ԸՆՏԻՐ ԽՄԻՋՔՆԵՐՆ ՈՒ ԽՆԱՄՔՈՎ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ ՃԱՇԵՐԸ ԿԸ ԳՈՀԱՑՆԵՆ ԱՄԷՆԷՆ ԲԾԱԽՆԴԻՐ ՔԻՄՔԵՐԸ

ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ
3
DIMANCHE
3 JANVIER
1988

LE NUMERO : 4,00 F

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Թիւ 123

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: (1) 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

63ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.653 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 63e ANNÉE — No 16.653

VOIX D'ARMÉNIE

de la prière au poème

«Mon cœur ne sait d'autre légende
que la mémoire qui le hante,
mon cœur ne sait de front
plus glorieux
que celui de Koutchak et de
Narekatsi!»

Ainsi s'exprime le grand poète Tcharentz qui, du XXe siècle embrasé par le meurtre et le délire, tend la main aux deux plus importants chantres de l'épopée arménienne. Narekatsi, c'est Grégoire de Narek, ainsi appelé parce qu'il vécut, dès son enfance, cloîtré, avec son frère, au couvent de Narek, situé au sud du lac de Van. C'était au Xe siècle, et Grégoire de Narek y composa un des chefs-d'œuvre de la littérature universelle, son *Livre de Prières*.

Excellent écrivain suisse, Vahé Godel est né d'une mère arménienne, et il n'a jamais oublié ses origines. C'est ce qui nous vaut aujourd'hui un beau

par

Daniel LEUWERS

livre où il nous propose l'adaptation en français de quelques *Prières* de Grégoire de Narek. Vahé Godel a bien raison de souligner, dans une courte mais dense préface, que le *Livre des Prières* est aussi, à sa façon, un «livre de pierre». On retrouve dans les «prières» de Grégoire de Narek la présence architecturale des sanctuaires qui se dressent dans les régions les plus sauvages du pays arménien. Le moine cloîtré transforme son chant en cathédrale visionnaire, mais l'élan mystique n'est qu'au prix d'un travail pierre à pierre qui vise à saper le doute et le sentiment torturant d'indignité. Qu'il est émouvant d'entendre Narekatsi,

«Visage défait,
délire digital, soupir noyé,
gémissement débile,
filet de voix»

implorer la pitié du Seigneur et son «pouvoir d'abolir le désastre, d'effacer la noirceur, de dissoudre le crime»! Et Grégoire de Narek de s'engager dans une vertigineuse énumération de son inévitable déchéance physique, pour mieux célébrer les cimes spirituelles auxquelles il aspire. La prière de Narekatsi épouse la terre de gouffres et de cimes qu'est l'Arménie, pour y établir une voix poétique d'une originalité, d'une puissance et d'une pureté qui ne sont pas sans faire songer -ainsi que le suggere Vahé Godel- aux «suppliciations» d'Antonin Artaud et aux «exorcismes» de Michaux. Magnifiques, les prières de Grégoire de Narek ont le souffle sismique des plus grands poèmes mystiques.

Dans un fort beau livre confectionné par Jeanne Chantal et Thierry Fournier (La Harpe d'Eole-Conesque, 12140 Entraygues sur Truyère, 153 francs) -typographie et enluminure y sont d'une rare qualité-, Vahé Godel a joint aux *Prières* de Narekatsi quelques poèmes d'amour de Nahabed Koutchak. Ce contemporain de Ronsard en est l'égal. Il serait même un précurseur de Maurice Scève et de tous les poètes du pré-classisisme français (Théophile de Viau, par exemple) qui interrogent le corps de la femme en explorant le corps du langage, et qui privilégient l'Absente pour mieux recréer la présence inextinguible du désir.

«Ton absence me broie,
me brûle ton silence.
J'ai beau te supplier, tu
n'as qu'une réponse :
«Patience, longue est la tige
mais au bout
Tremble la fleur...» Ah!
patience de malheur !
Je sens mon foie bouillir
dans mes entrailles».

Dans les poèmes merveilleux de Koutchak, la contemplation fait sourdre l'amour en même temps qu'elle mène à l'absolu de la mort, et, «les yeux noyés de larmes», les lèvres amoureuses palpent la pierre de leur propre tombe.

Il me semble que Vahé Godel a regroupé dans son livre si précieux l'essence même de la poésie arménienne : de la prière tourmentée au cri strictement déchiré de l'amour. Dans *Poésie 1* (N° 133, 1e trimestre 1987), Vahé Godel donne une anthologie des «Voix d'Arménie», et c'est bien Grégoire de Narek et Koutchak qui dominent l'ensemble, même si Moïse de Khorène et Arakel de Siounik illustrent magistralement le registre des «prières» et si Ohannès et Saïat - Nova sont d'incomparables chantres de l'amour qui consume. Le XXe siècle voit s'élever la rouge barbarie des massacres, et les bras tendus et couverts de sang de Daniel Varoujan. Tcharentz, le grand, se maintient sur l'abîme obscur du ciel et protège la demeure séculaire. Après de telles voix, le flambeau semblait difficile à reprendre. Vahé Godel a cependant discerné quelques plumes novatrices susceptibles de poursuivre la trajectoire trop prématurément abandonnée par Barouïr Sévak (1924 - 1971); il s'agit de Zahrad (né en 1923), qu'on pourrait rapprocher de Queneau ou de Jean Tardieu, et de Henrig Etoyan (né en 1940) dont la «mémoire ardente» se brûle aux racines de la «pure perte», de Tavoyan (né en 1940), ou de Krikorian (né en 1945) et Andréassian (né en 1950), découverts par Godel dans la revue d'Erevan, *Karoun*, ces jeunes poètes incisifs rompent avec l'ancestrale glorification de la terre menacée pour user d'un ton plus serein, où l'humour veut faire sortir «la poésie des cages».

Toute cette floraison poétique vient aujourd'hui à nous grâce à Vahé Godel. Elle mérite vraiment que nous allions à elle.

■

ՉԱՒԷՆ ՊԻՊԵՌԵԱՆԻ ՄՐՋԻՒՆՆԵՐԸ

Մինչեւ 1985ի սկիզբը՝ Չաւէն Պիպեռեանի անունը ամբողջովին անծանօթ էր ինծի: Կ'ենթադրեմ՝ չէի հետեւեր Սփիւռքի գրական կեանքի իրագարձութիւններուն, կամ ալ ուշադրութիւնս այդ ուղղութեամբ չէր լարուած երբեք: 1985–ի Փետրուարին էր կարծեմ, «Մարմարա» օրաթերթին էջերէն կարդացի Զ. Պիպեռեանի յետ – մահու հրատարակուած «Մըրջիւններու Վերջալոյսը» վէպին վերլուծումը: Հեղինակը 1984–ին իր մահկանացուն կնքած էր: «Մասւորական Տիկնանց Ամբակ» մը բարեպատեհ դաղափարը յղացեր էր տարիներ առաջ թերթօնով լոյս տեսած եւ ցարդ՝ դրքի ձեւով տպագրութեան չարժանացած այս վէպը հրատարակելու: Ու Պոլսոյ Կեդրոնական Սանուց Միութեան կազմակերպութեամբ՝ 1985–ի Փետրուար 9–ին տեղի կ'ունենար մեծարանքի երեկոյ մը, նուիրուած Զ. Խրախունիի «Դիւցազնահանդէս», Ե. Կոպէեանի «Երազ Ջունեցող Մարդիկ» եւ նոյն ինքն՝ Զ. Պիպեռեանի «Մըրջիւններու Վերջալոյսը» հատորներուն: Ասոնց անդրադարձող զեկուցումները լոյս տեսան յետագային «Մարմարա»յի մէջ. Պիպեռեանի մասին խօսողն էր՝ Իրմա Աճեմեան: Զեկուցումին պատճէնը դժբախտաբար՝ չունիմ ձեռքիս տակ սա պահուս: Բայց երեկոյեան նուիրուած թղթակցութիւնը կ'ըսէ՝ «... Տիկին Իրմա Աճեմեան ներկայացուց Պիպեռեանի դրական դիմագծութիւնը, առաւելաբար ծանրանալով ( ) վերջին վէպին վրայ: Նախ յուզիչ արտայայտութեամբ ոգեկոչեց անբախտ հեղինակը, յիշեց «Մարմարա»յի խմբագրատան մէջ իրենց գործակցութեան տարիները եւ ապա մանրամասնօրէն պատմեց «Մըրջիւններու Վերջալոյսը» վէպին գրական մթնոլորտը» (*):

Ուրկէ ծնաւ մէջս այդ դիրքը ձեռք ձգելու փափաքը, անկեղծօրէն՝ չեմ դիտեր: Զեմ յիշեր Տիկին Աճեմեանի զեկուցումին պարունակութիւնը: Կ'ենթադրեմ՝ որոշ ազդեցութիւն մը ունեցեր է վրաս: Կարդալու ցանկութիւնը արթնցուցեր է: Կը յիշեմ միայն այդ շրջանին՝ Պոլսեցիներու մօտ հարցուփորձերս եւ ստացած պատասխանները: Այո, պոլսահայ շրջանակին մէջ ծանօթ դրագէտ մըն էր Պիպեռեան, այդքան: Ժանդաւառութեան, մօտիկութեան ո՛չ մէկ զգացում, ո՛չ մէկ արտայայտութիւն: Միայն թէ արդէն իսկ՝ աչքիս առջեւ տիպար մը կ'ուրուագծուէր. դժուար ու անհամբոյր բնաւորութիւն մը, իր չբջանակին անհաղորդ անձնաւորութիւն մը, եւ եթէ քիչ մը եւս փորձէի խօսակիցներուս բերանը, պիտի աւելցուէր՝ ինքզինքին հետ անհաղորդ եւ անհաչա դրադէտի մը եւ անձի մը բարեխառնութիւնը:

Կարդացի՝ «Մրջիւններու Վերջալոյսը»: Էջերը կը դառնային, ժամերը կ'անցնէին, կը սուզուէի մղձաւանջի մը մէջ, իսկական մղձաւանջ մը, որմէ ելք ու ազատագրում չկար, որմէ արթննալ կարելի պիտի չըլլար այլեւս: Հաւատալս չէր գար: Տարիները անցած էին հայալեզու գրականութեան լայնածաւալ եւ դեռ ինծի մութ մնացող ճակատագրերով լեցուն բնագաւառէն ներս մանելէս ի վեր, եւ այլեւս բան մը չէի սպասեր Սփիւռքի վէպէն: Կը խորհէի որ՝ ինչ որ կարեւոր է կը ճանչնամ: Հաւատալս չէր գար, կը դառնուէի իրաւ, լման վիպագիրի մը առջեւ: Կարդացածս մղձաւանջ մըն էր, եւ կը սիրէի. հոգիովս կը սիրէի այն մարդը, որ այդ մղձաւանջը դրի առած էր: Եւ ոխ զգացի, հուժկու, պոռթկացող ոխ մը: Ոխ զգացի բոլոր անոնց հանդէպ, որոնք այդ մարդը ճանչցեր էին, եւ իրենց մարդկային հաշիւներէն տարուած՝ չէին դնահատեր դինքը, իրրեւ մարդ եւ իրրեւ վիպագիր: Պիպեռեանին իսկ բառով՝ մըրջիւններ բոլորը: Չէին խօսեր իր մասին, իր արուեստին մասին, իր գործին մասին, զոր նկատեր էին կ'ենթադրեմ՝ անարուեստ: Համբաւին չշուկը չէին տարածեր իր շուրջ, ձգեր էին որ ան քաշուի իր անկիւնը, դառնանայ մարդոց դէմ: Որովհետեւ կը հասկնայի հիմա, լսածներս ալ ամփոփելով, որ ա՛յդ եղած էր այդ մարդուն ճակատագիրը՝ իր դառնութիւնը մարսել առանձին, անարձագանգ: Դառնութիւն մը, որ սակայն՝ չատոնց կուտակուած ըլլալու էր իր մէջ, ու մարդոց վրայ հեզհեզիկ՝ իր նայուածքին դաժանութիւնը սրած: Կը կարդայի ու կը կարդայի դինքը, եւ էջ մը չկար ուր այդ դառն դաժանութիւնը քիչիկ մը մեղմանար: Սփոփանքի ո՛չ մէկ պահ որ յօժարուէր ընթերցողին, չունէ առնելու ո՛չ մէկ կարելիութիւն:

Կարդացի յետոյ Պիպեռեանի կենդանութեան լոյս տեսած իր երկու վէպերը՝ «Անկուսի Սիրահարները» (1962), «Լերկրագործը» (1959) եւ իր պատմուածքներու հատորը՝ «Ծովը» (1961): Պատմուածքներուն մէջ, սեռին պահանջքներուն բերումով՝ Պիպեռեան չի յաջողիր «ի՛ալ փորձեր իր պատրանաթափ եւ ըմբոստ նայուածքը պատցնել ընկերութեան վրայ: Հոն աւելի փաղմատանքն է որ երեւան կու գայ, թարեկամութեան ուժը, բնութեան մէջ ընկերային ազդեցութենէն դուրս պրծելու հնարաւորութիւնը, եւ միեւնոյն ատեն՝ մեզմ չեչտով արձանագրուած յուսահատութիւն մը: Վէպերը, եւ մանաւանդ առաջինը՝ «Լերկրագործը» յետ մահու հրատարակուած գործին կշռոյթով եւ անբարեխիղճ դաժանութեամբ գրուած են, թերեւս ո՛չ նոյնքան չեչտուած որքան «Մրջիւններու Վերջալոյսը»: Պիտի անդրադառնամ քիչ յետոյ այս գործերուն եւ իրենց յատկանիշներուն:

*Զ. Պիպեռեանի կենսագրութեան մասին քիչ բան դիտեմ, որովհետեւ քիչ գրուած է, համարեա՝ ոչինչ: Մինաս Թէօլէեանի «Դար մը գրականութիւն» երկհատոր գործին Սփիւռքի նուիրուած բաժնին մէջ, Պիպեռեանի անունը կ'երեւի միայն մէկ անգամ, պոլսահայ դրագէտներու անունները թուարկող ցանկի մը մէջ, բայց իր մասին՝ ո՛չ մէկ տող: Ակէ 30 տարի առաջ՝ 1957–ին լոյս տեսած «Համայնապատկեր Խթանպուլահայ գրականութեան» հատորին մէջ, իրմէ կայ պատմուածք մը («Պապային տղան» յետոյ «Ծովը» դրքին մէջ ներառուած) եւ քանի մը տող կենսագրութիւն, որմէ կ'իմանանք որ Զ. Պիպեռեան «ծնած է Խթանպուլ 1921–ին Գատըգիւղի մէջ», իր նախնական ուսումը ստացած տեղական վարժարաններուն մէջ, իր երկրորդական ուսումը՝ Սէն – Ժոզէֆ Ֆրանսական լիսէն, եւ յետոյ հետեւած՝ առեւտրական վարժարանի: Իր առաջին պատմուածքը լոյս տեսած է 1945–ին «Ժամանակ» օրաթերթին մէջ («Երեք ընկեր էինք», որ հատորով լոյս չէ տեսած): Ու վերջին պարբերութիւն մը կ'ըսէ «Աչխատակցած է 1942–էն սկսեալ Խթանպուլահայ գրեթէ բոլոր օրաթերթերուն, հանդէսներուն եւ «Երջանիկ Տարեդիրք»ին, տալով պատմուածքներ, գրական, գեղարուեստական, քննադատական յօդուածներ եւ վերլուծումներ»: Քննադատական յօդուած, վերլուծում՝ ամբողջովին անծանօթ կը մնան ինծի, իրենց քանակութեամբ եւ իրենց պարունակութեամբ, բայց կ'երեւի՝ Զ. Պիպեռեան առաջին օրէն իսկ՝ եղած է դրչի մարդ, իր ազատ եւ "անազատ" ժամանակը ամբողջութեամբ տրամադրելով դրչի ապահին: Պաշտօնական կենսագրութիւնը աւելի բան չըսեր: Անձնական խօսակցութիւններէ՝ գիտեմ որ մաս կազմած է Թուրքիոյ մէջ համայնավար կուսակցութեան, եւ յետոյ՝ հեռացած անկէ: Գիծ մը եւս որ պինք սիրելի պիտի չդարձընէր պոլսահայ դրական շրջանակներուն եւ քաղքենիական աւազօրեարին: Իր կնոջը հետ թղթակցութենէ մը կը քաղեմ նաեւ Թրքերէնն լեզուով իր բազմածաւալ գործունէութեան վիճակը: Թրքերէնի թարգմանած է նախ (եւ ո՛չ թէ «Թրքերէն լեզուէ», ինչպէս կ'ըսէ յետ – մահու վէպին կողքի էջը) Արամ Անտոնեանի «Պալքանեան Պատերազմը» (1912–ին լոյս տեսած հայերէն): Բայց Թրքերէնի թարգմանած է մանաւանդ բազմաթիւ վէպեր, Մօրիս Մոնթէկիւէն, Պալզաքէն, Ճէք Լոնտոնէն, Ալիթըս Սէնքլէրէն, Կիւսթաւ Ֆլոպէռէն եւ Մաքսիմ Կոռքիէն: Սրտցաւ կը պատճառէ ուժերու այսքան մեծ վատնում մը, երբ մարդ կը խորհի որ այդ թարգմանութիւնները կրնային այսօր գոյութիւն ունենալ հայերէն լեզուով, եւ-

●►

●▶

ֆիլմերում էլ նկատելի է, թե ինչպես են ստեղծագործական խմբերը ձգտում ստեղծել ոչ միայն ինքնատիպ կերպարներ, այլև ինքնատիպ ոճ, ինքնատիպ ձևեր ու միջոցներ: Ինչպես արդեն նշեցի, ես ամենից շատ սիրում եմ «Ինչպես ես, Դոլլի» ֆիլմը, որի մեջ ինձ համար ամենահետաքրքիրը ոչ թե սյուժետային գծերն են, այլ ինքնատիպ ոճը, որը ստեղծել են ռեժիսոր Ալեքսանդր Ալովը և նկարահանող օպերատոր Վլադիմիր Նաումովը: Ֆիլմի ոճը ինձ համար ասոցիացվում է Ռեմբրանդտի նկարների հետ: Ես չգիտեմ, թե ինչ ասոցիացիաներ է առաջացնում այդ ոճը հանդիսատեսի մեծ մասի մոտ, բայց ինձ համար այդ ոճը

պեռեան հոգւով՝ անիշխանական մըն է: Ճիշդ է որ իր համակրութիւնը կ'երթայ ահրապետաւորներուն, ընկերութեան կողմէ ճմռուածներուն: Բայց ամէն տեղ կը տեսնէ ընկերութեան բերած խաթարումը, ամէն կողմ՝ զազանութիւնը եւ ապահութիւնը, ունենալու, պահելու, ձեռքէ չփախցնելու ճիղը: Անմեղութիւն՝ գրեթէ չկայ, եթէ ոչ թերեւս զոհերուն մօտ: Բուն անմեղութիւնը սակայն կը տեսնէ հոն, ուր մարդիկ չեն հասնիր, այն վայրերուն մէջ որոնք կայծ են մարդկային բռնաբռումէն: «Ծովը» պատմուածքներու հատորէն միայն մէկ հատը պիտի յիշեմ հոս այդ ուղղութեամբ՝ «Գարնանային» վերնագրուածը, ուր երկու հատ երիտասարդ աղջիկներ կը պատին առանձին Մեծ կղզիի մէջ, մերկանալով, ծովը վայելելով, բըռնութեան անմեղութեան հետ հաղորդուելով: Հոս է որ կան Պիպեռեանի գրչին տակ երեւցած միակ էռոթիք նրբերանգները, աղջիկներու մարմնին չուրջ: «Ծովը» պատմուածքին բանաստղծականութիւնը պէս, Պիպեռեան՝ ծովը կ'երազէ, երբ ինք նկուղին խորը նեռուած է, եւ իր խշտեակին վրայ կողակիցը՝ մահուան դատապարտուած:

Երկու կէտ եւս պիտի նշեմ:

Նախ այն՝ որ Պիպեռեանի վէպերուն մէջ թուրքերը բացակայ չեն: «Լկրտածը» վէպը, որուն գործողութիւնը երկու օրուան վրայ կը տեւէ, կը պատմէ երկու յարակից տուներու մէջ անցուդարձերը: Մէկը բնակուած է Հայերով, միւսը՝ թուրք ընտանիքով մը, որ իր մօտ ունի իրր աղախին որդեգիր աղջիկ մը՝ «Լկրտածը»: «Մրջիւններու վերջալոյս»ին մէջ՝ յետ – պատերազմեան թուրքիան է պատմուածը, նախ՝ անտեսական սեղմումի, հալածանքի, մեծ վախերու չրջանին, յետոյ՝ յարաբերական բարգաւաճման եւ անտեսական ազատութեան չրջանին: «Շիրքէթ», գործարան, կապելայ, բոզանոց, ոստիկանատուն, Թուրքերն ու Հայերը յարաբերութեան մէջ են, թանձրացեալ կապերով:

Երկրորդ կէտը կը վերաբերի վէպերուն մէջ վերարտադրուած խօսակցական լեզուին: Սիխուքի մէջ՝ երկու հոգի միայն դիտեմ որ հայերէնը այնքան հիանալի հատատարմութեամբ, խօսուածին հանդէպ այնքան լարուած ուշադրութեամբ, եւ բարոյապաշտ հակազդեցութիւններուն հանդէպ այնքան առողջ անպատկառութեամբ գրած են իրենց դերակատարներու բերնին մէջ: Մէկը Վահէ Օշականն է («Մուճապ»ի պատմողական բաժինը), միւսը՝ Շահնուրը (իր պատմուածքներուն մէջ): Երկուքն ալ Պիպեռեանին պէս՝ ըմբռնած նկարագիրները: Երկուքն ալ իրեն պէս՝ ոչ – խէալխմիներ, գոնէ իրենց գրականութեան մէջ: Իրականութիւնը իր ուզածին պէս չտեսնել, այլ տեսնել զայն ինչպէս որ է, եւ զայն խօսեցընել, ա՛յդ է հատնարար այս ըմբռնումներուն մեծ յաղողութիւնը, ա՛յդ է որ կ'ազատէ գիրենք ինքնակործանումէն:

***

Զգացարեցի թէ ո՛վ են սա մրջիւնները: Պիպեռեանի յետ – մահու հրատարակուած վէպին մէջ՝ հօրեղբայր մը կայ որ կը փիլիսոփայէ, ու կը դրսեւորէ անիշխանական աշխարհահայեացք մը: Վէպին միակ տկար էջերն են, որովհետեւ վէպ ըսուածը չի հանդուրժեր «փիլիսո – փայել»ը: Այդ հօրեղբայրը Արուսին բառերով՝ «սոսկալի վախճան» մը պիտի ունենայ, բայց մինչ այդ՝ ազատած է ընկերային բռնազաւումներէն, ինքզինք գերծ կացուցած է անտեսական հիման վրայ կառուցուող ու զարգացող բոլոր կապերէն՝ գործ, ամուսնութիւն, ընկերային պարտաւորութիւն: Ինքն է խօսողը՝ «հայերէն բառ չեմ գտներ կոր էնթանա ապրիլը բացատրելու համար: Թերեւս մենք Հայերս էնթանա ապրիլը չենք գիտեր, անկէ: Աչխարհի ամէնէն մրջիւն ժողովուրդն ենք» (էջ՝ 72), «ինծի սերսերի ըսին: Դրամ պիտի դիզես որ աչխատասէր մարդ է ըսեն հիանան: Աչխատասէր ժողովուրդ է, առեղծվածոտ ազգ է պիտի ըսեն պիտի հիանան... Զորս հոգիի քէֆին եւ հազար տարի եաքի հնախոյզին համոյքին համար մրջիւն ըլլալ...» (էջ 68):

ՄԱՐԿ. ՆՇԱՆԵԱՆ

(*) Վերջացնելէս յետոյ մեռոս հասաւ ի. Ա.ԵՄեհեանին գեկուցումը, շնորհիւ Պր. Տ. Պալեանին: Թղթակցութիւնը հատատիպ է, ու բան չունիմ ալելցնելիք: Զեկուցումը լոյս տեսեր է «Մարմարա»ի 1985 փետրուար 28–ի թիւին մէջ:

DIALOGUE AMI

on n'épouse pas un ange

par J.-P. BODOSSIAN

— C'est curieux Papken, ces derniers temps j'adresse souvent la parole aux clients du labo pour leur dire, quand je vois un nom arménien, que je le suis aussi. La réponse est presque toujours la même : vous n'en avez pas l'air.

Cette semaine il y a eu un type avec une très bonne tête. La cinquantaine, sourcils fournis, moustache généreuse et un peu folle, de bons yeux. Une tête qui respire la vie. Je me suis dit voilà un Auvergnat. Et baissant la tête je vois son nom : Kelenklian ou quelque chose comme ça. Réjouis je lui adresse la parole en arménien.

— Quel bon arménien vous avez, me dit-il.

— C'est grâce aux Mekhitaristes car ma mère est flamande et nous ne parlions pas à la maison.

— Moi non plus je ne parle plus très souvent, ma femme est pourtant arménienne. C'est la force de l'habitude. La langue me vient de ma mère.. Comment va votre affaire?

— Normalement. J'hésite à dire que je suis Arménien aux clients qui le sont. Je ne veux pas avoir l'air de raccoler. Mon désir est surtout de voir les gens réagir et d'entendre cette langue.

— Les choses changent vous savez. Tenez j'ai un gros chantier sur la Côte. Eh bien par deux canaux différents, des Arméniens que je ne connais pas m'ont donné un coup de pouce, l'un auprès du maire, l'autre auprès de mon client.

—Oui. Cette génération commence peut-être à se serrer les coudes à l'image d'une autre communauté, qui, elle, sait utiliser la presse et créer des influences. Vous connaissez l'histoire que l'on se raconte : quand il y a deux Arméniens, il y a deux politiques différentes.

Nous nous sommes regardés, nous avons échangé un sourire de compréhension et de paix, un sourire qui confirmait le bonheur d'avoir en commun un patrimoine ancestral que nous goûtions pour sa richesse.

— Tu l'as revu.

— Non mais il m'a envoyé le lendemain sa secrétaire avec de nouveaux travaux.

— Raconte moi d'autres rencontres.

— Dans l'ensemble c'est plutôt plat. Il y a un Aznavour qui est venu. Il parlait deux mots. Le plus souvent ils disent regretter de ne pas savoir parler. Nous n'avons plus le temps d'apprendre. On échange un regard un peu coupable et c'est fini. D'autres fois ce sont des femmes. Elles disent être Française, c'est mon mari. Une autre façon d'illustrer la perte de la langue. Je crois qu'Arpik a terriblement raison.

— Pourquoi dis-tu ça?

— Elle dit qu'il n'y a qu'une façon de défendre et de faire vivre la culture arménienne : c'est par la pratique de la langue. Mekhitar est le premier à l'avoir senti. Il consacra sa vie pour la langue et c'est encore à ce jour toute la valeur de cette congrégation pour peu qu'elle ne s'occupe que de cela et qu'elle le fasse bien.

— Je suis content de t'avoir envoyé au Collège. Tu n'aurais pas le même regard sans ça.

— Peut-être...

Et grand-père Mardig dans ces fêtes en Anatolie il chantait seulement en turc ou bien te souviens-tu de ses chansons arméniennes.

— Les deux. Il chantait les deux. A Ovadjik il n'y avait que des Arméniens. Il allait chez les gens riches qui pouvaient le payer. Le village était construit pour la plus grande partie avec des maisons en bois à la mode turque. Ce n'était qu'une grande rue, avec deux étages maximum. Pas d'éléctricité et pas de goudron, de la terre battue, des chevaux, des carioles, des animaux. Une espèce de farwest américain qui serait tombé en Asie. Une population d'hommes farouches aux moustaches imposantes. Grand-père était reçu dans les grandes maisons. A l'occasion des fêtes du village il jouait aussi pour tous.

— Toutes ces fêtes datent du début du siècle.

— Oui. Avant guerre. Ils partaient à trois, un violoniste, un dap qui utilisait un tambourin, et lui l'oud. Les Turcs aussi les demandaient et les admiraient beaucoup. Ils partaient l'été à Khasqual et à Denguél et plus loin encore. Une fois ils sont allés à un riche mariage. Ils ont gagné pas mal de pièces d'or. A leur retour ils se sont fait surprendre avec des filles au bord du lac. Tu te souviens de l'histoire !

— Raconte la à nouveau.

— C'était en été. Ils revenaient du mariage dont la fête avait duré très longtemps. En rentrant ils décidèrent de s'arrêter en chemin, au bord d'un lac pour se faire une fête pour eux, à leur compte. Ils devaient avoir du vin, de quoi manger et de l'argent puisqu'on les avait bien payés.

L'histoire raconte qu'au bord du lac il y avait des vergers avec de beaux arbres fruitiers. Je ne sais pas comment ni d'où elles venaient mais il y avait des femmes. la petite troupe pose ses affaires, on accroche les vestes aux branches des arbres fruitiers dont les troncs sont passés à la chaux, et au bord du lac s'allume un feu pour éclairer la nuit qui arrive.La musique commence sans ordre. Un jeu, le violoniste qui marche au bord de l'eau, et le tambourin fatigué de la journée puis Mardig chante adossé à un arbre tout en jouant de l'oud. La nuit tombe. Le rythme monte avec le feu, et la musique se perd dans le ciel étoilé. Le vin riche passe à toutes les bouches, bu à la cruche.. Les filles tappent dans les mains au dessus de leur tête, et se mettent à danser. La fatigue de la marche dans la chaleur de la journée et la poussière des chemins disparaît dans l'allégresse. La nuit est douce, il fait bon. Le temps suspendu s'immobilise comme dans un moment d'éternité. Ou c'est comme tu veux, il n'existe plus, comme dans toute vraie vie.

La musique fait son travail, le vin aussi. Les compères jouent, jouent et n'en finissent plus, endiablés par ces corps de femme qui dansent en jettant des ombres immenses qui se perdent dans la nuit. Tout le monde est en sueur sans doute. L'histoire ne dit pas comment ni si quelqu'un l'a voulu mais les vêtements tombent et tous vont se baigner sous la lune en plein milieu de la nuit. Les corps superbes vont se secher autour du feu et dansent tous ensemble en chantant et frappant des mains, nus. On boit, on joue de la musique on chante et cela continue toute la nuit, dans une totale impudeur et un manque absolu de discrétion, tout entier consacré à la beauté des corps, à la joie de la musique et au moment. Y eut-il ou non rapprochement des corps ? C'est secondaire. Ils vécurent comme des hommes. Mais l'histoire ce n'est pas ça. C'est un moment de leur vie, c'est tout.

A mi-journée tout le monde était rentré chez soi, et tous dormaient, après avoir donné leur argent à la maison, plutôt penauds.

Eva s'activait, heureuse de retrouver son grand escogriffe de Mardig. On raconte qu'une voisine est arrivée, puis une autre et elles lui demandent si elle est au courant de ce qui se raconte dans le village.

— Bien sûr que non, dit Eva.

— Tu sais, Mardig, ce n'est pas un ange.

— Mais quoi, on n'épouse pas un ange.

— Non ce n'est pas ça. C'est un démon.

— Ah ! Et pourquoi ?

— Eh bien, hier soir, près du lac dans la montagne, on raconte qu'ils ont fait danser des filles à poil. Que Dieu aie pitié de leurs âmes.

— Ah bon, et alors.

— On dit aussi qu'il y avait des musiciens qui dansaient avec elles. Des gens du village qui travaillaient dans les vergers les ont entendus et sont venus voir. Ils sont partis éffrayés. Et tu sais le responsable c'est Mardig, ton mari, qui dirigeait la troupe. Alors qu'est-ce que tu en dis. Tu te rends compte si le prêtre l'entend. Que va-t-il dire ?

— Bande de petites garces, vous êtes des jalouses. Foutez-moi le camp. Je suis fière de mon homme, les vôtres n'arrivent pas à sa cheville. J'espère bien qu'il a fait ça ! Il a bien fait ! un homme qui ne sait pas s'offrir ces choses là, ce n'est pas un homme.

Elle n'en a jamais parlé à grand-père. Mais elle a engueulé les autres qui en parlaient de façon si vulgaire. Pas de demi mesure chez elle. Araxi, ma mère m'a raconté ces histoires plus tard à Paris quand nous habitions Ave. Simon Bolivar. En fait ce n'est pas ma mère qui m'a élevé. Elle avait quatorze ou quinze ans quand je suis né et jouait encore aux quilles. Eva était tout pour moi jusqu'à treize ans où je suis parti à Venise. Elle était inconditionnelle, m'appelait «mon lion». Dans toute cette tourmente son amour de la vie a débordé sur moi, m'a abreuvé.

— Tu l'aimais bien.

— Je l'adorais. J'en étais fou. Tout du moins je le pense maintenant. Un jour plus tard à Mytilène, au début de l'école, je venais d'avoir sept ans, je reviens de l'école en tenant ma culotte avec une ficelle.

— Que s'est-il passé, me dit-elle en souriant.

— J'ai joué au jeu des boutons et j'ai tout perdu.

— Ce n'est rien. Je vais t'en recoudre d'autres, et t'en donner pour jouer.

Tu parles il y avait des vieux renards à l'école. Moi j'étais du pain blanc. Ils m'ont plumé. Quelques jours après je me suis vengé. J'ai ramené un plein sac de boutons. J'avais ramassé tous les boutons de l'école et j'apportais mon butin triomphalement à ma grand-mère. Quand elle m'a vu arriver avec mon sac, elle m'a dit : tu es mon petit lion. Un sourire éclairait tout son visage, elle jubilait au fond d'elle-même pour moi. Elle me prit dans ses bras et me serra de tout le corps. Je m'en souviens encore.

— Tu étais heureux.

— Je ne le savais pas.

— Un être de cette valeur... Dans toutes les difficultés de ton enfance, elle sut te donner de l'amour.

— Surtout de la confiance, un partage total, quelque chose d'inconditionnel. Je pouvais tout faire. J'étais couvert. Un lien inébranlable. Je peux illustrer par une autre situation.

Il y avait à côté de chez nous en Grèce la maison d'un richard. Le jardin entouré de hauts murs laissait dépasser les branches de plusieurs arbres fruitiers, des figues ou des cerises. J'ai oublié le détail. J'en avais envie, tu parles. Un jour j'arrive à monter sur le mur et je mange. Bien sûr le type m'a vu. Il m'a attendu en bas du mur pour me corriger. Le voyant, la frousse m'a pris. J'ai sauté, j'ai volé. Je lui ai échappé. En arrivant à la maison il y gesticulait devant ma grand mère qui me fit des gros yeux pour la forme. Puis se tournant vers le Grec elle commença à lui dire que les branches couvertes de fruits mûrs qui dépassent au dessus d'un mur sont une misère pour les enfants, qu'il créait la tentation de toute pièce, qu'il ferait mieux de tailler ses arbres, qu'elle ne voulait pas le voir lever la main sur son petit, qu'en fait le coupable c'était lui qui voulait tout garder pour lui et ne savait même pas donner des fruits à un enfant.

Je jubilais dans mon coin. Le type ne savait plus où se mettre. Il partit ne sachant que dire et très mal à l'aise. Elle se retourna vers moi, m'embrassa et me demanda si les fruits étaient bons, si le Grec ne m'avait pas fait mal.

Elle me prit sur les genoux, me caressa la tête, et me conseilla la prochaine fois de faire plus attention. De ne pas me faire prendre.

— Quand-même Papken, cette histoire avec Mardig dans la montagne et la réaction d'Eva ce n'est pas banal.

— Elle était très émancipée. Je ne sais pas d'où cela lui venait. Peut-être de son métier, des études qu'elle avait faites pour être sage-femme. Mardig lui plaisait pour sa musique, pour ce qu'il était, pour son art de vivre, en connaisseur des bonnes choses, en amoureux de la vie. Du coup elle adhérait à lui sans réserve. La complicité qu'elle vivait si fort avec lui, elle me l'a donnée en la partageant aussi avec moi.

***

— J'ai fait un curieux rêve après notre discussion d'hier matin. J'étais sur une couche dont je ne voyais pas les limites. Mi ombre, mi lumière. Il y avait une

●►

Կ'ԻՅՆԱՅ ԿՈՐ

թատերուկ

Պրիւնոյին

Կերպարներ

ՄԱՅՐ — ՋԱԻԱԿ

Ինձնուռը անց — Եօթանասունը անց

ԿԻՆ

Յիսունէն վար ու վեր

Երկու լուսաւոր չրջաններ: Առաջինը երկրորդէն աւելի:

Առաջինը՝ ձախ ու առաջ. երկրորդը՝ աջ ու ետ: Հատող դիրքը, կամ դպչող իրարու, կամ անջատ իրարմէ:

Առաջինին մէջ՝ բազմոց ու բազկաթոռ նոյնատիպ: Բազմոցին գրեթէ մէջտեղը նստած է ՄԱՅՐը: Քովը, բազմոցին վրայ, լրագիրներու ու հանդէսներու դէզ մը: Առջեւը, քիչ անդին, կլոր սեղանիկ մը. պնակի մը մէջ, կարմրցուած երկու հաց՝ անուշ ու պանիր: ՄԱՅՐը կը դիտէ անձայն հեռատեսիլը, գետեղուած՝ չրջանին մէջ, կամ չրջանի եզրին, կամ չրջանէն դուրս, կռնակը հանդիսատեսին:

Երկրորդին մէջ՝ մահճակալ, երկայնքով դրուած: Շրջանի աջ եզրին՝ մարդահասակ հայելի, յարակից զարդասեղանով ու դարակներով: Հայելին ունի առանձին լուսային յարմարանք, զոր կարելի է միացնել կամ անջատել էլեկտրական առակս կոճակով: Զարդասեղանին վրայ, այլ պիտոյքներու կողքին, դեղի սրուակներ:

Հարկ չէ որ կարասիները ամբողջովին լոյսի մէջ ըլլան:

Երկու լուսաւոր չրջաններէն զատ

Շառայլ՝ ձախ սահմանէն, առաջին չրջանի դուզադիր բաղնիքի դռնէն յորդող: Բաղնիքի տեսանելի մասը զարդանկարչական դեղեցկութեամբ չողչողուն:

Լոյս՝ ձախ սահմանի աւարտէն, խոհանոցի մը հոսող: Լոյսը՝ մասամբ տեսանելի. ներքանցք մը կայ ձախ սահմանի երկայնքին, խոհանոցէն մինչեւ բաղնիքին դուռը հասնող:

Եւ

Մութ՝ խորքի խաւարին մէջ ընդհարուող:

Բոլոր խօսքերը յստակ ու լսելի, բայց բնականոն արտաբերմամբ:

Մութ է:

Բացի թերեւս հեռատեսիլի ցոլքէն:

Հետզհետէ կը զօրանան բաղնիքի եւ առաջին չրջանի լոյսերը:

Բարձրու կրճտնած, անչարժ նստած է ՄԱՅՐը: Փոքրամարմին է: Դէմքին՝ թեթեւ, անփոփոխ ժպիտ մը: Մազերը սանտրուած ու հաւաքուած: Հագնուածքը կանոնաւոր:

Լոյսի զօրացման հետ, բարձրացած ու բնականոն մակարդակի հասած է բաղնիքէն լսելի տղամարդու ձայն մը: Անդադար կ'երգէ ու կը հմհմայ Փերկոլէզիի Stabat Materէն հատուածներ: Ներամփոփ կատարում մըն է. վարժուհիի նման. առանց ցոյցի: Շարժող իր չուքը կը հատէ, կը հատուածէ ներս յորդող չառայլը:

Կը լսուի ՋԱԻԱԿին Stabat Materը: Կը սրտապնդուի կինը: Կը նստի: Կը նայի հայելիին: Կը տեսնէ ելեկտրական առակս կոճակը: Երկննալով այս անդամ անկողնին վրայ, մէջքէն կը կախուի դուրս ու կը ջանայ բռնել կոճակը, որ կը փախի ձեռքէն ու կը ճօճի: Կրկին կը փորձէ ու պիտի իյնայ: Կը յաջողի երրորդ անգամ, ու կոճակը երկար կը բռնէ ձեռքին մէջ, տօնելով իր յաղթանակը: Կը կոխէ: Հայելիին կը լուսաւորուի:

Տակաւին կխսով մահճակալէն դուրս, կը դիտէ ինքզինքը հայելիին մէջ: Բայց դոհ չէ: Կ'արձակէ վոճակը, որ կը զարնուի հայելիին: Կ'ըլլայ ապա մահճակալէն, ու կը մօտենայ, չատ կը մօտենայ հայելիին: Կը զննէ ու կը քննէ դիծերը դէմքին ու ծալքերը վզին, իր երկար ու խնամուած եղունգներով հետեւելով ատոնց մինչեւ աւարտը իրենց: Բայց հոգը չէ:

Կինը կը ծռի ու ոտքերէն կը քակէ կօշիկները: Կ'անցընէ վրկին: Կ'երթայ ու կը նստի մահճակալին վրայ: Կը ծռի ու կը քակէ կօշիկները կրկին, ու կը գետեղէ մահճակալին տակ, մէկ անկիւնը: Կ'իջեցնէ, զգուշօրէն, դուլպաները: Կը հաւաքէ ու մէկ կողմ կը դնէ: Ցետոյ բաճկոնը կը հանէ: Նստած դժուար է վիչէն ազատիլ: Կը կանգնի ու կը սահեցնէ զայն վար, դուրս ցատքելով ու վիչը բարձրացնելով ուղղակի: Իրանը կը զարձնէ ու կը նետէ վիչը անկողնին վրայ: Կ'արձակէ

Գրեց՝

ՎԱՐԱՆ ՈՒԺ

չապիկին կոճակները, կը հանուի: Մնացած է ներքնազգեստով: Կը մօտ կարծես. չապիկը կը սեղմէ կուրծքին:

Կինը վարժ մատներով կը ծալէ ու կը յարդարէ բոլորը: Մատներուն վրայ կոխելով հիմա, կը մօտենայ ու կը զետեղէ զարդասեղանին վրայ: Կը դառնայ ու հաւասարակշռութիւնը գրեթէ կորսընցնելով, կ'իյնայ մահճակալին վրայ: Կը քաշկռտէ ինքզինքը, ու կ'ընկողմանի, դէմքը հանդիսատեսին:

Բարձրացնելով դէմքը, կը տեսնէ զայն հայելիին մէջ ցոլացած: Արագ կ'իջնէ, ամբողջ ներքաններով կը մօտենայ զարդասեղանին, ու կորզելով ելեկտրական կոճակը, կը մարէ հայելիին լոյսերը: Երկու քայլով կը ցատքէ անկողին: Կը չտկէ ինքզինքը, գլուխը առաջին չրջանին կողմը այս անգամ: Կ'ընկողմանի, դէմքը հանդիսատեսին դարձեալ:

Լոհանոցին լոյսը կը մարի:

Stabat Materը հմհմալով միշտ, ՋԱԻԱԿը կը վերադառնայ: Բռնած պնակը, որուն մէջ կարմրցուած հացեր՝ անուշ ու պանիր:

Կինը կը ծռէ գլուխը ետ, եւ վիզը պըրկած, այդ անհանդիստ դիրքով կը դիտէ զայն:

Stabat Materը կ'ընդհատուի, երբ ՋԱԻԱԿին աչքերը կ'ընկալեն կիսամերկ պառկած կինը: Բայց իր պարտականութեան գիտակից մարդու տարամերժութեամբ, ՋԱԻԱԿը կը մօտենայ ՄՕՐ, ու կը նստի անոր քով, ջանալով յետոյքին տակէն մէկդի հրել լրագիրներն ու հանդէսները, ու պնակը գետեղել սեղանիկին վրայ: Անճարկում:

Փոխանակ չտկելու իր դիրքը, կինը աւելի կը ծռէ իր գլուխը, որպէսզի կարողանայ տեսնել:

ՋԱԻԱԿը կը չարժէ սեղանիկը, կը քաշէ ՄՕՐ առջեւ: Անտարբեր է ՄԱՅՐը: ՋԱԻԱԿը քնչօրէն կ'առնէ անոր ձեռքը ու կը փայփայէ: ՄԱՅՐը կը զարձնէ իր դէմքը ՋԱԻԱԿին: ՋԱԻԱԿը կը չոյէ անոր մազերը: ՄՕՐ յօնքերը պռատուած են թեթեւօրէն, կարծես լռելեայն կը յանդիմանէ ՋԱԻԱԿը, կամ կը ջանայ յիշել հեռաւոր անցեալը, կամ կը փորձէ թափանցել ՋԱԻԱԿէն անդին: ՋԱԻԱԿը, վըստահեցնելէ եառ ինքզինքը որ որեւէ դիմադրութիւն չկայ, կը մօտեցնէ ՄՕՐ ձեռքը սեղանիկին: Հաղիւ բռնած է, չըհամարձակելով զոյգն կերպով ուժ բանեցնել: ՄԱՅՐը պահ մը կը նայի հացերուն, կը նայի ապա ՋԱԻԱԿին, եւ ձեռքը վերադարձնելով իր դոդը, յանգստուր՝ գլուխը կը կախէ: ՋԱԻԱԿը յուզուած կը թուի ըլլալ: ՄԱՅՐը կը բարձրացնէ դէմքը ու կը նայի անոր: Իրար կը նային: ՋԱԻԱԿը պիտի բարբառի կարծես, բայց լուռ է:

ՋԱԻԱԿ

(համբերատար, համոզկեր, տխրարեկ, յուսահատ) Մամա, կեր:

ՋԱԻԱԿը կ'առնէ հաց մը ու կը մեկնէ ՄՕՐ:

ՄԱՅՐը կ'առնէ հացը ու կը սկսի դանդաղ, անճարն ու կոկիկ ծամել եւ ուտել: Կարծես ինք պէտք չունի անուռնդի, հարկ չի զգար ուտել, սակայն չուզեր վշտացընել ՋԱԻԱԿը:

Կինը երազատեսի նման կը դիտէ այս տեսարանը: Կը մսի կարծես. կը չիխ ուսերը: Ոտքերը, մահճակալէն վար, կօշիկները կը փնտռէն: Ազմուկ:

ՋԱԻԱԿը կ'անդրադառնայ, գլուխը կը դարձնէ, ու կը տեսնէ կինը որ կօշիկները կ'անցընէ ոտքին ու կը կանգնի բարձր կրունկներուն վրայ: Դոզ կ'ելլէ ՋԱԻԱԿը, նչան կ'ընէ ձեռքով որ չչարունակէ կինը, մնայ իր տեղը, չզայ այս կողմ: Կինը սուր կրունկները կը զարնէ գետին: Կ'առնէ քանի մը սպառնական քայլեր:

ՄԱՅՐը սկսած է առանձին ուտել:

ՋԱԻԱԿը կը ձգէ ՄԱՅՐը, կու գայ ու կ'անցնի ԿՆՈՋ առջեւէն, եւ զարդասեղանի մէկ դարակէն զոյգ մը թաւշեայ, հնամեայ մուճակ հանելով, կը մօտենայ ԿՆՈՋ: Կու տայ մուճակները անոր: Բայց կինը կը մերժէ առանալ: ՋԱԻԱԿը կը զգչի ԿՆՈՋ ուսին, ու կինը կ'իյնայ, կը նստի մահճակալին վրայ: Կը ծռի ՋԱԻԱԿը օրպէսզի հանէ ԿՆՈՋ կօշիկները, սակայն չի կրնար պահել այդ դիրքը, կը կթի դետին: Կը չտկէ ինքզինքը, ու ծունկի՝ կը հանէ անոր կօշիկները: Կինը կը նայի վերէն վար. ծունկերը անզգալիօրէն կը հեռանան իրարմէ: ՋԱԻԱԿը մուճակները կ'անցընէ անոր ոտքերուն: Կանգնելու համար, կը յենի անոր ծունկերուն: Կը բանայ կինը ծունկերը: Բայց ՋԱԻԱԿը կը յաջողի կանգնիլ, եւ քայլ մը ետ առնելով կ վերագտնէ իր հաւասարակշռութիւնը:

ԿԻՆ

(հանդարտ, զուսպ, դիջող, հրամայական) քանի՞ տարեկան է:

Լռութիւն:

ՋԱԻԱԿ

(դժուարանալով, ինքնասփոփ, մտերմաբար, ճակատագրապաշտօրէն) Եօթանասունըերկու տարեկան եմ:

Կ'ըսէ ու կ'երթայ, գլուխը առած, նըպատակասէտ, կ'անցնի ՄՕՐ առջեւէն, կը մտնէ բաղնիք ու դուռը կը զոցէ:

Կինը կը մնայ նստած, գլուխը ձեռքերուն մէջ, հարթելով մազերը, փակցնելով դանկին:

ՄԱՅՐը աւարտած է վերջին պատառը, երբ կինը, որոշում տալով, կը կանգնի ու կը մօտենայ անոր: ՄԱՅՐը չի նչմարեր: Կինը կը կանգնի անոր առջեւ: ՄԱՅՐը մտապրաղ կը դիտէ ԿՆՈՋ ներքնազգեստը, կը տեսնէ իր մուճակները: Կինն ալ անոր կը նայի, համարձակ, քիչ մը լպիրչ, յաղթապանծ: ՄՕՐ յօնքերը կը պռատուին: Թեթեւ մը կը թեքի իրանը: Ձախ ձեռք կը բաժնուի դոդէն:

Բաղնիքէն կը լսուի ողողիչին ձայնը: Կը բանայ դուռը ու դուրս կ'ելլէ ՋԱԻԱԿը: Պիտի սկսէր Stabat Materը, սակայն կը ցնցուի տեսնելով ՄՕՐ ու ԿՆՈՋ լուռ, հեռակայ, յետաձիգ ընդհարումը:

Կը մտնէ առաջին չրջան: Կը մտնէ ՄՕՐ տեսադաշտը:

ՄԱՅՐ

(ԿՆՈՋ, հետաքրքրուած, քիչ մը մտահոգ) Եղուարդը պիտի ուչանա՞յ:

Պահ մը կարծես պատասխանի կը սպասէ ՄԱՅՐը: Պահ մը միայն: Ապա կը վերցընէ լրագիրներէն մին, այն որ կու գայ ձեռքին, ու կը սկսի կարդալ, կամ ձեւացնել, աչքերը յառած մէկ կէտի:

ՋԱԻԱԿին եւ ԿՆՈՋ նայուածքները կը հանդիպին: Կինը ներողութիւն կ'ուզէ հայցել կարծես:

ՋԱԻԱԿ

(ԿՆՈՋ, ընդունելով, մարդարէաբար, պարզօրէն, փափաքելով որ ան բաժնէ իր ողբերգութիւնը) Կ'իյնայ կոր:

Լրագիրը կ'իյնայ ՄՕՐ ձեռքէն, մինչ աչքերը յառած են միշտ նոյն կէտին՝ դատարկին մէջ այժմ:

Հետզհետէ կը մեղմանան ու կը մարին լոյսերը:

Թերեւս կը մնայ հեռատեսիլի ցոլքը:

Սկիզբ առաւ Յունուար 17, 1987ին
Վերջ գտաւ Փետրուար 1, 1987ին

●►

femme et plusieurs êtres autour, dont moi. Comme dans un rituel un ordre dictait aux uns et aux autres leur tour, naturellement. Vint mon tour de sentir ce corps dont un sein nu s'offrait à moi. Avant de le prendre dans la bouche, je vis à droite du téton deux minuscules poils blancs. Je suçais ce téton long et dressé. J'étais dans une paix totale.

Qu'en penses-tu?

— C'est intéressant mon fils comment l'interprète-tu ?

— Les poils blancs m'ont le plus intrigué. Ce sont eux qui m'ont donné la clé qui en fait est simple. La femme n'est plus jeune. Nous sommes tous levés sur le même sol, à travers les âges, au-delà du temps éphémère. Eva nous a tous nourris. Elle a su donner. A travers ce que tu as reçu, elle se perpetue en moi. Le plus étonnant me semble de n'y avoir pensé qu'aujourd'hui.

— Elle serait heureuse de t'entendre. C'est sa façon à elle de te prendre toi aussi dans ses bras.

J.-P. B.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris Commission Paritaire: N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ
5

MARDI
5 JANVIER
1988

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: (1) 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա : Տար· 600 Ֆ· — Վեցամսեայ : 310 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 700 Ֆ· — Հատը : 4,00 Ֆ·

63ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.654 | Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN | 63e ANNÉE — No 16.654

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԱՆՈՐՈՇ ՄՆԱՑ

———×———

Նախագահ Միթերան, աւանդական բարեմաղթութիւններու ընթացքին, յստակ ոչինչ ըսաւ իր թեկնածութեան մասին: Պարզ է, որ մինչեւ ծայրը պիտի մնայ անորոշ, թոյլ չտալով իսկ բախտագուշակներու որ նախատեսութիւններ համարձակին: Ցիշելէ ետք, անոնք որոնք առանձին են, տարեց, հիւանդ, աղքատութեան զոհ, չեչտը դրաւ անհրաժեշտ եղբայրութեան վրայ, որ յաճախ կը բացակայի: 1988–ի համար, երեք ժամադրութիւններու վրայ հրաւիրեց ուշադրութիւնը՝ խաղաղութիւն, Եւրոպա, Ֆրանսա: Առաջինին համար, Կորբաչով – Ռեակըն համաձայնագիրը, Միթերան կը մաղթէ որ երկու զեկավարները կարենան ճամբան բանալ: Բայց, հարկ է հրաժարիլ հաւասարակշռութեանց: Եւրոպայի համար, չմոռնանք որ 1992 Դեկտ· 31–ին, 12 երկիրներու սահմանները պիտի վերանան: Հինգ տարի կայ որպէսզի 320 միլիոն անձեր վերածուին դէպի առաջ ընթացող ժողովուրդի մը: Երրորդ ժամադրութիւնը, Ֆրանսան նշանակած է իրեն համար: Մաղթանքն է նախագահին, որ Ֆրանսացիք յստակօրէն արտայայտուին կարգ մը կենսական հարցերու չուրջ, հանդուրժողութեան ոգիով: Ոչինչ կարելի կ'ըլլայ, սակայն, առանց ճիգի, նախաձեռնութեան, ստեղծագործութեան եւ երիտասարդութեան մասնակցութեան:

Հուսկ, նախագահը յիշելէ ետք թէ հօթը տարի է, ուզեց որ Ֆրանսան պաշտպանուի, լսուի, յարգուի եւ այդպէս է, աւելցուց թէ իր պարտականութիւնն է նաեւ զայն պահպանել իր պատակտումներուն դէմ: Գալիք ամիսներուն համար, Նախագահին պիտի օգնէ ժողովուրդին վստահութիւնը: Այս վերջին նախագահութիւնն է, որ հարցականներ կը դնէ: Ի՞նչ բանի պիտի օգնէ այդ վստահութիւնը՝ պահպանել Պեռութիւնը ընտրապայքարին Թոհուրհին մէջ թէ մասնակցի՞լ պայքարին:

× Քլօտ Խթիէ, որ հիւրն էր Կիրակի առաւօտեան «Լ'Օռէյլ ան քուէն» յայտարարին յայտնեց թէ Միթերան, փետրուարի երկրորդ կիսուն, իրիկուն մը ժամը 8–ին պիտի խօսի իր թեկնածութեան մասին: Ասիկա կը համապատասխանէ այլ լուրի մը, ըստ որուն Միթերան պիտի արտայայտուի եւրոպական վեհաժողովէն առք:

× Անթուան Փինէ, Տնտեսական եւ ելմտական նախկին նախարար, 96 տարեկան, յայտարարած է վալէօն գ'Ա.Ֆթիւէլ չաթթաթերթին, թէ չի խորհիր որ Միթերան ներկայանայ: Անոր փառամոլութիւնն է դրոշմը դնել պատմութեան վրայ փայլուն համբաւ մը եւ անազարտ անուն մը ձգելով: Գալով տոլարին, ձգելով որ ան ղլուխն առնէ երթայ, Միացեալ – Նահանգները միայն իրենց չահերով կը ըզբաղին եւ ասիկա թոյլ պիտի տայ որ իրենց կացութիւնը վերականգնեն: Բայց, այդպէս ընելով, կը վնասեն միւս երկիրներուն:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Ա.ՑՍՐՑՈՐԴԱՆԱՆԻ ԵՒ ԿԱ.ՋԱՑԻ դրաւեալ հողամասերուն վրայ, որոշ հանդարտութիւն տիրեց տարւոյս առաջին օրերը, թէեւ իսրայէլացի պինուրի մը կրակ բանալը 18 տարու պաղեստինցի կնոջ մը վրայ, մեծ յուզում պատճառած է, նաեւ իսրայէլեան իշխանութեանց մօտ: Զինուորը պաշտօնազուրկ եղած է եւ նախարարապետն ալ իր խոր յուզումը յայտնած է: Պաղեստինցիներու 24–րդ զոհն է, վերջին օրերու դէպքերու հետեւանքով եւ առաջին նահատակը: Իսրայէլացիք կը փորձեն միջին ճամբայ մը գտնել, այսինքն խստութիւնն ու հանդուրժողութիւնը խառնել: 100 Պաղեստինցի ազատ արձակեցին, ասոնցմէ 9–ը արտաքսեցին եւ ոչ Լիբանան, ոչ Ցորդանան ոչ ալ Եգիպտոս կ'ուզեն ընդունել: Պիտի առաջարկուէր Կիպրոսի եւ – ինչո՞ւ չէ – Ֆրանսայի:

ԻՄԻՐԻՆ 30 քիլոմեթր անդին է, Սեֆէրհիսար, որ Լուֆթանսայի չարթըր – ներու Քոնտոր ընկերութեան մէկ պօյինկը ճգմուած է 16 հոգիով (5 անձնակազմ եւ 11 ճամբորդ): Օդանաւը որ կ'ապահովէր Շթութկարթ – Իմմիր գիծը կը պատրաստուէր Ատանա Մենտէրէս օդակայանը իջնել, երբ արկածը պատահած է: Ոմանք կ'ըսեն թէ օդանաւը օդին մէջ պայթած է: Քննութիւն բացուած է:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՄԻՋ հեռաձայնի սակերը կը նուազին եւ միջքաղաքային հաղորդակցութիւնները 7% նուազ պիտի ար – ժէն: Նախարարին համար, այս կարգադրութիւնը կը ձգտի հաւասարակշռելու հեռաւոր հաղորդակցութիւնները, որոնք անհամեմատաբար սուղ են բաղդատմամբ տեղական հաղորդակցութեանց:

ՄԱՑՐ ՄԻՐԻԱՄ, Կիրակի ցերեկ դադրեցուց կամաւոր ծոմը զոր սկսած էր Զորեքշաբթի օր, Լիոնի Արքեպիսկոպոսարանին առջեւ: Ծագումով Հունգարացի, Ֆրանսա ապաստանած 1969–ին, 1982–ին կը հիմնէ Անարատ Յղութեան փոքրիկ քոյրերու համայնքը: Երբ Ս· Երկիր կ'այցելէ յայտնութիւնը կ'ունենայ հրէութեան եւ իր ծագումին եւ կը սկսի կրկնակ հաւատարմութիւն մը՝ Եկեղեցւոյ եւ սինակոկին եւ նոյնը կը պարտադրէ իր միաբանութեան եւ Անարատ – Յղութեան քոյրերը կը վերածուին՝ «Իսրայէլի փոքրիկ քոյրերուն»: Եկեղեցին չի ճանչնար այս տարօրինակ միաբանութիւնը: Մայր Միրիամ հալածուած կը նկատէ ինքզինքը: Այսօր կը բողոքէ որ խոստումներ եղած են իրեն, որոնք չեն յարգուիր: Կարդինալ Տըքուրթրէ տեսաւ զինքը: Բայց իր զլխաւոր վրդովումը կուգայ իրեն դէմ բացուած դատավարութենէն կրօնական դատարանին առջեւ եւ որու դրդապատճառն այն է որ Եկեղեցին վճռած է չճանչնալ իր միաբանութիւնը: Լիոնի Արքեպիսկոպոսը, իր քարոզին մէջ անդրադարձաւ այս պարագային, վստահեցնելով թէ հակահրէութեան ոչ մէկ նշոյլ կայ եկեղեցւոյ կեցուածքին մէջ: Մայր Միրիամի դէմ այլ մեղադրանքներ ալ կային. – Ֆիզիքական բռնութիւններ քոյրերուն դէմ, հոգեբանական ճնշումներ եւայլն, եւայլն: Մայր Միրիամ, դադրեցնելով իր ծոմը, կ'ըսէ թէ զոհացում ստացած է, այսինքն պիտի տեսնէ թէ ի՞նչ կայ դատական թղթածրըրարին մէջ: Արքեպիսկոպոսարանը հերքեց այս կէտը: Գալով Բարթունապետին, կ'ըսէ· «Միրիամ դէմ առ դէմ կը դտնուի Եկեղեցւոյ Աստուածաբանական մեքժուին ընդունելու վերաքարձը դէպի աղբիւրը: Քրիստոնէութեան ծագումներուն ամբողջ պատմութիւնն է խնդրոյ առարկայ· Շառլ Ագնասուրի իր «Les émigrants» երկին համար:

Մրցանակը պիտի յանձնուի Մերակոյտի նախագահական հիւրասրահներուն մէջ, Ուրբաթ, Յունուար 8–ին, ժամը 18·30–ին, դատակազմի նախագահին՝ Կաթրին Մոնէվիլի եւ Լիբռա–ի նախագահ՝ Ժան Փիէռ – Պլոքի կողմէ:

կայ···» ու Բարթունապետը կը մաղթէ որ Միրիամ հոգեւոր իր ճամբան չարունակէ վերագառնալով ամբողջովին հրեայ համայնքին:

ՓԱՐԻԶի մէջ, երկուշաբթի առաւօտեան 3–ի մօտ, զերման դիւանագէտ մը, կցորդ դեսպանատան, սպաննուած է ա– վընիւ տը Նիւ Եորքի եւ Ռէ Պրաձիլի միջեւ: Քառասնամեայ Գերմանացին մահափորձէն քիչ ետք մեռած է եւ վրան դտնուած է պահարան մը, որու մէջ, արարքին տէր կ'ըլլայ «քրտական ազգ· ազատագրութեան ճակատ» մը:

ՆԱԽԿԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐ Էռնիւ, որ Կիրակի իրիկուն հիւրն էր 7 / 7 յայտագրին, չուզեց ծանրանալ իրեն վերաբերող հարցերուն վրայ եւ հակայարձակման անցնելով, առաջարկեց որ Շիրաք քննիչ յանձնախումբ մը նշանակէ, որ վերջին տասը տարիներու Իրանի եղած զինավաճառքի կացութիւնը ուսումնասիրէ: Այլ խօսքով՝ պէտք չէ որ միայն ընկերվարական կուսակցութիւնը թերթախ ծառայէ, ընտրական բացայայտ պատճառներով:

ԱԼԷՆ ԿԻՅՕ, Ֆրանսացի լրագրողը որ ձերբակալուած է Ա.Ֆղանիստան, հարցազրոյց մը ունեցած է Կոմսոմոլսկայա Պրաւդա–ի հետ եւ ուրացած լրտեսութեան այն բոլոր մեղադրանքները, որոնք կ'ըլլան իրեն դէմ, զինքը դատելու համար: Փարիզի մէջ, երկուշաբթի առաւօ, իր պաշտպան յանձնախումբին նախագահը՝ Ժերար Շալեան յայտարարեց թէ ծիծաղելի են եղած ամբաստանութիւնները, որովհետեւ ոեւէ լրագրող իր վրան նկարներ եւ նոթեր կ'ունենայ: Միւս կողմէ, աֆղան իշխանութիւնները ծագումով Թուրք Գերմանացի մը ձերբակալած են –Օսման Տէմիր– որ խոստովաներ է թէ կ'աշխատի արեւմտեան – գերման դաշտնի սպասարկութեանց համար:

ՊԱՊԸ Կիրակի օր 120 թափառաշրջիկներու հետ ճաշած է:

ՊԱԼԱՏԻՒՄ յայտարարած է Թրիպիւն տը լ'Եմփանսիոնի, որ ճարտարարուեստականացած հօթը մեծ երկիրները հրապարակային իրենց յայտարարութեան մէջ դաշտնի պարթերութիւն մը ներմուծած են, ուր սահմանուած են այն միջոցները զոր կեղրոնական դրամատուները ձեռք կրնան առնել կասեցնելու համար տոլարի անկումը:

ՍՂԵՐԴի Շրնաք դատաւակին մէջ հեռատեսիլի հաղորդիչ կայանի մը չրջակայքը, Դեկ· 31–ին, բախում մը տեղի ունեցած է Թուրք ապահովութեան ուժերու եւ քիւրտ մարտիկներու միջեւ: Բախումի ընթացքին երկու կողմերէն ալ չորսական հոգի սպաննուած են: Այս դէպքին առընչութեամբ լայն ձերբակալութիւններ ալ կատարուած եւ 22 հոգի տարուած են պետական ապահովութեան տեսան: Իսկ խնդրոյ առարկայ չրջանին մէջ խուզարկութիւնները կը չարունակուին:

ԱԶՆԱՒՈՒՐ «ԼԻՔՈՒԱ»Ի ԴԱՓՆԵԿԻՐ

1987–ի Պերնար Վաքսէ Հակացեղասպաշտ մրցանակը (ի յարգանս ցեղասպաշտութեան եւ հակահրէութեան դէմ լիակայի հիմնադրին) այս տարի չնորհուեցաւ Շառլ Ագնասուրի իր «Les émigrants» երկին համար:

Մրցանակը պիտի յանձնուի Մերակոյտի նախագահական հիւրասրահներուն մէջ, Ուրբաթ, Յունուար 8–ին, ժամը 18·30–ին, դատակազմի նախագահին՝ Կաթրին Մոնէվիլի եւ Լիբռա–ի նախագահ՝ Ժան Փիէռ – Պլոքի կողմէ:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՅ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ԿԱԶՄՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

———×———

Հինգշաբթի օր, 1987 Դեկտեմբեր 17–ին, Փարիզի մէջ, 8 ռիւ տը լ'Ասպէ Կրէկուար, դումարուեցաւ Կազմական Անդրանիկ Նիստը՝ ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՅ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ:

Առաջին անգամն է որ, ինչպէս ուրիշ երկիրներու մէջ գոյութիւն ունին Եկեղեցիներու Ազգային Խորհուրդներ, Ֆրանսայի մէջ եւս կը ստեղծուի Քրիստոնեայ բոլոր եկեղեցիներու մասնակցութեամբ խորհուրդ մը՝ որ էօքիւմէնիք նկարագիր ունի եւ որուն գլխաւոր նպատակն է միասնաբար արտայայտուիլ Ֆրանսայի արդի ընկերութիւնը յուզող գլխաւոր եւ մեծ հարցերու չուրջ:

Վերջին տարիներուն, եկեղեցիներու միջեւ կատարուած հանդիպումներն ու փոխադարձ գործակցութիւնները յանգեցան սոյն Խորհուրդի կազմութեան:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՅ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ նպատակն է·–

– Ըլլալ վայր մը՝ զազափարներու եւ կարծիքներու փոխանակութեան, ունկընդրութեան եւ երկխօսութեան – տիալոկ – :

– Միասնաբար նախաձեռնութիւններ ձեռք առնել՝ արդի ընկերութեան մէջ քրիստոնէական ծառայութեան եւ վկայութեան համար:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՅ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒ ԽՈՐՀՈՒՐԴը կազմուած է հետեւեալ Եկեղեցիներէն· –

– Հռոմէական Կաթոլիկ Եկեղեցին,
– Բողոքական Եկեղեցիները,
– Օրթոտոքս Եկեղեցին,
– Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցին:

Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ անունով Խորհուրդի Ժողովին կը մասնակցէին՝ Եւրոպայի Հայոց Կաթողիկոսական Պատուիրակութեան Ընդհանուր Տեղակալ եւ Փարիզի Առաջնորդ՝ Գերաչնորհ Տ· Գիւտ Եպիսկոպոս Նագգաչեան, նաեւ՝ Ալֆորվիլի Հոգեւոր Հովիւ՝ Հոգեշնորհ Տ· Ներսեհ Ծ· Վրդ· Բապուճեան:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՅ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒ ԽՈՐՀՈՒՐԴը կը բաղկանայ 18 անդամներէ՝ 3 նախագահ, 5 Հռոմէական Կաթոլիկ, 5 Բողոքական, 3 Օրթոտոքս եւ 2 Հայ Առաքելական Եկեղեցի – ներու ներկայացուցիչներէն:

Առաջին տարեշրջանին համար Խորհուրդին նախագահ ընտրուեցաւ Լիոնի Արք· եւ Ֆրանսայի Կաթոլիկ Եպիսկոպոսաց Ժողովի նախագահ՝ Գերպ· Կարդինալ Ալպեռ Տըքուրթրէ:

Ժողովը քննարկեց Ֆրանսայի Քրիստոնեայ Եկեղեցիներու Խորհուրդին Կանոնագիրը եւ զայն քուէարկեց՝ երեք տարուան փորձառական չրջանի մը համար:

Ժողովը իր տալիք բոլոր որոշումներուն համար պարտն ընդունած է ՄԻԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆԸ:

Ժողովը իր յառաջիկայ աշխատանքներուն համար պատրաստելէ ետք մանրամասնեալ ծրագիր մը, ընտրեց իր Դիւանը՝ երեք տարուան համար:

Դիւանը կը բաղկանայ՝ երեք նախագահներէն – Հռոմէական Կաթոլիկ, Բողոքական եւ Օրթոտոքս – ու երեք Ատենադպիրներէ: Դիւանի քարտուղարութեան անդամ ընտրուեցան՝ Լիլի Եպիսկոպոս՝ Գերպ· Ժան Վիլնէ, Փրոֆ· Մարք Լիէնհարտ եւ Հոգշ· Տ· Ներսեհ Ծ· Վրդ· Բապուճեան:

Ժողովին յաջորդ նիստը պիտի դումարուի՝ 1988 Մայիս 16–ին:

ԴԻՒԱՆ

Մ Ե Ն Ք

Գրեց՝ ԿԱՐԱՊԵՏ ՏԱՓԼԵՏԵԱՆ

Կը թելադրենք: Երբեմն քանդեցէ՛ք առօրեայ միջբնակութիւնը անակնկալ հանդիպումներու, ծանօթութիւններու առիթ ստեղծելով: Գիտե՛նք, թէ կեանքին պարտադրած հեւքին մէջ դժուար է քանի մը ժամուան համար իսկ, կը պահանջէ նկատելի ճիգ: Բայց, կ'արժէ: Դատողութեամբ՝ համոզուած էինք, նըման «չեզոք»ի կարեւորութեան, հիմա, փորձառութեամբ՝ կը հաստատենք անհրաժեշտութիւնը:

Երբեմն դարձանք ինքնակոչ հիւր: Երբեմն պատրուակներ յղանալով ներկայ եղանք ընտանեկան չափաթաւերջի հաւաքոյթներուն, աթոռ փնտռեցինք հեռատեսիլի չուրջ կազմուած շրջանակին վրայ: Երբեմն մեր առաջին հանդիպումը կայացաւ օդեւի սեղանին չուրջ, կամ՝ սրճարանի մը մէջ իրարու ըմպելի ապսպըրեցինք: Թէեւ հազուադէպ՝ երբեմն տեղափոխուեցանք Փրանսայի հարաւային անկիւնները, հայ հոզագործի մը հետ ամբողջ օր մը անցընելու համար:

Մեր նպատակն էր լսել «աղգային կեանքէ աքսորեալ»ները: Լսեցինք անդորձ Պոլահայը սրճարանի մէջ, թղթախաղի ընթացքին. լսեցինք քսան տարիէ ի վեր Փրանսա հաստատուած հիմա «դրամ չինող» Լիբանանահայը. լսեցինք գաւակը «aéronautique ingénieur» Տիկին Զապէլը, Փրանսա ծնած եւ անսխալ հայերէնով արտայայտուող երիտասարդ պիտնական Արմէնը: Իսկ էքս բնակող Ռիչարին հետ մեր պրոյցը տեւեց հինգ վայրկեան միայն, իրեն հետ երեք ժամ Փութպոլ դիտելէ ետք, հեռաւեսիլէն:

Այո, մեր նպատակն էր մտիկ ընել, նըշանաբանը չափով ընդմիջել, հեռեւիլ ծանօթ լինքնաբուխ պրոյցին, հետաքըրքրուողի լուսթիւնը ծառայեցնել լինքնակենսագրութեան մը մանրամասն ծաւալման:

Վերջին չորս ամիսներուն, այսպէս, աւելի քան յիսունով ընդլայնեցաւ մեր ծանօթներու շրջանակը: Հարցախոյզի մասնագէտներուն համար նշանակութիւն կը ներկայացնե՞ն այս շատախօսութիւնները: Չեմ գիտեր: Այն, ինչ որ պիտեմ հիմա, ժամավաճառութիւն չէի ըրած, գոնէ իմ անձիս համար:

Եղրակացութի՞ւնը:

Թէեւ չունիմ, որպէսզի ձեզի հաղորդեմ, թէ անոնք ի՞նչ համեմատութեամբ, ի՞նչ կը խորհին այս կամ այն երեւոյթին, դէպքին մասին: Քանակականօրէն կրնամ ըսել միայն հետեւեալը. մեր հանդիպումներուն ընթացքին ժամանակը 5% համեմատութեամբ տրամադրուեցաւ «ազգային» խնդիրներուն: Մնացեալ պահերուն եղան «սովորական» խօսակցութիւններ, գործի կեանք, ճամբորդութիւն, դպրոց, չուկայի գիները, օդը, նորաձեւութիւնը եւայլն...:

Այս յօդուածին համար մեր դրիչը տառապեցնողը եղաւ սակայն, հետեւեալ հարցումը.

– Ի՞նչ է համապատասխանութիւնը մեծամասնութեան ապրած «սովորական» կամ «առօրեայ» կեանքին եւ մեր գաղութային կազմակերպուածութեան միջեւ:

Ոչ մէկ համապատասխանութիւն, այլ պարզապէս՝ անդունդ: Այս անդունդը ազեատաբեր է: Զափազանցութիւնը կը նախընտրենք լինքնախարէութեան: Իսկ մեր վկան՝ հայ մամուլն է:

Դուք քանի՞ ճառ կարդացած էք մեր պատասխանատու ղեկավարներէն, որոնք մօտ տասը տարի տեւող եւ Մերձաւոր Արեւելքէն կատարուող գաղթին վերլուծումը կը կատարէին եւ կը խօսէին անոր հետեւանքներուն մասին:

Հաղորդակցութիւններու եւ կոչերու տարափին մէջ կարդացա՞ծ էք հատ մը, որ նորեկներու եւ նախապէս հաստատուածներու յարաբերութիւնները նիւթ ունենայ:

Ո՞ր կազմակերպութիւնը իր մտահոգութեան նիւթը դարձուցած է աւանդական հայ ընտանիքի մը մէջ նորահաս սերունդին ապրած տագնապները: Մասնագիտական քանի՞ հատուկ կազմակերպուած է ուսուցիչներու, ծնողքներու, երիտասարդներու ներկայութեան: Հոգեւոր հովիւը պատասխանատուութիւն կրնա՞յ ստանձնել հոս:

Տնտեսական, առեւտրական կեանքի մէջ միջհայկական յարաբերութիւնները ինչո՞ւ 90% ձախողութեամբ կը վերջանան: Ընկերահոգեբանութիւնը բարելաւում մը կրնա՞յ յուշել մեզի: Յարգելի ղեկավարները, դուք ի՞նչ կ'ըսէք:

Յարատեւ փոփոխութեան ենթարկուող գործի աշխարհին պատշաճող պատրաստութեան մէջ մեր զաւակները ի՞նչ համեմատութեամբ կը յաջողին: Կա՞յ մէկը որ կարողանայ պատասխանել ճշգրիտ տուեալներու վրայ հիմնուելով:

Գիտակցաբար եւ անգիտակցաբար «կըրթքննութեան» ենթարկուած նման խընդիրներու չարանը կարելի է չատ, շա՛տ աւելի երկարել: Մինչդեռ՝ նման խնդիրներով, հարցադրումներով կ'ապրի մեր մեծամասնութիւնը, լուռ մեծամասնութիւնը:

Զափազանցութի՞ւն կ'ըլլայ, անշո՛ւշտ, պետականութենէ զրկուած հաւաքակա – նութենէ մը ակնկալել ամբողջական կազմակերպուածութի՞ւն: Բայց, ինչո՞վ կարելի է բացատրել ընկերային կենսական հարցերը, փոփոխութիւններ տեսադաշտէն իսկ հեռու պահելու դիտաւորութիւնը: Ինչո՞ւ «կարեւոր», «ազգային» նկատուած նիւթերու եւ կեանքի միջեւ այս սարսափելի խրամատը:

Քմահաճ զանցառութիւնը ինքնագրաքննութեան միակ եղանակը չէ սակայն: «Կարեւոր»ներու մէջ իսկ իրազութիւնը ամբողջական տեղեկութեամբ ընկալելէ խուսափելու զարմանալի ընդունակութի՞ւն ձեռք բերած ենք:

Օրինակները իրար կը հրմշտկեն:

Վերջին տարիներուն Փրանսայի մէջ կորսնցուցինք երգահաններ՝ Վարդան Սարգսեան, Աւետիս Մեսումենոյը ու Արթա Պարթեւեանը: Յարգուեցաւ գաղափարական բեմադրութիւնը. մահուան ծանուցում, ծանօթներու մեծամասնութիւնը թաղումէն վերջ «վա՛խ» ըսին, վաստակը յարգող քանի մը զամբանական եւ չաբաթ մը վերջ քանի մը յիշատակ ամփոփող յօդուածիկ մը... եւ վերջ:

Ինչո՞ւ անոնց գործերը վերլուծող յօդուածներ լոյս չտեսան:

Ինչո՞ւ չկատարուեցան ընտիր գործերու հաւաքական ունկնդրութիւնները:

Ինչո՞ւ երիտասարդ երաժիշտներով հերթափոխութիւնը ապահովելու անհրաժեշտ խնդիրը կլոր սեղաններու, հարցախոյզերու նիւթը չեղաւ:

Մեր քաղաքական հակառակորդին դէմ մեր տեսակէտը պաշտպանելու «եռանդ»էն մասնիկ մը տրամադրելի կրնա՞յ ըլլալ այս գործին, երբ Թրքաբարոյ երգերը Լոս Անճըլըսէն, Գերմանիայէն, Պոլսէն եւ այլուր կը հեղեղեն մեր բնակարանները:

Իսկ էականը աքօղելու այլանդակութիւնը կը հասնի գազաթնակէտին, երբ ինդրոյ առարկան Հայ Դպրոցն է: Սփիւռքի պատմութեան բացառութիւն չունեցող օրինաչափութիւնն է. գաղութը կենսունակ է, երբ Հայ Դպրոցը կենսունակ է: Միշտ կրկնուած եւ միշտ հաստատուած իրողութիւն է այս:

Փրանսայի մէջ Հայ Դպրոցը տագնապի մէջ է:

Նոր սերունդին մէկ առ հարիւրը միայն կը յաճախէ հայկական վարժարանները: Չորս վարժարաններուն տասը միլիոն ֆրանքի հասնող պիւտճէին երեսուն առ հարիւր բաց է: Պատասխանատուներ, տնօրէններ, տեսուչներ մէկ մտահոգութիւն միայն ունին. ի՞նչպէս վճարել EDFին եւ GDFին հաշուեցուցակները, ուսուցիչներուն ամսականները:

Երբ դպրոցի մը համար էականը, այսինքն՝ նիւթականը, կը ներկայացնէ այս ցաւալի վիճակը, ինչպէ՞ս կրնանք ակընկալել, որ ուժերը կեդրոնանան կրթական մակարդակին բարելաւման համար:

Մեր դպրոցները չեն ապրիր, գոյութիւն կը քաշկռտեն:

Թող գրաքննութեան ենթարկուին այլևս թարները եկան Մոսկուա, սակայն վտարուեցան. 1967–ին վերադարձան 400 հոգիով, կարմիր հրապարակին վրայ ցոյց մը ընելու մտադրութեամբ: Այս որոշումը պատճառ եղաւ որ ղիրենք ընդունի ե. Աղբորով որ այդ չրջանին ՔԱ – ժԿ – ՊԿ–ի ղեկավարն էր: Սեպտեմբեր 5–ին հրովարտակ մը կը հաստատէր թէ անարդար էր գործակցութեան ամբաստանութիւնը ուղղուած թաթար ժողովուրդին. այլեւս սակայն. ոչ այդ ժողովուրդին ճանաչումը խնդրոյ առարկայ եղած էր, ոչ ալ անոր արդար իրաւունքներուն վերադարձումը:

Քանի տարի ետք, 1987 Յուլիսին քազմաթիւ թաթարներ կրկին Մոսկուայի ճամբան բռնեցին. ոստիկանութիւնը արձանագրեց որ ցոյց մը կատարեն Կարմիր հրապարակին վրայ: Ամսուն 23–ին ԹԱՄ գործակալութիւնը հետաստեց հաղորդագրութիւն մը ուր անգամ մը եւս կը հաստատուէր անոնց դէմ գործուած անարդարութիւնը: Հոն կ'ըսուէր նաեւ սակայն, թէ թաթար կամաւորներ պատերազմի ընթացքին 86 հազար տեղացի ու 47 հազար պատերազմական գերի սպանած են: Թիւերը, որոնք վճռականօրէն կը մերժուին թաթարներու կողմէ:

Հետաստուած հաղորդագրութեան զուգահեռ Կրեմլին կը հաղորդէր թէ կազմուած է յանձնախումբ մը, որ պիտի քննէ թաթարներու պահանջները: Եւ տակաւին պատուիրակութիւն մըն ալ կ'ընդունէր Կրմիքոյի կողմէ, ինչ որ բացառիկ պարագայ մը կը նկատուէր: Այս պատուիրակութեան բանբերները «չատ դժգոհ» մնացած էին երկուքուկէս ժամ տեւած տեսակցութենէն:

Հետեւեալ տողերը կը ներկայացնեն այդ տեսակցութենէն հատուածները, ուր ակընյայտ է Կրմիքոյի խոստումներէ խուսափումը: Չորս օր ետք բողոքարկու թաթարները սաւառնակներով զրկուեցան իրենց բնակութեան վայրերը: Անկէ ի վեր յանձնախումբին կողմէ կազմուած խըմբակները քննութիւն կը կատարեն թաթարներու մօտ:

***

Կրմիքոյի մօտ ընդունուելէ ետք համայնավար կուսակցութեան անդամ թաթար մը խօսք առնելով կը պարզէ իրենց հարցը.

«Ամէն տեղ կ'ամբաստանուինք որպէս մասնիչներ. պատերազմի օրերուն հըրապարակուած հրովարտակը կը մնայ միչտ, հակառակ որ 1956–ինը հերքած է զայն: Կայ հրովարտակին երկրորդ մասը, որ կ'արդիլէ թաթարներու իրենց հայրենի հողերը վերադարձը եւ կ'ըսէ թէ դրաւեալ ինչքերը պիտի չվաստուցուին. մինչդեռ, պաշտօնապէս խորհրդային քաղաքացի մը իրաւունք ունի բնակելու ուր որ փափաքի. նոյնիսկ այսօր թաթարները կը վտարուին Ղրիմէն»:

Ապա ան կը յիչէ Ղրիմցի կոլխոզականի մը նամակը, ուր կ'ըսուի. «1985–ին կնոջս եւ վեց զաւակներուս հետ փոխադրուեցայ Ղրիմ. տուն մը գնեցինք. մերժեցին մեզի տալ կալուածաթուղթը, որպէսզի բնակութեան իրաւունք ստանայինք: Ըսին. դուք թաթար էք, ծախեցէք Ղրիմը, մենք վտարեցինք ձեզ ու հիմա իրաւունք չունիք հոս ապրելու: Յունիս 3–ին, առաւտեան ժամը 5–ին երկու ոստիկան մեզ տունէն հանեցին. տղաքը մանկական կեդրոն մը զրկեցին, մեզ ալ ետ՝ Ուզպէկիստան»:

Կին մը կը պատմէ. «Բարոյական ո՞ր դատախարակութեան մասին կարելի է խօսիլ, երբ մամուլն ալ կ'արձագանգէ կուսակցութեան: Երբ մեզի այս հանդիպումը առաջարկեցին, մեր կարդ մը երիտասարդները դէմ արտայայտուեցան. իրաւունք ունէին»:

Կրմիքօ. «չենք կրնար, ու պէտք չէ մարդ խաբենք. ձեզի պատասխան մը պիտի տրուի երբ հարցին քննութիւնը աւարտի. մեր նպատակը ձեզմէ ձերբազատիլ չէ:

Ամէն բան պէտք է կշռադատել. եթէ ամէն բան կարծուածին չափ պարզ ըլլար պէտք չունէինք յանձնախումբ մը կազմելու. այսօր հրաշք չկայ, Ցիսուս Քրիստոս վրայ չի քալեր»:

Թաթար մը. «Մենք անընդունելի կը դտնենք 1944ին պատահածները»:

Կրմիքօ. «Գիտէք, անկէ ի վեր մեծ փոփոխութիւններ կատարուած են տնտեսական, ազգարնակչութեան տեսակէտով...: Ի՞նչ ընենք հոն ապրող նոր բնակչութիւնը. վտարե՞նք բոլորն ալ»:

Բազմաթիւ թաթարներ միաբերան. «Ո՛չ, ոչ»:

Մեր թաթար մը կը յիչեցնէ թէ քսան տարի առաջ եւս նման հանդիպում մը

ԽՐԻՄՑԻ ԹԱԹԱՐՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ԿՐՈՄԻՔՈՅԻ ՀԵՏ

Յուլիս 27–ին խրիմցի թաթարներու 21 հոգինոց պատուիրակութիւն մը ընդունուեցաւ Կրմիքոյի կողմէ: Ասիկա իրենց երկրորդ փորձն էր քանի տարի առաջուան ապարդիւն քայլէ մը եաք:

Թաթարները նացիներու հետ գործակցած ըլլալու ամբաստանութեամբ, Ստալինի կողմէ աքսորուած էին 1944–ին, ու անասուններու յատուկ բաժանեակներու մէջ մեծ մասով ղրկուած՝ դէպի Ուզպէկիստան: Բռնադատուած այս ամբորդութեան ընթացքին անոնցմէ չատեր մահացած էին: Երկու տարի եաք հրովարտակով մը կը ծանուցուէր թէ 1921ին ստեղծուած Խրիմի Հանրապետութեան վերջ որուած էր ու Սեւ Ծովու ափի անոր հողերը կցուած էին Ուկրանիոյ:

1956–ին անոնց բնականոն իրավիճակի մը իրաւունքը արուեցաւ, սակայն արձանագրութիւնը չունէին վերադառնալու իրենց հայրենիքը, ոչ ալ պիտի վերստանային դրաւուած ինչքերը: 1966–ին թա-

---

այն բոլոր յօդուածներն ու ճառերը (Փրանսերէնները ներառեալ), որոնք կազմարուած արտայայտութիւններով կարեւորութիւնը կը յիչեցնեն Հայ Դպրոցին, դովքը կ'ընեն Մեսրոպ Մաչտոցի տաղանդին, առանց ներկայ կացութեան բարելաւման համար ուսումնասիրուած առաջարկ բերելու: Երբ Հայ Դպրոցին հոգեվարքը կը բախէ մեր դռները եւ իր դաժան թեւերով կը զապէ մեզ, որպէսզի խոյս չտանք տարիներէ ի վեր ճչդուած ժամադրութենէն, ի՞նչ արագութեամբ կը չարադրենք օգնութեան կոչերը, ի՞նչ ճարպիկութեամբ զրիչ կը չարժենք ըսելու համար միայն. «Մենք դրամ չունինք, ունեցողը հոն է», կամ՝ «Ես անցեալ տարի այսքան տուի» ըսելով կ'ինքնագոհանանք:

Մինչ՝ Հայ Դպրոցը կը չարունակէ հիւծիլ:

Ո՞ւր են առաջարկութիւնները:

Ի՞նչ կը խորհին զործատէրեր նիւթական տագնապին համար:

Սփիւռքի պատմութիւնը ի՞նչ կը յուշէ Հայ Դպրոցի ապագային մասին:

Դասական ձեւէն դուրս, նոր «modèle»ի մասին կ'արժէ՞ խորհիլ:

Այլ փոքրամասնութիւններ ի՞նչ ձեւով, ի՞նչ միջոցներով կը լուծեն հարցը:

Ինչո՞ւ կացութեան վերլուծումը կատարող յօդուածներ լոյս չեն տեսներ:

Չենք ուզեր ձանձրացնել:

Զանցառելով, անտեսելով, յարաբերաբար դնահատումը չհաղիւատական կամայականութեան ենթարկելով կը ստեղծենք իրականութեան մեզ զոհացնող պատկերը (Հայաստանն ալ մեզ առանձին չթողուց): Խաթարուած, կերպարանափոխուած պատկերը իրականութեան բարդութիւնը, հարստութիւնը չէ, որ կը ներկայացնէ: Ան չի ներչնչեր մեր կեանքը փոխելու անհրաժեշտութիւնը եւ կիրքը:

Այս վիճակով կարելի է բացատրել մեր ապրած մչակութային տագնապը ստեղծագործական աշխատանքի ցանցառութիւնը. մեր առջեւ տասնեակ տարիներէ ի վեր դրուած, կենսական խնդիրներու լուծման նկատմամբ ցուցաբերուած անհաճարակութիւնը:

Այսօր գիտական, մանաւանդ կենսաբանական իւրաքանչիւր յայտնաբերում մարդկութիւնը կը դնէ ընտրութիւններու առջեւ: Մարդկութեան ապագային համար դիտութեան չնորհած ազատութիւնը այդ ընտրութիւնը կատարել է: Հետեւաբար՝ ապագայի ծրագրաւորումը գաղափարախօսական նախապաշարում չէ, այլ՝ մարդկութեան կատարելիք անհրաժեշտ քայլ:

Մենք բացառութիւն չենք կազմեր:

Պատահականութեան կոհակներուն մէջ ինքնագոհունակութեան առիթներ կ'որսանք, մինչդեռ՝ պէտք ունինք ծրագրի կամ ծրագիրներու: Բայց առաջնահերթը, անտարակոյսօրէն, մեր իրականութեան բարդութիւնը խուզարկելու ողջամիտ, լայնախոհ համարձակութիւնն է:

LE COIN DU JURISTE

LA RENEGOCIATION DES PRETS IMMOBILIERS

La stabilisation du coûût de la vie et la baisse des taux d'intérêt qu'on a pu constater ces deux dernières années ont surpris bon nombre d'emprunteurs et plus particulièrement, ceux qui ont acheté des appartements ou pavillons, durant les années 1980 à 1983.

A une époque où l'inflation a atteint 14% par an, le taux des intérêts des prêts était de l'ordre de 17%. Mais les hausses de revenus qui maintenaient le pouvoir d'achat rendaient chaque année plus légère la charge des remboursements constants. S'agissant des prêts à annuités progressives, les hausses de revenus devaient équilibrer l'augmentation périodique des mensualités de remboursement.

Dès lors que le taux d'inflation n'est plus que de 3% ou 4% et que les prêts sont consentis à un taux de l'ordre de 9,50%, les emprunteurs, engagés pour de nombreuses années moyennant un taux d'intérêt de beaucoup supérieur, ont jugé leurs charges financières excessives. De façon plus grave ceux dont les annuités de remboursement progressent dans une proportion bien supérieure à celle de leurs revenus, sont proches de l'insolvabilité.

C'est pourquoi, depuis quelques temps, on assiste à un phénomène dit de «RENEGOCIATION DES PRETS». Les établissements bancaires ont d'abord résisté à de telles demandes au nom de la force obligatoire des contrats. Mais la concurrence aidant, nombreux sont ceux qui ont obtenu d'un autre établissement un prêt au taux actuel du marché à seule fin de rembourser un prêt plus onéreux. Dans le même temps pour conserver leur clientèle, les banques ecceptent de réduire de quelques points le taux des intérêts dont sont redevables leurs clients ou débiteurs. Soit en allogeant la période d'amortissement, soit en remplaçant les périodicités progressives par des remboursements constants.

Ce type d'opérations qu'acceptent les banques peuvent se faire sous certaines conditions juridiques et techniques, que l'on appelle en droit des quittances subrogatives, dont les données sont bien connues des professionnels.

Ces formalités sont plus simples que lors d'un prêt pur et simple eut leur coût est beaucoup moins élevé que lors d'un prêt normal, aussi lors de la renégociation de tels prêts il faut mettre l'accent avec les banques sur ce procédé de QUITTANCE SUBROGATIVE, peu connu par les banques mais souvent pratiqués en matière notariale.

Aussi il est recommandé à tous ceux qui ont emprunté à des taux élevés lors des années 80, de se renseigner auprès de leurs banques ou sociétés de crédit afin d'examiner s'ils n'auraient pas intérêt à utiliser les renseignements ci-dessus. Toutefois il est prudent de relire les clauses des contrats notamment en ce qui concerne les dispositions prévues en cas de remboursement anticipé, et qui pourraient entraîner des versements importants.

Par expérience, j'ai pu constater que ceux qui avaient entrepris de telles démarches ont réalisé sur l'ensemble de leur prêt des économies allant jusqu'à près de 50.000 francs.

LEVON DJOLAKIAN
Notaire
Marseille

ունեցած էին Անդրօրովի հետ, որ իրենց ըսած էր ոչ մէկ հարց դոյութիւն ունի: Այսօր չեն ուզեր որ խնդիրը ձգձգուի, ինչպէս՝ անցեալին: Նոյն անձը կ'ըսէ նաեւ թէ հարց տուած է թէ ինչո՞ւ իրենցմէ մէկը եւս մաս չի կազմեր քննիչ յանձնախումբին: Ու կը կրկնէ իր հարցումը. արդեօք կարելի չէ՞ որ իրենցմէ մէկը պատուիրակ նշանակուի, որուն հաղորդուին արուած որոշումները:

Այս հարցումը զարմանք կը պատճառէ կոմիքօյի որ չատ բեզուն կը գտնէ հարցատիրոջ երեւակայութիւնը: Իրեն համար կարեւորը արդար որոշումի մը յանդիլ է. պէտք է մարդ անկեղծ ըլլայ ու չհեռանայ իրականութիւններէ:

Թաթար մը հարց կու տայ. «Ձանձնախումբը նպատակ ունի՞ արդեօք մեր ժողովուրդին բռնաբարուած իրաւունքները վերահաստատելու»:

Կոմիքօ. «Ինչո՞ւ այսքան յախուռն ոճով մը կը բանաձեւէք ձեր հարցումը. ըսի ձեզի թէ կը փափաքինք արդար լուծում մը գտնել. օդին մէջ չէ որ կ'ապրինք այլ երկրի վրայ, Սարհ. Միութեան մէջ...: Երէկուան ձեր փափաքները այսօր կարելի կ'ըլլայ իրականացնել. պէտք է նկատի ունենաք որ մեր մարդիկը կը պաշտպանեն ձեզ»:

Կին մը. «Արտօնեցէք որ չպաշտպանեն մեզ. մեր ժողովուրդին համար արդար լուծումը Սրիմ վերահաստատուելու կարելիութիւնն է: Ուրիչ լուծում պիտի չընդունինք»:

Կոմիքօ. «Մինաւին, մեր ակնարկը ուղղենք ապագային, ջանալով արդար լուծում մը գտնել: Այս նպատակով ստեղծուած է պետական յանձնախումբը: Սակայն ձեր միտքէն հանեցէք այն գաղափարը, թէ մէկ անգամէն կարելի կ'ըլլայ հարցը լուծել: Մի՛ կարծէք որ ձեզ համոզելու եւ ձեր տեղերը վերադարձնելու համար կ'ըսեմ այս բոլորը: Կը հասկնանք թէ անձկութեան մատնուած էք ու վրդոված, սակայն պէտք է աւելի պատրաստ ըլլալ»:

ՔԱՂՀԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈՒՐՃ ՀԱՄՈՒՏԻ «Յակոբ Տէր – Մելքոնեան» սրահին մէջ, Դեկ. 3–ին, տեղի ունեցած է «Սրբազան համերգ» մը, կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան Մայր տաճարի «Շնորհալի» երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ Գէորգ Գանտահարեանի: Մեկնաբանուած են Ե. – Ժ. դարերու հեղինակներու գործեր՝ շարական, տաղ, մեղեդի:

***

ՊՈՒՐՃ ՀԱՄՈՒՏԻ «Յակոբ Տէր – Մելքոնեան» սրահին մէջ, Դեկ 6–ին, նշուած է Միսաք Մեծարենցի ծննդեան հարիւրամեակը, կազմակերպութեամբ Համազգայինի Աղբալեան մանաճիւղի վարչութեան: Բացումը կատարած է Յակոբ Դաւիթեաղայեան: Բանախօսած է Յակոբ Մանուկեան, ներկայացնելով Մեծարենցի կեանքն ու գործը: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

***

ԳԱՀԻՐԻի հայկական Ընթերցասրահին մէջ, Դեկ. 13–ին, նշուած է Ս. Դ. Հ. կուսակցութեան հարիւրամեակը: Հանդիսութեան նախագահած է Նազարէթ Աւագեան (Լոնտոնէն): Բացումը կատարած է Վրէժ Սէֆէրեան: Բանախօսած է տոքթ. Եղիկ Ձէրէճեան անդրադառնալով հնչակեան կուսակցութեան՝ հայ ազատագրական պայքարին բերած նպաստին եւ ամոր կատարած հերոսական արարքներուն: Ողջոյնի խօսք արտասանած է Վահագն Տեփոյեան: Ձորճ Կորկոտեան՝ իր նուագախումբով, յեղափոխական երգերու մեկնաբանութեամբ ստեղծած է խանդավառ մթնոլորտ մը: Եղած են նուէրներ:

***

ՖԷՐԻԳԻԻՂի Ս. Վարդանանց եկեղեցւոյ մատաղօրհնութիւնը տեղի ունեցած է Դեկ. 20–ին: Պատարագած է Մանուէլ վրդ. Երկաթեան: Քարոզած է Շնորհք Պատրիարք ի մէջ այլոց նշելով. «Այս թաղը ունի դպրոց մը՝ ուր կը յաճախեն 620 աշակերտներ: Գեղեցիկ երեւոյթ է սա, բայց՝ թերի երեւոյթ: Ըսուեցաւ որ 20 հազար Հայեր կը բնակին այս թաղին մէջ: Եթէ չորսով բաժնենք, կրնանք հաշուել թէ տասիկա հինգ հազար ընտանիք կ'ընէ: Այս հինգ հազար ընտանիքին կէսը եթէ անզաւակ է, կը նշանակէ որ 2500 ընտանիք իրենց զաւակները ղրկելու էին հայկական վարժարան. բայց միայն 620 աշակերտ կայ: Թոյլ տուէք որ ձեր մանուկները հայկական վարժարան գան, մասամբ գոնէ սորվին մայրենի լեզուն, կրօնքը, ու հայկական ոգիով թրծուին: Դուք էք որ ոտքի պիտի պահէք այս վարժարանը, որ անարդար կերպով զուրկ մնացած է իր կալուածներէն. իր եկամուտի միակ աղբիւրը դուք էք»: Ցաւարտ արարողութենէ, վարժարանի սրահին մէջ տրուած է ճաշ մը: Սեղանը վարած է Պարոն Նալպանտ: Թաղական խորհուրդի տարեկան տեղեկագիրը կարդացած է Սարգիս Կիւլկէչ: Վարդանանց երգչախումբը մեկնաբանած է Կոմիտասէն եւ Բարսեղ Կանաչեանէն երգեր: Ստեղծուած մթնոլորտէն խանդավառ նուիրատուութիւններէ դոյացած գումարը հասած է մրցանիշային համեմատութիւններու:

***

ՀՈԼԻՎՈՒԴի «Կարապետեան» սրահին մէջ, Դեկ 16–ին, տեղի ունեցած է Հ.Օ.Մ.ի Անմիջական Ցայտագիրներուն ի նպաստ հանգանակութեան արշաւի նուիրուած հաւաքոյթ մը: Ներկայ եղած են 60 հրաւիրեալներ: Բացումը կատարած է կեդր. վարչութեան ներկայացուցիչ Ա-լիս Մատէոսեան, անդրադառնալով տարուած աշխատանքներուն եւ յետագայ ծրագիրներուն: Յանօթ է, որ Հ.Օ.Մ.ի 62–րդ համահայկական պատգամաւորական ժողովը որոշած էր 10 միլիոն տոլարի հիմնադրամ մը ստեղծել, անմիջական օժանդակութիւն կարենալ հասցնելու համար հայկական որեւէ ազէտեալ շրջանի: Ասոր առած է յանուն հանգանակիչ յանձնախումբին Աչխէն Քէշիշեան:

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԷԼԻԶ ԳԱՒՈՒՔՃԵԱՆ – ԱՅՎԱԶԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿԻ ՄԱՍԻՆ

Էլիզ Գաւուքճեան – Այվազեան գրական մրցանակի դատական կազմը քննելէ յետոյ 1987–ի համար մրցումի ներկայացուած գրքերը, միաձայնութեամբ որոշեց 1987–ի գրական Ա. մրցանակը յատկացնել քնիկ Տիգրանակերտցի, Պոլսահայ երիտասարդ գիւղագիր Մկրտիչ Մարկոսեանի «Մեր Այդ Կողմերը» պատմուածքներու հատորին, որ գիւղագրութեան – ազգագրութեան տուեալներով կը ներկայացնէ Տիգրանակերտի գաւառի բարքերը եւ լեզուն:

ԴԱՏԱԿԱՆ ԿԱԶՄ

10 / 12 / 1987

Կը խնդրուի արտասահմանի մամուլէն արտատպել:

մասամբ գոնէ սորվին մայրենի լեզուն, կրօնքը, ու հայկական ոգիով թրծուին: Դուք էք որ ոտքի պիտի պահէք այս վարժարանը, որ անարդար կերպով զուրկ մնացած է իր կալուածներէն. իր եկամուտի միակ աղբիւրը դուք էք»: Ցաւարտ արարողութենէ, վարժարանի սրահին մէջ տրուած է ճաշ մը: Սեղանը վարած է Պարոն Նալպանտ: Թաղական խորհուրդի տարեկան տեղեկագիրը կարդացած է Սարգիս Կիւլկէչ: Վարդանանց երգչախումբը մեկնաբանած է Կոմիտասէն եւ Բարսեղ Կանաչեանէն երգեր: Ստեղծուած մթնոլորտէն խանդավառ նուիրատուութիւններէ դոյացած գումարը հասած է մրցանիշային համեմատութիւններու:

***

ԽԱՐԻՍԽԷՆ ՀԵՌՈՒ

(Վ Է Պ)

ՆԻԿՈՂՈՍ ՍԱՐԱՖԵԱՆ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

Բ.

Զափահաս որբը, որ երեսունի մօտ երիտասարդ մըն էր, ներկայացուց զաւակի դրութիւնը, անցած ըլլալով Ռուանէն, Լիոնէն, Վալանսէն եւ Կրնօպլէն, անոնց ամէն մէկուն մէկ դործ փնտռելով:

– Գաւառներուն մէջ ֆրանսացի գիւղացիք կը չհաղորձեն մեզ, ընկեր Կիրակոս: Ոչ միայն կը չհաղորձեն մեր փիլիսոփայական կարողութիւնները, այլ նաեւ կ'աշխատին ձուլել մեզ: Գիւղացի աղջիկներ կը բերեն կը ձգեն մեր քսան երեսուն որբերուն մէջ, որպէսզի գլխէ հանեն տղաքը: Բայց ոչ մէկը կը մօտենայ աղջիկներուն, ոչ մէկը ընկեր Կիրակոս:

Երիտասարդը խնդաց ու հեռացաւ: Կիրակոս տխրեցաւ պահ մը: Բայց քիչ վերջը դարձեալ ուռած՝ աքլորի նման, կը չրջէր՝ ոգեկոչելով իր փառաւոր անցեալը, ընկերէ ընկեր՝ երգելով, բաժակը ձեռքին:

Կինը՝ Զարուհին՝ ասդին տեղ կու տար քովը տոքթորին եւ ընկերոջը: Անոնք կը խօսէին կնոջ անցուցած հիւանդութեան մասին: Կիրակոս հակառակած էր որ Ա-լեմտաղեան քննէր իր կինը: Տոքթորը խնդալով կ'անդրադառնար այդ գաւառական մտայնութեան վրայ: Կը նայէր տեն տեն հայ աղջիկներուն եւ կը զանգատէր անոնց թափթփածութեան մասին:

– Խոքան տարի է փարիզ կ'ապրեն, դարձեալ չկարողացան մի քիչ ճաշակ ձեռք ձգել, տեսէ՛ք... տեսէ՛ք...

Դրած էր իր կապիկի ձեռքը կնոջ ձեռքին վրայ, որ կը խուսափէր չարունակ: Երիտասարդը գացած էր պարելու: Սառանձին էին անոնք: Զարուհի կը նեղուէր: Տոքթորը չտեսնուելու համար մարդերէն, հրած էր աթոռը մօտակայ ծառին տեսէ: Ու կէս մը հական՝ դէպի առաջ, գաւազանով նշաններ կը գծէր հողին վրայ: Անիկա կը մտածէր: կնոջ ժպտալից աչքերը կ'ինչային մերթ ընդ մերթ անոր վրայ: Անոնք այն տպաւորութիւնը կու տային, թէ պատրաստ են փակուելու, արբենալու՝ սիրոյ առաջին խօսքին տակին: Երկար լռութենէ մը վերջ վերսկսաւ խօսիլ իր կատարած ճամբորդութիւններուն մասին, տալով անոնց մանուածոյ եւ պաշտօնական հանդամանք մը: Զարուհի կ'ընդմիջէր զայն տեղ տեղ, ըսելու համար թէ Փարիզ ամէնէն գեղեցիկ քաղաքն է, թէ գաւառներուն մէջ ճանճրալի է կեանքը, թէ կը սիրէր ինքը աղմկոտ, կենսունակ տեղերը:

– Եթէ դուրս ելլել պէտք ըլլայ Փարիզէն, – կ'ըսէր ան, – ես պիտի ուզէի Նիս Եորք ապրիլ:

– Նիս Եորքի գռները գոց են գժբախտաբար մեզ՝ Հայերուս համար, – նկատել կու տար տոքթորը:

– Ուզողին համար միլոցներ չեն պակսիր, – ըսաւ երիտասարդը:

Պարէն նոր վերադարձած՝ ճակտին քրտինքները կը սրբէր ան եւ կը ժպտէր կնոջ աչքերուն նայելով:

– Ինչպէ՞ս, Աւետիս, – հարցուց երիտասարդը:

– Ինչպէ՞ս... ես պիտեմ ես: Օրինակի համար, ես կրնամ ձեւակերպական ամուսնութիւն մը կատարել տիկնոջ հետ... հոն երթալէ վերջ կրնանք զատուիլ...

– Ամուսնացած է տիկինը:

– Հոգ չէ, – կը պատասխանէ Աւետիս միամիտօրէն:

Անոնք կը խնդան պահ մը, յետոյ մտիկ կ'ընեն իրենց դէմացը տեղի ունեցող խրախնճոյք մը:

– Կ'ուզենք, կ'ուզենք, – կը պոռար ժողովուրդը, – պարոն Կիրակոսը կ'ուզենք... Թող խօսի...

Խօսիլը կ'ին դիւրին բան էր Կիրակոսի համար: Անիկա ելաւ տեղանի մը վրայ, թեւերը եռին: Պոռաց.

«Մենք եղանք, կանք եւ պիտի ըլլանք: Մենք անսպառ ենք եւ անխորտակելի: Ամէնէն հին ազգն ենք մենք: Զմոռնանք մենք: Վերջալոյս մը չենք մենք: Մենք արշալոյսն ենք: Այս օտար հողերուն վրայ մենք մեր ուժերն է որ կը հաւաքենք: Եւ ո՞վ ասաց թէ կ'այլասերինք մենք: Ո՞վ ասաց, թէ Թուրքը մեզ կոտորեց: Հաւատացէք, որ նրանք մեզնից լաւ պիտեն մեր ուժը եւ կը վախենան: Ես չատ լաւ եմ ճանաչում նրանց: Ես պիտեմ թէ ինչ խեղճեր են նրանք»:

– Ամերիկա ալ ասանկ, ճիշդ այս ձեւով կը խօսին, – ըսաւ Աւետիս, հեգնելով:

Տոքթորը զարկաւ ծունկը անոր ծունկին, զգուշացնելու համար երիտասարդը յիմարութենէ:

– Ամերիկայէ՞ն կու գաք, – հարցուց Զարուհին:

– Այո՛, տիկին:

(Շար. 10)

ՄԱՐՍԷՅԼ.–

Տէր եւ Տիկին Սթէֆէն Ստեփանեան,
Պ. Հայկ Ստեփանեան,
Տիկին Ժոզէֆին Ստեփանեան եւ զաւակները (Պոլիս),
Տիկին Լէոնթին Մելքոնեան եւ զաւակները,
Պ. Արամ Շեխիկեան եւ ընտանիքը,
Շեխիկեան ընտանիք (Ամերիկա),
Տիկին Ժոզէֆին Մալքոմ եւ զաւակները (Ամերիկա),
Տէր եւ Տիկին Արսէն Տէր – Զաքարեան եւ զաւակները
եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները
խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, նեռոջ, զարմուհիին եւ ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ԺՈԶԷՖԻՆ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆԻ
(ծնեալ՝ Մելխոնեան)

մահը, որ պատահեցաւ Յունուար 3–ին, 71 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ջորեքշաբթի, Յունուար 6, ժամը 9·45ին, Մարսէյլի Հայ Կաթողիկէ եկեղեցին, 26, rիւ Սիպիէ։

**

ՈՉ ԾԱՂԻԿ, ՈՉ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿ, այլ՝ փոխան ծաղիկի նուէրները Հայ Կաթողիկէ եկեղեցւոյ կամ բարեսիրական հաստատութեանց։

«ՅԱՌԱՋ».– Մեր ցաւակցութիւնները ողբացեալին զաւակներուն, Արամ Շեխիկեանի եւ ընտանեկան պարագաներուն։

Ամանորի հանդէս

Հովանաւորութեամբ Իսիի Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութեան եւ կազմակերպութեամբ աշակերտական ծնողական Մարմնի՝
Իսիի Եկեղեցւոյ Մխիթեան Վարժարանի աշակերտութեան ՆՈՐ ՏԱՐՈՒԱՆ ԵՒ ԿԱՂԱՆԴԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ։

Կիրակի, Յունուար 10, ժամը 15·15ին
Իսիի Օրիթորիոմի սրահին մէջ՝
11 – 13, rիւ Տանիթոն — Իսի
վ ի ճ ա կ ա հ ա ն ո ւ թ ի ւ ն
Մուտքը ազատ է։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԻ

Առաջին անգամ ըլլալով,
ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ 1988–Ի ՕՐԱՑՈՑԸ
Գինն՝ 60 ֆրանք։
Ստանալու համար դիմել ձեր բնակած վայրի ամէնէն մօտ մասնաճիւղին, կամ Փարիզի Մշակոյթի Տուն։

M.C.A. MARSEILLE
ՄԱՐՍԷՅԼԻ
ՀԱՑ ՄՇԱԿՈՒԹԻ ՏՈՒՆ
12 - 14, rue St. Bazile — 13001 Marseille

SUPER - LOTO
Dimanche 10 Janvier à 15 heures
Nombreux lots de valeur
ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆ
Արժէքաւոր բազմաթիւ նուէրներ։

ՊՈՐՏՕ.–

Այրի Տիկին Նարդուհի Քէնտէրեան, զաւակները, թոռներն ու ծոռերը
ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ–հօր, տատին՝

ԱՀԱՐՈՆ ՔԷՆՏԷՐԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Դեկ· 24–ին, 92 տարեկանին։

**

Այս առթիւ ընտանիքը 1000 Ֆր· կը նուիրէ «Յառաջ»ին իրենց հօր յիշատակին։

«ՅԱՌԱՋ».– Մեր ցաւակցութիւնները Տիկին Ահարոն Քէնտէրեանի եւ զաւակներուն։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃԱՄԱՆ ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԹԻՒ

ՓԱՐԻԶ· – Տիկին Շուշան Վահանեան 1000 Ֆր·։
ՄԱՐՍԷՅԼ· – Տիկին Արշամ Պապայեան 1000 Ֆր·։
ՄԱՐՍԷՅԼ· – Պր· Սերոբ Աչճեան 200 Ֆրանք։

ԻՍԻ

ԿՈՉ ԼԻԲԱՆԱՀԱՅՑ ԵՐԱԽԱՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

Կապոյտ Խաչի Իսիի Տ. Սերենկիւլեան մասնաճիւղը կը կազմակերպէ հանգանակութիւն մը եւ կը սպասէ Յունուար 9 եւ 10 Թուականներուն Մշակոյթի Տան մէջ, 45, rիւ տը լա Տէֆանս, Իսի, ժամը 14–էն 17։

Նոր Տարուան առիթով չմոռնանք մեր վոքըրիկները։

Մեր անդամուհիները յոյսով ձեզի կը սպասեն։

SOIREE DANSANTE

NOËL ARMÉNIEN

Réservez votre soirée du
Samedi 16 Janvier
pour le Dîner - Dansant du Noël arménien
organisé par la Section d'Alfortville
de la Croix Bleue

— animée par l'orchestre *Gaïdzags* —
Salle Voltaire à Alfortville
Réservations : 43 - 76 - 55 - 89
43 - 76 - 35 - 68

ՏՕՆԱԾՈՒՌ

Շաբիլի Ս· Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ միօրեայ զպրոցի Տօնածառի հանդէսը՝ Կիրակի, Յունուար 10, ժամը՝ 15–ին, եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ՝
6, կոմիտաս փողոց
Մուտքը ազատ է։

– ՇՆՈՒՆԴ –
ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՒԹԻՒՆ

Ս· ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՊՕՄԻՒՆ

Ջորեքշաբթի
Մնունդ ժամը 9–ին,
Պատարագ ժամը 10–ին,
Քարոզ ժամը 11·15–ին,
Ջրօրհնէք ժամը 11·30–ին։

Հինգշաբթի
Մեռելոց ժամը 9–ին,
Պատարագ ժամը 10–ին,
Հոգեհանգիստ ժամը 11·30ին։
Կը պատարագէ, կը քարոզէ եւ Ջրօրհնեաց կարգը կը կատարէ՝
ՄՈՎՍԷՍ ԽՋԿՐ· Ա· ԿՀՆԾ·

ՍՈՒՐԲ ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ ԳԱԼԻՆՏԷՐԵԱՆ

Երգեցողութիւնք՝ Եկմալեան եզանակաւ ընկերակցութեամբ երգչախումբի։

Ս· ՍԱՀԱԿ–ՄԵՍՐՈՊ ՍԷՆ–ԺԵՐՄ

Ջորեքշաբթի
Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8·30ին,
Պատարագ ժամը 10–ին,
Հաղորդութիւն մանուկներու ժամը 11·30–ին։
Պատարագի աւարտին Ջրօրհնէք։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԵՂԻՇԷ ԽՋԿՐ· ԱՒԱԳ ԿՀՆԾ· ՓԱՆՈՍԵԱՆ
Կը կարդայ Վազգէն Ա· Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին սրբատառ կոնդակը։

Հինգշաբթի
Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9–ին,
Պատարագ ժամը 10–ին։
Պատարագի աւարտին հոգեհանգիստ վասն համայն հայ ննջեցելոց։
Տէրհայրը կէսօրէ վերջ ժամը 2ին ներկայ կ'ըլլայ գերեզմաններուն։

ՊՈՒԼՎ· OSSO — Ս· ՅԱԿՈԲ

Ջորեքշաբթի
Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8·30ին,
Հանդիսաւոր պատարագ ժամը 10–ին,
Քարոզ ժամը 11·30–ին։
Ջրօրհնէք ժամը 12–ին։

ՍԷՆ–ԼՈՒԻ — Ս· ԳԷՈՐԳ

Ջորեքշաբթի
Պատարագ ժամը 10–ին,
Ջրօրհնէք ժամը 11·30–ին։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՇԱՀԱՆ ԽՋԿՐ· ԿՀՆԾ· ՏԻՏԻԵԱՆ

Ս· ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Ջորեքշաբթի
Առաւօտեան ժամերգութիւն ժամը 8·30ին,
Պատարագ ժամը 9·45ին,
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ· ՋԱՔԱՐԵԱՆ։
Յաւարտ պատարագի կը կատարուի ա–ւանդական Ջրօրհնէքի արարողութիւնը։

Հինգշաբթի
Պատարագ ժամը 10–ին·
Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ ԽՋԿՐ· ԿՀՆԾ· ՀԼՓԻՄԵԱՆ

Ս. ԳՐԻԳՈՐ–ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՎԱԼԱՆՍ

Ջորեքշաբթի
Պատարագ ժամը 10–ին,
Ջրօրհնէք ժամը 11·30–ին։

ՇԱՐՎԻԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ

Ջորեքշաբթի
Պատարագ ժամը 10–ին·
երգեցողութեամբ եկեղեցւոյս Շնորհալի երգչախումբին, ղեկավարութեամբ՝ Պ· Յակոբ Աբրահամեանի։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՎՐԹԱՆԷՍ ԱՒԱԳ ԿՀՆԾ· ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ
Պատարագի աւարտին Ջրօրհնէք։

Հինգշաբթի
Ժամերգութիւն ժամը 10–ին·
որու աւարտին՝ հոգեհանգիստ վասն համօրէն ննջեցելոց։

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՈՒՒՑԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՁԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՑՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՇԱՐԱՆ, ԵՒԱՅԼՆ)

FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»
83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h. 30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE

ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻ

Խնամուած աշխատանք — Travail soigné

Ս· ՅՈՒԼԱՆՆԷՍ–ՄԱՐՏԻՆ ՓԱՐԻԶ

Ջորեքշաբթի, Յունուար 6, Տօն Մնունդեան եւ Աստուածայայտնութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի։
Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8·30ին։
Մնունդեան հանդիսաւոր պատարագ ժամը 10·15ին։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԵՊԻՍԿ· ՆԱԳԱՇԵԱՆ
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի
Պատարագի աւարտին՝ Ջրօրհնէք կը կատարուի։

Մեր ժողովուրդի մասնաւոր ուշադրութեան կը յանձնենք թէ՝
Պետական տնօրինութեամբ, բոլոր Հայերը –դպրոցական, աշակերտ, պաշտօնեայ, աշխատաւոր կամ ուրիշներ– կրնան այսօր բացակայիլ իրենց կրօնական պարտաւորութիւններուն համար։ Այս օրը՝ արձակուրդի օր է Հայերուն համար։

Ս· ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

Երեքշաբթի
Մարգարէական Գրքերու Ընթերցում ժամը 17–ին,
Ճրագալոյցի պատարագ ժամը 17·30–ին։

Ջորեքշաբթի
Ժամերգութիւն ժամը 9·45–ին,
Պատարագ ժամը 10·30–ին,
Քարոզ ժամը 11·30–ին։
Յաւարտ պատարագի Ջրօրհնէք։

Ս· ՊՕՂՈՍ–ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Ջորեքշաբթի
Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8·30ին
Պատարագ ժամը 10ին։
Պատարագէն ետք՝ Ջրօրհնէք։

Հինգշաբթի
Ժամերգութիւնը ժամը 9–ին
Պատարագ ժամը 10ին։
Պատարագէն ետք հոգեհանգիստ վասն համօրէն ննջեցելոց։

ՎԱՐԱԳԱՑ Ս· ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

Ջորեքշաբթի
Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9·45ին
Պատարագ ժամը 10·45ին·
Կը պատարագէ հոգեւոր հովիւ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ա· ԿՀՆԾ· ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ
Ջրօրհնէքի արարողութիւն ժամը 12·30–ին։

Ս· ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

Ջորեքշաբթի
Ժամերգութիւն ժամը 9–ին,
Պատարագ ժամը 10·30ին։
Յաւարտ պատարագի Ջրօրհնէք։

ՄԱՐՍԷՅԼ ՍՐՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՑՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Ջորեքշաբթի
Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8–ին,
Պատարագ ժամը 9·30–ին·
Կը պատարագէ՝
ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ· ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ
Ընթերցում Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա·ի Ս· Ծննդեան կոնդակին եւ քարոզ ժամը 11·15–ին,
Ջրօրհնէք ի յիշատակ Քրիստոսի մկրտութեան ժամը 11·30ին։

Հինգշաբթի
Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8·30ին,
Պատարագ եւ հոգեհանգիստ ժամը 10–ին։

— LYON —
RADIO FOURVIERE
——03 Janvier à 9h30
Homélie
par Mgr. Norvan Zakarian
——05 Janvier à 16h30
A la découverte
de Grégoire de Narek I.
——08 Janvier à 19h45 et 22h45
A la découverte
de Grégoire de Narek II.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ
6

MERCREDI
6 JANVIER
1988

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: (1) 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

63ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.655 | Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN | 63e ANNÉE — No 16 655

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂԱՎ

Ալէն կիթօ հապճեպ դատավարութեամբ մը տասը տարի բանտարկութեան դատապարտուեցաւ լրտեսութեան համար: Դատը տեսաւ «Յեղափոխական դատարան» մը, մինչ իր փաստաբանը՝ Մէթր Իվ Ժուֆա միշտ վիպային կը սպասէր Փարիզի աֆղան հիւպատոսարանէն: Միակ յոյսն այն է որ նման իր նախորդին (Ապուչար 18 տարուան դատապարտուած) չուտով կ'արտաքսուի:

Լիլիզէ, երկուշաբթի օր, հրմշտուքի կեդրոն դարձած էր, քանի ըսա ուանդուեան, ամանորի բարեմաղթութիւններ կը ներկայացնէին՝ կառավարութիւնը, սահմանադրական Խորհուրդը, դանազան մարմիններ, ի շարս որոնց՝ դիւանապետական մարմինը: Հոս ալ, կոփ մը եղած է, սխալմամբ հրաւիրուած է նաեւ Պարսիկ զործավարը, մինչ յարաբերութիւնները խզուած են եւ Իրանը կը ներկայացնէ Փաքիստան:

Լիլի Լամբէրին տաւիղին «մեծ տիկինը» որ բացառիկ նուագող մը ըլլալէ զատ, նաեւ սերունդ հասցուցած է, մեռաւ 94 տարեկանին: Փոքրահասակ, նուրբ կին մը, որու անունը պիտի չանջատուի տաւիղէն եւ որ այսօր քիչ մը որբ կը ձգէ բոլոր տաւղահարները:

Գերմանի Դիւանագիտին սպանութիւնը խորհրդաւոր կը մնայ: Կայ նախ այդ պահարանը, որու մէջ Քիւրտիստանի ազատագրութեան ճակատը տէր կ'ըլլար, ապա այլ կասկածներ՝ հասարակ ոճիր կամ յատուկ սպասարկութիւններու հաշուեյարդար: Առաջին վարկածը կը հերքուի Փարիզի քրտական շրջանակներուն կողմէ: Քիւրտ հիմնարկէն կը հաստատեն թէ թուրք զաղտնի սպասարկութիւնները ատակ են նման գործողութիւններու վարկաբեկելու համար Քիւրտերը: Նոյնը ըսին, կ'ըսեն, Շուէտի մէջ, կարծել տալով թէ քրտական մատ կայ նախարապետին սպանութեան մէջ: Միւս կողմէ սակայն, Թրքական Անատոլու գործակալութիւնը յայտնած է թէ Լոնտոնի իր դրասենեակը հեռաձայնային հաղորդակցութիւն մը ստացած է, ուր դէշ թուրքերէն խօսող մը յայտնած է թէ կը հեռաձայնէ եւրոպական քաղաք մը եւ թէ Քիւրտիստանի ազատագրական ճակատը տէր կ'ըլլայ ոչ միայն Փարիզի ահարեկչական արարքին այլեւ Իզմիր ինկած օդանաւի պայթումին (16 մեռեալ): Թուրքիոյ փոխադրութեան նախարարը, որ տեղւոյն վրայ զացած էր, յայտարարած էր որ խափանարարական արարք մը անկարելի չէ: Յիշենք որ Քիւրտերու եւ Գերմանացիներու միջեւ խնդրոյ առարկայ գլխաւոր կէտն է 700 հազար մարքի գրաւումը, զոր գերմանական ոստիկանութիւնը կատարած է Յուլիս 27–ին, Քէօլնի քրտական ազգայնական շրջանակներու մէջ:

ՀԱՄԱՁՆԱՎԱՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ թեկնածուն՝ Անտրէ Վաժուանի կ'ուզէ որ Պետութիւնը չհաւատացնէ ժխտքար փոխարութիւնը եւ այդ տասնեակ միլիոները տրամադրէ օգնելու համար ընկերային ապահովութեան, զործազրկութեան: Համայնավարները դէմ են նաեւ որ կուսակցութիւնները իրենց նիւթականը հանրային ձեւով ապահովեն:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՑ մէջ, երկուշաբթի օր բացուեցաւ դատավարութիւն մը, որ չատ նեղ կացութեան կը մատնէ երկիրը: Դատուողն է լիբանանցի ահաբեկիչ մը՝ Ապպաս Համատէ (չիի) 29 տարեկան, որ մեղադրեալ կը նկատուի երկու Գերմանացիներու առեւանգումին 1987 Յունուարին (մէկը ազատ արձակուեցաւ, բայց միւսը միշտ պատանդ է): Սպառնալիքներ հասած էին արդէն Պէյրութէն:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՄԻԱՑԵԱԼ — ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԹԱՆԴԱՐԱՆԸ

ՀՐԵԱՆԵՐԸ, ՀԱՅԵՐՆ ՈՒ... ԹՈՒՐՔԵՐԸ

Միացեալ – Նահանգներու ցեղասպանութեան թանգարանը կը շարունակէ խըռովել Թուրքերը, որովհետ, ինչպէս ծանօթ է ոչ մէկ կապ ունին *ցեղասպանութիւն* որակուած որեւէ ջարդի հետ: Կը մնայ հազարումէկ միջոցի դիմել ճար մը գըտնելու համար եւ փաստելու որ մէկուկէս միլիոն – ո՛չ, 300 հազար միայն – Հայեր մեռան սովէ, հիւանդութենէ, յոգնութենէ եւայլն, եւայլն:

***

Միացեալ – Նահանգներու մէջ մօտ ատենէն հիմնարկէքը պիտի գտնուի «Ցեղասպանութեան թանգարան»ին, որու մէջ Հրեաներու հետ տեղ պիտի գրաւեն Հայերը: Ինչպէս ծանօթ է, այս թանգարանը կը հիմնուի ցոյց տալու համար ցեղասպանութեան մը արհաւիրքը, ու կը միտի յաջորդ սերունդները զգուշացնելու նման արարքներէ: Մտքերու մէջ թարմ է այն պայքարը զոր մղեց ամերիկահայութեան լիազօր խաւը, ապահովելու համար Հայերու եւս մասնակցութիւնը վերյիշեալ թանգարանին. մասնակցութիւն, որ երկար ատեն բախեցաւ հրեայ տարրին անդիջող կեցուածքին, մերժումին: Եւ ի վերջոյ կարելի եղաւ տարհամոզել զանոնք նիւթական կարեւոր յատկացումի մը չնորհիւ:

Հայերու եւս մասնակցութեան պարագան խոր ընդվզում պատճառած է թուրք չրջանակներու, քանի որ այդ որոշումով Թուրքիոյ ուղղուած կ'ըլլայ ցեղասպանի ամբաստանութիւնը: Թուրք մամուլը ըսկրած է պարբերաբար տեղ տալ յօդուածներու, ուր կը չեշտուի այս պարագան ու անյապաղ հարկաւոր միջոցներու դիմելու անհրաժեշտութիւնը:

Վերոյիշեալ յօդուածներէն մէկը («Միլիյէթ», Դեկտեմբեր 30) զոր ստորագրած է Մ. Ալի Պիրանտ, կը խօսի միջոցառումներու չրջանակին մէջ Հրեաներու վերապահուած բաժնին մասին այն պատճառաբանութեամբ, որ ցեղասպանութեան ենթարկուած ժողովուրդի իրենց մենաչընորհը բաժնելով Հայերու հետ, պիտի պարտաւորուին նաեւ անոնց հետ բաժնել իրենց վայելած առաւելութիւնները, որոնք արդիւնք էին իրենց ենթարկուած այդ ծանր փորձառութեան:

Ամերիկայի, Թուրքիոյ հրեայ հաւատացեալներու վիճակուածէն զատ, այս ուղղութեամբ կատարելիք դեր ունի նաեւ Իսրայէլի Պետութիւնը: Ան յայտնի ազդեցութիւն ունի Ամերիկայի հրեայ հաւատացեալներուն վրայ եւ կայ նաեւ այն իրողութիւնը, թէ կ'ուզէ լաւ յարաբերութիւններ մշակել Թուրքիոյ հետ: Ուրեմն Իսրայէլ պէտք է փութով չարժման անցնի ու ջանայ արգելք ըլլալ Հայերու այս խանգարող մասնակցութեան:

Այս արգելքը իրագործելու աշխատանքին մղուած են նաեւ Ամերիկայի Թրքական միութիւնները. անոնք վճռած են դատական հետապնդումի ձեռնարկել Քալիֆորնիոյ կառավարիչ Ճ. Տէօքմէճեանի դէմ, եթէ ան դասագիրքերու մէջ տեղ տայ «կարծեցեալ ցեղասպանութեան» վերաբերեալ գրութիւններու: Նոյն միութիւնները, Հայերու մասին պատմական վաւերագրերու հաւաքածոյ մըն ալ պատրաստած, 40 հազար տպաքանակով հրատարակած ու սկսած են բաժնել ամերիկեան վարժարաններու, գրադարաններու, մամուլին ու Քոնկրէսի անդամներուն:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ
ՀԵՌԱՇԱՅՈՒՆ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ — ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 30 — 31)

ՄԱՅՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ ՁԳՈՂԱԿԱՆ ՈՒԺՈՎ

ՋՐՈՅՑ՝ ԳՐԻԳՈՐ ՊԱԼԱՏԵԱՆԻ ՀԵՏ

Գրիգոր Պալատեանը կը ճանչնայի ըմփիւռքի մամուլին մէջ տպագրուած յօդուածներէ, բանաստեղծական եւ գրական նագիտական դիրքերէ: Փոխադարձ հետաքրքրութենէ ծնունդ առաւ մեր նամակագրութիւնը, իսկ առաջին անգամ հանդիպեցանք վերջերս, աշնան, եկած էր Երեւան՝ նպատակ ունենալով նիւթեր հաւաքել 1914 – 23 թուականներու հայ քերթողութեան մասին աշխատութիւն մը գրելու համար:

Վերջին տարին բաւական բեղնաւոր եղաւ Ֆրանսահայ գրական մտաւորականութեան հետ Հայաստանի Գրողներու Միութեան գրական առընչութիւններու հարցին մէջ. այս կարճ ընթացքին երկու անգամ Հայաստան այցելեցին բանաստեղծ, գրական գործիչ Զուլալ Գալանճեան, արձակագիր, հրապարակագիր Արփի Թոթոյեան եւ ահա գրեթէ երկու չարաթ մեր հիւրն էր Գրիգոր Պալատեան:

Ի տարբերութիւն Զուլալ Գալանճեանի, որուն մեր գրական հաստարակութիւնը քիչ թէ չատ ծանօթ է մամուլին մէջ տպագրուած բանաստեղծութիւններէ, Գրիգոր Պալատեան Հայաստանի մէջ տակաւին հրապարակումներ չէ ունեցած եւ այս տեսակէտէն հաւանարար տեղին է քիչ մը ներկայացնել զինք մեր ընթերցողներուն:

Ան ծնած է Պէյրութ՝ 1945–ին: Նախակրթութիւնը ստացած է Նչան Փալանճեան ճեմարանին մէջ: 1967 – 74 թուականներուն ուսանած է Փարիզի Սորպոնի համալսարանի փիլիսոփայութեան լըսարանը: Աւարտելէ ետք եւ մինչ այդ ալ զրաղած է լրագրութեամբ: Բանաստեղծութիւններ զրած է տակաւին ճեմարանին մէջ ուսանելու չրջանին. այդ տարիներէն մամուլի մէջ հանդէս եկած է զրաքննադատական – զրականագիտական յօդուածներով: Թղթակցած է նաեւ Փըրանսական մամուլին: Յայսօր հրատարակած է բանաստեղծական հինգ հատըքածոնները, մենագրութիւններ Նարեկացի, Վարուժանի, Ինտրայի, Չարենցի եւ մեր միւս մեծերու մասին: Բաւմիցս հանդէս եկած է նաեւ մեր ժամանակակից զրականութեան հարցերուն նուիրուած յօդուածներով: Այս տարի Յունիսին Ֆրանսահայ Գրողներու Ընկերակցութեան ընդհանուր ժողովին ան ընտրուեցաւ վարչութեան նախագահ: Հոնկէ ալ սկսաւ մեր զրոյցը:

– Կը շնորհաւորեմ եւ անչափ ուրախ եմ, որ այդ կարեւոր գործը իր ձեռքը առած է ամէն բանով՝ քէ՛ տարիքով, քէ՛ գիտութեամբ, վաստակով ու եռանդով յարմար անձնաւորութիւն մը: Այսուհանդերձ, ի՞նչ բան ստիպեց ձեզ յանձն առնել այդ յոգնատանջ աշխատանքը. գրական գործունէութիւն, գումարած դասախօսական աշխատանք Սորպոնի Արեւելագիտութեան լսարանը, ուր հայ նոր գրականութիւն կը դասաւանդէք...

– Գումարած Լիոնի համալսարանը, ուր արդէն կը դասաւանդեմ հայ հին գրականութիւն: Համաձայնելուս պատճառները չատ են: Նախ, որ մարդիկ որոշեցին զիս ընտրել: Հրաժարիլը նահանջ կը նշանակէր: Եւ յետոյ, զրողները՝ որոնք համախմբուած են մեր Ընկերակցութեան մէջ, համակրելի, չնորհալի մարդիկ են, որոնց հետ հանդիպիլը մեծ հաճոյք է ինծի համար: Շատերու՝ օրինակ Արփի Թոթոյեանի, Զուլալ Գալանճեանի, Մարկ. Նշանեանի հետ մտերիմ կապերու մէջ եմ եւ անոնց օգնութիւնը կ'ենթադրեմ, որ չատ պիտի դիւրացնէ իմ գործը: Մեր գործը: Ընելիքներ, մտայղացումներ չատ ունինք: Ամենակարեւորը՝ սերտացընել յարաբերութիւնները մայր հայրենիքի հետ: Հայաստանի գրողներու կազմակերպութեան հետ մշակած ենք միջոցառումներու ծրագիր մը. անոնք փոխադարձ այցելութիւններն են, գրական կարեւոր դէպքերը, զորս կ'ուզենք նչել Հայաստանի Գրողներու Միութեան հետ համատեղ, գտնել նոր ձեւեր՝ աչխուժացնելու համար Ֆրանսահայ գրական, մշակութային կեանքը... Մեծ յոյսեր կը կապենք մեր նոր «Տարեգիրք»ի հետ, որուն ծաւալը պիտի ձգտինք 32–էն հասցընել 160 էջի: Կ'ուզենք նաեւ մեր չուրջ համախմբել Ֆրանսերէն ստեղծագործող հայ գրողները, յատկապէս երիտասարդները, սէր արթնցնել անոնց մէջ մայրենի գրականութեան եւ մշակոյթի նկատմամբ: Ի հարկէ, ընելիքներ չատ կան, սակայն, պէտք է նչեմ, որ առանց ձեր օգնութեան դժուար կ'ըլլայ: Նման օգնութեան, խրախուսանքի խոստումներ ես արդէն ստացած եմ՝ այս ծրագրի մեծ մասը կազմուած է Փարիզ, Հայաստանի Գրողներու Միութեան վարչութեան նախագահ Վարդգէս Պետրոսեանի Ֆրանսա տուած այցելութեան ժամանակ...

– Առաջին անգամ դուք Հայաստան եղած էք 1971–ին: Եւ ահա երկրորդ անգամ՝ 16 տարի ետք: Ի՞նչ փոփոխութիւններ նկատեցիք:

– Մեծցած ու զեղեցկացած է Երեւանը, նոր ,հետաքրքրական կառոյցներ տեսայ: Թարմութիւնը զեռևս քիչ է զրա-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԽԱԽՏԱԾ ՍՈՎՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Նոր տարուան առթիւ կատարուած բազմաթիւ մաղթանքներէն լաւատեսութեան վերաբերողը շուտով իրականութիւն դարձաւ 1988–ի առաջին օրն իսկ հասած նամակով մը: Զայն գրողը տեղեկացնելէ ետք իր ծերունի հօրը մահը, կը նչէ թէ ան որթա՛ն կապուած էր թերթին: Այսքանէն ետք, սակայն նամակը չի շարունակուիր նման պարագաներու մեր ստացած երկտողներու ոճով ու պարունակութեամբ: Գրուածը «*հայրս մեռաւ, տան մէջ ուրիշ հայերէն կարդացող չկայ, ինդրեմ թերթին առաքումը դադրեցուցէք*» չէ: Այս երկտողը կամ յանկերգը կարդացած ենք ու լսած շատ յաճախ. ան ընկերացած է ծերունի ծնողքներու մահուան լուրին. ծնողքներ, որոնցմով ընտանիքի մը մէջ կը մարի հայկականութեան վերջին նշոյլն ալ:

Տարուան առաջին օրը հասած տողերը հետեւեալը կ'ըսեն. «*Նման պարագաներուն յաճախ կը պատահի թերթին կասեցումը. սովորութիւնը խախտելու համար հաճեցէք նոր բաժանորդ մը արձանագրել. իմ քոյրս, որուն որոշումը ուղղակի կապուած կը մնայ մեր հօրը մահուան հետ*»:

Որթա՛ն դիւրին պիտի ըլլար լաւատես ըլլալ, եթէ մեր խախտած սովորութիւններուն քոյրն ալ նմանէին այս օրինակին:

Թ. ԱՐՓԻ

ՀՐԱՏԱՊ ՀԱՐՑԵՐ

ԼԵՌՆԱՅԻՆ ՂԱՐԱԲԱՂ

Ա.

Սուրէն Այվազեանի դիմումնագիրը, ձեռքէ ձեռք՝ ուսերէնէ թարգմանաբար լոյս տեսաւ «Յառաջ»ի մէջ: Հին, այլ հրատապ հարց մը կ'արծարծէր՝ պատմական հիմունքներով: Ի դէպ, հեղինակը ծնած է 1915, Յունուար 9–ին, Ախալցխայի գիւղը, ներկայիս Գորիս շրջանը, Հայաստան: 1934–ին կ'աւարտէ Գորիսի մանկավարժական կեդրոնը: Այնուհետեւ, ուսուցչական պաշտօններ կը վարէ: Ապա՝ շրջանաւարտ Բաքուի բանասիրական ֆաֆիլթէէն: Հեղինակ երկերու, որոնցմէ ամէնէն կարեւորը կը մնայ Ճակատագիրն Հայոցը: Բայց առաւելաբար, բանասիրական ճիւղերուն կը հետեւի, դառնալով կարեւոր անուն մը այդ մարզերուն մէջ:

Հեղինակը կը խօսի մեր պատմական իրաւունքներուն մասին, խորհրդային ահմանիներէն ներս եւ Ադրբեջանի շրջափակին մէջ, ենթակայութեան տակ, զբաղուելու համար Թուրքերու հետեւութեամբ Ադրբեջանցիներու պատմական խեղաթիւրումներուն մասին: Ասոնք կը միտին հայապատկան շրջագօտիները ոչ–հայկական նկատել:

Այս առիթով կը փորձենք պատմական ծիրին մէջ ո՛չ միայն ընդգծել տուեալ շրջաններուն անցեալի երեսները, այլեւ ցոյց տալ, թէ ինչո՞ւ Մոսկուա ցայսօր կը ձգտի Լեռնային Ղարաբաղն ու Նախիջեւանը պահպանել Բաքուի հակակշռին տակ, դիտակցելով հանդերձ, թէ ասոնք պատմական – աշխարհագրական գետնի վրայ կը մնան հայկական:

Ակնարկ մը անցեալին էջերուն վրայ:

Ադրբեջան կը խորհրդայնանայ 1920, Ապրիլ 28–ին: Բաքուի նոր վարիչները տեւողական ուղիներով կը շարունակեն նախկին՝ Մուսաւաթական կառավարութեան քաղաքականութիւնը հայապատկան հողերու նկատմամբ: Այլ խօսքով՝ իրենց նախորդներուն նման կը մերժեն ընդունիլ, թէ Ղարաբաղ եւ Զանգեզուր, Նախիջեւանի գաւառը ու քանի մը մերձ վայրեր անբաժան մասերը կը կազմեն Հայաստանի:

Այս քաղաքականութեան ակնառու վկայութիւնը կը գտնենք Սերգէյ Կիրովի գրաւոր զեկուցումին մէջ, ուղղուած Զիւչերինի: Ս. Կիրով, որ կը մնայ Խորհ. Ռուսիոյ դիւանագիտական ներկայացուցիչը Վրաստան, Խորհ. Ռուսիոյ արտաքին կոմիսար Զիչերինի յանձնարարութեամբ, 1920, Յունիս 2–ին կը տեսակցի Հայաստանի Հանրապետութեան Թիֆլիսի ներկայացուցիչ Տիգրան Բէկզադեանի, ինչպէս նաեւ Խորհ. Ադրբեջանի արտաքին նախարար Հիւսէյնովի հետ:

Կիրով կը մտանանշէ իր քազմաթիւ հանդիպումները երկու կողմերուն հետ, կ'արձանագրէ իր եզրակացութիւնը.–

Այդ բոլորի հետեւանքով ես հասայ մի բանի՝ Ադրբեջանցիների պատրաստակամութեան Հայաստանի գիջելու Շարուր – Դարալագեազի ծաւառը, իսկ մնացածը, այսինքն՝ Նախիջեւանի գաւառը, Օրդուբադը, Ջուլֆան, Զանգեզուրը, Ղարաբաղը անվերապահօրէն իրենցն համարում: Հայաստանի ներկայացուցիչները իրենց հերթին կտրականապէս պահանջում են նոյն մարզերը: Ադրբեջանցիների գլխաւոր մոտիվն այն է, որ այդ մարզերը Մուսավաթական կառավարութեան օրօք պատկանում էին Ադրբեջանին եւ այդ մարզերի զիջումը, ըստ նրանց, այժմ կը վարկաբեկի խորհրդային իշխանութիւնը ո՛չ միայն Ադրբեջանում, այլեւ Պարսկաստանում ու Թուրքիայում...: Այսպէս անյուսալի մնում է այդ հարցը այստեղ: Ես հաղորդում եմ ձեզ, որ ստեղծուած դրութիւնից դուրս գալու միակ ելքը՝ դա Մոսկուայում այդ հարցի հաստատ լուծումն է, միայն նրա հեղինակութիւնը կարող է լուծել գործը: Անհնարին է դատդաղել այս հարցում, որովհետեւ վիճելի մարզերում ընդհարումները, սիստեմատիկ կոտորածները սարսափելի կերպով վարկաբեկում են մեր բաղաքականութիւնը եւ այդ բոլորը վերագրւում են կա՛մ մեր դիտաւորութեանը, կա՛մ մեր անիւարակութեանը (*Սամուէլ Ալիխանեան «Սով. Ռուսաստանի դերը հայ ժողովրդի ազատագրման գործում – 1917 – 1921 թթ. 1964, էջ 117 – 118, Երեւան*»):

Դիւանագիտական բնոյթի խոստումներու «չրջազարձ» մը կ'արձանագրուի 1920, Դեկտեմբերի սկիզբէն մինչեւ 1921–ի կէսերը: Արդարեւ, հետզհետէ իրարու կը յաջորդեն պաշտօնական անձնաւորութիւններու դեկլարացիաներ, նոյնիսկ համաձայնագիրներ՝ պաշտօնական առորագրութիւններով, ընդգծելու համար, թէ խնդրոյ առարկայ վերոյիշեալ բոլոր շրջաններն ալ, անխտիր, Հայաստանի անբաժան մասերը կը կազմեն:

Առաջին պաշտօնական դեկլարացիան կը կատարէ Ադրբեջանի Ճեղկոմի նախագահը՝ Նարիման Նարիմանով, 1920, Դեկտեմբեր 1–ին, Բաքու: Ս. Օրջոնիկիձէ կը հաստատէ:

1920, Դեկ. 2–ի հայեւռուս համաձայնագիրը՝ Դրօ – Լրկրան առորագրութեամբ Խորհ. Ռուսիոյ խոստումը կ'ապահովէ խորհրդայնացած Հայաստանի ահմանիներուն մէջ նկատելու Երեւանի նահանգը իր բոլոր գաւառներով, Կարսի շրջանի այն մասը, որ ռազմական գետնի վրայ կապահովէ տիրապետումը Ջալուռ կայարանէն մինչեւ Ախթա կայարան երկրորդ երկաթուղիին, Գանձակ նահանգի Զանգեզուր գաւառը, նոյն նահանգի Ղազախ գաւառի մէկ մասը եւայլն:

1921, Մայիս 12–ին, Զանգեզուրի Ղալայաղ, – Ղալայուղ, – գիւղը Խորհ. Հայաստանի պաշտօնական բանագնացները՝ Արտաշէս Կարինեան եւ Կարմիր բանակի ներկայացուցիչ Վ. Մելնիկով, գրաւոր կ'ընդունին Լեռնահայաստանի ներկայացուցիչներուն առջեւ, թէ Զանգեզուրն ու Լեռնային Ղարաբաղը, իրրեւ Հայաստանի անքակտելի մասեր, կը մտնեն անոր կազմին մէջ:

1921, Յունիս 12–ին, Խորհ. Ադրբեջանի եւ Խորհ. Հայաստանի կառավարութիւններուն միջեւ կնքուած համաձայնագրով, Լեռնային Ղարաբաղը նոյն թուականէն սկսեալ մաս կը կազմէ Հայաստանի:

Կարճ: Ցայտարարութիւններն ու առորագրութիւնները անպակաս կ'ըլլան յիշեալ կարճ ժամանակաշրջանին: Կը կրեն անունները Նարիմանովի, Օրջոնիկիձէի, Ա. Միասնիկեանի, Պ. Մակինցեանի, Ա. Բէկզադեանի, Ս. Սրապիոնեանի (Լուկաշին), Ա. Կարինեանի, Ա. Նուրիջանեանի եւ դեռ ուրիշներու:

Ինչո՞ւ այս «չրջադարձը» 1920, Դեկտեմբերի սկիզբէն մինչեւ 1921–ի կէսերը: Պատասխանը չատ պարզ կը մնայ: Հայաստան կը խորհրդայնանայ 1920, Դեկ. 2–ին: 1921, Փետ. 18–ին ծայր կուտայ համաժողովրդական ապստամբութիւնը: Ապրիլի սկիզբները Կարմիր բանակը վերստին մուտք կը գործէ Երեւան: Լեռնահայաստանը, որ կը կազմուի Սիսիանի, բուն Զանգեզուրի, Արեւիք – Գենվազի եւ պղինձի հանքերով հարուստ Ղափան գաւառներէն, մինչեւ Յուլիսի կէսերը յաջողութեամբ դէմ կը դնէ կարմիր ուժերու գրոհներուն: Յորչափ Հայաստան վերջնապէս իր ամբողջութեամբ չենթարկուիր համայնավար իշխանութեան հակակշռին եւ Մոսկուա չապահովեր իր անվիճելի գերիշխանութիւնը Հայաստանի Հանրապետութեան հողերուն վրայ, Մոսկուա եւ անոր թելադրութեամբ Բաքու անհրաժեշտ կը նկատեն սիրաչահիլ ամբողջ Հայութիւնը, անոր հրաչխաւորելով իր երկրին հողային միասնականութիւնը, ամբողջութիւնը:

Ցայտարարութիւններն ու գրաւոր համաձայնագիրները դիւանագիտական ընթացիկ խաղեր կը դառնան Խորհ. Ռուսիոյ համար: Պարզ՝ Մոսկուայի ռուսեւթուրք համաձայնագիրը:

1921, Մարտ 16–ին, կնքուած վերոյիշեալ համաձայնագիրին 3–րդ յօդուածին համաձայն՝ «Երկու դաշնագրող կողմերը համաձայն են, որ Նախիջեւանի շրջանը, – այն սահմանների մէջ, որ մատնանշուած են սոյն դաշնագրի Գ. յաւելուածի մէջ, – կազմի մի ինքնավար երկրամաս, Ադրբեջանի հոգատարութեան տակ, պայմանով, որ Ադրբեջանը սոյն հոգատարութիւնը չի գիջի որեւէ երրորդ Պետութեան»:

Նոյն տարուան Հոկ. 13–ի կարսի դաշնագիրով (Յօդ. 5) գործնական փուլի կ'ենթարկուի տուեալ որոշումը: (Ժողովածու գործող դաշինքների, հատ. Ա., Մոսկուա, 1924):

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

ՑԻՇԱՏԱԿՆԵՐ ԵՒ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ ՋՈՒՒՑԵՐԻՈՑ ԵՒՐՈՊԱՑԻ ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ՀԱՒԱՔՈՑԹԷՆ

ՋՈՒԱՐԹ ՀԻՒԱՆԴԸ ԵՒ ՄՏԱՀՈԳ ՋՈՐՍ ԲԺԻՇԿՆԵՐԸ

Անակնկալները եւ ուրախ յիշատակներ յաճախ օգտակար են համաժողովին հըմայքին, կարեւորութեան եւ յաջող եզրակացութեան: Ջուարթ մթնոլորտը յաջող հաւաքոյթի մը ապացոյցն է, բայց պէտք է ուշադիր ըլլալ ծանր պարագաներուն:

**

Ընդունուած սովորութիւն մըն է որ հաւաքոյթներ, ժողովներ եւ պաշտօնական կամ անպաշտօն խմբային ձեռնարկներ տեղի կ'ունենան աշնան ամիսներուն: Ամառուան արձակուրդներէ յետոյ նոր փորձառութեամբ նոր տարեշրջան սկսելէ առաջ կարեւոր է նոր ծրագիրներ ներկայացնել ժողովին ընթացքին:

**

Եւրոպական սկաուտական Միութեան Ժընեւի գրասենեակի ընդհ. վարիչը հաւաքոյթի հրաւէր մը պատրաստած էր բացառիկ ժողովի մը համար, ուր կարեւոր եւ այժմէական չատ մը բաներ պէտք է լուծուէին: Հաւաքոյթը տեղի կ'ունենար սկաուտական միջազգային կեդրոնական չէնքին մէջ, Գանտէրբիթակ գիւղաքաղաքին մօտ. Պէռնի ալպեան շրջանի լեռներուն ստորոտը գաշտերը, չէնքը եւ լեռնագաշտերը սկաուտական կազմակերպութեանց տրամադրութեան տակ են: Շրջանը չատ գեղեցիկ է, հրաչալի գեղեցկութեամբ բնութեան մէջ չրջապատուած լեռնագաշտերով ուր Գանտէր գետակը ջրվէժի մը նման աղմկոտ եւ արագ կ'անցնի օձապտոյտ, երբեմն հանդարտ, երբեմն բարկացած:

Համաժողովին հրաւէրները ամիսներ առաջ ուղարկուած էին. նախ չրջաբերականներ, չետոյ գոց նամակներ, չետոյ գարձեալ նամակ կամ հեռագիր պատասխանի մը համար: Եւրոպական սկաուտական կազմակերպութեանց պետերը մեծ թիւով ներկայ էին. հեռագիրէն եւ հեռախօսէն ետք ես ալ պատրաստ էի մասնակցելու հակառակ աննպաստ օդերուն, գէշ կլիմային:

Պատուիրակները կու գան, գրեթէ բոլոր եւրոպական երկիրներէն. կազմակերպութիւնը կատարեալ է, բայց չատ մը անախորժ անակնկալներ կան. Գանտէր գետը «ուղիղ ճամբէն չեզած է» եւ իր մէկ պզտիկ թեւը մեր միջազգային տունին տակէն կ'անցնի հիմա, խախտելով չրէին հիմերը եւ ողզելով ամբողջ վարի յարկերը, հետը բերելով ցուրտ եւ խոնաւութիւն հակառակ եղած մեծ ծախքերուն եւ սկսուած աշխատանքներուն, տակաւին չատ ընելիք կայ «չեզած գետակը կոնուար ճամբու մէջ բերելու»: Միեւնոյն ժամանակ ձիւնախառն անձրեւ մը մեզ աւելի կը նեղացնէ:

52 պատուիրակներ եկած են, եւրոպական երկիրներէ. Իրլանտայէն, Մալթա կղզիէն, Անգլիայէն, Փորթուկալէն, Կիպրոսէն եւլն. եւ մենք հայերս բնականաբար:

Ջորսական հոգի կը տեղաւորուինք ամէն մէկ սենեակի մէջ: Բոլորս ալ ուրախ ենք այս հանդիպումին համար: Կը սպասարկէին զուիցերացի կամաւոր սկաուտներն ու խմբապետուհիները:

Նոյն սենեակին մէջ տարօրինակ կարգադրութեամբ մը չորս բժիշկներ ենք ամերիկացի, կիպրացի, փորթուկալցի ու ես: Իրար կը ճանչնանք արդէն եւ գոհ ենք. բայց ցուրտն ու խոնաւութիւնը կը նեղեն մեզ:

Ընթրիքը պատրաստուած է մեծ վրանի մը տակ. տաքցուած բայց ցուրտ: Ճաշէն ետք կը խօսինք յաջորդ օրուան ցայտագրին մասին. երկու օրուան աշխատանք ունինք. Կիրակի կը վերջանայ համաժողովը, բայց մինչ այդ աշխատանքը կարեւոր է:

**

Յաջորդ առաւօտ բոլորս ալ մասած կ'արթննանք եւ կը սկսի մեր գործը. յանձնախումբերու կազմութիւն եւ լիակատար նիստեր. օրը կ'անցնի աշխատանքով. երեկոյեան յոգնած եմ եւ կանուխ վեր կ'ելլեմ քանի մը ծածկոցներ առնելու:

Յաջորդ առաւօտ կը զգամ որ ջերմութիւն ունիմ եւ դող. Ջերմաչափը 40 աստիճան ցոյց կու տայ: Քանի մը վայրկեան վերջ ընկերներս դիս չգտնելով կու գան տեղեակ:

Փորթուկալցի բարեկամս մտահոգ է դանդաղ բազկերակիս համար.

– Այդ մասին հոգ մի՛ ընէք, կ'ըսեմ, չուտով բազկերակն ալ պիտի բարձրանայ:

– Ընդհանուր քննութիւն մը պէտք է, կ'ըսէ Ամերիկացին, հոս կարելի չէ:

Կիպրացի բժիշկը կ'առաջարկէ հիւանդանոց երթալ.

– Բեղի տաք սենեակ մը, կակուղ անկողին եւ հանգիստ պէտք է կ'աւելցնէ ան:

– Ինծի մտիկ ըրէք, կ'ըսեմ, ամէն բանէ առաջ ես պիտեմ թէ ինչ ունիմ. սովորական ձեւ մըն է ցուրտին դէմ պայքարելու. միակ միջոցը հեռաձայնել է Միքայէլին, որ ամէնէն արագ միջոցներով հասնի եւ ընկերանայ, զիս տուն տանի:

– Սպասենք հեռաձայնին համար, կը համոզէ Ամերիկացին. նախ կանչենք այս տեղի բժիշկը, չատ հմուտ է: Երեք սկաուտ բժիշկները կը համաձայնին ու ես կը զոհուիմ այս առաջին քուէարկութեան:

Կը հեռաձայնեն եւ կէս ժամ ետք բժիշկը կու գայ: Սիրտս չատ հանդիստ չէ, չորս բժիշկ դէմս, ես մինակս. փախուստ տալու ոչ մէկ միջոց ունիմ... համակրելի է բժիշկը:

Ընդհանուր քննութիւն. արեան ճնշում, թոքերը, լեարդը կարգով եւ զուլցերական կարգապահութեամբ կը քննուին: «Չատ նարթիւ է, կ'ըսէ, մասնաւոր դեղի պէտք չկայ. տաք թէյ եւ չաքար. զիս տեղեակ պահեցէք»:

– Հիմա կրնամ հեռաձայնել Միքայէլին, կ'ըսեմ, դժուար կը գտնէք գինքը, բայց ան ճարպիկ է վազը առաւօտ հոս կ'ըլլայ եւ կը վերադառնանք տուն:

Ջերմութիւնս իջած է 38 աստիճանի. հակառակ արդելքներու կը հեռաձայնեմ տուն. Միքայէլ չուտով մէջտեղ կ'ելլէ վստահ եմ:

**

Պատուհանէն կը դիտեմ մեր սիրելի Գանտէրբիթակը. այսօր անհաւատալի ձիւն եւ անձրեւ սմառուան սկիզբը. գետը կորսընցուցեր է իր ճամբան. ես ալ ինքզինքս կը մխիթարեմ տաք թէյով ու չաքարով: Որքան պիտի ուզէի դէպի առուակը երթալ, լաւ մը թրջիլ եւ թարմանալ: Բայց մութը եւ մշուշը լուսթիւն եւ տխրութիւն ստեղծած են:

Յաջորդ առաւօտ արեւը ծագած է. լեռները ոսկեզօծն, կանանչը կը փայլի, լոյսը ամէն կողմ է: Մեզ կ'արթնցնեն. մեկնելէ առաջ կ'ողջագուրուինք, եւ անդամ մը եւս բժիշկի ու հիւանդի դերերը կը շրջուին:

Լաւ կը զգամ ինքզինքս եւ կը չտամ հեռաձայնել օրակարգին, ընկերներս կը ժըպտին, ուրախ են որ ոտքի եմ:

**

Կիրակի առաւօտ լաւ կը զգամ ինքզինքս. Միքայէլ կը հեռաձայնէ. առաւօտեան Պէռն հասած է. կ'ուրախանայ որ լաւ եմ:

Եւրոպայի սկաուտական կոմիտէին նախագահը, բարեկամս Ճոն, կ'առաջարկէ զիս իր կառքով տանիլ մինչեւ կայարան: Հոն անսովոր բազմութիւն մը կայ: կ'երթանք ճաչելու:

**

Երեք սկաուտ բժիշկներս չեն մոռցած այս նշանաւոր աշունը եւ մեր յաջորդական հանդիպումներուն կը խօսինք այլ համաժողովին մասին. քննիչի ակնարկներով կը նային ինծի եւ գոհ կ'երեւին. սկաուտութիւնս մեծ ճիգի մը պէտք չունէր կարդի գալու համար, բայց կարեւոր էր բարեկամ սկաուտ բժիշկներուս դիմադրութիւնս...:

ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԵՍԱՏՈՒՐԵԱՆ

ԵՒՊԱՏՈՐԻՈՅ Ս. ՆԻԿՈՂԱՅՈՍ ՀԱՅԿ. ԵԿԵՂԵՑԻՆ

Արիմի թերակղզիի արեւմտեան մասը գտնուող Եւպատորիա քաղաքը իր գոյութեան 2500 տարուան ընթացքին բազմիցս աւերուած եւ նորէն վերականգնած է: Անոր անուանափոխումները՝ Կերկինիտա, Կզողևե եւ վերջապէս Եւպատորիա, այդ վերափոխութիւններու լաւագոյն ապացոյցն են:

Հին քաղաքներէն շատ քիչերու վիճակած է անպատրա պահպանել առեղծուած ճարտարապետական ընդհանուր ուրուագիծը: Եւպատորիա պահպանուած են բաւական թիւով պատմական կառոյցներ, հին չէնքերու մնացորդներ, ծուռումուռ փողոցներ եւ ընդհանուր առմամբ պատմական միջավայր: Հին կառոյցներու մէջ հռչակաւոր է 1552–ին հայ անուանի ճարտարապետ Սինանի կառուցած Ճումա-ճամի մզկիթը: Պահպանուած են նաեւ կարգ մը այլ յուշարձաններ, որոնցմէ յատկանշելի է Ս. Նիկողայոս հայկ. եկեղեցին, որ կը գտնուի քաղաքին կեդրոնական թաղամասը (Ինտերնացիոնալնայա փողոց, թիւ 44), ներկայիս ծերանոցի բակին մէջ:

Եկեղեցին զմբէթաւոր պազիլիք է, ուր ամբողջ ծաւալները կ'աւարտին ութանիստ թմբուկով: Գմբէթակիր չորս կամարները կը յենուն չորս կլոր սիւներուն եւ փոքր գօտկող կամարներու միջոցով (որոնք կը յենուն պատերուն կից որմնամոյթերու վրայ) բեռը կը փոխանցեն պատերուն: Գմբէթին հիմքը կը սաացուի գմբէթակիր կամարներու անկիւնները դրուած չորս առագաստներու միջոցով: Առագաստներուն վրայ ժամանակին գոյութիւն ունեցած են փորագրուած վարդեակներ՝ օվալ շրջանակներու մէջ, որոնցմէ, սակայն, պահպանուած են միայն երկուքը (յիշենք Մամիկի կառուցած Արենիի եկեղեցւոյ առագաստները): Գմբէթակիր չորս սիւները կլոր են, տարբեր ամպատից՝ առանց բարակեցման: Խոյակները եւ բիւխները իրենց արամատով կը յիշեցնեն հնադոյն ճարտարապետութեան տարբերը: Գմբէթակիր կամարները իրարու միացած են մետաղէ ձգաններով, որոնք մասամբ կը մարեն յառաջացած հրող ուժերը: Պաղիլիքի փոքր նաւերը ծածկըւած են գլանաձեւ թաղերով գօտկող կամարներու վրայ: Ներսը կառոյցին պատերը ամպատած եղած են, սակայն որմնանկարներու հետքեր չեն պահպանուած: Աւազ խորանի երկու կողմերը կան երկյարկանի աւանդատուները, որոնց երկրորդ յարկ տանող փայտէ աստիճանները կը սկսին կեդրոնական նաւու եւ աւազ խորանի միջեւ գտնուղ ուղղանկիւն հատուածէն: Երկրորդ յարկի աւանդատուները լայն բացուածքով միացած եղած են եկեղեցւոյ ընդհանուր դահլիճին, սակայն վերակառուցումներու ժամանակ հարաւային աւանդատան բացուածքը զոցուած է: Առաջին յարկի աւանդատուներու մուտքը եկեղեցւոյ ընդհանուր դահլիճէն է եւ անոնք այժմ կ'օգտագործուին իրրեւ պահեստներ:

Ապսիսի ծաւալը չէնքի ընդհանուր ծաւալէն դուրս դրուած է, սակայն կեդրոնական նաւու չարունակութիւնը կազմող ուղղանկիւն հատուածը կը զբաղեցնէ նաեւ ապսիսի մէկ մասը, որուն հետեւանքով ապսիսը ներսէն զարճած է ոչ լրիւ կիսաշրջան մը:

Եկեղեցին բաւական մեծ չէնք է, որուն ճակատները լուծուած են համաչափ: Բացուածքներու դասաւորումը որոշ կրճատումի կը հաղորդէ ամբողջ կառուցուածքին: Ներքեւի չարքի լուսամուտները ուղղանկիւն են եւ ունին երեսակալներ, որոնք բարաւորէն վեր կ'աւարտին սլաքաձեւ պսակով: Ուղղանկիւն լուսամուտներու վրայ զետեղուած են կլոր լուսամուտներ՝ զարձեալ երեսակալներով: Հիւսիսային ու հարաւային ճակատներու արեւելեան մասին վերջաւորութեան ուղղանկիւն լուսամուտներու վրայ կլոր լուսամուտներ չեն դրուած: Ուղղանկիւն պատուհաններու պսակները նմանութիւն ունին Արիմի աւելի վաղ կառուցուած հայկական յուշարձաններու նմանօրինակ տարրերու հետ: Օրինակ, Թէոդոսիոյ Յովհաննէս Աստուածաբան եւ Հրեշտակապետաց եկեղեցիներու չքամուտքերը: Արեւելեան ճակատի վրայ զետեղուած է լուսամուտ մը, որուն վերի մասը պահպանուած է պատի մէջ ազուցուած փոքր խաչքար մը: Արեւմտեան ճակատի վրայ զետեղուած լուսամուտները ընդհանրապէս նոյնատիպ են, միայն կ'առանձնանայ համարեա քիւի տակ զետեղուած պատուհանը՝ կիսակլոր պսակով:

Եկեղեցին ունի երեք մուտք՝ հարաւէն, հիւսիսէն եւ արեւմտեան պատին պահպանուած են չաղախի ու պահունակներու հետքեր, որոնք, հաւանական է, կից կառուցուած նախամուտքի կամ նախասրահի մնացորդներ են: Շատ հնարաւոր է, որ Թմբուկի լուսաքանչիւր նիստի վրայ (կամ միայն 4 նիստերու) բացուած ըլլային լուսամուտներ: Մեծ հետաքրքրութիւն կը ներկայացնեն մուտքերու վրայ բացուած լիւնէթները: Այդ ձեւը մեր պատմական ճարտարապետութեան մէջ կիրառուած է վաղ միջնադարուն (Աւանի տաճար): Յատկանշական է, որ հեղինակը նորէն անդրադարձած է լիւնէթի օգտագործման, անով հեռաւոր կապ ստեղծելով վաղ հայկական ճարտարապետութեան հետ: Արեւմտեան մուտքի լիւնէթի մէջ կայ ուղղանկիւն խորշ մը, որ ըստ երեւոյթին, նախապատրաստուած է չինարարական արձանագրութեան տեղադրման համար: Հաւանական է, որ ավազի շերտի տակ պահպանուած ըլլայ այդ արձանագրութիւնը:

Եքամուտքերու ճարտարապետական մշակման մէջ նկատելի են հնադարեան մանրամասներ: Խոյակները, որոնք կը դժուարացնեն կառուցման ժամանակի որոշման հարցը: Եկեղեցւոյ չինարարութիւնը, հաւանաբար, աւարտած է ԺԹ. դարու վկայութեան: Ըստ պահպանուած տեղեկութեան, Եւպատորիոյ Ս. Նիկողայոս եկեղեցւոյ եկամուտները 1831 – 1842 թուականներուն եղած են 18·075 ռուբլի եւ 68 կոպէկ, իսկ ծախքերը՝ 16·052 ռուբլի եւ 59 կոպէկ: Վ. Միքայէլեան կը նշէ, թէ «Եւպատորիոյ Ս. Նիկողայոս եկեղեցւոյ եկամուտներն ու ծախքերը շատ են, որովհետեւ եկեղեցւոյ չինարարութիւնը, որ տարիներով կը ձգձգուէր, մեծ դումարներ կը պահանջէր»,

Կառոյցը վանոնատար արբատաշէ, սպիտակաւուն, տրախիտ յիշեցնող քարէ է, որ շատ տարածուած է Արիմի թերակղզիին մէջ: Պահպող քիւը ունի բաւական բարդ տրամատ, ուր երկու չարք իրարու վրայ դրուած ատամիկներու արանքը զետեղուած են կիսագլանաձեւ գօտիներ: Արեւմտեան ճակատին քիւը կ'ընդհատի, եւ կեդրոնական մասը քիչ մը կը բարձրանայ: Այդ մասին մէջ կը նկատուին տանիքի արմատական փոփոխութիւններ: Թմբուկին քանդուելէն ետք կառուցուած է նոր տանիք մը, որուն արեւելեան մասը իջած է, իսկ արեւելեան ապսիսը ծածկուած է առանձին ծածքով: Բուն տանիքի կառուցուածքը պարզելու համար պէտք է տանիլ մաքրութեան աշխատանքներ:

Եկեղեցւոյ հիւսիս – արեւմտեան անկիւնը ժամանակին վերափոխուած է: Կառուցուած է ֆոնքրը – փոր (պատի նեցուկ): Արեւմտեան մուտքի մօտ պահպանուած է խարիսխի մնացորդ մը՝ հնադարեան ճարտարապետութիւնը յիշեցնող տրամատով:

Պատմական կառոյցի թեքնիքի վիճակը մանաւոր վտանգ մը չի յարուցաներ, միայն հարաւ – արեւմտեան անկեան տակ դոյացած է բաւական խորունկ խորշ մը, որ չէնքին կրնայ վնաս հասցնել:

ԵՈՎԻ ԹՈՄԱՆԵԱՆ

ԳՈՂՈՒԹԷ ԳՈՂՈՒԹ

ԽՈՒՊԱՐԻ Ա. Բ. Գ. միօրեայ վարժարանը ամէն տարուան պէս իր կազանդի հաւաքոյթը կազմակերպած է Դեկ. 10–ին, Հինգշաբթի առաւօտեան, մանուկներու եւ իրենց ծնողքներուն: Հաւաքոյթը տեղի ունեցած է Խուպարի մերձակայ Էօրօվիլաժ վիւղակին մէջ, ուր տարուան ամբողջ տեւողութեան Ա.Բ.Գ. վարժարանի տրամադրութեան տակ դրուած է դպրոցական արդիական չէնք մը: Կառարուած է երգերէ, պարերէ ու զուէյտէ բազկացած զարուեստական յայտագիրը մը 4 – 13 տարեկան մանուկներու կազմէ, ստեղծելով շատ ճոխ ու խանդավառ մթնոլորտ: Յայտագրի երկրորդ կէսին մասնակցած է Կազանդ Պապուկը իր պարերով, պատգամներով եւ մանաւանդ նուէրներով: Հայտառնէն եկող Կազանդ Պապուկը զժգոհութիւն յայտնած է թէև, տիրող տաք կլիմային նկատմամբ ու իր խնդրանքին վրայ դպրոցի չէնքին գովացուցիչ մեքենաները աշխատանքի դրուած են...: Հակառակ դաղութի կծկուղ թիւին, Ա.Բ.Գ. դպրոցը իր գոյութեան չորրորդ տարին կը բոլորէ, հայ գիրն ու մշակոյթը փոխանցելով այլապէս օտար վարժարան յաճախող մանուկներուն: Ամէն տարեվերջի՝ հաւաքոյթը ամբողջութեամբ կը յատկացուի Լիբանանի ուսումնական ու բարեսիրական հաստատութիւններուն:

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԱԼԵՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿՐ ՀԱՍՆԻ

38·5 ՄԻԼԻՈՆ ՏՈԼԱՐԻ

Բարեբար Ալեք Մանուկեանի անճնական նուիրատուութիւնները, ինչպէս նաեւ Ալեք եւ Մարի Մանուկեան Հիմնարկութեան յատկացումները վերջին 3 տարիներուն կը պարզեն հետեւեալ պատկերը.–

1984 — 4,300,000 տոլար

1985 — 2,825,000 տոլար

1986 — 5,500,000 տոլար

Վերջին երեք տարիներուն կատարուած 12,625,000 տոլարի նուիրատուութիւնները գումարուելով նախորդ յատկացումներուն վրայ, ընդհանուր գումարը կը բարձրացնեն 38,5 միլիոն տոլարի:

Վերոյիշեալ նուիրատուութիւնները յատկացուած են բարեսիրական, մշակութային, կրօնական եւ կրթական նպատակներու:

ԱԼԵՔ ԵՒ ՄԱՐԻ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ
ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

ԽԱՐԻՍԽԷՆ ՀԵՌՈՒ

(Վ Է Պ)

ՆԻԿՈՂՈՍ ՍԱՐԱՖԵԱՆ

ՄԱՄՈՆ ԱՌԱՋԻՆ

Բ.

«Թուրքերը օգտուեցան Դաշնակիցներու պոռնիկ քաղաքականութենէն: Բոլշեւիկները միւս կողմէ քանդեցին մեր երիտասարդ հանրապետութիւնը: Այո՛, մեր երիտասարդ հանրապետութիւնը: Ես տեսել եմ նրան, նրա գէնքը, զինուորը, նրա անհամար թնդանօթները»...

Ճառախօսին ձայնը ընդհատուեցաւ պահ մը ծափերու եւ խանդավառ պոռչտուքներու մէջ: Բաժակներ կը զարնուէին ու նոր ինքնակոչ բանախօսներ խմբակներ կը կազմէին իրենց չուրջ:

Ամերիկացի երիտասարդը կը խօսէր Նիւ Եորքի եւ Պոսթընի հայ կեանքէն: Կը խօսէր վար զարնելէ վերջ ազգային նեղ շրջանակը, ուր հայրենասիրութիւնը բառ մըն է լոկ, կը խօսէր իր ապրումներէն բոլոր մանրամասնութիւններով, պատկելու, ելլելու, երազելու, հիւր ընդունելու եւ հիւր երթալու ժամերէն:

Անոր տղայական, բայց աղուոր, ժըպտուն բարկութեան ու ցասման մէջ խակ, վիրաւորուելու իր քէնը արտայայտելու անընդունակ դէմքը կը գտնէր Զարուհիի քով ամէնէն մեծ համակրանքը: Թոյլ ու թափթփած այդ հոգին, որ սնած՝ ամերիկեան մեծմոլիկութեամբ, կը սիրէր առնել հսկայական ծաւալ առանց որեւէ հակակշռի, խանդավառ ու ժպտուն՝ իր արցունքներուն մէջ խակ, բարի ու միամիտ այս հոգին, որ կը ճոխանայ օրէ օր, հնազարեան եւ ամէնէն արդիական թափթփուքներով, զրեթէ օդէն՝ առանց տոզ մը կարզալու ունէր ամէնուն յարմարելու եւ ամէնքը զոհացնելու ընդունակութիւն մը:

Ամիս մը հազիւ կար իր փարիզ գալը, բայց ան արդէն գտած էր հարիւրէն աւելի բարեկամներ՝ սափրիչներէն ու կօշկակարներէն սկսեալ մինչեւ Ռիւ Ֆոպուր Մօնմարթրի հայ վաճառականները, հայ նկարիչներն ու արձանագործները, խոհարարներն ու դեսպանները: Իր զրամապանակը լիքն էր այցատոմսերով եւ յանճնարարական նամակներով: Աւետիս կը հանէր՝ ցոյց կու տար զանոնք, երկար երկար բացատրութիւններով, խօշոր յոյսեր կապելով անոնց ամէն մէկուն:

Դրամ ունէր: Առաջին խօսակցութեան իսկ Աւետիս պարզեց իր ծրագիրները Զարուհիին: Անոնք առանձին էին, քով քովի: Տօքթորը Զարուհիին խնդրանքով գացած էր ծաղրի ու քաչքչուքի ենթարկուած ամուսինը քաշել ժողովուրդին մէջէն: Գէշ լուրեր բերած էին իրեն, մանաւանդ իրրեւ թէ կիրակոս կին մը գրկած էր:

Զարուհի այնքան ամչցաւ անոր երեւոյթէն, որ պահանջեց տուն երթալ իսկոյն: Մարդը կակազեց, խնդրեց, բայց համաձայնեցաւ վերջ ի վերջոյ կնոջ անբեկանելի վճիռին:

Իրիկուն էր արդէն: Աչնանամուտի գաղջ խոնաւութիւն մը ծառերէն իջնելով կը սուզուէր Զարուհիի միտերէն ներս: Անոնք ճամբայ ելան: Տօքթորն ու Աւետիս ընկերացան անոնց մինչեւ չոգենաւ:

Զարուհի ամօթէն ընկճուած՝ թեւը անցուցած էր էրկանը թեւին: Կիրակոսի ոտքերը պարապին վրայ կը կոխէին: Հովիտը, դետը, ծառերը կը դառնային անոր առջեւ: Շոգենաւին մէջ անիկա դբաւ դլուխը կնկանը կուշտին, քնացաւ: Ուրախ էր ան, անսահմանօրէն ուրախ:

Ջուրը կը բացուէր սիրամարգի մը պոչին պէս, նաւուն ետեւէն, մինչեւ ափերը: Բլուր մը կը բարձրանար դէպի երկինք: Ջուրը կը պատռուէր: Ամպերու ստուերներէն նուրբ, մոլար ադքերով ծածկուած ջուրը կը փրփրէր: Իրիկնամուտի չողերը կը սարսռային անոր մէջ՝ լիժերու զալարումով: Ջուրը, երկինքը կ'օրօրէր: Նաւերէն եկող ձէթի մը կը ծփար անոր վրայ:

Չէթին պէս նուրբ, արտում ու խորհրդաւոր քան մը կը տարէր Զարուհիի ներսէն: Ոչ մէկ տեղ իր կեանքին մէջ ունեցած էր նման զգացում մը: Պարահանդէսին աղմուկը կը խժժար տակաւին անոր ականջին մէջ: Ու կ'օրօրուէր իր տեսած ծովերուն յիշատակովը:

Ամուսինը չէր միայն շարժառիթը այդ յանկարծակի փոխուստին: Ճիշդ է, անիկա վիրաւորած էր զինքը կոպիտ խօսքերով տօքթորին ու Աւետիսին քով, բայց այդ բոլորը կը մնային երկրորդական այն անսպասելի դառնութեան քով, որով կը լեցուէր քիչ քիչ իր ներքին աշխարհը:

Զարուհի, ամբողջ պարի ու խօսակցութեան ընթացքին մաչած էր հարուստ կիներու հետ իր այդ առաջին չփումէն: Անիկա զգացած էր դառնօրէն իր եւ անոնց միջեւ եղող տարբերութիւնը: Փիւվիզիի այդ պարահանդէսը խոր անդունդ մը բացած էր անոր մէջ, անսպասելի արագութեամբ մը:

(Շար. 11)

(Շար. Ա. Էջէն)

կան, մշակութային կեանքի մէջ։ Թերեւս իմ ակնկալութիւնե՛րն են մեծ։

– Զուգելով վիճիլ ձեզ հետ, այսուհանդերձ, կ'ուզեմ նշել, որ երեւի ժամանակդ շատ կարճ էր, որպէսզի կարենայիր լաւատեսութեանդ խաղը յագեցնել··· ինչեւէ, դուն կը տիրապետես բազմաթիւ լեզուներու՝ փրանսերէն, գերմաներէն, ըսպաներէն, անգլերէն, իտալերէն, արաբերէն··· Բնականաբար, կը կարդաս այդ լեզուներով հրատարակուող մամուլը···

– Կը հասկնամ թէ ինչ կ'ուզէք հարցընել։ Մեծ հետաքրքրութիւն կայ այն փոփոխութիւններու նկատմամբ, որոնք կ'ընթանան հիմա Խորհ. Միութեան մէջ։ Վերաբերումին մէջ իշխողը ըզգալի չարժառիթներ են, հաւատաք կայ, որ իմ պիտացած բոլոր լեզուներով չթարգմանուող «պերեստրոյկա»ն ու «գլասնոստ»ը մեծ արդիւնք պիտի տան թէ՛ նիւթական եւ թէ՛ իմացական վեհանքի մէջ, եւ յատկապէս, աշխարհի խաղաղութեան հիմերը ամրապնդելու առումով։ Ցաւով եմ, որ Հայաստան յաջորդ այցիս այդ հաճելի փոփոխութիւնները զգալի կը տեսնեմ մեր մայր հայրենիքին մէջ···

Զրոյցը վարեց՝
ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ
«Գրական Թերք»
Դեկ. 25–ի թիւ

ԼԻՈՆ

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԵԿԵՂԵՑԻ

87, rue Tronchet — LYON 6e

Ցայտնութեան տօնին առիթով կիրակի, Ցունուար 10, ժամը 10·30–ին, հայրապետական պատարագ կը մատուցանէ՝

ԳՐԻԳՈՐ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԿԱՊՐՈՑԵԱՆ

Առաջնորդ Ֆրանսայի Կաթողիկէ Հայոց

Պատարագի աւարտին տեղի պիտի ունենայ ընտանեկան ճաշ Օզանամ դպրոցական կեդրոնի սրահին մէջ,

145, rue de Créqui — LYON 6e

Մասնակցիլ փափաքողներէն կը խնդրուի հեռաձայնել ժողովրդապետական պրասենեակը։

78 – 60 – 52 – 03

ՏՕՆԱԾԱՌ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ միօրեայ ղպրոցի Տօնածառի հանդէսը՝ կիրակի, Ցունուար 10, ժամը՝ 15–ին, եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ՝

6, Կամիտաս փողոց

Մուտքը ազատ է։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տիկին Ագգանոյչ Դարբինեան, Տիկին Վանուհի Տեպիէս, Տիկին Ամալիա Փինէսթէ, տոքթորներ՝ Տոմինիք եւ Ալէն Փինէսթէ եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ժեռար – Ֆապիէն Յովակիմեան եւ բոլոր պարագաները կը ծանուցանեն թէ Հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Ցունուար 10, Փարիզի Սուրբ Ցովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցին իրենց ամուսնոյն, եղբօր, մօրեղբօր, զարմիկին՝

ԱՂԱՍԻ ԴԱՐԲԻՆԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Օգոստոս 2–ին մահացած Յովակիմ Հէֆիմեանի (Զէնկիլէրցի) յիշատակին, Այրի Տիկին Պօղոսեան (Լքա – ան – Փրովանս) եւ զաւակները Մինաս եւ Իրմա 500 Ֆր. կը նուիրեն Ալֆորվիլի Հայ Մանուկներու Ս. Մեսրոպ կրթարանին (բսանամեայ «Ցառաջ»էն) եւ 200 Ֆր. «Ցառաջ»ին։

Ամաւորի հանդէս

Հովանաւորութեամբ Իսիի Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութեան եւ կազմակերպութեամբ աշակերտական ծնողական Մարմնի՝

Իսիի Եկեղեցւոյ Մխոբեայ Վարժարանի աշակերտութեան ՆՈՐ ՏԱՐՈՒԱՆ ԵՒ ԿԱՂԱՆԴԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ։

Կիրակի, Ցունուար 10, ժամը 15·15ին Իսիի Օրթոդոքսիմի սրահին մէջ՝

11 – 13, rue Տաւթոն — Իսի

Վիճակահանութիւն

Մուտքը ազատ է։

ԻՍԻ

ԿՈՉ ԼԻԲԱՆԱՀԱՅՑ ԵՐԱԽԱՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

Կապոյտ Խաչի Իսիի Տ. Սերենկիւլեան մասնաճիւղը կը կազմակերպէ հանգանակութիւն մը եւ կը սպասէ Ցունուար 9 եւ 10 թուականներուն Մշակոյթի Տան մէջ, 45, rue de la Տէֆաննս, Իսի, ժամը 14–էն 17։

Նոր Տարուան առիթով չմոռնանք մեր փոքրիկները։

Մեր անդամուհիները յոյսով ձեզի կը սպասեն։

– ՅՆՈՒՆԴ –
ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՑՑ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Զորեքշաբթի, Ցունուար 6, Տօն Ցոյնդեան եւ Աստուածայայտնութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի։

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8·30ին։

Ցոյնդեան հանդիսաւոր պատարագ ժամը 10·15ին։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԵՊԻՍԿ. ՆԱԳԱՇԵԱՆ
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Պատարագի աւարտին՝ Զրօրհնէք կը կատարուի։

Հինգշաբթի օր, Ր. օր Ցոյնդեան։ Յիշատակ է Մեռելոց։

Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի։

Կը պատարագէ՝
ՋԱՒԷՆ ՎՐԴ. ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ

Պատարագի աւարտին՝ Հոգեհանգիստ կը կատարուի վասն համօրէն ննջեցելոց։

Կիրակի օր, Ցունուար 10, Ե. օր Ցոյնդեան։

Ժամը 10·30–ին պատարագ կը մատուցուի։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԺԻՐԱՅՐ ՎՐԴ. ԹԱՇՃԵԱՆ

Մեր ժողովուրդի մասնաւոր ուշադրութեան կը յանձնենք թէ՝

Պետական տնօրինութեամբ, բոլոր Հայերը –դպրոցական, աշակերտ, պաշտօնեայ, աշխատաւոր կամ ուրիշներ– կրնան այսօր բացակայիլ իրենց կրօնական պարտաւորութիւններուն համար։ Այս օրը՝ արձակուրդի օր է Հայերուն համար։

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱՏԻՆ ԻՍԻ

Զորեքշաբթի

Ժամերգութիւն ժամը 9·45–ին,
Պատարագ ժամը 10·30–ին,
Քարոզ ժամը 11·30–ին։

Ցաւարտ պատարագի Զրօրհնէք։

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Զորեքշաբթի

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8·30ին
Պատարագ ժամը 10ին։

Պատարագէն ետք՝ Զրօրհնէք։

Հինգշաբթի

Ժամերգութիւնը ժամը 9–ին
Պատարագ ժամը 10ին։

Պատարագէն ետք՝ Հոգեհանգիստ վասն համօրէն ննջեցելոց։

ՎԱՐԱԳԱՑ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

Զորեքշաբթի

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9·45ին
Պատարագ ժամը 10·45ին։

Կը պատարագէ հոգեւոր հովիւ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ա. ԲՀՆՑ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

Զրօրհնէքի արարողութիւն ժամը 12·30–ին։

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

Զորեքշաբթի

Ժամերգութիւն ժամը 9–ին,
Պատարագ ժամը 10·30ին։

Ցաւարտ պատարագի Զրօրհնէք։

ՄԱՐՍԷԼ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՑՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Զորեքշաբթի

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8–ին,
Պատարագ ժամը 9·30–ին։

Կը պատարագէ՝
ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ
Ընթերցում Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա.–ի Ս. Ծննդեան կոնդակին

եւ քարոզ ժամը 11·15–ին,
Զրօրհնէք ի յիշատակ Քրիստոսի մկրտութեան ժամը 11·30ին։

Հինգշաբթի

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8·30ին,
Պատարագ եւ Հոգեհանգիստ ժամը 10–ին։

M.C.A. MARSEILLE
ՄԱՐՍԷՑԼԻ ՀԱՑ ՄՇԱԿՈՒՅԹԻ ՏՈՒՆ
12 - 14, rue St. Bazile — 13001 Marseille

SUPER - LOTO
Dimanche 10 Janvier à 15 heures
Nombreux lots de valeur
ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆ
Արժէքաւոր բազմաթիւ նուէրներ։

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՊՕՍՏՈՆ

Զորեքշաբթի

Ս. Ցաղագ Աստուածայայտնութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի։

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8·30ին։

Ցոյնդեան հանդիսաւոր պատարագ ժամը 10·15ին։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԵՊԻՍԿ. ՆԱԳԱՇԵԱՆ
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Պատարագի աւարտին՝ Զրօրհնէք կը կատարուի։

Հինգշաբթի օր, Ր. օր Ցոյնդեան։ Յիշատակ է Մեռելոց։

Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի։

Կը պատարագէ՝
ՋԱՒԷՆ ՎՐԴ. ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ

Պատարագի աւարտին՝ Հոգեհանգիստ կը կատարուի վասն համօրէն ննջեցելոց։

Կիրակի օր, Ցունուար 10, Ե. օր Ցոյնդեան։

Ժամը 10·30–ին պատարագ կը մատուցուի։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԺԻՐԱՅՐ ՎՐԴ. ԹԱՇՃԵԱՆ

Մեր ժողովուրդի մասնաւոր ուշադրութեան կը յանձնենք թէ՝

Պետական տնօրինութեամբ, բոլոր Հայերը –դպրոցական, աշակերտ, պաշտօնեայ, աշխատաւոր կամ ուրիշներ– կրնան այսօր բացակայիլ իրենց կրօնական պարտաւորութիւններուն համար։ Այս օրը՝ արձակուրդի օր է Հայերուն համար։

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱՏԻՆ ԻՍԻ

Զորեքշաբթի

Ժամերգութիւն ժամը 9·45–ին,
Պատարագ ժամը 10·30–ին,
Քարոզ ժամը 11·30–ին։

Ցաւարտ պատարագի Զրօրհնէք։

ՊՈՒԼՎ. OSSO — Ս. ՅԱԿՈԲ

Զորեքշաբթի

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8·30ին,
Հանդիսաւոր պատարագ ժամը 10–ին,
Քարոզ ժամը 11·30–ին։
Զրօրհնէք ժամը 12–ին։

ՍԷՆ-ԼՈՒԻ — Ս. ԳԷՈՐԳ

Զորեքշաբթի

Պատարագ ժամը 10–ին,
Զրօրհնէք ժամը 11·30–ին։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՇԱՀԱՆ ԽՉԿՐ. ԲՀՆՑ. ՏԻՏԻԵԱՆ

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Զորեքշաբթի

Առաւօտեան ժամերգութիւն ժամը 8·30ին,
Պատարագ ժամը 9·45ին,

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ՋԱՔԱՐԵԱՆ։

Ցաւարտ պատարագի կը կատարուի առանձական Զրօրհնէքի արարողութիւնը։

Հինգշաբթի

Պատարագ ժամը 10–ին։

Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ ԽՉԿՐ. ԲՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՎԱԼԱՆՍ

Զորեքշաբթի

Պատարագ ժամը 10–ին,
Զրօրհնէք ժամը 11·30–ին։

ՇԱՐՎԻԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ

Զորեքշաբթի

Պատարագ ժամը 10–ին։

Երջանկայիշատակ Եկեղեցւոյս Շնորհալի Երջանկախոսին, Ղեկավարութեամբ՝ Պ. Ցակոբ Աբրահամեանի։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՎՐԹԱՆԷՍ ԱԻԱԳ ԲՀՆՑ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ

Պատարագի աւարտին Զրօրհնէք։

Հինգշաբթի

Ժամերգութիւն ժամը 10–ին։

Որու աւարտին՝ Հոգեհանգիստ վասն համօրէն ննջեցելոց։

ՎԻԷՆ

Ցունուար 10, Կիրակի, առաւօտեան ժամը 10–ին, Վիէնի Սէն – Թէօտոր մատրան մէջ, Ծննդեան տօնի ուրախ առիթով, կը մատուցուի պատարագ։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԱՒԵՏԻՍ ՔԱՀԱՆԱՑ ՊԱԼՐԳԵԱՆ

Ցաւարտ պատարագի կը կատարուի «Զրօրհնեաց» աւանդական արարողութիւն։

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

ԲՆԱԴԱՏ

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ԹՈՓՉԵԱՆԻ ՀԵՏ

Նիւթ՝

ՀԱՑԱՍՏԱՆԻ ԱՐԴԻ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆԸ

մասնակցութեամբ՝

Հայաստանի վաստակաւոր արտիստուհի
ԱՆԱՀԻՏ ԹՈՓՉԵԱՆԻ

Կիրակի, Ցունուար 10, ժամը 17–ին

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է։

Հ. Բ. Ը. Միութեան Ա. Մանուկեան սրահը
118, rue de Courcelles, 75017 PARIS

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Ցովհաննէս Գուլումճեանէ 300 Ֆր. ժիրայր Պառաւեանի (Տէսին) մահուան առթիւ։

Այլ առիթով վարչութիւնը ստացած է 50 Ֆր. Տիկին Սրբուհի Նշանեանէ։

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

SOIREE DANSANTE

NOËL ARMÉNIEN

Réservez votre soirée du
Samedi 16 Janvier
pour le Dîner - Dansant du Noël arménien
organisé par la Section d'Alfortville
de la Croix Bleue

— animée par l'orchestre *Gaïdzags* —
Salle Voltaire à Alfortville
Réservations : 43 - 76 - 55 - 89
43 - 76 - 35 - 68

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ
7

JEUDI
7 JANVIER
1988

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: (1) 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

63ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.656 | Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN | 63e ANNÉE — No 16 656

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԵՐԵՒԱՆ ⇐⇒ ՓԱՐԻԶ ՀԵԹԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓրէՍ Դեկ. 31 – ՅՈՒՆՈՒԱՐ 5)

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ, Յորդանանի առաջարկին ընդառաջելով, հրաւէր կարգաց Իսրայէլի որ չմասնակցի այն 9 Պաղեստինցիները, զորս ոչ ոք կ'ուզէ ընդունիլ: Նախորդ անգամ, դատապարտումի բանաձեւին առթիւ, Միացեալ – Նահանգները ձեռնպահ մնացած էին, թոյլ տալով քուէարկութիւնը, այս անգամ քայլ մըն ալ առաջ երթալով, իրենք ալ քուէարկեցին որոշումը: Տեղւոյն վրայ չատ խախուտ հանդարտութիւն մը կը տիրէ: Պաղեստինցի ցուցարար մը սպաննուած է իսրայէլեան բանակին կողմէ, Կազա:

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ԴՐԱՄԱՏՈՒՆԵՐՈՒ զանգուածային միջամտութիւնը, Երեքշաբթի օր, պատճա՞ռ եղաւ որ տոլարը քիչ մը բարձրանայ եւ կացութիւնը բարւոքի: Կը թուի որ դրամական իշխանութիւնները վճռած են վերջ դնել տոլարի անկման:

ՄԻԱՑԵԱԼ – ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ Ներկայացուցչական Տան արտաքին յարաբերութիւններու ենթայանձնախումբի վեց անդամները Թուրքիոյ Արտաքին նախարարութեան հրաւէրով զացած են Անգարա: Հրաւիրուած խորհրդարանականները ծանօթ են իրենց հայանպաստ և յունանպաստ կեցուածքով: Այս հրաւէրին նպատակն է Թուրքիան ծանօթացնել Մ. – Նահանգներու Ներկայացուցչական Տան անդամներուն. անոնք չատ զգաստ չունին այս երկրին մասին, ինչ որ զբօսաւոր ազդակ մը կը նկատուի անոնց աննպաստ քուէներուն, ամէն անգամ որ Թուրքիոյ առընչուած քուէարկութիւն մը տեղի կ'ունենայ:

ԹՈՒՐՔԻՈՑ ԵՒ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ նախարարապետներուն հանդիպումը հաւանօրէն տեղի պիտի ունենայ այս ամսուան վերջաւորութեան, Զուիցերիա: Տրուած տեղեկութիւններու համաձայն, հանդիպումի ընթացքին Եգէականի ցամաքամերձ յուներու հարցին քննութեան համար դիւանագիտական յատուկ յանձնախումբ մը պիտի կազմուի:

ԷՄՆԸՍԹԻ ԻՆՏԷՐՆԷՇՆԸԼԻ տարեկան տեղեկագիրը անգամ մը եւս ողբերգական պատկեր մը կը պարզէ: 18 երկիրներ չեն իսկ յարգեր մահուկներու տարբական իրաւունքները: Իրաքի մէջ, 1985ի վերջ 300 ձերբակալուած երախաներէ 29ը գաղտնօրէն սպաննուած են: Բազմաթիւ երկիրներու համար, ասոնք ճնշումի միջոցներ են իսկեցնել տալու համար ծրնողք: Այսպէս, անցեալ Ապրիլին արեւելեան Թուրքիոյ մէջ 4 մանչուկներ ելեկտրականութեամբ չարչարուած են: Ոստիկանները տղոց ընտանիք հոսանք ղրկած են: Փիլիպպեաններու մէջ 2 տարու երախաներ մաս կը կազմեն կառավարական զօրքին կազմակերպած 17 գոհերու ցարդին: Իսրայէլի զրաւած հողերուն մէջ ալ 12 տարեկաններէն վար աշակերտներ չատ բիրտ կերպով հարուածներ կերած են բանակին կողմէ:

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՔՐՈՒՊ պողպատի աշխարհահռչակ հաստատութեան Թուրք բանուորները իրար անցած են, որովհետեւ գործազրկութեան սպառնալիքի տակ են: Ասոնց բանբերը՝ Մեհմէտ Ասլան Նամակ մը ղրած է Իրանի ճարտարարուեստի նախարարին, որպէսզի օգնութեան հասնի: Իրան 25,1%ը ունի դրամագլուխին 1978–էն ի վեր (Շահը 3 միլիառ Ֆրանքի դնած էր քառորդը, առաւել 9,1%): Քրուպի տագնապը կու գայ զարտադրութենէն: Նամակը ստորագրած են 800 Թուրք բանուորներ: Տասը հազար է գործազրկութենէ վախցող բանուորներու թիւը, մեծ մասամբ Թուրք եւ ասոնց յոյն այն է որ Խոմէյնի անտարբեր չի մնար, չուզելով որ այս մահմետականները –երբեմն ծայրայեղ, չնորհիւ իրենց մոլեռանդ կրօնապետին ներկայութեան Գերմանիա–, հեռանան երկրէն, ուր իրենց թիւը 3 միլիոն է:

«ԼԻՊԵՐԱՍԻՈՆ»ի խմբագրութեան, վարչութեան թէ պատրաստութեան ճիւղերէն 48 հոգի կամաւոր կերպով կը մեկնին, ինչպէս կը փափաքէր անօրէնութիւնը, խուսափելու համար պաշտօնազրկում–ներէ:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ 5 միլիառ Ֆրանքի փոխառութիւն մը հրապարակ պիտի դնէ կարենալ հաստուցանելու համար 1973–ի փոխառութիւնը, ծանօթ՝ Ժիսքարի անունով, 7%, որու պայմանաժամը կը հասնի Յունուար 18–ին:

ԱՊՊԱՍ ՀԱՄԱՏԷ, գատաւարութեան առաջին օրն իսկ, անակնկալի բերաւ բոլորը իր «խմբակէն» խնդրելով որ ազատ արձակեն զերման պատանդը: Խօսքը իր փաստաբանին տուաւ իրեն տեղը արտայայտելու համար, այս վերջինն ալ ըսաւ թէ Համատէ, ուղղակի թէ անուղղակի ոչ մէկ զեր ունեցած է պատանդնեբու հարցին մէջ:

ՓԱՐԻԶի հանրածանօթ «քուփոլը» դնուեցաւ Ցլո խումբին կողմէ, 55 միլիոն Ֆրանքի: Մոնթարնասի այս ատենդական ուխատեղին ի մօտոյ պիտի փակուի, վերարացուելու համար աշնան 8 — 10 ամիս աշխատանքներէ ետք, որոնք 20 միլիոն պիտի արժեն: Հաւատարիմներուն ապահովութիւն տրուած է որ ամէն ինչ պիտի վերանորոգուի նոյն ձեւով եւ սովորութիւններն ալ պիտի պահպանուին:

ՀԱՅ ԵՐԳԻՉԱՆԿԱՐԻՉ ՎԼԱԴԻՄԻՐ ԱԲՐՈՅԵԱՆ ՊԱՐԳԵՒԱՏՐՈՒԱԾ

Իտալիոյ Թոլենթինօ քաղաքին մէջ տեղի ունեցած ծաղրանկարիչներու միջազգային ցուցահանդէսին «Ձեզարէ Մարքորելլի» մրցանակին արժանացած է Վլադիմիր Աբրոյեան, որմէ ներկայացուած միակ գործը առնուած է ընտիր աշխատանքներու ալպոմին մէջ: Սուր աչք եւ ամէն բանի մէջ ծիծաղելին տեսնելու ընդունակութիւնը յատկանիշը կը կազմէ Աբրոյեանի արուեստին: Այդ մասին կը վկայեն այն ծաղրանկարները՝ որոնք կը խարազանեն պիւրոքրաթները, քծնողները, ղրամաշորթները եւ քաղքենիները: Հայ երգիծանկարիչին գործերը տպագրուած են Արեւելեան Գերմանիոյ, Պուլկարիոյ, Ռումանիոյ, Ֆրանսայի եւ Լիբանանի հանդէսներուն մէջ: Ան մասնակցած է Քանատայի, Ճափոնի, Լեհաստանի, Քուպայի միջազգային ցուցահանդէսներու: Վլադիմիր Աբրոյեան ամէն տարի կը մասնակցի Պուլկարիոյ Կապրովօ քաղաքին մէջ տեղի ունեցող ծիծաղի տօնին: Իրմէ քանի մը ծաղրանկարներ առնուած են ծաղրանկարչութեան համաշխարհային ծաղկաքաղի առաջին հատորին մէջ: Ինք է, որ պատկերազարդած է Եարոսլաւ Հաշեքի «Երկիծանքի եւ լուռւի այբուբենը» դիրքը, որ լոյս տեսած է Երեւան: Ծանօթ է նաեւ իբրեւ տէէն աւիմէի նկարիչ. մասնակցած է «Ջութակը ճունկլիում», «Մի կաթիլ մեղր», «Ներտաւոր վագրեր» ժապաւէններու պատրաստութեան:

***

ՏԻԳՐԱՆ ՄԱՆՍՈՒՐԵԱՆԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԵՐԵԿՈՑԹ ԼԵՆԻՆԱԿԱՆԻ ՄԷՋ

Լենինականի մէջ տեղի ունեցած է երեկոյթ մը, նուիրուած Տիգրան Մանսուրեանի գործերուն: Շուրջ երկու տասնամեակ է, որ աշխարհի տարբեր սրահներու մէջ, հեռատեսիլէն ու պատառին վրայ կը հնչէ Մանսուրեանի երաժշտութիւնը: Ազգային երգարուեստի աւանդներով թրծուած անոր գործերը անկեղծ զրոյց են մարդոց հետ՝ տոգորուած կեանքի յաւերժութեան, բարութեան ու գեղեցիկի կենսատուր չէտերով: Լենինականի երեկոյթի ընթացքին հնչած են Մանսուրեանի գործերը: Ցայտագրի աւարտին խօսք առնելով երաժիշտը երախտագիտութեամբ յիշած է Կարա Մուրզա երաժշտական ուսումնարանի իր ուսուցիչները, որոնց օգնութեամբ ծանօթացած է երաժշտութեան այբուբենին:

***

ՀԱՅ ԱԶԳԱՅԻՆ ՏԱՐԱԶԸ ԵՐԷԿ, ԱՅՍՕՐ ԵՒ ՎԱՂԸ

«Պահպանել այն՝ ինչ որ կ'անհետանայ, եւ վերականգնել այն՝ ինչ որ անհետացած է», ա՛յս է նշանաբանը հայկական հինաւուրց ազգային տարազի ակումբին, որ կը գործէ Երեւանի պետական համալսարանին առընթեր: Այդ կազմակերպութեան «կեդրոնակայան»ը կը կազմեն հմուտ ազգագրագէտները, պատմաբանները եւ ձեւաւորող նկարիչները, իսկ անոր շուրջ 150 անդամներու մէջ կարելի է հանդիպիլ ճարտարապետներու եւ երաժիշտներու, քիմիագէտներու եւ կենսաբաններու, բանաստէրներու եւ ճարտարագէտներու, այլ մասնագիտութիւններու ներկայացուցիչներու: Ակումբը հիմնուած է կենսաբան Եւգենիա Օհանեանի նախաձեռնութեամբ: Ան չէ կրցած անտարբեր մնալ տեսնելով, թէ ինչպէս հեռզհետէ կ'անհետանան ժողովրդական վարպետներու արուեստի որոշ տեսակներ, մասնաւորաբար՝ ժողովրդական տարազի նմոյշներու ստեղծումը: Իր ջանքերով վերջերս կազմակերպուած է ժամանակակից հագուստի ցուցահանդէս – վաճառք մը: Այս առթիւ Եւգենիա Օհանեան նշած է, թէ մեր քաղաքներու եւ գիւղերու մեծ մասին մէջ չենք տեսներ տարազներ. բացառութիւն կը կազմեն միայն լեռնային որոշ շրջաններու մէջ բնակող տարեց մարդիկ: Ի հարկէ, այսօր հագուստը ամբողջ աշխարհի մէջ առաւելաբար համասեռացած է, թէեւ չատ մը ժողովուրդներ կը ձգտին պահպանել տարազի իրենց ազգային առանձնայատկութիւնները: Հայերուս մէջ հագուստի համասեռացումը եւրոպական ձեւով ունի նաեւ իւրայատուկ պատճառներ: Հայաստանի պատմական եւ ազգագրական տարբեր գօտիներու տարբերը միշտ խիստ տարբեր եղած են իրարմէ: Ակումբին նպատակն է կարելիութեան սահմաններուն մէջ ազգային տարազի լաւագոյն տարբերը օգտագործել նորաձեւ ժամանակակից պզեստներու մէջ: Ակումբին խորհուրդը կանոնաւոր կերպով ժողով կը գումարէ եւ կը քննարկէ անդամներուն աշխատանքները: Ազգագէտները կու տան թեման, ձեւաւորող նկարիչները զայն կը մշակեն օրուան պահանջներուն համապատասխան եւ վարպետներ կ'արտադրեն:

***

ԱՅՎԱԶՈՎՍԿԻԻ ՇԱՏՐՈՒԱՆԸ ԹԷՈԴՈՍԻՈՑ ՄԷՋ

Խրիմի մէջ Բախչիսարայի չատրուանը հանրածանօթ դարձած է չնորհիւ Պուշկինի գործին, իսկ Թէոդոսիոյ չատրուանը, որ կապուած է Յովհաննէս Այվազովսկիի անունին, քիչերու ծանօթ է: Անոնի ծովանկարիչը տարիներ ապրած եւ իր վեց հազար կտաւներու մեծ մասը ստեղծած է Թէոդոսիա: Բացի պատկերասրահէն, Այվազովսկի Թէոդոսիացիներուն նուիրած է նաեւ... ջրմուղ մը: Իր կալուածին մէջ գտնուող Սուրբչի աղբիւրներէն խողովակներ զետեղուած և կառուցուած են ջրաբաշխիչ չատրուաններ՝ նկարիչին նախագիծով ու անոր անձնական ծախքով: Շատ ջուրեր հոսած են այդ օրերէն: Ժամանակը խեթարած է կառոյցը: Ներկայիս աշխատանքներ կը տարուին չատրուանը վերականգնելու համար:

***

ՍԷՅՐԱՆ ԽԱԹԼԱՄԱՋԵԱՆԻ ԼԵՀԱԿԱՆ ՆԿԱՐԱՇԱՐՔԸ

Սէյրան Խաթլամաջեան «Լեհական մոթիւներ» կոչած է իր աշխատանքներու նոր չարքը, զոր ստեղծած է վերջերս Լեհաստան կատարած ճամբորդութեան տպաւորութեան տակ: Նշենք որ Սեպտեմբերին Գդանսկի «Պունկտ» պատկերասրահին մէջ տեղի ունեցաւ Խաթլամաջեանի անհատական ցուցահանդէսը, արժանանալով գնահատանքի: Արուեստագէտը հեղինակն է նաեւ աւստրիական եւ պուլկարական նկարաշարքերու:

***

ՀԱՅՈՒԱԳԻԻՏ ՆՈՒԱԳԱՐԱՆԻ ՄԸ ՎԱՐՊԵՏ ՎԵՐՋԻՆ ՄՈՀԻԿԱՆԸ

Թիֆլիսցի վարպետ Յակոբ Կիտեսեանի ստեղծած երաժշտական գործիքը եզակի է իր տեսակին մէջ եւ աշխարհի ոչ մէկ նուագախումբի մէջ կը գործածուի անոր պէս: Տոհմիկ փայտագործ Յակոբ Կիտեսեան ներկայիս Վրաստանի մէջ միակ մասնագէտն է, որ երգէոնիկներ կը պատրաստէ, կը նորոգէ ու կը լարէ զանոնք: Այդ գործը իրեն սորվեցուցած է հայրը: Յակոբ տասը տարեկան էր, երբ իր հայրը առաջին անգամ ծանօթացուցած է վարպետութեան գաղտնիքներուն. 13 տարեկանին պատանին պատրաստած է իր առաջին գործիքը, իսկ 16 տարեկանին ստացած է վարպետի կոչում: Թիֆլիս չատ էին երգէոնիկ նուագողները. սեւ հագուստներ հագած, աւանդական գլխարկը ականջին թեքած, անոնք կը քալէին բակերէ. անպաճոյճ երաժշտութիւնը կը սիրէին քաղաքաբնակները, երգէոնիկ նուագողները կը ճանչնային անուններով: Յակոբ Կիտեսեանի յաճախ օգնութեան համար կը դիմեն երաժիշտներ, դրողներ, պատմաբաններ: «Ոճիր եւ պատիժ» չարժանկարին համար, ուր երգէոնիկ նուագող մը կայ, ան մեղեդի մը ստեղծած է, բեմադիր Լեւ Կուլիջանովի պատուէրով:

ՀՐԱՏԱՊ ՀԱՐՑԵՐ

ԼԵՌՆԱՅԻՆ ՂԱՐԱԲԱՂ

Բ.

Հրատապ հարց կը մնայ այն իրողութիւնը, թէ ի՞նչ հիմունքներով կ'որոշուի կազմել Լեռնային Ղարաբաղի այժմու մարզը եւ զայն նկատել Ադրբեջանի: Հակառակ այն խոստումներուն, յայտարարութիւններուն եւ թէ համաձայնագիրներուն, թէ չրջագծին անբաժան մասը կը կազմէ Հայաստանի:

Այս մասին յիշատակութիւն կը գըտնենք Հրանտ Ասեռիսեանի «Անդրկովկասի կոմերիտմիութիւնը պրոլետարական ինտերնացիոնալիզմի դրօշի ներքոյ» գիրքին մէջ, Երեւան, 1968 :

1921 թ. Յուլիսի 3–ին Ռուսաստանի Կոմունիստական, – բոլշեւիկ, – կուսակցութեան Կենտկոմի Կովկասեան Բիւրոյի լիակազմ նիստը, Կիրովի, Մախարաձէի, Միասնիկեանի, Նազարէթեանի, Նարիմանովի, Ստալինի, Օրախելաշուիլու, Օրջոնիկիձէի, Ֆէղտաններու ներկայութեամբ քննարկեց Լեռնային Ղարաբաղի հարցը: Սկզբում լիակատար նիստը որոշեց Լեռնային Ղարաբաղը մոցնել Հայաստանի ՍԽՀ-ի կազմի մէջ: Սակայն, համաձայն դիրքին հեղինակին, տարակարծութիւններ ծայր առած լրլալով, Կովկասեան Բիւրօն երկրորդ լիակատար նիստի մը, Յուլիս 5, վերսին քննութեան առած է ինդիրը եւ այս անգամ հակառնակ որոշում մը առած է: «Ելնելով մուսուլմանների եւ Հայերի միջեւ ազգային հաշտութեան անհրաժեշտութիւնից ու վերին եւ ներքին Ղարաբաղի տնտեսական կապից, նրա մնայուն կապից Ադրբեջանի հետ, Լեռնային Ղարաբաղը թողնել Ադրբեջանական ՍԽՀ-ի սահմաններում, նրան տալով մարզային լայն ինքնավարութիւն՝ Շուշի քաղաքի վարչական կենտրոնով, որը մտնում է ինքնավար մարզի մէջ»:

Ադրբեջանի Կենտգործկոմը, 1923 Յունուարին բոլոր դեկրիտները, ընդհանրին Ղարաբաղի մարզին հոչակումը կը կատարէ: Մուտքի բաժինին մէջ, ներածական, ինչպէս կ'ըլլան առհասարակ խորհրդային բոլոր դեկրետները, ընդհանուր ակնարկով մը կը դատապարտուի ցարական ինքնակալութիւնը, ինչպէս նաեւ խիստ քննադատութեան կ'ենթարկուին ազգայնական – չովինիստ կուսակցութիւնները՝ Մուսաւաթական, Դաշնակ եւ Մենշեւիկ, իբրեւ «Արեւմուտքի կապիտալի սպասարկուներ» եւայլն: Կը ճշդուի նաեւ հիմնական նպատակը. «Բանուորա – գիւղացիական յեղափոխութեան եւ սովետական իշխանութեան հիմնական խնդիրներից մէկն է՝ ոչնչացրնել ազգային ներհակութիւնները եւ անհաւասարութիւնները, ինչ ձեւով էլ որ նրանք արտայայտուեն եւ ննշող դասակարգերի ազգային թշնամանքն ու ատելութիւնը փոխել աշխատաւորների ինտերնացիոնալ համերաշխութեամբ եւ ազգերի եղբայրական համագործակցութեամբ՝ մի ընդհանուր պետական միութեան մէջ»:

Ի՞նչ կ'անցնի կը դառնայ 1921 թ. Յուլիս 3–էն մինչեւ նոյն Յունուարին 5–ը: Մեզի համար կը մնայ գաղտնիք: Առնուազն, այս մասին չեն արտայայտուիր պատկան իշխանութիւնները: Ըստ երեւոյթին Հայերը կը պահանջեն Լեռնային Ղարաբաղի կցումը Հայաստանի եւ Ադրբեջանի՝ Ադրբեջանի:

Յամենայն դէպս Ադրբեջանի Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտէն կ'որոշէ, –

1) Ղարաբաղի հայկական մասում կազմակերպել ինքնավար մարզ, իբրեւ Ադրբեջանական Սովետական Սոցիալիստական Հանրապետութեան մի մասը, խանիճեանդի կենտրոնով: 2) Ինքնավար մարզի վարչական օրգաններն են մարզային գործադիր եւ տեղական Սովետները: 3) Մինչեւ մարզային գործադիր կոմիտէի կազմակերպումը, ստեղծել ժամանակաւոր յեղափոխական կոմիտէ, որի պարտականութիւնների մէջ դնել Սովետների մարզային համագումարի հրաւիրումը, ոչ ուշ քան երկու ամսուայ ընթացքում, մշտական գործադիր օրգան ստեղծելու համար: 4) Մարզգործկոմի ֆինանսական եւ տեխնիկական անհրաժեշտ միջոցները արտում են Ադրբեջանական ՍԽՀ ընդհանուր միջոցներից՝ Անդրկենտկոմի անմիջական կարգադրութեամբ: 5) Մարզի կանոնագրութիւնը մշակելու, Ղարաբաղի ինքնավար մարզին անցնող վարչական միաւորները փաստօրէն յանձնելու, ինչպէս եւ ինքնավար մարզի սահմանները որոշելու համար խառն յանձնաժողով՝ Լեռնային Ղարաբաղի, Դաշտային Ղարաբաղի, Քրդստանի եւ Ադրբեջանական ՍԽՀ կենտրոնական իշխանութեան ներկայացուցիչներից, որին աւարտելու իր աշխատանքը մինչեւ Օգոստոս 15–ը:

Յիշեալ դեկրետը կը ստորագրեն Անդրկենտգործմի փոխ – նախագահ՝ Մ. Կասումով, քարտուղար՝ Մ. Ալանրուդադով:

Խառն յանձնաժողովը, դեկրետի 5–րդ կէտին համաձայն, մինչեւ Օգոստոս 15 կը կատարէ իր պարտականութիւնը՝ ճըշդելով Լեռնային Ղարաբաղի վարչական սահմանները: Արեւելքէն՝ Ագդամի շրջանը, արեւմուտքէն՝ Վաչինի եւ Քեալբաջարի շրջանները, հարաւէն՝ Կարւանդինոյի (Ֆիզուլի) շրջանը, հիւսիսէն՝ Գիւլիստանի (Նոր Շահումեան) եւ Կասումխոմայիլովի շրջանները: Ընդհանուր տարածութիւնն՝ 4·387 քառակուսի քիլոմեթր:

1923 Օգոստոս 1–ին, Լեռնային Ղարաբաղի մարզկոմի ժամանակաւոր նախագահութեան որոշումով մարզի կեդրոնը կը փոխադրուի Խանքենդ աւանը, Շուշիէն մօտաւորապէս 15 քիլոմեթր հեռու: Սեպտեմբեր 20–ին ալ աւանը կը մկրտուի Ստեփանակերտ, Ստ. Շահումեանի անունով:

Կը ճշդենք, թէ Լեռնային Ղարաբաղի ինքնավար մարզին կամայական կերպով կ'անջատուի Շահումեանի շրջանը: Այլ փոքր շրջաններ եւս դուրս կը մնան:

Պատմութեան համար կ'արձանագրենք, թէ 1923 Հոկտեմբեր 19–ին Ստեփանակերտի մէջ բացումը կը կատարուի Լեռնային Ղարաբաղի ինքնավար մարզի Խորհուրդներու Ս. Համագումարին: Մարզի Յեղկոմի նախագահը՝ Ամբենակ Ղարապէօղեան Համագումարին անունով չնորհակալութիւն կը յայտնէ Բաքուի վարիչներուն, յիշելով, թէ «Հայկական Ղարաբաղին ինքնավարութիւն շնորհելը որոշակի կերպով ցոյց է տալիս, որ Հայ աշխատաւոր գիւղացին իր ազգային ինքնավարութիւնը պէտք է ստանար ոչ թէ իմպերիալիստական կամ նրանց կամակատար, լակէյ Դաշնակներից ու Մուսաւաթականներից, այլ միայն ու միայն Բաքուի պրոլետարիատից եւ իր իսկ հարեւան Ադրբեջանցի յեղափոխական գիւղացիութիւնից, եւ մենք մեր ժրաջան աշխատանքով պէտք է ցոյց տանք, որ արժանի ենք դրան»:

Կը կարծենք, թէ խորհրդակցութիւն եւ մեկնաբանութիւն պարզօրէն աւելորդ են նման ողբերգական պատկերի մը առջեւ:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

Դեկրետին բովանդակութիւնը եւ յարակից մանրամասնութիւնները կը գտնենք Գ. Ա. Յովհաննիսեանի «Սովետական իշխանութեան հաստատումը Լեռնային Ղարաբաղում» գիրքէն, Հր. Երեւանի պետական համալսարանի, Երեւան, 1971 :

ԿԱՐԴԱՑԵՔ «ԾԱՌԱՉ»Ը ՏԱՐԱԾԵՑԵՔ

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏ

ՆԿԱՐՆԵՐՈՒ ՊԱՅՔԱՐԸ

Դժուար է ճչգրիտ գնահատում մը կատարել ու ըսել թէ ի՞նչ ազդեցութիւն կըրած կ'ըլլար արուեստը, եթէ սրբազան նկարներու դէմ պայքար մղողները յաջողէին իրենց առաքելութեան մէջ: Նկատմամբ որ տակնուվրայ ըրաւ Եկեղեցին Ը. դարուն, կրնար յանգիլ նաեւ ըսացուածքէն հակառակ արդիւնքի մը: ու այսօր աչքարհահոչակ տաճարներ մերկ պիտի ըլլային առանց Միքելանճելի մը, Ռաֆայէլի մը կամ ուրիշներու գործերուն:

Քրիստոնէութեան առաջին դարերէն իսկ որոշ հակում մը կար տաճարներուն մէջ ներկայացնելու Քրիստոսը, Ս. Կոյսը կամ սուրբերը:

Դարերէ ի վեր Փոքր Ասիոյ մէջ ալ, նաեւ Սուրիա եւ Եգիպտոս, հակում մը կար նկարներ պաշտելու. բնական երեւոյթ մը կարելի է նկատել ասիկա, որ որոշ դէմքերու չափազանցութիւններով հասաւ ծայրայեղ աստիճանի:

Սրբազան վայրերու մէջ նկարներ ունենալու դէմ բացուած պայքարը մխիթարեան քրիստոնէութեան յատուկ պարադայ մը չէ. ան գոյութիւն ունեցած է նաեւ Հրեաներու եւ Մահմետականներու մօտ: Հակառակ անոր որ այս վերջիններու սրբազան գիրքը՝ Քուրանը չի հակառակիր նկարներու, այդ կրօնքին մէջ արգիլուած է պատկերներու գործածութիւնը: 723 Թուականին խալիֆա Եզիտ Հրամայած է նոյնիսկ որ եկեղեցիներու եւ քրիստոնեայ տուներու մէջ գոյութիւն ունեցող բոլոր սրբազան նկարները ոչնչացուին:

Այդ տարիներուն Բիւզանդիոնի գահակալ էր Լեւոն Գ.: Ան կը պատկանէր չըրջանի մը, ուր սաստիկ էր սրբազան նկարներու պայքարը: Դժուար չէր տեսնել այդ դինուորականին, որ հզօր կայսրութիւն մը կ'երազէր, թէ նկարներու պաշտամունքը վերադարձ մըն էր դէպի կռապաշտութիւն եւ արգելք մը՝ Հրեաներու եւ Մահմետականներու քրիստոնեայ դառնալուն:

Ան խիստ պայքար մը կը ղեկավարէր սրբազան նկարներուն դէմ ու մինչեւ իսկ կոտրեել կուտայ Քրիստոսի մեծ քանդակը, որ կը զարդարէր իր պալատին դուռը: Արարքը մեծ վրդովում կը պատճառէ:

Այս քայլը աւելի մեծ հակազդեցութիւններու ծնունդ կուտայ կայսրութեան արեւմտեան չրջաններուն մէջ: Իրեն դէմ է դերման պատրիարքը. կայսրը կը պահանջէ որ ան հրովարտակով մը դատապարտէ նկարներու պաշտամունքը, եւ երբ չի յաջողիր, պաշտօնանկ կ'ընդունի զայն, իրեն հետեւորդ մը կարգելով աեղը: Այս վերջինը սիւնոդական դրութեամբ մը պաշտօնապէս կը դատապարտէ նկարներու պաշտամունքը: Այնուհետեւ Լեւոն Գ.ի քանդիչ արարքները կանոնական յենակէտ մը կ'ունենան: Ու կը սկսին բախումները երկու կողմերուն միջեւ: Կ. Պոլսոյ մէջ չատ մը անձեր, կրօնաւոր կամ աշխարհիկ, կը նախընտրեն աքսորուիլ: Ամէնէն սուր հակազդեցութիւնը կուգայ Իտալիայէն: Հռոմ Պապը կրօնական ժողով մը կը գումարէ, որ խստիւ կը դատապարտէ նկարները փճացնելու կողմնակիցները:

Այս քայլը սաստիկ զայրոյթ կը պատճառէ կայսրին եւ որովհետեւ խտալական թերակղզին հարաւակողմը իրեն կը պատկանէր, կը զրաւէ Ս. Աթոռին ամբողջ ստացուածքը որ հոն կը գտնուէր: Նոյնիսկ նաւատորմ մը կը պատրաստէ ընդդիմադիրները հպատակեցնելու համար:

Իր մահը պայքարի թափը կը փոխանցէ զաւկին՝ Կոստանդինի, որ աւելի սաստկութեամբ կը կիրարկէ նոյն քաղաքականութիւնը: Երկար պատրաստութիւններէ ետք 754 Թուականին իր պալատը կը հրաւիրէ 338 եպիսկոպոսներ, տիեզերական ժողով մը գումարելու համար: Չի գոհանար միայն նախագահելով, այլ կը մասնակցի նաեւ վէճերուն, կարծիքի փոխանակումներուն:

Այս ժողովը խստիւ կ'արգիլէ սրբազան նկարներու պատրաստութիւնն ու գործածութիւնը թէ՛ կրօնաւորներու, թէ աշխարհականներու կողմէ: Կ'ըսուի նաեւ թէ անապատղները պիտի պատժուին, որպէս Տիրոջ պատուիրաններուն դէմ գործողներ:

Կոստանդին գոհ է որ վերջապէս կանոնական դէնքի մը սերտցած է սրբազան նկարներու դէմ վարած իր պայքարին մէջ: Հրաման կ'արձակուի ոչնչեմն, որ Ս. Կոյսի ու Քրիստոսի բոլոր նկարներն ու քանդակները անմիջապէս փճացուին: Այս Սոֆիա տաճարին հոյակապ խճանկարներն ալ կը կրածեփուին:

Հակառակ բոլոր բռնութիւններուն, կան այլախոհներ, որոնց դէմ մեծ ատելութիւն կը անուցանէ Կայսրը:

Սրբազան նկարներու կողմնակիցներէն մէկն է Քաղկեդոնի կրօնաւոր մը, որ երկար տարի կը ջանայ համոզել ու սիրաչահիլ Կոստանդին: Տասը տարուան ճիգերը երբ ապարդիւն կը մնան ան կը դառնայ եպիսկոպոսական ժողովի մը կողմէ, կը գատապարտուի ու կ'աքսորուի Մարմարայի կղզիներէն մէկը. կարճ ժամանակ ետք մարտիրոսի մահով կը վախճանի: Այլ կրօնաւորներու եւս կը վիճակի նոյն ճակատագիրը:

Աբգելքը անապատղներու դէմ ճնշումներն ու չարչարանքները կը կիրարկուին նաեւ դատարաններու մէջ: Կոստանդին կը ջանայ իրեն կողմնակիցներ ճարել արտասահմանէն ալ. սակայն իր փափաքին հակառակ, պապը հանդիսաւոր կերպով կը յայտարարէ թէ օրինաւոր է սրբազան նկարներու պաշտամունքը:

Կոստանդինի մահը մեծ փոփոխութիւն չի բերեր. իր որդին՝ Լեւոն Դ. որ կը յաջորդէ իրեն, աւելի մեղմ կը վարուի վանականներու հանդէպ: Այնոր կարճատեւ (775 – 780) գահակալութենէն ետք, թէեւ իր անչափահաս որդին կայսր կը հրատչակուի Կոստանդին Զ. անունով, սակայն իշխանութիւնը կը մնայ կայսրուհի Հերինէի ձեռքը: Ան Աթենացի մըն է, սրբազան նկարներու պաշտամունքին չատ պզտիկ մը: Իրեն համակիրներուն յատկապէս կը ներչնչէ այս ուղղութեամբ: Սակայն մեծ խոհեմութեամբ պէտք է գործէ, որովհետեւ արքունի չրջանակներուն մէջ բոլոր պաշտօնները վատահուած են այդ ծածկութիւնը թէ՛ կրօնաւորներու, թէ աշխարհականներու կողմէ: Կ'ըսուի նաեւ թէ անապատղները պիտի պատժուին, որպէս Տիրոջ պատուիրաններուն դէմ գործողներ:

Կոստանդին պոհ է որ վերջապէս կանոնական դէնքի մը սերտցած է սրբազան նկարներու դէմ վարած իր պայքարին մէջ: Հրաման կ'արձակուի ոչնչեմն, որ Ս. Կոյսի ու Քրիստոսի բոլոր նկարներն ու քանդակները անմիջապէս փճացուին: Այս Սոֆիա տաճարին հոյակապ խճանկարներն ալ կը կրածեփուին:

Հակառակ բոլոր բռնութիւններուն, կան այլախոհներ, որոնց դէմ մեծ ատելութիւն կը անուցանէ Կայսրը:

Սրբազան նկարներու կողմնակիցներէն մէկն է Քաղկեդոնի կրօնաւոր մը, որ երկար տարի կը ջանայ համոզել ու սիրաչահիլ Կոստանդին: Տասը տարուան ճիգերը երբ ապարդիւն կը մնան ան կը դառնայ եպիսկոպոսական ժողովի մը կողմէ, կը դատապարտուի ու կ'աքսորուի Մարմարայի կղզիներէն մէկը. կարճ ժամանակ ետք մարտիրոսի մահով կը վախճանի: Այլ կրօնաւորներու եւս կը վիճակի նոյն ճակատագիրը:

Աբգելքը անապատղներու դէմ ճնշումներն ու չարչարանքները կը կիրարկուին նաեւ դատարաններու մէջ: Կոստանդին կը ջանայ իրեն կողմնակիցներ ճարել արտասահմանէն ալ. սակայն իր փափաքին հակառակ, պապը հանդիսաւոր կերպով կը յայտարարէ թէ օրինաւոր է սրբազան նկարներու պաշտամունքը:

Կոստանդինի մահը մեծ փոփոխութիւն չի բերեր. իր որդին՝ Լեւոն Դ. որ կը յաջորդէ իրեն, աւելի մեղմ կը վարուի վանականներու հանդէպ: Այնոր կարճատեւ (775 – 780) գահակալութենէն ետք, թէեւ իր անչափահաս որդին կայսր կը հրատչակուի Կոստանդին Զ. անունով, սակայն իշխանութիւնը կը մնայ կայսրուհի Հերինէի ձեռքը: Ան Աթենացի մըն է, սրբազան նկարներու պաշտամունքին չատ պզտիկ մը: Իրեն համակիրներուն յատկապէս կը ներչնչէ այս ուղղութեամբ: Սակայն մեծ խոհեմութեամբ պէտք է գործէ, որովհետեւ արքունի չրջանակներուն մէջ բոլոր պաշտօնները վատահուած են այդ պաշտամունքին հրդուեալ հակառակորդներուն: Հերինէ նախ կ'ապահովէ աջակցութեան վերադարձը. երեք տարի ետք, 784ին Պօղոս Պատրիարք, երբ այլեւս մահամերձ է, նկարներու հարցին մէջ դործած իր սխալները կը խոստովանի: Իրեն կը յաջորդէ արքունի քարտուղարը, որ անմիջապէս ուղղակի դիրք կը բռնէ Կոստանդին Ե.ի վճիռներուն դէմ ու տիեզերական նոր ժողովի մը հրաւէր կ'ուղղէ: Կայսրուհին կը խնդրէ Ատրիանոս Ա. պապէն որ նախագահէ:

Պապը դինք փոխարինող երկու պատուիրակներ կը դրկէ հոն. ժողովին բացումը տեղի կ'ունենայ Կ. Պոլսոյ Ս. Առաքելոց Եկեղեցիին մէջ, սակայն արարողութիւնը, հազիւ սկսած ներս կը մտնեն արքունի պահակազօրքէն երկու գունդեր ու արգելք կը հանդիսանան ժողովին: Արարքը հետեւանքն է դինուորականներու եւ սրբազան նկարներու դէմ դիրք դրաւած կարգ մը եպիսկոպոսներու դատապրութեան:

Ժողովը կը գումարուի այսուհանդերձ, աւելի ուշ, այս անգամ Նիկիոյ մէջ, 787–ին: Ութ նիստերէ երկուքը ուղղակի կը վերաբերին սրբազան նկարներու հարցին: Վերջապէս ժողովը կը յայտարարէ անհրաժեշտ պահել դրաւոր եւ ոչ – դրաւոր աւանդութիւնը, չեչտելով որ նկար մը կամ քանդակ մը կը յիշեցնէ իր ներկայացուցած անձնաւորութիւնը:

Իսկ դարով այս պաշտամունքին դէմ գտնուող կրօնաւորներու, ժողովը մեղմութեամբ կը վարուի անոնց հետ: Այսպէսով կ'աւարտի պայքարի չրջան մը, ուր սրբազան նկարներն ու քանդակները վերստին կը դրաւեն իրենց տեղերը տաճարներու մէջ:

Երեսուն տարի ետք նոյն պատմութիւնը կը կրկնուի. բանտերը նորէն կը լեցուին վանականներով ու եպիսկոպոսներով: Զոհերէն մէկը կ'ըլլայ նաեւ ծանօթ դրագէտ Թէոփիլոս: Այս անգամ ալ խաղաղութեան վերջ դնողը կայսրուհի մը կ'ըլլայ. Թէոտորան: Ան 843 Մարտ 11–ին Այա Սոֆիա տաճարին մէջ կատարուած արարողութեամբ մը սրբազան նկարներու հարցը կը փակէ ընդմիչտ, վերահաստատելով անոնց փառքն ու պատիւը:

Ա. Թ. Թ.

ՈՒՐ Է ՅԻՍՈՒՍԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆԸ

Դարերէ ի վեր առաքեալներու դրութիւններուն հիմնուած աւանդութիւնը մարդոց ըսած է թէ Քրիստոսի գերեզմանը Երուսաղէմ է: Սակայն հրեայ մեծագոյն քաղաքագէտը որ ապրած է Ժ. դարուն, կ'րսէ թէ այդ գերեզմանը Վերին Գալիլեայէն ոչ շատ հեռու, Բիբիա լերան ստորոտն է:

Գալիլեա այն չրջանն է, որու բլուր – ներուն վրայ Յիսուս իր աշակերտներէն չրջապատուած յայտնած է դիւզացիներուն, աղքատ ձկնորսներու, թէ երկնքի թագաւորութիւնը պիտի տիրէ երկրի վրայ:

«Աստուածային ռարունին» Իսահակ Լուբիա որ կ'ըսուի թէ կարողութիւնը ունէր մեռեալներու հոգիներուն հետ հաղորդակցելու, այս իր յայտնութիւնը բրած է իր մէկ աշակերտին. ան դրի առած ու պահած է իր վարպետին բոլոր խօսքերը: Իր դիրքերէն մէկուն մէջ կ'ըսէ. – «Զիթենեաց դիւղին ճամբուն վրայ, հովիտի մը մէջ ուր եղջերենի մը կայ, կը գտնուի Քրիստոնեայ Յիսուսին գերեզմանը»:

Մինչդեռ, ինչպէս ծանօթ է, քրիստոնեայ աւանդութեան համաձայն Յիսուսի գերեզմանը Գողգոթայ լերան վրան է, ուր դինքը խաչեցին: Յիսուս որ կ'ամբաստանէր Հրեաներուն միջեւ անմխիթարութիւն սերմանելու յանցանքով, որպէս «կեղծ մեսիա», խաչը հանուեցաւ, Հռոմէացի կառավարիչ Պիղատոսի չըրջանին, Զատիկի Ուրբաթ օրը. երրորդ օրը իր աշակերտները նկատած էին թէ գերեզմանը պարապ էր:

Յիսուսի գերեզմանին մասին խօսելով, «Աստուածային ռարունի»ին աշակերտը կը դրէ. – «մատնանչեցի արդարներու գերեզմաններուն ճիշդ վայրը»: Եւ քանի որ Յիսուս ալ անոնցմէ մէկն է, պատճառ չկայ Գալիլիոյ մէջ փնտռելու անոր գերեզմանը:

Այս հետքերով լրագրողներ կ'երթան հետազօտելու չրջանը. ծերուկ անտառապահներու կը հանդիպին ու հարց կուտան թէ ո՛ւր կը գտնուի Յիսուսի գերեզմանը: «Չոս չէ, ասելի լաւ է որ Հռոմի մէջ փնտռէք զայն» կը պատասխանեն: Սակայն երբ կը լսեն թէ «աստուածային ռարունի»ի խօսքերը դիրենք հոն առաջնորդած է, կ'աւելցնեն. «ուրեմն ճիշդ է»:

Անտառապահներէն մէկը կ'առաջարկէ որպէս ուղեցոյց միանալ իրենց. կ'երթան Զիթենեաց դիւղին գտնուած վայրը. դիւղը աւերուած է 1948–ի Իսրայէլ – Արար պատերազմին ընթացքին ու բնակիչները զաղթած են դէպի Լիբանան: Կը գտնեն դիւղին գերեզմանատունը. հոն միւսներէն անջատուած չիրիմ մը կայ, որ կրնայ փնտռուածը ըլլալ. ժայռափոր գերեզմանին վրայ գմբէթ մը կառուցուած է ու կայ արձանագրութիւն մը, ուր կ'ըսուի թէ հոն թաղուած է Գ. դարու հրեայ իմաստունի մը մայրը:

Ներսի մասը, գերեզմանը ծածկուած է բազմաթիւ թղթիկներով որոնք ձգուած են հրեայ ուխտաւորներու կողմէ, իրենց փափաքին իրականացում խնդրելու համար: Զախին, մարմարէ տախտակի մը վրայ կայ նոյնպէս արձանագրութիւն մը. «Հոս կը հանդչի ռարունի Յովսէփ ԵՀՈՒՈՒա»: ԵՀՈՒՈՒայի կրճատուած ձեւն է երրայերէնի մէջ ԵՀՈՒՆ (Յիսուս): Այն քանի մը նաղարէթցի կրօնաւորները զորս այս մասին հարցուփորձած են լրագրողները, «զայթակղութիւն ու զրպարտութիւն» որակած են ըսուածները:

Քաղուած՝ «ՄԱԹԷՆ»էն

ԿՈՆԷՍԻ ԵՒ ՄՈՆՄՈՐԱՆՍԻ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՏՈՒՆԵՐՈՒ ՏԱՐԵԿԱՆ ՃԱՇԸ

Ի յարգանս Կոնէսի եւ Մոնմորանսիի հանգստեան տուներու բնակիչներուն սըրուած տարեկան ճաշը տեղի ունեցաւ Դեկ. 13–ին: Տուներուն տարեց բնակիչները հիւրասիրուեցան Ալֆորվիլի Սեւան ճաշարանին մէջ, ուր անոնց հրամցուեցաւ նաեւ ճոխ յայտագիր մը:

Հանգստեան տուներու երկու տնօրէններու՝ Պ. Ֆէօճեանի եւ Օր. Եավէրի հովանաւորութեամբ մեր մեծ ծնողքները ուրախացան ամբողջ կէսօրէ ետք մը:

Ըստ յայտագրուածին, հրաւիրուած էին նաեւ բոլոր փափաքողները, հետեւաբար եւ իրենց տարեց հարազատները ուրախացնել կամեցողներ փութացին ճաշարան: Ճաշը ճոխացնող կարեւոր ազդակներէն մէկը երիտասարդութեան մասնակցութիւնն էր այս խնջոյքին:

Յայտագիրը կենդանացուց Ռատիօ Ազդի ծանօթ խօսնակուհի Օր. Մարօ Պարութճեան, որ հանգստեան տուներուն ընկերային աշխատակցուհին է, եւ որուն չանքերուն չնորհիւ՝ տուներուն համար սովորութիւն դարձած տարեկան ճաշը այս անգամ առացաւ թէ՛ աւելի մտերմիկ, թէ՛ աւելի հարուստ եւ թէ՛ աւելի զոհացուցիչ տեսք:

Մինչ հրաւիրեալները կը ճաշէին, Օր. Մարօ խօսքը տուաւ պատուոյ հիւրին՝ Ալֆորվիլի քաղաքապետ՝ Պր. Ֆրանչեսքիի: Ապա՝ բարձրախօսը անցուց Փարիզի Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութեան նախագահ՝ Պր. Գալճեանին:

Ամբողջ յայտագրի ընթացքին, Օր. Մարօն առիթներ ստեղծեց որ այդ օր իրենց խօսքը բարձրաձայն ունենան Հանգստեան Տան բնակիչներն ալ, ինչպէս Օր. Գալուստեան, Պր. Հապէչեան. իրենց տագնդները վերապրեցուցին Պր. Ֆերմանեան (արտասանելով Օմար Խայեամին, Պր. Պալեան եւ Պր. Նուպար Ադամեան (որ հիւրաբար ներկայ կը գտնուէր): Պր. Պչտիկեան, իրեն տրուած խօսելու առիթէն օգտուելով վերակենդանացուց հայկական ապստամբութեան չարժումի պատմութենէն կարդ մը յիշատակներ:

«Երրորդ տարիք» կ'ըսենք ու մեր սիրտը կը կծկուի, մտածելով որ մեծ հրաժեշտի մը պատրաստութիւնն է կեանքի այդ ժամանակաչրջանը: Բայց, հոգիները որքան չուտ կը վերադառնան երկրորդ տարիքին, ինչպիսի՛ կամեցողութեամբ, ինչպիսի՛ զոհունակութեամբ ... մխայն ստեղծուին առիթները: Պարագան տարբեր չեղաւ նաեւ մեր բազմաչարչար ծերնողներուն հետ ալ, վկայ՝ բոլոր ներկաները: Անոնք նոյնիսկ պարեցին:

Այս խնջոյքը աւելի ուրախ մթնոլորտով պարուրելու համար պարահանութիւն համարեցան երգով մասնակցիլ երգիչները՝ Մասիս, Մարտիկ Ճանըզեան եւ «Անոյշ» նուագախումբը: Անշուշտ թէ անոնց սիրայօժար ներկայութիւնը չբնորհակալ զգացումներ արթնցուց բոլորին մէջ:

Երգով հանդէս եկան նաեւ՝ Մոնմորանսիի Հանգստեան Տան հսկիչուհի՝ Տիկին Դանիէլեան, Սեւան ճաշարանէն՝ Պետիկ եւ Փօլ Պաղտասարեան. վերջինիս այցելութիւնը ճաշարան՝ անակնկալ եղաւ բոլորին համար:

Չնորհակալական մեր խօսքերը կ'երթան նախ եւ առաջ Օր. Մարօ Պարութճեանին, որ իսկապէս յաջող եւ օրինակելի ճաշ մը կազմակերպած էր Հանգստեան Տուներու մէջ ապաստանած եւ չատերու կողմէ մոռցուած մեր մայրերուն եւ հայրերուն համար, ապա՝ Տուներու տնօրէններուն, որոնք իրենց օժանդակութիւնը չզլացան այս յաջողութեան, եւ անշուշտ պեղարուեստական յայտագրի բոլոր մասնակիցներուն:

ՆԵՐԿԱՑ ՄԸ

«ՈՋՆԻ»Ի ՍՐԱՄՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ

– Իմ ամուսնուն բժիշկը նշանակեց 15 ղեղահատ, բայց երեք հատ ընդունելուց յետոյ մեռաւ:

– Փառք աստծոյ, որ բոլորը չի ընդունել:

***

– Մօրդ խնդրիր անցնել դպրոց:
– Ինչո՞ւ:
– Որպէսզի խօսի հօրդ հետ, քո չափ:

***

– Ես ունեմ 16 խնձոր, ասաց նա, – Ծովակը՝ 19, Ջանիկը՝ 11: Որքան խնձոր ունենք բոլորս: Կարո՞ղ ես ճիշդ հաշիւն ասել:

Թոռնիկս մտածեց, մտածեց, ապա ելքը գտաւ.

– Պապիկս ասել է՝ ուրիշի հաշիւները չխառնուես...:

ՎԱՐԴ ՇՈՂԵՐԵԱՆ

***

– Զախլիկ լինելը քեզ չի՞ խանգարում:
– Ինչ ասեմ: Ամէն մարդ թերութիւն ունի: Օրինակ՝ դու ո՞ր ձեռքով ես թէյը խառնում:
– Ձախով:
– Տեսնո՞ւմ ես: Իսկ բոլոր նորմալ մարդիկ դդալո՛վ են խառնում:

***

ԴԺԳՕՀԸ

– Ո՞նց ես:
– Լաւ չեմ:
– Ի՞նչ ունես:
– Շաքար:
– Բա որ՞ ես է՛դ էլ չունեմ:

Խ. ՀՐԱՉԵԱՆ

***

– Ջամաչեցի՞ր, որ հինգ ռուբլի կաշառք վերցրեցիր, – բարկացած ասում է պետը:
– Ի հարկէ ամաչեցի, – պատասխանում է աշխատողը, – բայց այդ ժլատը աւելին չէր տալիս:

***

Վերջերս հնէաբաններ Հանրապետութեան գիւղական չրջաններում կատարած պեղումների ժամանակ յայտնաբերել են խոզի, ոչխարի, դոմէշի եւ կովի ոսկորներ:

Ցայտնագործութիւնը թոյլ է տալիս ենթադրել, որ ոչ շատ հեռաւոր անցեալում մեր գիւղերում անասուններ են պահել:

ԽԱՐԻՍԽԷՆ ՀԵՌՈՒ

(Վ. Է Պ)

ՆԻԿՈՂՈՍ ՍԱՐԱՖԵԱՆ

ՄԱՄՆ ԱՌԱՋԻՆ

Բ.

Ու անոր ընկճուած, բայց անխիղճ նայուածքը բան չէր տեսներ: Հասունցած խաղողի փայլ էր ինկեր անոր սեւ աչքերուն մէջ: Ծանր ու անշարժ էին անոր արտեւանունքները, Փարիզի դիմաց: Խաղող ու պարզ էր դիչերը, որ կ'ինկնէր մեծ քաղաքին վրայ: Գետին երկու ափերուն վրայ կը արտիսային ծառերը մերթ ընդ մերթ՝ վիրաւոր, մահամերձ չայլամներու նման: Անոնց քով, տեղ տեղ կը դառնային, կը ծռէին չուրերուն վրայ, ընճուղի վիզերով բեռնաթափ մեքենաները, որ տակաւ առ տակաւ կը հալէին մութին մէջ: Լուսարձակի հսկայ թեւ մը կ'անցնէր մերթ ընդ մերթ՝ անոնց վրայէն, քայքայելով ստուերներու աշխարհ մը: Մութ, լուսնեզօծ տանիքները կ'իջնէին աստիճան առ աստիճան երկինքէն, ուր վերջալոյսին տեղ քաղաքէն բարձրացող կարմիր լոյս մը կը ծփար:

Կը քալէր նաեւ լոյսերու վրայէն, կարմիր, դեղին լոյսերու, որոնք կը ծռէին, կը կլորնային ալիքներուն հետ, հրաչէկ երկաթներու նման: Շուն մը, նաւու մը բեռներուն մէջէն կը հաչէր: Մինչ ամայի կամուրջներուն վրայէն, մենաւոր լոյսերու թափօրներուն մէջէն կառքեր կը սահէին արցունքի կաթիլներու նման, մէկ ափէն միւսը: Ու պաղ, սառնասիրտ լուսինը որ հաւանարար վախցուցած է միամիտ ու բարի առաջին մարդը, կ'ելլէր արդէն քիչ քիչ, տանիքներէն վեր:

Գիչերը, տան ամայի ու խոնաւ պատերէն, ծանր ճնշում մը ինկաւ Զարուհիի ուսերուն:

Կարելի չէր այլեւս որ ան զսպէր ինքզինքը իր այնքան ջղայնոտութենէն վերջ: Բացաւ բերանը, երբ Կիրակոս գինով՝ կ'ուրախանար անկողինը տեսնելով:

– Հա, պառկէ հիմա, խոզի պէս ինկիր, խմել, ուտել... առկէ զատ բան մը չես գիտեր... Պառկէ՛, կը կարծես որ ես ալ առաջուան պէս քովդ պիտի նըստիմ:

– Թէ որ կ'ուզես՝ փորձէ տանից դուրս դնել ոտդ, – պոռաց մարդը անմիջական կատաղութեամբ մը:

– Չիս չես կրնար վախցնել ... Այնցաւ. ես առաջուան տիմարը չեմ ... Դուն գիս ղրկեցիր ամէն բանէ, ես չատ խելօք եղայ, չատ ապուշ եղայ: Ես քեզ չեմ ուզեր այլեւս ,ձգէ գիս մինակս ապրիմ ... ձգէ գիս ազատ, գերի չառիր գիս ...

Կիրակոս՝ բաճկոնը ձեռքէն կախ՝ կուրծքը բաց, փչալով, զոռալէն եկաւ կեցաւ կնոջ առջեւ: Բարկութեան մը սըրընթաց ալիքները կ'անցնէին անոր քրտնած, կարմրած այտերուն տակէն: Առհասկան, անդիտակից հեղեղ մը կը բարձրանար անոր սրտէն վեր, աչքերուն մէջ, որոնց արեան բարակ երիզներու մէջէն փայլատակող լոյսը որ զիտակցութիւնը ունէր, տարիներու փորձառութենէն վերջ, բռնակալութեան անօգուտ ճիգին՝ կը փափաքէր խոնարհեցնել միայն դիմացի աչքերը, որոնց մէջ աւելի խենթ ու աւելի կենդանային էր բարկութիւնը:

«Զարուհի իրաւունք ունի», կը մտածէր Կիրակոս: Բայց պէտք չէ որ դիտնայ, թէ որքան իրաւունք ունի: Կիրակոս կը վախնար մտնաւանդ: Անիկա անկարող էր մեկնելու, եթէ պէտք ըլլար հեռանալ: Անիկա անկարող էր զարճեալ գուրս ձգելու կինը, նոյնիսկ եթէ պատահէր որ զառնար կատարեալ անբարոյական կին մը: Կիրակոսի բարկութիւնը ինքզինքին դէմ էր: Առաւելապէս ինչպէ՞ս կ'ըլլայ որ իրենց պէս փառահեղ մէկը խաղալիքը կը զառնայ կնոջ մը: Կիրակոս կը նայէր ուսսի, պարզապէս ցոյց տալու համար, որ էրիկ մարդ է ինք, խարխուլ ու ձեւակերպական սպառնալիք մը, որ կը փլի իսկոյն կնոջ ամբարտաւան հեգնանքէն:

– Գնա՛, զոզ, գնա՛, ուր որ կ'ուզես. հեռիք խաղաս հոգուս հետ... Լրի, տուի ինչ որ ուզեցիր, ինչ որ ձեռիցս եկաւ... Ես պէտք ունիմ հիմի խաղաղութեան...

– Մի պոռար, կ'երթամ:

Բայց մինչ ան կը պատրաստուէր մեկնիլ՝ մարդը բռնեց անոր թեւէն, գլորեց, նետեց զայն մահճակալին վրայ, մարեց լոյսը եւ քովը երկարելով փաթթուեցաւ անոր իր ամբողջ ուժովը, որպէսզի չըշարժի տեղէն: Կը հեւար կատաղութենէն ու կը կատղէր աւելի ազդեցիկ ըլլալու համար: Կը զգուչանար չարժելէ՝ առիթ չտալու համար միւսին փորձելու՝ որեւէ չարժում:

(Շար. 12)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԹԻԻ

ԼԻՈՆ.– *Տէր եւ Տիկին Զաւիկ Համբարձումեան* 200 *Ֆր.*:

ԿՐԸՆՈՊԼ.– *Պետրոս Մանուկեան* 200 *Ֆրանք*:

ՎԵՐՍԱՅԼ.– *Անթուան Պաղտիկեան* 500 *Ֆրանք*:

ՊԱՆԼԵՕ.– *Տիկին Տիրուհի Մուսկեան* 300 *Ֆր.*:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Շահան Պիւրթէյ 1000 *Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին իր եղբօր՝ կարպիս Կարապետեանի մահուան տարելիցին եւ սիրելի ծնողաց՝ Պետրոս եւ Արուսեակ Կարապետեանի յիշատակին*:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ վարչութիւնը շնորհակալութեամբ առացած է հետեւեալ նուէրները ե. պ.–ի.–

Տիրամայր Աբշալոյս Պեճճեանի (*ծնեալ՝ Քիլիրեան*) *մահուան առթիւ.*–

Գարեգին Վրդ. Պեքճեան 1000, 250 *Ֆ. Հ.Բ.Ը.Մ.եան, ԺՄՖ–ին* 250, *Ս. Խաչ Դպրեվանքի Մխիթեան* 250, *Ֆրանսահայ Մշակութային Միութեան* 250 *Ֆր.*, *Ս. Կարապետ Եկեղեցւոյ վարչութիւնը* 200, *Պոլսահայ Մշակութային Միութիւնը* 500 *եկեղեցւոյ դպրոցին, Տէր եւ Տիկին Ճարութիւեան Մէրէմճէթճի եւ զաւակները* 300, 200 *Ս. Խաչ Դպրեվանքին, Խաչիկ Վարդերեսեան ընտանիք* 200, *Տէր եւ Տիկին Միշէլ Վարդերեսեան* 200, *Տէր եւ Տիկին Տիգրան Պեքճեան* 200 *Ս. Խաչ Դպրեվանքին*, 200, *Տէր եւ Տիկին Բագրատ Աչըզ (Գալիֆորնիայէն)* 200 *Ս. Խաչ Դպրեվանքին, Գուսան Երգչախումբին* 150 *Ֆ.*, *Գարուն Երգչախումբին* 150, *Տէր եւ Տիկին Ժողէֆ Զիլինկիր* 200 *Ս. Խաչ Դպրեվանքին, Յակոբ Թաշճեան ընտանիք* 200, *եկեղեցւոյ դպրոցին, Տիկին Պերճուհի Խայիկեան* 250 *եկեղեցւոյ դպրոցին, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Խայիկեան* 150 *եկեղեցւոյ դպրոցին, Ս. Խաչ Դպրեվանքի Մխիթիւնը* 250 *եկեղեցւոյ դպրոցին*, 250 *Գարուն Երգչախումբին, Մուրատ Մէրէմճէճի* 200 *Գարուն Երգչախումբին, Տէր եւ Տիկին Ազատ Պատմաճեան* 100 *Ֆ.*, 100 *Ֆ. Ս. Խաչ Դպրեվանքին*, 100 *Համազգային վարժարանին, Կարապետ Սայապալեան ընտանիք* 200, *Տէր եւ Տիկին Լեւոն Էքէր* 200, *Տէր եւ Տիկին Հրաչ Խէն* 150 *Ֆ.*, *Սահակ – Մեսրոպ Երգչախումբի անդամները* 200, *Տէր եւ Տիկին Ժագ Վարժապետեան* 100, *Տէր եւ Տիկին Արթօ Գարակէօզեան* 200, *Ֆրանսահայ Մշակութային Միութիւն* 200 *Ֆ.*, 100 *եկեղեցւոյ դպրոցին, Տէր եւ Տիկին Արթիւր Խաքէնտէրեան* 300, *ԺՄՖ* 100, *Տէր եւ Տիկին Արթօ Օրթագարակէօզեան* 100, *Մինասեան եղբայրներ (Սէն Ժէրմէն)* 100 *Ֆ.*, *Տէր եւ Տիկին Նշան Կիւզէլ* 200 *Ֆ.*, *Զամանճեան ընտանիք* 100, *Պր. Խաչիկ Գաբրիէլեան* 100, *Ասլանօղլու ընտանիք* 200, *Պր. Նորայր Իշճի* 250, *Սարգիսեան ընտանիք* 200, *Տէր եւ Տիկին Մաթիկեան* 100, *Տէր եւ Տիկին Հարուն Թաչան* 250 *Ս. Խաչ Դպրեվանքին, Սեբաստահայ Մշակութային Միութիւն* 100 *Ֆ.*, 100 *Ֆ. եկեղեցւոյ դպրոցին, Տէր եւ Տիկին Մըկըրտիչ Վանլեան (Պոլիսէն)* 100 *եկեղեցւոյ դպրոցին, Սահակ – Մեսրոպ Երգչախումբի անդամները* 200 *Ս. Խաչ Դպրեվանքին, Երուանդ Պապոյեան ընտանիք* 100 *Սահակ – Մեսրոպ Երգչախումբին*, 100 *Սեբաստահայ Մշակութային Միութեան, Պր. Սեպուհ Զաքըճեան* 100 *Ս. Խաչ Դպրեվանքին, Պր. Խոսհակ Տէլհէյ* 100 *Ս. Խաչ Դպրեվանքին, Պր. Նազար Պէրպէր* 100 *Ս. Խաչ Դպրեվանքին, Մազուտ Իշճի ընտանիք* 150 *Սահակ – Մեսրոպ Երգչախումբին, Գուսան Երգչախումբի անդամները եկեղեցւոյ դպրոցին* 100 *Ֆ.*, 100 *Ֆր. Ս. Խաչ Դպրեվանքին, Պր. Վարդգէս Մալճը* 100 *Ֆր. Ս. Խաչ Դպրեվանքին*, 100 *Ֆ. եկեղեցւոյ դպրոցին, Պր. Բագրատ Սէմէրճեան (Պոլիսէն)* 100 *Ֆր. Ս. Խաչ Դպրեվանքին, Պր. Մինաս Խաքէնտէրեան* 100 *Ֆր. Սուրբ Խաչ Դպրեվանքին, Պր. Պերճ Քալ (Պոլիսէն)* 100 *Ֆր. Ս. Խաչ Դպրեվանքին, Պր. Ժանօ Նուրեան* 100 *Ֆր. Ս. Խաչ Դպրեվանքին, Պր. Վարուժան Պոզաճեան* 300, *Օր. Էլիզապէթ Պօղոսեան* 1000 *Ֆր. Սահակ – Մեսրոպ Երգչախումբին*:

ՎԻՒՆ
-Հ. Բ. Ը. Մ.-
ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

ԵՒ ԽՆԴՈՑՔ ՆՈՐ ՏԱՐՈՒԱՆ ԵՒ ԾՆՈՒՆԴԻ ԱՌԹԻՒ

Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան Վիւնի մասնաճիւղին դպրոցական հանդէսը Յունուար 10, *կիրակի, կէսօրէ սկսեալ ժամը* 12·30, *Խաչատուր Աբովեան Մշակութային Տան մէջ*:

Հանդիսութեան կը նախագահէ գաղութիս հոգեւոր հովիւ՝

ՋԱՏԻԿ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժինին իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն մէօրեայ դպրոցիս աշակերտները ուսուցչուհի Տիկին Քնարիկ Գութուճեանի ղեկավարութեան տակ:

Մուտքը ազատ է:

Ամաւորի հանդէս

Հովանաւորութեամբ Իսիի Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութեան եւ կազմակերպութեամբ աշակերտական ծնողական Մարմնի՝

Իսիի Եկեղեցւոյ Մխիթարեան աշակերտութեան ՆՈՐ ՏԱՐՈՒԱՆ ԵՒ ԿԱՂԱՆԴԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ:

Կիրակի, Յունուար 10, *ժամը* 15·15*ին Իսիի Օտէթորիամի սրահին մէջ՝*

11 – 13, *ռիւ Տաֆֆոն — Իսի*

Վիճակահանութիւն

Մուտքը ազատ է:

ԻՍԻ

ԿՈՉ ԼԻԲԱՆԱՀԱՑ ԵՐԱԽԱՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

Կապոյտ Խաչի Իսիի Տ. Սերենկիւլեան մասնաճիւղը կը կազմակերպէ հանդանակութիւն մը եւ կը սպասէ Յունուար 9 *եւ* 10 *Թուականներուն Մշակոյթի Տան մէջ*, 45, *ռիւ տը լա Տէֆաան, Իսի, ժամը* 14–էն 17:

Նոր Տարուան առիթով չմոռնանք մեր փոքրիկները:

Մեր անդամուհիները յոյսով ձեզի կը սպասեն:

ԼԻՈՆ
ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԵԿԵՂԵՑԻ

87, rue Tronchet — LYON 6e

Ցայտնութեան տօնին առիթով Կիրակի, Յունուար 10, *ժամը* 10·30–*ին, հայրապետական պատարագ կը մատուցանէ՝*

ԳՐԻԳՈՐ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԿԱՊՐՈՑԵԱՆ

Առաջնորդ Ֆրանսայի Կաթողիկէ Հայոց

Պատարագէ ետքտին տեղի պիտի ունենայ ընտանեկան ճաշ Օզանամ դպրոցական կեդրոնի սրահին մէջ,

145, rue de Créqui — LYON 6e

Մասնակցիլ փափաքողներէն կը խնդրուի հեռաձայնել ժողովրդապետական գրասենեակը :

78 – 60 – 52 – 03

ՏՕՆԱԾԱՌ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ միօրեայ դպրոցի Տօնածառի հանդէսը՝ Կիրակի, Յունուար 10, *ժամը՝* 15–*ին, եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ՝*

6, *Կոմիտաս փողոց*

Մուտքը ազատ է:

SOIREE DANSANTE

NOËL ARMÉNIEN

Réservez votre soirée du
Samedi 16 Janvier
pour le Dîner - Dansant du Noël arménien
organisé par la Section d'Alfortville
de la Croix Bleue
— animée par l'orchestre *Gaïdzags* —
Salle Voltaire à Alfortville
Réservations : 43 - 76 - 55 - 89
43 - 76 - 35 - 68

Կ. Ս. Մ.

ԿՐԹԱԹՈՇԱԿԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

1987 – 1988 *տարեշրջանի հարցարանները ստանալու համար, կրթաթոշակի թեկնածուներէն կը խնդրուի դրաւոր կերպով դիմել մինչեւ Յունուարի վերջը*:

LES ANCIENS DU LYCEE
GUETRONAGAN
8, Galerie Montmartre - 75002 PARIS

M.C.A. MARSEILLE
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒՅԹԻ ՏՈՒՆ

12 - 14, rue St. Bazile — 13001 Marseille

SUPER - LOTO
Dimanche 10 Janvier à 15 heures
Nombreux lots de valeur
ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆ
Արժէքաւոր բազմաթիւ նուէրներ:

YAN'S CLUB

5, ave. Reille — 75014 Paris
Samedi 16 Janvier à 20 heures 30

Théâtre arménien
KISSANI présente

LE JOURNAL DE NORAYR

Spectacle suivi d'un dîner

Dîner - spectacle : 150 Frs.
Spectacle seul : 50 Frs.
Réservations : 45. 89. 20. 48

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE

ARMENIEN
LANGUE
VIVANTE

Adultes,
Vous voulez vous exprimer en arménien,
Vous le pourrez en suivant les
COURS DE CONVERSATION

tous les jeudis de 19h à 21h
donnés par :
MOVSES BITCHAKDJIAN

— *Inscrivez-vous sans attendre* —

9, rue de Madrid — 94140 ALFORTVILLE
Tél. : 43. 76. 55. 89

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի օր, Յունուար 10, *ե. օր Ծրնդեանց*:

Ժամը 10·30–*ին պատարագ կը մատուցուի*:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԺԻՐԱՅՐ ՎՐԴ. ԹԱՇՃԵԱՆ

S.O.S.
ECOLIERS ARMENIENS DU LIBAN

Douze ans de guerre
Montée du chômage en flèche
Salaire mensuel moyen : 10.000 Livres Libanaises
Un kilo de viande : 1.000 LL.
Une boite de lait en poudre (1 kg) : 3.000 LL.
Un kilo de pain : 100 LL.
Pas d'écoles publiques
Coût de scolarité pour un élève de maternelle ou primaire : 36.000 LL.
Un crayon, un cahier, un livre : trop chers à acheter
Les enfants de 10-12 ans quittent l'école pour travailler
Cent Francs valent 9.000 Livres Libanaises
Faut-il en dire plus?
Aidons ces petits Arméniens...

Envoyez vos chèques à la
CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE (*Ecoliers du Liban*)
17, rue Bleue — 75009 PARIS

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

CAROUN ԳԱՐՈՒՆ

CAROUN

25, rue Paul Vaillant - Couturier
CLAMART
TEL : 46. 42. 20. 77

SPÉCIALITÉS ORIENTALES
TRAITEUR
ÉPICERIE FINE

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՃԱՇԵՐ.– *Ամէն տեսակի լիւք (միսով թէ ձէթով)*:

■ Մանթը, ■ Սու–պէօրէկ, ■ Միջուկով էօֆթէ
■ Հէրիսա (ապապրաւնով), ■ Լուբիա (փլաքի)
■ Թարամա, ■ Մուրէպպէլ, ■ Քանի մը տեսակ խորոված (ապապրաւնով)
■ Արեւելեան եօթը տեսակ աւնուշեղէն

* *ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ Հաստատութեան կարգ մը ապրանքներ* *

ԸՆՏԻՐ ԽՄԻԶՔՆԵՐՆ ՈՒ ԽՆԱՄՔՈՎ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ ՃԱՇԵՐԸ ԿԸ ԳՈՀԱՑՆԵՆ ԱՄԷՆԷՆ ԲԾԱԽՆԴԻՐ ՔԻՄՔԵՐԸ

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ
8
VENDREDI
8 JANVIER
1988

LE NUMERO : 4,00 F

ՀԱՅԿԱԶՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: (1) 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

63ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.657 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 63e ANNÉE — No 16.657

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ

ԻՆՉ Կ'ԸՍԷ ՎԱՐՉԱՊԵՏ Ֆ. ՍԱՐԳՍԵԱՆ

Երեւանի «Գրական Թերթ»ի Դեկտեմբեր 25-ի թիւին մէջ ուշի քան լման էջ մը գրաւած է «Արմէնփրէս»ի կողմէ Հայաստանի վարչապետ Ֆ. Սարգսեանի հետ կատարուած տեսակցութիւնը: Ան կարեւոր է ու յատկապէս չհեկեան, այն պատճառով որ մօտէն կը չօշափէ կարգ մը հարցեր, որոնց մտահոգիչ ընոյթին տեղեակ է այսօր Հայաստանով քիչ կամ չատ հետաքրքրուող ամէն անձ: Երկրին բնապահական խնդիրներն են անոնք որոնց կարելի չափով չուտափոյթ լուծումին կը սպասէ ամէն տեղացի ու ամէն սիփուռքահայ:

Հրապարակայնութեան նորաբոյս չբրջանէն մինչեւ այսօր, հայաստանեան մամուլին գրեթէ բոլոր անուններն ու թիւերը սլնակներ, էջեր յատկացուցին վրդովեցնող այս կացութեան, որ ինչպէս ծանօթ է Հայաստանի օդը, ջուրը, հողը վարակելէ եաք, ու անոնց միջոցով, կը սպառնայ նաեւ բնակիչներու առողջութեան:

«Արմէնփրէս»ի թղթակիցին առաջին հարցումը կացութեան ընդհանուր արժեւորումի մը կը միտի. ան ոչ միայն գոհացուցիչ նկատելով մամուլին փոխանցածը, հարց կուտայ թէ՝ «ինչպիսի՞ն է հանրապետութեան քնապահական իրադրութիւնը. ի՞նչ է արուած եւ ի՞նչ է արուիլ շրջակայ միջավայրի պահպանութեան նպատակով :

Ֆ. Սարգսեան կը խոստովանի թէ կացութիւնը առայժմ կարելի չէ բաւարար համարիլ, հակառակ անոր որ արդէն չատ բան եղած է շրջակայ միջավայրը բարելաւելու համար: Այս աշխատանքներու սկիզբն է Խորհրդային Միութեան համայնավար կուսակցութեան կենտկոմի ու Նախարարներու խորհուրդի 1975 Ապրիլ 16-ի որոշումը. ու անցած հնգամեակներու ընթացքին բնապահական աշխատանքներու յատկացումը քանի մը հարիւր միլիոն ռուբլի է: 1975 – 85 տասնամեակին ընդհ. առմամբ կրճատուած են շրջակայ միջավայր արատաւորող վնասակար նիւթերը. ու Ֆ. Սարգսեան կը վստահեցնէ թէ միջավայրի ապականումը կանխելու եւ այս արատաւորումները թոյլատրելի չափերու իջեցնելու հարցը, արդէն մօտակայ տարիներուն կրնայ լուծուիլ:

Այս ուղղութեամբ մինչեւ այսօր կատարուած աշխատանքներէն օրինակներու մէջ Ֆ. Սարգսեան կը յիշէ կեղտաջուրները մաքրելու (օրական 720 հազար խորանարդ մեթր) կառուցուած քներ, քիմնաքեռի ալիւմինի գործատան վերակառուցումը, Ալավերտիի մետալագործատուներու բարելաւումը, եւայլն. որոնց չնորհիւ կարելի եղած է աւելի քան երեք անդամ պակասեցնել վնասակար նիւթերու մթնոլորտ արատաւորումը եւ կանխել 1300 թոն թունաւոր նիւթերու Դիլեդ գետը թափիլը: Այս չարքին մէջ են տակաւին Սեւանի ջուրի օգտագործումը 30 միլիոն խորանարդ մեթրի իջեցնող միջոցառումները եւ Կիրովականի քիմիական գործատան մէկ մասին փակումը:

Անշուշտ նման նիւթերու մասին կատարուած գրոյցի մը ընթացքին չէր կրնար չյիշուիլ Զ. Բալայեանի անունը: Թղթակիցը անդրադառնալով «Լիտերատուրնայա Գազետա» թերթին մէջ անոր հրատարակած «Երեւանը՝ դժբախտութեան մէջ» յօդուածին, հարց կուտայ թէ ի՞նչեր կատարուած են Երեւանի դըժբախտութեան գլխաւոր ազբիւր «Նաիրիտ»ի գործունէութեան վնասակար ազդեցութիւններուն մասին:

Ֆ. Սարգսեան ընդարձակ կերպով նախ կը ներկայացնէ կառուցուկի այդ գործատան ներկայացուցած վտանգը. ներկայ ապականութեան լուրջ հարցէն զատ, կը տեղեկանանք թէ մինչեւ 1982 թուականը առկայ էր նաեւ վտանգաւոր պայթում – ներու սպառնալիքը, քանի որ 1930-ին գործատունը հիմնադրուելէ եաք, 1951 եւ 1966-ին կատարուած վերակառուցումները չէին հիմնուած «հարկ եղած կոմպլեքսային մօտեցման» վրայ:

1982-ի թեքնիք նորարարութիւններով վնասակար նիւթերու արտանետումը որոշ համեմատութեամբ նուազեցաւ, 1975-ի 33 հազար թոնէն 1986-ին հասնելով 14.5 թոնի: Հակառակ այս բոլորին, գործատան այն մասը որ նախնական մեթոտներով կը բանի (Կառուցուկ 1), կը շարունակէ մեծապէս սպականել Երեւանի օդոլորտը, արտանետած քլորսպրենի ամպերով: Ու Ֆ. Սարգսեանի հաւաստումով, որ կուզայ հաստատել Զ. Բալայեանի տուած լուրը, Հայաստանի կառավարութեան պնդումներով, Խորհրդային Միութեան Նախարարներու Խորհուրդը որոշած է գայն փակել: (Փակելու այս որոշումին մասին Զ. Բալայեան տուած էր նաեւ ժամանակը՝ – 1987-ի վերջ – իսկ այս տողերը երբ կը գրուին տարուան առաջին օրերուն, տակաւին ոչ մէկ բան տոյզ լուր այս մասին):

Փակելու որոշումին համաւեղ կեդրոնական կառավարութիւնը կ'ըսէ. – «յանձնարարելի է արագացնել հայկական ՍՍՀ-ի տարածքից դուրս նոր գործարանի նախագծման եւ կառուցման մասին 1984 թուականին ընդունուած որոշման կատարումը»:

Սպասումի գոնէ ուրախ տրամադրութիւն մը ներշնչող այս խօսքերուն կը հետեւի հարցում մը, որ սրտցաւ կացութիւն մը կը մատնանշէ. հարցում մըն է ան, զոր չատեր անկասկած պիտի ուզէին ուղղել գեկավար դէմքերու: Արմէնփրէսի թղթակիցը չէ փախցներ տոհիքը, ու կ'ըսէ նախ, թէ բնապահական միջոցառումներու արդիւնքը կրնար աւելի լաւ ըլլալ եթէ խնդրին առընչուած գեկավարները, եւ նաեւ իշխանութեան տեղական մարմինները «առաւել շահագրգռութեամբ մօտենային քնապահական հարցերու լուծմանը»: Ապա կը հարցընէ, թէ այս կարգի միջոցառումներու արդիւնաւէտութիւնը արդեօք չի՞ կանխորոշուիր կատարուած աշխատանքին մակարդակով եւ յատկապէս տրուած որոշումներու կատարման ապահովումով: Այլ խօսքով՝ արդեօ՞ք միջոցառումներու որոշումը կը քաւէ վերջ տալու վնասակար գործունէութեան մը, թէ նոյնքան անհրաժեշտ է նաեւ այդ որոշումներու կիրարկութեան պարագան:

Հաստատական է Ֆ. Սարգսեանի պատասխանը. – «ցաւօք, այդ ամէնն այդպէս է, եւ ես աւելի խիստ կ'ըսէի: Ու կը շարունակէ, թէ անշուշտ չատ աւելի նպատակայարմար կ'ըլլայ որեւէ արդիւնաբերական ձեռնարկութիւն սահմանել առաջ, լայն պարադրկումով մը կշռադատել բոլոր հարցերը, որպէսզի յետոյ հարկաւոր չըլլայ կարգ մը բաներ փոխել: Այս ընդհանուր նշումներէն եաք կը չեշտէ նաեւ թէ՝ «դեռ այժմ էլ, չնայած վերջին տարիներին բնութեան պահպանութեան հարցերի վերաբերեալ խորհրդային Միութեան համայնավար կուսակցութեան կենտկոմի եւ Նախարարների խորհրդի ընդունած մի շարք բանաձեւերի, կարեւորագոյն որոշումներին, ձեռնարկութիւնների շատ դեկավարներ պատշաճ կերպով չեն վերակառուցում»:

«Պատշաճ կերպով չվերակառուցուած այս չատ դեկավարներ»ու մէջբերումը կը յիշեցնէ արդարեւ «Նաիրիտ»ի պատասխանատու անօրէնը որ զարմանքով դիմաւորած էր բողոքներու պատուիրակութիւնը. Սեպտեմբեր 1-ին գործատան վնասակար գոյութեան դէմ բողոքելու եւ անոր փակումը պահանջելու նպատակով հաւաքուած բազմութենէն 10 հոգինոց խմբակ մը ընդունուած էր ձեռնարկի տնօրէնին կողմէ, որ զարմանալով անոնց գայրոյթին հարց տուեր էր. – «ինչո՞ւ այսքան իրար անցած էք, մենք անցեալին աւելի մեծ բանակութեամբ թունաւոր նիւթեր կ'արտանետէինք դէպի մթնոլորտ...:

Կառուցուկի գործատան պատճառած վնասին կը հետեւի փոխադրամիջոցներու ապականումը: Ֆ. Սարգսեան կը յիշեցնէ տրուած որոշումներ, կը յայտնէ թէ բազմաթիւ խախտումներ կան. սեփական ինքնաշարժերու տէրերը հոգ չեն տաներ չարժակներուն, վատորակ վառելանիւթ կը գործածեն, եւայլն:

Կիրարկումի թերութիւններու մասին կը շարունակէ հարցնել «Արմէնփրէս»ի թղթակիցը. այդ թերութիւնները պատճառ դարձան որ Խորհրդային Միութեան Նախարարներու Խորհուրդին քնապահական յանձնախումբը խստիւ քննադատէ ընդունուած որոշումներու կատարման ընթացքը: Ու Ֆ. Սարգսեան կը պատասխանէ, որ ճիշդ է թէ Խորհրդային Միութեան վերին մարմինները մեծ ըմբռնումով վերաբերուած են «քնութեան պահպանութեան մեր հոգսերին», սակայն «ցաւօք, երբեմն մենք իմքներս լիովին կամ ժամանակին չենք կատարում այդ որոշումները:

Հայաստանի քնապահական հարցերու

Ա. Թ.

(Շար.ը Դ. Էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Լ.Տ. ՊԱԼԱՏԻՒ, որ հիւրն էր «Ձերմարտութեան ժամ»ուն, փափաք յայտնեց որ մինչեւ ամսուն վերջ Շիրաք եւ միւս հաւանական թեկնածուներն ալ, գլխաւորաբար Միթերան, պաշտօնապէս դնեն իրենց թեկնածութիւնը: Ելմտական եւ պետական նախարարին համար Շիրաքի համար երեք ամիսը չատ չէ, բացատրելու համար Ֆրանսացիներուն թէ ինչ բան խնդրոյ առարկայ է: Նախապարը կրնայ նոր ապաղգայնացում մըն ալ ընել, ի մտոյ, որ Մաթրա-ի կը վերաբերի:

ԱՐԻԵԼԵԱՆ ԳԵՐՄԱՆԻՈՑ նախագահը՝ Էրիք Հոնէքէր Փարիզ եկաւ 3 օրուան պաշտօնական այցելութեան: Առաջին անգամն է, որ Ֆրանսա կ'ընդունի «միւս Եւրոպա»յէն պետական գեկավար մը: Արեւելեան Գերմանիա, որ համայնավար աշխարհի ապրուստի չարքաղդն մակարդակը ունեցող երկիրն է, կ'ուզէ նաեւ որոշ անկախութիւն եւ անհատականութիւն ցոյց տալ:

ԼԻԲԱՆԱՆի նախագահը կոչ մը ըրաւ միջազգային չօշափելի նեցուկի մը համար որպէսզի լուծուի Լիբանանի տագնապը:

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ տարագրամի պէտք ունի եւ փոխառութեան կը դիմէ... Զուիցերիոյ մէջ: Փնտռուած դրամարը 415 միլիոն ֆրանք է եւ ելմտական չրջանակները կը զարմանան որ խոհեմ Զուիցերիան ընդունած ըլլայ նման գործողութիւն մը, երբ չատ են այն արեւմտեանները, որոնք լեզի համ մը պահած են Նիկոլա Բ.ի նչանաւոր «ռուսական փոխառութենէն», որ 70 տարի է հատուցման կը սպասէ: Խորհ. Միութիւնն ալ զգալի վնաս կը կրէ տոլարի անկումէն, քանի տարագրամի իր եկամուտներուն երկու երրորդը քարիւղի եւ կազի վաճառքէն կ'ապահովէ:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀՊԱՏԱԿՈՒԹԵԱՆ իմաստուններու Ցանձնախումբը (ի չարս ոմանց՝ Անրի Վերնէօյլ) յանձնեց իր տեղեկագիրը, որ 60 առաջարկ ունի: Հոն կը թելադրուի կառավարութեան որ սըրբագրէ հպատակութեան օրէնքը, բայց ոչ ինչպէս ան կը նախատեսէր սկիզբը, այլ աւելի ազատական ոգիով:

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՃԵՄՊՈՐԻՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒՆ

ՀԵՌԱՁԱՅՆ – Հայ Արիներու 25 հոգինոց պատուիրակութիւնը, բաղկացած արիներէ եւ արենոյչներէ, մեծ ընդունելութեան արժանացաւ Սիտնէի օդանաւակայանը: Հայկական կազմակերպութեանց պետերը, նախկին հայ արիներ Եգիպտոսէն, Լիբանանէն գաղթած եւ նաեւ հին գաղութէն եկած էին բազմութեամբ: Մեր բոլոր ազաքը ճեմպորիի բացումէն առաջ հինգ օր հիւրը եղան հայ ընտանիքներու: Բացառիկ համակրանքի եւ հպարտութեան մթնոլորտ մը ստեղծուեցաւ Հայերուն մէջ:

Ճեմպորին բացուեցաւ Դեկ. 31-ի իրիկունը. Նոր տարին սկսաւ եւ ճեմպորին յայտարարուեցաւ բացուած: Առաջին օրէն արդէն հայկական թանակավայրը հաստատուեցաւ եւ նոյն օրը հայկական եռագոյնը բարձրացաւ թէ՛ բանակավայրի կեդրոնը՝ միւս ազգերու կողքին, եւ թէ հայկական բանակավայրը:

Յաջորդ օրը Աւստրալիոյ ընդհանուր կառավարիչը ընդունելութիւն մը տուաւ ի պատիւ բոլոր մասնակցողներու պետերուն: Երջանային երկու պետեր եւ պատուիրակութեան պետը Միչէլ Մեճատուրեան կը ներկայացնէին Հայերը: Յաջորդ օրն ալ վարչապետը այցելեց բանակավայր:

Մթնոլորտը հաճելի է, Լիոնի, Փարիզի եւ Մարսէյլի չրջանը եռանդով կ'աչխատին եւ հայկական թանակավայրը միչտ լեցուն է այցելուներով:

Ճեմպորիին երրորդ օրը, ինչպէս սովորութիւն է, հայկական պատուիրակութիւնը հրաւիրեց բանակումին պետը եւ մասնակցող բոլոր ազգերու պետերը, միջազգային բիւրոյի ընդհ. քարտուղար Լասլօ Նաճին, Եւրոպայի սկաուտական Կոմիտէն եւայլն: Բոլորն ալ ընդունած էին հրաւէրը եւ մեր ազաքը հպարտ կը զգային իրենք զիրենք եւ քալալերուած իրենց աչխատանքներուն մէջ: Ի վերջոյ կը տեսնենք թէ մեզի ամէնէն դժուար նկատուած ճեմպորին, որուն յաջողութեան համար ամիսներ աչխատեցանք, ամէնէն յաջողներէն մին եղաւ:

Ճեմպորին կը շարունակուի. բոլորն ալ լաւ են, յայտագիրը՝ հետաքրքրական: Հայկական երգերն ու պարերը մեծ խանդավառութիւն կը ստեղծեն: Ճեմպորին կը վերջանայ Ցունուար 10-ին: Ցետոյ կը դումարուի համաչխարհային սկաուտական համաժողովը, որուն Հայ Արիներու Միութիւնը կը մասնակցի 4 պատուիրակներով(*):

Գ. Մ.

(*) Գ. Մեծատուրեան մեկնեցաւ այդ նպատակով:

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՀԱՅԿ. ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻ ՓՈԽ ՆԱԽԱԳԱՀ

ՇԱՀԷՆ ԽԱՉԱՏՐԵԱՆԻ ՀԵՏ

ԽՄԲ. — «*Արմէնփրէս*» կը հաղորդէր («*Ծառայ*», Դեկտեմբեր 24) «Մշակոյթի հայկական հիմնադրամի» մը ստեղծումը Ապրիլ 25–ին: Հոն կը տրուէին նաեւ կարգ մը լուսաբանութիւններ անոր ծրագրին եւ նպատակներուն մասին: Ստորեւ կը հրատարակենք մեր աշխատակցին՝ Արմէն – Գլօտ Մուրատեանի տեսակցութիւնը հիմնադրամին փոխ – նախագահ՝ Շահէն Խաչատրեանի հետ, ինչ որ ուղի լայն գաղափար մը կուտայ այս կարեւոր ձեռնարկին մասին:

**

Դեկտեմբերի սկիզբին կ'ուսարտէը Վենետկիոյ հայկական ցուցահանդէսներու շարքին գլխաւոր մասը: Ջրանցքներուն վրայի որմազդերը, ուր կարելի էր «Հայ» բառը կարդալ հայերէն, իրենց տեղը ձգած են «Զարչարանքի հնօրեայ գործիքներ»ուն...: Տոճերու պալատին մէջ ձեռագիրներու ցուցահանդէսը երկարաձգուած է մինչեւ Փետրուար. սակայն Փատուվայի «Սարեան եւ իր ժամանակակիցները» խորագրուածը կը փակուէր Դեկտեմբեր 6–ին: Այդ վերջին օրը գլխուածով լսեցի երկու Իտալացիներու խօսակցութիւնը, իրենց տպաւորութիւններուն մասին. այդ ցուցահանդէսը իրենց համար յայտնութիւն մը եղած էր հայկական նըկարչութեան, որու մասին անչուշտ ոչ մէկ գաղափար ունէին. ցուցասրահէն ներս մտեր էին դիպուածով: Արդարեւ, քաղաքին մէջ նկատելի ոչ մէկ յայտարարութիւն կար: Արդեօ՞ք քաղաքական պատճառներ կային այս երեւոյթին տակ, քանի որ հոս քաղաքապետութիւնը դեմոկրատ – քրիստոնեայ է (հակառակ ըլլալով Վենետկիոյ այլ քաղաքներուն), մինչդեռ ցուցահանդէսը Իտալիոյ համայնավար կուսակցութեան կապուած «Իտալիա — Նորհրդային Միութիւն ընկերակցութեան» հովանաւորութիւնը կը վայելէր: Այսուհանդերձ ցուցադրութեան վայր հանդիսացած Թանգարանը երկու քայլ միայն հեռու էր այն մատուռէն ուր Ճիոթթոյի որմնանկարները կան, եւ Փատուվա այցելող ոչ ոք առանց զանոնք տեսնելու կը մնայ: Աւելի լաւ վայր մը կարելի չէր երեւակայել:

Վերջին նշմար մը եւս. նոյնիսկ եթէ մարդ բազմաթիւ անգամներ տեսած ըլլայ նոյն պատառանները, կրկին կը հիանայ գոյներու այդ համանուագին: Սարեաններ, գեղեցկագոյն որոշ գործերով կը մասնեն միջոցներու զարմանալի խըթնայողութիւն մը, կազմելով նաեւ արդի հայկական նկարչութեան առաջնակարգ օրինակները: Ընտրութիւնը, վոխադրութիւնը, գեղեցումը, ամէն բան արդիւնք է արուեստի ծանօթ քննադատ, Երեւանի Սարեան թանգարանի քանի տարիներու տնօրէն Շահէն Խաչատրեանի տաղանդին: Փատուվա գտնուած ամիսներուն ան մինչեւ անապատ ուժականութեամբ մը լծուած էր հայկական արուեստի քարոզչութեան, լուսապատկերներու ցուցադրութեամբ դասախօսութիւններ տալով Վենետիկ, Ֆէրրարա, մինչեւ Նափոլի եւ անչուշտ նաեւ Փատուվա, ուր վարձատրուեցաւ Տոնաթելլօ չգտնելով, զոր կուտայ քաղաքին Գեղարուեստներու ակադեմիան:

Ժամը 13–ն է. ցուցահանդէսը կը փակուի. պարապ, մեծ սրահին մէջ Շահէն «Տըլէ Եաման» կ'երգէ, զարմացնելով իտալացի պաշտօնեաները, որոնք չատ վարժ չեն տեսնելու փակումի նման ապարոզութիւն: Առիթէն կ'օգտուիմ այս պարապ, շքեղ սրահին մէջ իրեն քանի մը հարցում ուղղելու իրեն յանձնուած նոր պատասխանատուութեան մը մասին. ասիկա «Մշակոյթի հայկական հիմնադրամ»ն է, որ վերջերս մարմին առաւ Երեւանի մէջ: Կը բացատրէ.

– Այս մէկը հանրային կազմակերպութիւն մըն է. նախ գոյութիւն ունէր «Մշակոյթի խորհրդային հիմնադրամ»ը (տնօրէնն՝ լեզուաբան Տ. Լիխաչով), որմէ ետք ամէն հանրապետութիւն ստեղծեց մշակոյթի իր անկախ հիմնադրամը: Նպատակը բազմերես է. հաւաքել ու պահպանել ազգային հարստութիւնը. կոթողներ, գիրքեր ...

– Արդեօ՞ք Կորպաչովեան չըջանի կըրելի դարձուցածներէն է այս ստեղծումը:

– Հաւանօրէն. Կորպաչով արդէն օրինակ հանդիսացած էր իր գիրբերուն համար ստացած գումարէն մաս մը յատկացնելով Սմոլենսկ գտնուող յուշարձանի մը:

– Ի՞նչ տեղ ունի այս հիմնադրամը, մինչեւ այսօր գոյութիւն ունեցող կազմակերպութիւններու միջեւ:

– Օրինակի համար, Մշակոյթի նախարարութիւնը աւելի կը զբաղի ներկայի արժէքներով, բան՝ հիները պահպանելու գործով: Իսկ անշուշտ կը գործակցինք պատմական յուշարձաններու կոմիտէին հետ:

– Նիւթապէս, ի՞նչ ձեւով կը գործէ հիմնադրամը:

– Հայաստանի մէջ իսկ, դրամական երկու հիմնական աղբիւր պիտի ըլլայ. նախ նուէրները, որոնք կարելի պիտի ըլլայ դրկել ուղղակի ձեր անձնական հաշիւէն իսկ: Արդէն բազմաթիւ անձեր ղրկած են: Կայ յատկանշական կէտ մը. երբ նուէր մը կուտաք, կրնաք շեշտել թէ ինչ նպատակի կ'ուզէք որ ծառայէ ան, ինչպէս, օրինակ՝ յուշարձաններու նորոգութիւն, այսինչ բանի գնում...: Որոշ հասոյթ մը պիտի ապահովեն նաեւ վաճառքներու եկամուտները. պիտի վաճառենք ինչ որ մենք կ'արտադրենք. ալպոմներ, նուէրներ, ձայնապնակներ ... եւ գոնս պիտի ծախենք մեր խանութին մէջ, մեր կեդրոնին կից: Օրինակ, արդէն արձանագրեցինք Կոմիտասի պատարագը, որու հրապարակումը մեր առաջին արտադրանքներէն մէկը պիտի ըլլայ: Ասկէ զատ, մենք արտօնուած ենք նաեւ մեզի ի նպաստ աճուրդներ կազմակերպելու, թէ՛ Հայաստան, թէ անկէ դուրս: Ինչպէս նաեւ համերգներ. այսպէսով, օտար արուեստագէտներ կրնան առաջարկել երաժշտահանդէսներ տալ, ի նպաստ Հիմնադրամին:

– Այս մարզին մէջ ի՞նչ ակնկալութիւն ունիք Սփիւռքէն:

– Մեծ սպասումներ, որոնք հիմնադրամի կանոնագրին մէջ նշուած են: Կրնանք ամէն կարգի նուէրներ ընդունիլ, ինչպէս նկարներ, արուեստի առարկաներ...: Ունինք նաեւ տարադրամի հաշիւ մը Արտաքին առեւտուրի դրամատան մէջ, Շահումեան հրապարակին վրայ (Արմենիա պանդոկին մօտ): Ամէն զբօսաշրջիկ կրնայ հոն մուտք գործել եւ մեր հաշիւին պաղկեցնել ինչ գումար որ փափաքի, 100 Ֆ. կամ 100.000 Ֆ.: Ասկէ զատ մօտ ատենէն շրջապտոյտներ պիտի կազմակերպենք արտասահմանի մէջ, որպէսզի հիմնադրամին օժանդակութեան մարմիններ կազմակերպուին:

Ստոյգ ի՞նչ ծրագիրներ ունիք:

– Կոթողի մը կառուցումը, որ «Նարեկացի» պիտի կոչուի, կեչառիսի գմբէթին վերաշինութիւնը, որպէսզի երաժշտասրահի վերածուի, եւ ուրիշ ծրագիրներ, որոնք ժամանակի ընթացքին յայտնի պիտի դառնան:

– Երեւան ո՞ւր է ձեր կեդրոնատեղին:

– Սեւ տուֆէ գեղեցիկ շէնք մը ստացանք, Բաղաբին ուղղակի կեդրոնական

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

«ԵՍ ԱԻԵԼԻ ՆՈՐ ԵՄ»

Նորածին երախան, եթէ նայելու եւ մըտածելու կարողութեամբ օժտուած ըլլար, աշխարհ գալէ անմիջապէս վերջ չուրջը պիտի նայէր եւ պիտի ըսէր.

«Ես ամենանորն եմ: Աշխարհի վրայ ինչ որ կայ, անխտիր, ինծմէ աւելի հին է»:

Ի՞նչ տեսակ զգացում մը կ'ըլլար տակաւ, այդ մասին գաղափար մը կրնանք կազմել վերյիշելով մեր մանկական խօլ եւ երջանիկ օրերը: Այդ չըջանին ալ «նոր» կրնայինք նկատուիլ աշխարհի վրայ: Առանց յստակ գաղափար մը ունենալու այդքան նոր ըլլալու արժէքին ու կարեւորութեան մասին, կը նշմարէինք որ մեր չուրջ չատ բան մեզմէ հին, մեզմէ չա՛տ աւելի հին էր: Եւ երիտասարդական այդ չըջանին, ի հարկէ, մենք նշմարելու պէս կ'ըլլայինք նոր մը ըլլալու միա՛յն առաւելութիւնները: Մեր չուրջինները մեզմէ աւելի մեծ էին, աւելի տարիքոտ, իրենց կեանքի վերջալոյսին հասած, չատ հիւանդ, նոյնիսկ մահամերձ, անհրապոյր, կեանքի իրենց առիթները փախցուցած, կեանքի դժուարութիւններու ենթակայ, եւ դեռ այսպիսի բաներ: Մանկական այդ խօլ եւ երջանիկ չըջանին, դիւրի՞ն է արդեօք նշմարել նոր ըլլալու անպատեհութիւնն ալ, կամ, ինչ որ նոյնն է, մեզմէ աւելի հիներուն մէջ թաքնուած արժէքն ու կարեւորութիւնն ալ:

Կեանքի օրերու հետ միասին, մարդ կը համրորդէ ժամանակի մէջ եւ իր ապրումի կշիռին նժարներէն մէկը, հետզհետէ կ'իջնէ, միւսը հետզհետէ կը բարձրանայ, օր կուգայ որ ապրուած օրերն ու ապրուելիք օրերը դրեթէ կը հաւասարին: Մարդը այլեւս կեանք կոչուած արկածախնդրութեան կէսին հասած է: Այդ պահուն կարծես կանգնած է առեղծադործական լինելութեան միջին կէտին վրայ: Իր չուրջ թէ՛ իրմէ աւելի հիներ կան, եւ թէ աւելի նորեր: Կը նայի ու կ'ըսէ. սա ինծմէ աւելի հին է, բայց սա ինծմէ աւելի նոր է: Կամ, ինչ որ նոյնն է, ես ասկէ աւելի նոր եմ, բայց միւսէն աւելի հին եմ:

Մերութիւնը կերպով մը իր չուրջ իրմէ աւելի հինը չկարենալ տեսնել կը նշանակէ: Մերութիւնն ա՛յն է, որ չուրջը կը նայի եւ միայն իրմէ աւելի երիտասարդները կը տեսնէ: Շուրջինները քանի՞ հոգի տեսած են այն ինչ որ ինք տեսած է իր վաղ մանկութեան, չուրջինները քանի՞ հոգի լսած է անունը այն մարդոց, որոնց հետ եղած է ինք իր մանկութեան վաղ չըջանին, չուրջինները քանի՞ հոգի գաղափար ունի այն ահաւոր ու անմոռանալի դէպքերէն, որոնք պատահած են իր մանկութեան վաղ չըջանին: Մերունին, այն է որ չատ կը մոռնայ թէ որքան հին է ինք եւ կը յուշէ անուններ ու բաներ, որոնք իր դիմացինները անծանօթ կը թուին: Այն ատեն կը չուարի, կ'անդրադառնայ իր տարիքին, ու կ'ըսէ.

– Իրա՞ւ: Ես այդքան հինե՞ր եմ: Սա չուրջիններս ինծմէ իրապէս այնքան տարի վե՞րջ է որ ստեղծուած, աշխարհ եկած են: Ես իմ յուշերուս ու գիտցածներուս մէջ ինչպէ՞ս այդքան հին եղայ:

Ներուս մէջ այնքան առանձի՞ն մնացած եմ...:

Միայն մերունին կրնայ պատկերացնել այսպիսի առանձնութեան մը տըխրութիւնը:

**

Բայց հարիւր տարեկան, հարիւրտասը տարեկան մարդն անդամ, կրնայ իր չուրջը տեսնել բաներ որոնք իրմէ աւելի, իրմէ չա՛տ աւելի հին են: Սա կամուրջը, սա չէնքը, սա պալատը, սա ծառը, սա հողն ու ապաղը, սա աքանչելի ծովածոցն ու հանդիպակաց բլուրները, եւ դեռ ինչե՛ր ու ինչե՛ր հարիւր տարեկան մարդէն, հարիւր տարեկան մարդուն ալ մեռած գացած հօրմէն չատ աւելի հին են: Հրապարակին վրայ բարձրացած սա արձանը, կամ բեմին վրայ ներկայացուած սա թատերախաղը, նուագուած սա սկնֆոնին, եւ դեռ ինչե՛ր ստեղծուեցան այն ատեն երբ հարիւր տարեկան մարդը աշխարհ իսկ չէր եկած: Հարիւր տարեկան մարդ մը որքա՞ն չատ բան կրնայ տեսնել իր չուրջ, որոնց դիմաց պիտի ըսէր. «ես ասոնցմէ նոր եմ, ես ասոնցմէ վերջը ստեղծուած եմ, ինծմէ առաջ ապրուած որքան երկար կեանք մը կայ...»:

**

Գիշերները երբեմն մեղեդիներ կը հընչեն ականջներուս մէջ: Ականջ կուտամ անոնց ու կ'արբենամ: Գիտեմ, այդ մեղեդիներուն ծանօթ չեն ո՛չ զաւակներս, ոչ ալ մեր չրջանի երիտասարդները: Եւ եթէ անոնք լսէին այդ մեղեդիները, պիտի զարմանային թէ ինչո՞ւ այդքան կ'արբենամ անոնցմով:

Կարելի՞ է բացատրել:

Ռ. Հ.

ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԵԱՆ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԵՒ ԽԱՌՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ ՄԷՋ

Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան Ազգային Կեդրոնական Վարչութեան Կրօնական եւ Խառն ժողովները, Դեկտեմբեր 14 – 18, ունեցած են չարունակական չորս նիստեր՝ երկուքը՝ Կրօնական ժողովի, երկուքը՝ Խառն ժողովի:

Կրօնական ժողովը զբաղած է Հայց. Եկեղեցւոյ խորհրդակատարութեանց եւ ծիսական արարողութեանց, յատկապէս Մաչառոց – ծիսարանի վերանայման, այժմէականացման եւ միօրինականացման աշխատանքով: Վերախոհուած Մաչառոցը արդէն տպագրութեան յանձնուած է, աշխարհաբար թարգմանութեամբ միասին, լոյս տեսնելու համար մօտ աւուրներն: Ժողովը զբաղած է նաեւ քրիստոնէական դաստիարակութեան եւ առ այդ տարուած ու տարուելիք աշխատանքներուն համար աւելի մղում տալու նախանձախընդրութեամբ: Որոշուած է հայեցի աւանդութեամբ կրօնական դաստիարակութեան ուժ տալ բոլոր թեմերու ծուխերուն մէջ: Հարկ տեսնուած է ուժ տալ ժողովրդական հրատարակութեանց, լրատուա – տեսողական միջոցներու օգտագործումին եւ Անթիլիասի կեդրոնէն միասնան հայրերու այցելութիւններուն, թեմական իշխանութեանց հետ գործակցաբար: Ժողովը վերահաստատած է հայ եկեղեցւոյ հիմնական սկզբունքը՝ թէ մըկըրտութիւններու եւ պսակադրութիւններու առիթով կնքահայրերը պէտք է ըլլան հայ եկեղեցւոյ անդամ, թէ ուժ պէտք է տրուի հաւատացեալներու չատախակի հաղորդութեան եւ այն տեղերը՝ ուր պատարագները չատ ուշ կը սկսին, ստիպողական պայման չնկատել նախորդ իրիկունէն սկսող ծոմապահութեան ատենդութիւնը եւ հաւատացեալներուն թոյլ ծոմապահութեան տեւողութիւնը, թելադրելով միանգամայն որ հետու մնան ոգելից ըմպելիներէ: Ժողովը զբաղած է նաեւ աղանդաւորական ծայրայեղական ձգտում ունեցող եւ աւետարանական անուններ գործածող քարոզչական չարժումներու հարցով: Խստօրէն դատապարտուած է բոլոր օտարածին այն չարժումները՝ Եհովայի Վկաներու, Շաբաթապահներու եւ այլ կազմակերպութիւններ, որոնց ապաստարկուներն ու տարածիչները կը թափանցեն հայ ընտանեաց մէջ:

Մէկ խօսքով, Կաթողիկոսական Վեհարանը պիտի ըլլայ հայ ընտանիքի պաշտպանը ամէն տեսակ վտանգներու դիմաց:

Մի՛այն ծերունին կրնայ պատկերացնել այսպիսի առանձնութեան մը տըխրութիւնը:

**

Բայց հարիւր տարեկան, հարիւրտասը տարեկան մարդն անդամ, կրնայ իր չուրջը տեսնել բաներ որոնք իրմէ աւելի, իրմէ չա՛տ աւելի հին են: Սա կամուրջը, սա չէնքը, սա պալատը, սա ծառը, սա հողն ու ապաղը, սա աքանչելի ծովածոցն ու հանդիպակաց բլուրները, եւ դեռ ինչե՛ր ու ինչե՛ր հարիւր տարեկան մարդէն, հարիւր տարեկան մարդուն ալ մեռած գացած հօրմէն չատ աւելի հին են: Հրապարակին վրայ բարձրացած սա արձանը, կամ բեմին վրայ ներկայացուած սա թատերախաղը, նուագուած սա սկնֆոնին, եւ դեռ ինչե՛ր ստեղծուեցան այն ատեն երբ հարիւր տարեկան մարդը աշխարհ իսկ չէր եկած: Հարիւր տարեկան մարդ մը որքա՞ն չատ բան կրնայ տեսնել իր չուրջ, որոնց դիմաց պիտի ըսէր. «ես ասոնցմէ նոր եմ, ես ասոնցմէ վերջը ստեղծուած եմ, ինծմէ առաջ ապրուած որքան երկար կեանք մը կայ...»:

**

Գիշերները երբեմն մեղեդիներ կը հընչեն ականջներուս մէջ: Ականջ կուտամ անոնց ու կ'արբենամ: Գիտեմ, այդ մեղեդիներուն ծանօթ չեն ո՛չ զաւակներս, ոչ ալ մեր չրջանի երիտասարդները: Եւ եթէ անոնք լսէին այդ մեղեդիները, պիտի զարմանային թէ ինչո՞ւ այդքան կ'արբենամ անոնցմով:

Կարելի՞ է բացատրել:

Ռ. Հ.

նիքներու մէջ եւ մոլար վարդապետու – թիւններով անոնց միտքերը կը պղծ – տորեն:

Ազգ. կեդր. վարչութեան կրօնական եւ քաղաքական ժողովները իրենց խառն նիստին զրաված են էջմիածնի եւ Կիլի – կիոյ Կաթողիկոսութեանց միջեւ յառաջ տարուող յարաբերութեանց եւ իօսակ – ցութեանց հարցով: Ժողովականները տե – ղեկացած են բովանդակութեան 1987 Նոյեմբեր 10 թուակիր այն նամակին, զոր Գարեգին Բ. զրկած է Ամենայն Հա – յոց Կաթողիկոսի (ի պատասխան Յունիս 9 թուակիր անոր նամակին): Գարեգին Բ. իր նամակին մէջ յատակօրէն արտա – յայտած է Իառն ժողովին հիմնական տեսակէտը եւ նշած՝ թէ «Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութիւնը կը հաւա – տայ որ փոխադարձ յարաբերութիւնները եւ առանց նախապայմանի արտքայ իօս – ակցութիւնները միակ ճամբան են հար – թելու համար տակաւին յամեցող կարգ մը տարակարծութիւնները եւ առաւել եւս ամրացնելու համար Հայ Եկեղեցւոյ միութեան գործնական արտայայտութիւ – նը հայ ժողովուրդի կեանքին մէջ»: Իր նամակով Գարեգին Բ. անդամ մը եւս ա – ռաջարկած է Ամենայն Հայոց Հայրա – պետին, որ վերոկրն իօսակցութիւնները եւ միասնականութեան ու գործակցու – թեան մթնոլորտը զօրանայ երկու կա – թողիկոսական Աթոռներուն միջեւ: Ժո – ղովը որոշած է այս տարի Հոկտեմբերին դումարել Ազգ. Ընդհանուր Ժողովը՝ Անթիլիասի մէջ. նոյն թուականին տեղի կ'ունենայ նաեւ Ս. Միւռոնի օրհնու – թիւն: Որոշուած է նչել Զարեհ Կաթողի – կոսի վախճանման 25ամեակը:

ՊՈՒՏ ՄԸ ԺՊԻՏ

Երիտասարդ նկարիչը յանկարծ խան – դավառուած համրուրեց բնորդուհին (մո – տէլը):

Վիրաւորուած ձեւանալով՝ աղջիկը ըսաւ.

– Դուն քու բոլո՞ր բնորդները կը համ – բուրես:

– Ոչ, – անկեղծօրէն պատասխանեց նը – կարիչը, – դուն առաջինն ես:

– Իսկ չա՞տ բնորդներ ունեցած ես:

– Ամէնը չորս հատ. չորցած տառեխ մը, գլուխ մը սոխ, ափսէ մը եւ դուն:

**

Կալուածատէր մը ծառայ կը վարձէ:

– Վճարումը քիչ է, կը դժգոհի թեկ – նածուն:

– Բայց նկատի ունեցիր, որ ես քեզ ա – մէն օր պիտի հագուեցնեմ եւ կերակրեմ:

– Լաւ, համաձայն եմ:

Միւս առաւօտ տէրը կը սպասէ, ծա – ռան չի յայտնուիր: Կ'երթայ մօտը.

– ինչո՞ւ չես ելլեր, ա՛յ տղայ:

– Ջեզի կը սպասեմ, – կը պատասխանէ ծառան, – դուն չըսի՞ր որ պիտի հագ – ուեցնես զիս ու կերակրես:

ԳՈՐՏՈՊԱՅԻ Հ.Ց.Դ. «ԱՆԴՐԱՆԻԿ» ԿՈՄԻՏԷԻ ՅՕԱՄԵԱԿԸ

Գորտոպայի Հ. Ց. Դ. «Անդրանիկ» կոմիտէութիւնը բոլորած է իր 60ամեակը:

Գորտոպա Արժանթինի երկրորդ քա – զաքն է իր բնակչութեամբ, ճարտարար – ութեամբ, երկրագործութեամբ եւ անաս – նարուծութեամբ: 1910 – 12 թուականներուն փոքր թիւով հայութիւն կ'ապ – րէր հոն, բազկացած խարբերդցիներէ, տիվրիկցիներէ, թոմարզացիներէ եւ չո – մախլուցիներէ, որոնք զացած են քանի մը տարի աշխատելու եւ վերադառնալու երկիր. սակայն վրայ կը հասնի Ա. Աշ – խարհամարտը եւ հայկ. ցեղասպանու – թիւնը. զաղթականներ կը մնան հոն վերջնապէս: 1925–ին կը սկսի հայութեան թիւը չատնալ. ներկայիս կը հասնի 4000ի:

Գաղութը ունի մէկ եկեղեցի, մէկ ազ – գային վարժարան, դերեզմանատուն եւ Գաղութային վարչութիւն մը:

1927 Նոյեմբերին, խումբ մը Հայեր ոգեորուած ազգային ոգիով, կը հաւաք – ուին Յովհաննէս Օսնիկեանի տունը եւ օգ – տուելով Թադէոս Մեծատուրեանի ներ – կայութենէն կը կազմեն Հ. Ց. Դ. նոր կոմիտէութիւն մը, կապուելով Հարա – ւային Ամերիկայի Հ. Ց. Դ. մեկուսի կո – միտէին: Համբարձում Քէօչէկեան 15 տարի ձրի կը տրամադրէ սենեակ մը՝ որ կը դործածուի իբր ակումբ:

«Անդրանիկ» ակումբը ներկայիս ունի իր մարզադաշտը, լոգասազանը, իր յա – րակից բաժանմունքներով (2500 քառա – կուսի մեթր): «Անդրանիկ» ակումբի յար – կին տակ կը դործեն հարիւրէ աւելի ար – ծուիկներ, Զաւարեան Պատանեկան Մի – ութիւնը, Հ. Ց. Դ. Արմենիա երիտա – սարդաց Միութիւնը, Հ. Օ. Մ.ի «Սօսէ» մանանահիւղը, Հ. Մ. Ը. Մ.ը, Համազ – գայինը:

1934 Օգոստոս 21–ին, Գորտոպայի հի – անդանոցին մէջ թոքախտէ կը մեռնի հերոս Արամ Երկանեան: 25 տարի ետք, դաղափարի իր ընկերները հերոսին ա – ճիւնները կը փոխադրեն «Անդրանիկ» ա – կումբի յարկին տակ չինուած մարմար – եայ դամբարանը (նուէր՝ Յակոբ Չէքեա – նի), որ կը դառնայ ուխտատեղի մը:

1936–ին Սիմոն Վրացեան կու տայ ա – ռաջին այցելութիւնը Գորտոպայի, ըս – տեղծելով մեծ խանդավառութիւն դա – դութին եւ կուսակցութեան մէջ: 1941–ին Գորտոպա կ'այցելէ «Արմենիա»ի խմբա – պիր Արսէն Միքայէլեան եւ կը հիմնէ Ար – մենիա Երիտասարդաց Միութիւնը: 1952 Մայիս 28–ին, կուսակցութեան աչխա – տանքով եւ Գէորգ Արծիւեանի օժանդա – կութեամբ «Արմենիա» կը կոչուի այն փողոցը, ուր կը գտնուին ազգային կալ – ուածները – դպրոց, եկեղեցի, հանդիսա – սրահ – կնքահայրութեամբ Գրիգոր Ե – րամեանի:

1957–ին Սիմոն Վրացեան երկրորդ ան – դամ ըլլալով կ'այցելէ Գորտոպա, ըն – կերակցութեամբ Ճորճ Մարտիկեանի: Այս անդամ կ'ընդունուի կառավարութեան կողմէ, իբրեւ Հայաստանի նախկին վար – չապետ եւ կ'արտօնուի որ եռագոյնը պարզուի Ազատարար Սան Մարթինի հր – րապարակին վրայ, երբ Սիմոն Վրացեան ծաղկեպսակ մը դետեղէ: Այդ տարիէն ի վեր, Մայիս 28–ի ամէն տօնախմբութեան՝ Արժանթինի դրօշակին կողքին, հոն կը ծածանի հայկական եռագոյն դրօշը:

1957 Մայիսին թաղումը կատարուած է «Անդրանիկ» ակումբի նոր վաւոյքին: 1980–ին ընդարձակուած է հին ակումբը եւ օժտուած աւելի յարմարութիւններով: 1965–ին, Հայաչատ Թաղամասի փողոց – ներէն մին կոչուած է Զօր. Անդրանիկի անունով:

60 տարի առաջ հայրերն ու մեծ հայ – րերը կազմեցին «Անդրանիկ» կոմիտէու – թիւնը. անոնց զաւակներն ու թոռները ոտանձնած են կուսակցական պատաս – խանատուութիւնը եւ մօտէն կը հետե – ւին գործող քոյր կազմակերպութիւննե – րու աչխատանքներուն:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱԻԱՌԷՆ

ՄԵԾԱՐԱՆՔ՝ ՏԻԿԻՆ Գ. ԳԱՅԹԱՆՃԵԱՆԻ

Լիոն.– Զորեքչաբթի, Դեկտեմբեր 16–ին, Լիոնի Հայկազեան միօրեայ վարժա – րանի աչակերտութիւնը իր յիչատակելի օրերէն մին կ'ապրէր: Կէսօր էր: Ըստ սովորութեան աչակերտները հաւաքուած էին Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ կից սրահը, ճա – չելու:

Սակայն, սրահին մէջ տարօրինակ ե – ռուզեռ մը կար: Երախաները կը փսփսա – յին իրարու, անոնց դէմքերուն վրայ իր պարտականութիւնը կատարած աչակեր – տի մը գոհունակութեան արտայայտու – թիւնը կար:

Վերջապէս, վարժարանիս ուսումնական խորհուրդի պատասխանատուներէն Պ. Գե – ղամ Կանանեան՝ աչակերտները եւ ներ – կայ հիւրերը պահ մը լռութեան հրաւի – րելով ըսաւ, անակնկալ մը, աւետիս մը ունէին աչակերտները իրարու հաղորդե – լու:

Երէց աչակերտներէն Թալին Քարամի – նասեան՝ բարձրախօսին մօտենալով կար – դաց հետեւեալ ուղերձը, ուր կ'ըսէր.– «Մեր չատ սիրելի Տիկին Գայթանճեա – նը, 25 տարիներ կապուած մնալով Հայ – կազեան վարժարանին, 36 տարիներ ու – սուցչական աստիճանին, ասկէ մի քանի օ – րեր առաջ այսինքն Դեկ. 13–ին, կիրակի օր, արժանացաւ Ամենայն Հայոց Կա – թողիկոսի կոնդակին: Տիկին Գայթանճ – եանի անձը նոյնացած է իր գործին հետ: Հայկազեանը վարժարան մը չէ ա – նոր համար, այլ, միջավայր մը՝ ուր ան կը չնչէ ու կ'ապրի: Ինչ որ ալ ըլլայ իր անձնական տրամադրութիւնը, միչտ նոյն զուարթութեամբ կը բարձրանայ ան ամպիոն, դասարանէն դուրս ձգելով իր ցաւերն ու նեղութիւնները:

Անընդունակ տգան խակ չի վհատեցներ դինքը, քանի որ ան ունի իր պաչտօնին խորունկ գիտակցութիւնը եւ իր հոգւոյն մէջ կը կրէ ուսուցանելու կոչումը: Կը սիրէ բոլոր աչակերտները անխտիր: Գի – տէ լծնել անոնց հոգեբանական մակար – դակին, զանոնք հասկնալ չնչալով, անոնց պարզ ու անմեղ էութենէն թափանցե – լով կու տայ աչխատութեան հաճոյքը եւ սէրը՝ մեր մայրենի լեզուին:

Իր հրայրքը չի պակսիր քնաւ, տարինե – րը փոխանակ յառաջանալու, կը նահան – ջեն կարծէք իր առջեւ, աւելի զօրացնե – լով իր կորովը եւ բազմապատկելով սէրն ու խանդավառութիւնը դպրոցական այս յարկին:

Իր այս անհուն զոհաբերութեան փո – խարէն այսօր մենք ի՞նչ կրնանք տալ ա – նոր իրրեւ վարձատրութիւն, սիրելի ըն – կերներ: Եթէ ոչ՝ մեր յարգանքը եւ խոր սէրը մեր անխոնջ եւ վաստակաւոր վարժուհիին»:

Ուրիչ աչակերտ մը, Նայիրի Աբրա – համեան՝ կարգաց նոյն տողերը Ֆրան – սերէնով:

Իսկ վարժարանի ուսուցչութեան կողմէ Տիկին Անահիտ Պահատուրեան՝ քանի մը խօսքով գրուատեց Տիկին Գայթանճեա – նի գործը:

Պ. Գեղամ Կանանեան յանձնեց աչա – կերտութեան կողմէ նուիրուած յիչա – տակը:

Տիկին Գեղանոյշ Գայթանճեան, երջան – կութեան արցունքներով ողողուած՝ չը – նորհակալութիւն յայտնեց բոլորին եւ այս գողտրիկ հանդիսութիւնը վերջ գը – տաւ աչակերտներուն ջերմ ծափահարու – թիւններով:

Ե. Գ.

ԽԱՐԻՍԽԷՆ ՀԵՌՈՒ

(Վ Է Պ)

ՆԻԿՈՂՈՍ ՍԱՐԱՖԵԱՆ

ՄԱՄՆ ԱՌԱՋԻՆ

Բ.

Զարուհի արդէն չատ չուտ տեղի տը – ւած էր: Ո՞ւր կրնար երթալ աւտնկ դի – չերով: Կը սոսկար բաժանումէն, հակա – ռակ որ կը տեսնէր զայն՝ ամբողջ սըր – տով: Հառաչեց, հեծկլտաց, դարձաւ մէկ կուչտին միւսին, դարձաւ պատին ու դը – լուխը ափերուն մէջ առած՝ քնացաւ:

Շատ քաղցր թուեցաւ անոր հեզ, թեթեւ չունչը՝ կիրակոսին, որ խաղաղած ար – դէն՝ ծունկի՝ անկողնին մէջ, կը քաչէր կնոջ գուլպաներն ու հագուստները: Ծռե – ցաւ, համբուրեց անոր տաք, կարմրած այտերը:

Գ.

– Ոչ Կոտեանի յարձակումները, ոչ ալ փարիզի դժուար կեանքը կրցան հեռացը – նել տղաքը հոսկէ, – կ'ըսէր Բարթող: Հոս կը հաւաքուինք զրեթէ ամէն դիչեր: Կիրակի ամբողջ օրը հոս ենք: Հոս կը ճա – չենք: Թաղը ունի բազմաթիւ հայ եւ յոյն ճաչարաններ: Հոս կը ճնկենք: Պոլսոյ ա – մէնէն մօտիկ տեղն է Սէն Միչէլ: Ամէն հայ հոսկէ անցած է զրեթէ: Եւ ամէն մարդ որ անցեալը կ'ուզէ յիչել, հոսկէ կ'անցնի: Միջազգային երկիր է հոս, չի – նացի, ռուս, ճաբոն, անգլիացի, Ֆրան – սացի, թուրք, պարսիկ, հոս են աչխար – հի ամէն կողմէ եկած իչխաններ, սըտ – րուկներ, ուսանողներ, խաչագողներ, ինչ որ ուզես:

Կը խօսէր Սիւրիայէն նոր եկած պա – տանիի մը, որ մոխիկ կ'ընէր չմորած: Բարթող առած էր զայն՝ իր թեւարկու – թեան տակ, ինչպէս իր սովորութիւնն էր ընել ամէն իրեն դիմողին: Պիտի առաջ – նորդէր զայն հետզհետէ զրական միջա – վայրէ ներս՝ յայտարարելով ապագայ, արժէքաւոր մտաւորական մը:

Ցոգնած երէկուան գինովութենէն՝ Բարթող կը յօրանջէր մերթ ընդ մերթ ու մէկ ձեռքը կուչտին կը ցցէր իր բար – ձրը կիսանդրին: Ու որպէսզի ձանձրալի չըլլար իր յանկարծակի լռութիւնը՝ մի – սին, կը մրմնջար.

– Շարաթ դիչեր է, ամէնքն ալ կու – գան, քիչ վերջ. գիտեն որ հոս կ'ըլլամ, կուգան, անպատճառ կուգան:

Բայց երիտասարդ մտաւորականները կ'ուչանային, ու սիւրիացի պատանին կը հիասթափուէր քիչ քիչ: Կ'ազդուէր առա – ւելապէս Բարթողին խրոխտ ու գոռոզ կերպարանքէն:

Սրճարանը վառեր էր իր լոյսերը, որոնք կ'արտացոլային հայելիէ հայելի: Ելեկ – տրական հովահար մը կը բզզար ու կը դառնար լինքն իր վրայ, ծուխի փոշի մը մէջէն: դուռը կը բացուէր ու կը գոց – ուէր ամէն պահ: Կը մտնէին ու կ'ելլէին մանչ, աղջիկ, ամէն տեսակէ ու ամէն ազգէ:

Գանձապահ կինը սեղանին առջեւ պըղ – տիկ հացեր կը ճեղքէր ու դանակի մը ծայրով կարագի բարակ խաւ մը կ'ան – ցընէր անոնց վրայ: Ծառայ մը դասաթ – ները, ջուրը կը խոթէր ու կը հանէր: Ու – րիչ մը կը սրբէր զանոնք եւ կը չարէր:

Լերան մը կատարէն նայող մէկու մը պէս կը նայէր սրճարանին տէրը՝ իր խո – չոր փորը անկած: Որքան երանի տուած էր Բարթող՝ անոր, երբ պէտք կ'ըլլար դալ նստիլ հոդ ամբողջ օրը, իր անգործ եղած օրերուն: Կը հաչուէր ան՝ մօտա – ւորապէս անոր չահածը ու կը տարուէր երեւակայութիւններով, զորս կարելի պիտի ըլլար իրականացնել այդ դումա – լով: Դրամ սիրող մը չէր Բարթող եւ ոչ ալ կ'ուզէր ըլլալ այն հարուստներէն, որ դը – րամ կը հալածեն չարունակ, կենդանի անյագութեամբ: Դրամը գործիք մըն էր:

– Ես կը պաչտեմ աղուոր կիները, – ըսած էր ան ընկերոջ մը, – կ'ուզեմ լաւ հագուիլ, լաւ ուտել, խմել քէոնիօ կամ օղի եւ չաչխատիլ, չաչխատիլ այլե՛ւս ... յանուն Աստուծոյ...

Բարթող տեսած էր Պուլկարիա՝ ամէ – նէն ահաւոր թշուառութիւնը: Հայրն ու մայրը մեռած էին, երբ հազիւ հինգ տա – րու էր ինք: Ազգականի մը չնորհիւ հոդ ու ջուր կրելով հասած էր տասնեւվեցին: Զկրնալով տանիլ, փախած էր Ռումա – նիա, ուր կօչկակար եղած էր եւ զերա – սան՝ իր պարապ ժամերուն: Ընդհանուր պատերազմին անցած էր Ռուսաստան, զաղթականներուն հետ: Գացած էր մին – չեւ Կովկաս: Եղած էր կամաւոր: Տա – ռապած էր, հիասթափուած էր մանա – ւանդ: Զինադադարին անցած էր Պոլիս, ուր տարի մը ուսանած էր՝ զիչերները հանրակառք քչելով: Ծաչած գեռնախըն – ձորով ու ցամաք հացով մնացած էր չատ անգամ: Երեք տարի զերասանութիւն ը – րած էր: Աչօթի նորէն ու ինչ որ ամէնէն դէչն է առանց անկողնի: Պառկած էր բե – մին կարասիներուն վրայ, հանդիպած տեղը:

(Շար. 13)

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՎԱՉԷ ՏԷՄԻՐՃԵԱՆ

Նկարիչը իր գործերը կը ներկայացնէ Եան'ց քլէօզ (5 ավընիւ Ռէյլ, Փարիզ 14) Յունուար 12–էն սկսեալ – բացում ժամը 18–ին – մինչեւ Յունուար 30:

Յուցահանդէսին ընդհանուր թեման է՝ երթ ծուարած երկնքի մը ներքեւ

(Շար. Ա. Էջէն)

ատուար թղթածրարին մէջ նկատելի տեղ մը կը գրաւէ Սեւանի պարագան: Ան մեծ տագնապ կը պատճառէ ժողովուրդին. Արփա – Սեւան ջրատարի կքած մասերու վերանորոգումը աւարտած չէ: Ու թղթակիցը այս տուեալները յիշելէ ետք հարց կուտայ. այսօր չօչափելի ի՞նչ միջոցներ ձեռք կ'առնուին Սեւանի պահպանութեան, հազուագիւտ իշխան ձուկի փըրկութեան համար, որ արդէն տեղ գրաւած է «Կարմիր գիրք»ին մէջ: Եւ վերջապէս, որո՞ւ մեղքով տեղի ունեցած է այս բոլորը:

Հայաստանի վարչապետը կը պատասխանէ որոշ անկեղծութեամբ, թէ լիճին մակարդակին իջնելը «միայն մէկ հարցի կամայական, չկշռադատուած լուծման տխուր օրինակներից մէկն է»: Արդարեւ, յատկապէս այս մասին շատ բան գրուեցաւ եւ ըսուեցաւ. Ջրատարի տխուր պատմութենէն մինչեւ անփոյթ վերաբերումի հետեւանք դիտարկուած խախտումներ, ինչպէս՝ լիճին ջուրերու ապականումը, իշխանի անյայտացումը, բազմաթիւ ծալքերով այս հարցը երկար տարիներ զբաղեցուցած էր մտահոգութիւններու, զորս երկրորդական դիրքի մղեց օդոլորտի աւելի ծանրակշիռ կացութիւնը: Ու Սեւանի մասին հետաքրքրական է լսել Ֆ. Սարգսեանի ըսածները, տարեվերջին համար կատարուածը ու առաջարկներ ներկայացնելու, կը կազմուի յատուկ յանձնաժողով, որու համաձայն կքումը տեղի ունեցած է լեռնային ապարներու յատկութեան փոփոխութիւնով: Մինչեւ 1987-ի վերջաւորութեան կը ըսպասուի որ աշխատանքը վերջանայ ու ջրատարը պատրաստ կ'ըլլայ չահագործման: Ներկայիս աշխատանքները կ'ընթանան Հայաստանի Նախարարներու Խորհուրդին մշտական հսկողութեան տակ: Ապա Ֆ. Սարգսեան կը խօսի կատարուած միջամտութիւններու արդիւնքներուն մասին. 1970 – 80 տասնամեակին լիճի մակարդակը իջած էր 75 սմ. ապա 1981 – 86 շրջանին չնորհիւ Արփա – Սեւանի մատակարարած ջուրին, անփոփոխ մնաց. իսկ 1988 Յունուար 1-ին կը ըսպասուէր որ 10 սմ. բարձրացած ըլլայ:

Սեւանի կացութեան բարելաւումին համար կարեւոր է նաեւ շրջակայ օդակաճեւ կոյուղիի մը կառուցումը, 1988 – 90 թուականներուն, որ պիտի արժէ 120 միլիոն ռուբլի: Այս կառոյցին չնորհիւ բոլորովին առաջքը պիտի առնուի աղտոտ ջուրերու լիճը թափուելուն:

Որպէս վերջին հարց, «Արմենփրէս»ի թղթակիցը կը ներկայացնէ Հայաստանի աթոռակալ Գեղարդի պատասխանը. Ծանօթ է որ յատկապէս Զէնոպիլի պատահարէն ետք մեծ յուզում սկսած է պատճառել երեւանի այդքան մօտ (25 քմ.) նման կառոյցի մը գոյութիւնը: Այս մասին ի՞նչ դասեր քաղուած են, անվտանգութեան ինչպիսի՞ լրացուցիչ միջոցներ առնուած են Մեծամօրի համար. նաեւ, որո՞նք են Հայաստանի մէջ կորիզային ուժանիւթի հեռանկարները:

Ֆ. Սարգսեան կ'ապահովցնէ թէ 1986ին հարկաւոր թէքնիք միջոցառումները իրագործուած են աթոմակայանին համար, որոնք կարեւոր համեմատութեամբ աւելցուցած են անվտանգութիւնը: Այդ աշխատանքները կը շարունակուին: Իսկ ինչ կը վերաբերի երկրին մէջ աթոմային ուժանիւթի զարգացումին, ինչպէս ըսուած էր արդէն, աթոմակայանի երկրորդ հերթը հանուած է կառուցուողներու շարքէն եւ «հանրապետութիւնում աթոմային ուժանիւթի յետագայ զարգացում չի լինի»: Ուժանիւթի պահանջը պիտի գիմագրաւուի ջերմաելեկտրակայաններու եւ ջրակուտակիչ ելեկտրակայանով, «եթէ յաջողուի այն կառուցանել»:

***

Շատ խորհրդածութիւններ կը թելադրեն Ֆաղէյ Սարգսեանի պատասխանները. ամէնէն կարեւորը սակայն այն է որ անկախ նոյնիսկ բառածներէն, նման տեսակցութիւն մը ամէն բանէ առաջ կը վերակայէ հրապարակայնութեան որոշ ներկայութեան մը Հայաստանի մէջ: Ուրախալի ու յուսադրիչ այս ապատորութիւնը որպէսզի մնայուն համոզումի վերածուի տեղացի ու սփիւռքի Հայերու համար, կը մնայ կիրարկումներու լուրերը ունենալ Սեւանի, օդոլորտի, Մեծամօրի ու Հայաստանի ներկայ պատկերը մթագնող մեծ ու փոքր յարակից այլ խնդիրներու մասին:

Ա. Թ.

Տէր եւ Տիկին Յակոբ Պահրի,
Օր. Անահ Կերտման,
ինչպէս նաեւ Կերտման, Էլմայեան, Դաւիթեան, Ասատուածատուր, Ճանմեան, Խմբերեան, Ճեվահիրճեան եւ Շահպազ ընտանիքները
խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, քրոջ եւ զարմուհիին՝

ԱՑՐԻ ՏԻԿԻՆ ԳՐԻԳՈՐ ՊԱՀՐԻՒ
(ծնեալ՝ Մարի Կերտման)

յանկարծական մահը, որ պատահեցաւ Յունուար 2-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երկուշաբթի, Յունուար 11, ժամը 10·30-ին, Փարիզի Ս. Յովհ. – Մկրտիչ եկեղեցին, 15, rue Jean-Goujon:

Մասնաւոր մահագդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իրրեւ այդ նկատել:

***

Նախընտրաբար՝ փոխան ծաղիկի նուէրները Հ. Բ. Ը. Մ.-ի կամ այլ բարեսիրական հաստատութեանց:

«ՅԱՌԱՋ»-ը Մեր ցաւակցութիւնները ողբացեալին ընտանիքին:

ԼԻՈՆ

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԵԿԵՂԵՑԻ
87, rue Tronchet — LYON 6e

Ցայսնութեան տօնին առիթով կիրակի, Յունուար 10, ժամը 10·30-ին, հայրապետական պատարագ կը մատուցանէ՝
ԳՐԻԳՈՐ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԿԱՊՐՈՑԵԱՆ
Առաջնորդ Ֆրանսայի Կաթողիկէ Հայոց
Պատարագի աւարտին տեղի պիտի ունենայ ընտանեկան ճաշ Օգանամ դպրոցական կեդրոնի սրահին մէջ,
145, rue de Créqui — LYON 6e
Մասնակցիլ փափաքողներէն կը խնդրուի հեռաձայնել ժողովրդապետական գրասենեակը:
78 – 60 – 52 – 03

IRMA
fourrures
• SUR MESURE
• REPARATIONS
• TRANSFORMATIONS
ՁՄԵՌ Է
ԺԱՄ ԱՌԱՋ ԳՆԵՑԷՔ
ՁԵՐ ՄՈՒՇՏԱԿԷ
ՎԵՐԱՐԿՈՒՆ
ՎԱՏԱՀԵԼՈՎ՝
հայկական
հաստատութեան
մը
• ՁԱՓԻ ՎՐԱՑ
• ՆՈՐՈԳՈՒԹԻՒՆ
• ՎԵՐԱՓՈԽՈՒՄ
ԲԱՑ Է ԱՄԷՆ ՕՐ
ԲԱՑԻ ԿԻՐԱԿԻՔ
44, avenue du Général de Gaulle
94700 Maisons-Alfort
Tél. : 43 - 68 - 55 - 99
Métro: École Vétérinaire-Alfort (dir. CRÉTEIL)

ԻՍԻ

ԿՈՉ ԼԻԲԱՆԱՀԱՑ ԵՐԱԺԱՆՏՈՒՀԻ ՀԱՄԱՐ

Կապոյտ Խաչի Իսիի Տ. Սերենկիւլեան մասնաճիւղը կը կազմակերպէ հանգանակութիւն մը եւ կը սպասէ Յունուար 9 եւ 10 թուականներուն Մշակոյթի Տան մէջ, 45, rue du Fg Saint-Antoine, Իսի, ժամը 14-էն 17:

Նոր Տարուան առիթով չմոռնանք մեր փոքրիկները:

Մեր անդամուհիները յոյսով ձեզի կը սպասեն:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՎԱՆԱՆՑ. – Տէր եւ Տիկին Աչօտ Առաքելեան իրենց սիրելի եւ անմոռանալի բարեկամ՝ Հրանտ Պալուեանի մահուան 20-րդ տարելիցին առթիւ 500 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ի բարգաւաճման համար:

ՁԱՁ
ԵՒ
ԳԻՐՔԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑԱՑՈՒՄ

Կազմակերպութեամբ Փարիզի եւ Շրջակայից Այնթապցիներու, կիրակի, Յունուար 17, երեկոյեան ժամը 19·30-ին, Եան'ց ակումբին մէջ, 5, Ավընիւ Ռէյ, Փարիզ, 14-րդ:

ՅԱԿՈԲ ՊԱԼԵԱՆ
կը ներկայացնէ՝
ՄՈՎՍԷՍ ՊԶԱՔՃԵԱՆԻ
նոր լոյս տեսած՝
«Լուացք Փոռւած Տանիքի Վրայ»
հատորը:

Գեղարուեստական յայտագիրը:

Ճաշագին՝ 150 Ֆր., (խմիչքով եւ ախորժաբերով):

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝ –
47 – 70 – 07 – 25 *եւ* 47 – 70 – 27 – 66
Թիւերուն:

ՎԻԷՆ
-Հ. Բ. Ը. Մ.-
ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ
ԵՒ ԽՆԴՈՑՔ ՆՈՐ ՏԱՐՈՒԱՆ ԵՒ ԾՆՈՒՆԴԻ ԱՌԹԻԻ

Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան Վիէնի մասնաճիւղին դպրոցական հանդէսը Յունուար 10, կիրակի, կէսօրէ սկսեալ ժամը 12·30, Խաչատուր Աբովեան Մշակութային Տան մէջ:

Հանդիսութեան կը նախագահէ գաղութիս հոգեւոր հովիւ՝
ՋԱՏԻԿ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժինին իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն միօրեայ դպրոցիս աշակերտները ուսուցչուհի Տիկին Քնարիկ Գաւթուճեանի գեկավարութեան տակ:

Մուտքը ազատ է:

— ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ —

ՓԱՐԻԶ

կազմակերպութեամբ՝
Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի փարիզեան շրջանի 8 մասնաճիւղերուն եւ Շրջանային Վարչութեան
կիրակի, Յունուար 17, կէսօրէ ետք ժամը 3-էն սկսեալ,
Լէոփոլտ Պելլան սրահին մէջ
17, rue Léopold Bellan — 75002 PARIS
Գեղարուեստական յայտագիրը՝ Կապոյտ Խաչի դպրոցներու աշակերտութեան կողմէ:
Մինչկատակ՝ կատարողութեամբ «Escale Rosemary» խումբին:
Կաղանդ Պապան՝ իր անակնկալներու տոպրակով:
Բոլոր մանուկները հրաւիրուած են:

ԼԻՈՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Լիոնի «ԱՐԱՔՍ» մասնաճիւղը, կը տօնէ «Ազանգական Մանուկներու Օր»ը
Կիրակի, Յունուար 17, ժամը 15-ին, Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ կից Ապզային Տան սրահին մէջ:
Այս առիթով, մասնաճիւղիս «Արաքս Մանկանց Երգի Պարի Համոյթ»ի երգախումբը կը ներկայացնէ երգեր, պարեր եւ արտասանութիւններ:
Եւ անշուշտ՝ «Կաղանդ Հայրիկ»ը կ'այցելէ բաշխելու նուէրներ՝ ներկայ բոլոր երախաներուն:

ՎԻԷՆ

Կապոյտ Խաչի Վիէնի «ՍԵՒԱՆ» մասնաճիւղը «Մանուկներու Օր»ը կը տօնէ Կիրակի, Յունուար 17, կէսօրէ վերջ ժամը 3-ին, Théâtre Municipal-ի մէջ:
Երգ – պար – արտասանութիւն աշակերտներու կողմէ:
Կաղանդ Պապան իր այցելութիւնով կ'ուրախացնէ սրահին մէջ գտնուող բոլոր մանուկները:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Ի նպաստ

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ԹՈՓՉԵԱՆԻ ՀՁՏ

Նիւթ՝

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՐԴԻ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆԸ

մասնակցութեամբ՝

Հայաստանի վաստակաւոր արտիստուհի

ԱՆԱՀԻՏ ԹՈՓՉԵԱՆԻ

Կիրակի, Յունուար 10, ժամը 17-ին

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է:

Հ. Բ. Ը. Միութեան Ա. Մաուկեան սրահը
118, rue de Courcelles, 75017 PARIS

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ
9-10
SAMEDI-DIMANCHE
9-10 JANVIER
1988

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: (1) 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

63ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.658 | Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN | 63e ANNÉE — No 16.658

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂԱՎ

«ՄԱԹԷՆ» լոյս չտեսաւ Ուրբաթ օր եւ հաւանաբար այդպէս ալ չարունակուի: Հակառակ բոլոր կոչերուն, հանդանակութիւններուն, ընթերցողներէն պահանջուած զոհողութիւններուն, թերթը չի յաջողիր տակաւ ու անօրինութիւնը նախընտրած էր Դեկտեմբերի աշխատավարձերը վճարել քան թուղթը: Մէկն ու միւսը միայն կըրնար ընել: Տնօրէնը նախապատուութիւն տուած է աշխատավարձերու վճարման եւ ուրեմն չէ կրցած թուղթ գնել կարենալ թերթը ապելու համար: Բաժնետէրերէն մէկը՝ Ժան – Ֆրանսուա Քան (էվէնեման ամիւ Ժէօսի) որ 8% ունի, որոշած է ձեռք առնելու, բայց իր պայմանները չատ խիստ են եւ միաձայնութիւն չկայ: Այսպէս, Մաթէն պէտք է հրատարակուի 24 էջ, չատ քիչ նիւթեր պիտի ծածկէ, համբարձական փոքր կազմով մը: Այս ձեւով, 50 հազար օրինակ ծախելով կը հաւասարակշռէ պիւտճէն: Ըստ ոմանց այլ ելք չկայ քան թերթը քանի մը տալ, որու զործին կու գայ ձեռքին տակ արբանեակ օրաթերթ մը ունենալ, բայց կ'ուզէ որ նախ բացը զոցուի եւ բաժնետէրերը թերթը «ապրեցնեն» մինչեւ որ իր ծրագիրը զործադրուի: Որեւէ ձեւով Մաթէնի «ծակերը» զոցել չուզեր: Հինդշաբթի օր Պէ – էն – Փէ մերժած էր 1–էն 2 միլիոնի նոր վարկ մը բանալ թուղթին եւ աշխատավարձերուն համար:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀՊԱՏԱԿՈՒԹԵԱՆ վերաբերող իմաստուններու տեղեկագիրը եւ 60 առաջարկները ընդհանուր ձեւով լաւ ընդունելութիւն զտան, որովհետեւ նախատեսուած պայմանները այն տպաւորութիւնը կու տան որ յանձնախումբը յաջողած է հոն, ուր կառավարութիւնը չէր կրցած, այսինքն միջին ճամբայ մը զտած է: Օտար ծնողքէ Ֆրանսա ծնած երախան կրնայ 16–էն 21 տարեկանին, ազատօրէն դիմում ընել Ֆրանսայի զաղնալու համար (ներկայիս 18 տարեկանին Ֆրանսացի է): Այն երախան որուն մէկ ծնողքը (մայրը կամ հայրը) Ֆրանսա ծնած է կրնայ մերժել Ֆրանսական քաղաքացիութիւնը չափահասութենէն 6 ամիս առաջ եւ յաջորդող տարին (ներկայիս՝ միայն 6 ամիս առաջ է): Ամուսնութեամբ Ֆրանսացի քաղաքացիութիւնը, դիմումի վրայ, ոչ թէ 6 ամիսէն, այլ տարիէ մը կը տրուի: Հպատակութիւնները ներկայիս կը տրուին ընկերային հարցերու նախարարութեան կողմէ, կառավարութեան հաւանութեամբ: Ցանձնախումբը կ'առաջարկէ որ որոշումը նահանգապետները տան եւ թէ բոլոր մերժումները պատճառաբանուին: Կարեւոր եւ քիչ մը կնճռոտ հարցը կը վերաբերի կրկնակ քաղաքացիութիւն ունեցողներու (օրինակ՝ Ֆրանսացի եւ ալժերացի) զինուորական ծառայութեան: Ցանձնախումբը կ'ուզէ որ նոր պայմանագրութիւններ կնքուին երկիրներուն միջեւ:

ԻՍՐԱՅԷԼԻ վարչապետը ըսաւ որ պիտի չընդունի ՄԱԿ–ի քննիչը որ կ'ուզէ տեղւոյն վրայ քննել կացութիւնը եւ խարխլելու ուժերու հալածանքը: Իսրայէլ պատասխանատուի բանաձեւին ալ կարեւորութիւն չի տար եւ միտք չունի հրաժարելու արտաքսումներէն: Առջի օր, 15 տարու Պաղեստինցի մը եւս սպաննուած է:

ՏԻԿԻՆ ՄԻԹԵՐԱՆ բացայայտ դիրք բռնեց նախարար Փասքուայի կատարած արտաքսումներուն դէմ, այցելութիւն մը տալով անոնց ընտանիքներուն՝ Նէօյլ: Ծանօթ է որ ատենօք հիւանդասենեակ փոխադրուեցան, կամաւոր ծոմի հետեւանքներուն պատճառաւ: Միւս կողմէ, նախագահ Միթերան, կը յայտարարէր թէ ուշադիր է հարցին եւ կը հետեւի:

ՀՈՆԿՔՒՐի փարիզ այցելութեան նախօրեակին, Միթերան տեսակցութիւն մը չնորհած է Արեւելեան Գերմանիոյ հետաւոտիչին, որու ընթացքին լսած է թէ արուեստական է Գերմանիաներու բաժանումը: Եալթայի Եւրոպայի բաժանումը խորքին մէջ արուեստական է, որ ոչ մէկ քանի կը համապատասխանէ, հետած է Միթերան, ո՛չ աշխարհագրութեան ոչ պատմութեան, ոչ մշակոյթին: Միւս կողմէ, Էլի Վիզել բողոքեց որ Հոնէքէր պետն է «Գերմանիոյ մը, որ ցարդ չէ ընդունած իր պարտքը հրեայ ժողովուրդին նկատմամբ»:

ԵՐԵՒԱՆ ⇔ ՓԱՐԻԶ ՀԵԹԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ — ՅՈՒՆՈՒԱՐ 4 — 5)

ԴԵՐԱՍԱՆՈՒՀԻ ՌՈՒԶԱՆՆԱ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՅՈՒՇԻ ԵՐԵԿՈՅԹ

Հայաստանի Դերասանի Տունը տեղի ունեցած է յուշի երեկոյթ մը, նուիրուած Ռուզաննա Վարդանեանի: Անոնցմէ դերասանուհիի կեանքին ու թատերական գործունէութեան մասին խոսած է Լեւոն Հախվերդեան: Ռ. Վարդանեան ծնած է Շամախի: Աւարտելով տեղւոյն պիմնազիոնը, ուսուցչութեան նուիրուած է եւ մասնակցած՝ սկիզբը Շամախի, ապա Ստաւրոպոլի հայկական թատրոնի ներկայացումներուն, զորս կը ղեկավարէր իր եղբայրը՝ բեմադիր Վասիկ Վարդանեան: 1927–ին Ռուզաննա Վարդանեան կը հրաւիրուի Երեւանի առաջին պետական թատրոնը (ներկայիս՝ Սունդուկեան) ուր կը դառնայ առաջնակարգ դերասանուհիներէն մին: Երեսուն տարուան ընթացքին կը մարմնաւորէ քանի մը տասնեակ դերեր, մարդկային բարձր նկարագրով, բանաստեղծական խառնուածքով օժտուած անմոռանալի կերպարներ: Տարիներ դասաւանդած է Երեւանի թատերական հիմնարկին մէջ: Ռ. Վարդանեանի մասին յուշեր պատմած է Մուրադ Կոստանեան:

***

ՓՐՈՖ. Մ. ՄԿՐԵԱՆԻ «ՀԱՅՑ ՀԻՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ» ԳԻՐՔԸ ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԾ Է

Մկրտիչ Մկրեանի դիտական գործունէութեան առանցքը կազմած են հայ զրականութեան ու ժողովուրդի պատմութեան, բանահիւսութեան հարցերը, հայկական զպրոցի խնդիրները: Իր զրած դասագիրքերով կը կրթուին եւ զիտելիքներ ձեռք կը ձգեն աշակերտներու եւ ուսանողներու քանի մը սերունդներ: Տարիներ վարած է Երեւանի համալսարանի հայ զրականութեան ամպիոնը: Սիրուած փրոֆէսէօրի դասախօսութիւնները զրական հրավառութիւններ եղած են: Անոնք որ բախտը ունեցած են վայելելու զրական այդ ոսկեները, չեն կրնար ակնածանքով, չնորհակալութեամբ, ջերմ ու հարազատ զգացումով մը չլսել սիրելի անունը: Գեղարուեստական հաճոյքի հետ անոնք լայն զիտելիքներ ալ տուած են ուսանողին եւ ինքնուրոյն մտածելու, այս կամ այն զրական երկը, զրական երեւոյթը արժեւորելու տեսլական մօտեցում ունենալու կարողութիւն պատուաստած, զարգացուցած են ուսանողի, երիտասարդ զիտնականի անհատականութիւնը: Եւ այսպէս՝ աւելի քան կէս զար: Ընկալով աշակերտը Մանուկ Աբեղեանի, Արսէն Տէրտէրեանի եւ հայագիտութեան միւս մեծերու, Մկրտիչ Մկրեան կը զբաղէ իրեն պատկանող տեղը անոնց չարքին:

Մեծ է Մկրտիչ Մկրեանի երախտիքը մանաւորապէս հայ բազմազարեան զրականութեան պատմութեան ուսումնասիրութիւններու արդիւնքն է, կը բովանդակէ 1890 — 1930 թուականներու ժամանակաշրջանը: Գիրքը բաժնուած է չորս մասերու՝ հետեւեալ խորագիրներով՝ «Ակունքների մօտ. պրոլետարական փուլ», «Հայ պրոլետարական զրականութեան ծնունդը», «Հայ սովետական զրականութեան սկզբնաւորումը» եւ «Սոցիալիստական ռէալիզմի ձեւաւորումը»:

***

ԼԵՀ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ ԵՒ ԴԱՍԱԽՕՍՆԵՐՈՒ ՎԱՐԺԸՆԹԱՑԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Երեւանի մէջ տեղի ունեցած է Լիւբլինի (Լեհաստան) Մարիա Սկլադովսկայա – Կիւրի համալսարանի ուսուցչապետութեան ճիւղի խումբ մը ուսանողներու եւ դասախօսներու վարժընթացը, Երեւանի եւ Լիւբլինի համալսարաններու միջեւ կնքուած պայմանագրի շրջագիծին մէջ: Լեհերը Երեւանի պետական համալսարանի մեքենագիտութեան – ուսուցչապետութեան լսարանին մէջ քանի օր ներկայ եղած են դասախօսութիւններու, մասնակցած սեմինարներու, դասընթացքներու, ապա ծանօթացած են ճարտարապետութեան յուշարձաններու եւ այցելած Բիւրականի աստղադիտարան:

ՎԱՀՐԱՄ ՄԱՎԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Սիրելի Վահրամ,

Ամէն անգամ որ, փարիզ կը հանդիպիմ դէպի Լիզպոն վերադարձի համբուրդ վրայ կամ ընդհակառակն դէպի Պէյրութ, Պոլիս, Գահիրէ կամ Պուէնոս – Այրէս, վերջապէս ամէն տեղ ուր Հայ կայ, կը զբաղիմ որ օրէ օր խօսակիցները կը պակսին: Որո՞ւ հետ նստիլ, զլուխ զլխի, սիրտ սիրտի ու պարպել մեր ցաւերուն տոպրակը: Ու խմբագրատունէն կ'ելլէիր ՃՇՆԷրճանը զտնելու:

Օր մըն ալ Գեղամը եկաւ խմբագրատուն, հինգ տարի առաջ էր, Յունուարի այս օրերուն: Նոր մեկնած էիր, հոն՝ ուր Հայ ալ կայ, անշուշտ· զլուխը կախ, երեսս նայեցաւ ու մրթմրթաց· – «Ես այլեւս որո՞ւ հետ պիտի խօսիմ»: Եւ ոռվհետեւ մարդ չզտաւ, ինք ալ ամապատրեց ճամբայ ելլելու, քեզ վերադտնելու համար, հոգ չէ թէ այս անգամ, խոր ու վերջնական լռութեան մը մէջ:

Այսպէս է, Վահրամ: Գիտեմ, պէտք չէ տխուր ըլլանք: Պիտի չուզէիր: Դուն աղուոր – աղուոր պիտի խնդայիր ու կատակ մը պատմէիր: Լենինականցի Օննիկներուն վերջին պատմութիւնը: Այնքան համով կը պատմէիր: Իսկ իւմո՞ւռդ: Չես կրնար երեւակայել որքան կը փնտռեմ: Որովհետեւ, հինգ տարի է ինչե՞ր, ինչե՞ր պատահեցան: Երբեմն, կը մտաբերեմ արտայայտութիւնդ, երբ քեզի սա կամ նա դէպքը պատմէի: Որքա՞ն կարօտով կը յիշեմ այն ժամերը զոր միասին կ'անցնէինք: Ու միշտ իւմուռն էր որ մեզ կը փրկէր: Վանդի այն հրաշագործ զէնքն է զգայուն մարդոց, երբ կ'ուզեն քօղարկել իրենց ներքին խռովքը:

Տես, Վահրամ, ջանք կը թափեմ տխուր բաները չըսելու համար: Մխիթարուիլ ու փիլիսոփայել, որովհետեւ՝ մահը իր ճամբով, կեանքը իր ճամբով: Թող այդպէս ըլլայ ու մենք չարունակենք քաշկըռտուկ մեր կեանքը մինչեւ այն օրը երբ ... ե՞րբ:

Անխուսափելի է: Նորէն, տխրութիւն մը իջաւ: Կը փորձեմ դէմ դնել, հեռուէն, չատ հեռուէն կը փորձեմ կրկին լսել ձայնդ, երբ կը պատմէիր լենինականցի Օննիկին Հռոմ այցելութիւնը: Չեմ յաջողիր: «Չի ստացուիմ», Վահրամ: Ուրե՞մն: Վերջակէտ:

ԱՐՓԻԿ

ԳԱՍՊԱՐՈՎ ՓԱՐԻԶԷՆ ԱՆՑԱՒ

Հեռատեսիլ թէ դրաւոր մամուլ արձագանգեցին Ճատրակի համաշխարհային ախոյեան՝ Կարլի Գասպարովի Փարիզ ներկայութեան: Ախոյեանը Փետրուար 6–էն 14, Քաննի մէջ, խաղերու միջազգային 3–րդ փառատօնին պիտի մասնակցի, անշուշտ Ճատրակի մարզին մէջ եւ միաժամանակ խաղայ 10 ախոյեանի հետ, աշխարհի չորս կողմը նստած (Միացեալ – Նահանգներ, Քանատա, Լոնտոն, Պրիւսէլ, Միլանօ, Թոքիօ, Մելպուրն, Տաքար, Մոսկուա):

Ուրբաթ օր, «Իւմանիթէ» հարցազրոյց մը հրատարակած էր, որու ընթացքին Գասպարով կ'ըսէ թէ ո՛չ յաջորդ (3 տարիէն) ոչ ալ անոր յաջորդող համաշխարհային հանդիպումները որեւէ հարց կը ներկայացնեն իրեն համար:

× Հինդշաբթի ցերեկ ճաշած է Փավիյոն Էլիզէ, ուր Կասթոն Լըմոթը իրեն հրամցուցած է չոքոլայով կարկանդակ մը, Ճատրակի տախտակի ձեւով:

ՎԱՀՐԱՄ ՄԱՎԵԱՆ

– ՄԱՀՈՒԱՆ 5ՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑ –

ԽՄԲ. — Քանի մը շաբաթ առաջ լոյս տեսաւ, Կիլիկիոյ կաթողիկոսարանի տըպարանէն, վահրամ Մավեանի այնման շահեկան «Հայու Բեկորներ» հատորը (Բ. տպագրութիւն, առաջինը՝ սպառած էր)։ Ստորեւ, ի յուշ իր մահուան 5–րդ տարելիցին, հոն լոյս տեսած նշմարանըրէն մէկը :

ԹՈՄԱՅԻ ՄԱՅՐԻԿԸ

Երբ ճամբայ կ'ելլենք՝ արեւը չերեւիր տակաւին Համբարձման լերան կռնակէն։

Ութ ժամուան երկար ճամբորդութիւն մըն է Երուսաղէմէն Պէյրութ։

Ինքնաշարժին մէջ քովս նստողները ամբողջ են բոլորն ալ. կ'ուտեն, կը խմեն, կը ծամեն եւ կը խօսին արաբերէն։ Ես՝ հազիւ կրնամ հետեւիլ խօսակցութեան՝ ապրիլէն անդրիլէն վերցուած հատ ու կտոր բառերով։

Ինծի պէս լուռ է միայն վարիչին քով նստող ծերուկ կինը՝ որ կծիկ մը եղած, ձեռքերը ծալած դիրկին մէջ, անշարժ, կը դիտէ առջեւը երկարող ուղիղ, միօրինակ ճամբան։

Իր սեւ զգեստն ու գլուխը ծածկող սեւ լաչակը մանաւանդ՝ զինք կը դարձնեն այնքան նման հայ մայրերուն։

Պէյրութ կամ Հալէպ իր մէկ ազգականին այցելութեան կ'երթայ հաւանաբար. կը մտածեմ ու կը չարունակեմ ականջ տալ չուրջս ընթացող սովորական խօսակցութեան։

Մէջտեղի չարքին վրայ, քովս նստող մարդուկը, որ դրաւած է իր աթոռին հետ իմ ալ աթոռիս մէկ մասը, կը խօսի լեցուն բերանով եւ կը կեղուէ ծունկին վրայ, լրագիրի մը մէջ տեղաւորուած հատկիթները։

Մօտեցած ենք սահմանապլուխներէն մէկուն, երբ վարիչը քիթին տակէն արտասանուած բառերով անցագիրները կ'ուզէ քիչ եւթ տեղի ունենալիք արձանագրութիւններուն համար։ Քովը նստող ծերուկ կինն է միայն որ յայտնապէս բան չի հասկնար պատահածէն, ու անտարբեր՝ նայուածքը կը չարունակէ պահել դիմացը երկարող ասֆալթապատ ուղիղ ճամբուն վրայ։ Վարիչը այս անգամ կը խօսի իրե՛ն ուղղակի։

Կը չփոթի պատաւը ու բացատրութիւն հայցող աչքերով կը նայի աջին նստած դիրուկ կնոջ՝ որ դիրկին մէջ տեղաւորուած թուղթէ տոպրակէն ղզումի խարկուած կուտ կը հանէ ափով, կը կրծէ զանազ մէկիկ մէկիկ ու կեղեւը կը նետէ՝ իրրեւ թէ դուրս պատուհանէն։ Այնպէս կը թուի թէ կ'ուզէ բաներ մը ըսել բայց չի համարձակիր։ Իր տարազին ընկերացող չուարուն այդ երկչոտութիւնը կասկած չի ձգեր այլեւս թէ Հայ է ան։

– *Անցագիրդ պիտի տաս, մայրիկ, կ'ըսեմ անմիջապէս։*

– *Ախ, եա՛ւրում, Աստուած արեւդ երկարէ, հա՞յ ես էղեր, զուրպան ըլլամ. էս արպերէն չիյտեմ, քիչ առաջ ա բաներ մը ըսաւ չիմացայ։ Քեզ Աստուած ղրկեց զաւակս։ Էս ալ մինակս ընտոր պիտի ընեմ կ'ըսէի. լեզու չիյտեմ, տեղ չիյտեմ, մարդ չունիմ։ Ախ զուրպան ըլլամ Աստուծոյ գործին։ Դո՞ւն ա Պէյրութ կ'երթաս կոր։ Օ՛ֆ, ինչ լաւ, մինակ չեմ ըլլար։ Լեզու չիյտեմ եաւրում, աստեղի մարդիկն ա իտալերէն չիյտեն, մէջտեղը մնամ կոր։*

Ու մայրիկը՝ որ յայտնի կ'ըլլայ հիմա թէ հայ է, կը չարունակէ մենախօսել։

– *Բայց ուրիկ՞ կուգաս եւ ո՞ւր կ'երթաս այսպէս, մայրիկ. կը հարցնեմ վարանումով մը։*

– *Մի հարցուներ եաւրում, մի հարցուներ. իմ պատմութիւնս էրկար է, շա՞տ էրկար։*

Կը լռէ պահ մը, կը դարձնէ ղլուխը աջեւ դարձեալ ու կը չարունակէ դիտել ուղիղ ու ամայի ճամբան՝ տառապանքէն արձանային դարձած իր նայուածքով։

Բայց ո՞ր հայ մօր պատմութիւնն էր որ երկար չէր եղած արդէն։ Անոնցմէ իւրաքանչիւրը իրեն հետ կը պատրաստէր վերջին չրջանի տխուր պատմութիւնը մեր ժողովուրդի կարեւոր մէկ հատուածին։ Բայց ինչո՞ւ սառած բան մը կար այս կնոջ ցաւին մէջ։

– *Պէյրութէ՞ն ես, մայրիկ, կը հարցնեմ յանկարծ, վախնալով որ կրնայ հարցը փակուած նկատել ալ։*

– *Չէ եաւրում, չէ, Ռոմայէն էկած եմ աս կողմերը՝ մէկ հատիկ Մկրտիչիս եւ իր ընկերներուն օսկորները հետս առ Ռոմա տանելու։*

Ի՞նչ խաղ էր արդեօք որ կը կատկէր այս բոլորը իրարու. սեւ լաչակով հայ մայր մը, Ռոման, եւ իր մէկ հատիկ զաւակին ու ընկերներուն ոսկորները՝ հեռաւոր այս ափերուն վրայ։

– *Աստուած հախերնէ՛ն գայ, մէկ հատիկ տղաս զնդակահարեցին։ Ձե՞ս լսած բնաւ, պատերազմին. հինգ հոգի էին, իտալական բանակին մէջ, Սուրիա իջան գաղտնի, բունուեցան եւ զնդակահարութեան ամբիջապէս։ Տղաս ալ անոնց մէջն էր, չամի պէս Մկրտիչս։ Իրմէ գաս չորս հայ տղաք ալ կային հետը, երկուքը՝ Գեղամն ու Սահակը, Ռոմայէն։ Անոնք ալ որք էին, մայր չունէին երկուքն ալ։ Մկրտիչիս մօտիկ բարեկամներն էին, ճիշդ աղբօր պէս. իմ տղաքս կը սեպուէին անոնք ալ։ Տասնըհինգ տարի անցաւ, բայց դուն էկուր ինծի հարցուր թէ ինչպէս։ Հիմա էկած եմ որ երեքին ալ օսկորները հետս Ռոմա տանիմ։ Տեսնաս ինչէ՛ր քաչեցի, տղաս։ Կառավարութիւնը հրաման չի տար որ մէյդան երեքը փոխադրեմ. կա՛մ մինակ քու տղուդ օսկորները կը տանիս կ'ըսէ, եւ կամ բոլորը՝ հինգը միասին։ Էս միւսներն ալ տանիմ ի՞նչ ընեմ, եաւրում, իմ ուժս հազիւ իմ երեք տղոցս կը բաւէ։ Շատ աչքատեցայ, չեղաւ, հրաման չեն խտար կոր. ուրիշ ճար չկայ, պիտի տանիմ հիմա հինգն ալ։ Գեղամն ու Սահակները հոս անառէր չեմ կրնար ձգել։ Գիտե՞ս ինչ ըսել է մայր չունենալ։ Եթէ աս տղաքը մայր ունենային պիտի ուզէ՞ր որ օտարութեան մէջ մնային այսպէս։ Տղաքս կը հաչուըէին երկուքն ալ։ Հապա խեղճ Գեղամը, այնքան կատակասէր էր, տեսնայիր։ Վերջին օրը կէսօրին մեզի էին նորէն, միասին ճաշեցինք բոլորս ու կէսօրէն ետք ճամբայ ելան։*

– *Մայրիկ, աս անգամ հետս տեղ պիտի երթանք, ըսաւ Գեղամը լանգալով, եթէ հոն մեռնինք՝ չըլլայ որ միասին Մըկրտիչը եւս բերես եւ մեզ հոն ձգես հա՛։*

Կարծես Աստուած խօսեցուց զինք։ Սահակը քիչ խօսող, ամչկոտ տղայ մըն էր, ա՛ն ալ որը։

– *Ծօ, մեռնելէդ ետք հոս կամ հոն ի՞նչ տարբերութիւն կ'ընէ, ա՛ն ալ օտար հող՝ ա՛ս ալ. զաւակ ու կամաց մը ելաւ դուրս։*

– *Աստուկ խենթ խենթ մի խօսիք, ըսի բարկացած։ Մկրտիչս քիչ մը անդին կեցած էր, դուռին մօտ ու աչքերը լեցուած էին։ Համբուրեցի երեքն ալ ու ճամբայ ելան։ Դուն մի ըսեր որ վերջին տեսնալս է եղեր տաիկա։ Որո՞ւն միտքէն կ'անցնէր որ երեքն ալ պիտի սպանուէին նոյն ձեւով, մի քանի օր ետք, միասին։ Ի՞նչ սիրտ էր չամի պէս աս տղաքը զարնողը։ Մայր չունէ՞ր արդեօք. զաւա՞կ ալ չունէր։ Նորէն Հայերն են եղեր խամազողը, Հայերը, եաւրում։ Մեր Հայերը աստնկ են միշտ։ Մէկ հատիկ Մկրտիչիս արեւը մարեցին, իրենց արե՛ւը մարէ Աստուած։*

– *Բայց, մայրիկ, կ'ըսեմ յանգաւորի մը պէս, իրենց ինչո՞ւն պէտք այդպէս վտանգաւոր գործերու մէջ կը մտնեն։ Պատերազմ է, եւ պատերազմի ատեն մարդիկ դութ չեն ունենար։*

– *Եաւրում, կը կարծես քի իրենց կամքո՞վ գացին։ Բանակին մէջ ամէնէն աւելի լեզու գիտցողներն էին, մանաւանդ աս կողմի լեզուները։ Մկրտիչս քիչ մը անգլերէն ալ սովրած էր։ Պատերազմի ատեն անհնազանդութիւնը դատաճանութիւն ըսել է, եաւրում։ Միտքերնէն չէր անցներ բնաւ որ կրնան այդքան կանուխ սպանուիլ։ Որչափ ուրախ էին երբ տունէն կ'ելան։ Ես ալ երկար ատեն նամակի կը սպասէի, դուն մի ըսեր որ չօճուխ – ները, արդէն զնդակահարուած են եղեր։*

– *Վերջապէս ինչպէ՞ս կարզադրեցիր հիմա, կը հարցնեմ հետաքրքրուած։*

– *Գացի Հալէպ, տեսայ պէտք եղած մարդիկը. չըլլար ըսին. կա՛մ հինգն ալ կը տանիս եւ կամ միայն տղաք։ Տեսայ քի չարէ չկայ, ի՞նչ ընեմ, պիտի տանիմ հինգն ալ։ Տեղն ալ գտայ վերջապէս. հինգն ալ թաղած են քով քովի։ Կառավարութիւնը չէ ձգած որ քար մը, կամ արձանագրութիւն մը դնեն վրան։ Չիրենք թաղող քահանան գտայ, ըսաւ որ պըզտիկ, մեռածդ կառրներու վրայ իւրաքանչիւրին անունը գրել տուած է այն ատեն ու թաղած է միասին։ Հիմա Պէրութ կ'երթամ կոր ծնողքն՝ անկէ ալ դարձեալ Հալէպ պիտի անցնիմ ու բոլորը մէկ առնեմ տանիմ հետս։ Եթէ միւս երկու չօճուխներուն ակռերը գտնեմ՝ կուտամ, եթէ չգտնեմ՝ կը յանձնեմ կառավարութեան։ Գիտեմ, շատ ծախս պիտի ըլլայ, բայց դո՛ւն ըսէ, եաւրում, ուրիշ ի՞նչ կրնայի ընել։*

– *Կ'երեւի Երուսաղէմ ուխտի գացիր, մայրիկ. կ'ըսեմ քիչ մը չեզելով մեր խօսակցութեան ընթացքէն։*

– *Գացի որ Տիրոջը դերեզմանին վրայ տղոցս պատանքները օրհնել տամ։ Եաւրը կապուած պայուսակիս մէջ երեք հատ պատանք ունիմ հիմա, հայ վարդապետի մը օրհնել տուի, օսկորները մէջը պիտի փաթթեմ։ Վազը մէկկաին ալ քար չինել կուտամ, գոնէ քովս կ'ըլլան, մեռելոցնեբուն ափ մը խունկ կը ծխեմ, պատարագ մը ընել կուտամ իրենց հոգիներուն համար։ Ի՞նչ ընենք, անտեղ կաթոլիկ են, բայց հոգ չէ, ատանկ ատեն, մերիններուն չեզած տեղը ատոնք ալ մեզմէ կը սեպուին։*

Սահմանապլուխը անցած ենք չատոնց ու միօրինակ ճամբան կը չարունակուի Ղօրի հովիտին մէջէն։ Տաք հով մը կը փչէ դուրսը։ Քովս նստող մարդուկը լաւ մը կչտանալէ ետք կը քնանայ հիմա, մատները փորին վրայ իրարու անցուցած։ Ոչ ոք կը խօսի ինքնաշարժին մէջ մեզմէ զատ, մայրիկէ՛ն զատ։

Ցետոյ կը պատմէ տակաւին թէ ինչպէս լինկեր են Ռոմա։

Իզմիրի չարդէն վերջ ապաստաններ են Յունաստան։ Մկրտիչը՝ որը, գացեր է Ռոմա աշխատելու, կարզալու։ Ինք էչ վատահած տակայն, եւ չատ չանցած հետեւեր է անոր ու մնացեր են այնտեղ։

– Դուն ատ կողմի աղչիկները չիյտես եաւրում, ձեզի պէս երիտասարդները անանկ չուտ գլխի կը հանեն, տեսնաս։ Գացի որ աչքս վրան ըլլայ, էլեն շէրէն հետս պահեմ։ Ցետոյ ալ հաստատուեցանք մնացինք։ Ռոմայէն կէս ժամ դուրս դիւղի մը մէջ կը բնակէինք։ Տուն ունինք, ագարակ ունինք։ Տղաս մեռնելէն վերջ քանի մը տարի միս մինակ մնացի, վճռակս տեսնայիր ան ատեն։ Հայ էիկար, մարդ չէիկար քովս։ Մինակս կը խօսէի ա՛յ. կովերուն հայկական անուններ դրած էի եւ հայերէնը անոնց հետ կը խօսէի։ Ատեն մը վերջ կարծես քի ալ կը հասկընային բաներս։ Կը խօսէի, կը պատմէի Մկրտիչիս մասին, կը յուզուէի ու կուլայի։ Մտիկ կ'ընէին ինծի, իրե՛նք ալ կը յուզուէին կարծես ինծի հետ ու զրլուխները կամաց մը վար կը կախէին։ Ի՞նչ օրեր էին, ես որ երկիրը, տատը – հինգ – քսան հոգիով սեղան կը նստէի ժամանակին, մինակ մնացի կովերուս ու հաւերուս հետ։ Ինչ պիտի ըսես, Հայու բախտ է եղեր եաւրում, վրայէն անանկ չուտ մի անցնիր։ Դուք բան չիտեսաք նորէն, բախտաւոր էք։ Տարիներ վերջ, Յունաստանէն քրոջս տղան բերի քովս, ու կարզեցի հայ աղչկան մը հետ։ Մանչ զաւակ մը ունին հիմա ու անունը Մկրտիչ դրած եմ։ Տունս չէնցաւ նորէն։ Ղուրպան ըլլամ Աստուծոյ։ Հիմա որ Մըկրտիչս ալ պիտի տանիմ միասին, սիրտս ալ հանգիստ կ'ըլլայ, խիղճս ալ։

Ուրախ էր Ռոմացի մայրիկը յայտնապէս ու երջանիկ, որովհետեւ իր մէկ հատիկ զաւակին ոսկորները պիտի փոխադրէր միասին. իր զաւակին եւ միւս ալ տղոց՝ որոնք մայր չունէին։

***

Պէյրութ հասնելէ ետք կը բաժնուինք իրարմէ։ Ինք կ'երթայ հայկական թաղի մը մէկ բնակող, Իզմիրի իր հին ծանօթներէն մէկուն տունը, յաջորդ առաւօտ կանուխ ճամբայ ելլելու համար դէպի Հալէպ՝ իր առաքելութեան։

Մօտիկ պայուսակս չալկող բեռնակիրը կը վազէ առջեւէս՝ խճողուած փողոցին մէջ հրմշտկելով չուրջիններըը։ Ես կը մտածեմ Հայերուն մասին՝ որոնք պատճառ եղած են Մկրտիչին ու իր ընկերներուն զնդակահարման։ Ի՞նչ սիրտ ըսէին արդեօք վազը, եթէ երբեք դիպուածով դէմ հանդիման գային Ռոմացի մայրիկին։

– *Հայու բախտ է, տղաս. ականջիս մէջ կը մնայ տակաւին տիւրը ձայնը մայրիկին։*

Հայու ճակատագիրն է նորէն, որ տեղ մը կը վերածէ մեզ լրտեսներու, եւ ուրիշ տեղ մը՝ այդ լրտեսները ձերբակալել տուող գաղտնի ոստիկաններու, երկու պարագային ալ հաւատարիմ քաղաքացիի «փառք»ը կապելով մեր ճակատին։

Ուրիշ, ուրի՛շ տեղ է վէրքը՝ իր հոգին հեռու, ցրուեր հատիկներու պէս օտար ափերու վրայ, ամէն կողմ տարտղնուած Հայերուն։

Նիկոսիա

ՀԱՑԱՍՏԱՆ

ՊԱՐՈՅՐ ՍԵՒԱԿԻ «ՍԱՅԱԹ ՆՈՎԱ» ԱՇԽԱՏՈՒԹԵԱՆ ԳԻՏԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Երեւանի մէջ լոյս տեսած է Պարոյր Սեւակի տոքթորայի ատուրտաճառի նիւթ ծառայած «Սայաթ Նովա» աշխատութեան գիտական հրատարակութիւնը։ Պարոյր Սեւակ իր ամբողջ կեանքի ընթացքին ստեղծագործական դադար չէ ունեցած։ Բանաստեղծական յղացքի իրագործման հետեւած է դրականագիտական ուսումնասիրութիւնը կամ յօդուածը, անոնց հետեւած է թարգմանչական աշխատանքը, յաճախ ալ՝ այս երեքը զուգահեռաբար։

Գրասէր հասարակութեան ծանօթ են Պարոյր Սեւակի բելլինսկիական յօդուածները, որոնք կը վերաբերին Նարեկացիի, Սիամանթոյի, Պետրոս Դուրեանի, Եղիչէ Զարենցի, Յովհաննէս Թումանեանի եւ հայ մշակոյթի այլ մեծերու։ Այդ յօդուածները կուռ լեզուով ու ոճով գրուած ամբողջական ու սպառիչ ինքնուրոյն բնութագրութիւններ են, որոնք իրենց բովանդակութեան թանձրութեամբ բացառիկ արժէք են մեր գրականագիտութեան համար։

Սոյն աշխատութիւնը էականօրէն կը տարբերի Սայաթ Նովայի նուիրուած նախորդ ուսումնասիրութիւններէն։ Այդ տարբերութիւնը նախ եւ առաջ այն է՝ որ զանոնք յատած են աւելի բանասիրական, քան գրականագիտական ու արուեստագիտական վերլուծման հարցերը։ Ի պատիւ այդ ուսումնասիրողներուն պէտք է նշել, որ Սայաթ Նովայի կեանքի չատ մը առեղծուածները, պարզուած են նախ քան սոյն աշխատութեան երեւան ելլելը։

Պարոյր Սեւակ իր աշխատութեան առաջին գլուխը խորագրած է՝ «Ե՞րբ է ծնուել Սայաթ Նովան»։ Հաստատելու համար, որ Սայաթ Նովա ծնած է 1722 թուականին, գիտնականը տուած է 15 լուրջ փաստեր՝ իրենց կողմնակի ճիւղաւորումներով ու նրբութիւններով։ Այս հմայուածքեան հասած է ան, ոչ միայն զուտ բանասիրական հետազօտութիւններու քննութեամբ, այլեւ թափանցելով Սայաթ Նովայի բարդ բանաստեղծական արուեստի ու ծածկագիր անիմանալի ձեւակերպումներու բաւիղները եւ իր 15 փաստերը իրենց յարակից մանրամասնութիւններով հանած է յիշեալ անել բաւիղներէն, ուր չատեր մոլորած էին։

Աշխատութեան երկրորդ գլուխը վերնագրուած է՝ «Սայաթ Նովայի ստեղծագործութիւնը»։ Գիրքին հակառնիթը այս գլուխն է՝ ճիշդ 200 էջերէ բաղկացած ընդարձակ ուսումնասիրութիւն մը, ուր հեղինակը՝ բանաստեղծ – գիտնականը, ընթերցողը կ'առաջնորդէ դէպի Սայաթ Նովայի բանաստեղծութեան ամբողջական պալատի գաղտնարանները։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Հ. Բ. Ը. Մ. ԼԻՈՆ, ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ – ՍԷՆ ԹՎԷԹԻԷՆ

Դեկտեմբեր 19 եւ 20, Շաբաթ եւ Կիրակի օրերը, Լիոնի, մանաւանդ Սէն Շամոն — Սէն – Թվէթիէնի Հ. Բ. Ը. Մ.ի ջրջանակներուն համար եղան խանդավառութեան եւ յաւակնչական օրեր:

Հ.Բ.Ը.Մ.–ի Ֆրանսայի Շրջանակային Վարչութիւնը, վերջին տարիներուն, իր կրթական ծրագիրներուն եւ գործունէութեան առընթեր, բացառիկ ուշադրութեան առարկայ դարձուցած է ջրջանային մանուճիւղերու կազմակերպութիւնը, եւ երիտասարդներու համախմբումը հայկական ջրջանակներու մէջ:

Շրջ. վարչութեան տեղապահ եւ մանուճիւղերու պատասխանատու՝ Պր. Յ. Գասարճեան, յատկապէս այցելած էր ջրջանը, նախ՝ Լիոնի երիտասարդներուն հետ խորհրդակցելու, ապա Սէն Շամոն — Սէն – Թ'Էթիէնի նոր մանուճիւղի հիմնադրութեան հանդիսութեան մասնակցելու:

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 19, Յ. Գասարճեան, ընկերակցութեամբ Հ. Բ. Ը. Մ.ի պատուիրակ – դործիչին, կէսօրին, կէսօրէ ետք եւ դիշերը, երեք ժողովներու եւ հանդիպումներու նախագահեց Լիոնի ջրջանակէն ներս:

Լիոնի երիտասարդացի ընդհանուր պատասխանատու Պր. Ժ. Էքմէքճեան, եւ իր վարչական ընկերները լաւագոյնս կազմակերպած էին սոյն հանդիպումները:

Լիոնի մանուճիւղի նախագահը, Ս. Սանճեան, եւ իր վարչական կազմէն Պր. Փ. Ազըլեան եւ Տիկին Ա. Մարմինեան ընկերակցեցան բոլոր հանդիպումներուն:

Կիրակի, Դեկտեմբեր 20, յիշատակելի թուական մը եղաւ Սէն Շամոն — Սէն – Թ'Էթիէնի Հ. Բ. Ը. Մ.–ական ջրջանակներուն:

Կէսօրէ ետք ժամը 4·30–ին, արդէն մեծ բազմութիւն մը լեցուցած էր տեղւոյն Ամպաստաէօր պանդոկի մեծ եւ փոքր սրահները:

Հ. Բ. Ը. Մ.ի տեղւոյն նոր մանուճիւղի հիմնադրութեան պաշտօնական հանդիսութիւնն էր այդ:

Պր. Յ. Գասարճեանի կողքին ներկայ էին Սէն Շամոնի Հայ Կաթողիկէ Վարդապետը, փոխ – քաղաքապետ՝ Պր. Գրիգորեանը, Հ. Բ. Ը. Մ.–ի նախագահները, Պր. Պր. Ս. Սանճեանը (Լիոն), Ս. Սուքիասեանը (Վիէն), Տօքթ. Ժ. Ն. Կոչկարեանը (Վալանս), Ս. Պետուհի, Տիկին Հ. Քէչիչեան (Վալանս) եւ այլ վարչականներ:

Մխիթեան պատուիրակ – դործիչ, Պր. Ա. Քէչիչեան, իր բացման խօսքէն ետք, ներկայացուց նորընտիր վարչութիւնը, Տօքթ. Կ. Ալանեան, նախագահ Պր. Պր. Տէմիրճեան, Մ. Հէլվաճեան, Ժ. Ծորիքեան, Ա. Ճանպազեան, Ս. Մըսըրլեան, Ի. Անեմեան, Տիկիններ՝ Գ. Տօնապետեան, Գ. Ալանեան եւ Ա. Թիւթիւնճեան, ապա շնորհաւորելով զիրենք, հանդիսութեան յայտագրի չարունակութեան զեկավարումը յանձնեց առենադպիր Պր. Մ. Հէլվաճեանին:

Տօքթ. Կ. Ալանեանի հայերէն ճառը բացառիկ խանդավառութեամբ ընդունուեցաւ ներկաներուն կողմէ:

Խօսքը տրուեցաւ Պր. Յ. Գասարճեանի, որ ամփոփ կերպով ներկայացուց միութեան պատմականը, առաքելութիւնը եւ ծառայութիւնը հայ ժողովուրդին 1906–էն ի վեր: Ապա, յանուն Շրջանակային Վարչութեան, պաշտօնապէս վաւերացուց եւ հաստատեց Հ. Բ. Ը. Մ.ի Սէն Շամոնի եւ Սէն – Թ'Էթիէնի մանուճիւղին հիմնադրութիւնը:

Յայտարարին խօսք առնող, երդող եւ արտասանողները Պր. Պր. Ս. Սանճեան, Ժ. Ն. Կոչկարեան, Գրիգորեան, Ս. Սուքիասեան, Ծորիքեան, տօքթ. Սարաֆեան, Տիկիններ՝ Հէրմինէ, Ալիս եւ Մ. Գարամինասեան, բոլորն ալ խանդավառութիւն ստեղծեցին:

Հանդիսութիւնը վերջ դուաւ վարդապետին խանդավառիչ եւ շնորհաւորական խօսքերով եւ աղօթքով:

Ա. Ք.

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՊՈՒՍՈՅ Խաեան Սանուց Միութեան սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 18–ին, տեղի ունեցած է մեծարանքի երեկոյթ մը, նուիրուած մանրամասկարիչ Պերճ Էրզիեանի: Բացումը կատարած է Հելլա Թէլլէր: Հանդիսութիւնը վարած է Պօղոս Զալկըճեան: Ծօսք առնելով Տիկին Սիրանոյշ Ֆէրուհեան, Տօքթ. Վարդան Կոմիկեան, Տօքթ. Հերմոն Արաքս, Պերճուհի Պէրպէրեան, Երուանդ Կոպէլեան եւ Պերճ Էրզիեանի քոյրը՝ Տիկին Սեդա, անդրադարձած են մանրանկարիչին կեանքին ու արուեստին: Շնորհակալութեան խօսք արտասանած է մեծարեալը: Հուսկ Բանքը արտասանած է Մանուէլ Վարդապետ Երկաթեան:

***

ՊՈՒՍՈՅ Մխիթարեան Սանուց Միութեան սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 17–ին երգահանդէս մը տուած է Լիլիան Ռոսթոմեան, դաշնակի ընկերակցութեամբ Պանու Էօզինի: Երգչուհին իր երաժշտական ուսումը առած է Պոլսոյ Համալսարանի Երաժշտանոցին մէջ եւ 1984–ին չահած մրցանակ մը: Ցայտագրին մաս կազմած են Պախէն, Վէբտիէն, Կրիկէն, Փուչինիէն, ինչպէս նաեւ Արմէն Տիկրանեանէն, Կոմիտասէն եւ Ռոմանոս Մելիքեանէն գործեր:

***

ՊՈՒԻՆՈՍ – ԱՅՐԷՍԻ Խրիմեան Կրթական Հիմնարկութեան ամավերջի հանդէսը տեղի ունեցած է Դեկտեմբեր 6–ին, «Քոլիսէօ» թատերասրահին մէջ, 1500 հոգիի ներկայութեան: Հանդէս եկած են երկրորդական բաժնի երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Մարիօ Մայնարիէի, նախակրթարանի եւ երկրորդականի աշակերտական պարախումբերը: Մանկապարտէզը 20, նախակրթարանը 30 եւ երկրորդական բաժինը 21 շքեր – ջանաւարտ տուած են: Հուսկ Բանք արտասանած է տնօրէնը՝ Ռ. Մոզեան: Փակման խօսքը արտասանած է Թեմին առաջնորդը՝ Գրիգորիս Եպիսկոպոս Բուդաքեան:

***

ՄՈՆԹԷՎԻՏԷՈՑԻ «Կոմիտաս» ձայնասփիւռի կայանը, Դեկտեմբեր 12–էն սկսեալ օժտուած է 50 քիլովաթ զօրութեամբ, որով լսելի կը դառնայ նաեւ Արժանթինի մէջ: Կայանը հիմնուած է 52 տարի առաջ եւ մեծ դեր կը խաղայ դաղութի կեանքին մէջ:

***

ԳՈՐՏՈՊԱՑԻ «Պագըրճեան» սրահին մէջ, Նոյեմբեր 19–ին, տեղի ունեցած է Սահակ – Մեսրոպ վարժարանի ամավերջի հանդէսը: Բացումը կատարած է Սերխիօ Պալըզճեան: Ցայտագիրը բաղկացած է երգերէ, արտասանութիւններէ եւ «Ձիւնաղջիկը» կենդանի պատկերի ներկայացումէ: Վարժարանը տուած է 8 շրջանաւարտ: Փակման խօսքը արտասանած է Աւետիս Քհնյ. Թոդոսեան:

***

ՆՈՐ ՋՈՒՂԱՑԻ «Ազարատ» Միութեան սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 17–ին եւ 18–ին, համերգներ տուած է Ս. Ամենափրկիչ վանքին երգչախումբը: Ցայտագիրը բաղկացած է կրօնական, դասական եւ աշուղական երգերէ: Երգչախումբին դեկավարն է Վրէժ Մելիքեան: Կարգ մը երգերու կենդրացած է ժողովրդական գործիքներու նուագախումբ մը, ուրիշներու՝ դաշնակահար Պարգեւ Բարումեան:

ԽԱՐԻՍԽԷՆ ՀԵՌՈՒ

(Վ. Է Պ)

ՆԻԿՈՂՈՍ ՍԱՐԱՖԵԱՆ

ՄԱՄԱՆ ԱՌԱՋԻՆ

Գ.

Ա՛յո՛, յոգնած էր Բարթող: Բժիշկ մը խրատած էր իրեն արդէն՝ լաւ ուտել եւ լաւ քնանալ: Ընկերները գիտէին ասիկա: Ասիկա առիթ մը եղաւ իր եասիրութիւնը քալեցնելու համար: Ու ոչ ոք կը նեղուէր: Կը չիանար օրէ օր: Կը սիրէր փառաբանուիլ: Կը սիրէր բոլոր անոնք, որ կը սիրէին դինքը: Աւժէք կը տանային անոնք: Ու կը ծաւալէր անոնց վրայ քիչ քիչ՝ իր տիրապետութիւնը, որ խրտչեցնելու չափ բուռն կ'ըլլար երբեմն:

Բարթող պէտք կը զգար ջրջապատուելու մանկալաւիկներէ, ինչպէս ըրած էր ինքը՝ իր պատանեկութեանը՝ ուրիշին: Տասնեւհինգ տարեկանէն սկսեալ, արդարեւ ոսկեզօծ ալպոմ մը ձեռքին՝ վազած էր բոլոր հանդիպող, քաղաքէն քանի մը տող մուրալու համար: Տարած էր զայն մինչեւ Կովկաս, մինչեւ Պոլիս: Բազմաթիւ էին հոն դրողները: Անոնցմէ ոմանք մեռած էին արդէն մեծ ուրախութիւն պատճառելով Բարթողին, որ կը սպասէր միւսներուն մահուան, հրապարակ հանելու համար այդ թանկագին յուշարանը:

Որքան կը սիրէր իրեն հետ լաւ զացողները, այնքան կ'ատէր իր հակառակորդները: Հասարակ հայհոյանքներ ու լսպառնալիքներ ունէր առանց բոլորին համար, որոնց կը մերժէր միանգամ ընդմիշտ՝ իր փառքի զաւնին:

Որովհետեւ չկրնար դինքը՝ կը նչանակէր տխմար ըլլալ: Միակ արժէքաւոր տղան էր ինքը՝ այս սերունդին:

– Ինչ զատ մարդ չկայ, – կը պոռար օր մը սեղանի մը առջեւ, ուր հաւաքուած էին տաս տարեւերջնդ հոդի. – Ես ձեզ բոլորը ջուրը կը տանիմ ու ծարաւ կը բերիմ (կ'ուղղուէր Սիամակեանին, որմէ առացած էր քիչ առաջ չատ ծանր ակնարկութիւններ): Ես տաս փարա չեմ տար ձեր զարգացումին եւ, ընդհակառակը, հպարտ կը զգամ ինքզինքս, որ հեռու եմ եղած գիրքերէն, որոնց եասէն ինկողները, բոլորն ալ բանապղծութիւն են ըրած, հոսկէ հոնկէ: Եւ ո՞վ, ո՞վ ըսաւ յետոյ, ո՞վ ըսաւ որ ես հիչ բան չեմ գիտեր, դուք ինծի չափ կարդացած չըլլաք Հոմերոսը, Վիրգիլիոսը, Շիլլերը, Կէօթէն: Ո՞վ հաներ է եասէս այդ դրուելի, ազատ, վատ, գարչելի խօսքերը, ո՞րոնց ականջ տուողը պիտի կարծէ թէ պարապին մէկին եմ: Արդի գրականութի՞ւնն է միայն որ գրականութիւն է: Ձենէ ոչ մէկը ինծի չափ հայերէն գիտէ: Դուք հայ չէք, այլասերած, անկերպարանք բաներ, փճացածներ...

– Ոչիներ ...

– Հարկաւ:

– Հանճարեղ Բարթո՛ղ:

– Որո՞ւ կ'ուզես բանապղծութիւն ընելով, – միջամտած էր Սիամանեան, – Վիքթոր Հիւկոյի՞ն, թէ Վարուժանին:

– Ամէնուն:

– Բացի քենէ:

– Բացի ինէ:

– Եւ բացառիկ բան մըն է ատիկա, ովովհետեւ մարդ չկայ որ չօգտուի իր դրացիէն:

– Օգտուիլ տարբեր բան է:

– Օգտուելու ձեւը եւ չափը կ'արդարացնայ օգտագործող տաղանդին ատոիճանով: Վարուժան ալ չատ բան առած է, բայց իւրացուցած է: Իսկ Զօլա, Հիւկօ, բոլոր մեծերը ուղղակի առած են՝ ինչ որ պէտք է եղած իրենց, ճիշդ այնպէս, ինչպէս տուն չինող մը կ'առնէ իրեն պատրաստ խոյակ մը:

Բարթող խոհեմութիւն համարած էր լռել: Բայց անկէ ի վեր ոխ կապած էր Սիամանեանին եւ վար զարկած՝ ամէն առթիւ, ինչպէս առեն մը պանծացուցած էր զայն՝ «Հոյակապ» որակումով, մինչեւ որ միւսը դղջումի պէս քաղցրութեան մը եկած էր հետը:

Սիամանեան չէր ձգած անոր ամբանալու իր այդ ոխին մէջ: Կատակով կ'առնէր ամէն բան: Ոչ մէկ գառնութիւն բոյն կը դնէր անոր մէջ: Մոռցած էր խկռոյն ընկերոջ ծանր խօսքերը, որ եկած ու սահած էին իր վրայէն, առանց բան մը պակսեցնելու իրմէ: Բարթող նոյն Բարթողն էր միշտ՝ իրեն համար: Պէտք էր համաձայնութեան ճամբայ մը գտնել իրենց երկուքին միջեւ: Սիամանեան կը յաղթէր իր հեզութեամբ եւ խորամանկութեամբ:

– Կուսակցական չես եղած, – կ'ըսէր, – խօսիլ չես գիտեր, եղբայր: Ի՞նչ կ'ուզես որ ըսեմ, պզտիկ բանի մը առջեւ կը պայթիս յանկարծ:

– Ուրախ եմ որ չեմ եւ բնաւ ալ պիտի չըլլամ. կ'ատեմ, կ'արհամարհեմ ատիկա: Ինծի համար արուեստագէտ մը վեր պէտք է ըլլայ այդ բաներէն՝ յանուն արուեստին: Զգուելի կը գտնեմ անոնք, որ կը հետեւին ոչխարի պէս՝ մէկուն կամ միւսին:

(Շար. 14)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԹԻՒ

ԷԿԻՒՅ· – Պր· Տօնապետեան 200 Ֆր·:
ՄԱՐՍԷՅԼ· – Պր· Մեսրոպ Գասպասեան 100 Ֆր·:
ԼԻՈՆ· – Տիկին Արփինէ Միքայէլեան 100 Ֆր·:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՄԱՐՍԷՅԼ· – Տէր եւ Տիկին Աստիկ Աչճբեան Նոր տարուոյ եւ Ս· Ծնունդի առթիւ իրենց ծնողաց յիշատակին 500 Ֆր· կը նուիրեն Կապոյտ Խաչի Լիբանանահայ ազգ Ժոնաին (առանձ «Յառաջ»էն):

ԵԱՆ'Յ ՔԼԷՕՊ

5, ave. Reille — 75014 PARIS

Շաբաթ, Յունուար 16,
ժամը 20·30–ին
ՀԱՅԿ· ԹԱՏՐՈՆ
ԳԻՄԱՆԻ կը ներկայացնէ

ՆՈՐԱՅՐԻՆ ՕՐԱԳԻՐԸ

Ճաշ մը կը յաջորդէ ներկայացման:
Ճաշ եւ ներկայացում՝ 150 Ֆր·:
Միայն ներկայացում՝ 50 Ֆր·:
Արձանագրուիլ· – 45 – 89 – 20 – 48

SOIREE DANSANTE

NOËL ARMÉNIEN

Réservez votre soirée du
Samedi 16 Janvier
pour le Dîner - Dansant du Noël arménien
organisé par la Section d'Alfortville
de la Croix Bleue
— animée par l'orchestre *Gaïdzags* —
Salle Voltaire à Alfortville
Réservations : 43 - 76 - 55 - 89
43 - 76 - 35 - 68

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՓՈՔՐԻԿՆԵՐՈՒ ՓՈՆՏԻՆ

Կապոյտ Խաչի Շրջ· Վարչութիւնը խոր յուզումով կը հաղորդէ որ Լիբանահայ դպրոցականներու համար իր կոչին, մեր հայրենակիցները պատասխանեցին առատօրէն եւ մեծ թիւով:

Արդէն իսկ ստացած ենք չուրջ 60·000 Ֆրանք, որ անմիջապէս պիտի փոխանցենք մեր պաշտօնակից՝ Լիբանահայ Օգնութեան Խաչին:

Այս գումարը, աւելնալով երկու ամիս առաջ Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութեան եւ 19 մասնաճիւղերու հաւաքած 38·000 Ֆրանքին, թոյլ պիտի տայ մեր պաշտօնակիցին չատ պարագաներուն օգնելու:

Քաջալերելի սկիզբ մը, որ, համոզուած ենք, պիտի վերածուի Զօրակցութեան սքանչելի օրինակի մը:

Այսօրուընէ իսկ, եւ կանոնաւորաբար, կը հրատարակենք նուիրատուներու ցանկը.–

Պր· Հրանտ Աբելեան 5000 Ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Սերգօ Պէրպէրեան 2500 Ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Արտաշէս Շահինեան, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Շահինեան, Տէր եւ Տիկին Գեղամ Թորոսեան, Տէր եւ Տիկին Արման Գըլըճեան, Լուսին Հաստատութիւն 1000–ական Ֆր·, Տիկին Շահանիկ Ատամալեան, Պր· Երուանդ Գուրյումճեան, Տէր եւ Տիկին Վահրամ Գրմըգեան, Տէր եւ Տիկին Խաչիկ Քէօչկերեան, Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Կիւրիւնլեան, Տէր եւ Տիկին Յ· Յարութիւնեան, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Հիսայեան, Ալպէր Աչճբեան, Տիկին Արշալոյս Խանամեան, Պր· Արշամ Սմսարեան 500–ական Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Վ· Ղամպերեան, տոքթ· եւ Տիկին Ժ· Փ· Քիպարեան, Պր· Կ· Պոլիկեան, Տիկին Զուարթ Կիւլէկեան, Պր· Փօլ Լէպլէպիճեան 300–ական Ֆ·ր, Տէր եւ Տիկին Մասիս Աբրահամեան 250 Ֆր·, Պր· Սահակ Պալեան, Տիկին Արմենուհի Խտիկեան, Տէր եւ Տիկին Պ· Քոթանեան, Տէր եւ Տիկին Սերժ Պապիկեան, Տիրիքեան ընտանիք, Տիկին Արաքսի Մանուկեան, Տէր եւ Տիկին Ժերար Մուրատեան, Ծովասար Զարդարեան 200–ական Ֆր·, Ժաք Մուրատեան 150 Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Յ· Թուլումեան, Տիկին Վ· Սարգսեան, Քլեման Գարակէօզեան, Օր· Ս· Խօզոյեւ, Անարէ Փիլիպոսեան, Ժան Մուրատեան, Փ· Մարկոսեան 100–ական Ֆրանք:

(Շար·)

ՄՈՄԱՎԱՌՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

ԿԵՍԱՐԻՈՑ ԱԻԱՆԴԱԿԱՆ ՔԷԹԷՈՎ

Թէյով եւ համեմներով, պատրաստուած կեսարացի տիկիններու կողմէ: Տեղի կ'ունենայ Յունուար 17, կիրակի, ժամը 15–ին Հ· Բ· Ը· Մ· «Ալեք Մանուկեան» սրահին մէջ:

118, rue de Courcelles — 75017 PARIS

Նախագահութեամբ՝ Պր· Խաչիկ Ջամճըեանի:

Գեղարուեստական ճոխ բաժին:

Հանդիսավարութեամբ՝ երգող Պ· Միհրան Էմմայեանի:

Բոլոր Հայերը կը հրաւիրուին իրենց մահացած սիրելիներուն հոգւոյն համար մոմ մը վառելու եւ այսպիսով յարգանքը տուրք բերելու հայկական այս աւանդութիւնը:

Ծախքերու մասնակցութիւն՝ 50 Ֆր·:

YAN'S CLUB
5, ave. Reille — 75014 PARIS
TEL. : (1) 45. 89. 20. 48

VATCHE
DEMIRDJIAN

VERNISSAGE
le Mardi 12 Janvier
à partir de 18 heures

Thème : MARCHE
SOUS UN CIEL DECHIRE

Exposition du 12 au 30 Janvier
ouvert du Lundi au Samedi de 13 à 19h.
Lundi et Vendredi jusqu'à 21 h.

ՃԱՇ ԵՒ ԳԻՐՔԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Կազմակերպութեամբ Փարիզի եւ Շըրջակայից Այնթապցիներու, Կիրակի, Յունուար 17, երեկոյեան ժամը 19·30–ին, Եանի'ց ակումբին մէջ, 5, Ավընիւ Ռէյ, Փարիզ, 14–րդ:

ՅԱԿՈԲ ՊԱԼԵԱՆ
կը ներկայացնէ՝
ՄՈՎՍԷՍ ՊԱՋՕՃԵԱՆԻ
նոր լոյս տեսած՝
«Լուացք Փռուած Տանիքի Վրայ»
հատորը:

Գեղարուեստական յայտագիրը:

Ճաշագին՝ 150 Ֆր·, (խմիչքով եւ աղորժաբերով):

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել·–
47 – 70 – 07 – 25 *եւ* 47 – 70 – 27 – 66
Թիւերուն:

Ամաւորի հանդէս

Հովանաւորութեամբ Իսիի Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութեան եւ կազմակերպութեամբ աշակերտական Ծնողական Մարմնի՝

Իսիի Եկեղեցւոյ Միօրեայ Վարժարանի աշակերտութեան ՆՈՐ ՏԱՐՈՒԱՆ ԵԻ ԿԱՂԱՆԴԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ:

Կիրակի, Յունուար 10, ժամը 15·15–ին
Իսիի Օրթոդոքսիի սրահին մէջ՝
11 – 13, *ռիւ Տանքոն — Իսի*
Վիճակահանութիւն
Մուտքը ազատ է:

ՏՕՆԱԾԱՌ

Շաւիլի Ս· Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ միօրեայ դպրոցի Տօնածառի հանդէսը՝ Կիրակի, Յունուար 10, ժամը՝ 15–ին, եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ՝
6, *Կոմիտաս փողոց*
Մուտքը ազատ է:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Փարիզի Աբշալոյս Թաղէոսեան մասնաճիւղը, ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները, Շաբաթ, Յունուար 16, ժամը 16·30, սովորական հաւաքատեղին – պատգամաւորի ընտրութիւն:

— ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ —

ՓԱՐԻԶ

կազմակերպութեամբ՝
Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի փարիզեան չրջանի 8 մասնաճիւղերուն
եւ Շրջանային Վարչութեան
Կիրակի, Յունուար 17, կէսօրէ հաք ժամը 3–էն սկսեալ,
Լէոփոլտ Պելլան սրահին մէջ
17, rue Léopold Bellan — 75002 PARIS

Գեղարուեստական յայտագիր՝ Կապոյտ Խաչի դպրոցներու աշակերտութեան կողմէ:
Մինչկատակ՝ կատարողութեամբ «Escale Rosemary» խումբին:
Կաղանդ Պապան՝ իր անակնկալներու տոպրակով:
Բոլոր մանուկները հրաւիրուած են:

ԼԻՈՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Լիոնի «ԱՐԱՔՍ» մասնաճիւղը, կը տօնէ «Աւանդական Մանուկներու Օր»ը
Կիրակի, Յունուար 17, ժամը 15–ին, Ս· Յակոբ Եկեղեցւոյ կից
Ազգային Տան սրահին մէջ:
Այս առիթով, մասնաճիւղիս «Արաքս Մանկանց Երգի Պարի Համոյթ»ի երեխաները կը ներկայացնեն երգեր, պարեր եւ արտասանութիւններ:
Եւ անշուշտ՝ «Կաղանդ Հայրիկ»ը հ'այցելէ բաշխելու նուէրներ՝ ներկայ բոլոր երեխաներուն:

ՎԻԷՆ

Կապոյտ Խաչի Վիէնի «ՍԵՒԱՆ» մասնաճիւղը «Մանուկներու Օր»ը կը տօնէ Կիրակի, Յունուար 17, կէսօրէ վերջ ժամը 3–ին, Théâtre Municipal–ի մէջ:
Երգ – պար – արտասանութիւն աշակերտներու կողմէ:
Կաղանդ Պապան իր այցելութիւնով կ'ուրախացնէ սրահին մէջ գտնուող բոլոր մանուկները:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅՔԻ ՀԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ՆԿԱՏԱՌՄԱՆ

Ինչպէս երկու տարիներէ ի վեր, այս տարի եւս Պոլսահայ Մշակութային Միութիւնը կը կազմակերպէ մէջ – վարժարանային արտասանութեան մրցում մը, Կիրակի, Մայիս 1, ժամը 15·30–ին Մարսէյլի ռիւ Սէն – Պազիլի Մշակութային Տան մէջ: Նոյն առիթով ելոյթ մը կ'ունենայ միութեանս փոքրիկներու յատուկ նորակազմ պարախումբը:

Կը հրաւիրուին Մարսէյլի եւ չրջակայքի հայկական միօրեայ թէ ամէնօրեայ բոլոր վարժարանները բերելու իրենց մասնակցութիւնը սոյն ձեռնարկին:

Ս· ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Չորեքշաբթի օր, Յունուար 13, Ը· օր ծննդեան: Տօն Աւետաբերութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի:

Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի: Կը պատարագէ՝
ԱՐԵՏԻՍ ՔՀՆՑ· ՊԱԼԼԸՓԵԱՆ
Պատարագի աւարտին՝ Առաջնորդարանին Տնօրէնը կը կատարուի:

Հինգշաբթի օր, Յունուար 14, – Տօն Ծննդեան Սրբոյն Յովհաննու Կարապետին: Այսօր՝ Սուրբ Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ անուան տօնն է:

Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի: Պատարագի աւարտին՝ հոգեհանգիստ կը կատարուի եկեղեցիէն բարերար՝ ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆի եւ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆ ԸՆՏԱՆԻՔԻ բոլոր ննջեցեալներուն համար:

Meubles Ghazarian

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Z. I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

« Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն »

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ
12

MARDI
12 JANVIER
1988

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: (1) 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

63ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.659 | Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN | 63e ANNÉE — No 16.659

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՋԵՐՄԱՑՈՒՄ ՖՐԱՆՔՓԵԻԹՐՔԱԿԱՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԵԱՆՑ

ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐ Ժ. Պ. ՌԵՄՈՆԻ ԱՑՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

«FRANCE - INTER».-
«LE MALAISE A PROPOS DE LA QUESTION ARMENIENNE EST DISSIPE»

Ժ. Պ. Ռեմոն երկուշաբթի առաւօտ Անգարա զնաց, ինչ որ առիթ կուտայ անուշտ մեկնաբանութեանց կրկին խօսելու երկու երկիրներու յարաբերութեանց մասին: Ֆրանս Ինթէր, Երկուշաբթի առաւօտ կանուխ իսկ այդ նիւթին կ'անդրադառնայ զայն խորագրելով՝ «Ջերմացում Ֆրանքֆեիթըր-քական յարաբերութեանց» աւելցնելով թէ երկու տարի է աշխատանք կը տարուի այդ ուղղութեամբ եւ «Հայկական հարցով առեղծուած անախորժութիւնը անհետացած է»: Ըստ երեւոյթին, ցարդ Հայերը կը խանգարէին այս երկու երկիրներու սիրալիր կապերը, հիմա այլեւս չեն խանգարեր: Բաւից հաւանաբար, որ Ժ. Պ. Ռեմոն, Ապրիլ 24-ի մը ակնարկէ 1915-ի ողբերգութեան, ըսելով թէ «Հայերը զայն ապրած են որպէս ցեղասպանութիւն», ինչ որ կը նշանակէ որ Հայերու երեւակայութիւնը թռիչք առած գացած է...: Ինչ որ է, եթէ անդրադառնանք որ Պետութիւնները, եւ ինչո՞ւ Ֆրանսա բացառութիւն կազմէ, ինչպէս կը ստրկանան առեւտրական չահերու համար, բնաւ պատճառ չենք ունենար զարմանալու: Ընդհանրապէս այն տպաւորութիւնը կայ, որ միայն ընկերվարականներու օրով է որ երկու երկիրներու յարաբերութիւնները վատթարացան (պէտք չէ մոռնալ որ Միթերան ցեղասպանութիւնը ճանչնալէն ետք, Մանաքը դրկեց Անգարա Թուրքերու սիրտը առնելու համար...), մինչդեռ անկէ առաջ, Ժիսքարի օրով է որ չատ դէշ էին, Ֆրանսայի նախագահին յունապատասխանը պիտի պատճառով: Ժիսքար բացէ ի բաց Ամէնքի կողքին էր կիպրական հարցին կապակցութեամբ:

Հիմա առեւտրական չահագրգռութիւնները այնքան մեծ են, որ Ֆրանսա ամէն պիտի պատրաստ է: Կը բաւէ յիշել Միշէլ Քարամինոյի պարագան: Զբօսաշրջիկութեան այս Ֆրանսացի երիտասարդ առաջնորդը չատ ատելի դառնութիւն ցոյց կուտայ իր իսկ երկրին պետական իշխանութեանց նկատմամբ քանի Թրքական (Միշէլ Քարամինոյի հետ «Յառաջ»ի տեսակցութիւնը լոյս կը տեսնէ քանի մը օրէն):

Պոլսոյ մէջ, կազի բաշխումի ցանցի մը չինութեան պայմանագիրը առորագրուեցաւ Դեկտեմբերին (425 միլիոն տոլար), դեռ յոյս կայ օգակայաններու ռատար կազմածներու համար, կ'ուսումնասիրուի Անգարայի փապուղիի չինութիւն մը, յետոյ Թռաններ պիտի ծախուին, հուսկ անկարելի չի նկատուիր որ երկու երկիրները միանաբար գինամթերք պատրաստեն:

× Թուրքիա պիտի առորագրէ չարչարանքի վերաբերեալ եւրոպական պայմանագրութիւնը, զոր 19 երկիրներ, անդամ Եւրոպայի Խորհուրդին, իրացուցած էին եւ այլ հանդիսութեանց:

ՄԱՀ ՋՈՒԹԱԿԱՀԱՐ ՄԱՆՈՒԿ ԲԱՐԻԿԵԱՆԻ

«Թայմզ»ի Դեկտեմբեր 28-ի թիւէն ցաւով իմացանք ծանօթ Ջութակահար Մանուկ Բարիկեանի մահը, որ պատահած է Ծնունդի նախօրեակին՝ Դեկտեմբեր 24ին, 67 տարեկանին, Լոնտոն:

Ծնած՝ Մերսին 1920-ին, Անգլիա գացած էր ուսանելու (Թրինիթի քոլէճ օֆ միուզիք): 1947 – 48-էն զեկավարն եղած է Լիվըրփուլ Ֆիլհարմոնիք օրքեսթրա-ի: 1949-ին զեկավարը կը դառնայ Ֆիլհարմոնիա-ին, որ փառքի կը հասնի իբրեւ միջազգային նուագախումբ: Հոն կը մնայ մինչեւ 1957, կարեւոր դեր խաղալով ժամանակաշրջանի մը մէջ, որ կ'ընդգրկէ Ֆիւրթվէնկլէրի, Քարայեանի եւ Քլէմփէրէրի նման զեկավարներ: Կը հեռանայ Ֆիլհարմոնիայէն մենակատարի ասպարէզ ոտանձնելու համար եւ բազմաթիւ երկիրներու մէջ կը նուագէ, մէջն ըլլալով Ռուսաստան: 1980 – 84 Մանչեսթըր Քամերաթայի երաժշտական տնօրէնն է, միաժամանակ կը դառնայ չատ ծանօթ նուագող մը, սենեկային երաժշտութեան:

«Թայմզ» գովասանական տողերով կը վերջացնէ, ինչ կը վերաբերի Բարիկեանի նուագին՝ հոյակապ իր բիւրեղ ոճին, ամուր գիծին եւ յստակ հնչականութեան համար, ձիրքեր զորս փոխանցած է բազմաթիւ ուսանողներու, երբ կը դասաւանդէր Ռոյըլ ափատեմի օf Միուզիք 1959-էն սկսեալ: Մասնակցած է Սթրատիվարիուսի 200-ամեակի ոգեկոչման փառատօնին եւ այլ հանդիսութեանց:

ՓՈՒԹՊՈԼ ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԽՈՒՄԲԵՐ

ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

Հ. Մ. Ը. Մ. Ֆրանս — Պանֆի	0 – 5
Ալֆորվիլի Հայ Մարզական — Վիլէբէն	3 – 1
Իսիի Հայ Մարզական — Նանթէռ	2 – 4
Վալանթոն — Հ. Մ. Մ.	6 – 0

Նոյեմբերին: Դեռ նոր լոյս տեսաւ Լմնըմթի Ինթէրնէշընըլի տեղեկագիրը, որ կը խօսի Թուրքիոյ մէջ կիրարկուած չարչարանքներուն մասին երախաներու վրայ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂԱՎ

Ա.Զ.Գ. ՁԱԿԱՏԻ ազգային նատաչրջանէն ետք, Նիսի մէջ, Ժ. Մ. Լը Փէն, նիհարցած եւ ատնտրուածքը փոխած, բուռն ելոյթ մը ունեցաւ հազարաւոր ունկընդիրներու առջեւ: Պարզեց նախագահականի իր ծրագրին տասը գլխաւոր կէտերը: Կը խօսի՝ «որպէս դրօշակակիրը, բանբերը եւ թեկնածուն Ֆրանսացի ժողովուրդին, Ֆրանսացի ժողովուրդի մը որ կ'ուզէ ապրիլ ազատ, Ֆրանսական Ֆրանսայի մը մէջ»: Միջադէպեր պատահած էին Շաթաթ, հեռատեսիլի էֆ – էն – 3 – Քոթ տ'Ազիւրի խումբի մը եւ հանրաժողովին մասնակցողներու միջեւ, այս վերջիններուն փճացուցած են դործիքները:

ԹԻԼՐԻ ՄՕԼՆԻԷ, դրագէտ, վիպագիր, հրապարակագիր (աշխատակից՝ «Ֆիկարօ»ի) մեռաւ 78 տարեկանին: Ֆրանսական ակադեմայի անդամ ընտրուած էր 1966-ին: 1950-ին, Մօրիաքի հետ հիմնած էր Լա Թապլը Ռոնտ պարբերականը:

ՔԱՄՓԱԼԱՅԻ (Ուկանտա) Ֆրանսական դեսպանատան դէմ ձեռնարկումներ նետուած են Երկուշաբթի առաւօտ եւ առաջին լուրերու համաձայն երեք մեռեալ կար (երկու Ուկանտացի, մէկ Լիբիացի, լիբիական դեսպանատունը նոյն չէն – քին մէջ է) եւ Ֆրանսացի մշակութային կցորդը ծանրօրէն վիրաւորուած է:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓրԷՍ — ՅՈՒՆՈՒԱՐ 4 — 5)

ԿԱՐԷՆ ԴԵՄԻՐՃԵԱՆ ԱՆԴՐԱԴԱՐՁԱԾ Է ՕԴՈՒԼՈՐՏԻ ԱՊԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԻՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԿԵՆԴ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎԻՆ

Հայաստանի համայնավար կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէի լիագումար նիստին, որ տեղի ունեցաւ Երեւանի մէջ Դեկտեմբեր 26-ին, Ա. քարտուղար Կարէն Դեմիրճեան իր զեկուցումին մէջ կարեւոր տեղ տուած է օդոլորտի ապականման հարցին: Նշելէ ետք, թէ վերջին 10 տարիներուն արդիւնաբերական արտադրութեան ծաւալներու մօտաւորապէս կրկնակի ընդլայնման պայմաններուն տակ կարգ մը ճիւղերու մէջ կրճատուած են ազտոտող նիւթերու արտանետումները, կուսակցութեան պարագլուխը աւելցուցած է, թէ 1979 – 1986 թուականներու ընթացքին կառուցուած եւ չահագործման յանձնուած են կենսաբանական մաքրման կառոյցներ, ինչ որ կարելիութիւն ընծայած է 1986-ին կենսաբանական մաքրման ենթարկել 310 միլիոն խորանարդ մեթր հոսող կեղտաջրեր՝ 1975-ի 31 միլիոն խորանարդ մեթրի դիմաց: Գոցուած են «Նայիրիտ» դիտա – արտադրական միաւորման «Կալցիում կարբիդի, քլորբենզոլի, քլորաջրածնի, մինովինիլացետատի եւ դրանից պատրաստուող քլորոպրենի արտադրութիւնները»: 1984-ին Քանաքեռի ալիւմինիումի գործատան մէջ նախնական ալիւմինիումի արտադրութիւնը փակելու ընորհիւ զադրած են փոշիի եւ դերծունատոր այլ նիւթերու արտանետումները մթնոլորտ:

Անդրադառնալէ ետք կիրովական, Ալավերդի եւ այլ քաղաքներու մէջ տարուած աշխատանքներուն, ինչ կը վերաբերի օդոլորտի մաքրման, Կարէն Դեմիրճեան խօսած է մայրաքաղաքի վիճակին մասին՝ չեշտելով.– «Երեւան քաղաքի չրջակայ միջավայրի վիճակը արմատապէս բարելաւելու նպատակով ՍՍՀՄ Մինիստրների խորհուրդը որոշում է ընդունել, որի համաձայն «Նայիրիտ» «Գիտա – արտադրական միաւորումում ներմուծուած կոմպլեքսային սարքաւորումների հիմքի վրայ ստեղծուած քլորոպրենային կառուցուկների («Կառուցուկ – 2») արտադրութեան օբեկտներում նորոգման – վերակառուցման աշխատանքները 1988 Թուականի Յունուար 1-ին սաւարտելուց եւ այդ արտադրութեան նախադրծային կարողութեան իւրացումն ապահովելուց յետոյ կը փակուի քլորոպրենային կառուցուկների հնացած արտադրութիւնը («Կառուցուկ – 1»ի արտադրութեան կազմում): «Նայիրիտ» դիտա – արտադրական միաւորումում մշակուած է նոր ւսուած միջոցառումների իրականացման պլան – գրաֆիկ, եռանդուն աշխատանք է տարուում կարողութիւնների իւրացման համար, սկսուել են կառուցուկների հին արտադրութիւնը փակելու նախապատրաստական աշխատանքները, որ իրականացուելու է 1988 Թուականի Փետրուարին»:

Այնուհետեւ Կարէն Դեմիրճեան խօսած է կարգ մը ծրագիրներու մասին, ի մէջ այլոց նչելով որ մասնաւոր ուշադրութիւն կը դարձուի կառքի փոխադրութեան Թունաւոր արտանետումները կրճատելու, կարգ մը ձեռնարկութիւններ վերակառուցելու եւ քաղաքի սահմաններէն դուրս հանելու, ձեռնարկութիւններու թեքնիք ջրամատակարարման հարցը լուծելու եւ այլ միջոցառումներու վրայ:

Կարէն Դեմիրճեան իր զեկուցման մէջ անդրադառնալով զաղափարա – դաստիարակչական մարզին ներս ձայն – հնչառեփլի եւ մամուլի տարած աշխատանքներուն եւ նչելէ ետք թէ տեղեկատուութեանց մէջ կը բացակայի առար – կայական մօտեցումը, իր խօսքը մասնաւորելով օդոլորտի ապականութեան հարցին չեչտած է.– «Երբեմն Թոյլ են տրուում բացայայտ վրիպումներ եւ սխալներ: Օրինակ, վերցնենք հէնց էկոլոգիայի պրոբլեմը: Այդ մասին հարկաւոր է դրել օբեկտիւօրէն, չհագրդիռ, առանց ծայրայեղութիւնների մէջ ընկնելու, ոչ այնպէս, ինչպէս դա եղաւ «Գրական Թերթ»ի եւ «Կոմսոմոլեց»ի էջերում: Տպագրելով մի խումբ գրողների, ժուռնալիստների եւ գիտնականների ժողովի հաչուետուութիւնը, «Գրական Թերթ»ը բերել էր ոչ արժանահաւատ, անստոյգ Թուեր ու փաստեր: Հաչուետուութեան մէջ եւ ոչ մի խօսք չկար շրջակայ միջավայրի առողջացման այն մեծ աշխատանքի մասին, որ կատարուել ու կատարւում է մեր Հանրապետութիւնում: Ի վերջոյ ընթերցողին ներկայացուել էր խեղաթիւրուած պատկեր»:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ 10 ԼԱՒԱԳՈՅՆ ՄԱՐԶԻՉՆԵՐՆ ՈՒ ՄԱՐԶԻԿՆԵՐԸ

—×—

Հայաստանի 1987-ի լաւագոյն տասը մարզիչներու անուանացանկը հրապարակուած է եւ կը պարզէ հետեւեալ պատկերը.–

Արկադի Անդրէասեան՝ *«Արարատ»ի դլխաւոր մարզիչ.*
Արմէն Աւտոնեան՝ *կոփամարտիկ Նշան Մուկուչեանի մարզիչ.*
Ֆելիքս Ալիեւ՝ *ծանրաբարձ Եուրի Սարդսեանի մարզիչ.*
Մկրտիչ Կարապետեան՝ *Ռոբեր Էմմիեանի (ոստում) մարզիչ.*
Վասիլի Կուվշինկի՝ *Արէն Ջավադեանի (ջրացատաք) մարզիչ.*
Սարգիս Ղազարեան՝ *կռիւամարտիկ Մելսիկ Ղազարեանի մարզիչ.*
Մարտունի Զոլալեան՝ *Պասքէթպոլի «Հատիս» խումբի մարզիչ.*
Շահէն Ջանեան՝ *Ազատ ըմբշամարտի Հայաստանի խումբի մարզիչ.*
Գուրգէն Սեւոյեան՝ *Գուրգէն Թուխասլեանի (սամպօ) մարզիչ.*
Վլադիմիր Վարդանեան՝ *«Հրազդան» մականախաղի խումբի մարզիչ:*

***

Հայաստանի մարզական լրագրողներու դաչնակցութեան եւ «Հայաստանի Ֆիզկուլտուրնիկ» թերթի խմբագրութեան կազմակերպած մրցումը, որուն մասնակցած են 26 լրագրողներ, հետեւեալ տասը մարզիկները հռչակած են 1987-ի լաւագոյնները.–

Ռոբեր Էմմիեան՝ *թեթեւ մարմնամարզութիւն.*
Եուրի Սարգսեան՝ *ծանրաբարձութիւն.*
Նշան Մուկուչեան՝ *կռիւամարտ.*
Գուրգէն Թուխխալեան՝ *Սամպօ.*
Մելսիկ Ղազարեան՝ *կռիւամարտ.*
Սերգէյ Կաւով՝ *առագաստանաւային մարզանք.*
Օգսէն Միրզոյեան՝ *ծանրաբարձութիւն.*
Արսէն Ջավադեան՝ *ջրացատաք.*
Հրաչեայ Պետիկեան՝ *հրաձգութիւն.*
Իսրայէլ Միլիտոսեան՝ *ծանրաբարձութիւն:*

1 9 8 7

ԱՄԻՍԸ ՄԷԿ ԴԷՊՔ

Պատրաստեց՝ ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՅՈՒՆՈՒԱՐ

ՍԻՊԵՐԱԿԱՆ ՅՈՒԲԸԼ

Ամբողջ Եւրոպայի մէջ, ցուրտը, բոլոր մրցանիշները կոտրեց: Եթէ այնքան ալ անսովոր չէ Սիպիրի մէջ, որ ջերմաչափը զերոյէն վար վաթսուն աստիճանի հասնի, կամ Մոսկուայի մէջ զերոյէն վար եօթսունը անցնի, եւրոպական կարգ մը երկիրներու մէջ ուղղակի չմեցուց, զործելով աւերներ, անդամալուծելով կեանքը ամբողջ, ընելով հարիւրաւոր զոհեր, նոյնիսկ անշարժութեան մատնելով Լոնտոնի հռչակաւոր ժամացոյցը «Պիկ – Պեն»ը: Միայն Փորթուկալը մնաց առանձնաշնորհեալ երկիրը, ուր Լիզպոնի մէջ ջերմաչափը մնաց տասնըչորս աստիճանի:

Ֆրանսայի մէջ, ձիւն – ձմեռ եւ սառնամանիք ամէնուրեք: Տու Նահանգին մէջ ջերմաչափը իջաւ զերոյէն վար քառասունեւերկու աստիճանի: Երկիրը ծածկուեցաւ եւ թաղուեցաւ ձիւնին տակ, հիւսիսէն հարաւ: Կատարեալ աղէտ մը: Երթեւեկը օրերով խանգարուեցաւ: Կառուցիներ եւ օգակայաններ փակուեցան, եւ լեկտրականութիւնը կրեց ընդհատում – ներ, մնտեսական կեանքը սկսաւ զրժուարութիւններու բախիլ: Անապատանները եւ աղքատներու թիւը չատցաւ եւ ընդհանուր տպաւնակի կացութիւն մը տիրեց երկրէն ներս որը պէտքը չունէր բնութեան այս հարուածին քանի արդէն օրերէ ի վեր մթնոլորտը ապականած էր զործադուլներու, երկաթուղի – մեթրօ – հանրակառք եւ ելեկտրականութիւն, չարժումներով:

Տարին սկսաւ ընկերային եւ օգերեւութաբանական զժուար պայմաններու մէջ:

***

ՓԵՏՐՈՒԱՐ

ՊՈՒՐԺ – ՊԱՐԱԺՆԷՀ–Ի ՀԱՐԻՒՐ ՕՐԵՐԸ

Լիբանան տասներկու տարիէ ի վեր պատերազմական վիճակի մէջ է: Զոհերուն թիւը տասնեակ հազարներով կը հաչուուի: Ոչ մէկ կողմ կը յաղթէ կամ կը յաղթուի: Բայց դեռ կողմ կա՞յ: Բոլոր հոսանքներն ալ կռուեցան ու կը կռուին եւ կողք – կողքի, եւ զէմ – դիմաց: Այս տարօրինակ պատերազմին մէջ ժողովուրդ մը կայ բոլորին կողմէ վրնտուած, հոս ու հոն քչուած, չահագործուած եւ ի վերջոյ մոռցուած՝ պատերազմի ժողովուրդն է որուն համար Լիբանանը զժոխքի մը վերածուեցաւ:

Պուրժ – Պարաժնէհ զաղթականային մէջ, հազարաւոր պաղեստինցիներ, պատերազմի վիճակի մէջ են, բանտարկուած են հարիւր օրէ ի վեր, չիի քաղաքագօրքերուն կողմէ: Ոչ մէկ անուշդ, ոչ մէկ դեղ, ոչ մէկ բիչկ կը մտնէ: Սով եւ համաճարակ կը տիրէ կայանէն ներս: Կաուռ, չուն, ջուրի եւ այլ կենդանիներ ուտելէ ետք, ժողովուրդը կը հասնի անխուսափելիին՝ մարդակերութեան: Զուրի փոխարէն կը զործածուի քարիւղը: Մեռելներուն թիւը անհամար է: Աճաւոր ողբերգութիւն մը: Պաղեստինցիք այլեւս բարեկամ չունին: Իսրայէլացիներուն համար արաբ են, իսկ Արաբներուն համար պաղեստինցի: Պաղեստինեան դատը կը ծառայէ որպէս մնայուն հաչուեյարդարի պէնք Իսրայէլի եւ միջ – արաբական հարցերուն համար:

Այս կացութեան պատասխանատուն – րուն մէջ նաեւ պէտք է տեսնել պաղեստինեան չարժումին պարագլուխները եւս:

***

ՄԱՐՏ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ՝ ՍԿԻԶԲ ՆՈՐ ՇՐՋԱՆԻ՞ ՄԸ

Մարտ 11–ին, Կորբաչով ոտնեց իր «զահակալութեան» Բ. տարեդարձը: Ամէնէն երիտասարդ ղեկավարներէն է, 56 տարեկան, որ հասաւ զերազոյն պաչտօնին, աւելի ճիշդ պաչտօններուն: Իր երեւումը խորհրդանչեց խզումը ծերունիներու հրըցտութեան հետ՝ Բրեժնեւ, Անդրոպով, Չերնէնքօ: Կորբաչով կը ներկայանայ որպէս բարենորոգիչ մը: Բայց Խորհրդային Միութեան մէջ ի՞նչ է բարենորոգիչ բառին իմաստը: Մերձաւոր ապագան պատասխան մը կը բերէ այս հարցումին: Ամենայդպէս, Կորբաչով դիտէ թէ Խորհրդային Միութիւնը տնտեսական եւ թեքնոլոժիք զետնի վրայ եա մնացած է իր կարեւոր մրցակիցներէն: Կ'ուզէ հիմնովին փոխել իրերու ընթացքը եւ մտածողութեան եղանակները: Փոխոխութիւն այո, սակայն միայն ու միայն գոյութիւն ունեցող վարչակարգի սահմաններուն մէջ, եւ ոչ ուրիչ կերպով: Կորբաչով խնդրոյ առարկայ չի դարձներ վարչաձեւին Մարքս – Լենինեան զաղափարախօսութիւնը, ինչպէս նաեւ մէկ կուսակցութեան մը գոյութիւնը եւ անոր մենաչընորհը իչխանութեան մէջ, ոչ ալ կեդրոնացեալ տնտեսութեան մը սկզբունքը:

Աբզեօ՞ք Կորբաչով պիտի յաջողի տնտեսական դրութիւնը, ծանր մեքենան արդիականացնել· այսինքն փոխել մտայնութիւնները եւ հասատատութիւններու բանումը: Ամէն պարագայի մէջ Կորբաչով իր «ազատական քաղաքականութեամբ» եթէ դեռ չի համոզեր արեւմտեան աչխարհը զոնէ կը զարմացնէ սկսելով դուլպաները պարպել եւ «խաղաղութեան Ֆորում» կազմակերպել Մոսկուա, եւ օրուան հերոս կարգել, երէկուան անդրաձալին՝ Ա. Սախարովը: Բայց, նոյն ատեն, Կորբաչով չի վարանիր որոչ դատակարգի մը զատը տեսնել: Ուստի, սպասել եւ տեսնել:

***

ԱՊՐԻԼ

ՄԵԾ ՁԱՄԲՈՐԴԸ՝ ԱՐԱՐԻՉԻՆ ԱՌԱՋԻ

«Հայ, արդարութիւն եւ ազատութիւն» Զիլիի ժողովուրդին յատահատական ճիչն է Յովհ. Պօղոս Բ. Պապի այցելութեան առթիւ: Բայց ի դուր: Հարիւր հազարներով հաւաքուած ժողովուրդին մէջ, Պապին ներկայութեամբ իսկ, փինոչէի ոստիկանները չեն վարանիր հրամանագրութեան դիմելու եւ ռումբեր զործածելու, ամբոխը մատնելով խուճապի: Պապը Աւետարանը ի ձեռին կը քարոզէ ներում, դթութիւն, հաչտութիւն եւ ... ժողովրդավարութիւն. կոչ կ'ընէ բալիին, խաղաղութեան եւ արդարութեան յաղթանակին, սակայն իր խօսքերը կը մնան հոգիչահ քանի մեծատիրութիւնը կը չարունակէ զործել իր աւերները եւ քիչ մը յետոյ է որ Զիլիէն կ'անցնի Արժանթին, երկիր մը որ կը պատրաստուի ժողովրդավարութեան, երկիր մը որ կը բացուի ժողովրդավարութեան նախադահ Ալֆոնսինի յաղթանակով:

33–րդ ամբորդութիւնն է, Յովհ. Պօղոս Բ. Պապին այս նոր չրջապտոյտը որ դարձեալ չարեց ամբոխները: Պապը իր անցքին վրայ ոչ ոք անտարբեր կը ձգէ: Մեսիականը զէմ մըն է որ կրօնքէն քաղաքականութիւն միչտ ամէնուրեք խանդավառութեան ու չերմեռանդութեան ալիքներ կը բարձրացնէ, յաճախ հեռատեսութիւն կը ստեղծէ, նաեւ երբեմն ալ կը խանգարէ:

***

ՄԱՅԻՍ

ՎՃԻՌ ՄԸ ՄՈՌԱՑՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

Մայիս 11–ին, բացուեցաւ Լիոնի Ոճրային Ատեանին առջեւ Պարպիէի դատավարութիւնը: Պատմական ըլլալէ աւելի մեսիանիք զատավարութիւն մը, պատրաստուած մեծ բեմադրութեամբ մը եւ ամբողջ քաղաքական, լուսարձակները

ԹԵՐԹԵԼՈՎ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՄՈՒԼԸ

ԴԵՐԱՍԱՆՈՒՀԻ ԱՆԱՀԻՏ ԹՈՓՉԵԱՆԻ ՀԱՍՏԱՏՈՒՄՆԵՐԸ

«Սով. Արուեստ» ամսագիրին մէջ, դերասանուհի Անահիտ Թոփչեան իր մտորումներն ու հայցեացքները կը յայտնէ ընդհանրապէս թատրոնին մասին: Այս իմաստով ան կը հաստատէ, թէ թատրոնը պէտք ունի թռիչքի, որպէսզի այսպէս ըսած ճահիճը չըլլանցէ: Թռիչքը պէտք է յեղաբձ կատարէ՝ ժամանակակից դատնալու համար: Դերասանը գնահատելի կը մնայ նախ եւ առաջ իրրեւ անհատական – նութիւն՝ բարոյապէս մաքրամաքուր մէկը: Ի՞նչ կը նչանակէ տաւեալ հաս – տատումը: Այն թէ՝ դերասանը պէտք է դատնայ ինքնիր համար խստապահանջ եւ առաջքն առնէ ես այս ըսի, դուն ան ըսիր համագործակցութիւններուն, ձեւով մը առաջարկ – պահանջ եւ տեղի տալու տրամադրութիւններուն: Դերակատարի մը առաջադրութիւնը կ'ապահովէ ամէնէն առաջ ինքնակատարելագործում, ո՛չ միայն բեմին վրայ, այլեւ ընթացիկ առօրեային մէջ: Տեսակ մը ինքնահաղորդում՝ ինքզինք իր էութեան մէջ արտաբերելու կարելիութիւններով, հաստատումներով: Պէտք է գիտնալ յաղթահարել պատկերացումները: Մէկ խօսքով ես–ը զրսեւորել՝ հրաժարելով ենթակայ հոգեպատկերացումներէն:

Դերասանուհին համաձայն չէ այն տեսակէտին հետ, թէ բեմադիրը իրեն դիմաց պէտք է դանէ միմիայն դերակատար մը, այն որ առանց երկար – բարակ մտածելու կ'ընդ բեմադիրին բառը: Բեմական արուեստը կը պահանջէ, որ դիմացինը ըլլայ խոհուն, գիտնայ մտածել, դատնայ խմաստուն ու խելամիտ: Բեմին արուեստը, կ'ընդգծէ դերասանուհին, կը նչանակէ համագործակցութիւն՝ յարաբերութիւն կամ կապ բեմադիրին եւ բեմ ելլողին միջեւ, հետեւաբար, այս վերջինը չի կրնար եւ արդէն պէտք չէ որ ալ ան դատնայ խամաճիկ բեմադիրին ձեռքին մէջ:

Այս այսպէս ըլլալով հանդերձ, ան կ'ընդունի, թէ իրենք խաղացողները հաւաքաբար կ'ենթարկուին անոր, ստեղծագործական ընդհանրական միտումներու ընթացքին: Բեմադիրը անհրաժեչտ կերպով պէտք է ականջալուր զտնուի մանրամասնութեանց հանդէպ: Նման մըթնոլորտ մը չըլլալու պարագային կը ստեղծուի միջակ բովանդակութեամբ ներկայացում, թերեւս կէս քայլ առաջ, բայց այնուամենայնիւ կը մեռնի արուեստը:

Անահիտ Թոփչեան իրաց այս վիճակը չի վերագրեր միայն բեմադիրներուն, քանի ատոնք եւս կը զտնուին կատարուած իրողութիւններու առջեւ: Զէ՞ որ պայմանագիրները կը պահանջեն, որ դերասանը – դերասանուհին պարտաւորութեան տակ զտնուին մարմնացնելու – հետեւելու սեւարիոյին պահանջին. որեւէ չեզոում կը դատապարտուի՝ այլազան միջոցներով: Ո՛չ մէկը չկայ պաչտպանելու համար խաղակատարին դերը, ըսենք, օրինակ, թատրոնին կամ չարժարուեստին մէջ: Ըստ Անահիտ Թոփչեանի, արուեստի բոլոր ճիւղերուն եւ ասպարէզներուն մէջ ամէնէն անպաչտպան էակը դերակատարը կը մնայ:

Դերասանուհին կ'ըմբռնէ, թէ պահերու վիճակներ կ'ըլլան, երբ բանիմաց հեռատես ներքնակատ բեմադիրը անհրաժեչտութեան առջեւ կը զտնուի ընտրելու մէկ քանի հոգի: Ուրեմն, բեմադիրը կը պրպտէ զտնելու համար լաւագոյն դէմք – մարմնացումը: Նման պարագաներուն, դժբախտաբար, հազուագէպ կը զտնուի, հակառակ դերակատարին լայն զործակցութեան: Աւոր ընտրութիւնը կը կատարուի սեւարիոյի քառաջադրութեան ուղղութեամբ: (Բարեբախտաբար, վերջին տարիներուն, ըսենք ամիսներուն արմատական փոփոխութիւններ նկատելի կը զտնուին Մոսկուա, չարք մը Հանրապետութիւններու մէջ, քանի տարիներ իրենց դուռները փակող մարդիկ այժմ լայն կը բանան իրենց արուեստանոցները եւ, աչխատանքէ հետացուած մարդիկ նոյնպէս կ'ընդունուին չահեկան եւ յաճախ վիճելի նկատուող թատերդութիւններ եւ չարժանկարներ ներկայացնելու համար): «Սա վկայուած է, որ ստեղծագործուած ոգին սպանիլ չի լինի, որ մարդկանց կարելի է ստիպել լռել, բայց չես կարող ստիպել, որ չմտածեն, չտեսնեն, չվերլուծեն եւ չցանկան վերափոխուել»:

Հիմնական արատը՝ արհամարհանքը, անտարբեր կեցուածքը, պէտք է վերջ դնել: Հայաստանի համար անհրաժեչտ են լաւ սեւարիոներ, ինչպէս նաեւ դերակատարներու լաւագոյն ընտրութիւն: Նաեւ փորձառու բեմադիրներ, նկարահանումներ, բարեխիղճ կազմակերպողներ: Բայց ամէնէն կարեւորը, այնուամենայնիւ կը մնայ անհատականութիւնը, յարգանքը ինքնարժեւորին հանդէպ:

Չէ՞ որ վերջին հաչուով ան է, որ կը՛նայ եւ ի վիճակի կը զտնայ իսկական արուեստին ուղին բանալ: Առանց անհատականութեան, ինքնարժեւորումի, կ'ելլ–բախակէ իր խօսքը դերասանուհի Անահիտ Թոփչեան, արուեստը կը մնայ չուքի մէջ, մութին:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄԻ ՄԷՋ

Սէն – Ժերոմի Ս. Սահակ – Ս. Մեսրոպ եկեղեցին ասնեց Ս. Սեւեհանոսը Կիրակի, Դեկտեմբեր 27–ին:

Պատարագը մատոյց Աւագ քահանայ՝ Եղիշէ Փանոսեան շրջապատուած զբօսաց զանգ զպիրներէն եւ երգչախումբի վեկավարութեամբ երգչանահար Տիկին Մարթիրոսեանէ:

Եկեղեցւոյ ատարին, զպիրները եւ երգչախումբին անդամները հրաւիրուեցան զպրոցին սրահը ճաշելու համար, կապոյտ Խաչի տիկիններուն կողմէ պատրաստած սեղաններու շուրջ, ուր տեղ գրաւեցին բոլորը եւ թաղականութեան անդամները:

Սեղանին օրհնութենէն վերջ սկսաւ ճաշը, մէջ ընդ մէջ եղան արտասանութիւններ, երգեր եւ անէգոտաններ երի – տասարդներուն կողմէ, տաք մթնոլորտի մէջ շարունակուեցաւ ընթրիքը մինչեւ ժամը 15·30–ին:

Իսկ Յունուար 2–ին տեղի ունեցաւ զպրոցի ծնունդառը, ներկայութեամբ եւ նախագահութեամբ՝ Յակոբ Եպիսկոպոս Վարդանեանի:

Սրահը բերնէ բերան լեցուեցաւ ծնողքներով եւ թաղեցիներով ճիշդ ժամը 21–ին թաղականութեան ներկայացուցիչը հանդէսը բացուած յայտարարեց· Նախ եւ առաջ շնորհակալութիւն յայտնեց Յակոբ Եպիսկոպոսի, որ միշտ իր ներկայութեամբ, կը պատուէ մեր հանդէսը, նոյնպէս Կապոյտ Խաչի վարչութեան, ծնողքներուն եւ թաղեցիներուն:

Ցանուն Սէն – Ժերոմի թաղականութեան բարի գալուստ մաղթեց բոլորին· շնորհաւորեց Նոր տարին եւ Ս. Ծնունդը մաղթելով քաջառողջութիւն, եւ երջանկութիւն բոլորին· խնդրեց ծնողքներէն որ չզլանան առաջնորդելու իրենց զաւակները հայկական վարժարան· միակ օղակն է մեր գոյատեւման, ծնողքն կը սկսի փոքրիկին դաստիարակութիւնը:

Սկսաւ յայտագրի զործադրութիւնը· փոքրիկները խումբով երգեցին Տէրունական Աղօթքը, ղեկավարութեամբ Եղիշէ Աւագ քահանայ Փանոսեանին:

Ցետոյ փոքրիկները մի առ մի սկսան արտասանել իրենց ոտանաւորները, կարելի չէ ամէնուն անունները տալ, ոմանք համարձակօրէն, ոմանք քաշուելով, բայց լաւ առողանութեամբ արտասանեցին:

Յետոյ մը աշակերտներ քանի մը կովկասեան եւ հայկական պարեր պարեցին, ղեկավարութեամբ իրենց ուսուցչուհի՝ Տիկին Կիրակոսեանի:

Իսկ բարձրագոյն դասարանի աշակերտներու տրամախօսութիւնը եւ խմբական արտասանութիւնները երկար ծափահարութիւններու արժանացան:

Երկու դասարաններու աշակերտներով կազմուած երգչախումբը երգեց մի քանի մանկական երգեր ղեկավարութեամբ իրենց ուսուցիչին Խաչիկ Ելմազեանին:

Գեղարուեստական բաժինը լրանալէն վերջ Կաղանդ պապան ծափահարութիւններու տակ մուտք գործեց սրահէն ներս բեռնաւորուած արժէքաւոր նուէրներով, մէկիկ մէկիկ բեմ հրաւիրեց աշակերտները իրենց անուններով բաշխեց նուէրները եւ պատրաստ տոպրակներ· մեծ ուրախութիւն պատճառելով թէ փոքրիկներուն թէ ալ ծնողքներուն:

Միեւնոյն տեղ կաղանդ պապան չմոռցաւ հրաւիրելու նաեւ ուսուցիչները, որ ստանան նաեւ իրենց նուէրները Նոր Տարուայ առթիւ· բուռն ծափերու արժանացած ներկաներուն կողմէ:

Թէյի սպասարկութիւնը սկսելէ առաջ թաղականութեան փոխ – նախագահ Պր. Յակոբ Խաչիճեան բեմ հրաւիրեց Յակոբ Եպիսկոպոսը երկու խօսք ըսելու:

Յակոբ Եպիսկոպոս Վարդանեան ըսաւ որ միայն Սէն – Ժերոմի Ս. Սահակ – Ս. Մեսրոպ թաղականութիւնն է որ այս տեսակ վայրկեան երեկոյթ կը կազմակերպէ· նախանձը կը չարժէ Մարսէյլի միւս բոլոր թաղերուն· որովհետեւ ուր որ համագործակցութիւն եւ համերաշխութիւն կայ, այդ գործը յաջողութիւն կը գտնէ ըսաւ· շնորհակալութիւն յայտնեց թաղականութեան եւ Կապոյտ Խաչի Սէն – Ժերոմի մասնաճիւղի վարչութեան, ուսուցիչներուն, որոնք ձեռք – ձեռքի տուած կ'աշխատին բարձր պահելու եկեղեցին եւ զպրոցը:

Հուսկ սկսաւ թէյի սպասարկումը կապոյտ Խաչի տիկիններուն կողմէ պատրաստած կարկանդակներու եւ անուշեղէններու, ուր ժողովուրդը առատօրէն ճաշակեց· եւ շնորհակալութիւն յայտնելով վերջ դուաւ ժամերը յառաջացած ըլլալով:

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ԼՈՍ – ԱՆՁԼԷՍԻ Քալիֆորնիոյ Համալսարանի (Եու· Սի· Էլ· Էյ) Ազգի Հայոց Պատմութեան ամպիոնի վարիչ նշանակուած է փրոֆ· Ռիչըրտ Յովհաննէսեան: Ամպիոնը հիմնուած է Հայ Կրթական Հիմնարկութեան կողմէ, 500 հազար տոլար յատկացնելով Համալսարանին: Հայկական եւ Միջին – Արեւելեան պատմութեանց դասախօս փրոֆ· Յովհաննէսեան նոյն տաեն Համալսարանի Միջին – Արեւելեան գիտութեանց «Ֆոն Կրունըպաում» կեդրոնի փոխ – տնօրէնն է: Պատմական իր հետազօտութիւնները կը կեդրոնանան հայկական հարցի եւ ցեղասպանութեան, ինչպէս նաեւ հայկական անկախ պետութեան մը ստեղծման փորձերուն վրայ: Այս առթիւ փրոֆ· Յովհաննէսեան նշան է, թէ իր նպատակը եղած է փարատել այն նախապաշարում – ներն ու առասպելները, որոնց մէջ յաճախ թաղուած կը մնայ արդի Հայոց պատմութիւնը եւ փորձել ներկայացնել պատմական իրողութիւնը: Պատմական հետազօտութեանց վերաբերող հազարաւոր էջերու եւ աւելի քան երեսուն պատմագիտական յօդուածներու հղումին, փրոֆ· Յովհաննէսեան հեղինակն է Հայոց արդի պատմութեան նուիրուած հատորներու՝ «Հայաստան Անկախութեան ճամբուն վրայ», «Հայաստանի Հանրապետիւն» (Ա· եւ Բ· հատորները), Հայկական ցեղասպանութեան նուիրուած մաեենագիտական աշխատութիւն մը եւ «Հայկական ցեղասպանութիւնը հեռանկարի մէջ»:

***

ԹԵՀՐԱՆի մէջ, Դեկտեմբեր 14–ին, իր մահկանացուն կնքած է Օշին Սուրէնեան: Ծնած էր 1915ին՝ Մամուքա, Զարմահալի գիւղերէն մին: 1926–ին ծնողքները զինք ղրկած են Կալկաթայի Հայոց Մարզասիրական ճեմարան ուսանելու: Աւարտելէ ետք անցած է Ալահապատ քաղաքը եւ մտած զիւղատնտեսական համալսարան: Վերադառնալով Պարսկաստան, պաշտօնի կոչուած է Ապատանի նաւթային ընկերութեան մէջ: Նոյն տաեն Օշին Սուրէնեան զբաղած է Միութենական եւ կրթամշակութային, հանրային աշխատանքներով: Հանգստեան կոչուելէ ետք հաստատուած է Թեհրան, ուր նուիրուած է ազգային – հանրային կեանքի: Շրջան մը եղած է «Ալիֆ»ի խմբագրական կազմի պատասխանատուն:

«ՈՋՆԻ»

Էրեբունի թաղամասի հոգսերից

Ես Խալդի աստուծոյ մեծութեամբ Արգիշտին, Մենուայի որդին, զարերի խորքից կրկին այցի եկայ իմ կառուցած ամրոցը, որ անուանել էի Էրեբունի: Ուրախ եմ, որ ամրոցս դեռ չիշտւում է, իսկ շրջապատը բնակեցուած է: Բայց տխուր եմ ու խիստ զայրացած, որ ամրոցիս շրջապատում ապրող բնակիչները զժգոհ են:

Երբ ես կառուցեցի ամրոցը, ձեռնարկեցի հզօր զործեր: Քանի որ հողն ամայի էր, ջուր բերեցի հեռու – հեռուներից: Իմ բոլոր հպատակներին ապահովեցի ջրով: Իսկ հիմա, երբ անցնում էի նոր թաղամասով, մտայ զպրոցներից մէկը եւ ջուր խնդրեցի, ծիծաղեցին. «Այս ժամի՞ն...»:

Յաջորդ օրը հիւանդացոց մտայ: Էլի ջուր չկար: Զայրացայ:

– Ո՞վ է փակել ջրի ճամբէն:

– Ճամբէն փակ չէ, ջուրն է քիչ: Օրը մէկ – երկու ժամ են տալիս: Հիւանդասեաց՝ ջրով են զալիս:

– Հազարամեակներ առաջ, երբ հիմնել էի այս ամրոցը, ամայի չրջակայքը ծաղկապատել ու խնամել էի: Իսկ դուք մի ամրողջ թաղամաս էք հիմնել, բայց հատուկենտ ծառեր կան:

– Ոռոգման ջուր չունենք, – պատաս – խանեցին, – տնկում ենք, չորանում են:

– Իմ հպատակները պարապ չէին մընում: Իսկ ձերոնք բան ու զործը թողած, կանգնած են փողոցներում:

– Փոխադրական չկայ: Բան ու զործի զնալու համար են կանգնել, աւտոպուսների են սպասում:

– Իմ հպատակները միմեանց հետ խօսելիս քիթ ու բերանը չէին փակում:

– Մաքուր օդ չկայ: Քաղաքային աղբանոցի ծուխն ու անբարեկարգ չրջապատի փոշին մեզ խեղդում են, տանջում:

– Դիմէք ձեր թաղամասի կառավարիչներին, սուրհանդակներ ուղարկէ՛ք, – խորհուրդ տուեցի ես:

– Նոյնիսկ աւտոմատ հեռախօս չկայ: Մէկի խօսափողն է ջարդուած, միւսի խցիկը, երրորդի լարն է կարուած...

Այսքանն էլ հերիք էր, որ ես խիստ զայրանայի, զրէի այս սեպագիր նամակը եւ յանձնէի խմբագրութիւն:

ԱՐԳԻՇՏԻ ՀԱՑ ԹԱԳԱՒՈՐ

ԽԱՐԻՍԽԷՆ ՀԵՌՈՒ

(Վ. Է. Պ)

ՆԻԿՈՂՈՍ ՍԱՐԱՖԵԱՆ

ՄԱՄՆ ԱՌԱՋԻՆ

Գ.

– Հետեւիլն ալ արժէք է:

– Առանձին մնալը ալ աւելի:

– Կուսակցական մարդը սխալ մի՛ ըմբռներ, որոշ, յստակ, ինքզինքին տէր մէկն է:

– Կուսակցական մարդը ինծի համար ան է, որ կը զոհանայ իրեն արուած սըրտնոմնդով եւ չանցնիր անկէ անդին: Սահմանափակ հոգի մը, կաղապարուած զաղափարներով:

– Կուսակցական մը երկու երես չունի:

– Ո՞վ ըսաւ· ոչ թէ երկու, այլ տասը, քսան, հարիւր ... Տեսակները տեսանք, խաչապղոնները, հանած վարածները, զաւաղիրները...

Բարթող կը ժպտի չիլ նայուածք մը նետելով:

Սիսակեան կ'այլայլի, կը չարունակէ առանց զայցնելու·

– Լսէ, լսէ, Բարթող· կուսակցական մարդը վարժուած է հպատակիլ օրէնքի: Բայց ես այդ ըսել չուզեցի: Կուսակցական մը ինձ համար միակաուր մարդ մըն է: Նոյն ձեւով կը զործէ թէ՛ արտաքին կեանքին եւ թէ՛ կուսակցութեան մէջ:

– Իսկ ես կ'ուզեմ, որ ոչ կուսակցական մէկը նոյնիսկ ունենայ երկու տեսակ կեանք: Գործաւոր եմ ես: Ամբողջ օրս արտադրուած է գործի մը, որ չի հագրզռեր զիս եւ որ կը սարկացնէ զիս՝ ընդհակառակը: Կը սպասեմ, որ զիշեր ըլլայ եւ գործս ձգելով փոխուիմ, մարդու պէս ապրիմ:

– Քաղքենի ցանկութիւններ ունիս:

– Ոչ, բնաւ երբեք, ես մարդ եմ ամէն բանէ առաջ: Եթէ ձգեն զիս՝ ժամ մը իսկ չեմ աշխատիր: Մարդը պէտք չէ աշխատի: Եւ կամ եթէ աշխատի՝ ինծի պէս պէտք է որ ընէ:

– Նիւթէն կը չեղինք, բայց հոգ չէ· լսէ, Բարթող, հետաքրքրական է, լսէ, աշխատանքը պայմանն է կեանքի, չատ բնական պահանջ մը:

– Չէ, չեմ ընդունիր:

– Կ'երեւակայե՞ս թէ ինչ կ'ըլլայ աշխարհի վիճակը, եթէ ամէն ոք քեզ պէս մտածելով լքէ յանկարծ՝ գործը: Կը ըստեղծուի քաոսային վիճակ: Անօթի կը մեռնինք ամէնքս ալ: Արդ աշխատանքը պէտք է, Բարթո՛ղ, բայց ձեւն է կարեւորը: Եւ յետոյ պէտք չէ որ մէկը միւսին քրտինքէն օգտուի: Պէտք է ամէն մարդ հաւասարապէս աշխատի եւ վայելէ:

– Երա՛զ:

Սիսակեան, որ կը կարծէր համոզել, լուեց: Ի՞նչ կրնար ընել յամառ մէկու մը հետ, որ պէտք եղածին չափ կարդացած ալ չէր հետեւիլ կարենալու իր ըսածնեբուն:

– Ընկերվարութիւն, համայնավարութիւն, քաղքենիութիւն ամէնքն ալ պարապ անցողակի բաներ են, – չարունակեց Բարթող, աւելի ու աւելի չեչտելով իր այլանդակ ժպիտը, – ամէնքն ալ եսասէր են ու վնասակար: Արիւն կ'ուզեն:

– Եւ, սակայն, – չընջաց Սիսակեան յուսահատ չեչտով մը, – մէկը որ տեղ – եակ է աշխարհի անցուդարձերուն, չի կրնար ուրանալ կուսակցութիւններու կատարած դերը եւ կուսակցական ըլլալու անհրաժեշտութիւնը, մանաւանդ մեզի համար:

Բարթող մտիկ չէր ըներ այլեւս: Իր աչքերը կը բացուէին դարձեալ Ցիսուսի անմեղութեամբ: Ինքզինքէն բոլորովին զոհ՝ կը կլորցնէր բերանը ու զուրս կուտար ուժգնօրէն ծխախոտին ծուխը:

Սովորական պլուխ մը չէր անոր գլուխը: Երկար էր ան, երկար բարակ վզի մը վրայ: Տաք ու տենդոտ չարունակ: Զիու մը պէս խանդավառ ու հպարտ էր երբեմն: Երբեմն ալ զարերու մշուշին մէջէն, բերելով իր հետ ամբողջ աւանդութիւնը Եգիպտոսի: Կը նմանէր անապատ մը եկող առաքեալի մը, որ պէտք է լսուի միայն եւ ոչ թէ լսէ:

Առանձին էր իր սեռին մէջ: Ոչ ոք իրեն չափ մխրճուած էր պատմութեան մէջ եւ բերած, ոգեկոչած ամբողջ անցեալ մը: Ոչ ոք կրցած էր իրեն չափ հաշտեցընել արդիականութիւնը՝ հինին հետ: Ու մինչ ուրիշներ օրուան սովորական հոգերու արտացոլացումը կ'ընեն, կ'անցնէր այդ բոլորէն անդին՝ յանձնուելով իր սանձարձակ երեւակայութեան, կ'անցնէր դէպի մարզկային ու յաւերժական զգացումները:

– Ես, – կ'ըսէր ան, – ես կը ձախողիմ, գիտեմ, ես կը ձախողիմ, եթէ փորձեմ զուտ իրապաշտութիւն ընել: Բայց ես հաւատացած եմ, որ այսօրուան մեծ յուզումները գոյութիւն ունեցած են միշտ, ամէն դարու մէջ ալ: Եւ երբ կը նկարագրեմ կղէոպատրան՝ ինձ կը թուի որ արդիական կին մըն է որ կուտամ իր բոլոր կիրքերովն ու մտածելակերպով: Ոչ, երեւակայութեամբ չէ միայն, – կը չարունակէր· – ես ուսումնասիրած եմ ամբողջ պատմութիւնը: Ես գիտեմ մէկ զիւղն միւսին հեռաւորութիւնը: Գիտեմ Նեղոսի յորդումներուն ժամերը մանրամասնօրէն: Ինչոր Բարտէս մըն ալ ունիմ ձեռքիս տակ:

(Շար· 15)

Պր. Օննիկ Պայրամեան,
Տէր եւ Տիկին Սերժ Քիւթնէրեան եւ զաւակը,
Տէր եւ Տիկին Դանիէլ Տէր – Յարու – Թիւնեան եւ աղջիկը,
Տէր եւ Տիկին Ժաք Կարապետեան եւ զաւակը,
ինչպէս նաեւ ընտանեկան բոլոր պարագաները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, մօր, մեծ – մօր եւ աղգականին՝

ՓԱՌԱՆՁԵՄ ՊԱՑՐԱՄԵԱՆԻ

(Ծնեալ՝ Ուզունպօղոսեան)

մահը, որ պատահեցաւ Յունուար 7–ին, 80 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, երեքշաբթի, Յունուար 12, ժամը 11–ին, Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցին, 6 Կամիտաս փողոց, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Վերսայլի՝
Cimetière des Gonards.

Ոչ ծաղիկ, ոչ ծաղկեպսակ։ Փոխան ծաղիկի նուէրները ընել Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ։

Մահագդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իրրեւ այդ նկատել։

Ս. ԾՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբթիշաբթի օր, Յունուար 13, Ը. օր ծննդեան։ Տօն Աստուածակոչութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի։

Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի։
Կը պատարագէ՝
ԱՒԵՏԻՍ ՔՀՆԾ. ՊԱԼԸԳԵԱՆ

Պատարագի ատարին՝ Առաջնորդարանին Տնօրէնէքը կը կատարուի։

Հինգշաբթի օր, Յունուար 14, – Տօն Ծննդեան Սրբոյն Յովհաննու Կարապետին։ Այսօր՝ Սուրբ Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ անուան տօնն է։

Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի։
Պատարագի ատարին՝ հոգեհանգիստ կը կատարուի եկեղեցասէրն բարերար՝ ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆԻ եւ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆ ԸՆՏԱՆԻՔԻ բոլոր ննջեցեալներուն համար։

SOIREE DANSANTE

NOËL ARMÉNIEN

Réservez votre soirée du
Samedi 16 Janvier
pour le Dîner - Dansant du Noël arménien
organisé par la Section d'Alfortville
de la Croix Bleue
— animée par l'orchestre *Gaïdzags* —
Salle Voltaire à Alfortville
Réservations : 43 - 76 - 55 - 89
43 - 76 - 35 - 68

ՁԱՁ
ԵՒ
ԳԻՐՔԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Կազմակերպութեամբ Փարիզի եւ Շըրջակայից Ազթապցիներու, Կիրակի, Յունուար 17, երեկոյեան ժամը 19·30–ին, Նա'ց ակումբին մէջ, 5, Ավընիւ Ռէյ, Փարիզ, 14–րդ։

ՅԱԿՈԲ ՊԱԼԵԱՆ

կը ներկայացնէ՝

ՄՈՎՍԷՍ ՊԶԱՔՃԵԱՆԻ

նոր լոյս տեսած՝

«Լուացք Փռուած Տանիքի Վրայ»

հատորը։

Գեղարուեստական յայտագիր։

Ճաշագին՝ 150 Ֆր., (խմիչքով եւ աղորժաբերով)։

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել։ –
47 – 70 – 07 – 25 եւ 47 – 70 – 27 – 66
թիւերուն։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Փարիզի Արշալոյս Թաղէոսեան մասնաճիւղը, ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները, Շաբաթ, Յունուար 16, ժամը 16·30, սովորական հաւաքատեղին – պատգամաւորի ընտրութիւն։

ՅՈՒՇԱՏԱԿ

ՄԱՐՍԷԼ։ —

Տիկին Աբշամ Պապայեան, Տէր եւ Տիկին Ժորժ եւ Անի Տէվոս – Պապայեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ժերար Պապայեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ժան – Շառլ Պապայեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Արմենակ Ենոքեան եւ զաւակները, եւ համայն ընտանեկան պարագաները, հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ – հօր եւ աղգականին՝

ԱՐՇԱՄ ՊԱՊԱՑԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ։

Կիրակի, Յունուար 17–ին, Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Սուրբ Սահակ – Մեսրոպ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ։

Ի պիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Հերմինէ Մերանկիւլեան իր սիրելի ամուսնոյն՝ Եղիշէ Մերանկիւլեանի մահուան 8–րդ եւ քրոջ՝ Յասմիկ Ինճէեանի մահուան 9–րդ տարելիցներուն ի յիշատակ փոխան հոգեհանգիստի կը նուիրէ։ – 200 Ֆր. Կայսրյոտ Խաչին, 200 Ֆր. Լիբանահայ աշակերտներուն, 200 Ֆր. Կարմիր Խաչին, 200 Ֆր. Դպրոցասէր վարժարանին (ատանալ «Ծառայ»էն) եւ 200 Ֆր. «Ծառայ»ին։

***

ՄԱՐՍԷԼ։ – Ընկեր Խորէն Ուլուսեան իր շատ սիրած «Ծառայ»ին կը նուիրէ 200 Ֆրանք ի յիշատակ իր կնոջ՝ Ազնիւ Ուլուսեանի մահուան 3–րդ տարելիցին եւ եղբօր՝ Յովսէփ Ուլուսեանի մահուան 7–րդ տարելիցին առթիւ։

Նոյնպէս Պաղտասար Տիրատուրեան իր քրոջ՝ Ազնիւ Ուլուսեանի (ծնեալ՝ Տիրատուրեան) յիշատակին կը նուիրէ 100 Ֆր. «Ծառայ»ի բարգաւաճման։

ՅԱԻԱԿՈՒԹԻՒՆ

ԼԻՈՆ։ – Կայսրյոտ Խաչի Լիոնի Արաքս մասնաճիւղը ցաւակցութիւն կը յայտնէ ընկերուհի Պերճուհի Թադէոսեանի, իր եղբօր, ողբացեալ՝ Պետրոս Պաղտասարեանի եւ զարմիկին՝ Էլէն Պաղտասարեանի կսկծալի մահուան առթիւ։

Այս առթիւ չնորհակալութեամբ առած է ողբացեալներուն յիշատակին 300 Ֆրանք։

YAN'S CLUB
5, ave. Reille — 75014 Paris
Samedi 16 Janvier à 20 heures 30
Théâtre arménien
KISSANI présente
LE JOURNAL DE NORAYR
Spectacle suivi d'un dîner
Dîner - spectacle : 150 Frs.
Spectacle seul : 50 Frs.
Réservations : 45. 89. 20. 48

ՄՈՄԱՎԱՌՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

ԿԵՍԱՐԻՈՑ ԱԻԱՆԴԱԿԱՆ ՔԷԹԷՈՎ

Թէյով եւ համեմներով, պատրաստուած կեսարացի տիկիններու կողմէ։ Տեղի կ'ունենայ Յունուար 17, Կիրակի, ժամը 15–ին Հ. Բ. Ը. Մ. «Ալեք Մանուկեան» սրահին մէջ։

118, rue de Courcelles — 75017 PARIS

Նախագահութեամբ՝ Պր. Խաչիկ Ջամճըեանի։

Գեղարուեստական ճոխ բաժին։

Հանդիսավարութեամբ՝ երգող Պ. Մհերան Էլմայեանի։

Բոլոր Հայերը կը հրաւիրուին իրենց մահացած սիրելիներուն հոգւոյն համար մոմ մը վառելու եւ այսպիսով յաւերժացնելու հայկական այս աւանդութիւնը։

Մուտքերու մասնակցութիւն՝ 50 Ֆր.։

ՎՐԻՊԱԿ. – «Ծառայ»ի Յունուար 7–ի թիւին մէջ լոյս տեսած (Բ. էջ) Լեռնային Ղարաբաղ յօդուածին, առաջին սիւնակ, Դ. պարբերութեան սկիզբի տողերը պէտք է ըլլան. –

«Ադրբեջանի կենտգործկոմը, 1923 Յուլիս 7–ին, յատուկ դեկրետով մը լեռնայինի Ղարաբաղի մարզին հռչակումը կը կատարէ» եւայլն, եւայլն. (բ. տողը սբ–խալ նետուած է)։

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

OFFRE D'EMPLOI

RECHERCHE COMPTABLE QUALIFIE EN RETRAITE OU PRERETRAITE POUVANT EFFECTUER TRAVAUX EPISODIQUES DE CENTRALISATION CLASSIQUE MANUEL A DOMICILE.

ECRIRE AU JOURNAL QUI TRANSMETTRA.

— ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ —

ՓԱՐԻԶ

կազմակերպութեամբ՝
Փրանսահայ Կապոյտ Խաչի փարիզեան շրջանի 8 մասնաճիւղերուն եւ Շրջանային Վարչութեան
Կիրակի, Յունուար 17, կէսօրէ ետք ժամը 3–էն սկսեալ,
Լէոփոլտ Պելլան սրահին մէջ
17, rue Léopold Bellan — 75002 PARIS
Գեղարուեստական յայտագիր՝ Կապոյտ Խաչի դպրոցներու աշակերտութեան կողմէ։
Մինչկատակ՝ կատարողութեամբ «Escale Rosemary» խումբին։
Կաշանդ Պապան՝ իր անակնկալներու տոպրակով։
Բոլոր մանուկները հրաւիրուած են։

ԼԻՈՆ

Փրանսահայ Կապոյտ Խաչի Լիոնի «ԱՐԱՔՍ» մասնաճիւղը, կը տօնէ «Աստղական Մանուկներու Օր»ը
Կիրակի, Յունուար 17, ժամը 15–ին, Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ կից Ազգային Տան սրահին մէջ։
Այս առիթով, մասնաճիւղիս «Արաքս Մանկանց Երգի Պարի Համոյթ»ի երեխաները կը ներկայացնեն երգեր, պարեր եւ արտասանութիւններ։
Եւ անշուշտ՝ «Կաշանդ Հայրիկ»ը կ'այցելէ բաշխելու նուէրներ՝ ներկայ բոլոր երեխաներուն։

ՎԻԵՆ

Կայսրյոտ Խաչի Վիեննի «ՍԵՒԱՆ» մասնաճիւղը «Մանուկներու Օր»ը կը տօնէ Կիրակի, Յունուար 17, կէսօրէ վերջ ժամը 3–ին, Théâtre Municipal–ի մէջ։
Երգ – պար – արտասանութիւն աշակերտներու կողմէ։
Կաշանդ Պապան իր այցելութիւնով կ'ուրախացնէ սրահին մէջ գտնուող բոլոր մանուկները։

ԿՐԸՆՈՊԼԸ

Կայսրյոտ Խաչի Կրընոպլի «Անի» մասնաճիւղը կը տօնէ աւանդական «Մանուկներու Օր»ը՝

Կիրակի, Յունուար 17, կէսօրէ վերջ ժամը 15–ին,
SAINT MARTIN D'HERES — Salles des Fêtes — avenue Ambroise Croizat
Երգ — պար — արտասանութիւն — գեղարուեստական բաժին դպրոցի աշակերտներուն կողմէ։

Կաշանդ Պապան իր նուէրներով պիտի ուրախացնէ ներկայ բոլոր մանուկները։

Յատուկ յայտագիր եւ հիւրասիրութիւն։

CAROUN ԳԱՐՈՒՆ

CAROUN

25, rue Paul Vaillant - Couturier
CLAMART
TEL : 46. 42. 20. 77

SPÉCIALITÉS ORIENTALES
TRAITEUR
ÉPICERIE FINE

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱՇԵՐ։ – Ամէն տեսակի լիցք (միսով թէ ձէթով)։

■ Մաճըը, ■ Սու–պէօրէկ, ■ Միջուկով էէօֆթէ
■ Հէրիսա (ապսպրաճոով), ■ Լուբիա (փլաքի)
■ Թարամա, ■ Մութէպպէլ, ■ Քանի մը տեսակ խորոված (ապսպրաճոով)
■ Արեւելեան եօթը տեսակ աւուշեղէն

* ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ Հաստատութեան կարգ մը ապրանքներ *

ԸՆՏԻՐ ԽՄԻԶՔՆԵՐՆ ՈՒ ԽՆԱՄՔՈՎ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ ՃԱՇԵՐԸ
ԿԸ ԳՈՀԱՑՆԵՆ ԱՄԷՆԷՆ ԲՇԱԽՆԴԻՐ ՔԻՄՔԵՐԸ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ
13

MERCREDI
13 JANVIER
1988

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: (1) 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 600 Ֆ· — Վեցամսեայ : 310 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 700 Ֆ· — Հատը : 4,00 Ֆ·

63ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.660 | Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN | 63e ANNÉE — No 16.660

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՔԵԻԹՐՔԱԿԱՆ ՄԵՂՐԱԼՈՒԻՍԻՆԸ

ՆՊԱՍՏԱՒՈՐ ՏՈՒԵԱԼՆԵՐ...

ՀԱՅԿ. ՀԱՐՑ ՉԿԱՅ ԿԻՊՐԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ ՊԷՏՔ Է ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԻ

ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ԿՐ ՀԱՍՆԻՆ ՆԱԵԻ
ՄԻՐԷՅԼ ՄԱԹԻՕ,
ՊԵԼՄՈՆՏՕ, ՏԱԼԻՏԱ
ԱՅՍԻՆՔՆ՝ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ «ՄԾԱԿՈՅԹԸ»

Ամէն ինչ լաւ կ'ընթանայ: Մեղրալուսինը չեն խանգարեր այլեւս – ըստ «Մոնտ»ի թղթակից՝ Միշէլ Ֆէռէրի – ոչ Ասալա-ի հանդէպ Ֆրանսայի ցոյց սրած հանդուրժողութիւնը, ոչ Ֆրանսայի երբեմնի կիսքրանպասա դիրքը: Շիրաք արեւմտեան առաջին նախարարապետն էր որ չնորհաւորեց Էօզալի ընտրութիւնը, գալով Ռեմոնի որ Անդարա ժամանեց երկուշաբթի օր, չատ սիրալիր ընդունելութեան արժանացած է: Արտաքին նախարար երբեմուզ ըսած է· – «Հայկական մահափորձերը թուրք դիւանագէտներուն դէմ ղադրած ըլլալով հայկական հարց չկայ օրակարգին վրայ»: Ֆրանսա եւ Թուրքիա կը փափաքին որ տեւական լուծում մը գտնուի կիպրական հարցին: Անդարա «կը յուսայ որ Ֆրանսա որ դէնք կը հայթայթէ Կիպրոսի» նկատի կ'առնէ Թրքական մտահոգութիւնները լինչ կը վերաբերի Կիպրացիներու չափազանցեալ զինումին:

Կը մնայ մշակութային դեռինը: Հոս Թուրքիա բարեկամեցողութիւն ցոյց կուտայ· Վոսիորի վրայ՝ Միրէյլ Մաթիէօ, հեռատեսիլէն՝ Պելմոնտօ եւ Տալիտա, ի վերջոյ անոնք որոնք չեն պիտեր Թող հասկնան որ Ֆրանսական ՄԾԱԿՈՅԹՐ այս է եւ ոչ թէ Մոլիէր, Վոլթէր եւ Ալպէր Քամիւ, որոնք դեռ վերջերս արգիլուեցան Թուրքիոյ մէջ...

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՐԹԱՆԵՐ, մանաւանդ աղէտին բուն վայրը՝ Փորսալ միայն դառնութիւն կը տիրէ, տասը տարի ետք բարկութիւնը այլեւս չի կրնար բուռն ըլլալ: Արդարեւ Ամօքօ Քաւոիզի պատճառած աղէտէն (1978 Մարտ 16–ին քարիւղատար այս նաւը ամբողջ քարիւղը կը թափէր Փորսալի ջրհանը, ապականելով ծով եւ օդ) տասը տարի ետք, Շիքագոյի դատարանը 468 միլիոն Ֆրանքի հատուցում տուաւ միայն, մինչ վնասուողներու պահանջն էր 1·132 միլիառ: Պարզ է որ վերաքննութեան դիմում եղած է, լինչ որ տարի մըն ալ կը ձգձգէ կարգադրութիւնը: Ամօքօ ընկերութեան մէկ ամսուան շահն է, լինչ որ բաւական աժան է: Փոքանացիներու մխակ մխիթարութիւնն այն է որ պատմական դատավարութիւն մըն էր:

ԱՔՍԻՈՆ ՏԻՒՆՔԹի «պատմական գործակալներու» դատավարութեան առաջին նիստը, բաւական միջադէպերու տեղի տուաւ: Առայժմ պատժական առեանի վերաբերող դատն է (ոչ՝ ահաբեկչական բուն արարքներուն, որոնք ոճրային առեանի հարցեր են): Ամբաստանեալները

(Շար·ը Դ· էջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՎԵՐԱԿԱՌՈՒՑՈՒՄ

Կ. ԴԵՄԻՐՃԵԱՆ ԳԱՂՋ Է ՎԵՐԱԿԱՌՈՒՑՄԱՆ ՆԿԱՏՄԱՄԲ

—×—

«Մոնտ»ի Մոսկուայի թղթակիցը կ'արձագանգէր առջի օր խորհրդային կարգ մը երեւոյթներու, մասնաւորաբար սթալինականութեան վերաբերող մօտեցումներու: Նախ կը հաղորդէ որ խորհրդային թատերագիր՝ Միխայիլ Շատրով ցուցաբ 7ին կազմակերպած իր մէկ ասուլիսի ընթացքին, Մոսկուայի Գրողներու Տունը, յայտնած է թէ սթալինական դատավարութեանց (1936 – 38) ընդհ· դատախազ՝ Անտրէյի Վիշինսկիի վերաբերող յօդուած մը որ լոյս պիտի տեսնէր «Լիտերատուրնայա Կազետա»ի մէջ արդիլուած է պաշտօնական դրաքննութեան կողմէ:

Քանի մը հարիւր հոգիի առջեւ է որ Շատրով չէ ծածկած թէ մտահոգ է: Ցոյց տուած է Արկադի Վակսպերկի խնդրոյ առարկայ յօդուածը, բայց չէ ուզած զայն կարդալ, որովհետեւ երկար է: Բայց կը պարզուի որ նիւթը կը վերաբերի Սթալինի դոհերու պատուի վերահաստատման, լինչ որ դեռ բանավէճերու նիւթ է խորհրդային ղեկավարներու մօտ: Երեկոյթին մասնակցած է նաեւ պատմաբան Եուրի Աֆանասիեւ, որ բուռն կողմնակից մըն է սթալինականութեան դատապարտումին, եւ յայտարարած թէ՝ «սարսափած է ի տես պատմութեան դատաղբերքերու սուտերուն»: Պատմաբանը ամբաստանած է անոնք որոնք կ'ուզեն հատատացնել թէ «մեր բոլոր դիւանները բաց են»:

Միւս կողմէ, խորհրդային համայնավար կուսակցութեան քաղաքական Բիւրոն, որու մէկ նիստին արձագանգած է «Պրաւդա» (Յունուար 8) քննադատած է կիեւի կուսակցական կազմը իր թուլութեան եւ խանդավառութեան պակասին համար վերակառուցման նկատմամբ: Անոնք կը վերաբերին ղլխաւորաբար Ա· քարտուղար՝ Վլադիմիր Շչերբիցկիի, որ քիչերէն մէկն է բրեժնեւեան չրջանէն մնացած, որ դեռ անդամ է Քաղաքական Բիւրոյին:

Հայաստանն ալ դուրս չէ մնար եւ Յունուար 5–ի «Իզվեստիա»ն է որ կ'արձագանգէ կեդր· Կոմիտէի լիակատար մէկ չափազանց փոթորկալից նիստին, («Մոնտ»ի ածականով՝ extrêmement houleux), որու ընթացքին անդամներէն մէկը դատապարտուած է իր ընկերներուն կողմէ, որովհետեւ բուռն կերպով քննադատած էր Ա· քարտուղար Կ· Դեմիրճեանի թուլութիւնը: «Մոնտ»ի թղթակիցը կ'աւելցնէ· – «Արդէն հրապարակաւ քննադատուած Կորբաչովի կողմէ, Մոսկուայի Միւրեեան Համայնավար կուսակցութեան կեդր· Կոմիտէի Յունիսի լիակատարին իր ջերմութեան պակասին համար վերակառուցման նկատմամբ, Կ· Դեմիրճեան ցարդ յաջողեցաւ իր տեղը մնալ, զօրավիդ ունենալով իր տեղացի պաշտօնակիցները, որոնք իրեն հետ իյնալու վտանգին տակ են, ինչպէս Ուկրայինոյ մէջ Շչերբիցկիի պաշտօնակիցները»:

***

Աւելցնենք, որ դեռ չենք ստացած «Սովետական Հայաստան» օրաթերթի այն թիւը, որու մէջ թերեւս կրնայ լոյս տեսած ըլլալ Դեկտեմբեր 26–ի լիակատար նիստին լրիւ տեղեկագրութիւնը: Առայժմ ունինք միայն Կ· Դեմիրճեանի զեկուցման թիւը (Դեկտեմբեր 29): Իսկ «Սովետական Հայաստան»ի Դեկտեմբեր 27–ի թիւին մէջ լոյս տեսած է հետեւեալ լուրը·

*«Հայաստանի Համայնավար կուսակցութեան կեդր· կոմիտէի Դեկտեմբեր 26–ի նիստին մասնակցեցան Ա· Ղուկասեան, Ա· Ղազարեան, Ա· Ղարիբեան, Ա· Ղարիբեան, Ա· Ղարիբ

1987

ԱՄԻՍԸ ՄԷԿ ԴԷՊՔ

Պատրաստեց՝ ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՅՈՒԼԻՍ

ՓԱՐԻԶ — ԹԵՀՐԱՆ ԾԱՆՐ ՏԱԳՆԱՊ

Վահիա Կորճև, դեսպանատուներու պաշարում Փարիզ եւ Թեհրան, բողոքներ, ամբաստանութիւններ, վերջնագիրը, յարաբերութիւններու խզում, սպառնալիքներ, հակաֆրանսական կատաղութիւն, Ֆրանսական նաւատորմ դէպի Ծոցը ... եւ բանակցութիւններ յարաբերութիւնները վերահաստատելու համար:

Ֆրանսայի եւ Իրանի միջեւ դէպքերը, եթէ ոչ անակնկալօրէն, գոնէ յանկարծ առաջան ծանր բնոյթ մը: Բայց, կարճ ատեն կ'եռար ժամանակէ մը ի վեր: Գաղտնիք չէ Թեհրանի դերը Ֆրանսացի պատանդներու հարցին մէջ, ինչպէս նաեւ արեւմտեան երկիրներու մէջ ահաբեկչութեան գործողութիւնները: Նոյնպէս, դիւանագիտական աւանդութիւններու եւ օրէնքներու անտեսումը Թեհրանի կողմէ, որուն համար Վիէննայի համաձայնագիր գոյութիւն չունի:

Այլեւս Ֆրանսան չատը չատ նկատեց եւ կանխեց: Ցանուն ազգային արժանապատուութեան ընկերվարական նախագահ եւ աջակողմեան նախարարապետ ու կառավարութիւն միաձայնութեամբ հասան անխուսափելիին՝ դիւանագիտական յարաբերութիւններու խզումին: Այս վճռական որոշումը ողջունեցին բոլոր քաղաքական հոսանքները, նաեւ համայնավար կուսակցութիւնը նոյնիսկ եթէ «եթէ» մը դրաւ:

Այս է քաղաքականութիւն ըսուածը: Սպառնալիք, խաղեր, խոստումներու դժուարներ եւ պղտոր չատ ու չատ բաներ: Պէտք է ըսել որ առենէ մը ի վեր դէպքերը աւելի մեծ են քան դէմքերը: Հարցականները չատ են: Ի՞նչպէս պատասխաններ գտնել երբ մէկ կողմէն կը առնեն եւ միւս կողմէն ճշմարտութիւնը չեն ըսեր:

⁂

ՕԳՈՍՏՈՍ

ՍԹՐԱԶՊՈՒՐԿԷՆ ՈՒԱՇԻՆԿԹՐՆ ԵՒ ...

ԴԻՄՈՒՄՆԱԳԻՐ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ԵՒ ՆԱԽԻՋԵՒԱՆԻ ԿՑՈՒՄԻՆ ՀԱՄԱՐ

Դեռ ճամբան խոչընդոտներով լեցուն է:

Միացեալ – Նահանգներու Ներկայացուցչական ժողովը, Օգոստոս 7–ին, ոչ միայն չքննեց հայկական բանաձեւը «Ապրիլ 24–ը հռչակել Հայերու ցեղասպանութեան ոգեկոչման օր», այլեւ մերժեց քուէարկութեան դնելու խնդրանքը, 201 ձայնով 189–ի դէմ:

Այս քուէարկութեան արգիւնքը թելադրուած է ամերիկեան չահերու պահպանումի մտահոգութենէն եւ ոչ թէ պատմական ճշմարտութիւն մը հաստատելու փափաքէն: Անակնկալ մը չէ, բայց Սթրազպուրկէն յետոյ, կարելի էր յուսալ, մանաւանդ որ Հ. Բ. Ը. Մ.–ի նախագահ Ալեք Մանուկեանին ուղղած նամակը Ազգային Նախարար Շուլցին յղուած էր եւ կը չեշտէր կարգ մը էական կէտեր:

Ամերիկայի Արտաքին Նախարարը՝ Շուլց վճռական դեր կատարեց այս գործին մէջ, դիմելով բոլոր երեսփոխանութիւններուն (435) եւ ըսելով դէմ քուէարկել թիւ 132 բանաձեւին, որը իր իսկ խօսքերով կը վնասէ ամերիկեան – թրքական յարաբերութեանց: Թուրքիոյ Արտաքին Նախարարութեան յայտարարութիւնն ալ կ'երթայ այս ուղղութեամբ, այսինքն ապագայի համար գրական զարգացում մը թուրք — ամերիկեան յարաբերութիւններուն:

Նոյն տեսակէտն ալ ունի միւս դեր – պետութիւնը՝ Խորհրդային – Միութիւնը որ չընդունիր Հայերու ազգայնականութիւնը եւ միջամտութիւնը խորհրդային արտաքին քաղաքականութեան մէջ Թուրքիոյ նկատմամբ: Եւ դիմումնագիրը ըստորագրուած 400 հազար Հայերու կողմէ, դիմումնագիրը որ կը պահանջէ Ղարաբաղի եւ Նախիջեւանի կցումը Հայաստանին, պիտի արժանանայ քան տարի առաջ ղրկուած դիմումնագրի ճակատագրին:

⁂

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ

ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ՕԴԱՆԱՒԸ

1987–ի զգայացունց պատկերներէն մէկը, դերմանացի երիտասարդ՝ Մաթիաս Ռուսթի էջքն է փոքրիկ օդանաւով մը կարմիր հրապարակին վրայ, Կրեմլինի առջեւ, տալով փառաւոր ապտակ մը Խորհրդային Միութեան պաշտպանութեան ուժերուն եւ կարմիր բանակին: Մեծ յանդգնութիւն եւ կատարեալ քաջագործութիւն մը որ ենթական կը վերածէ հերոսի մը:

Երկրի ապահովութեան ուժերու պատիւը նախատած ըլլալով Կորբաչով կը հակազդէ անմիջապէս եւ պաշտօնանկ կ'ընէ Պաշտպանութեան Նախարարը՝ մարեչալ Սոքոլով եւ Հակօդային Պաշտպանութեան հրամանատարը՝ մարեչալ Կոլտունով:

Այս դէպքը Կորբաչովի ջաղացքին ջուր կը բերէ չարունակելու համար թափանցկութեան իր քաղաքականութիւնը:

Մաթիաս Ռուսթ ներկայացաւ խորհրդային դատավարութեան առջեւ որպէս խաղաղապաշտ մը եւ իր արարքը բացատրեց իբր նպատակ մը խաղաղութեան, կարմիր Հրապարակը նկատելով յարմարագոյն տեղը աշխարհի ուշադրութիւնը գրաւելու համար: Սակայն, խորհրդային դատախազին համար դերման երիտասարդը խուլիկան մըն է եւ կը պահանջէ ութ տարի աշխատանքի արգելափակում, բայց դատարանը կուտայ «միայն» չորս տարի: «Միայն» որովհետեւ երկրի սովորութիւններուն մէջ չէ չհետեւիլ դատախազին:

Անկասկած, Մաթիաս Ռուսթ չուտով կը վերագտնէ իր օդանաւը «Սէսնան» չարունակելու համար խաղաղութեան իր թռիչքները:

⁂

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ

ԵՐԵՒԱՆԻ ՕԴԸ ԱՊԱԿԱՆԱՆԸ Է

Քիմիական գործարանն, հիւլէական կեդրոն տարիներէ ի վեր կ'ապահովեն Երեւանի օդը, կացութիւնը դարձնելով ծանրակշիռ, այն աստիճան որ կը կազմակերպուին բողոքի բուռն ցոյցեր եւ բանաձեւ կը ղրկուի Մոսկուայի Գերագոյն Խորհուրդին չեչտելով թէ հայ ժողովուրդը ենթարկուած է կենսաբանական ցեղասպանութեան մը:

Երեւան եւ անոր հետ Հայաստանի այլ չորս քաղաքներ Խորհրդային Միութեան ամէնէն ապականած քաղաքներէն են: Ասոր հետ, Չերնոբիլէն վարակուած որ նընդեղէնները մասամբ կը ապառնին Հայաստան: Կատարեալ աղէտ մը որ կը բազմապատկէ հիւանդութիւնները, անորոնական ծնունդները, համաճարակները:

Հայաստանի ժողովուրդը այսօր նոր սպառնալիքի մը դիմաց է: Կը հակազդէ, կը բողոքէ, կը քննադատէ, բայց ո՞վ կը լսէ իր ձայնը, քանի գործատուն եւ հիւլէական կայան կը չարունակեն բանիլ եւ թունաւորել մթնոլորտը:

Իշխանութիւնները անտարբերութեամբ եւ դանդաղօրէն կը չարժին: Ի՞նչու: Արդեօ՞ք հետեւանք է քաղաքականութեան մը:

Ուրիշ զարման չկայ եթէ ոչ անմիջական փակումը խնդրոյ առարկայ հաստատութիւններուն: Այս է որ կը պահանջեն հազարաւոր Հայեր փողոց իջած, Երեւանի մէջ եւ որոնց պէտք է ձայնակցին Սփիւռքի Հայերը որովհետեւ կացութիւնը տագնապալի է: Երբ, էքոլոժիք չարժումը, ամէն տեղ, ծաւալ կը առնայ, ի՞նչպէս կարելի է որ Հայաստանը կորսուի ապականած եւ թունաւոր ամպերուն մէջ:

Հայաստանի էքոլոժիք ողբերգութիւնը ծայր աստիճան կը մտահոգէ երկրէն ներս եւ դուրս գտնուող Հայերը, բոլոր Հայերը:

⁂

ՆՈՅԵՄԲԵՐ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ «ԼՈՒԱՅՖ»

Ֆրանսան միշտ ընտրապայքարի նախօրեակին է, կամ ընտրապայքարի մէջ:

Այս ընթացքը հատանոթար կը մաշեցնէ կողմերը որոնք այլեւս զաղափարական զէնք չունենալով, համոզելու համար ժողովուրդը, կը դիմեն վարկաբեկիչ միջոցներու, հասարակ հնարքներու ամբաստանելու, աւելի ճիշդ աղտոտելու համար ընդդիմադիր հոսանքը: Եւ այսպէս հաշուեյարդարները իրարու կը յաջորդեն եւ ամէն անգամ քիչ մը աւելի կը մոռցուին երկրի լուրջ եւ հիմնական հարցերը: Այս ալ անշուշտ քաղաքականութիւն մըն է, երբ քաղաքականութիւն չկայ:

Գայթակղութիւնները սկսան «Քառըֆուր Տեվլոփմանով», եւ ընդլայնուեցաւ «Սէն Էն Սէ Էլ»ով, «Շալանտոն – Շոմէ»ով, «Փրութօ»ով եւ ... վերջինը նըշելու համար «Լիւչէռ»ով, առանց մոռնալու «Կրինիփիս»ը: Վատահաւաբար դեռ կողմերը իրենց վերջին փամփուշտները չեն արձակած: Կը պահեն թղթածրարներ յարմարագոյն առենին համար: Կը թուէ լսել ընկերվարական նախկին Պաշտպանութեան նախարարը՝ Շեռլ Էռնիւ, համոզելու համար. Էռնիւ կ'ըսէ. – «Հինգ տարի չատ թղթածրարներու ծանօթացայ, եթէ խօսիմ բաւական մարդիկ նեղը կրնամ դնել»:

Աւտնց վրայ եթէ աւելցնենք անհատականի յարձակումները, ներքին պայքարները կը հասնինք այն եզրակացութեան թէ քաղաքականութիւն ըսուածը փտած բան մը ունի, թէ դերակատարները չեն վարանիր գործածելու ամէնէն ցած միջոցները իրենց նպատակներուն հասնելու համար: Իրենց նպատակներուն եւ ոչ թէ երկրի չահերուն:

Ասոր համար ի՞նչու զարմանալ թէ ազատ լրագրերը հրապարակին վրայ կը ցուցադրուին:

⁂

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԺՊԻՏՆԵՐԸ

Պէտք է զգուշանալ պատմութեան ժպիտներէն, կամ գոնէ յիշել որ անոնք կրնան ցամքիլ նոյնքան արագութեամբ որքան գաշնագրերու մելանը:

Ժպիտներով է որ, միլիոնաւոր մարդոց առջեւ, Ռեյկըն եւ Կորբաչով առօրագրերեցին Ուաշինկթընի մէջ հիւլէական զարապլուխի ապազինման առաջին պայմանագիրը: Պատմական գաշնագիր մը որ կը նախատեսէ փճացումը 1119 կարճ եւ միջին տարողութեան հրթիռներու, զետեղուած Եւրոպա: Այլ խօսքով, Եւրոպայի ճակատագիրն է որ, ժպիտներով, որոշեցին Ռուսն ու Ամերիկացին, անգամ մը եւս:

Այս առթիւ, ի՞նչպէս չյիշել մեր ժամանակակից պատմութեան այլ ժպիտները: Սթալին Եալթայի մէջ, Չիթլէր եւ Մուսոլինի՝ Միւնխէն, Պրուչչով եւ Հունգարիան, Քէնըտի եւ Քուպայի յամաքահանումը:

Թէպէտ դէպքերը չեն կրկնուիր, բայց պատմութիւնը կը կրկնուի: Եւ Ռեյկըն չատ լաւ գիտէ այս իրականութիւնը քանի՝ օր մը Միթերանին պատմած է հետեւեալը. – «Իրիկուն մը Եալթայի մէջ, Չըրչիլ եւ Սթալին, վոտքայի ազդեցութեան տակ, կ'ունենան գաղտնի խօսակցութիւն մը: Ցաջորդ առաւօտուն, Չըրչիլ, մտահոգուած նախորդ գիշերուան իր ունեցած արտայայտութիւններէն, կը խնդրէ Սթալինէն որ բան մը էյայտնէ Ռուզվելթին եւ մոռնայ ըսուածները: Սթալին կ'ըսէ՝ եղած է արդէն, գնդակահարել տուի թարգմանը»:

Իրաւունք ունինք ժպտելու, բայց նաեւ սարսռալու որովհետեւ Սթալինէն կորբաչով հասարակաց գիծ մը վայ խորհրդային քաղաքականութեան մէջ: Մարդիկ կը յայտնուին ու կ'անհետանան:

ՍՓԻՒՌՔԻ ՄԷՋ ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԾ ՀԱՅԵՐԷՆ ԳԻՐՔԵՐԸ ԻՆՉՊԷՍ ԿՐՆԱՆՔ ՍՊԱՌԵԼ ԿԱՄ ՏԱՐԱԾԵԼ

Գրեց՝ ՏԻԳՐԱՆ ՊԱԼԵԱՆ

Ա.

Այս հրատապ ցաւալի հարցը, նոր չէ որ սեզան կուգայ: Եւրոպայի ու Միացեալ – Նահանգներուն մէջ բնակող մեր գրագէտները, երբ իրենց հրատարակած գրքերը չեն կրնար սպառել, նիւթական ծանր կորուստներու կ'ենթարկուին, ձախողութիւնը կը վերագրեն միջավայրի աննպաստ պայմաններուն:

Գրողները կը կարծեն թէ, այս հրատարակութիւնները, եթէ Մերձաւոր – Արեւելքի մէջ կատարուէին, աւելի մեծ սպառում կ'ունենային, նիւթական վնասներ չէին ունենար: Այս ենթադրութիւնը, թերեւս ճիշդ է, Պարսկաստանի համար, քանի որ Իրանահայերը գրասէր նկատուած են:

Բայց Պէյրութի, Հալէպի հայ գրողները, այս տեսակէտով չատ խանդավառ չեն:

Մենք այս մասին ականատեսի վկայութիւններ պիտի բերենք մեր ծննդավայրի մասին: 1960–ին, երբ արտագաղթը, մեծ համեմատութիւններ չէր առած, Պոլսոյ Հայերուն թիւը կը նկատուէր մօտաւորապէս վեցհարիւր հազար:

Հայկական վարժարանները կը յորդէին աշակերտութեամբ, մայրենի լեզուի դասերը սահմանափակումի չէին ենթարկուած, կարող ուսուցիչներ չէին պակսեր:

Հակառակ այս բարենպաստ պայմաններուն, գրավաճառներ չէին կրնար ոչ իսկ յիսուն օրինակ ծախել Գրիգոր Զօհրապի, Յ. Պարոնեանի, Յ. Մնձուրիի եւ այլ հեղինակներու գիրքերէն:

Բազմահարիւր անգամներ հաչուող Սանուց միութիւններ, կամ հեղինակներ, քանի մը գրքեր հրատարակելէ յետոյ, կը յուսահատէին ժողովուրդի անտարբերութենէն եւ ձեռնթափ կ'ըլլային:

Միայն Արամեան Սանուց Միութեան հրատարակչական լիազօր յանձնախումբն էր որ յաջողեցաւ իր բազմածախս եօթը հրատարակութիւնները (Համայնապատկեր, Վ. Կոմիկեան, Գ. Զօհրապ, Յ. Պարոնեան, Ե. Այվազեան, Համաստեղ) ամբողջութեամբ սպառելի պզտիկ չահեր ապահովել:

Բայց այս յաջողութիւնները, կարելի եղաւ, ձեռք ձգել, չնորհիւ այս յանձնախումբի հաստատուր խենթ տղոց, որոնք կը հաստատային, հայ գրքի կարեւորութեան, ու այս պատճառաւ ալ, տարիներով անարտօնչ թաղէ – թաղ, տունէ – տուն, միութենէ – միութիւն պտըտեցան գիրք ծախելու համար:

Դժբախտաբար յաճախորդներու ոտքը երթալու այս անհաճոյ գործիքը միայն գիրքեր ծախելու համար չէր որ կը կատարէինք. այս ձեւով կրնայինք տեղատարել, թատրոնի, նուագահանդէսներու, պարահանդէսներու տոմսակները, որոնք կը ծառայէին զանազան հաստատութեանց բացերը զոցելու...

Բ.

Այս հարկեցուցիչ լուսաբանութիւնն – րէն յետոյ, անցնինք Ֆրանսա, տեսնելու համար թէ, երեք հարիւր հազար Հայութիւն հաչուող այս գաղութին մէջ, արդեօք, իրապէ՞ս կարելի չէ հայերէն գիրքեր տպել, կամ այլեւս հրատարակուած գրքեր սպառել: Կը կարծենք թէ այս հարցումները դրական պատասխաններ կը առանձին, եթէ գոյութիւն ունեցող բազմապիսի միութիւններ, մանաւանդ բարեր մշակութային բնոյթ ունեցող ընթասէրներ, գիտակցութիւնը ունենային հայ գրքի ու մամուլի կարեւորութեան եւ այս առթիւ իրենց վիճակած պարտականութիւններուն: Կը մերժենք այն սրխալ կարծիքը թէ, Ֆրանսայի Հայերը, իրենց մայրենի լեզուն չեն գիտեր:

Այսօր Ֆրանսայի զանազան կողմերը գաղթած են, Մերձաւոր – Արեւելքի երկիրներէն մեծ թիւով Հայեր, որոնք ոչ միայն տահուն կը խօսին հայերէնը, այլ նաեւ կը գրեն ու կը կարդան:

Սակայն այս Հայերն ալ իրենց մտքին չեն անցներ ընդհանրապէս, գրավաճառներուն երթալով գիրք գնել, գէշ վար-

ժուռիէն մը, որ իրենց նախնիքներէն ժառանգած են ու միասին բերած...:

Ֆրանսայի կամ Միացեալ – Նահանգներու մէջ գրքեր տարածելու, պարտականութիւնը առաւելապէս կը վիճակի գոյութիւն ունեցող միութիւններուն:

Այսուհանդերձ՝ կը կարծենք նաեւ թէ բազմաթիւ գրողներ ու գրասէրներ որոնք տեղեակ են իրենց գրչեղբայրներուն դժուարութիւններուն, ինքնաբերաբար կը խորհին, առացուած նուէրը գրքերուն փոխարժէքը, որեւէ ձեւով հատուցանել, գրքեր նուիրելով կամ սպառելով:

Ուրախալի է արձանագրել թէ, վերջին քանի մը տարիներու ընթացքին, Ֆրանսայի մէջ բազմաթիւ միութիւններ, կարճ ևս իրարու հետ մրցումի ելած են, Ֆրանսաղիր հայ գրողներու գործերը ծանոթացնելու, տարածելու, սպառելու համար: Իրապէս, ծափահարելի, գովելի աշխատանք:

Շատ ուրախ ենք, այսօրինակ ձեռնարկներէն ու ձեռք ձգուած արդիւնքներէն: Բայց արդեօք իրաւունք չունի՞նք, նոյն պարտաճանաչութիւնը ակնկալելու նաեւ հայ գրողներու եւ գրականութեան հանդէպ: Կը կարծենք թէ իրաւունք ունինք: Երբ մանաւանդ տեղեակ ենք թէ, այդ Մշակութային միութիւններուն, մըշակոյթի Տուներուն, կոնտնադրի գըլխաւոր տրամադրութիւններէն մէկն է, առատրել հայ մշակոյթի զարգացման, տարածման:

Կ'ուզեմ արդար ըլլալ· Ֆրանսա փոխադրութեանս առաջին տարիներուն, երբ այս գաղութին թիւը չատ նուազ էր, Ֆրանսերէն խօսող Հայերուն թիւը աւելի մեծ էր, Եան'ց, կամ Մշակութային միութիւններ, գրքերու օրեր կը կազմակերպէին, հրատարակուած գրքերը կը ծանօթացնէին ու գոհացուցիչ արդիւնքներ ձեռք կը ձգէին, ուրախացնելով գրողներն ու կազմակերպիչները:

Արդ՝ այս պայմաններու տակ, երբ այսօր աւելի նպաստաւոր պայմաններ կը տիրեն, քանի որ արտադաղթերու պատճառաւ, հայերէն գիտցողներու թիւը աւելի չատցած է, ինչո՞ւ յիշեալ միութիւնները, հայ գրողներուն, հայերէն գրքերուն, հայ մամուլին հանդէպ, իրենց վիճակած պարտականութիւնները չեն կատարեր:

Ջանազան հարցերու համար, բեմերէն, մամուլի սիւնակներէն ահազանգեր կը հնչեցնենք, սրատուչ կոչեր կ'ուղղենք հանրութեան:

Արդեօ՞ք հայ գրքերուն եւ մամուլին սպառնացող վտանգները չենք տեսներ:

Հայապահպանման համար թափուած ճիգերը, դրական արդիւնքներ չեն կրնար տալ, եթէ մեր տուներէն ներս, հայերէն գիրերու եւ թերթեր մուտք չգործեն:

Մենք պիտի փափաքինք որ, Ֆրանսերէն գիրքեր ծանօթացնող եւ վաճառող հայ միութիւնները, պարտականութիւն նկատեն նաեւ նոյն գովելի վերաբերմունքը ցոյց տալ հայերէն գիրքերու:

Արդեօք դժուա՞ր է մեր միութիւններէն ակնկալել որ, լոյս տեսնող հայերէն գրքերէն որոշ քանակութեամբ գնեն, գանձանակներու կամ գանազան առիթներով նուիրելու համար: Գիտենք թէ այս անվերջանալի ինչո՞ւնները, կարելի է տարակարծութիւններ առանալու, մինչ այդ չատ մը գրողներ կրնան յուսահատիլ ... Ուրեմն ինչ կրնանք յանձնարարել, յիշեալ միջոցներէն զատ:

Գ.

Մենք յաճախ հայրենի մտաւորականներու հետ մեր ունեցած հրապարակային ու մասնակի հանդիպումներու ընթացքին, խնդրոյ նիւթ ըրած ենք, Սփիւռքի հայ գրողներու դժնդակ կացութիւնը: Շնորհակալութիւն յայտնած ենք որ, Հայաստանի կառավարութիւնը եւ գրականի շրջանակները, վերջին տարիներուն մեծ տպաքանակներով կը հրատարակեն, կամ կը վերհրատարակեն, Արեւմտահայ մեռած գրողներու կամ Սփիւռքի գրագէտներու գործերը: Այս առիթով հարց տուած ենք թէ, արդեօք կարելի չէ՞, այս հրատարակութիւններէն մաս մը – հինգ հարիւր օրինակ – դասակարգութեամբ հրատարակել: Տրամաբանական գտած են մեր առաջարկը:

Արդ՝ հիմա երբ, հայրենի մամուլը եւ գրողները ազատօրէն կ'արտայայտեն իրենց տեսակէտները, արդեօ՞ք նոյն խնդրանքը կարելի չէ այսօր հրապարակով կրկնել:

Մենք կը կարծենք թէ, Սփիւռքի հետ մշակութային կապի կոմիտէն, Հայաստանի Գրողներու Միութիւնը ու պատասխանատու այլ մարմիններ, որոնք մեծ գոհողութիւններ կ'ընեն Սփիւռք – հայրենիք յարաբերութիւնները, աւելի սերտացնելու եւ օժանդակելու Սփիւռքի հայապահպանման աշխատանքներուն, լրջօրէն նկատի կ'առնեն մեր խնդրանքը Արեւմտահայ եւ Սփիւռահայ գրողներու գործերու հրատարակութեան ընթացքին, անոնցմէ մաս մը հրատարակելով դասական ուղղագրութեամբ: Այդպիսի որոշում մը, երախտապարտ պիտի թողուր, Սփիւռքի մեր գրողները ու գանոնք շատ աւելի պիտի մօտեցնէր Հայաստանի:

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՅԱՑՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ԳԷՈՐԳ ՄԵԼԻՏԻՆԵՑԻ ԳՐԱԿԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿԻ ԴԱՏԱԿԱԶՄԻ

Գ. Մ. Գ. Մրցանակի Դատակազմը կը յայտնէ թէ քացուած է 1988 տարեշրջանին համար «Գրական Մրցանակ»ի եւ «Վերհրատարակութեան» Ֆոնտերուն ձեռագիրներ կամ գրուածքներ ներկայացնելու չրջանը:

«Գրական Մրցանակ»ի Ֆոնտին կարելի է ներկայացնել ձեռագիր, կամ դէթ գիրքի ձեւին տակ ցարդ լոյս չընծայուած գործեր, առ ի գնահատում ու հրատարակում:

«Վերհրատարակութեան» Ֆոնտին նպատակն է արդէն իսկ հրատարակուած ու սպառած, հայ մշակոյթին համար արժէք ներկայացնող գործերու վերհրատարակումը:

Գ. Մ. Գ. Մ.–ին ձեռագրեր կրնան ղրկել բոլոր հայ մտաւորականներն ու գրագէտները, իրենց հայերէն կամ օտար լեզուներով հեղինակութիւնները առաջարկելու համար Դատակազմին: Այդ գործերը կրնան վերաբերիլ հայ մշակոյթի գրական, լեզուական, պատմական, եկեղեցագիտական, բանասիրական եւ յարակից այլ կալուածներու: Դատակազմին կողմէ, գնահատուած գործերը կ'արժանանան հրատարակութեան:

Նախընտրելի է որ Դատակազմին առաքուած ձեռագրերը ըլլան մեքենագրուած եւ երեք օրինակով:

Ձեռագրերն ու առաջարկութիւնները պէտք է դատակազմին հասած ըլլան մինչեւ 1988–ի Սեպտեմբեր 30–ը:

Դատակազմի հասցէն՝

KEVORK MELIDINETZI
LITERARY AWARD
Armenian Catholicosate of Cilicia
Antelias, LEBANON.

ԴԻՒԱՆ Գ. Մ. Գ. Մ.–Ի ԴԱՏԱԿԱԶՄԻ

1987, Նոյեմբեր 15

ՃԷՔ ԼՈՆՏՈՆ

Վերջերս ամէն տեղ բազմաթիւ վերհրատարակութիւններ կ'ըլլան Ճ. Լոնտոնի գործերէն, որոնք ամերիկեան վիպագրութեան ամէնէն հզօր էջերը կը ներկայացնեն:

Ճէք Լոնտոն արկածալի կեանք մը ապրած է· եղած է ծովային, մուշտակաւոր կենդանիներու որսորդ, հետախոյզ, ռուս – ճափոնական քախուժներու թղթակից – լրագրող, անասնաբոյծ եւ ագարակատէր: Ան թափառած է նաեւ Արեւմուտքի անծայրածիր հորիզոններուն տակ ու իր իսկ կեանքը պատմած իր վէպերուն մէջ:

Ճէք Լոնտոն ամերիկացի այն հրաշալի դրագէտն է, որուն նման սակաւաթիւ օրինակներ կուտայ դար մը· մեծ եղած է իր յաջողութիւնը ու ինք իր արուեստը ի սպաս դրած է իր բարձր գաղափարներուն, ու ընկերվարականի իր խոհակերին: Իր անճնական կեանքն ալ մէկ կըրկնօրինակն է իր հանրային կեանքին. փոթորկոտ, վերիվայրումներով լեցուն, ալքոլի ու թմրեցուցիչներու մօտիկ մտերմութեան մէջ, ուր սակայն տեղ ունեցած են նաեւ խենթ սէրեր ու անխորտակելի բարեկամութիւններ:

Իր հատորները — «Անտառին կանչը», «Ծովերու գայլը», կամ «Մի՛քայէլ՝ կըրկէսին չունը» գլուխ – գործոցներ են: Բոլոր հարցումներուն պատասխան ունի ան բացի մէկէն· արդեօք, Ճէք Լոնտոն քառասուն տարեկանին մահացաւ տաժանագին աշխատանքի ու ամէն կարգի ծայրայեղութիւններո՞ւ պատճառաւ, թէ ինք վերջ տուաւ իր գոյութեան:

Գոյութեան որ երեւութապէս լեցուն էր փայլուն էջերով, յաջողութիւններով, սակայն չէր կրնար թերեւս գոհացում տալ մէկու մը, որ ծարաւն ունէր կեանքին, ստեղծագործելու եւ չարժումի:

Այս հանճարեղ դէմքը կ'ուզէր «հոյակապ երկնաքար մը ըլլալ» ու «բոցավառել ամբողջ իր ժամանակը»: Այսօր, ոչ ոք կրնայ ժխտել, թէ յաջողած է այդ մարզին մէջ:

– Ինչո՞ւ:

– Որովհետեւ դաշտը գործատան հոգամասին կը պատկանի:

– Իսկ կէս պարկ կարելի՞ է:

– Ոչ:

– Ի՛նչ ընեմ, կը թափեմ, – քրթմնջաց վարորդը:

– Իսկ հիմա կրնաս երթալ, – ըսաւ պահակը՝ խոտը հատաքելով:

Ինքնաշարժը դուրս ելաւ դարպասէն. վարորդը դարձաւ ուղեկիցին.

– Տեսա՞ր, ինչպէս պինք խաբեցի:

– Զո՞վ:

– Այդ յիմար պահակը:

– Ի՞նչպէս, չէ՞ որ ստիպեց քեզ խոտը թափել:

– Ճիշդ է: Բայց ատոր փոխարէն ես ինքնաշարժը վախցուցի:

ԸՄՊՈՍ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐ

– ՌՈՒԲԷՆ –

Փարիզի հայ գաղութի ծանօթ նկարչին գործերը — ջրանկար եւ գծագրութիւն — կը ցուցադրուին Լոնտոն, Քունուար 17–էն Փետրուար 8:

Artelier Gallery
231 Kentish Town Road, LONDON NW5.

«ՈՋՆԻ»Ի ՍՐԱՄՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ

ԱԶԱԼՐԶՈՒԹԻՒՆ

Դարպասին մօտ պահակը կանգնեցուց ձեռնարկութենէն դուրս ելլող ինքնաշարժը:

– Եռեւի նպատրանին վրայինը ի՞նչ է:

– Խոտ:

– Շա՞տ է:

– Մէկ պարկի չափ:

– Գէշ: Ուրկէ՞ քաղեցիր:

– Դաշտէն:

– Թափէ՛:

– Ինչո՞ւ:

– Ինչո՞ւ ... Ձեռոյ գրաւուած է ամբողջ օրը: Կարելի չպիտի ըլլայ առանձին չրջիլ, ուզած տեղդ երթալ· ամէն առեն պիտի քաչեն տանին դիս, այսինչ կամ այնինչ ժողովին:

Բարթող եւ սիւրիացին երկար սպասեցին: Ոչ ոք եկաւ: Մեկնեցան նոր ժամադրութիւն մը տալով: Բարթող բարեկամ էր Ֆրանսուհիի մը հետ: Ուղղակի անոր տունը գնաց:

Գ.

Չարուհի կը չարունակէր պատմել ասոր ու անոր խնդուքը, Կիրակոսի երեսին տալով երէկուան անվայել ընթացքը: Անկողինին մէջն էր տակաւին, երբ մարդը եկաւ տուն, կէսօրուան ճաշին համար:

Ծխած ու մռայած էր ամբողջ առաւօտը: Մոռցած էր ճաչը: Ամուսինը գործի ըլլալէն ի վեր ծուլութիւն մը եկած էր վրան:

Վերջացնելով իր յանդիմանութիւնները՝ ելաւ հագուեցաւ, մինչ Կիրակոս կապը վառած՝ կերակուր կը պատրաստէր: Ու երբ՝ ճաշը անուչցնելով յանկարծ, թէ ինչպէ՞ս մէկը զգած էր իր քրոջ աղջկան համար:

Կիրակոսի գոհունակութիւնը անսահման եղաւ: Անիկա տախտուած էր ամէն ամիս գոնէ չիսուն Ֆրանք ճամբել իրենց այդ որբին, որ կը գտնուէր Մարսիլիա եւ որ տխուր, յուսահատական նամակներ կը գրէր չարունակ փափաքելով Փարիզ գալ:

Կիրակոս ձեւեց ծրագիր մը: Անիկա դիմեց նախ տոքթորին, որ չատ լաւ տեղեկութիւններ տուաւ: Կիրակոս փափաքեցաւ իսկոյն աւելի մօտիկէն ուսումնասիրել իր ապագայ փեսացուն: Աւետիսն ու տոքթորը հրաւիրուեցան այնուհետեւ չատ յաճախ: Չարուհի, որ ճաշ մը եփելու չէր գիջեր, կը պատրաստէր ճոխ ու մաքուր սեղաններ: Կիրակոս, որ դրամ չունէր, տարօրինակ հաճոյք մը կը զգար քանի առատ կը գտնէր սեղանին վրայ ուտելիքը: Կինը բարի էր տանէ մը ի վեր: Կը կարէր իր մարգուն պատռած չապիկները, կը կարկտէր դուլպանեները, կը զգուչանար կռիւէ: Անոնք չորսը միասին դուրս կ'ելլէին երբեմն: Տոքթորը ճաշարան կը տանէր զիրենք: Կը խմէին, կը գինովնային, կառք կը նստէին անոնք ու սինեմա կ'երթային կամ նուագով սրճարան մը:

Չարուհի չատ կը սիրէր նուագը: Տաս տարեկանին անիկա գիտէր նուագել մանտոլին եւ կը մասնակցէր երդեցիկ խումբի մը բոլոր հանդէսներուն: Անիկա ծանօթութիւններ ունէր Պէթհովէնի, Վակների մասին, ինչպէս անիկա իր որոշ եւ վճռական դատաստաններն ունէր գրականութեան մասին: Ժամանակին ուսանուերներ գրած էր ան եւ արտասանութիւններ ըրած: Աքսորին մէջ, հարուստ քիւրտի մը քով խնամակալ էր եղած: Գիտէր չարքներ, ինչպէս գիտէր թըրքական պարեր եւ պորտ խաղցնել: Գիտէր ռուսական եղանակներ ու կովկասեան պարեր: Տոքթորը բերած ձգած էր իր ձայնագիրը: Չարուհի կը նուագէր ամբողջ օրը: Աւետիսին հետ կը պարէր սենեակին մէջ, մինչ Կիրակոսն ու տոքթորը կը վիճաբանէին քաղաքական գետնի վրայ, ուր անհամաձայն էին միչտ: Տոքթորը յանդուգն մեծամասնականի մը տեղ կ'աչխատէր անցնիլ: Հոն էր անոր չահի աղբիւրը: Իր բժչկական ընդունելութիւններու ժամէն դուրս կը զբաղէր ան խավիար ու ձուկ ծախելով: Իր ապրանքները կուգային Մորհրդային Ռուսաստանէն: Կ'երթար, ներկայ կ'ըլլար ան Մորհրդային բոլոր հանդէսներուն: Կիրակոս կ'աչխատէր քանդել անոր մէջ այդ սուտի բոյնը: Ըստ անոր, տոքթորը «պուրժուա» մըն էր մինչեւ ոսկորներուն ծուծը:

(Շար· 16)

ԽԱՐԻՍԽԷՆ ՀԵՌՈՒ

(Վ Է Պ)

ՆԻԿՈՂՈՍ ՍԱՐԱՖԵԱՆ

ՄԱՄՈՆ ԱՌԱՋԻՆ

Գ.

– Չի բաւեր այդքանը, պէտք է երթալ տեղւոյն վրայ կատարել ուսումնասիրութիւնը, – նկատել տուած էր ընկեր մը:

– Սխալ է, պէտք չէ երթալ: Ես դիտէի ատիկա, եւ ինծի ուրիչներ ալ զրեցին· «Բարթող, լաւ որ չես եկած Եգիպտոս, հիասթափ պիտի ըլլայիր եւ պիտի չկըրնայիր տալ դուցէ այն՝ ինչ որ տուած ես»:

Անկարելի էր որ Բարթող ձգէր փարիզը: Անոր արուեցաւ անգամ մը դրամ Հայաստան երթալու համար: Գնաց Մարսիլիա, կերաւ դրամը ու վերադարձաւ՝ դողդուցի ըսելով:

Երկրորդ անգամ մը դարձեալ առաջարկ եղած է իրեն: Մերժած էր:

– Հայաստան ինծի համար չէ: Անոնք պիտի կաշկանդեն զիս: Ամէն ճիգ ի գործ պիտի դնեն կապելու համար զիս հոն՝ երկրին: Բայց ի՛նչ պիտի դրեմ ես հոն՝ Աստուծու սիրուն՝ տրաֆքո՞ր, կոլխո՞զ: Չէ, ինծի խորհուրդ չեն տար հոնկէ եկողները: Եթէ հոն երթամ, պէտք է լեզուս ալ փոխեմ: Ինչո՞ւ ... Ձեռոյ գրաւուած է ամբողջ օրը: Կարելի չպիտի ըլլայ առանձին չրջիլ, ուզած տեղդ երթալ· ամէն առեն պիտի քաչեն տանին դիս, այսինչ կամ այնինչ ժողովին:

Բարթող եւ սիւրիացին երկար սպասեցին: Ոչ ոք եկաւ: Մեկնեցան նոր ժամադրութիւն մը տալով: Բարթող բարեկամ էր Ֆրանսուհիի մը հետ: Ուղղակի անոր տունը գնաց:

Գ.

Չարուհի կը չարունակէր պատմել ասոր ու անոր խնդուքը, Կիրակոսի երեսին տալով երէկուան անվայել ընթացքը: Անկողինին մէջն էր տակաւին, երբ մարդը եկաւ տուն, կէսօրուան ճաչին համար:

Ծխած ու մռայած էր ամբողջ առաւօտը: Մոռցած էր ճաչը: Ամուսինը գործի ըլլալէն ի վեր ծուլութիւն մը եկած էր վրան:

Վերջացնելով իր յանդիմանութիւնները՝ ելաւ հագուեցաւ, մինչ Կիրակոս կապը վառած՝ կերակուր կը պատրաստէր: Ու երբ՝ ճաշը անուչցնելով յանկարծ, թէ ինչպէ՞ս մէկը գտած էր իր քրոջ աղջկան համար:

Կիրակոսի գոհունակութիւնը անսահման եղաւ: Անիկա տախտուած էր ամէն ամիս գոնէ չիսուն Ֆրանք ճամբել իրենց այդ որբին, որ կը գտնուէր Մարսիլիա եւ որ տխուր, յուսահատական նամակներ կը գրէր չարունակ փափաքելով Փարիզ գալ:

Կիրակոս ձեւեց ծրագիր մը: Անիկա դիմեց նախ տոքթորին, որ չատ լաւ տեղեկութիւններ տուաւ: Կիրակոս փափաքեցաւ իսկոյն աւելի մօտիկէն ուսումնասիրել իր ապագայ փեսացուն: Աւետիսն ու տոքթորը հրաւիրուեցան այնուհետեւ չատ յաճախ: Չարուհի, որ ճաշ մը եփելու չէր գիջեր, կը պատրաստէր ճոխ ու մաքուր սեղաններ: Կիրակոս, որ դրամ չունէր, տարօրինակ հաճոյք մը կը զգար քանի առատ կը գտնէր սեղանին վրայ ուտելիքը: Կինը բարի էր տանէ մը ի վեր: Կը կարէր իր մարգուն պատռած չապիկները, կը կարկտէր դուլպանեները, կը զգուչանար կռիւէ: Անոնք չորսը միասին դուրս կ'ելլէին երբեմն: Տոքթորը ճաշարան կը տանէր զիրենք: Կը խմէին, կը գինովնային, կառք կը նստէին անոնք ու սինեմա կ'երթային կամ նուագով սրճարան մը:

Չարուհի չատ կը սիրէր նուագը: Տաս տարեկանին անիկա գիտէր նուագել մանտոլին եւ կը մասնակցէր երդեցիկ խումբի մը բոլոր հանդէսներուն: Անիկա ծանօթութիւններ ունէր Պէթհովէնի, Վակների մասին, ինչպէս անիկա իր որոշ եւ վճռական դատաստանները ունէր գրականութեան մասին: Ժամանակին ուսանուերներ գրած էր ան եւ արտասանութիւններ ըրած: Աքսորին մէջ, հարուստ քիւրտի մը քով խնամակալ էր եղած: Գիտէր չարքներ, ինչպէս գիտէր թըրքական պարեր եւ պորտ խաղցնել: Գիտէր ռուսական եղանակներ ու կովկասեան պարեր: Տոքթորը բերած ձգած էր իր ձայնագիրը: Չարուհի կը նուագէր ամբողջ օրը: Աւետիսին հետ կը պարէր սենեակին մէջ, մինչ Կիրակոսն ու տոքթորը կը վիճաբանէին քաղաքական գետնի վրայ, ուր անհամաձայն էին միչտ: Տոքթորը յանդուգն մեծամասնականի մը տեղ կ'աչխատէր անցնիլ: Հոն էր անոր չահի աղբիւրը: Իր բժչկական ընդունելութիւններու ժամէն դուրս կը զբաղէր ան խավիար ու ձուկ ծախելով: Իր ապրանքները կուգային Մորհրդային Ռուսաստանէն: Կ'երթար, ներկայ կ'ըլլար ան Մորհրդային բոլոր հանդէսներուն: Կիրակոս կ'աչխատէր քանդել անոր մէջ այդ սուտի բոյնը: Ըստ անոր, տոքթորը «պուրժուա» մըն էր մինչեւ ոսկորներուն ծուծը:

(Շար· 16)

(Շար. Ա. Էջէն)

բերուած են, ոմանք քաչկռտելով, որով-հետեւ ծոմ կը պահեն եւ տկար են, բայց եւ այնպէս իրարանցում, նախատինք, հայհոյանք, հարուած իրարու յաջորդած են, մինչ նախապահը փորձած է պատ-րիւնը պահելով դասը վարել: Փարիզի Արդարադատութեան պալատին չուրջ եւ ներսը ապահովութեան արտակարգ մի-ջոցներ ձեռք առնուած են:

«ՄԱԹԷՆ» Ուրբաթէն ի վեր լոյս չէ տեսներ եւ հաւանական էր որ Երեքշաբթի իրիկուն տնօրէնութիւնը հաչուեյարդարի ենթարկէր թերթը, քանի որ Ժ. Ֆ. Քահն նախքան տունէը կը պահանջէր որ բացը զոցուի: Տնօրէնը պէտք է մինչեւ Երեքշաբթի իրիկուն 6 միլիոն գտնէր...:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ թիւ մէկ օրաթերթը՝ Լէ Զ'Էֆօ ծախուեցաւ Ֆա-յէնշիըլ Թայմզի, ինչ որ աննախընթաց է Ֆրանսական մամուլի պատմութեան մէջ, քանի որ առաջին անգամն է որ Ֆրան-սական օրաթերթ մը օտար հակակշռի տակ կ'անցնի:

ՅՈՐՁ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ պիտի մասնակցի Սէուլի ոլիմպիականներուն: Դեռ միայն Զեխոսլովաքիա եւ Քուպա չեն տուած իւ-րենց պատասխանը:

ՔԻՒՐՏԵՐ Կիրակի, կէս գիշերին յար-ձակում գործած են Իմմիտի Գանաըրա գաւառակին մէջ գտնուող զինամթերա-նոցի մը վրայ: Զէնքի ուժով չէզոքացու-ցած են սպաներն ու պահապանները, ապա հրացանները, արձականակներ առնե-լով խոյս տուած են: Նոյն գիշերը Պոլսոյ արուարձաններէն մէկուն մէջ ալ անծա-նօթներ սպանած են ոստիկան մը ու անձ մը որ մատնած էր գիշերնք, իրենց գտնը-ւած վայրը առաջնորդելով ապահովու-թեան ուժեր: Այս երկու արարքներուն հետեւած է երրորդ մըն ալ, որու ընթաց-քին երկու այլ անձեր գեղարանէ մը դեղեր ու վիրակապեր առնելով անյայտացած են: Իմմիտի արարքը պատճառ եղած է որ ապահովութեան ուժեր հասնին հոն, խիստ հսկողութեան տակ առնեն չրջանը: Դէպքին վայրը փութացած է նաեւ Ներ-քին նախարարը:

Զինամթերանոցի կողոպուտին պատաս-խանատուութիւնը առանձնած է ԹԻՒՔՕ կազմակերպութիւնը (գինուորական թեւը, Թուրքիոյ Մարքս – Լենինեան Համայնա-վար Կուսակցութեան):

Կ. Ս. Մ.

ԿՐԹԱԹՈՇԱԿԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

1987 – 1988 *տարեշրջանի հարցա-րանները ստանալու համար, կրթաթո-շակի թեկնածուներէն կը խնդրուի դրաւոր կերպով դիմել մինչեւ Յուն-ուարի վերջը:*

LES ANCIENS DU LYCEE GUETRONAGAN
8, Galerie Montmartre - 75002 PARIS

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Օր. Եւա Մկրտիչեան իր մօր՝ Աննա Գալֆայեանի ննջեցեան նաեւ Աբաֆսի եւ Երուանդ Յարութիւնեանի յիշատակին 500 Ֆր. կը նուիրէ Համազգայինի, 60-ամեակին առիթիւ եւ 500 Ֆրանք Կապոյտ Աչէ լիբանանահայ աշակերտներուն (ըս-տանալ «Յառաջ»էն):

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Խոիէ Կապոյտ Աչէի Տ. Մեսրենկիւլեան մասնաճիւղը խորին ցաւակցութիւն կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Ասատուր Գարա-գաչեանի եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Ժանօ Մինասեանի եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Հրանդ Գարթալեանի եւ զա-ւակներուն իրենց մօր եւ մեծ-մօր, ընկե-րուհի՝ Ովսաննա Մինասեանի մահուան առիթիւ:

ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

■

ԱՄԷՆՕՐԵԱՅ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶ
ՆԻՍ – ՓՈՓ ՏՕԱԺԻՒՐԻ

Նիսի Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակ-ցութեան վարչութիւնը ներկայիս կը ծանուցանէ Ֆրանսահայ գաղութին, թէ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ, յառաջի-կայ 1988 – 89 դպրոցական տարեշրջանին, պիտի սկսի գործել:

Առ այդ, վարչութիւնը առ այժմ կը փնտռէ լաւագոյն թեկնածու մը՝ տնօրէնի պաշտօնին համար:

Կը սպասուի, որ տոյն թեկնածուն օժ-տուած ըլլայ հետեւեալ կարողութիւն-ներով՝

ա.– Քալծածանօթ թէ՛ հայերէն եւ թէ՛ Ֆրանսերէն լեզուներուն.

բ.– «Տիփլոմէ» Ֆրանսական ազգային – ուսումնական Հաստատութենէն. եւ ու-նենայ Ֆրանսական քաղաքացիութիւն.

գ.– Որոշ տարիներու փորձառութիւն՝ պահանջուած պաշտօնին մէջ.

դ.– Որոշ գիտութիւն՝ Հայոց լեզուի, պատմութեան եւ դրականութեան մէջ.

Վարչութեան կը մնայ՝ թեկնածուներէն նախընտրելին հրաւիրելու իրաւունքը:

Անոնք, որոնք կը փափաքին ընդառա-ջել այս կոչին, կը խնդրուի անոնցմէ՝ գը-րաւոր կերպով միա՛յն, ներկայացնել իրենց խնդրագիրը՝ ուղղեալ հետեւեալ հասցէին, եւ ապա՝ տեղեակ դառնալու անհրաժեշտ մանրամասնութեանց:

Association Cultuelle des Arméniens
de Nice
281, bld. de la Madeleine — 06000 Nice

ԿՐՕՆ. ԸՆԿ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
Կնիք

— ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ —

ՓԱՐԻԶ

կազմակերպութեամբ՝
Ֆրանսահայ Կապոյտ Աչէի փարիզեան չրջանի 8 մասնաճիւղերուն
եւ Շրջանային Վարչութեան
Կիրակի, Յունուար 17, կէսօրէ ետք ժամը 3–էն սկսեալ,
Լէոփոլտ Պելլան սրահին մէջ
17, rue Léopold Bellan — 75002 Paris
Գեղարուեստական յայտագիրը՝ Կապոյտ Աչէի պզտոյներու աշակերտութեան կողմէ:
Մնչկատակ՝ կատարողութեամբ «Escale Rosemary» խումբին:
Կազանդ Պապան՝ իր անակնկալներու տոպրակով:
Բոլոր մանուկները հրաւիրուած են:

La Section d'Alfortville de la Croix Bleue des Arméniens de France, met à la disposition des enfants un car pour se rendre à l'Arbre de Noël de l'Association à Paris, le dmainche 17 janvier. Le car partira de la Place Carnot à 14 heures. Le retour aura lieu vers 19 heures.

ԼԻՈՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Աչէի Լիոնի «ԱՐԱՖՍ» մասնաճիւղը, կը տօնէ «Ազգային Մանուկներու Օր»ը
Կիրակի, Յունուար 17, ժամը 15–ին, Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ կից
Ազգային Տան սրահին մէջ:
Ասյս առիթով, մասնաճիւղիս «Արաքս Մանկանց Երգի Պարի Համոյթ»ի երա-խաները կը ներկայացնեն երգեր, պարեր եւ արտասանութիւններ:
Եւ անշուշտ՝ «Կազանդ Հայրիկ»ը կ'այցելէ բաշխելու նուէրներ՝ ներկայ բո-լոր երախաներուն:

ՎԻԷՆ

Կապոյտ Աչէի Վիէնի «ՍԵՒԱՆ» մասնաճիւղը «Մանուկներու Օր»ը կը տօնէ Կիրակի, Յունուար 17, կէսօրէ վերջ ժամը 3–ին, Théâtre Municipal–ի մէջ:
Երգ – պար – արտասանութիւն աշակերտներու կողմէ:
Կազանդ Պապան իր այցելութիւնով կ'ուրախացնէ սրահին մէջ գտնուող բոլոր մանուկները:

ԿՐԸՆՈՊԼԸ

Կապոյտ Աչէի Կրընոպլի «ԱՆԻ» մասնաճիւղը կը տօնէ աւանդական «Մանուկներու Օր»ը՝
Կիրակի, Յունուար 17, կէսօրէ վերջ ժամը 15–ին,
SAINT MARTIN D'HERES — Salles des Fêtes — avenue Ambroise Croizat
Երգ — պար — արտասանութիւն — գեղարուեստական բաժին դպրոցի աչա-կերտներուն կողմէ:
Կազանդ Պապան իր նուէրներով պիտի ուրախացնէ ներկայ բոլոր մանուկ-ները:
Յառուկ յայտագիր եւ հիւրասիրութիւն:

SOIREE DANSANTE

NOEL ARMENIEN

Réservez votre soirée du
Samedi 16 Janvier
pour le Dîner - Dansant du Noël arménien
organisé par la Section d'Alfortville
de la Croix Bleue
— animée par l'orchestre *Gaïdzags* —
Salle Voltaire à Alfortville
Réservations : 43 - 76 - 55 - 89
43 - 76 - 35 - 68

ԶԱՁ ԵՒ ԳԻՐՔԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Կազմակերպութեամբ Փարիզի եւ Շըր-ջակայից Ա.Ն.Թ.Ա.Զ.Ի.Ն.ԵՐ.ու, Կիրակի, Յունուար 17, երեկոյեան ժամը 19·30–ին, Եաե'ց ակումբին մէջ, 5, Ավքենիւ Ռէյ, Փարիզ, 14–րդ:

ՅԱԿՈԲ ՊԱԼԵԱՆ

կը ներկայացնէ՝

ՄՈՎՍԷՍ ՊԶԱՔՃԵԱՆԻ

նոր լոյս տեսած՝

«Լուացէ Փոուած Տանիէլի Վրայ»

հատորը:

Գեղարուեստական յայտագիրը:

Ճաշկտին՝ 150 Ֆր., (խմիչքով եւ ա-խորժաբերով):

Տեղերը ապահովելու համար հեռա-ձայնել. –

47 – 70 – 07 – 25 եւ 47 – 70 – 27 – 66

թիւերուն:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

ԿԱՊՈՅՏ ԱՉԷի Փարիզի Ա.ըշալոյս Թա-ղէոսեան մասնաճիւղը, ընդհանուր ժո-ղովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները, Շաբաթ, Յունուար 16, ժամը 16·30, սո-վորական հաւաքատեղին – պատգամաւորի ընտրութիւն:

Ս. ՅՈՒԼՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Չորեքշաբթի օր, Յունուար 13, Ը. օր ծննդեան: Տօն Աւետաւորչութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի:

Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի: Կը պատարագէ՝

ԱՒԵՏԻՍ ՔՀՆՑ. ՊԱԼԸԶԵԱՆ

Պատարագի ատարձին՝ Առաջնորդարա-նին Տնօրհնէքը կը կատարուի:

Հինգշաբթի օր, Յունուար 14, – Տօն Ծննդեան Սրբոյն Յովհաննու Կարապե-տին: Այսօր՝ Սուրբ Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ ան ուան տօնն է:

Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:

Պատարագի ատարձին՝ հոգեհանգիստ կը կատարուի եկեղեցաչէն բարերար՝ ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆի եւ ՄԱՆ-ԹԱՇԵԱՆ ԸՆՏԱՆԻՔի բոլոր ննջեցեալնե-րուն համար:

ՄՈՄԱՎԱՌՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

ԿԵՍԱՐԻՈՅ ԱԽԱՆԴԱԿԱՆ ՔԷԹԵՎ

Թէյով եւ համեմներով, պատրաստուած կեսարացի տիկիններու կողմէ: Տեղի կ'ու-նենայ Յունուար 17, Կիրակի, ժամը 15–ին Հ. Բ. Ը. Մ. «Ալեք Մանուկեան» սրահին մէջ:

118, rue de Courcelles — 75017 PARIS

Նախագահութեամբ՝ Պր. Խաչիկ Զամ-ճրեանի:

Գեղարուեստական ճոխ բաժին:

Հանդիսավարութեամբ՝ երգող Պ. Մի-հրան Էլմայեանի:

Բոլոր Հայերը կը հրաւիրուին իրենց մահացած սիրելիներուն հոգւոյն համար մոմ մը վառելու եւ այսպիսով յաւերժա-ցընելու հայկական այս աւանդութիւնը:

Մուտքերու մասնակցութիւն՝ 50 Ֆր.:

ի նպաստ
ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ–ի

ԳԻՍԱՆԻ Հայկական Թատրոնը

կը ներկայացնէ

ՈՒՂԵՒՈՐՈՒԹԻՒՆ ԱՐԱՐԱՏԻ ՎՐԱՑ - 1987

ՀԱՑՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ
ԵՒ
ՁԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ՝ ԼՈՒՍԱՊԱՏԿԵՐՆԵՐՈՎ

Տեղի կ'ունենայ Եաե'ց ակումբին մէջ,
Ուրբաթ, Յունուար 22, ժամը 20·30–ին

Մուտքի սակ՝ 75 Ֆր.

Տոմսերը ապահովելու համար դիմել՝

Եաե'ց Ակումբ, 5, ավընիւ Ռէյ, 75014 Փարիզ, Հեռ.– 45· 89· 20· 48
Դպրոցասէր, 1, Պուլվ տիւ Նոռ, Ռէնսի, Հեռ.–43· 81· 01· 72

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ
14

JEUDI
14 JANVIER
1988

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: (1) 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 600 Ֆ· — Վեցամսեայ : 310 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 700 Ֆ· — Հատը : 4,00 Ֆ·

63ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.661
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
63e ANNEE — No 16.661

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱ — ԹՈՒՐՔԻԱ

ԱՄԷՆ ԻՆՉ ԱՅՆՔԱՆ ԼԱԻ ՉԱՆՑԱԻ

ԱՆԴԱՐԱ ՅՈՒՍԱԽԱԲ Է

Թուրքիոյ Արտաքին նախարարը որ մեծ ոգեւորութեամբ ընդունած էր Ֆրանսայի իր պաշտօնակիցը, նուազ ոգեւորութիւն ցոյց տուած է հրաժեշտի պահուն, որովհետեւ Ֆրանսա ամբողջովին գօրավիգ չէ եղած Թուրքիոյ անդամակցութեան Եւրոպական Հասարակապետութեան: Շեշտելով թէ Հասարակապետութեան կ'իյնայ հարկ եղած ատեն վճռել, ըսած է.– «Անթիլեական մէջ, պէտք է բարելաւել յարաբերութիւնները Հասարակապետութեան եւ Թուրքիոյ միջեւ, 1963–ի դաշինքի շրջագիծին մէջ: Եզմազ քննադատած է Ֆրանսայի զինավաճառքը կիպրոսի, բայց Ժ. Պ. Ռեմոն դիտել տուած է որ նկատի առնելով Թրքական ուժերու զինումը կղզիին մէջ, այդ վաճառքը չէ խզած հաւասարակշռութիւնը:

Ակէ զատ, առեւտրական եւ մշակութային գետնի վրայ, յարաբերութիւնները աւելի լաւ են: Ռեմոն յայտնած է թէ պիտի խօսի Կրթական նախարարին, որպէսզի ուսումնասիրուին «Թրքերէն լեզուի զարգացման պայմանները Ֆրանսայի մէջ»: Չինումի մարզին մէջ ալ, Ֆրանսա հարկ եղածը պիտի ընէ: Ռեմոն խոստացած է նաեւ պաշտպանել Թուրք փոքրամասնութեան իրաւունքները Պուլկարիոյ մէջ:

(X 1987–ին Թուրքիա կոտրած է դրամահոսութեան բոլոր մրցանիշները· 1980–էն ի վեր, հասնելով 59·2% :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԷՄՆԸՍԹԻ ԻՆԹԵՐՆԷՇԸՆԼ կ'ամբաս – տանէ իրաքեան զաղանի սպասարկութիւնները, որոնք անցեալ տարի, մածուկի մէջ մուկի թոյն դրած են եւ 40 քիւրտ ընդդիմադիրներու կեցցուցած: Ոմանք մեռած են:

ԸՆԿԵՐԱՑԻՆ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԵԱՆ վիճակը միշտ հաներուկ է Ֆրանսայի մէջ: Կը խօսուի հաւասարակշռուած պլուտճէի մը մասին, երբ դեռ քանի մը շաբաթ առաջ 20 միլիառ բայլ խօսք կար: Սկսկէն գոհ է, բայց թղթածրարը չի փակեր: Բարելաւումը հետեւանք է հիւանդութեանց նուազումին եւ ատկերու մուտքի յաւելումին:

ՈՒԶԲԵԿԻՍՏԱՆի կուսակցական պատասխանատուն՝ Ուսմանխոճաեւ ազատ արձակուած է իր պաշտօնէն: Ինք իսկ դիմում ըրած էր որ հանգստեան կոչուի: 57 տարեկան է: Կը կարծուի որ չնորհազրկում է, քանի կորբաչով ալ քուռն կերպով քննադատած էր, անցեալ տարի, իսլամի վերապրումը եւ կաշառակերութիւնը պետական հաստատութեան մէջ:

ԻՍՐԱԷԼԻ զրաւած հողերուն մէջ, կացութիւնը միշտ ծանր է եւ ամէն օր պզեստինցի նոր զոհեր կան: Իշխանութիւններն ալ վճռած են 9 պաղեստինցիներէն չորսը արտաքսել անմիջականօրէն: Բայց պիտենք ընդունող արաբական երկիր չկայ: Տնտեսական տագնապն ալ կը ծանրանայ եւ գաղթականները սովի սպառնալիքի տակ են:

ՓԱՐԻԶ - ՏԱՔԱՐ

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ԱՌԱՋԻՆ ՓՈՐՁ ՄԸ՝ ԱՆՑԱՋՈՂ

Փարիզ – Տաքար ինքնաշարժերու առևտրին կը շարունակէ հետաքրքրել ժողովուրդը աւելի քան երբեք: Գոնէ այդպէս կ'ենթադրենք, երբ կը թղթատենք թերթերը որոնք սիւնակներ կը յատկացնեն ափրիկեան արշաւին: Արշաւ մը՝ որ, այս տարի ալ, կ'անցնի չատ դժուար հանդրուաններէ, թերեւս աւելի դժուար քան նախորդ մինը տարիներուն: Պատա – հեցան, առաջին օրերուն իսկ արդէն, ապէտալի արկածներ, մահեր:

Ծանօթ է որ երկու Հայեր, Ժաք Պօղեան եւ Արթիւր Յակոբեան, «Փրանս – Արմենի» ամսաթերթին կողմէ հովանաւորուած կառքով մը, Յունուար 1–ին ճամբայ ելան, աւելի քան 600 մրցակիցներու հետ:

Պէտք էր չափազանց լաւատես ըլլալ կարծելու համար թէ առաջին մասնակցութեամբ մը իսկ մեր անփորձ ազգակիցները պիտի կրնային չատ հեռու երթալ: «Յառաջ»ի ընթերցողները պիտեն որ չունեցանք այդ լաւատեսութիւնը:

Ափրիկեան առաջին հանդրուանին իսկ, չատ թիւով վարորդներ ստիպուած եղած են լքել մրցումը: Ատոնց մէջ չէին Հայերը: Բայց յաջորդ քիլոմեթրերու ընթացքին, անապատին մէջ, աւազին վրայ, դժուարութիւնները, արկածները բազմացած են եւ, ինչպէս չատ մը ուրիշներ, հայ զոյգը եւս ստիպուած է դուրս մնալ արշաւէն:

Կրցանք քանի մը վայրկեան հեռաճայնով խօսակցիլ Արթիւր Յակոբեանի հետ: Ալժերիոյ սահմաններուն մէջ, երրորդ հանդրուանին, կառքը բռնկած է, արդիւնք՝ չափազանց տաքցած իւղին, քանի մը վայրկեանի մէջ հրոյ – ճարակ է եղած: Հանդրուանին վերջաւորութեան կը մնար 160 քիլոմեթր: Կառքը ապահովագրուած էր: Վարորդները չեն վնասուած: Ունեցած են քանի մը դժուարութիւններ ալ ճերեկան տեղական իշխանութիւններուն հետ· բայց ամէն ինչ չուտով կարգադրուած է եւ երկուքն ալ տուն վերադարձան երկուշաբթի օր:

Գաղափար մը տալու համար Փարիզ – Տաքար Ռալիին աւերին քնոյթին, ճշդենք որ, Ալճերիոյ սահմաններէն անդին չանցած, մրցակիցներուն թիւը իջած էր արդէն 245–ի: 603–էն 245 ··· Միւսները զանազան պատճառներով, ստիպուած եղած են լքել, փառք տալով թերեւս որ ողջ – առողջ վերջ կուտան այս վտանգաւոր արկածախնդրութեան: Ինչ որ ըսել չէ թէ, յառաջիկայ տարի, պիտի չփորձուին վերստին մտնելու նոյն արկածալից մրցման մէջ···:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍԻՔԵԱՆ

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԵՐԲ ԱՄԵՐԻԿԱՑԻՆԵՐ ԿԱՆ, ՈՐՈՆՔ ՉԵՆ ՀԱՒՆԻՐ ԹՈՒՐՔԻՈՑ

ԽՄԲ· – «Թէրճիւման»ի (Յունուար 11) արտայայտած դառնութիւնը ի լուր Ամերիկացիներու, որոնք Թուրքիա հրաւիր – ւելէ, ուտել – խմելէ ետք, կը համարձակին չհաւնիլ, մէկ կարեւոր հարցականի առջեւ կրնայ դնել Թուրքերը· – Տեղի՞ն է

(Շար·ը Դ· էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

SCOOP

Երանելի մը կայ Լոնտոն: Փրոֆէսէօր է եւ անդամ Մեծն – Բրիտանիոյ մարդաբանական կաճառին: Անո՞ւնը· – Յովհաննէս Փիլիկեան: Նման այցետոմս մը ենթադրել կուտայ որ մարդը լուրջ անձնաւորութիւն մըն է: Կամ գոնէ այդպէս պէտք է ըլլայ:

Ուրեմն, այս մեր փրոֆէսէօրը, ֆանի մը շաբաթ առաջ թղթակցութիւն մը ղրկած էր հայ մամուլին – ևաեւ «*Յառաջ*»ի – հետեւեալ ցնցիչ խորագրով· – «*ՄԵԾԱԳՈՑՆ, ԵՐՋԱՆԿԱԳՈՑՆ, ՀՐԱՇԱՓԱՌ ԼՈՒՐ ՍԳԻՒՌՔԱՀԱՅՈՑԹԵԱՆ*»: Կցուած երկտողով մըն ալ կը նշդուէր՝ «*···քսան առաջին էջի նիւթ է*»:

Ի՞նչ է այս լուրը: Պատմեմ, կարդացէք ու ··· մի տարածէք: Ա· Աղանպէկեան Լոնտոն կ'երթայ, Հ· Մ· Մ· Նոր Սերունդ Մշակութային Միութիւնը, Նոյեմբեր 27–ին, ընդունելութիւն մը կը կազմակերպէ անոր ի պատիւ: Հոն խօսք կ'առնէ ևաեւ խորհրդային տնտեսագէտը ու կը պատասխանէ հարցումներու: Մէկը կը վերաբերի Ղարաբաղի ու *քսո* մեր փրոֆէսէօրին Աղանպէկեան կուտայ խորագրով մատնանշուած՝ «Մեծագոյն, երջանկագոյն, հրաշափառ լուրը»: Բայց խօսքը տանիմ Փիլիկեանին· –

«*Աղանպէկեան յանկարծ պայթեցուց իր եւ մեր հոգիներուն ռումբը ··· ըսաւ, կան Նախիջեւանի եւ Ղարաբաղի հարցերը որոնք անյուշտ չատ բարդ են: Ստեղծած ենք տնտեսական մասնագէտներու club մը որուն դեկավարը ես եմ, եւ վերջերս նիստ մը գումարեցինք Ղարաբաղի մէջ եւ որոշեցինք որ Ղարաբաղի մարզի տնտեսական զարգացումը կարելի է միայն ու միայն ապահովել Հայաստանի տնտեսութեան հետ համատեղ եւ ուրեմն* որոշեցինք զայն կցել սովետական Հայաստանի», (*ընդգծումը՝ փրոֆէսէօր Փիլիկեանի կը պատկանի, անշուշտ*):

Հոգիները կ'ալեկոծուին (կրնայի՞ն չալեկոծուիլ), սրահը կը թնդայ, ու մեր փրոֆէսէօրը ֆիչ մըն ալ թուիչէ տալով իր գրչին կը շարունակէ·– «···*Այդ վայրկեանին ներկաներս բախտաւոր վկաներն էինք պատմութեան իսկ ստեղծման: Մեր աչքերով կը տեսնէինք պատմութիւն ըստեղծագործող Վահագնի եւ Հայկի սերունդէն ծնած խորհրդային այս հայ հսկան փխրուն հոգիով*···»: Բայց սիրտը ֆիչ մը կոտրած է: Ղարաբաղը՝ եղաւ, իսկ Նախիջեւա՞նը՝, «*ախր Նախիջեւանն ալ մերն է*»: Հոս, «*Մեր հայ հոգիով փխրուն հսկան անոյշ ժպիտով մը կը պոռթկայ*· – «*Ես ալ կ'ուզեմ ··· բայց կամաց–կամաց, մէկ անգամէն չըլլար*···»: Լաւ, թող այդպէս ըլլայ, համբերող ժողովուրդ ենք, ֆիչ մըն ալ կը համբերենք: Բայց, երեւակայեցէք, թէ ի՛նչ փորձաքէ մը փրկուեր ենք: Պահ մը մտաբերեցէք, եթէ Լոնտոնի Հ· Մ· Մ· Մշակութային Միութիւնը խելէ ըրած չըլլար ճաշ մը տալ Աղանպէկեաններին եւ մեր չար բախտէն Փիլիկեանն ալ հոն չըլլար, այս լուրը գաղտնի պիտի մնար Սփիւռքէն ··· Ղաբաքաղ:

Լոնտոնի մեր այս անգտանելի թղթակիցը ուրիշ համով – հոտով տողեր ալ ունի, բայց տասը էջ է եւ հարկ է կարճ կապել: Տանիմ սակայն վերջին եզրափակիչ մասը, որովհետեւ ներելի պիտի չըլլար մեր ընթերցողները զրկել ևման chute–է մը· –

«*Ժամանակին արեւմուտքի տնտեսագէտներ (Ֆրիտման, Հայէք, եւայլն) արժանացած էին Նոպէլեան մրցանակի: Կ'առաջարկենք որ սփիւռքահայ կազմակերպութիւններ պաշտօնական նամակներ դրկեն Նոպէլեան մրցանակի կոմիտէին, առաջարկելու համար մեր ժողովուրդի վաստք՝ Աղանպէկեանին ··· Արարատ լեռան պէս հսկայ ··· ան կրնայ օր մը Արարատը չալկել առանձինն*»:

***

Ու ևիմա լրջանանք: Որովհետեւ մեր բուն ողբերգութիւնը հոս չէ: Ոեւէ մէկուն, թէկուզ փրոֆէսէօր, խելապատակէն բան մը կ'անցնի, կը ևստի կը գրէ ու կը ղրկէ հայ մամուլին: Ողբերգութիւնը հոն է որ *ՏՊՈՂ* կը գտնուի: Այո՛: Թերթ կայ որ տպած է այս թղթակցութիւնը: Անո՞ւնը՝ *Մասիս*, թուականը՝ Յունուար 2, ո՞ւր կը հրատարակուի՝ Փասատինա: Եւ – խնդրեմ – կուսակցական օրգան է, ինչ որ ենթադրել կուտայ որ լուրջ պէտք է ըլլայ – գոնէ Լոնտոնի իր թղթակիցէն ֆիչ մը աւելի – բայց չէ: «*Մասիս*»ի խմբագրին համար բնական ու տրամաբանական է որ Ղարաբաղը լռիկ – մնչիկ Հայաստանի կցուի ու այս *պզուիկը* գաղտնի մնայ մինչեւ այն օրը, երբ Աղանպէկեան, Լոնտոնէն անցած ատեն, ճաշի մը ընթացքին մտածէ՝ ալ ինծի չպահեմ այս լուրը, գոնէ այս մարդոց ըսեմ···:

Հիմա կը մնայ յուսալ – բայց դեռ կարելի՞ է լաւատես մնալ – որ գոնէ արտասղող թերթ չգտնուի:

ԱՐՓԻԿ

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵԹԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ — ՅՈՒՆՈՒԱՐ 4 — 5)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ ՅՈՂԱՑԱԾ ՄԵՏԱՂԱԴՐԱՄՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Հին մետաղադրամները պատմաբան Յաչատուր Մուշեղեանի օգնած են աւելի ամբողջական պատկերացում մը ունենալու Հայաստանի պատմութեան մասին եւ լրացնելու անոր բազմաթիւ անծանօթ էջերը: Մետաղադրամները, ըսած է դրամագէտը, իրրեւ ինքնատիպ լուսանկարներ, առյաւէտ պատկերացուցած են պատմութեան որեւէ ակնթարթ: Օրինակ, դիդրախմանի՝ որուն վրայ պատկերացուած է Հռոմէացի զօրավար Գերմանիկոսի կողմէ Հայոց Արտաչէս թագաւորի թագադրութեան հանդիսաւոր պահը: Գերմանիկոս յատկապէս այդ նպատակով անձամբ Հայաստանի մայրաքաղաքը ժամանած էր 18 թուականին: Այդ դէպքին մասին պատմող մետաղադրամի վրայ կարելի է տեսնել Հայոց թագաւորին տարազը: Քանի որ Արտաշիսեան եւ Արշակունեաց հարստութիւններու թագաւորներու հազուագիւտ չէ պահպանուած, ուրեմն այդ փոքր հետքը հիմք կը հանդիսանայ ազգագրական արժէքաւոր զուտողութիւններու համար:

Յաչատուր Մուշեղեան հետազօտած է հին արեւելքի դրամական շրջանառութեան մէջ եղած նմոյշները: Ան մանաւորապէս պարզած է Հայաստանի մայրաքաղաքի՝ Արտաշատի կողմէ մետաղադրամներու հատման փաստը, որոնք նախատեսուած էին ներքին առեւտուրի համար: Մինչ այդ հայկական ոչ մէկ քաղաք նշուած էր մետաղադրամներու վրայ, թէեւ մանանգէտներ, թէ անոնք ուր կը կորուէին: Սասանեան արքահայրները, բիւզանդական հեքսակրամները կողմնորոշիչներ կը հանդիսանան Հայաստանի պատմութեան համար: Երկու հզօր Պետութիւններու՝ Բիւզանդիոնի եւ Սասանեան Իրանի միջեւ բզքտուող Հայաստանը դարեր շարունակ պայքարած էր իր անկախութեան համար: Գիտնականը կարեւոր աշխատութիւններ նուիրած է Հայաստան գտնուած դրամական գանձերու վերլուծումին: Մանաւոր հետաքրքրութիւն կը ներկայացնէ «Դրամական շրջանառութիւնը հին եւ միջնադարեան Հայաստանում» աշխատութիւնը: Իր հետազօտութեան համար «յենահիմք» հանդիսացած են Հայաստանի պատմութեան պետական թանգարանին մէջ գտնուղ տասնեակ հազարաւոր մետաղադրամները:

ՄԹՆՈԼՈՐՏԱՅԻՆ ԱՀԱՋԱՆԳ

Հայաստանի բնապահական հարցերուն մասին – օդի, ջուրերու ապականում, շրջակայքի վտանգ եւայլն – չատ բան ըրուեցաւ մինչեւ այսօր, պէսպէսօրէն արձագանգելով հայաստանեան մամուլին: «Գրական Թերթ»ի մեզի հասած վերջին թիւէն ալ (Դեկտեմբեր 25) արտատպած կ'ինք («Յառաջ», Յունուար 8), «Արմէնփրէս»ի կողմէ կատարուած հարցազրոյց մը, Հայաստանի վարչապետ Ֆ. Սարգսեանի հետ, այս հարցերուն մասին: Նոյն ցաւին յատկացուած են Հոկտեմբերի «Գարուն» ամսաթերթին քանի մը էջերը, ուր հանդէսին խմբագրութիւնը քով քովի բերած է այս մարզի պատասխանատու դէմքերէն խումբ մը, ու անոնց հետ քննարկած պարզուած կացութեան դանազան երեսակները: Այս դէմքերը հետեւեալներն են. – ՀԽՍՀ միջավայրի պահպանութեան Պետական Կոմիտէի նախագահ՝ Հ. Թարխումեան, առողջապահութեան փոխ – նախարար՝ Ու. Պօղոսեան, Ջրերեւութաբանական եւ բնական միջավայրի վերհսկողութեան վարչութեան (ՀՄՎՎ) պետ՝ Ժ. Աւետիսեան, Առողջապահական նախարարութենէն՝ Ա. Մայրապետեան, «Նաիրիտ»ի տնօրէն՝ Ս. Առաուածատրեան, ամոմային էլեկտրակայանի տնօրէն՝ Մ. Վարդանեան, Գիտութիւններու Ակադեմիայէն Ա. Գարբիէլեան, բնական միջավայրի աղտոտուածութեան վերահսկողութեան կեդրոնի պետ՝ Ա. Շահմուրադովա, ամոմակայանի գլխաւոր ժիւրի՝ Պ. Դիլբարեան, կիրովականի քիմգործարանի գլխաւոր ճարտարագէտ՝ Ա. Առաքելեան, Հրազդանի ցեմենտի գործատան գլխաւոր ճարտարագէտ՝ Ժ. Բուդուլ, Երեւանի առողջապահական կազմակերպութենէն՝ գլխաւոր բժիշկ՝ Ռ. Ազամեան, Կիրովականէն՝ գլխ. բժիշկի տեղակալ՝ Է. Եարալբեան, մասնագէտ՝ Ռ. Մարտիրոսեան, Հրազդանէն՝ Շրջանային առողջապահութեան բժիշկ Հ. Կարապետեան:

Այս նիստին, նախ կատարուած բարելաւումի աշխատանքներուն մասին ամփոփ տեղեկութիւն փոխանցած է Ժ. Աւետիսեան: Ան կը յիշէ «Նաիրիտ»ի եւ ալիւմինի գործատան փակուած քանի մը առաւել վնասակար արտադրամասերը, Երեւանի ու Կիրովականի ելեկտրակեդրոններու, Հրազդանի ելեկտրակայանի առանձին կաթսայատուներու չինութիւնը: Այս բոլորէն ետք պէտքը կը զգայ աւելցընելու. – «Չնայած այս ամէնին, հանրապետութեան խոշոր արդիւնաբերական խաղաւարներում մթնոլորտային օդի մաքրութեան վիճակը մնում է անբաւարար»: Այս անբաւարարութեան պատճառ են «հնացած եւ չկատարելագործուած արտադրական գործընթացի շահագործումը»: Ասոր վրայ կ'աւելցնայ նաեւ այն պարագան, որ անհրաժեշտ զտիչ ու փոշեծծիչ սարքաւորումներ ալ պէտք եղած ձեւով չեն գործածուիր:

Ապականութեան բարձր մակարդակի աղբիւրներուն անդրադառնալէ ետք, Ա. Շահմուրադովա կը յիշէ Երեւանի պարագան, որ «մտցուած է ամենաազտոտ մթնոլորտ ունեցող խաղաւարների ցուցակը»:

Ո՛վ գիտէ քանիերորդ անգամ կատարուած այս հաստատումէն ետք ուշադրաւ է «Գարուն»ի միջամտութիւնը. «Նաիրիտ»ի արտանետումներով յառաջ եկած ապականութիւնը արդէն կը գերակշռէ ամէն օրինաչափ, իսկ «վթարային արտանետումների դէպքում միանգամից մթնոլորտ են նետւում այնպիսի խանգութեամբ կազեր, որ սմոգ գրանցելու համար ոչ մի տեխնիկական միջոց հարկաւոր չէ կիրառել: Բնակչութեան շրջանում սկսւում են շնչահեղձութեան սուր նոպաներ եւ աչքերի լորձնաթաղանթի բորբոքում»:

Ս. Առաուածատրեան այս տուեալնե – րը կը չանայ արդարացնել, անդրադառնալով գործատունը քաղաքէն հանելու առաջարկին դէմ՝ «մոդային» կը դանէ, եւ որ «վերջին տասը տարուում երեւի տասը անգամ բնաւորուել է». սակայն պէտք չէ յուսադրուիլ այս հեռանկարով, որով – հետեւ մեծ ծախսերու կը կարօտի եւ առայժմ կարելի չէ իրագործել:

Իսկ արտանետումներու «բնականոն» քանակութիւնը չի կրնար մառախուղ պատճառել, այլ՝ այդ երեւոյթը կը յայտնուի միմիայն արկածներու պարագային: Իսկ «բնականոն» արտանետումները վնասազերծելու, պայթիւններու հնարաւորութիւնը կանխելու համար վերջին հնգամեակին 500 միլիոն ռուբլի ծախսուած է:

Տրուած այս բացատրութիւնը – ծախսուած գումարներու տարընչութեամբ – չի գոհացներ սակայն Ա. Մայրապետեանը, որ կը բերէ այն լուսաբանութիւնը, թէ վերջերս չատ դեկավարներ վերջին հինգ տարուան ծախքերը համեմատելով նախորդ 5 – 10 տարիներուն հետ հիանալի ցուցանիշներ ձեռք կը ձգեն, զոր կը վերագրեն մթնոլորտի մաքրութեան ասպարէզին մէջ կատարուած աշխատանքներուն: Մինչդեռ «լուութեան է մատնւում այն ճշմարտութիւնը, որ այդ ծախսերը կատարուել են ոչ միայն և ոչ այնքան առողջապահական, այլ աւելի շուտ տեխնոլոգիական նկատառումներով...»:

Նկատի առած քննարկուած հարցին լրջութիւնը, բաւական ծանր են Ա. Մայրապետեանի հետեւեալ խօսքերը. –

«Չպէտք է մոռանալ նաեւ, որ արտադրութեան դեկավարները առաջին հերթին պատասխանատու են արտադրական պլանների կատարման համար, եւ բացի այդ, նրանց մի մասին էլ բնորոշ է բնաւարկուռ հարցի մակերեսային ըմբռնումը: Պատշաճ մակարդակի վրայ չէ բնաւկչութեան առողջութեան հանդէպ նրանց պատասխանատուութեան զգացումը»:

Միշտ «Նաիրիտ»ի մասին է խօսքը, ու Ռ. Ազամեան ուշադրութիւն կը հրաւիրէ այլ պարագայի մը, որ մինչեւ այսօր առողջապահական պահպանիչ գօտիի բացակայութիւնն է:

Այս բոլորէն աւելի ու աւելի չշմեկնող է սակայն այն կէտը որ կը մատնանշուի Ու. Պօղոսեանի կողմէ. ան կ'ըսէ. – «հետաքրքիր է, որ աղտոտուածութեան ներկայ վիճակում միաւորման դեկավարները կարողացել են գործարանի պլանները ընդլայնել: Այո, նախկին 75 հազար թոնի փոխարէն արտադրութիւնը պլանաւորում են հասցնել 100 հազարի»:

Այս յայտնութիւնը ինքնին լուացողյնա կը բացատրէ որոշ դեկավարներու կեցուածքը, որոնք թերեւս որպէս արդարացում ներկայացնեն այն պարագան, որ «միաւորումը բուտադիենային կաուչուկով ապահովում է ոչ միայն մեր միութեան, այլեւ մի շարք սոցիալիստական երկրների պահանջները»:

Զրոյցի ընթացքին կը գծուի նաեւ դեկավար որոշ զատակարգի մը պատկերը, ան, որ առանց իրապաշտ մօտեցում ունենալու հարցին, երեւոյթները կը ջանայ բացատրել երկրորդական պատճառատրանութիւններով. ինչպէս հոս, մէկզի թողած «Նաիրիտ»ի պատճառած ահաւոր ապականութիւնը, յանցանքը կը բեռցուի փոխադրամիջոցներու եւայլն: Ու այս կեցուածքը իր տեղին բնորոշումը կը դտնէ «Գարուն»ի իսկ կողմէ. – «մարդկանց ուշադրութիւնը կոնկրետ հարցադրումներից շեղելու փորձ»:

«Գարուն»ի զրոյցին Երեւանի յատկացուած առաջին բաժինը կ'ուսարտի հետեւեալ կարծիքով. – «շատ աւելի նիշդ կը լինէր, որ «Նաիրիտ»ի դեկավարներն առաջին հերթին մտածէին իրենց արտանետումներից ձերբազատուելու մասին»:

***

Զրոյց — քննարկումի օրակարգին հետեւեալ նիւթը կիրովականն է. քաղաք, որ՝ «մտցուած է ամենամեծ աղտոտուածութեան մակարդակ ունեցող բնակավայրերի առաջնակարգ ցուցակում»:

Ոչ միայն կիրովականի, այլեւ ամբողջ Գուգարքի աւազանի մթնոլորտը կ'ապականեն քիմգործարանի թունաւոր արտանետումները: Իսկ աւելի մեծ վտանգ են անոր թափօնները, որոնք կը հաւաքուին քաղաքին մերձակայ ձորի մը մէջ: Ձորը երեք կողմէն պատնէշուած է բլուրներով, իսկ չորրորդ կողմը հողէ արհեստական պատնէշ մը կայ, որ կրնայ օր մը քանդուիլ, ու թափօններու թունաւոր, կիսահեղուկ զանգուածը կը հոսի քաղաք, վտանգելով ամէն բան: Արդէն ներկայ վիճակին մէջ իսկ անբաղձալի այս զանգուածը ներծծուած է ընդերքի հողաշերտին կողմէ ու ստորերկրեայ ջուրերու մէջ դանուած են որոշ հետքեր: Գործատան դեկավարներու յայտարարութեան համաձայն դադրած է այլեւս թափօններու հոսքը այս աւազանը, սակայն ինչպէս կ'ըսէ «Գարուն»ի խմբագրութիւնը, «ո՞վ կը վստահեցնի, որ ստորերկրեայ ջրերին խառնուած թունաքիմիկատները չեն յայտնուի էագաֆի խմելու ջրի պաշարներում՝ առաջացնելով բնակչութեան զանգուածային թունաւորումներ...»: Ու մնացածը դուշակելու համար ոչ դուշակ ըլլալու պէտք կայ, եւ ոչ ալ մանրամասնելու: Հոս ալ, ինչպէս Լ. Եարալեան կը մատնանշէ, 1980–ին արդէն որոշ բաժիններ փակելու որոշում արուած էր, սակայն մինչեւ այսօր «մեծ ձգձգումներով կատարուել է այդ որոշման մի մասը միայն»:

Ռ. Մարտիրոսեան կը չարունակէ ախտաձոչումն ու ներկայ տուեալներու չատայտարումը. – «այս հարցի հրատապ լուծումը նշանակում է միայն նախապայմաններ ստեղծել առողջ ապագայի համար, փրկել էագաֆը կործանումից»: Առողջ ապագան ալ ծանօթ է որ տարբեր ուղի կը պահանջէ, «մինչեւ 2000 թուական մեկամիսի արտադրութիւնը 400 թոնից հասցնել 5 հազարի» նման որոշումէ մը որ կը նախատեսուի գործատան կողմէ:

Ա.յս բոլորին հետ նշել թերութիւն է նաեւ առողջապահական գօտիի մը չգոյութիւնը, գործատան վնասակար ազդեցութիւնը զոնէ որոշ չափով մը նուազեցնելու համար. ու կիրովականի վերոյիշեալ գործատունը զետեղուած է ուղղակի քաղաքին մէջ իսկ, բնակչութեան դուռ դրացի:

Այս բոլորէն ետք, զարմանալի չէ այնքան, որ քիմգործարանի տնօրէնը ընդունած չըլլայ զրոյցի հրաւէրը:

***

Կիրովականին կը յաջորդէ Հրազդանի պարագան. ապականումի աղբիւրը զոյդ է հոս. ցեմենտի գործատունը, եւ պետական ջրջանային ելեկտրակայանը:

Հ. Կարապետեան կը խօսի թուական տուեալներով. 1984–ին արձանագրուած փոշիի կուտակումները տասնապատիկ կը գերազանցէին Թոյլատրելի չափը. յետոյ 1985–ին գետեղուած զտիչներու չնորհիւ արժէքները նուազած են, այսուհանդերձ, միշտ քանի մը անգամ աւելի մըննալով Թոյլատրուածէն: 1986–ի չափումները կրկին ցոյց տուած են Թոյլատրելի արժէքներու տասնապատիկ գերազանցում: Գործարար մը տալու համար այս «գերազանցում»ին մասին, ըսենք թէ Թոյլատրելի 8960 միաւորի փոխարէն, մթնոլորտ արտանետուած նիւթի քանակը կը հասնի 448·000 միաւորի: Այս կացութեան մէջ մեծ դեր կ'ունենան գործատան զտիչները, որոնք յաճախ պէտք է նորոգուին, եւ որ կարելի չըլլալով շատ անգամ չեն աշխատիր: Եւ որովհետեւ հարց դրուած է գործատունը փակելու եւ տեղափոխելու, գրեթէ ոչ մէկ յատկացում կ'ընէ յայ բնապահական մտահոգութեամբ: Աշխատանքի դադարեցումն ալ կը նախատեսուի 1995–ին, սակայն «դա դժուար լուծելի հարց է, բանի որ մեր արտադրանքը երկրին խիստ անհրաժեշտ է»:

Այսքանը, ինչպէս կ'ըսուի արդէն, բաւական է ցոյց տալու «հանրապետութեան մթնոլորտային աւազանի իսկապէս աղետային վիճակը». ու ասկէ ետք կարելի չէ հարց չտալ «Գարուն»ի զրոյցը գրի առնող Ա. Գրիգորեանի հետ. «եթէ արտադրութեան դեկավարները մատների արանքով են նայում բնապաշտպան միջոցառումներին, իրենց միակ գործը համաբերով պլանների կատարումն ու արտադրութեան ընդլայնումը, ապա վերահսկող կազմակերպութիւնները ի՞նչ իրաւունքով չեն կատարում իրենց փունկցիաները»:

***

Գալով եզրակացութիւններու բաժնին, որ կը հետեւի կատարուած հրապարակումներուն, ամէնէն առաջ ըսուածը այն է որ «միմիանց մեղադրանքներ ներկայացնելը գործին ոչինչով չի օգնի»: Պէտք է քնապահական հարցերը հանդամանօրէն ներկայացնել ամբողջ բնակչութեան հիմնարկ — ձեռնարկութիւններու դեկավարներուն. պէտք է ապականումին մասին լուրջ ուսումնասիրութիւններ կատարել, որպէսզի անոնց տուեալներուն վրայ հիմնուին լուծումի որոնումները:

Լուծումներու մէջ անչուշտ մեծ բաժին մը ունին նոր գտիչ – մաքրիչ սարքաւորումները, որոնց համար մեծ յատկացումներ անհրաժեշտ են. պէտք է ուսումնասիրել արտատահմանեան ժամանակակից լաւագոյն սարքերը, որոնց չնորհիւ արտադրութիւնը կ'իրագործուի գրեթէ առանց թափօնի ու առանց վնաս պատճառելու չրջակայ միջավայրին: Պէտք է վերնան նաեւ արկածային արտանետումի հաւանական պատճառները:

Զրոյցի եզրակացութեան այս մասին մէջ խնդրոյ առարկայ կ'ըլլայ նաեւ ամոմակայանի պարագան, որպէս բնապահական ապականումի կարեւոր աղբիւր: Անոր տնօրէնը՝ Մ. Վարդանեան կ'ըսէ թէ 1982–ին նոր չափանիշեր առացուած են այս մարզին մէջ, որոնց «մեր արդիւնաբերութիւնը չի համապատասխանում»: Ամոմակայանը, անոր իսկ հաւաստումով, ամոմակայանը «բաւական անվտանգ է» եթէ միայն սպասարկող անձնակազմը աշխատի մեծ պատասխանատուութեամբ: Հոս, ան կը յիշէ 1982 Հոկտեմբեր 15–ի հրդեհը, որ սակայն պայթումներու տեղի չտուաւ «շնորհիւ անձնակազմի անձնուրաց գործողութիւնների եւ բարձր որակատրման»:

Այս բոլորէն զատ ամոմակայանին ներկայացուցած կարեւորագոյն անպատեհութիւնը, անոր գետեղման վայրին ծայր աստիճան անյարմարութիւնն է: Այս անյարմարութիւնը գլխաւորապէս կուգայ այն իրողութենէն, որ ինչպէս կ'ըսէ ակադեմիկոս Ա. Գարբիէլեան, «բնակչութեան 2 / 3–ը ապրում է Արարատեան գոգաւորութիւնում: Այստեղ է գտնւում նաեւ խմելու ջրի ողջ պաշարը: Ամենասեսմիկ տարածքն է: Այստեղ են եղել ամենաուժեղ երկրաշարժերը Թ. (Դուին), ԺԹ. (Ակոռի) եւ Ի. (Երեւան, Լենինական) դարերուն»:

Հոս յայտնուածը նման զրոյցներու ընթացքին ամէնէն նուազ նեկայացուած պարագան է մինչեւ այսօր. աւելի յաճախ կը խօսուի ելեկտրակայանին – յատկապէս արկածի մը պարագային – պատճառ դառնալիք վնասներուն մասին. սակայն երկրաշարժի հաւանականութեամբ սպասնացող վտանգը անհամեմատօրէն ծանրակչիռ հետեւանք կ'ունենայ, քանի որ մէկ թափով կը ջնջէ յայնատարած չըրջանի մը բուսական ու կենդանական կեանքը:

Հաւանօրէն այս իսկ պարագան նկատի ունէր Հայաստանի Նախարարներու Խորհուրդի փոխ – նախագահ՝ Ե. Խոջամիրեան, որ վերջերս մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին կը կատարէր հետեւեալ խոստովանութիւնը, որով եւ կ'եզրափակուի «Գարուն»ի զրոյցը. – «եթէ մենք ժամանակին ունենայինք այսման ինֆորմացիա ելեկտրակայաններու աշխատանքի մասին, երբեմ չէինք համաձայնուի կայանի տեղի ընտրութեան հետ»:

Ա. Թ.

հաղաղականները, յաջորդը դառնում է ամէն ինչի հակառակախօս:

Աւրքան հրաւիրեց Անիի երեւելիներին եւ խորհրդի նստեց իր ոսկեձեղուն դահլիճում: Այստեղ էին ամենալայն շուք – ջառ հագնող հայրապետ Սարգիս Սեւանցին, խմասատասէր Յովհաննէս Կոզեռնը, Ճարտարապետ Տրդատը, գիտուն այր Գրիգոր Հնձանցին, երիտասարդ – խմասատասէր Գրիգոր Պահլաւունիին, վերջինիս հօրեղբայր, զօրապետ եւ իշխանաց իշխան Վահրամ Գեղեցիկ Պահլաւունին:

– Նոր տարում մայրաքաղաքի կեանքը խթիթառում է, – ասում է Հայրապետը: – Համարեա մէկուկէս չարաթով փակուած են մնում արհեստաւորաց տները, որոշ անհեթները դառնում են անզօրանալով այրեր: Հայոց մատաններից պահասում է մի ամուսոյ պաշար, ղէ ո՞նց կարելի է վաթսուն օրուայ պնունդը իժուել տասը օրում: Շատակերութիւնը հալ ու մաշ է անում մարդու մարմինը, բազմացնում հիւանդութիւնները:

– Ինձ յուզում է ուրիշ բան, – իր խօսքն է ասում Յովհաննէս Կոզեռնը: – Մինչեւ վերջերս Հայոց քաղաքների մէջ Անին առաջինն էր իր հաճոյախօսութեամբ: Իսկ հիմա մեր մայրաքաղաքն է մուսք զօրձել հայհոյանքը, որի հեղինակները հարբեցողներն են: Ես պարտաւոր եմ յիշեցնել, որ հայհոյանքը ապականում է արբշռական ոգին:

– Եթէ մարդ միայն նոր տարում պարապ մնայ տասը օր, – ասում է Տրդատը, – ապա կը ժանգոտի եւ այլեւս դուրս չի գայ: Էլ ինչ զօրական՝ առանց զինախաղի, զինաշարի եւ զինապարի:

Գագիկ արքան լսեց բոլորին եւ նոյն օրն էլ հրովարտակ արձակեց, որով անհրաժեշտ Նոր տարուայ տօնակատարութիւնը ամէնքի համար տահմանում էր միայն մի օր:

իտալահայ Լուսանկարի

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՑԻՆ ԿԵԱՆՔԸ ՎԵՆԵՏԻԿԻ ՄԷՋ

Հոռմէն ետք, 1987, Ապրիլ 4–ին, Վենետիկի մէջ եւս հիմնուեցաւ, Աւետիս Նազարեանի կողմանէ, Իտալիա – Խորհրդային բարեկամութեան միութեան ծոցէն ներս, «Կոստան Զարեան» Հայ Մշակոյթի Կեդրոնը, որուն նպատակն է մշակութային փոխ – յարաբերութիւններ տեղծել Իտալիոյ եւ Հայաստանի միջեւ:

Ուրախութեամբ կ'արձանագրենք որ այս տասնամեայ կարճ ժամանակուան ընթացքին միութիւնս ունեցաւ բեղուն գործունէութիւն մը: Յուլիս 19–ի եւ 20–ին, երկու օրով, Հայրենիքի «Հայրէնի» երգչախումբին համար կազմակերպեց երկու համերգ, Վենետիկի եւ Մէսթրէի մէջ, որոնք շատ յաջող անցան: Կեդրոնին ջանքերով երգչախումբը իր 40 մասնակցողներով հիւրը եղաւ Վենետիկի քաղաքապետութեան:

Սեպտեմբեր 18–էն ի վեր (1987) – կեդրոնը սերտօրէն կ'աջակցի Վենետոյի Երջանկային վարչութեան եւ Իտալիա – Խորհրդային բարեկամութեան միութեան կազմակերպած «Հանդիպում Արարատի ժողովուրդին հետ» մշակութային ձեռնարկներուն: Այս առթիւ, Հոկտեմբեր 10–ին, Վենետիկի (Քա Ճուսթինեան) սրահին մէջ կազմակերպեց Երեւանի Մատենադարանի ձեռագիրներու մասին տահեկան դասախօսութիւն մը: Դասախօսեց Հայաստանի ձեռագիրներու գիտական բաժնի վարիչ՝ Պր. Վարդան Գրիգորեան: Դեկտեմբեր 3–ին, նոյն ծիրէն ներս, Մէսթրէի մէջ դասախօսեց Հայր Լեւոն Զէքիեան, նիւթ ունենալով՝ Հայ ազգին պատմութիւնը. դասախօսը գիտական տեղեկութիւններ տուաւ նաեւ Հայ Լեզուի մասին: Իսկ Դեկտեմբեր 9–ին, դարձեալ Մէսթրէի մէջ, երգահան Աւետիս Նազարեան դասախօսեց Հայ երաժշտութեան մասին: Դասախօսը, ներկայացուց Հայ երաժշտութիւնը հեթանոսական շրջանէն սկսեալ մինչեւ մեր օրերը: Դասախօսութեան ընթացքին եղան ունկընդրութիւններ միջադարեան շարականներէն, Սայաթ – Նովայէն եւ Կոմիտասի գործերէն: Տեղական մամուլը անդրադարձաւ այս դասախօսութիւններուն:

«Կոստան Զարեան» կեդրոնը կը ծրագիծ, 35 հոգինոց խումբի մը համար, այցելութիւն մը դէպի Մայր Հայրենիք: Մեկնում՝ Մարտ 31–ին: Վերադարձ՝ Ապրիլ 7–ին. մասնակցութիւն մէկ միլիոն 150 հազար իտալական լիրեթ:

Ինչպէս ամէն հայ գաղութ Վենետոյի փոքրաթիւ հայութիւնն ալ իր կարգին իր ղրամական օժանդակութիւնը պիտի բերէ Լիբանանի Հայութեան համար: Ուրախութեամբ կը տեղեկացնենք որ այս օրերուն կեդրոնը ապահոված է արդէն կոկիկ գումար մը, չուառով Պէյրութի Հայ Օգնութեան Ընկերութեան փոխանցելու նպատակաւ:

Մշակութային այս գործունէութեան կողքին տարիներէ ի վեր Վենետոյի հայ գաղութը ունի նաեւ իր ամսաթերթը, «Ձայն»ը, որ լոյս կը տեսնէ հայերէն եւ իտալերէն լեզուներով: Թերթին խմբագրութիւնը կը վարեն տոքթ. Սուրէն Յովիկեան, բժիշկ՝ Արթօ Քէօշկեան եւ Պր. Մելգոն Սուքիասեան:

ԻՐԱՋԵԿ

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱԻԱՌԷՆ

ԼԻՈՆ

ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՁԱՅՆԸ

Ինչպէս նախորդ տարիներուն, այս տարի ալ Լիոնահայ Տիկնանց Միութիւնը կազմակերպեց Յունուար 6–ին, ճաշ մը՝ ի պատիւ երէցներու: Քանի որ օրը Զատիկէն առաջ էր, կազմակերպիչները բաւական զազափարը ունեցած էին հրաւիրելու նաեւ Հայկազեան միօրեայ վարժարանին երախաները: Երկու ծայրագոյն սերունդներու միատեղ ներկայութիւնը խորհրդանշական հանգամանք մը կուտար հաւաքոյթին:

Բազմութիւն կար, ուրեմն, սեղաններու շուրջ, Հայ Տան սրահին մէջ: Եւ՝ ուրախութիւն ալ: Անգամ մը եւս, Տիկնանցին անդամուհիները ջանք չխնայեցին պատհայնելու համար երէց եւ մանուկ: Ճաշողեցան: Նախագահուհի Տիկին Մասըլէն Պաստմաճեան եւ Տիկին Գեղանոյշ Գայթանճեան բարի գալուստ մաղթեցին ներկաներուն: Կը նախագահէր Նորվան Եպիսկոպոս:

Հրաւիրեալներուն մէջն էր կաթողիկէ համայնքի ժողովրդապետ, Կղեմէս Վրդ. Մալճեան: Իր խօսքին մէջ, մաղթեց որ կազմակերպիչ միութիւնը չարունակէ իր ազգօգուտ գործունէութիւնը եւ հասնի ուրիշ տարեդարձներու: Տիկնանց Միութիւնը աւարտեց արդարեւ, վերջերս, 10 տարիներու անընդհատ ներկայութիւն մը զազութին մէջ, գառնալով տարուէ – տարի աւելի աչխոյժ եւ ձեռնարկու:

Այս միութեան գործունէութիւնը արդէք ալ չէ որ կանացի ուրիշ երկու կազմակերպութիւններ, Կապոյտ Խաչ եւ Կարմիր Խաչ աշխատին նաեւ Լիոնի մէջ: Արդէն այս երեք միութիւններուն միջեւ, տեղւոյն վրայ, կայ ընկերական մթնոլորտ մը, ինչ որ արդիւնաւէտ է միատեղ գործակցութեան համար: Ու այս

խութեամբ կը տեղեկացնենք որ այս օրերուս կեդրոնը ապահոված է արդէն կոկիկ գումար մը, չուառով Պէյրութի Հայ Օգնութեան Ընկերութեան Խաչին փոխանցելու նպատակաւ:

Մշակութային այս գործունէութեան կողքին տարիներէ ի վեր Վենետոյի հայ գաղութը ունի նաեւ իր ամսաթերթը, «Ձայն»ը, որ լոյս կը տեսնէ հայերէն եւ իտալերէն լեզուներով: Թերթին խմբագրութիւնը կը վարեն տոքթ. Սուրէն Յովիկեան, բժիշկ՝ Արթօ Քէօշկեան եւ Պր. Մելգոն Սուքիասեան:

ԻՐԱՋԵԿ

«ՈԶՆԻ»Ի ՍՐԱՄՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ

ՅԽԱԽՈՑ

– Բարի լոյս, Հարեւան:

– Բարեւ, Ալէք, ինչպէ՞ս ես:

– Լաւ եմ: Մի ծխախոտ տուր:

Հարեւանը ծխախոտը տուեց նրան:

– Տնամերձում հազար գործ կայ, – շարունակեց ծխախոտ խնդրողը, – սխտոր պիտի ցանեմ, – եւ քայլեց դէպի հողամաս:

Զանցած կէս ժամ, Ալէքը նորից հարեւանի մօտ էր.

– Բոլորը ցանեցի, հիմա առու պիտի սարքեմ, – ասաց հարեւանին, – մի ծխախոտ էլ տուր:

Հարեւանը ծխախոտատուփը պարզեց նրան:

– Վերցրու ինչքան պէտք է:

– Չէ՛, մի հատը հերիք է: Հիմա երեխային կ'ուղարկեմ խանութ, – ու, մի ծխախոտ վերցրած, նորից մտաւ տնամերձ:

Կէս ժամ անց նորից մօտեցաւ հարեւանին:

– Առաւն էլ սարքեցի, – ասաց նա, – գահլա գործ է ... մի ծխախոտ էլ տուր, հարեւան: Հիմա էլ սո՛խ պիտի ցանեմ:

Դրկիցը ծխախոտատուփը նորից պարզեց նրան, իսկ երբ վերջինս նորից տնամերձ էր մտնում, կանչեց նրա ետեւից.

– Հարեւան, լաւ կ'անես սոխի փոխարէն ծխախոտ ցանես, ծխախոտ ...:

Կ. ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ

կը պատահի երբեմն, ինչ որ չեչտեց Նորվան Եպիսկոպոս:

Եպիսկոպոսը յայտարարեց որ յառաջիկայ Սեպտեմբերին, շնորհիւ, մեծ մասամբ, Մարզարեան ամուսին, պիտի բացուի ամէնօրեայ մանկապարտէզ մը, Փափազեան մանկապարտէզը, առաջին քայլ մը դէպի նախակրթարանի մը կազմութիւնը, Եկեղեցւոյ եւ Ազգային Միութեան հովանաւորութեամբ տակ: Նորվան Եպիսկոպոս տեղեկացուց, ուրախութեամբ, որ Ամենայն Հայոց Հայրապետը Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչի չքանչանը շնորհած է բարերար Պր. Մարգար Մարզարեանի:

Ծօսք առին նաեւ Իսահակ Ա.Կ.Ը. Ք.Հ.Պ. Հեքիմեան՝ որ վեր հանեց Նորվան Եպիսկոպոսի չինարար աչխատանքը Ռոն – Ալփ շրջանին մէջ եւ Ազգային Միութեան նախագահ՝ Պր. Ռիչար Կազարեան՝ որ ընդգծեց Իսահակ քահանայի անճնուիրութիւնը՝ ի սպաս ժողովուրդին:

Դպրոցին երախաները պարով եւ երգով, ծանօթ երգչուհի՝ Օր. Զուլեմեան երեք երգերով եւ Ռատիօ – Արմէնի-ի աչխատակիցներէն՝ Համօ Նաճարեան եւ Վարդան Քէչիչեան քանի մը զաւեչտներով յաջողեցան ստեղծել ուրախ մթնոլորտ մը եւ ծափահարուեցան:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

ԽԱՐԻՍԽԷՆ ՀԷՌՈՒ

(Վ Է Պ)

ՆԻԿՈՂՈՍ ՍԱՐԱՖԵԱՆ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

Դ.

Աբգարեւ, հազիւ քանի մը տասնեակ հազար ֆրանքի տէր՝ տոքթոր Ալեմտաղեան տէնտիի հակումներ կը մատնէր: Կը սահէր ամէնէն չքեղ հայկական պարա – հանդէսներէն ներս, աչխատելով ինքզինքը դասաւորել բարձր շրջանակի մէջ: Կը խօսէր չափուած, ձեւուած, զրական լեզուով եւ ահաւոր սնոպիզմով մը: Կը նեստէր, համոզուած՝ բնական է ինքն ալ, իր կարողութեան, իր հազուելու չնորհին եւ իր չարժումներու վսեմութեան, իր քաղաքավարութեան եւ կիներու սիրտը գրաւելու իր բացառիկ տաղանդին:

Առաւօնները կը պառկէր մինչեւ ժամը 11: Պանդոկին ծառան կը բերէր կարագ հացն ու ֆրէմը: Ծոյր, ծոյլ ճաչելէ վերջ, կ'ելլէր, կը հազուէր բիժաման, կը ծըխէր իր աղնոց սիկարէթը, կը լուացուէր, կ'ածիլուէր, կը ծեփէր մազերը հոտաւէտ օծանելիքներով ու L'Humanité–ն ձեռքին կը մտնէր իր ֆիհիֆ–ը, ուր խեղճ ու կրակ, օրուան հացի կարօտ հայրենակիցներ կը սպասէին իրեն: Տոքթորը անըզգայ ըլլալու չափ վաչխատու էր անոնց դէմ: Կ'ներկնչնէր անոնց հիւանդութիւնը, կը խարբէր զանոնք:

Բակի վրայ նայող երեք սենեակնոց մութ յարկաբաժինի մը մէջ էր անոր նոր աչխատանոցը: Սենեակ մը վարձած էր ան հոն, հայ ատամնաբոյժէ մը, որ դիրքը չտկած էր մէկ երկու տարուան մէջ: Ատամնաբոյժին յաճախորդները զարձան նոյն ատեն Ալեմտաղեանինը: Ասիկա տէր ու տիրականն էր հոն: Ատամնաբոյժը խելօք ու լուին, կլոր, գիրուկ ու բարի մէկն էր: Օրուան մէջ երկու ժամ հազիւ կը կենար հոն: Պայուսակը ձեռքին՝ կը չրջէր ան արուարձանէ արուարձան:

Տան բոլոր դռները բաց էին տոքթոր Ալեմտաղեանի առջեւ: Բայց ան իր հիւանդները կը սպասցնէր նրբանցքին մէջ ու կը քննէր զանոնք սրահին մէջ, հին ոճով եւ հասա ծածկոյթով մը պատըսպարուած երկայն աթոռի մը վրայ: Պատերէն կախուած օտար, թերեւս ատեն տիրոջ նկարները կը հովանաւորէին հոս, հին, մեռած օրերու չուքով մը: Երկու պզտիկ պատուհանները կը թափէին վտիտ լոյս մը, որ հիւանդներուն կուտար վհատութիւն եւ մահուան ճնշում մը: Պատուհաններուն միջեւ, զարձեալ ծածկոյթի տակ պահուած հնամեայ թիկնաթոռ մը, որուն ոտքերը կը հանդչէին թաւիշէ գոց կարմիր գորգի մը վրայ, որ ծածկած էր ամբողջ տախտակամածը: Տոքթորը իր գեղերն ու գործիքները կը պահէր զահճի պէս ծուռ ոտքերով եւ ցցուած փորով Լուի ֆէնզ հին գոմոտի մը մէջ: Հաստ թուղթ մը փռած էր վրան, պաչպանելու համար զայն իր գեղերէն եւ իր պզտիկ ալքոլի պատրոյգէն որ կը ծառայէր այրելու՝ իր գործիքները որոնք Ռուսաստանէն, Պարսկաստանէն, Յունաստանէն անցած եկած էին հետը իրեն պէս խոֆած ու իրեն պէս սեւցած:

Սրահին ամէնէն մեծ տեղը կը բռնէր կլոր սեղան մը, որուն վրայ պատած, մաչած սիկարէթներէն այրած թաւիշը կը կախուէր մինչեւ եաին: Սեղանին վրայ Ֆրանսական զանազան օրաթերթերու եւ հինցած ամսագրերուն հետ միասին կային հայերէն թերթեր եւ հանդէսներ, «Բուժանք» եւ «Առողջ կեանք», «Յառաջ» եւ «Մեր Ուղին»:

Սրահին քով պզտիկ սենեակ մը կար, ուր բժիշկը դնել տուած էր իր սեղանը: Ծանր հիւանդները պատկեցնելու մասնաւոր աթոռ մը, որ կը զառնար ամէն ուղղութեամբ եւ որուն վրայ կախուած էր էլեկտրական մեծ լոյս մը: Հոդ կը կատարուէին էլեկտրական ճառագայթներու վերջին մեթոտներուն համաձայն (որոնց հետեւած իսկ չունէր) բուժումները: Բայց պարապ կ'ըլլար ան՝ առհասարակ ու կը ծառայէր տոքթորին մասերիմներուն ընդունելութեան:

Հոն էր որ Աւետիս կուզար, կը նստէր ամէն օր, ձանձրացած քալելէն ու յոգնած՝ իր անզործութենէն: Կուզար՝ տոքթորին ամէնէն քիչ յաճախորդ ունեցած պահերուն: Զգայուն էր: Կուզար տոքթորին պնդումներուն անկեզծութենէն տարուած: Կուզար պարապելու իր սիրտը, որ կը լեցուէր ամէն գիշեր վտարանդիի յոյզերով եւ մղձաւանջներով: Կը խօսէր անընդհատ: Ու բժիշկը մտիկ կ'ընէր խրամատնկ հեգնանքով մը, երեւելով հեզ եւ բարեհամբոյր:

(Շար. 17)

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
«ԾԱՒԱՋ»Ը
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

(Շար. Ա. Էջէճ)

այսքան չանիք թափել Թուրքիա ու Թուրքիան ծանօթացնելու համար օտարներուն: Հարցը կարեւոր է, որովհետեւ աշխարհի մէջ, երկու տեսակ մարդ կայ՝ անոնք որոնց ի նպաստ է գիրեանք լաւ եանչնալը եւ ... միւսները:

⁂

Թուրքիա ծրագրուած գործընթացով մը հետամուտ է միջազգային հրէանակներու մէջ իր պատկերը բարելաւելու: Այս նպատակին համար Միացեալ – Նահանգ – ներու Քոնկրէսի անդամներէն խումբ մը հրաւիրուած են Թուրքիա, որպէսզի տեղւոյն վրայ լաւագոյն ճանչնան երկիրն ու ժողովուրդը: Այս խումբը բազկացած էր յատկապէս Թուրքիոյ դէմ աննպաստ դիրքորոշումի տէր անձերէ:

Անոնք Թուրքիայէն մեկնելէ առաջ մամլոյ ասուլիս մը կազմակերպած ու խօսած են իրենց տպաւորութիւններուն մասին. ըսած են թէ ամերիկացի ժողովուրդը պէտք է աւելի լաւ ճանչնայ Թուրքիան. պէտք է լաւագոյն ձեւով ծանօթացնել այս երկիրը. բան մը, որ տակաւին պէտք եղած ձեւով չէ կատարուած:

Թուրք մամուլը արձագանգելէ ետք այս բոլորին, վերապահութեամբ հարց կուտայ, թէ հիւրերը նոյն կեցուածքը ցոյց պիտի տա՞ն երբ նաեւ իրենց երկիրը վերադառնան: Արդարեւ, դրեթէ նոյնաժամանակ, այլ Ամերիկացիներ – երկու ճարտարապետ – որոնք Թուրքիա հրաւիրուած Կին Քէօթահիայի արձագրագործութեան ճարտարարուեստի հիմնարկութեան մասնակցելու համար, աննպաստ արտայայտութիւններ ունեցած են Միացեալ – Նահանգներ վերադառնալէ ետք:

Անոնք Քոլորատոյի մէջ պատմած են իրենց տպաւորութիւնները, հեղնանքի զօրաւոր չեչտով մը: Անոնք ըսած են, ի մէջ այլոց. – «Թուրքերը աչքընդդէմ մարդիկ են. փողոցի ամէն անկիւն կչիռքներով մարդիկ նստած են, որոնք տեղացին կը կշռեն 10, իսկ օտարականները 30 ռոկիի: Պանդոկ մնացինք, որու գինը թրքերէն դիտաղներու համար 10, չդիտաղներու՝ 13 տոլար էր: Թուրք կիները էշերու կը նմանին. թրքական աւանդութեան մէջ կինը այնպիսի տեղ մը ունի, որ «կին» (ամուսին) եւ «էշ» բառերը շատ նման են իրարու (էշ եւ էշէք): Փողովուրդը ամէն առաւօտ մզկիթէն ծաւալող ազաղակներով կ'արթննայ. մզկիթներու բարձրախօսները կրօնքի կոչ կ'ուղղեն բարձրաձայն: Թրքերէն լեզուն սերած է ֆրանսերէնէ եւ պերմաներէնէ: Պէտք է չուտ սորվիլ ժամանակի վերաբերեալ բառերը. – «այսօր», «վաղը», «միւս օր», «թերեւս» կարեւոր բառեր են: Եթէ Թուրքը «միւս օրը» ըսէ, գիտցիր թէ այդ գործը ըլլալիք բան չէ: Թուրք ժողովուրդը Քորէայի մէջ մեծ քաջագործութիւն ցոյց տուած է ... ամէն անկիւն պինուոր լեցուն է. ճամբաներուն վրայ տասը քայլը անգամ մը պինուորներու խումբեր կան: Նշանաւոր են Թուրքիոյ բանտերը, այնպէս որ հոն մտնողը անգամ մըն ալ ոչ մէկ յանցանք կը գործէ կեանքին մէջ: Թուրք ճարտարապետները լեզու չեն գիտեր. որպէս Ամերիկա ուսած ներկայացնելով մեզի օդնական ճարտարապետներ տուին, որոնց մօրը, կնոջը կը հայհոյէիր ու միայն «եէս սըր, եէս սըր» կը պատասխանէին»:

Այս վարկաբեկիչ ելոյթները մեծ դժբոյթ պատճառած են թէ՛ Քոլորատոյի մէջ ապրող Թուրքերու, եւ թէ Թուրք իշխանութիւններուն:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Փարիզի Արշալոյս Թաղէոսեան մասնաճիւղը, ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները, Շաբաթ, Յունուար 16, ժամը 16·30, սովորական հաւաքատեղին – պատգամաւորի ընտրութիւն:

ՆՈՒԷՐ

Ամանորի առթիւ, Պր. Պօղոս Թորոսեան 200 Ֆր. կը նուիրէ Լիբանահայ աշակերտներուն (ստանալ «Ցառաջ»էն) եւ 100 Ֆր. «Ցառաջ»ին:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՁՍԱԿԻ

Ուրբաթեան ընտանիքը 500 Ֆր. կը նուիրէ «Ցառաջ»ի բարգաւաճման իրենց սիրելի ազգականին՝ Արթենիկ Փափազեանի մահուան առթիւ:

ՑԱԽԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տիկին Սիրարփի Փափազեանի, Տէր եւ Տիկին Մարսէլ Փափազեանի եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Միսաք Փափազեանի եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Ցակոբ Փափազեանի, ինչպէս նաեւ Փափազեան ընտանիքի համայն ազգականներուն, Արթենիկ Փափազեանի մահուան առթիւ:

THEATRE ARMENIEN
KISSANI
présente
au profit de l'Ecole TEBROTZASSERE

Expédition
sur Ararat - 1987

DIAPORAMA
au YAN'S CLUB
5, ave. Reille — 75014 PARIS
TEL. : 45 - 89 - 20 - 48
Le Vendredi 22 janvier à 20h30 précises

ԵԱՆ'Ց ՔԼԻՕՊ

5, ave. Reille — 75014 PARIS

Շաբաթ, Յունուար 16,
ժամը 20·30–ին
ՀԱՅԿ. ԹԱՏՐՈՆ
ԳԻՍԱՆԻ կը ներկայացնէ

ՆՈՐԱՅՐԻՆ ՕՐԱԳԻՐԸ

Ճաշ մը կը յաջորդէ ներկայացման:
Ճաշ եւ ներկայացում՝ 150 Ֆր.:
Միայն ներկայացում՝ 50 Ֆր.:
Արձանագրուիլ· – 45 – 89 – 20 – 48

SOIREE DANSANTE

NOEL ARMÉNIEN

Réservez votre soirée du
Samedi 16 Janvier
pour le Dîner - Dansant du Noël arménien
organisé par la Section d'Alfortville
de la Croix Bleue
— animée par l'orchestre *Gaïdzags* —
Salle Voltaire à Alfortville
Réservations : 43 - 76 - 55 - 89
43 - 76 - 35 - 68

Cabinet TERZIYAN
TOUTES ASSURANCES — TOUTES COMPAGNIES
21, rue Lamartine, 75009 Paris
tél. 42 82 01 41+
Ապահովագրական Ձեր հարցերուն համար
մի՛ վարանիք դիմելու մեզի

ՄՈՄԱՎԱՌՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

ԿԵՍԱՐԻՈՑ ԱԻԱՆԴԱԿԱՆ ՔԷԹԻՈՎ

Թէյով եւ համեմներով, պատրաստուած կեսարացի տիկիններու կողմէ: Տեղի կ'ունենայ Յունուար 17, Կիրակի, ժամը 15–ին Հ. Բ. Ը. Մ. «Ալեք Մանուկեան» սրահին մէջ:

118, rue de Courcelles — 75017 PARIS

Նախագահութեամբ՝ Պր. Խաչիկ Զամճեանի:

Գեղարուեստական ճոխ բաժին:

Հանդիսավարութեամբ՝ երգող Պ. Միհրան Էլմայեանի:

Բոլոր Հայերը կը հրաւիրուին իրենց մահացած սիրելիներուն հոգւոյն համար մոմ մը վառելու եւ այսպիսով յարգանքնին հայկական այս աւանդութիւնը:

Մուտքերու մասնակցութիւն՝ 50 Ֆր.:

ՁԱՅՆ ԵՒ ԳԻՐՔԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

կազմակերպութեամբ Փարիզի եւ Շրջակայից Ա.Ն.Թ.Ա.Պ.Ի.Ներու, Կիրակի, Յունուար 17, երեկոյեան ժամը 19·30–ին, Եան'ց ակումբին մէջ, 5, Ավրնիւ Ռէյ, Փարիզ, 14–րդ:

ՑԱԿՈԲ ՊԱԼԵԱՆ

կը ներկայացնէ՝

ՄՈՎՍԷՍ ՊԱՋՔՃԵԱՆԻ

նոր լոյս տեսած՝

«Լուացք Փռուած Տանիքի Վրայ»

հատորը:

Գեղարուեստական յայտագիր:

Ճաշագին՝ 150 Ֆր., (խմիչքով եւ մխորժարերով):

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել· –

47 – 70 – 07 – 25 *եւ* 47 – 70 – 27 – 66

թիւերուն:

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

— ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ —

ՓԱՐԻԶ

կազմակերպութեամբ՝
Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի փարիզեան չրջանի 8 մասնաճիւղերուն
եւ Շրջանային Վարչութեան
Կիրակի, Յունուար 17, կէսօրէ ետք ժամը 3–էն սկսեալ,
Լէոփոլտ Պելլան սրահին մէջ
17, rue Léopold Bellan — 75002 PARIS

Գեղարուեստական յայտագիր՝ Կապոյտ Խաչի դպրոցներու աշակերտութեան կողմէ:

Մինչկատակ՝ կատարողութեամբ «Escale Rosemary» խումբին:

Կաղանդ Պապան՝ իր անակնկալներու տոպրակով:

Բոլոր մանուկները հրաւիրուած են:

La Section d'Alfortville de la Croix Bleue des Arméniens de France, met à la disposition des enfants un car pour se rendre à l'Arbre de Noël de l'Association à Paris, le dmainche 17 janvier. Le car partira de la Place Carnot à 14 heures. Le retour aura lieu vers 19 heures.

ԼԻՈՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Լիոնի «ԱՐԱՔՍ» մասնաճիւղը, կը տօնէ «Ազանդական Մանուկներու Օր»ը
Կիրակի, Յունուար 17, ժամը 15–ին, Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ կից Ազգային Տան սրահին մէջ:

Այս առիթով, մասնաճիւղիս «Ափաքս Մանկանց Երգի Պարի Համոյթ»ի երախաները կը ներկայացնեն երգեր, պարեր եւ արտասանութիւններ:

Եւ անշուշտ՝ «Կաղանդ Հայրիկ»ը կ'այցելէ բաշխելու նուէրներ՝ ներկայ բոլոր երախաներուն:

ՎԻԷՆ

Կապոյտ Խաչի Վիէնի «ՍԵՒԱՆ» մասնաճիւղը «Մանուկներու Օր»ը կը տօնէ Կիրակի, Յունուար 17, կէսօրէ վերջ ժամը 3–ին, Théâtre Municipal–ի մէջ: Երգ – պար – արտասանութիւն աշակերտներու կողմէ:

Կաղանդ Պապան իր այցելութիւնով կ'ուրախացնէ սրահին մէջ գտնուող բոլոր մանուկները:

ԿՐԸՆՈՊԼԸ

Կապոյտ Խաչի Կրընոպլի «ԱՆԻ» մասնաճիւղը կը տօնէ աւանդական «Մանուկներու Օր»ը՝

Կիրակի, Յունուար 17, կէսօրէ վերջ ժամը 15–ին,
SAINT MARTIN D'HERES — Salles des Fêtes — avenue Ambroise Croizat
Երգ — պար — արտասանութիւն — գեղարուեստական բաժին դպրոցի աշակերտներուն կողմէ:

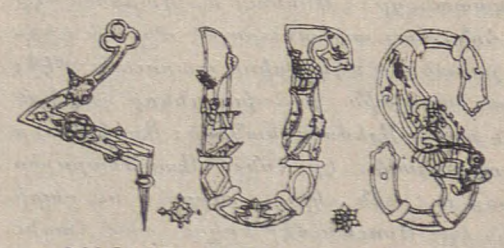
Կաղանդ Պապան իր նուէրներով պիտի ուրախացնէ ներկայ բոլոր մանուկները:

Ցաւոկ յայտագիր եւ հիւրասիրութիւն:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Պօմոնի Նայիբի մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները, Չորեքշաբթի, Յունուար 20, ժամը 14·30–ին տեղւոյն եկեղեցւոյ կից՝ սրահին մէջ:

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
DE DECINES
15, rue du 24 Avril 1915 — 69150 Decines

Le Samedi 23 Janvier
Stage de littérature arménienne

Sujet : Eghia et la littérature subjective
Conférencier : KRIKOR BELEDIAN
à la Maison de la Culture Arménienne
de Décines
de 14h à 18h
Frais de participation : 60 Frs. la séance

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Պօմոնի Նայիբի մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները, Չորեքշաբթի, Յունուար 20, ժամը 14·30–ին տեղւոյն եկեղեցւոյ կից՝ սրահին մէջ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոն. – Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ առացած է Նոր տարուան առթիւ հեռաւեալ նուէրները. – Տէր եւ Տիկին Գ. Էքիճեանէ 500 Ֆր., Տիկին Զէքեանէ 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Վ. Մխքճեանէ 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ն. Սանճեանէ 300 Ֆր., Տիկին Հիլտա Մամասեանէ իր մօր՝ Երամուհի Վարժապետեանի յիշատակին 200 Ֆր.:

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ
15
VENDREDI
15 JANVIER
1988

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: (1) 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

63ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.662 | Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN | 63e ANNÉE — No 16.662

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

«ՁԱ՛ՒԴ ՏԱՆԵՄ»

Առանց պատճառի չէ որ Հայաստանի ամէնէն աւելի կարդացուած հանդէսն է «Գարուն»ը. այս յատկանիշը կազմող ազգակներու մէջեւ անոր «երիտասարդական» բնոյթին չափ եւ թերեւս աւելի, առկայ է ամսաթերթին ցոյց տուած մօտիկ չհաղորդութիւնը երկրին ու ժողովուրդին վերաբերող – ընկերայինէն մինչեւ բարոյական, նաեւ առողջապահական, բնապահական – զանազան հարցերու հանդէպ: Այսօր այս շարքին մէջ ամէնէն ծանր կշռողը բնապահական մարդն է. երկար տեւն յատկապէս Զ. Բալայեանի յօդուածներով հրապարակ իջած այս հարցը, վերջերս կը ներկայանայ նաեւ պաշտօնական, պատասխանատու անձնաւորութիւններու հետ կատարուած զրոյցներով, ինչպէս «Արմէնփրէս»ի տեսակցութիւնները Ֆ. Սարգսեանի («Յառաջ», Յունուար 8), Կ. Դեմիրճեանի հետ:

Այս շարքին առաջին օրինակներէն մէկը կատայ «Գարուն»ի Հոկտեմբերի թիւը. զրոյցի հրաւիրուած են ապականում պատճառող ձեռնարկութիւններու պատասխանատուներ, իշխանութեան ներկայացուցիչներ եւ գիտական մարզէն մէկը:

Թուական տուեալներով, առարկայական ձեւով մը հարցերու պարզաբանումէն զատ այլ բաներ ալ կ'ըսէ «Գարուն»ի զրոյցը: Բնապահական փորձանքը այսօր ծանօթ է քիչ կամ շատ, իր բոլոր տատանքներով. սակայն ինչ որ կը յայտնուի վերոյիշեալ զրոյցի ընթացքին, այլ բնոյթի կազացումներ կամ խախտումներ են: Առնչմէ ամէնէն ուշագրաւն է բարոյական մարզը: Արդարեւ, ուրիշ պիտակի տակ զետեղել կարելի չէ օրինակ Նաիրիտի դիմաւոր տնօրէնին անպատասխանատու կեցուածքը, որով մինչեւ իսկ կը յանդգնի «մոդայիկ» որակել զործատուները փակելու կամ վերակազմելու առաջարկը: Իր այս եզրին վրայ հիմնուած ըլլար կարծես վարչապետ Ֆ. Սարգսեանի հետեւեալ դնահատումը. – «ձեռնարկութիւնների շատ դեկավարներ պատշաճ կերպով չեն վերակառուցւում»: Մինչ նոյն մարզին ներկայութեան կը վկայէ բարելաւումի համար 500 միլիոն ռուբլիի յատկացումի խնդիրը վերջին հինգ տարուան ընթացքին: «Նաիրիտ»ի տնօրէնը հոս եւս կը չեզի իրականութենէն, պարարտացնելու համար արդարացումի իր թղթապանակը: 500 միլիոնի յատկացումը որպէս թէ կատարուած ըլլար բնապահական կամ առողջական նկատումներով: Իրականութիւնը աթողելու այս ջանքն ալ կը հերքուի սակայն Առողջապահութեան նախարարութենէն Ա. Մայրապետեանի կողմէ. վերոյիշեալ յատկացումը ծախսուած է թէքնիք մատհոդութիւններով միայն:

Բարոյական խախտումներու չարքին են տակաւին, հակառակ այսքան աղմուկի ու իրարանցումի, զործատան պլանները ընդլայնելու ծրագիրներ, որոչ մասերը փակելու որոչումներու ձգձգումներ: Իսկ դժուար է ըսել թէ բարոյականի զրակո՞ն թէ բացառական երեւոյթ պէտք է նկատել այն, որ Կիրովականի քիմիական զործատան տնօրէնը մերժած է ընդունիլ զրոյցին մասնակցելու հրաւէրը...:

***

Հայաստանի ապականութեան հարցին երանգապնակը հարուստ է տարբերակներով. խնդրոյ առարկայ են թազմաթիւ բնավայրեր, վառնդներու, սպառնալիք նեու ճոխ այլազանութիւն մը: Օդոլորտի ապականութեան զով ներկայ են Թունաւորուած ջուրերը. երկրաչարժի մը ըսպառնալիքը ոչ միայն կ'ենթադրէ չէնքերու, ճամբաներու կործանում, այլ նաեւ Հայաստանցիին դլխուն կը փլցնէ մեծ ողբամակաբեր մը:

***

Ու մարդ որքան ալ կարդացած, լսած ըլլայ այս մասին, առարկայական ամէն տուեալ կուգայ կրկին սարսափ ազդել, որքան՝ ազէտի մը հաւանականութիւնը յուշելով, նոյնքան անդրադարձնելով պատասխանատուներու անբացատրելի կեցուածքին:

Այդ կեցուածքը ունի անչուշտ դինք կազապարող ազդակները. սակայն անոնց բացայայտումը հաւանօրէն անցնի ներկայ պատկերը աւելի եւս մռայլող հանգըրուաններէ, որոնք ճգնաժամային հաւասարակշռի մը վնասի մասը միայն հարստացնելու ատակ են:

***

«Ձա՛ւդ տանեմ» կը դոչէ Հայաստանցին այնքան անկեղծ, ինքնեկ չեչտով մը, երբ կը խօսի, այսօր, երբ ամենասուր ցաւերու կուտակումը չղթայազերծուած փոթորիկի նման պայթած է ամբողջ ժողովուրդին դլխուն, ան պէտք է ունի «ցաւդ տանեմ» ըսողի մը:

Որմէ՞ ապասել չրջուած դերերու մինչեւ հիմա անտեր մնացած այս մասին ատանձնումը:

Ա. Թ.

ԵՐԵՒԱՆ ⇔ ՓԱՐԻԶ
ՀԵՔԻԱԹ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ — ՅՈՒՆՈՒԱՐ 11 — 12)

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 51–ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

«ԱՐԱՐԱՏ»ի խաղերու ժամանակացոյցը

ԵՐԹԻ ՇՐՋԱՆ

▽

Մ Ա Ր Տ

7 Արարատ — Դինամօ Մինսկ
12 Արարատ — Ժալգիրիս
20 Լոկոմոտիւ Մ. — Արարատ
27 Զենիթ — Արարատ

Ա Պ Ր Ի Լ

9 Արարատ — Նեֆթչի
13 Արարատ — Դինամօ Մ.
18 Դինամօ Թ. — Արարատ
30 Արարատ — Դնեպր

Մ Ա Յ Ի Ս

4 Արարատ — Շախտեոր
14 Զերնոմորեց — Արարատ
27 Սպարտակ — Արարատ

Յ Ո Ւ Ն Ի Ս

26 Արարատ — Կայրաթ
30 Արարատ — Տորպեդօ

Յ Ո Ւ Լ Ի Ս

8 Դինամօ Կ. — Արարատ
12 Մետալիստ — Արարատ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂԱՎ

ՖՐԱՆՍԱՑԻՆ ԱՐՏԱՔՍՈՒԱԾ Պարսիկներէն եօթը պիտի կարենան Ֆրանսա վերադառնալ, ութ այլ արտաքսուածներ, որոնց մէջ 3 Թուրք (Քիւրտ) Սպանիա պիտի երթան: Ներքին նախարարութիւնը պատճառաբանեց իր այս յետ – քայլը՝ մարդասիրական նկատումներով: Կը թուի որ ասոնց ընտանիքներու կամաւոր ծոմը փարիզ, Տիկին Միթերանի այցելութիւնը, նախագահին քանի մը բացայայտ ակնարկութիւնները ու նաեւ մեծամասն – նութեան ծոցն իսկ ծագած տարակար – ծութիւնները իրենց դերը խաղացին: Բոլոր անոնք որոնք այլ երկիրներու մէջ ալ դադրած էին անուղղ առնելէ վերջ տուին իրենց չարժումին: Մուճահետևիններուն համար յաղթանակ մըն է Ֆոմէնկոի դէմ:

«ՄԱԹԷՆ» չկրցաւ ելք մը գտնել եւ Զորեքչաբթի իրիկուն ստիպուեցաւ հաչուեյարդարի ենթարկել իր զործառնութիւնը: Հինդ օր է արդէն (Յունուար 8) օրաթերթը լոյս չէր տեսներ եւ տնօրէնութիւնն ալ պլուխը աչ – ձախ կը զարնէր գտնէ 6 միլիոն գտնելու համար, նախ պարտքերը մաքրելու նպատակով, որպէսզի կարելի ըլլայ երկու առաջարկները ուսումնասիրել: Ծանօթ է որ գլխաւոր հետաքրքրուղն էր՝ Ժան – Ֆրանսուա Քահն (Լվխնման Տիւ Ժէօաի) որ արդէն մէկ միլիոն տուած էր, բայց վերջնապէս տէր զառնալու համար, կ'ուզէր որ պարտքերը վճարուին: Թերթ մը մեռաւ: Եւ թերթի մը մահը, միշտ հարուած մըն է արտայայտութեան ազատութեան համար, ինչ հոսանքի ալ պատկանի: Ամիսներէ ի վեր է որ բաժնէտէրերով, հանդանակութեամբ ընթերցողներու մօտ եւ բոլոր միջոցներով չանք թափուեցաւ փրկելու համար թերթը, բայց չեղաւ: 65 հազար ընթերցողով թերթը չէր կրնար տոկալ: Հիմա, այլեւս խօսքը դատարանին է եւ թերեւս, հոն, յաճախորդ մը յայտնուի:

ԻՍՐԱՑԻԼ չի մեղմացներ իր հալածանքը: Աքսորի դատապարտուած 4 Պաղեստինցիներ Լիբանան աքսորուեցան Զորեքչաբթի օր, մինչ դրաւեալ հողամասերուն վրայ իսրայէլեան բանակը անինայ կը չարունակէ զպռումը: Զորս մեռեալ եւս կար:

ՓՈՒԹՊՈԼ

ՍԷՆ Թ'ԱՆԹՈՒԱՆ՝ ՅԱՋՈՂ ԵԼՈՅԹ ՄԸ

Ամավերջի դազաթէն վերջ, ՍԷՆ–ԹԱՆԹՈՒԱՆի (Մարսէյլ) Հայ Մարզականը յաջող կերպով վերսկսած է ախոյենական մրցումները, Միջերկրականի պատուոյ դասակարգին մէջ: Յաղթած է Կափէ 3 – 0–ով: Ալէն Դերձակեան եւ Վալանթէն նշանակած են կոլերը: Այս յաջողութիւնը որ անակնկալ էր, հայանուն ակումբը կը բարձրացնէ դասաւորումին 5–րդ աստիճանին վրայ:

Այս կիրակի, Յունուար 17, ՍԷՆ – ԹԱՆԹՈՒԱՆ կը խաղայ Մարթիկի մէջ: Այս վերջինն ալ դասաւորումին 5–րդ դիրքին վրան է:

Հ. Մ. Ը. Մ. – Արծիւ, աստիճան մը վար դասակարգի մէջ, կը պայքարի վար չիջնելու համար: Կարտանի դէմ, վերջին պահուն, յաջողած է հաւասարեցնել արդիւնքը (1 – 1), չնորհիւ Խոլեանի նշանակած մէկ կոլին: Դասաւորումին վրայ, Հ. Մ. Ը. Մ. կը մնայ միշտ վերջին:

Ռոն – Ալփ լիկին մէջ, դադարը կը չարունակուի. մրցումները կը վերսկսին Փետրուար 7–ին: Մինչ այդ՝ տեղի կ'ունենան յետաձգուած խաղեր: Հ. Մ. Ը. Մ. Լիոն — Տէսին ունի մէկ հատ միայն ետ մնացած մրցում:

Նահանգային առաջնութիւններուն մէջ, Վիէնի մեր խումբը հաւասար մնացած է Փիւպիչանի հետ (2 – 2) եւ երթ մըն ալ չաշարքէն վերջ, կը գրաւէ դասաւորումին 10–րդ տեղը:

Փրովանսի մէջ, առաջին դասակարգ, ՍԷՆ – ԹԱՆԹՈՒԱՆի պահեստին յաղթած է Մէրլանի՝ 1 – 0, իսկ Հ. Մ. Ը. Մ. – Արծիւ պարտուած է Վիվոյի՝ 5 – 0:

Պատանեկան ախոյենութիւններուն ի հաչիւ, նչենք Հ. Մ. Ը. Մ. Լիոն – Տէսինի Քատէ եւ Միևիմ խումբերուն յաջողութիւնները: Այս մրցաշրջանին, Հ. Մ. Ը. Մ.–ի պատանիները կը փայլին, մինչ եղբչները ժժգոյն են...

Փարիզեան շրջանին մէջ, Ալֆորվիլ եւ Իսի, իւրաքանչիւրը խաղաց երթ մրցաշարքին իր վերջին խաղը, առաջինը՝ յաջողութեամբ, երկրորդը՝ տկարօրէն: Երկուքն ալ մեծ յառաջդիմութիւններու պէտք ունին կարենալու համար հասնիլ իրենց նպատակին՝ որ է լքել նահանգային ախոյենութիւնները, վերելքով: «Յառաջ» տուաւ փարիզեան շրջանի արդիւնքները Երեքչաբթի օր:

***

Պուէնոս – Այրէսի Արմենիօ ակումբը կը չարունակէ իր տեղը պաչտպանել Ա–ժանթինի բարձրագոյն դասակարգին մէջ: Յաղթած է Պանֆիլտի 1 – 0–ով: 19 խաղերէ վերջ կը գրաւէր 12–րդ տեղը քան մրցակիցներու միջեւ:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍԻՔՃԵԱՆ

«ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՀԱՄԱՐ ԱՌԱՆՁ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՁԻՔ ՓՐԿՈՒԹԻՒՆ»

ԿԸՍԷ Ժ. ՍՈՒՍԹԵԼ

Յունուար 14–ի «Ֆիկարօ»ի մէջ, ակադեմական Ժաք Սուսթել Թրքանպատա յօդուած մը ստորագրած է, որու մէջ կը բացատրէ թէ առանց Թուրքիոյ Եւրոպայի համար վիրկութիւն չկայ: Լօզալի «չափաւոր» կուսակցութեան յաղթանակէն ետք, կը զրէ Սուսթել. – «Թուրքիա կրկին բռնած է բազմազան, արդիական եւ ազատական ժողովրդավարութեան ճամբան, անցեալին բացուած իր մեծ հիմնադրին կողմէ»: Թրքական քուէարկութիւնը չատ նչանակալից կը դտնէ ակադեմականը որ սարսափով կը մտաբերէ. – «Որքան մեծ պիտի ըլլար մեր մտահոդութիւնը եթէ ՕԹԱՆ–ի Թրքական բերդը, պահակ՝ յամաքամասին արեւելեան կողմը, նեղուցներու պահապան, Խորհրդային Միութեան դէմ 3000 քիլոմեթը սահմանով, իյնար Խորհրդային Միութեան ազդեցութեան տակ կամ խամէնիական տիպարի արիւնալի ինքնակալութեան մը մէջ»: Եւ այս «փորձանքները» որպէսզի չպատահին, Սուսթել կ'եզրակացնէ. – «Հարցումը զոր, մենք Եւրոպացիներս, մեզի պէտք է դնենք սա է. – «Մեր շա՞հն է որ Թուրքիա Հասարակապետութեան մէջ ընդունուի»: Պատասխանը, անչուշտ, այո՛ է»:

«ԱԱՌԱՋ»Ի ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ՄԻՇԷԼ ՔԱՐԱՄԻՆՈՅԻ ՀԵՏ

Միշէլ Քարամինօ, 22 տարեկան, արուեստի եւ հնախուզաբանութեան ուսանող, կրնար միշտ անծանօթ մնալ ոչ միայն Հայերուն, այլեւ Ֆրանսացիներու լայն զանգուածին, եթէ չըլլար Էօթալի «Ժողովրդավար» Թուրքիան: Արդարեւ, երեսնհինգ Ամանոսեան Ուխտի անդամ այս «բարեխնամ» Պետութեան, Միշէլ Քարամինօ հանրածանօթ դարձաւ, ողբերգական պայմաններու բերմամբ: Ցիշողութիւնները թարմացնելու համար, ըսենք թէ Միշէլ Քարամինօ որ զբօսաշրջիկներու խումբ մը կ'առաջնորդէր արեւելեան – Թուրքիա, ձերբակալուեցաւ Յունիս 17–էն 18–ի գիշերը, Ուրֆա, ապա, փոխադրուեցաւ Տիարպէքիրի բանտը եւ դատավարութեանց յաջորդական յետաձգումներէ ետք, Հոկտեմբեր 5–ին առաջին ազատութեան վճիռը մը արժանացաւ եւ կեզծ անցագրով մը հասաւ Փարիզ: Դեկտեմբեր 7–ին, Տիարպէքիրի դատարանը 5 տարի բանտարկութեան դատապարտեց Ֆրանսային, որու թղթածրարը, դատախազին իսկ խոստովանութեամբ պարապ էր: Երեստասարդը, որ այսօր ազատ է իր հայրենիքին մէջ, չի զոհանար սակայն այս խախուտ կարգադրութեամբ եւ վճռած է մինչեւ ծայր երթալ, պահանջելով նախ եւ առաջ որ Տիարպէքիրի դատարանը հաստատէ իր անմեղութիւնը :

***

Միշէլ Քարամինօ Պրքիոն գիւղ մը կը բնակի իր ընտանիքին հետ եւ խմբագրատունը ժամադրուեցանք, Յունուար 5–ին, որպէսզի մեզի պատմէ թրքական իր այս ոդիսականը:

Դեռ նիհարակազմ – բանտը եղած չըլլանը մինչեւ 38 քիլոյի իջած է իր կշիռը – համակրելի երիտասարդ մըն է, որ մինչեւ այսօր չէ հասկցած թէ ի՞նչ փորձանք եկած է իր գլխուն: Եթէ վրդոված ու զայթակղած է թրքական մեթոտներուն դէմ, չատ ալ դառնացած է Ֆրանսական պետական եւ մանաւանդ դեսպանական (Անգարա) իշխանութեանց դէմ, որոնց վարուելակերպը իրենց մէկ հարազատ քաղաքացիին նկատմամբ կը դէմ կ'անցնի ամէնէն յոռետես ենթադրութիւնները: Զոհ, նախ իրեն ընկերացող թուրք առաջնորդին մատնութեան, յետագային, ան զոհն է պետական չհերուս, Ֆրանք – եւթրքական յարաբերութեանց բարելաւման, հուսկ՝ առեւտրական պայմանագրերու:

Մեր հարցազրոյցը երկար տեւեց: Երիտասարդը պարպուելու անհրաժեշտութիւն ունի: Նախ ուզեցինք որ ինքզինքը ծանօթացնէ մեր ընթերցողներուն:

= Ուսումս ըրած եմ Փարիզի արուեստի եւ հնախուզութեան էնթիթիւին եւ երկու տարի է, առաջնորդ — դասախօս եմ Քլիօ կազմակերպութեան, որ մշակութային միութիւն մըն է եւ որու գլխաւոր ճամբորդութիւնները Թուրքիա կը կատարէ: Ութ – տասը անգամ գացած եմ արդէն, արեւմտեան թէ արեւելեան Թուրքիա: Այս անգամ, տարուան երկրորդ ճամբորդութիւնս էր: Անգարա հասանք Յունիսի սկիզբը եւ ճամբայ ելանք դէպի Տրապիզոն :

– *Թուրքիան ձեզ կը հետաքրքրէ մասնաւորաբար:*

= Թուրքիա բացառիկ երկիր մըն է հնախուզական դեռնի վրայ, կարելի է 20 անգամ երթալ եւ միշտ նոր յայտնութիւններու հանդիպիլ: Այս անգամ ալ – իսթամպուլէն անցանք Անգարա, ուրկէ ճամբայ ելանք մինչեւ Ուրֆա, ուր ձերբակալուեցայ Յունիս 17–էն 18–ի գիշերը:

– *Թուրքերէն կը խօսի՞ք:*

= Շատ դէչ :

– *Այս ճամբորդութիւնը ուրիշ անգամ ալ կատարած էիք, ուրեմն նոյն մեկնաբանութիւնն՞ը ես զոր կ'ընէիք:*

= Գրեթէ, չըլլանին ծանօթ եմ, 5–րդ անգամն է որ այս կողմերը կ'երթայինք:

– *Հայկական կամ էրտական հարցերուն ծանո՞թ էք կամ կը շահագրգռուի՞ք այդ հարցերով :*

= Շրջապատյոլը զուտ մշակութային է, ուրեմն կը խօսիմ դիւանագիտական վայրերու, հնախուզական հարցերու մասին: Անշուշտ հարցումներու կը պատասխանեմ, կարելի չէ որեւէ բան ըսել: Արդէն մէյա թուրք առաջնորդ մը ունինք մեզի հետ, Պոլսէն ակսեալ:

– *Հայ կա՞ր ձեր 20 հոգիանոց խումբին մէջ :*

= Ո՛չ, կրնայ պատահիլ, բայց ինծի երբեք չէ պատահած: Մեր խումբիս մէջ, բոլորն ալ արդէն եկած էին Թուրքիա: Ոմանք 4 հոդի, երեք չաբաթ է հոն էին եւ չաբաթ մը սպասած էին մեր խումբին միանալու համար: Թուրք առաջնորդները ընդհանրապէս չատ ազնիւ եւ ձեռնհաս են: Այս մէկը ոչինչ դիտէր: Պէտք է ըսել որ այնքան խումբեր կային, որ արհեստով առաջնորդ չէր մնացած եւ այս մէկուն գործը չէր: Ոչ դիտէր թէ ո՞ւր կ'երթայինք, ոչ ալ իր պաշտօնին ծանօթ էր: Օրինակ զրամը իր քովն է եւ պէտք է թէքնիք հարցերով ինք զրաղի: Հեռաձայնէ, ճաշերը ապսպրէ եւայլն, եւայլն: Ուրեմն սկիզբէն հարցեր ունեցայ հետը: Վերջապէս Յունիս 17–ին Ուրֆա հասանք: Հոն ալ ճաշի հարց ծագեցաւ: Քոլեճային քանի մը պարապաներ կային եւ ճաշարանատէրին հետ կարգադրած էինք, որ պէտք եղած ճամբորդները իրար չանցնին, մասնաւոր ճաշացուցակ մը: Երբ, իրի – կունը խումբիս հետ վերադարձայ, տեսայ որ ճաշացուցակը փոխել տուած է: Չհասկցայ պատճառը, հիմա, անշուշտ, կը հասկնամ, հետս խնդիր կ'ուզէր ստեղծել: Լաւ կը ճանչնայի պանդոկապետը, կրկին ճաշերը փոխել տուի եւ այն առեն է որ պոռթկաց բարկութենէն եւ ըսաւ որ արդէք պիտի ըլլայ որ չարունակեմ Թուրքիա աշխատիլ: Ես ըսի որ յաջորդ օրն իսկ պիտի հեռաձայնէի իր անօրէնին, որ նոր առաջնորդ մը ղրկէ :

– *Եւ այդ գիշերն է որ պիտի ձերբակալուի՞ք, ի՞նչ պատրուակով :*

= Գաղտնի ոստիկաններ եկան եւ ըսին որ մինչեւ ոստիկանատուն ընկերանամ խումբիս մաս կազմող երկու ճամբորդներու անցագրերու ստուգման համար: Կ'ուզէին պարզապէս քննել, վստահ ըլլալու համար որ այդ երկու անձերը փնտռուած չէին Թուրքիոյ մէջ: Մինչ այդ միւս բոլոր ճամբորդներն ալ հաւաքած էին պանդոկին հոլին մէջ, անցագրերը առած: Ըսուած էր իրենց թէ հարցեր կան իրենց առած կարգ մը լուսանկարներու վերաբերեալ: Ցետոյ ըսին որ այդպիսի հարց չկայ, այլ երկու անցագրերու խնդիր է միայն: Զուզեցի ընկերանալ գիշերը, ուզեցի հեռաձայնել իշխանութեանց, առարկեցին թէ չեն ուզեր արդելք ըլլալ, բայց հեռաձայնը խանգարուած է: Ինզրոյ առարկայ երկու անձերն ալ պնդեցին, որ երթանք եւ կարգադրենք ժամ առաջ: Ուրեմն գացինք: Երբ հոն հասանք մեզ զատեցին, երկու անձերը յաջորդաբար հարցաքննուեցան ու պանդոկ վերադարձան: Կարգը ինծի եկաւ: Հարցուցին թէ ո՞ւր գացած էինք, ի՞նչ ըրած էինք, ի՞նչ էր գործս:

– *Այս ամբողջը թրքերէ՞ն:*

= Նիհաթ, Թուրք առաջնորդը, կը թարգմանէր, եա իրեն ըսած էի որ մեզի հետ գայ: Ընդհանուր ձեւով, պարկեշտօրէն կը թարգմանէր: Ես պատմեցի թէ ի՞նչ ըրած էի, ուր գացած էինք եւայլն: Մօտ ժամ մը պատմեցի: Եւ այն ատեն էր որ ոստիկանապետը ըսաւ ինծի որ ձերբակալուած էի: Հարցումներ ալ ըրաւ հայկական յուշարձաններու մասին, բայց չատ հեռու չգնաց: Ըսի թէ այս կամ այն եկեղեցին հայկական են, ի վերջոյ չեմ կրնար ըսել թէ մզկիթները են: Ապդէն դրօսաշրջիկական թրքական զրքոյկներուն մէջ ալ զրուած է: Այդ հարցումները չատ անոյշ – անոյշ ալ եղան: Ուրեմն, ըսաւ որ երկու օր իրաւունք ունի պիս վար դնելու եւ ոչ կրնամ հեռաձայնել ոչ ալ փաստաբան պահանջել: Օրէնքը այս է ըսաւ: Ու պիս խցիկ մը տարին: Երբ մէկը սկսաւ հետս գէշ վարուիլ, ոստիկանապետը հասաւ եւ հրահանգեց՝ չատուկ վարուելակերպ, գէշ մի վարուիք: Ցաջորդ օրը պանդոկէն ունեցած – չունեցածս առին, գլխաւորաբար Ֆրանսական թուղթերս, նաեւ գիրք մը որ Քիւրտերուն կը վերաբերէր: Մինչ այդ խումբը պանդոկը վար զրուած է եւ արտօնութիւն չէ ունեցած հեռաձայնելու կամ որեւէ կապ հաստատելու: Թէեւ ձեւով մը չաջողած են հեռաձայնել եւ լուր տալ դեսպանատան եւ անօրէնիս, Փարիզ: Բայց ոչ մէկը բան մը կրցաւ ընել, որովհետեւ իրենց ըսուած էր թէ բան մը չկայ, մէկ օրուան հարց է: Ցաջորդ կէս օրէ հետ է, Հինդշաբթի, որ դատարանին ներկայացայ, մամուլ կար, նկարահանեցին զիս: Ուզեցի դատախազը տեսնել, մերժեց: Զիս կրկին պանդոկ տարին պայուսակս առնելու, բայց խումբէն ոչ ոքի հետ կըրցայ խօսիլ:

Ընդհանուր չանք կը թափուի, ինչպէս կը չարունակէ պատմել Քարամինօ հանդատացնելու չրջապատը: Պանդոկապետին, խումբին, ճամբորդներուն ապահովութիւն կը տրուի որ բան մը չկայ, ինքնութեան պարզ ստուգում մըն է եւ իրիկունը պիտի վերադառնայ ու միանայ իրենց: Իրականին մէջ, կրկին ոստիկան – նատուն կը տարուի ու ձեռքը թուղթ մը կը տրուի, որ իրրեւ թէ ազատ արձակման թուղթն է, մինչդեռ ժամէ ժամ կը հաստատուի հակառակը: Խումբը չարունակած է ճամբան ու Անգարա վերադարձին դեսպանատուն դիմած, հասկցնալու համար թէ ի՞նչ պատահած է: Հոս ալ ապահովութիւն կը տրուի՝ «բան չկայ, ամէն ինչ կարգին է եւ հանգստաբար ձեզի հետ օգնուած ենք»: Կը թելադրուի որ բան չբսեն եւ կը մերժուի իրենց վկայութիւնը: Այս իսկ պատճառով, յետագային Միշէլ Քարամինոյի հայրը կը ստիպուի Ֆրանսայի մէկ քաղաքէն միւսը երթալ, գտնելու համար դիրենք եւ առնելու իրենց վկայութիւնը: Ցետագային հայրը ստոյգ ճամբու ծախքն ալ կը վճարէ, որպէսզի Թուրքիա երթան եւ իրենց վկայութիւնը տան: Ուրբաթ իրիկուն Քարամինօ կը փոխադրուի Տիարպէքիրի բանտը: Հոս, մեծ նրբանցքի վրայ խուցեր են, 20 հոգինոց, ընդհանուր կերպով չուրջ 200 բանտարկեալ: Հոլերն ալ Քիւրտ, անշուշտ: Ըստ սովորութեան կ'ածիլեն: Հոն է որ հետաքրքրուելէն եւ մամուլէն կ'իմանայ թէ ձերբակալուած է Թուրք առաջնորդին մատնութեան վրայ, իբրեւ մէկը որ հայկական եւ քրտական քարոզչութիւն ըրած է եւ թէ դատարան պիտի քաշուի ու կրնայ 5–էն 15 տարի բանտարկութեան դատապարտուիլ: Բանտը ամէն ինչ կարելի է ունենալ դրամով եւ հեռատեսին ալ բանտարկեալ մը կը պատկանի: Ցրանսական իշխանութիւնները չատ կը մեղմացնեն կացութիւնը: Քարամինոյի ծնողքին ապահովութիւն կը տրուի որ բան չկայ եւ հրկպիտի մը փոխարէն քանի մը օրէն ազատ կ'արձակուի: Տասը օր հետ է միայն որ փաստաբանի մը այցելութիւնը կ'ունենայ, Իւ – Ա – Փէէն (Փարիզի Ապահովագրութեանց Միութիւն) ղրկուած, որ ոչ մէկ բառ Ֆրանսերէն գիտէ, բայց կ'ուզէ որ լիազօրագիր մը առարկելէ եւ ան ալ ապահովութիւն կուտայ, որ բան չկայ թղթածրարին մէջ: Նաեւ հեռագիր մը կը առանայ Անգարայի Ֆրանսական դեսպանատունէն որ կը հաղորդէ փոխ – հիւպատոսութեան այցելութիւնը: Տիկին Ալիսքան (Ֆրանսուհի մը Թուրքի հետ ամուսնացած) կուգայ ու չատ ծանր կացութիւն մը կը պարզէ: Կ'ըսէ թէ Քարամինոյի խնդիրը ծանրակշիռ հարց մըն է, թէ ինք ալ չատ զբաղուարեթեամբ արտօնութիւն ստացած է դալ գինքը տեսնելու համար: Հազիւ կը միջամտէ, որպէսզի ակռայի խոզանակը եւ լուացուելու իր իրերը, որոնցմէ զրկուած է տասը օրէ, իրեն յանձնուին: Քանի մը օր ետք Անգարա կը հասնի հայրը, որ անմիջապէս Թուրք փոստարան մը կը բանէ եւ երբ կուգայ Տիարպէքիր տղուն կը հաղորդէ որ դատավարութիւնը տեղի պիտի ունենայ Յունիս 28–ին: Միշէլ Քարամինօ չի հաւատար որ իր հարցը դատական լուծում կը գտնէ: Գիտէ որ Թուրքերը պիտի չընդունին որ բան մը չկայ թղթածրարին մէջ ու հօրմէն կը պահանջէ որ մեւխանները չարժման մէջ դրուին: Ու Միշէլ Քարամինօ կը չարունակէ պատմել :

= Հայրս չորս օր մնաց: Ես ըսի որ մամուլի արշաւանք պէտք էր, բայց առարկեց որ Ֆրանսական դիւանագիտական կանց ընկերները չիման մէջ մտած էին իրեն հետ, ըսելով որ բան չկայ, լռութիւն պէտք է պահել եւ թէ իրեն հաստատուած տուած էին որ Յունիս 28–ին պատ պիտի արձակուէի, պայմանաւ որ պաղտնի մնայ, չվիրաւորելու համար Թուրքերը, եւայլն, եւայլն: Մեկնած օրն իսկ իրեն ըսուած էր որ դատավարութիւնը տեղի պիտի չունենայ Յունիս 28–ին, յետաձգուած է: Օգոստոս 25–ին դատավարութեան նիստը բացուեցաւ: Մինչ այդ, փաստաբանս մէկիկ Գազան քանի մը յօդուածներ հրատարակել տուած էր թուրք թերթերուն մէջ: Երթալով ոճը փոխուած էր : Նոյնիսկ «Նոթքա» երկար յօդուած մը կը հրատարակէր Հոկտեմբերի վերջ, եւ թուրք առաջնորդն ալ կ'ըսէր թէ Միթ–ը իրեն հրահանգած էր մտանութիւնը:

– *Սկիզբը ըսուեցաւ թէ Հայ էիք եւ նոյնիսկ հեռաձայն ըրի Թուրքիա հարց տալու համար թէ ի՞նչպէս կ'ըլլայ:*

= Ա – էֆ – Փէ–ի հետապիր էր: Ապդէն ուրիշ սխալներ ալ կային: Հոն կ'ըսուէր որ կիրակի ձերբակալուած եմ, մինչդեռ Զորեքշաբթի գիշեր ձերբակալուած էի: Իմ ձերբակալութենէս երկու օր ետք, զօրավար Էվրէն հետաքրքրուելէն ելոյթ մը ունեցաւ, գլխաւորաբար եւրոպական Ցորդարանի քաւէարկութեան դէմ, ուր կը չեշտէր թէ «նման քաւէներն են որոնք պատճառ են Ջարդերուն, ինչպէս վերջերս Մարտինի մէջ, որովհետեւ ատոնք կռմակերպուած են զուբսէն եւ փասան ալ ունինք, դեռ նոր ձերբակալեցինք արեւմտեան վտանգաւոր խռովարար մը, որ եկած էր բնակչութիւնները ապստամբութեան մղելու Թուրքերու դէմ»:

Միշէլ Քարամինոյի ոգիսականին չրունակութիւնը աւելի ծանօթ է: Պարզ է ինք լայն մանրամասնութիւններ կուտայ, գլխաւորաբար Ֆրանսական Պետական իշխանութեանց դիւանագիտական խաղերուն մասին, Անգարայի դեսպանին ակնկար ընթացքին: Այս ամբողջը առեւտրական կարեւոր հետեանկարներու պատճառաւ: Կը պատմէ դատավարութեանց ձգձգումներէ ետք, առժամեայ ազատութիւնը եւ կեզծ անցագրով մը մեկնումը, որ Ուէսթերնի մը համազօր է: Եթէ սակայն, այս ելքին կը հասնի, պատճառն այն է որ քոյրը այլեւս չուզեր հաւատալ տրուած հաւաստիքներուն եւ կ'որոշէ մեւխանները զօրակոչի ենթարկել, այլապէս կ'ըսէ Քարամինօ դեռ Տիարպէքիրի բանտն էր: Հոս հասնելէն ետք, կ'ընդունուի Շերաքի կոմիտէ, որ նախապէս ալ հետաձգայնային խօսակցութիւն մը ունեցած է հօրը հետ եւ որու ընթացքին նախարարապետը բաւական պատկերացից ոճ ալ զործածած է էօզալի եւ Թուրքիոյ հասցէին: Այս խօսակցութիւնը ձայնագրուած է եւ Դեկտեմբեր 18–ի Ձումհուրիյէթ–ի մէջ մաս մը հրատարակուած է, երկար յօդուածի մը մէջ: Թրքերէն թերթն ալ որոշ մասեր զանց կ'առնէ, ծանր զանելով Շերաքի կարգ մը առկս արտայայտութիւնները Թուրքիոյ եւ անոր վարչապետին հասցէին: Քարամինօ, ինչպէս ըսինք սկիզբը, մինչեւ ծայրը կ'ուզէ երթալ: Կ'ուզէ որ Ֆրանսան ալ հաստատէ իր անմեղութիւնը եւ ինք չծառայէ ինչ – ինչ չհերուս: Դառնացած է: Երիտասարդական ընդվզում մը կայ ներսը իր իսկ հայրենիքի ընթացքին հանդիպած: Ինչ կը վերաբերի Թրքական բանտերուն, Միտնայթ Էքսփրէսէն ետք, ոչինչ կայ որպէս նորութիւն: Այդ ֆիլմէն ի վեր, կ'ըսէ չարչարանք չկայ ծառներուն դէմ: Ուրֆայի բանտը զըժոխային է, բայց Տիարպէքիրի պայմանները տանելի են եւ մանաւանդ ամէն ինչ կարելի է գնել: Կարգ մը տեղեկութիւններ հրատարակած էինք արդէն քաղելով Թրքերէն թերթերէ, յատկանշական էր գլխաւորաբար Հոկտեմբեր 15–ի «Ձումհուրիյէթ»ի յօդուածը («Ցառաջ», Հոկտեմբեր 23):

Ահաւասիկ ամփոփ գիծերու մէջ, ինչ որ պատմեց մեզի Միշէլ Քարամինօ, որ ակամայ, ունեցած է ոչ միայն Թրքական դառն փորձառութիւն մը, ինչ որ այնքան զարմանալի չէ, դոնէ մեզի համար, բայց չատ աւելի դառն Ֆրանսական փորձառութիւն մը, որ ծանր կը կշռէ իր սրտին վրայ:

Ա. Մ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՍԱՐԳԻՍ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆԻ «ՀԱՅ ՀԻՆ ՎԻՊԱՇԽԱՐՀԸ» ԳԻՐՔԸ

«Հայ հին վիպաշխարհը» խորագրուած է բանագէտ Սարգիս Յարութիւնեանի նոր գիրքը, զոր լոյս ընծայած է «Արեւիկ» հրատարակչականը 50 հազար տպաքանակով:

Այս գիրքը չարագրելու առեն հեղինակին նպատակը եղած է հատորի մը մէջ ամփոփել ու ընթերցողին ամբողջական պատկերացում տալ տարբեր աղբիւրներու մէջ ցրուած հայ հին առասպելներու եւ վէպերու մասին:

Մեր հեթանոս նախնիքները ունեցած են զարգացած դիցարանութիւն իրենց աստուածներով եւ անոնց մասին ստեղծուած առասպելներով ու զրոյցներով: Սակայն, դժբախտաբար, այդ հարուստ բանահիւսութենէն չատ քիչ բան պահպանուած է ու մեզի հասած: Պատճառը եղած է ոչ միայն այն՝ որ մեր նախնիքները հին առեն չեն ունեցած գիր ու գրականութիւն, այլեւ առաւելաբար այն՝ որ նոր կրօնքը՝ քրիստոնէութիւնը, կործանելով հեթանոսական տաճարներն ու մեհեանները, արգիլած էր ոչ միայն հին աստուածներու պաշտամունքը, այլեւ անոնց մասին առասպելներն ու երգերը: Ու եթէ մեզի հասած են անոնց մասին փշրանքներ, զանոնք կը պարտինք մեր պատմիչներուն, որոնք աւանդած են որոշ բաներ իրենց մատեաններուն մէջ՝ յատկապէս նպատակ ունենալով մերժել զանոնք: Շատ կը պարտինք մեր պատմահօր, որ իր մեծարժէք մատեանին մէջ խորունկ հետազոտութեամբ մը չատ թանկագին տեղեկութիւններ կը հաղորդէ մեզի: Բայց եւ այնպէս Հայոց հին աստուածներու՝ Արամազդի, Անահիտի, Նանէի, Ամանորի եւ Վահագնի, Սպանդարապետի եւ միւսներու մասին առասպելները դրեթէ չեն պահպանուած: Երջանիկ պատահականութեամբ միայն մեզի հասած են Վահագնի մասին առասպելաբանական երգը եւ մէկ երկու զրոյց անոր ու Աստղիկ դիցուհիի մասին:

Ահա թէ ինչու հեղինակը իր չարագրանքի համար նեւթ ծառայացուցած է պիսաւորաբար պատմիչներ՝ Ագաթանգեղոսի, Փաւստոս Բիւզանդի, Մովսէս Խորենացիի, Սեբէոսի եւ Ցովհան Մամիկոնեանի մատեանները, ինչպէս նաեւ աւելի ուշ չրջանի ժողովրդական բանաւոր աւանդութիւնները, մեր հերոսական դիւցազնավէպը, վիպերգուները ու զրոյցները: Ահա թէ ինչու դրքին հին առասպելներու բաժնին մէջ գետեղուած են ոչ միայն այդ չատ կարեւոր նիւթերը, այլեւ նոյնիսկ նոր չրջանին ժողովուրդին զրի առնուած բնութեան երեւոյթներուն, երկնային լուսատուներուն, բոյսերուն ու կենդանիներուն վերաբերող առասպելաբանական զրոյցներ: Եւ հակառակ չատ ուշ չրջանին զրի առնուած ըլլալու հանգամանքին, անոնք իրենց մէջ չատ բան պահած են հնագոյն չրջանէն եւ կարեւոր աղբիւր կը հանդիսանան:

Բնոյթով առասպելներուն կը յարին զրքի «Հերոսներ» բաժնին մէջ գետեղուած վիպական զրոյցները, որոնց մեծ մասը կամ հնագոյն աստուածներ են, ինչպէս Արա Գեղեցիկ կամ Անգեղեայ Տորք, կամ ալ՝ աստուածացած նախնիքներ՝ Հայկ ու Արամ: Անոնց մասին զրոյցները եւս չատ հին են եւ պատմական երկար ճամբայ կտրած են, կապուած վաղընջական դէպքերուն, դեռեւս խոր հնադարուն չափով մը զրական մշակման ենթարկուած գուսաններու եւ պատմողներու կողմէ՝ դառնալով փոքրիկ վէպեր: Մեր պատմիչները դիմելով անոնց՝ իրենց մատեաններուն մէջ օգտագործած են իրենց վաղնջական ժամանակներու աղբիւրները: Ըստ զրքի հեղինակին, հնագոյն առասպելներու բացայայտ հետքեր պահպանուած են Հայոց արքաներ Տիգրանի, Երուանդի, Արտաչէսի ու Արտաւազդի մասին վիպական զրոյցներու մէջ, որոնք իրենց ժամանակին իրարու չարած են, չաղկապուած միմեանց, կազմելով վիպական ամբողջութիւն մը, կոչուելով «Վիպասանք» կամ «Երգի վիպասանց»: Այս ալ մեր առասպելաբանական վէպն է, որ բաղկացած է երկու հիմնական մասերէ՝ Տիգրանի եւ Արտաչէսի վիպաչարերէ: Իսկ այս վիպաչարերը իրարու կը միացնէ վիչապներու հետ ամպրոպային աստուծոյ պայքարի հնագոյն առասպելը:

Մեր հնագոյն վէպին մէջ հին Հայոց թագաւորներու, չաճախ նաեւ պատմական իրական արարքներու հետ միաձուլուած եւ, բնական է, որոշ ձեւափոխումներու ենթարկուած են վիչապամարտիկ աստուածներու եւ դիւցազուններու առասպելաբանական որոշակի չատկանիչներ ու արարքներ: Սակայն այս բոլորով հանդերձ «վիպասանք»ը մեր վաղնջական վէպ – դիւցազնավէպն է, իր պատմական միջավայրով ու հերոսներով եւ այդ հերոսներու չատ ցայտուն ազգային չահադրդռութիւններով:

Մեր հին առասպելներուն մէջ, որոնք մեզի հասած են գրաւոր աւանդութեամբ, հին աստուածներէն ու դիւցազուններէն չատեր զարձած են Հայոց նախնիքներ ու թագաւորներ, որոնք օտար բռնակալներէ պաշտպանած են իրենց հայրենիքն ու ժողովուրդը: Հոս ոչ միայն մեծ տեղ կը տրուի արդար կռուին, այլեւ՝ անոնց պարտադիր յաղթանակին: Ահա թէ ինչու հնագոյն չրջանէն այս գիծը կ'անցնէր

ԼՐԱՓՈՒ ԱՓՒԼԱՓՔ

«Աչխարհի Մշակոյթներու Տուն»ը Խորհրդային Միութեան արուեստի հազուագիւտ մարզերու ներկայացումի իր ծրագրով Յունուար 25–էն 31, կը կազմակերպէ Կովկասեան պարի ու երաժչտութեան երեկոներ: Այս յայտագրին կը մասնակցին երեք երկիրներէ — Հայաստան, Տաղըստան, Վրաստան — երգիչներ, նուագախումբեր, պարախումբեր:

Հայաստանը կը ներկայացնէն մենակատար մը ու ժողովրդական մեղեդիներու «Ղազարեան» նուագախումբը:

Ելոյթները տեղի կ'ունենան ամէն օր ժամը 20·30–ին, իսկ կիրակի 17–ին՝

Théâtre de l'alliance
101, boulevard Raspail, Paris

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԹՒԻՉՔՆԵՐ

Հեղինակ՝ ՊԱՐՈՑՐ Զ. ՄԱՄԻԿԵԱՆ

Գահիրէ, 1987

յետագային ստեղծուած ժողովրդական վէպերուն, կը դառնար սկզբունք ու դաղափար, կը դառնար հայրենասիրական դաղափարախօսութիւն՝ յանուն բնիկ ու սեփական հայրենիքի, յանուն ինքնուրոյն պետականութեան, յանուն ժողովուրդի ազատութեան ու անկախութեան:

Հին վէպի այս գիծերը կարմիր թելի նման կ'անցնին նաեւ աւելի ուշ չրջանին ստեղծուած «Պարսից պատերազմ» եւ «Տարօնի պատերազմ» վէպերուն: Եւ եթէ յետագայ դարերուն ստեղծուած «Պարսից պատերազմ» վէպի պատմական հիմքը կը կազմեն Հայոց երկրի՝ Սասանեան Պարսկաստանի դէմ մղած երկարամեայ պատերազմները իրենց արքաներով (Խոսրով, Տրդատ Մեծ, Խոսրով Կոտակ, Տիրան, Արշակ, Պապ, Վարազդատ) եւ հայրենապաշտ ապարապետներով (Վաչէ, Վասակ, Մուշեղ եւ Մանուէլ), ապա «Տարօնի պատերազմ»ը կ'ընդգրկէ Ե.–Ի. դարերը: Այս չրջանին է, որ Մամիկոնեան իչխանները իրենց ապստամբական ելոյթներուն մէջ հերոսական պայքար կը մղէին Պարսիկներու դէմ:

Գիրքը ունի ոչ միայն գիտական բարձր մակարդակ, այլեւ, չարադրուած ըլլալով գրաւիչ ու մատչելի լեզուով, մեծ չափով կը նպաստէ պատանիներու հայրենասիրական դաստիարակութեան: Հատորը լոյս տեսած է Ֆելիքս Գուլանեանի չքեղ նկարազարդումներով:

ԳԻՈՐԳ ԴԵՒՐԻԿԵԱՆ

ԳՕՂՈՒԹԻՒՆ ԳՕՂՈՒԹԻՒՆ

ԼՈՍ – ԱՆՁԼԷՍԻ Ուիլչըր Իպէլ սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 20–ին, տեղի ունեցած է արուեստագէտ Սարգիս Մուրատեանի երաժչտական, բանաստեղծական եւ փիլմարուեստի մարզերէ ներս 40–ամեայ եւ 25–ամեայ գործունէութեան նուիրուած երեկոյթ մը, կազմակերպութեամբ Ամերիկահայ Միջազգային Գոլէժի: Ներկայ եղած են 1500 հոգի: Յայտագրին մասնակցած են երգիչներ Տիգրան Պէզիրկանեան, Բաֆֆի Խորասանեան Ճորճ Պաղտոյեան, Կարպիս Տաքչեան, Ցովիկ Գրիգորեան, Ցովիկ Կրիկորեան, Յարութ Փամպուքճեան, Մաքսիմ Փանոսեան, Արաքսեայ Վարդերեսեան եւ Մարթին Եորկանց, որոնց ընկերացած է «Փէսիֆիք» նուագախումբը, ղեկավարութեամբ Ժապ Գոճեանի: Հանդիսավարը՝ Նուպար Գոնթաքեան, ներկայացուցած է Սարգի Մուրատեանի կենսագրականը, անդրադառնալով անոր երաժչտական յօրի – նումներուն, հայկական կարգ մը չարժանկարներու պատրաստութեան եւ Լոս – Անճըլըսի հեռատեսիլի հայկական յայտագրի սփռումներուն: Դրուատանքի խօսքեր արտասանած է Ամերիկահայ Միջազգային Գոլէժի նախագահ տոքթ. Կարպիս Տէր – Եղիայեան: Ցուչանուէրներ յանձնուած են մեծարեալին: Շնորհակալութեան խօսք արտասանած է Սարգի Մուրատեան:

***

ՓԱՍԱՏԻՆԱՑԻ «Կարօ Սողանալեան» սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 18–ին, տեղի ունեցած է դասախօսութիւն մը, կազմակերպութեամբ Հ. Մ. Մ.–ի Տիկնանց Միութեան: Ս. Դ. Հ. Կուսակցութեան 100–ամեակի ձեռնարկներու չրջագիծին մաս կազմող դասախօսութեան նիւթը եղած է «Հայ կնոջ դերը ազգային ազատագրական պայքարին մէջ»: Դասախօսած է Տիկին Շուչան Վարդանեան – Մոլոյեան: Գեղարուեստական յայտագրին մասնակցած են Արաքսի Շնորհաւորեան (արտասանութիւն) եւ Վիքթորիա Սեւադեան (երգ): Փակման խօսքը արտասանած է Վ. Կէօէրեան:

***

ԹԵՀՐԱՆԻ «Կոմիտաս» սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 28–ին, տեղի ունեցած է մեծարանքի երեկոյթ մը, նուիրուած Հ. Մանուէլ Ծ. Վրդ. Բոլատեանի: Այս երեկոյթով վերջ զտած են մեծարեալին քահանայական ձեռնադրութեան 50–ամեակին եւ «Ալիչան» զպրոցի 25–ամեակին նուիրուած ձեռնարկները: Խօսք առած են Իրանի հայ կաթողիկէ համայնքի առաջնորդ Վարդան Եպիսկոպոս Թէքէեան, Թեհրանի Հայոց առաջնորդ Արտակ Սրբ. Մանուկեան և Իրանա – Հնդկաստանի Հայոց առաջնորդ Կորիւն Սրբ. Պապեան: Շնորհակալութեան խօսք արտասանած է մեծարեալը: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

ԽԱՐԻՍԽԷՆ ՀԵՌՈՒ

(Վ. Է. Պ)

ՆԻԿՈՂՈՍ ՍԱՐԱՖԵԱՆ

ՄԱՄՈՆ ԱՌԱՋԻՆ

Դ.

Աւետիս զաւակն էր Թրքահօս Անկարացիի մը: Պզտիկ տարիքէն ամերիկեան զպրոց մը զրած էին զինքը, նկատի ունենալով հեռաւոր ապագայի մը պատկերը, որ կ'իրագործուի իրագէս, զինադադարէն անմիջապէս վերջ: 1918–ին մինչ աքսորէն, անապատներէն զարձող պատանիները կը զառնային զպրոց, Աւետիս մեկնեցաւ Պոսթըն, ուր հինէն հօրեղբայր մը կար, որ սուրճի զործ կ'ընէր: Քանի մը տարի հանդուրժեց անոր տուած չարչարանքին, մինչեւ որ ի վիճակի եղաւ ժամադործի մը քով մտնել եւ աւելցուցած զրամով ծնողքը բերել տալ: Առնոց զալէն ու տուն չհասած, Աւետիս հետեւեցաւ զիչերային զասընթացքերուն, օգտուելու պարապ ժամերէն ու կիրակի օրերէն անգամադրուելու զանազան քլըպներու եւ մասնակցելու բէյսպոլի, ֆութպոլի, սուսերամարտութեան, նաւարկութեան, երգի, բանախօսութեան, հայրենակցական միութեան, նկարչութեան, ազգային եւ ամերիկեան հանդէսներու, պարերու, վիճելով, ճառելով, լըսելով չարունակ, թղթակցելով, բարեկամութիւն հաստատելով ամերիկացի ուսանողներու եւ ուսանողուհիներու հետ:

Ամառները նետած էր Աւետիս ամէն դի: Կը հաչուէր բոլոր օգուտները, իր ապագան կերտող բոլոր ազդակները, մէկէն առնելիք պիեռլոժիի քանի մը ծանօթութիւնները, միւսէն առնելիք փիլոզոփին եւ թէոլօժին: Կը կոխէր ղլուխը ամէն բանի մէջ: Անսահման էր անոր հետաքրքրութիւնը: Անհուն էր ծարաւը ապուռը ապագայի մը, որուն կը ձգտէր, որուն համար կ'աչխատէր ամէն վայրկեան:

Կը հետեւէր քաղաքականութեան: Կոտոր մանրամասն կարծիքներ, կ'ընդդէմ էր Ֆօրտին ու Ռուչվելտին, Հուվըրին եւ Լինտպըրկին ունեցած ազդեցութիւնները Ամերիկայի վրայ, օթօներու արտադրութիւնը, բանուորներու վիճակը եւ անոնց ուտելիքի, հագուստի զիները, անոնց ամուսնութեան սթաթիսթիքը, պիլտինկներու չինութիւնը, Նիւ – Եորքի պորսան, հաւարուծութիւնն ու մանուկներու տարէ – տարի ածման թիւը, Հալիվուտի քարւերը եւ անդրատլանտեան նաւերու տարողութիւնները:

Փարիզ հասած օրն իսկ Աւետիս կը չրջի օթօքառով, կը տեսնէ թանգարանները, Նոթր Տամը, Էյֆելը, Էթուալի յաղթական կամարը, Անճանօթ Զինուորին բոցը, պանթէոնը:

Իր ֆրանսերէնն չգիտնալը պատճառ եղաւ որ հայերէն սորվի քիչ մը: Տոքթորը կը չահէր անոր ախալները ու կը թարգմանէր անոր անդլիերէնն, անհասկնալի բառերը, որ կը նմանէին Ֆրանսերէնի: Աւետիս մօտեցաւ Հայերուն, որոնցմէ հեռացած էր Ամերիկայի մէջ, զզուած՝ անոնց չար լեզուներէն եւ տափակ մտայնութենէն:

Երկու – երեք ամսուան մէջ Աւետիս կ'ուսումնասիրէ Փարիզը, այնքան որքան պիտի չկրնար ընել տարիներով հոն ապրող օտարական մը: Հարցնելով, փընտռելով, խօսելով, տունէ – տուն՝ արճանդ – արճադան, աչխատանոցէ – աչխատանոց երթալով Աւետիս հասած էր որոշ եզրակացութեան, որ անհրաժեչտ էր այլեւս: Աւետիս կը խնդար Փարիզի վրայ:

– Ասիկա զիւղ է զիւղ՝ նիւ – Եորքի քով ...

Աւետիս կը զերազանցէր ամերիկեան ճարտարարուեստը, երկիրը, պիլտինկներու արագ եւ զմայլելի չինութիւնը: Կը փաստէր թէ տանձեր չեն Ամերիկացիները, թէ երիտասարդ ու մաքուր արիւն ունին, թէ սոսայթի մարդ են, ապրիլ դիտեն ու ազատ են, լուրջ են եւ զործունեայ, այտիըլիստ եւ փրէֆիխըլ, հարուստ եւ մաքուր:

Կը խնդար Ֆրանսայի վրայ: Այս քաղաքին միայն դինիներն ու նուագները կը հրապուրէին զինքը: Զէր հեռաքրքրըւեր նոյնիսկ կիներով, որոնք բոլորն ալ պոռնիկ էին: Կոյս եկած էր ան ու կոյս պիտի վերադառնար:

Աւետիս կը զատապարտէր Փարիզի օգը, որ կ'ազդէր իր ջիղերուն վրայ: Կը նիհարնար արդարեւ օրէ – օր ու կ'առնէր մաչած մանչուկի մը երեւոյթը, հակառակ իր քանչորս տարիներուն, երբ գլուխը բաց, չապիկին օձիքները բաց կոնին վրայ, կը քալէր ցուրտին ու անձրեւին տակ, մեքամազոտ ու անհեղ նայուածքով մը: Կը չարչարուէր իրապէս ու կ'առնէր ծիծաղելի, բայց եւ գթալի վիճակ մը:

Թոյլ ու տկար այդ հոգին, որ կը կարծէր չարունակ ունենալ երկաթէ կամք մը, զասելով ինքզինքը ամէնէն զրական մարդոց կարգին, հրարուխ մըն էր մաղձի ու նախանձի, յորդառատ ու անինայ: Կը բացուէր անոր լեզուն ամէն մարդու քով, զուրս տալու ամէնէն ողբերգական ձեւով իր եսին արիւնած մասին հետ միասին բարձր ապագայի մը յոյսերը: Ամէն տեղ ու ամէն վայրկեան կը վազէին անոր արցունքները ռոմանթիք օրերու ազնուութեամբ եւ բարութեամբ:

(Շար. 18)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ԺԸՆԵՒ.–

Այրի Տիկին Երջանիկ Շելլեֆեան,
Տէր եւ Տիկին Արտեմ Շելլեֆեան,
Օր. Քրիսթին Շելլեֆեան,
Պ. Հայկ Շելլեֆեան,
Տէր եւ Տիկին Արամ Շելլեֆեան

իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն Անգլիոյ Հայոց առաջնորդ՝ Եղիշէ եպիսկ. Կիպիրեանի, Նորվան եպիսկ. Զաքարեանի, Գարեգին վրդ. Պէքճեանի իրենց ներկայութեան համար, իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ՄԿՐՏԻՉ ՇԵԼԼԵՖԵԱՆԻ

յուղարկաւորութեան:

Շնորհակալութիւն նաեւ բոլոր անոնց որոնք անձամբ, հեռագրով թէ նամակով մասնակից եղան իրենց սուգին այս կսկիծալի կորուստին առթիւ:

ՄՈՄԱՎԱՌՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

ԿԵՍԱՐԻՈՅ ԱԽԱՆԴԱԿԱՆ ՔԷԹԷՎ

Թէյով եւ համեմներով, պատրաստուած կեսարացի ուիկինները կողմէ: Տեղի կ'ունենայ Յունուար 17, Կիրակի, ժամը 15–ին Հ. Բ. Ը. Մ. «Ալեք Մանուկեան» սրահին մէջ:

118, rue de Courcelles — 75017 PARIS

Նախագահութեամբ՝ Պր. Խաչիկ Զամճեանի:

Գեղարուեստական ճոխ բաժին:

Հանդիսավարութեամբ՝ երգող Պ. Միհրան Էմմայեանի:

Բոլոր Հայերը կը հրաւիրուին իրենց մահացած սիրելիներուն հոգւոյն համար մոմ մը վառելու եւ այսպիսով յաւերժացընելու հայկական այս աւանդութիւնը:

Մտիքերու մասնակցութիւն՝ 50 Ֆր.:

ՆՈՒԷՐ

ԼԻԲԱՆԱՀԱՅ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒՆ

Մարտիկ Տակառեան 2000 Ֆր. կը նուիրէ Կապոյտ Խաչի Լիբանահայ աշակերտներու ի նպաստ (առանձնաձայնէն):

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

ՌՈՄԱՆ.– Այրի Տիկին Զաթըրեան 400 Ֆր.:

***

ՌՈՄԱՆ. – Տիկին Էլիզ Պօղոսեան 400 Ֆրանք:

***

ՄԱՐՍԷՅԼ.–Ժան Ֆրանկիւլեան 200 Ֆր:

***

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Տիկին Մարի Արզումանեան 100 Ֆր. իր ամուսնոյն՝ Սուրէնի յիշատակին:

***

ՓԱՐԻԶ.– Գարապլիլիքեան ընտանիքը 100 Ֆր. կը նուիրէ իրենց հօր յիշատակին:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Պօմոնի Նայիլի մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները, Զորեքշաբթի, Յունուար 20, ժամը 14·30–ին տեղւոյն եկեղեցւոյ կից՝ սրահին մէջ:

***

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Փարիզի Արչլոյա Թադէոսեան մասնաճիւղը, ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները, Շաբաթ, Յունուար 16, ժամը 16·30, սովորական հաւաքատեղին – պատգամաւորի ընտրութիւն:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

ՄԵԾԱՐԱՆՔԻ ԵՐԵԿՈՅԹ
ԵՐԳԱՀԱՆ եւ ԽՄԲԱՎԱՐ

ԳՈՒՐԳԷՆ ԱԼԷՄՇԱՀ

ՄԱՀՈՒԱՆ ՔԱՌԱՄՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻԻ

կը բանախօսէ՝

ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆ

ԵՐԳԱՀԱՆ, ԽՄԲԱՎԱՐ՝ ՍԻՓԱՆ–ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳԱՋԱԽՈՒՄԲԻ

Ուրբաթ, Յունուար 22, ժամը 21–ին

- *Գ. Ալէմշահի կենսագրական պիծերը, իր գործին վերլուծումը եւ իր գործերէն ունկնդրուելիքները*
- *Հայկական երաժշտութեան գեղագիտական սկզբունքներուն առընչուող հարցեր:*

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE
12-14, rue Saint Bazile — 13001 MARSEILLE

57ՐԴ ՏԱՐԵԿԱՆ ՅԵՐԵԿՈՅԹ

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋԱՆԻ

Կիրակի Մարտ 6, կէսօրէ վերջ ժամը 14·30–ին

MAISON DE LA CHIMIE
28 bis, rue Saint Dominique, Paris 7e (M° Invalides)

Հայկական պարեր եւ երգեր — Սկաուտական զաւեշտներ՝ հայերէն պիտի ներկայացուին նաեւ տեսարաններ Աւետարանիչ ՃՀմպորիէն եւ Հայերուն մասնակցութիւնը.

Միջնարարին ցուցադրութիւն եւ պիւֆէ
Հանդէսին կը մասնակցին ֆրանսական սկաուտական խումբեր ինչպէս նաեւ Հայ Արիներու Միութեան Մարսէյլի եւ Լիոնի Շրջանները:

—— Մուտք՝ 50 Ֆրանք — Երախաներուն՝ ձրի ——

— ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ —

ՓԱՐԻԶ

կազմակերպութեամբ՝
Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի փարիզեան շրջանի 8 մասնաճիւղերուն
եւ Շրջանային Վարչութեան
Կիրակի, Յունուար 17, կէսօրէ ետք ժամը 3–էն սկսեալ,
Լէոփոլտ Պելլան սրահին մէջ
17, rue Léopold Bellan — 75002 PARIS

Գեղարուեստական յայտագիր՝ Կապոյտ Խաչի դպրոցներու աշակերտութեան կողմէ:
Մինչկատակ՝ կատարողութեամբ «Escale Rosemary» խումբին:
Կաղանդ Պապան՝ իր անակնկալներու տոպրակով:
Բոլոր մանուկները հրաւիրուած են:

La Section d'Alfortville de la Croix Bleue des Arméniens de France, met à la disposition des enfants un car pour se rendre à l'Arbre de Noël de l'Association à Paris, le dmainche 17 janvier. Le car partira de la Place Carnot à 14 heures. Le retour aura lieu vers 19 heures.

ԼԻՈՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Լիոնի «ԱՐԱՔՍ» մասնաճիւղը, կը տօնէ «Ազգային Մանուկներու Օր»ը
Կիրակի, Յունուար 17, ժամը 15–ին, Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ կից
Ազգային Տան սրահին մէջ:
Այս առիթով, մասնաճիւղիս «Արաքս Մանկանց Երգի Պարի Համոյթ»ի երեխաները կը ներկայացնեն երգեր, պարեր եւ արտասանութիւններ:
Եւ անշուշտ՝ «Կաղանդ Հայրիկ»ը կ'այցելէ բաշխելու նուէրներ՝ ներկայ բոլոր երեխաներուն:

ՄԱՐՍԷՅԼ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Մարսէյլի չորս մասնաճիւղերը կը ծանուցանեն թէ Կիրակի, Յունուար 24, ժամը 15–ին «Մանուկներու Օր» կը տօնուի Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ 12-14, rue Saint Bazile:

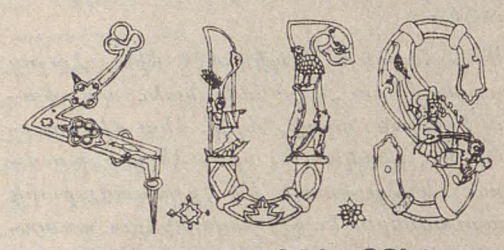
Կը հրաւիրուին քաղաքի բոլոր դպրոցներուն աշակերտները տօնածառին շուրջ:

ՎԻԷՆ

Կապոյտ Խաչի Վիէնի «ՍԵՒԱՆ» մասնաճիւղը «Մանուկներու Օր»ը կը տօնէ Կիրակի, Յունուար 17, կէսօրէ վերջ ժամը 3–ին, Théâtre Municipal–ի մէջ:
Երգ – պար – արտասանութիւն աշակերտներու կողմէ:
Կաղանդ Պապան իր այցելութիւնով կ'ուրախացնէ սրահին մէջ գտնուող բոլոր մանուկները:

ԿՐԸՆՈՊԼԸ

Կապոյտ Խաչի Կրընոպլի «ԱՆԻ» մասնաճիւղը կը տօնէ աւանդական «Մանուկներու Օր»ը՝
Կիրակի, Յունուար 17, կէսօրէ վերջ ժամը 15–ին,
SAINT MARTIN D'HERES — Salles des Fêtes — avenue Ambroise Croizat
Երգ — պար — արտասանութիւն — գեղարուեստական բաժին դպրոցի աշակերտներուն կողմէ:
Կաղանդ Պապան իր նուէրներով պիտի ուրախացնէ ներկայ բոլոր մանուկները:
Ցատուկ յայտագիր եւ հիւրասիրութիւն:

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE DECINES
15, rue du 24 Avril 1915 — 69150 Decines

Le Samedi 23 Janvier
Stage de littérature arménienne

Sujet : Eghia et la littérature subjective
Conférencier : KRIKOR BELEDIAN
à la Maison de la Culture Arménienne de Décines
de 14h à 18h
Frais de participation : 60 Frs. la séance

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՓՈՒՐԻԿՆԵՐՈՒ ՖՈՆԴԻՆ

Բ. ՅԱՆԿ

Ժաք Ղազարեան, Ազիս Ադամեան, Զաքլէ Շեհիկեան 2000–ական Ֆր., Հանրի Մուրատեան 700 Ֆր., Տիգրան Շիրվանեան, Ժան Այանեան, Կարապետ Մատուկեան, Ռուժէ Գազեան, Տէր եւ Տիկին Նշան Այտալիրեան, Միշէլ Արզումանեան 500–ական Ֆր., Ալպէր Պոշնաքեան, Պր. Թորոսեան 300–ական Ֆր., Տիկին Ագապի Թօփալեան 250 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Յակոբ Սազճեան, Բաֆֆի Նիսանեան, Ժիրար Մալխասեան, Տէր եւ Տիկին Ազատ Մալխասեան, Տէր եւ Տիկին Թորգոմ Նալպանտեան 200–ական Ֆր., Սերժ Փոսթոյեան 150, Տէր եւ Տիկին Ժ. Վարդանեան, Շաուլ Տէօքմէճեան 100–ական Ֆր.:

(Շար.)

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը չնորհակալութեամբ ստացաւ Ալֆորվիլի Հ. Ց. Դ. Սարգիս Մինասեան հնթակոմիտէին 500 Ֆր. ժիրայր Պառաւեանի յիշատակին: (Տէսին):

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

IRMA
fourrures

- *SUR MESURE*
- *REPARATIONS*
- *TRANSFORMATIONS*

ՁՄԵՌԷ
ԺԱՄ ԱՌԱՋ ԳՆԵՑԻՔ
ՁԵՐ ՄՈՒՇՏԱԿԻ
ՎԵՐԱՐԿՈՒԻՆ
ՎՍՏԱՀԵԼՈՎ՝
հայկական հաստատութեան մը

- *ԶԱՓԻ ՎՐԱՑ*
- *ՆՈՐՈԳՈՒԹԻՒՆ*
- *ՎԵՐԱՓՈԽՈՒՄ*

ԲԱՑ Է ԱՄԷՆ ՕՐ
ԲԱՑԻ ԿԻՐԱԿԻՔ

44, avenue du Général de Gaulle
94700 Maisons-Alfort
Tél. : 43 - 68 - 55 - 99
Métro: École Vétérinaire-Alfort (dir. CRÉTEIL)

ՁԱՑ

ԵՒ

ԳԻՐՔԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑԱՑՈՒՄ

Կազմակերպութեամբ Փարիզի եւ Շրջակայից Այնթապցիներու, Կիրակի, Յունուար 17, երեկոյեան ժամը 19·30–ին, Եաճ'ց ակումբին մէջ, 5, Ավընիւ Ռէյ, Փարիզ, 14–րդ:

ՅԱԿՈԲ ՊԱԼԵԱՆ

կը ներկայացնէ՝

ՄՈՎՍԷՍ ՊԶՈՒՔՃԵԱՆԻ

նոր լոյս տեսած՝

«Լուացք Փռուած Տանիքի Վրայ»

Հատորը:

Գեղարուեստական յայտագիր:

Ճաշագին՝ 150 Ֆր., (խմիչքով եւ աթոռժաբերով):

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել.–

47 – 70 – 07 – 25 եւ 47 – 70 – 27 – 66

Թիւերուն:

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ
16-17
SAMEDI-DIMANCHE
16-17 JANVIER
1988

LE NUMERO : 4,00 F

ՀԱՅՐԱՆԴ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: (1) 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Տարեկան : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

63ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.663

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

63e ANNÉE — No 16.663

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՇԻՐԱՔ ԹԵԿՆԱԾՈՒ ՇԱԲԱԹ ՕՐ

Զուգելով լուրին մեծաչնորհը վերապահել Քրիսթին Օքրէնթի յայտարարին, նախարարապետը յայտնեց թէ պիտի արտայայտուի Շարաթ առաւօտ : Այլ խօսքով, պաշտօնական թեկնածուքիւնը պիտի դնէ, ընտրութեան նուականէն հարիւր օր առաջ :

Շիրաք խօսեցաւ նաեւ Մուճահետաին - ներուն մասին, որոնցմէ 7-ը, նոյն առեն Մ'խաքէր 20 օդանաւով մը կը վերադառնային «ապաստանի հողը», այսինքն Ֆըրանսա : Եւ որովհետեւ դաղտնի կը պահուէր էջքի օդակայանը, մեդիաները իրար անցած թղթակից դրկած էին վրիժեան չրջանի գինուորական օդակայանները, քանի որ ոճրագործի պէս ճամբու դրուած Ֆրանսային, կը վերադառնային որպէս՝ հերոս : Ութ միւսներն ալ կը ժամանէին Մաարիտի օդակայանը :

Անշուշտ, Շիրաք փորձեց համոզել որ յեղ-քայլ չէ եւ թէ կառավարութիւնը պարզապէս կը յարդէ արդարադատութեան վճիռը, քանի որ ժողովրդապետութեան մէջ կ'ապրինք : Բայց, չեչուեց նախարարապետը, պէտք է որ յարդուին ապաստանի իրաւունքին պարտադրած պայմանները եւ թէ մուճահիտինները կամ նոյն դրութիւնը վայելող բոլոր միւսները պէտք է պիտանան թէ Ֆրանսան հող մը չէ ուր կրնան ահաբեկիչի իրենց տաղանդը ցուցաբերել : Համաձայնութիւն կնքուած է, ըսաւ Շիրաք, որ այս վերադարձողները այլեւս նման ոչ մէկ գործունէութիւն պիտի ունենան, այլապէս նորէն ձամբու կը դրուին եւ այս անգամ ուղղակի՝ Պաղտատ :

Պարսիկներու վերադարձը լաւ կ'ընդունուի բոլոր հոսանքներուն կողմէ, բացի անշուշտ Լը Փէնէն, որ կառավարութեան դիրքը կը քննադատէ, քանի որ առած վճռական որոշումներն ալ եւս կ'առնէ ճնշումի տակ : Անդին, Միթերանէն Թոսիէն կամ Ճաք Լանկ, «պատչամ լուծումէն» «յաղթանակ» են որակումները : Ցիշենք, որ Վերսայլի վարչական դատարանն էր, որ յետաձգման վճիռ մը արձակած էր արտաքսումներու գործադրութեան համար, ընթացք տալով փաստաբաններու ներկայացուցած դիմումին :

Ուրբաթ առաւօտ, Ներքին նախկին նախարարը՝ Ժոքս, յայտարարեց (Ֆրանս-Ինֆօ) թէ Շիրաք սուտ կը խօսի, երբ նէն ելածը կ'ըսէ եւ վերջը ստիպուած է յետ-քայլ ընել ու զովեց Ապահովութեան ենթանախարարը՝ Փանտրօ որ չի վարանիր ուրիչին (Փառքուա, Շիրաք) սխալները սրբագրելու : «Լիպերասիոն» Ուրբաթ առաւօտ հրատարակած էր Սպանիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ ստորագրուած համաձայնագիրը այն ութերուն մասին, զորս Մաարիտ կ'ընդունէր : Հաւանաբար, Սպանիա դժուար կրնար մերժել Ֆրանսական նման առաջարկ մը, երբ Ֆրանսական կառավարութիւնը այնքան ահաբեկիչ կը յանձնէ Մաարիտ :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂԼՈՎ

ՄԱՆԻՃԻի Ֆրանսայի դեսպանը մահափորձէ մը փրկուեցաւ, հաւանաբար շնորհիւ զրահապատուած կառքին, որու վրայ կրակ բացուած էր :

ՓԱՐԻԶԵԱՆ 1600 թաքսիներ օժտուած են ելեկտրականացած հակայարձակում նատարաններով, ըստ այդ դրութիւնը վաճառող ներածողին : Ծանօթ է որ վարձակառքերու վարորդները, մանաւանդ դիչերը աշխատողները, դանազան լուծումներ կը փնտռէին դէմ դնելու համար յարձակումներու : Նատարանները ելեկտրական հոսանքով օժտելը, սակայն երկայրի սուր է : Որովհետեւ կը բաւէ որ վարորդը քիչ մը չղայնի մէկը ըլլայ կամ առաուն «ձախ ոտքով» ելած, որպէսզի յաճախորդը ելեկտրական հոսանք առնելու վտանգին տակ ըլլայ քանի որ կը բաւէ որ վարորդը ոտքը կոխէ կոճակի մը վրայ : Ոստիկանապետութիւնը յիչեցուց թէ բացարձակապէս արգիլուած է եւ օրինազանցները, առաջանքի եւ կրկնութեան պարագային վեց օր բանտարկութեան կրնան դատապարտուիլ :

ՏՈՔԹ. ՓԱՆՉԻՆՕ, իտալացի հետազօտողը, մանազէտ կուրծքի խլիրդի, որ բանտարկուած էր Իտալիոյ դիմումին վրայ, ահաբեկչական ծայրայեղ - ձախ (բանուորական ինքնավարութիւն) շարժումին ծոցը իր անցեալ գործունէութեան համար, առժամեայ կերպով ազատ արձակուեցաւ 50 հազար ֆրանք երաչխաւորագինի փոխարէն : Մօտ 300 բժիչկ եւ գիտնական դիմումնագիր ստորագրած էին իրենց պաշտօնակիցին ի նպաստ :

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԺԱՆ-ՊԵՌՆԱՐ ՌԵՄՈՆԻ «GAFFE»Ը ?

Միլլիյէթ Յունուար 15-ի իր թիւին մէջ արմագանգ կը հանդիսանայ հակիրճ հարցազրոյցի մը, զոր ունեցած է Ֆրանսայի Արտաքին նախարարին հետ, անոր մեկնումի նախօրեակին :

4 - 5 հարցումներու կարգին, կայ «անխուսափելին» որ կը վերաբերի մեր ցեղասպանութեան եւ այդ իսկ պատճառով, գրութեան խորագիրն է «ժան - Պերնար Ռեմոնի *կաֆը*» : Ստորեւ թարգմանաբար կու տանք այդ մասը, բոլորովին համոզուած չըլլալով որ ՔԷ տ'Օրսէի դիւանագետը իսկապէս այդ *կաֆը* ըրած ըլլայ : Արդարեւ այդ «*ապրուած* ցեղասպանութիւնը» շատ կը յիշեցնէ անցեալ տարուան Ապրիլ 24-ի «vécu comme un génocide»ը եւ Թուրքերը կարելի է չեն տեսած «ընդրբուքիւնը» (ինչպէս մեզմէ շատեր անցեալ տարի) : Երանի թէ սխալած ըլլանք :

***

Արտաքին նախարար Ժ. - Պ. Ռեմոն Թուրքիայէն մեկնումէն անմիջապէս առաջ պատասխանած է «Միլլիյէթ օրաթերթին լրագրողի մը հարցումներուն, որոնք կը վերաբերէին Հայերու ցեղասպանութեան :

Հ.- Երկու երկիրներուն միջեւ հիմնական հարցը Հայերու ցեղասպանութեան պնդումներն էին : Ֆրանսայի կառավարութիւնը տեղացի Հայերուն ներշնչումով իւրացուցած էր այս խաղաբախութիւնը եւ պաշտօնապէս բացատրած «Հայերու ցեղասպանութեան յուշակոթող»ի նման ձեռնարկներ, որոնք վիրաւորած էին Թուրքիոյ արժանապատուութիւնը : Արդեօք ներկայիս փոփոխութեան ենթարկուա՞ծ է ֆրանսական կառավարութեան այս կեցուածքը :

Պ.- Չեմ ուզեր երկար խօսիլ այս հարցին մասին : Չենք կրնար անցեալի այս յուզիչ պատահարին պատասխանատուութիւնը 70 տարի եւք Թուրքիոյ ուսերուն բեռցնել : Ֆրանսահայ գաղութը Ֆրանսայի որակը բարձրացնող տարր մըն է :

Հ.- Այսինքն, կ'ըսէք թէ Հայերը 1915ին ցեղասպանութե՞ն ենթարկուեցան :

Պ.- Ցեղասպանութիւնը ապրուած է : Սակայն անցեալի այս յուզիչ դէպքին պատասխանատուութիւնը չենք կրնար էօզալի ղեկավարած Թուրքիոյ բեռցնել :

ՓՈԽԱՆ ՏՈՄՄԻ

ՀԱՅ ԼՐԱԳՐՈՂԸ ԵՒ ՀԱՅ ԸՆԹԵՐՑՈՂԸ

Գրաւոր մամուլին հիմնադրումէն ի վեր, հայ հրապարակագրութիւնը միշտ ալ եղած է և այսօր ալ կը մնայ որպէս ազգային հանրային հրատապ հարցերը երեսն հանող քննող ամենազօրեղ ազդակներէն մէկը : Սակայն եթէ հրապարակագիրները իրենց ժամանակաշրջանին հայ իրականութիւնը ալեկոծող հարցերը առաջ կը քաշեն եւ բուժիչ միջոցներ կամ լուծումներ կ'առաջարկեն, անոնք երբեք չեն եղած այն բժիչկները որոնք կը դարմանեն հիւանդը : Անոնց ուժը մեկուսացած է եւ կը սահմանափակուի միայն ազգային այս կամ այն հիւանդութեան ճիշդ կամ սխալ ախտորոշումով :

Մովսէս Պէյաքճեանին դրուածքները ընդհանրապէս եւ «Շաքարապատ Դեղահատներ» յօդուածը մասնաւորապէս (տե՛ս «Յառաջ», 15 - 12 - 1987) առիթը կուտան այս հարցերու չուրջ քանի մը զարմրաճաչ խորհրդածութիւններ ընելու :

Անկասկած, լրագրողի մը համար, ուր ալ ըլլայ անոր գործելու վայրը (սփիւռք կամ ոչ սփիւռք), յատկապէս հայ լրագրողի մը համար, հոգեկան եւ բարոյական գլխաւոր նեցուկը իր յօդուածներուն մէջ արտայայտած միաքերուն, խոհերուն, իր արձարձած հրատապ հարցերուն հանդէպ ընթերցողներուն մօտ դրսեւորած արձագանգն է : Արձագանգ գտնել կը նշանակէ հեղինակին գրուածքներուն չուրջ, որեւէ ձեւով արտայայտուող հանրային անդրադարձում նկատել : Անոնց այդ հանրային արձագանգի հրապարակագիրը անապատի մէջ քարոզ կարգալու տպաւորութիւնն ունի :

*Դառնօրէն, Պր. Պէյաքճեան հայ մամուլին մէջ տպագրուած իր գրութիւնները նոյնքան ապարդիւն կը համարի որքան արդիական ժամանակներու դռնապան նուիրեալ կատարած աշխատանքը. անոր ներկայութիւնը կամ բացակայութիւնը ոչ մէկ բան կը փոխէ չէնքի մը բնակիչներուն առօրեայ կեանքին մէջ : Սակայն ի՞նչպէս չափել, ի՞նչ միջոցով ստուգել հրապարակագրական յօդուածի մը ազդեցութեան չափը, ընթերցողներուն վրայ : Եւ արդեօք անհրաժե՞շտ է, կամ կարելի՞ է չափանիչ ունենալ : Սփիւռքի մէջ հայ հանրային կարծիք գոյութիւն չունի. գոյութիւն ունին միայն անհանդուրժողութիւն, անձնական պայքարներ, հակասական անկազմակերպ ուժերու անխմաստ բախումներ, որոնք յաճախ անհակելի են : Արդեօք որեւէ կապ կարելի՞ է գտնել հայ մամուլին մէջ տպագրուած յօդուածի մը եւ այդ գաւառի մը մէջ ալեկոծող անկայուն, ցիր ու ցան անկազմակերպ ուժերու միջեւ : Ոչ մէկ կապ : Իսկ հայ ընթերցողը այս բոլորին մէջ մեկուսացած, անձային միաւոր մը կը կազմէ : Ցիրաւի, լրագրող - գրողին կը թուի թէ քիչ մը (Նասիպ Հանքարին պէս) հայերէն չհասկրցող ընթերցողներ ունի, որոնք կարդալ գիտեն, բայց իրենց կարդացածը չեն ըմբռներ : Սակայն, նոյնիսկ եթէ անոնք հասկնային իրենց կարդացածը, նոյնիսկ եթէ ամբողջ հայ գաղութը մէկ մարդու պէս կարդար, ըմբռնէր եւ իրապէս մտահոգուէր հրապարակագիրին արձարձած կարեւոր հարցերով, արդեօք կը կարծէ՞ք, որ այդքան կարեւոր հարցերը որեւէ լուծում մը պիտի ստանային : Ոչ : Այս բոլորով հանդերձ, Պր. Պէյաքճեան, դուք արդի ժամանակներու անդուռ դռնապանը չէք, ոչ ալ անհասկնալի լեզուով մը անտեսանելի ընթերցողներու դիմող մէկը : Ահա թէ ինչու. հրապարակագիրները իրենց ժամանակի տարեգիրներն են : Հայ իրականութեան մէջ, անոնք, սկսած 19-րդ դարու հնդկահայ առաջին հրապարակագիրներէն, անցնելով Նազար - Եանցներէն ու Արծրունիներէն եւ մինչեւ Նարդունիները ու Շաւարշ Միսաքեաններ, եղած են իրենց ժամանակաշրջանին ականատես վկաները, անոնք միշտ եղած են ազգին այն բազկերակը, որ տըրտմած է հայ իրականութեան սիրտին տրոփումին չափը : Եւ գալիք սերունդները, կարդալով այդ գրութիւնները կը հասկընան այդ ժամանակներուն բուն իրականութիւնը, ազգային մտահոգութիւնները եւ անոնք լուծելու համար առաջարկուող ուղիները : Ա՛ս է տարեգիրին դերը : Հարցը այսօրուան սփիւռքին մէջ դործելու դժուարութեան մէջ չէ : Հայ մշակութային բոլոր կեդրոնները, հետեւաբար եւ հայ մամուլը ու անոր աշխատակցող հրապարակագիրները միշտ դրծած են արտահայկական պայմաններու մէջ (Կոստանդնուպոլիս, Թիֆլիս, Մոսկուա, , Փարիզ, Բաքու եւայլն) : Հաւանաբար այդ հանդամանքն է որ հայ հրապարակագիրներու բանավիճելու կիրք ու եռանդ տուած է : Նոյն ուժով ալ դուք կը անուիք : Ուրեմն «Տանիքին վրայ փըռուած լուացքն» ալ ունի իր դերը ու հայ իրականութեան վկայութեան ուժը, նոյնիսկ եթէ ան չունի հարցերը լուծող, բարեփոխող զօրութիւն ու կարողութիւն : Պէտք է չարունակել, Պր. Պէյաքճեան : Հայ լրագրողը պէտք է չարունակէ իր ազգային առաքելական դործունէութիւնը, բարձրաձայն աղաղակելով իր սրտացաւը : Եթէ օր մը այդ ալ դադրի ուրեմն իսկապէս կը նշանակէ, որ այսօր կ'ապրինք ներկայ մը, որ չունի իր ապագան :

ՌՈԲԵՐ ՏԻՐ - ՄԵՐԿԵՐԵԱՆ
Մարսէյլ

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԱՒԱԹԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓրԷՍ — ՅՈՒՆՈՒԱՐ 11 — 12)

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 51-ՐԴ ԱՄՈՑԵՆՈՒԹԻԻՆ

«ԱՐԱՐԱՏ»ի խաղերու ժամանակացոյցը

ԴԱՐՁԻ ՇՐՋԱՆ

ՅՈՒԼԻՍ

31 Արարատ — Ջերնոմորեց

ՕԳՈՍՏՈՍ

4 Արարատ — Սպարտակ
9 Դինեպր — Արարատ
13 Շախտեոր — Արարատ
20 Նեֆթչի — Արարատ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ

3 Արարատ — Դինամօ Թ.
18 Դինամօ Մինսկ — Արարատ
24 Արարատ — Ջէնիթ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ

16 Ժալգիրիս — Արարատ
22 Արարատ — Լոկոմոտիւ
27 Դինամօ Մ. — Արարատ
31 Արարատ — Դինամօ Կ.

ՆՈԵՄԲԵՐ

4 Արարատ — Մետալիստ
14 Կայրաթ — Արարատ
19 Տորպեդօ — Արարատ

ՄԵՆՔ

փոխան նամակի մը՝
վարպետ՝ Յակոբ Մնձուրիին

ԽՄԲ. – Մկրտիչ Մարկոսեան, վերջերս ստացաւ Էլիզ Գաւուբճեան – Այվազեան գրական մրցանակը («Ծառայ», Յունուար 5), «Մեր այդ կողմերը» պատմուածքներու հատորին համար, որմէ բաղուած է այս էջը: Մկրտիչ Մարկոսեան, քնիկ Տիգրանակերտցի, շրջանաւարտ է Պոլսոյ Դպրեվանքէն, որու տեսչութիւնն ալ վարած է շրջան մը: Գիւղագիր, ան կը հետեւի Մնձուրիի հետքերուն:

**

Մեր Տիգրանակերտի մէջ ամառը միշտ տաք է: Արեւը կը դարձի արեւ ըլլալէ ու մեր գլխուն կ'ըլլայ կրակ: Ու երբ որ կը սկսի կրակ տեղալ երկինքէն, մենք կը վազենք սառ ծախող խանութներուն առջեւ ու սառ կը մուրանք...:

Տուներուն մէջ սառնարան երազել կը նշանակէ երազին իմաստը չգիտնալ...:

Թէ ի՛նչ կը նշանակէ խանութներուն առջեւ պոչ բռնել կարգի մանել, մենք գանանք հոս՝ Իսթանպուլի մէջ սորվեցանք. զարմացանք: Երբ ուժդ կը բաւէ, երբ կրնաս ամէնէն առաջ սառդ ծանել, ի՛նչ պէտք է պոչ բռնելու ի՛նչ պէտք կարգի սպասելու...: Եթէ թեւերդ երկար է, եթէ կրնաս դրամդ տալ, տո՛ւր ուրեմն եւ ա՛ռ սառդ:

Ու այդպէս կ'ընդհինք: Սառը կը սկսէր պայքարիլ մեզի հետ, սառը կը սկսէր պայքարիլ վերի կրակին հետ...: Ու սառը յուզումէն, ու սառը ամօթէն, ու սառը բարկութենէն կը հալէր, կը մաշէր ու փողոցներուն մէջ կը կաթէր որպէս արցունքի կաթիլներ, մինչեւ որ մենք կը հասնէինք տունը:

Ու սառը երբ արիւն քրտինք կը հասնէր տուն, մեր մայրիկները՝ կ'առնէին լալկան սառի այդ վերջին բաժինը ու զայն կը փաթթէին չորի մը, ու կը փաթթէին երկրորդ չորի մը ու կը փաթթէին երրորդ չորի մը, վերջը կը թաթխէին զայն փայտափոշիի մէջը, վրան կը դոցէին ու կը պահէին զայն արեւէն՝ վրակէն...: Ու երբ սառը ողջ ողջ կը թաղուէր իր գերեզմանը, այդ կը նշանակէր թէ օրը իրիկուն է ու մեր հայրիկը տուն վերադառնալու ճամբուն վրայ: Ու չէր ուշանար հայրիկը: Ուսին վրայ ահագին խոշոր ձըմերուկ մը՝ ան ահա կը զարնէր դուռը...: Մեր տուներուն մէջ զանգակ չկար. թէ ի՛նչ է զանգակը, այդ ալ հոս սորվեցանք. զարմացանք:

Մեր փողոցի դրան վրայ ջախջախօ կը զտնուէր եւ տան իւրաքանչիւր անդամը իրեն յատուկ ձեւով մը կը զարնէր դուռը: Հայրս՝ երկու անգամ, մայրս՝ մէկ, ես՝ անգամ մը մեզմ, անգամ մըն ալ զօրաւոր...: Եւ ամէն անգամ որ դուռը այսպէս երկու անգամ կը թակուէր, հայրս խոշոր ձմերուկովը եւ իր կարճուլիկ հասակովը դէպի ներս կը գլորուէր:

Մայրս թոնրատան մէջ տաշ էմմէք կ'եփէր այդ պահուն: Քոյրս ջուր կը թափէր դրան չէմին, փոքր քոյրս կը վազէր հօրմօտ մեր հասակէն մեծ ձմերուկը առնելու: Հայրս բաճկոնն ու գլխարկը կը հանէր, կը կախէր պատին վրայի կեռին: Այդ բաճկոնը քրտինք կը հոտէր: Արեւը օրքան ալ կիզիչ ըլլար, այրերը նորէն ալ բաճկոն կը հագուէին: Առանց բաճկոնի մէկը այր մարդ չէր մեր այդ կողմերը...:

Ցետոյ հայրս կուգար ջրհորին առջեւ կը կենար: Մենք՝ պզտիկներս, մեր յարդանքի տուրքը կը վճարէինք հայրիկին օրուան քրտինքներուն: Ջուր կը քաշէինք ջրհանով: Հայրս իր ափերը կը լեցնէր պաղ ջուրով ու կը զարնէր երեսին, ճակտին. քիթը կը խնջէր, բերանը կը յօղուէր, մազերը կը թրջէր եւ կը զովանար: Եղբայրս կը վազէր, սրբիչը կը բերէր, հայրս երեսը կը չորցնէր, «օխ» կ'ըսէր եւ կուգար կը նստէր բազմոցին վրայ, իր ամէնօրեայ տեղը:

Հայրս երբ կը նստէր իր տեղը, մայրս գիտէր թէ այլեւս ամէն մարդ պատրաստ էր ճաշելու: Ու կը նստէինք գետինը՝ ծածկոցի մը չուրջ: Մայրս կը բերէր կեռակուրը՝ ընդհանրապէս թանապուր, տաշ էմմէք կամ ձաւարով եղինձ, ջրախառն ռուփ եւ ահա նոյն պնակէն կը ըսկըսէր տարածուիլ զգաներու աղմուկ մը, որ կը լեցնէր ամբողջ տունը, տունը մեր՝ հօրենական: Ու հայրս կ'ըսէր. – «զգէլի ձկնէ ի՛նչ քըսըը չաս էղնէ, ըն քըսըը քէֆս կ'իգէ...: Կերէ՛ք, ադկիկ կերէ՛ք, կո՛ւշտ կերէք... (*): Եւ մենք կ'ուտէինք կուշտ...: Մեծ զգալներով, փայտէ զըգալներով կերակուրը ալ աւելի համով կ'ըլլայ: Մի՛ զարմանաք:

Ճամբու դիշերները հայրս պինի կը խմէր: Մենք պինին խանութէն՝ շիշերով չէինք դներ: Մայրս կը պատրաստէր զայն: Սեւ խաղողները ոտքովը կը ճզմէր, կը լեցնէր ջուրը կարասին մէջ ու քառասուն օր կը համրէր: Քառասուն օր վերջ պինին պատրաստ էր: Հիւրերուն պինի կը հրամցնէինք երբ ձմրան երկար դիշերները այցելութեան կուգային: «Ամեցէ՛ք, ադկիկ խմեցէ՛ք, ըս պինին ուրիշ է հա՛...» կ'ըսէր հայրս խոշոր գաւաթը հիւրերուն երկարելով: Եւ հիւրերը «ադկիկ ադկիկ», կը խմէին, կը ճնկէին նազ չէին ըներ: Ինչո՞ւ ընէին, քանի որ նազը «գեղացիի» գործ էր, մեզ պէս «գեղացիի» չէր վերաբերեր...: Հայրս երբ պինովնար, «պէրի կէլ գէօմիւր կէօզլիւմ պէն ատամ եէմէմ»ը կ'երգէր խակ մեր զրայի լուսաբար Ասատուրը՝ «տէրէ էյնարընտա պիր էվ եաբմըշամ, էյրթիճիմ դիւէնմիշ նէչար խալմըշամ»ով կը չարունակէր: Թրքերէնի փով, քրտերէն ալ չատ կ'երգէին: Մասնաւորաբար Հրեաստանցի Քէչյան կը նախընտրէր այս մէկը եւ կ'ըսէր. – «Վէրէ եատէ, րէպէնոյ տիւն Գէրէնտաղի, վալա դու էամէրի գարագաշի, խուտէ մուրատէ մըն պըբէ սէր խաներէ էրպատաշի...»: Իսկ եթէ քոլորը միաբերան երգէին« պուրասը Մուշդուր եօղու եօխուշդուր, կիտէն կէլմիյոր, աճէպ նէ իշդիր» երգը ինչու չեմ գիտեր, արցունք կը բերէին վերջին բառերը...:

Սովորական օրեր երբ ճաշը վերջանար, հայրս լրագիր կը կարդար անկիւն մը քաշուած կամ բազմոցին վրայ նստած: Եթէ ամառ էր, ճաչէն վերջ տանիք կ'ելլէինք: Մեր տանիքներուն վրայ չիտակ էր ու հոդով ծածկուած: Թախտ կը լայնէինք ամրան սկիզբը եւ դիշերները հան՝ թախտին մէջ կը քնանայինք: Ամրան տաք դիշերները կարելի չէր ներսը քնանալ. մանաւանդ երբ կարիճները կը մանէին մեր հագուստներուն թեւերուն մէջ, կամ կօշիկներուն մէջ: Թախտին չուրջը բարակ ամերիկեան կտաւով մը կը շրջապատէինք որպէսզի ընտանեկան զազանիք մը դուրս չթափէր: Այս ճերմակ կտաւը սթարա կը կոչուէր:

Երբեմն յանկարծակի ամառնային անձրեւ մը կը տեղար կէս դիշերին խոշոր կաթիլներով, կը հաւաքէինք մեր անկողինները, կ'իջնէինք վար: Կէս դիշերուան այս գաղթը ամէնէն չատ մեզ մանուկներս կ'ուրախացնէր: Երբեմն կ'աղօթէինք որպէսզի անձրեւ տեղար. անձրեւին տակ կը քաշէինք վերմակ մը մեր գլխուն ու զեղեցիկ երաժշտութեան մը պէս կ'իմանայինք թըփ – թըփ անձրեւի կաթիլներու ձայնը: Այնուհետեւ մեր հոգը չէր թէ վաղը մօրս հոգին պիտի ելլէր, լուացք պիտի ընէր, կրկին նոյն անկողինները պիտի չալկէր ու տանիք պիտի կրէր:

Մինչեւ Սուրբ Խաչ կը պատկէինք տանիքը. խակ երբ Խաչը գար, անպայման օդը կը ցրտէր եւ կը սկսէին անձրեւոտ օրերը: Այն ատեն կ'ըսէինք.

– Խաչ տամտաւ բաչ...:

Ու կը փախչէինք տանիքէն. Խաչ տամտան քաչ ... այսինքն Խաչ, փախի՛ր տանիքէն:

Ու կը փախչէինք...: Կը քակուէր թախտը, կը վերջանար լուանին տակը քնանալու մեծ փափաքը: Կը սկսէր անձրեւին եւ լողքարին անվերջանալի պատերազմը մէկզմէկու հետ...: Անձրեւի խոշոր կաթիլները կ'առնէին տան վրայէ հոգն ու յարդը, կ'ուղէին թափանցել մինչեւ մեր սենեակը, խակ լողքարը, խառնուած հօրս քրտինքներուն մէյ մը աչ, մէյ մը ձախ իր ամբողջ ծանրութեամբը կ'ամրացնէր մեր տանիքը:

Մենք երբ կը սկսէինք այլեւս սենեակին մէջ փռուած անկողիններուն վրայ քնանալ, կարիճներն ալ կը մտնէին հոգին մէջ ու կը քնանային մինչեւ յաջորդ գարուն:

Իսկ աշունը երբ կուգար, ժամանակն էր մառանը լեցնելու բերնէ բերան: Նախ վայտածուխ կ'առնէինք: Մայրս երեսը, բերանը, գլուխը կտաւով մը կը գոցէր. միայն աչքերը բաց կը մնային ու կը ըսկըսէին ածուխը մաքրել: Կը զտէր, կը գասաւորէր.

– Ըսիկէ էօդ է, կ'ըսէր ու քիչ այրած փայտերը կը գատէր:

– Ըսիկէ տըբ է, կ'ըսէր ու ածուխի փոքր մասերը կը գատէր:

– Ըսիկէ ագկիկ էծուխ է, կ'ըսէր ու լաւագոյնները ուրիչ կոյտ մը կը դնէր:

Մեր տան մէջ իւրաքանչիւր ածուխ, գործուելու իր տեղը ունէր: Էօդով՝ լուացքի համար ջուր կը տաքցուէր, ագկիկ էծուխով՝ տաշ էմմէք կ'եփուէր, տրճով՝ սիսեռ խարկելու համար կրակ կը վառուէր:

Ցետոյ կորկոտ կը պատրաստէինք, ձաւար կը պատրաստէինք, ցորենը կը մաքրուէր, չաղացք կը զրկուէր, ալիւրը կը մաղուէր:

– Ըսիկէ խաս էլիր է, այսինքն՝ գուտ ալիւր...

– Ըսիկէ թեփ է...

Խաս ալիւրէն պէօրէք կը չինուէր, փաթիլա կը չինուէր, թթխմոր կը պատրաստուէր, խակ թեփը Հրեաններուն կը ծախուէր պարապ չիշերով միասին:

Ագռնի ջուր կը պատրաստէր մայրս, ընկոյզի չարոց կը չինէր: Ձմրէքը եւ պաստեղը կը զնէինք. էկէլի պաստեղը յատագոյնն էր: Պաստեղը որքան բարակ ըլլայ, այդքան համեղ կ'ըլլայ: Դուք ըզնաւ պաստեղին մէջը ընկոյզի միջուկ դնելով կերա՞ծ էք...: Համը պիտի՞ գ...:

Մեր մուհալլէպին մածունն էր, շօփոլան ալ չարոցը: Մածունին մէջ ռուփ կը խառնէինք, դգալ առ դգալ կ'ուտէինք. ասիկա մեր բաղդաչ էր, այսինքն մեր կարկանդակը...:

Ձարմացա՞ք...:

ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ

(*) Դգալի ձայնը որքան որ շատ ըլլայ այդքան կ'ուրախանամ...

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ԹՈՓՋԵԱՆԻ ՀԵՏ

Կիրակի, Յունուար 10–ին, Հ.Բ.Ը.Մ.–ի Ալեք Մանուկեան Մշակութային Կեդրոնին մէջ տեղի կ'ունենար Ֆրանսահայ Գրողներու Ընկերակցութեան նորընտիր վարչութեան առաջին ձեռնարկը, ինչպէս նշեց արդէն ընկերակցութեան նախագահը՝ Գրիգոր Պըլտեան իր բացման խօսքին մէջ:

Գրիգոր Պըլտեան չէշտեց թէ նորընտիր վարչութեան նպատակն է որ գրողներու ընկերակցութիւնը դառնայ իսկապէս Ֆրանսահայ գրողներու ընկերակցութիւն եւ կարենայ մեր գաղութին մէջ չարունակել աւանդութիւնը, այն հին գրական աւանդութիւնը որ սկսած էր Զօպանեաններու օրով: Ծրագիրներու ակնարկելով, Գրիգոր Պըլտեան յայտնեց թէ յաջորդ հանդիպումը տեղի պիտի ունենայ Յունուար 28–ին, Եանց'ի մէջ, նուիրուած այս անգամ Հեղնար ադրիւրի Փրանսերէն թարգմանութեան: Ընկերակցութեան նորընտիր վարչութիւնը ծրագրած է նաեւ գրական տարեգիրքի մը հրատարակութիւնը որ չարունակութիւնը պիտի ըլլայ նախորդ պարբերաթերթին, աւելի ընդլայնուած եւ աւելի ճոխացած: Ընկերակցութիւնը պիտի սերտացնէ յարաբերութիւնները Հայաստանի Գրողներու Միութեան հետ եւ կազմակերպէ հանդիպումներ, այսինքն չփումներ տեղծել, որովհետեւ մեր գաղութին մէջ աւելի զարձած ենք առանձին ապրող անհատներ քան ընկերակցութիւն եւ Ֆրանսահայ գրողներու ընկերակցութիւնը կրնայ ըլլալ այն վայրը, ուր գրողներ կամ գրականութիւնը սիրողներ իրարու հանդիպին: Ապա, Գրիգոր Պըլտեան ներկայացուց օրուան դասախօսը՝ Ա. Թոփչեան, գրական քննադատ, թարգմանիչ (Ժ. Փըրէվէր, Սիմընոն, Լա Ռոշֆուքօ, եւայլն), որ ամէնէն աւելի հանգամանօրէն կրնայ խօսիլ Հայաստանի արդի բանաստեղծութեան մասին: Ոչ ոք կրնայ աւելի ձեռնհասօրէն խօսիլ Հայաստանի արդի բանաստեղծութեան մասին, որու մասնակից եղած է, իր ուսումնասիրութիւններով կամ բանավէճային յօդուածներով: Ունի նաեւ ուսումնասիրութիւններ ըսփիւռքահայ գրականութեան մասին: Ներկայացուց նաեւ Անահիտ Թոփչեանը, ծանօթ դերասանուհի չարժարուեստի, մանաւանդ Թատրոնի, որ քերթուածներու արտասանութեամբ, իր մասնակցութիւնը կը բերէր հանդիպումին:

Ա. Թոփչեան ծանօթ է գաղութին: Դեռ քանի մը չարաթ առաջ էր, որ կը խօսէր Զարենցի 90–ամեակին, կիմէ Թանգարանի սրահին մէջ:

Ա. Թոփչեան ուղեց որ հանդիպումը աւելի երկխօսութիւն ըլլայ քան մենախօսութիւն եւ թէ իր ելոյթի աւարտին, զրոյց մը ստեղծուէր, հարցումներ ըլլային: Իր նիւթն էր՝ Հայաստանի արդի բանաստեղծութիւնը, եւ դասախօսը նախ պարզեց արդիի ըմբռնումը եւ սահմանումը. «Նիւթի այս ընտրութիւնը պատահական չէ, որովհետեւ մեզ համար չկայ աւելի կարեւոր հնդիր նոյնիսկ գրական նուիթեան յետագայ լիարժէք զոյութեան համար, քան արդիի ըմբռնումը նրա մշակումը, եւ նրա ծրագրաւորումը մեր կեանքի մեր հոգեւոր զոյութեան համար: Մի քիչ սարօրինակ ապրիլ ենք, սա վերաբերում է բոլոր Հայերին, Հայը որքան որ աշխարհում սփռուած է զարմանալի ձեւով պահպանում է որոշ ասպարէզներում միասնականութիւնը: Միասնականութիւնն ունի եւ ցաւով պիտի ասեմ որ մենք միասնական լինում ենք նաեւ բացասականի մէջ: Ուսաի անդրադառնալով արդիի ըմբռնումը, արդիի տակ մենք ձգտում ենք հասկացնել այն ինչ որ իր դարն ստարել է, այն ինչ որ արդէն կեանքի զոյութեան իրաւունք չպիտի ունենայ: Տեսնում ես, խօսում են, ամբարտաւան վերնագրերով գրքեր են լոյս տեսնում «արդի հայ գրականութիւնը», «արդի արձակը», «արդի երաժշտութիւնը». բայց թերթում, կարդում, տեսնում ես որ մեռած, ամքան ինչ որ բառերի չուրջ խորհրդակցութիւններ են որոնք ոչ մէկին, եւ նոյնիսկ իրեն՝ հեղինակին չեն հետաքրքրում, սակայն չգիտես ինչո՛ւ, մատուցում է մեզ որպէս այսօրուայ, որպէս ներկայի գրականութիւն, արուեստ, կամ հետաքրքիր հոգեւոր ասպարէզի հետաքրքիր արտադրութիւն: «Արդի»ն արդէն այսօր մեզ համար մի հասկացութիւն է որը բանաձեւի չէ բերուած իմ կարծիքով. դեռ դանւում է իր սաղմնային վիճակում եւ մենք չենք կարողացել հին մշակոյթ ունեցող միւս ազգերի նման աշխատանքային ինչ որ բանաձեւ մշակել: Ի հարկէ միշտ ամէն մի բանաձեւ վերջնական չէ, վերջնական բանաձեւը գաղափարի մահն է արդէն, բայց կայ յարաբերական բանաձեւում, որը օգտագործըւում տուեալ իրագրութեան համար, դու կարող ես արդէն աւարտուն բաներով առաջնորդուել, մինչեւ որ բանաձեւը նիւթին կամ արտադրանքին հետ նոր ընթացք առնայ:

«Հիմա, անդրադառնալով մեր ներկայ բանաստեղծութեան վիճակին, պիտի ասեմ որ բաւական ծանր եւ բաւական զըժուարին ճնունդ ունեցաւ այս բանաստեղծութիւնը Հայաստանում:

«Ե՞րբ, ո՞ր պահերին էր որ մենք կարողացանք ունենալ արդի գրականութիւն, արդի բանաստեղծութիւն: Տարօրինակ է որ Ի. գարը, սկսած մեր գարթնօնքի գրականութիւնից, այսինքն՝ Վարուժանի, Սիամանթոյի, Սեւակի, մի քիչ աւելի ուշ Օշականի, Գեղամ Բարսեղեանի չեմ ուզում թուարկել, նախատեղեանեան Պոլիսը իմ կարծիքով խակապէս իր հարցադրումով, իր ամբողջ գրականութեամբ մեր թերեւս վերջին 100 – 200 տարիների ամենատրդի գրականութիւնն է: Մի գրականութիւն, որը անմիջականօրէն յուզում է իր ժամանակի գեղարուեստի բոլոր մշակների, եւ միւս կողմից բաւական յստակ եւ կենդանի պատկերացումն է ժողովրդի ներկայի եւ ապագայի մասին: Այսինքն՝ դա իրապէս մի հայեացքն է դէպի ժողովրդի հոգեւոր ներկան եւ նրա հնարաւոր ապագան: Եւ պատահական չէ որ գարասկզբին կարողացանք արդէն հայհնչուն կերպով մտնել ժամանակի գրականութեան ընթացքի մէջ. պատահական չէ որ 1910 թուին լոյս տեսաւ Հ. Նազարեանցի փոքրիկ թէկուզ, բայց իր գոյութեամբ արդէն պատմական դարձած «Ազգային գրականութիւն» գրքոյկը, որ ինքնին ամբողջ ծրագիր մըն էր: Ես կարծում եմ որ մենք ներկայ պահին ունենք մեր գրականութեան ամենաբարձր ալիքը, ամենաբարձր ալիքը ոչ միայն ստեղծագործական առումով, այլ նաեւ ընդհանրական առումով: Ես կարծում եմ որ մենք ունենք ամենաբարձր ալիքը, որովհետեւ մենք ունենք ամենաբարձր ալիքը, որովհետեւ մենք ունենք ամենաբարձր ալիքը, որովհետեւ

ժէքաւոր մենագրութիւնը ապագայապաշտութեան, Մարինէթթիի մասին: Պատահական չէ որ արդէն Վարուժանի, Սիամանթոյի, Մեծարենցի, Սեւակի գրականութեան մէջ գտնում ենք այն արձագանգները, որ մեզնում ժամանակ կար ֆրանսական, իտալական դրականութիւնների մէջ: Ես չեմ խօսում արդէն մեր արուեստի միւս ճիւղերի մասին, որովհետեւ այնտեղ մի քիչ յարաբերական ուրիշ վիճակ է տիրում: Գրականութիւնը մեր կենդանի, արդիական ապրելու, ժամանակի մտահոգութիւնների մէջ գտնուելու բնական մարմնաւորումն էր այդ արտայայտութիւնն էր: Եւ եթէ մի հրաշքով չլինէր Եղեռնը, մեր գոյութեան ուրիշ ճեւ արուէր, ես վստահ եմ որ մեր այսօրուայ գրականութիւնը կը լինէր աշխարհի լաւագոյն գրականութիւնների կողքին, ճանաչուած, գնահատուած եւ աւելի հեղինակութիւն վայելող: Եւ արդիական հայեացք երեւոյ Սփիւռքի գրականութեան մէջ· խօսքը Շահնուրի, Շուշանեանի, Սարաֆեանի մասին է: Աւելի չատ ես իմ հայեացքը կեդրոնացնում եմ Ֆրանսայի մասին, Ֆրանսահայ գրականութեան մասին: Պատահական չէ սա, որովհետեւ ան այս տարագրութեան մէջ անմիջապէս կոզմնորոշուեց թէ ո՛րն է ժամանակի գոյնը, ո՛րն է դարուն մտայնութեան ճիշդ ուղին: Եւ Շահնուրը մի չատ ճիշդ դիտողութիւն ունի, Զարդարեանի մասին գրուած յօդուածին մէջ, «Գամփռ»ի վերաբերեալ, որտեղ նա ճիշդ դիտողութիւն է անում. խօսում է ազգի ոգեկան գօրութեան մասին: Նա խօսում է այն մասին որ պէտք է կարողանալ հայեացքը չկտրելով նախկին վիճակներից, երնեկով այդ չարաբերական անդորրից, այդ արդէն հաստատուած վիճակից, կարճ ժամանակում վերագտնել եւ ստեղծել նոյն ուժգնութեամբ, գուցէ աւելի մեծ հոգեւոր արժէքներ: Պահանջը հասկնալի է: Սա ի բարաչա հայեացք է· այսինքն մենք այլեւս չենք կարող ապրել միայն կորցրած յուշերի երազներում: Սա կը նշանակէ հոգեւոր ինքնաապահովութիւն, նշանակում է թէ արդէն պահանջ է դէնում նոր հոգեւոր պատասխան տալ, բանաձեւել ներկայ վիճակը ժողովրդին, ինչպիսին եղաւ, դա ձեզ ծանօթ է, չատերի համար գուցէ վիճելի: Ինձիէն այն է որ թէ Շահնուրի, թէ Շուշանեանի արձակում ճշդրիտ բանաձեւումը եղաւ այդ հոգեւոր երկուութեան, Սփիւռքի այդ մտահատուածութեան, աւելին, եղան իմ կարծիքով մեծ մոռացումներ, այն ինչ որ մենք տեսնում ենք Շուշանեանի «մարդ պիչերներ»ում, իմ կարծիքով դա որոշ իմաստով նախագուշակումն է Քրանսական արձակի, որ չատոյ պիտի երեւար 50 – 60–ական թուականներին Քրանսական նոր վէպի մէջ, Ռլօտ Սիմոնի, Մարկրիթ Տիւրասի կամ մի չարք նոր վէպի անուններին, անհատի ներբողումը դէպի հոգեկան աշխարհ, դէպի պրպտումները, ոչ թէ ընդհանուր հասարակական կապերի մէջ, այլ ինքը անհատը իր ներքին հոգերով, իր ներաշխարհում: Ահա, մենք տեսնում ենք արդէն այդ, ոչ միայն հայ հոգեւոր մտքի յետագայ ընթացքի կանխագուշակումը այլ ընդհանրապէս, եւրոպական առումով մեր հայ տիւռքի արձակում: Կարող ենք սա անուանել արդի հայեացք դէպի աշխարհը, ոչ միայն դէպի հայ իրականութիւնը: Իմ կարծիքով, կարող ենք»:

Ա. Թուիչեան կը յիշէ այս առթիւ, որպէս օրինակ՝ Նիկողոս Սարաֆեանի բանաստեղծութիւնը, Ցարութ Կոստանդեանի բանաստեղծութիւնը, չեչտելու համար կրկին թէ արդին նախ եւ առաջ հայեացք է դէպի աշխարհը.– «պահպանելով առանձները, 2–3 հազար տարուայ, Ուրարտուից մինչեւ մեր օրերը, մենք կարող ենք մեր հոգեւոր ինքնատպութեամբ մասնակցել քաղաքակրթութեան այն չէնքին, որին նայում ենք նախանձով եւ ասում, մենք չկանդ այդ չէնքում, ո՛չ, մենք կանդ: Մեր գրականութիւնը արձանագրում է դա, հարցն այն է որ դա այլեւս մենք ինքներս չենք կարող գնահատել: Ջոպուելու, չգնահատուելու հարց եղել է թէ Սփիւռքում եւ թէ Հայաստանում: Ցաւելնի խնդիր ունենք մենք, որը փաստօրէն մեկուսացման մէջ, կարողացաւ ուժեղ գրականութիւն ստեղծել եւ հիմա մեր պարտքն է այդ գրականութիւնը ներկայացնել աշխարհին»:

Ճիշդն է ասել թէ առանց չարժումի, առանց փոփոխութեան գրականութիւն չըկայ, քանի որ գրականութիւնը ինք պէտք է արձանագրէ չարժումը, այլապէս կը վերածուի չինծու բանի, էրզացի, Թուիչեան կ'անդրադառնայ մտաւորականի պարտաւորութեան հանդէպ իր ժողովուրդին, ապա ցաւ կը յայտնէ եւ վիրաւորական կը գտնէ որպէս հայ գրող, որ այսօր Խորհ. Միութեան մէջ Հայաստանի գրականութիւնը չունի այն կշիռը զոր ունէր 20 – 30 տարի առաջ: Պատճառներ չի մատնանշեր, բայց կը նկատէ որ փաստը այդ է: Պարզ է որ մենք ենք յանցաւորը, որովհետեւ կորսնցուցած ենք արդիականի հայեացքը, մենք մեր մչակոյթը չենք գնահատեր արդիական չափանիշներով: Մեզի համար մչակոյթը պահածոյի պէս բան մըն է, որ մեր նախնիք դրած են մառանը եւ մենք երբ ուզենք, բանանք ու ուտենք, առանց մըտածելու որ անցեալը գոյութիւն ունի այնքանով որ ներկան չափանիշ կու տայ զայն գնահատելու: Եւ եթէ մատուռականը չի կրնար գնահատել անցեալը ներկայի ակնոցով, այն ատեն աշխատանքը անպատուղ կը մնայ: Ստեղծագործութիւնը կը պահանջէ անցեալի բախտմը ներկայի հետ: Այդ պատահեցաւ օտարներու մօտ, նաեւ Հայաստանի մէջ, 60ական թուականներուն: Ճիշդ է որ նման բախտմներու ընթացքին կրնան չափազանցութիւններ ալ պատահիլ:

Արդիականութեան այս սահմանումը անհրաժեշտ կը դտնէ Թուիչեան հասկնալու համար անոր քաղաքական նշանակութիւնն ալ մեր ժողովուրդի գոյութեան համար: Ապա, կ'անդնի Հայաստանի արդի բանաստեղծութեան, որ 60ական թուականներու բանաստեղծութիւնն է, բայց չուզեր զայն սահմանափակել այդ թուականներու չուրջ, որովհետեւ արդի բանաստեղծութիւնը միայն սերնդային հասկացողութիւն չէ: Արդին, կը չեչտէ Թուիչեան, միայն իր սերունդը չէ, միայն այս կամ այն բանաստեղծները չեն, զորս պիտի լսենք, արդին՝ հոգեւոր ժառանգութիւնը սատնալու ձեւ մըն է: Այսինքն արդին պիտի փնտռենք թէ Չարենցի, թէ Տէրեանի, թէ Կ. Չարեանի, թէ Գ. Էմինի, թէ Վ. Դաւթեանի, թէ Սեւակի մէջ: Եւ աւելի հաստատելու համար թէ միայն սերունդի հարց չէ, դասախօսը կը նկատէ որ իր սերնդակիցներու ամանց գործերու մէջ արդէն իսկ նահանջ կայ: Ա-ղերսը նորերուն եղած է Պարոյր Սեւակ, որ բանաստեղծական բարեւորոգում բերած է, ինչ որ չի նշանակեր որ բոլորն ալ անոր ազդեցութիւնը կրած ըլլան: Սեւակի բանաստեղծական պարագան հետաքրքրական է անով որ ան ունի մոլի հակառակորդներ եւ մոլի պաշտպաններ: Ցիշելէ եաք պայմանները որոնց մէջ հրապարակ եկաւ «Եղիցի լոյս»ը եւ «Մարդը ափի մէջ», Թուիչեան կը նկարագրէ վերանորոգման այդ մթնոլորտը, որուն մէջ Պարոյր Սեւակ կամ Մինասը նկարչութեան մէջ կրցան նոր ոգի, նոր հայեացք տալ մեր ժողովուրդին: Այդ նոյն մթնոլորտին մէջ է որ ծնունդ կ'առնէ «Գարուն» ամսագիրը, Վարդգէս Պետրոսեանի խմբագրութեամբ: Թերթը դարձաւ այդ նորերու բեմը եւ ամսագիրը կրցաւ յեղափոխիչ դեր խաղալ ոչ միայն մեր գրականութեան այլեւ մեր կենցաղի, մեր բազմաթիւ ասպարէզներուն մէջ: Պարզ է որ յետագային այդ վերելքը կ'իջնէր, որովհետեւ դժուար է միշտ նոյն մակարդակը պահել:

Ա. Թուիչեան, ապա, թուելէ եաք այս նոր հոսանքին խորհրդանշական չարք մը անուններ, ներկայացուց անոնցմէ չորսը, որոնց վրայ ծանրացաւ առաւելաբար.– Ցովհ. Գրիգորեան, Հէնրիկ Լոդոյեան, Արտեմ Ցարութիւնեան, Սլաւիկ Զիլոյեան, որոնց գերթուածներէն ընթերցումներ կատարեց Տիկին Անահիտ Թուիչեան: Դասախօսը լաւագոյնս բնորոշեց իւրաքանչիւրին արուեստը: Ինչ կարդաց նաեւ յատկանշական մէկ կտորը Գէորգ Էմինէն՝ ներբող կուռքի պատուանդանին: Վերոյիշեալ չորս բանաստեղծներու գործերէն զատ, Անահիտ Թուիչեան կարդաց նաեւ գործ մը Հրաչեայ Սարուխանէն:

Ա. Թուիչեանի սկիզբը արտայայտած երկիւղածութեան բաղձանքը մնաց սակայն բաղձանք քանի որ բացի մէկ հոգիէ, ոչ մէկ հարցում եղաւ: Թերեւս անոր համար նաեւ որ դասախօսը իր ելոյթով լրիւ դոհացում տուած էր արդէն ուշադիր ունկնդիրներուն, այլապէս չահեկան էր արդիի վերաբերեալ իր վերլուծումը:

Փակման խօսքին մէջ, Գրիգոր Պըլտեան շնորհակալութիւն յայտնեց Տէր եւ Տիկին Թուիչեանի եւ ներկաներուն, վերյիշելով գրողներու ընկերակցութեան յաջորդ ժամադրութիւնը՝ Յունուար 28–ին:

Ընդհանուր ճեւով, յաջող ցերեկոյթ մը, որ խոստմնալից մեկնակէտ մըն է ընկերակցութեան նորընտիր վարչութեան համար:

Ա. Մ.

ՖԻՆԼԱՆՏԱ

Ֆինլանտացիներու մասին ամէնէն հին տողերը կը գտնենք Դակիտոսի մօտ. ան կը գրէ· – «զարմանալի վայրենութիւն մը ունին, զազրելի թշուառութիւն մը, համատարած աղտոտութիւն ու թմրութիւն. ոչ զէնք ունին, ոչ ճիներ, ոչ ալ աստուածները: Իրենց անդգանիւթը խոտան է, հագուստը՝ կենդանիներու մորթը, իսկ անկողինը՝ հողը: Իրենց միակ յոյսը կապուած է նետերուն, զորս երկաթ չունենալով ոսկորով կը սրեն: Ծծկեր երախաները զազաններու կամ անձրեւին դէմ որպէս պատսպարան ունին միայն ճիւղերով հիւսուած ծածք մը· ինչպէս նաեւ երիտասարդներն ու ծերերը»: Ֆինլանտացիները առհասարակ ճկնորս են ու որսորդ: Իրենց համար մեծ արժէք կը ներկայացնէ անծայրածիր անտառներու բնակիչ կենդանիներու մուշտակը: 1157ին Շուէտի էրիք Թ. թագաւորին զած խաչակրութիւնը պատճառ դարձած է որ հետզհետէ երկրին մէջ ծաւալի շուէտական ազդեցութիւնն ու քրիստոնէութիւնը: ԺԲ. եւ ԺԳ. դարերուն Ռուսերն ու Շուէտացիները կը փորձեն տիրել Ֆինլանտայի ու 1323–ին Ռուսիա զայն կը թողու Շուէտի: Քաղաքաչինութիւնը եւ տնտեսական վերելքը կը կրեն գերման վաճառականներու ազդեցութիւնը, որոնք հաստատուած են երկրին մէկ: 1520–ին կրօնական յեղաշրջումը կը կատարուի, եւ 1550–ին կը հիմնուի Հելսինքիին: ԺԸ. դարուն ծնունդ կ'առնէ Ֆին գրականութիւն մը: 1808–ին Ռուսերը կը ներխուժեն ու յաջորդ տարի Ֆինլանտա ցարերու ենթակայ դքսութիւն մը կը դառնայ, որ ունի նաեւ որոշ ինքնավարութիւն մը: Ազգայնական զգացումներ կ'արթննան ու 1835էն սկսեալ «Քալեվալա»ն՝ ժողովրդական դիւցազներգութիւն մը, ազգային մեծ բանաստեղծութիւնը կը դառնայ: Տախտակի, թուղթի ճարտարուեստն ու կերպասագործութիւնը կը հարստացնեն երկիրը: Դարուն վերջաւորութեան մօտ ռուսական վարչաձեւը աւելի ու աւելի ճնշող կը դառնայ· խորհրդարանը կը լուծուի, մարդիկ կ'աքսորուին Սիպերիա, ռուսերէնը պարտադրիչ լեզու կը դառնայ: Դիմադրական ոգին կը զօրանայ եւ 1914–ի պատերազմի սկիզբէն կամաւորներու գունդեր կը մարզուին Գերմանիոյ մէջ: 1917–ի յեղափոխութիւնը կը վերանորոգէ ինքնավարութիւնը, սակայն երկիրը կը բաժնուի բոլշեւիկներու մօտ ընկերվարականներու եւ անկախութեան կողմնակից պահպանողականներու միջեւ: 1917 Սեպ. 6ին Խորհրդարանի նախագահը Ֆինլանտիոյ անկախութիւնը կը հռչակէ: Ընկերվարականները կը զրաւեն Հելսինքին, սակայն քաղաքազօրքը, միացած Գերմանիայէն զրկուած ուժերու, ետ կ'առնէ մայրաքաղաքը ու հինգ ամսուան պայքարէ մը ետք, 1918 Մայիսին, կ'ազատագրէ երկիրը: Յաղաղութենէն ետք, 1919–ին Ֆինլանտա կ'ունենայ հանրապետական Սահմանադրութիւն մը, իսկ 1920–ին Դորպատի դաշնագրով Խորհ. Միութիւնը կը ճանչնայ նոր Հանրապետութիւնը:

ՔԱՂՀԱՆ

«ՈԶՆԻ»Ի ՍՐԱՄՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ

– Ազատ սենեակ ունի՞ք:

– Այո, – կը պատասխանէ պանդոկին տնօրէնը, – 20 Ֆրանքնոց եւ 30 Ֆրանքնոց:

– Եւ ի՞նչ տարբերութիւն երկուքին միջեւ:

– Երեսուն Ֆրանքնոցին մէջ մուկի թափարը կայ:

***

= Երբ չնչին մարդուն մեծ դիրք են տալիս, դառնում է ... մեծ չնչինութիւն:

***

– Չե՞ս ամչնար, – զայրացած, ուսուցիչը կը յանդիմանէ աշակերտը, – անկարգութիւններուդ պատճառով ամէն չարաթ մայրդ դպրոց կը կանչենք: Չե՞ս կրնար հօրմէդ օրինակ առնել:

– Պարոն ուսուցիչ, հայրս բանտն է. մարդ սպանած է:

– Գիտեմ: Մայրդ ըսաւ որ օրինակելի վարքին համար զայն աւելի կանուխ ազատ պիտի արձակեն:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԳԱՀԻՐԷի Գայ Գեղարուեստասիրաց Միութեան «Թէքէեան» սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 18–ին, տեղի ունեցած է Սիմոն Աբթինեանի (Պէյրութէն) երգահանդէսը: Ցայտագիրը բաղկացած է ճաղի երգերէ:

***

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻՈՑ Տիգրան Երկաթ Հայ Մշակութային Միութեան 85–ամեակը տօնուած է Դեկտեմբեր 20–ին: Առաւօտուն, պատարագի ընթացքին կարդացուած է Վազգէն Ա.ի կոնդակը: Թեմին առաջնորդը՝ Զաւէն Արք. Զինչինեան իր քարոզին մէջ չեչտած է, թէ Հայաստանեայց Եկեղեցին միշտ մասնակից եղած է իր ժողովուրդի ցաւերուն եւ հետեւաբար, մասնակից կ'ըլլայ նաեւ անոր խընդութիւններուն: Ցաւարտ արարողութեանց, Առաջնորդարանի դահլիճին մէջ տրուած է ընդունելութիւն մը, որու ընթացքին խօսք առած են Մանուկ Գալփաքճեան, Գէորգ Փիլիկեան եւ Վահան Ալեքսանեան: Փակման խօսք արտասանած է Առաջնորդը: Նոյն իրիկունը, «Տիգրան Ալեքսանեան» սրահին մէջ խրախճանքով մը նչուած է Միութեան 85–ամեակը, հոծ բազմութեան մը ներկայութեամբ: Բացումը կատարած է Միութեան տեսչուհին՝ Գէորգ Փիլիկեան: Խօսք առած են կարպիս Եազըճեան եւ Վահան Ալեքսանեան:

Քարեգնդակներու սիրոյն

■

Գիւտեր կան որոնք չատ քան կը պարտին դիպուածին, իսկ ուրիշներ կը կատարուին մտային բացառիկ լուսաւորումի մը պահուն, որոնք հանճարներու յատուկ են: Այս վերջիններու կարգին է 12 – 13 տարեկան պատանիի մը գիւտը, զոր ըրած է 1713–ին: Համֆրի Փոթըր անուն այս տղեկը առտուընէ մինչեւ իրիկուն կ'աշխատէր գործատան մը մէջ, ուր շոգիով բանող առաջին մեքենաները կը գործածուէին: Փոթըրի պարտականութիւնը վայրկեանը չորս – հինգ անգամ բանալ – գոցել էր ծորակներու չարք մը· աշխատութիւն մը որ ծանր չէր թէեւ, սակայն զինքը կը զրկէր տարեկիցներու հետ քարեզնդակ խաղալու հաճոյքէն: Ու մինչ ինք կ'աշխատէր, անոնք կը զուարճանային գործատան դրան առջեւ: Օր մը գործատէրը որ կը հսկէր Համֆրիի աշխատանքին, բացառիկ զգոնութիւն մը կը զգայ դեռատի մեքենավարին չոգիին չրջանը զեկավարելու կերպէն ու կ'ուզէ չնորհաւորել զայն: Պատանիին տեղը կը գտնէ մեքենայ մը, որ կը բանէր ինքնիրեն, իսկ անոր մեքենավարը զբաղած էր դուրսը, իր տարեկիցներուն հետ խաղալով: Փոթըր միաժամանակ երկու տարբեր տեղ գտնուելու կարողութեան տէր չէր· միայն, հինգալի խմաութիւնեամբ առաւանի կտորով մը իրարու կապած էր ծորակներն ու մեքենային ճոճանակները:

Պատմութիւնը աւելին չըսեր, թէ իրեն համար ի՛նչ արդիւնք ունեցաւ այս արարքը: Սակայն որոշ է որ պատանին խաղալու սիրոյն հնարած էր պարաններու չոգին հակակչռող դրութիւն մը, որ կը զործածուի մինչեւ այսօր:

LIVRES REÇUS

LA FONTAINE D'HEGHNAR

roman arménien (Հեղնար աղբիւր)

Version française Lily Denis

Mkrtitch ARMEN

Actes Sud 1987.

ՇՈՒՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՄԱՐՍԻԼԻՑ. – Տէր եւ Տիկին Սթեֆէն Ստեփանեան, Պր. Հայկ Ստեփանեան, Պր. Արամ Շեխիկեան իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք ծաղկեպսակով, փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով, անձամբ թէ կը բարեւար մահացեալից եղան իրենց սուգին՝

ՏԻԿԻՆ ԺՈԶԻՖԻՆ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆԻ

կսկծալի մահուան առթիւ։

***

Ողբացեալին յիշատակին Պր. Հայկ Ստեփանեան եւ Արամ Շեխիկեան հազարական Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Պր. Բենիամին Ճիհանչահեան հետեւ – եալ նուէրները ղրած է իր կնոջ՝ եղիսաբէթի մահուան 2–րդ տարելիցին առթիւ՝ 200 Ֆր. Լիբանանի զպրոցականներուն, 200 Ֆր. Վիէնի Կապոյտ Խաչի զպրոցին եւ 200 Ֆր. «Յառաջ»ին։

«ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Ամանորի առթիւ, Մարտիկ Տակառեան մէկ տարեկան «Յառաջ» կը նուիրէ իր քրոջ՝ Տիկին Սաթենիկ Ֆիրէնկիւլեանի։

Կ. Ս. Մ.

ԿՐԹԱԹՈՇԱԿԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

1987 – 1988 *տարեշրջանի հարցաքննութիւնները սկսնելու համար, կրթաթոշակի թեկնածուներէն կը խնդրուի դրաւոր կերպով դիմել մինչեւ Յունուարի վերջը։*

LES ANCIENS DU LYCEE GUETRONAGAN
8, Galerie Montmartre - 75002 PARIS

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պօմոնի Նայիլի մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները, Շաբաթ, Յունուար 20, ժամը 14·30–ին տեղւոյն եկեղեցւոյ կից՝ սրահին մէջ։

ՇՈՒՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Աբչակ Ջամալեան մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ առացած է Տիկին Թադուհի Օհանեանէ 220 Ֆ. իր ամուսնոյն մահուան 22–րդ տարելիցին առթիւ։ Տէր եւ Տիկին Ժամկոչեանէ 200 Ֆ. փոխան ծաղկեպսակի՝ Ժիրայր Պառաւեանի մահուան առթիւ։

A la demande
de sa clientèle

LE RESTAURANT
CAUCASE

à

ISSY-LES-MOULINEAUX

ajoute une troisième soirée
avec

MARTEN YORGANTZ
ET SON ORCHESTRE

LE SAMEDI 23 JANVIER

Réservation : 46 - 38 - 96 - 30

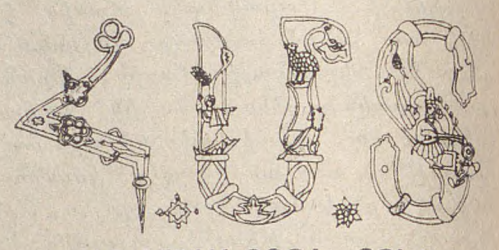
Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՓՈՓՐԻԿՆԵՐՈՒ ՓՈՆԴԻՆ

Ա. ՅԱՆԿԻ ՎԵՐՋԻՆ ՄԱՍ

Տրզատ Ագանեան, Փէ – Էմ – Ա. հազարական, Տրզատ Տէր – Պօղոսեան, Վահէ Շահինեան, Տիկին Վարդուհի Մուսայեան, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Արթինեան 500–ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Միշէլ Տէրվիչեան, Ֆր. Ֆէյսթ, Օր. Ա. Շահպազեան 300–ական Ֆ., Տիկին Մարկրիթ Միսաքեան 250 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Պիւլպիւլեան Ֆուշէ, Օր. Սոնիա Նիկողոսեան, Տէր եւ Տիկին Էմմանիւէլ Պօյաճեան, Տէր եւ Տիկին Թ. Աբիսեան, Տէր եւ Տիկին Վահէ Հէքիմեան, Տէր եւ Տիկին Արթիւր Սինանեան 200–ական Ֆ., Տէր եւ Տիկին Փիէր Վարդանեան 150 Ֆր., Օր. Ռ. Մորչէլ, Տիկին Վ. Զալըքեան 100–ական Ֆր.։

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
DE DECINES
15, rue du 24 Avril 1915 — 69150 Decines

Le Samedi 23 Janvier

Stage de littérature arménienne

Sujet : Eghia et la littérature subjective
Conférencier : KRIKOR BELEDIAN
à la Maison de la Culture Arménienne
de Décines
de 14h à 18h

Frais de participation : 60 Frs. la séance

THEATRE ARMENIEN
KISSANI
présente
au profit de l'Ecole TEBROTZASSERE

Expédition
sur Ararat - 1987

DIAPORAMA
au YAN'S CLUB
5, ave. Reille — 75014 PARIS
TEL. : 45 - 89 - 20 - 48
Le Vendredi 22 janvier à 20h30 précises

LE TRIPTYQUE
Président-Fondateur : P. D'ARQUENNES

VENDREDI 22 JANVIER A 20 H 30

SALLE ROSSINI
6, rue Drouot — Paris IXe
(Mairie du IXe — Métro : Richelieu-Drouot)

CHOPIN - LISZT
KHATCHATURIAN
BABADJANIAN

par

HUGUETTE
AGEDERIAN
HEINTZELMANN

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

ՄԵԾԱՐԱՆՔԻ ԵՐԵԿՈՑԹ
ԵՐԳԱՀԱՆ եւ ԽՄԲԱՎԱՐ

ԳՈՒՐԳԷՆ ԱԼԷՄՇԱՀ

ՄԱՀՈՒԱՆ ՔԱՌԱՄԱՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻԻ

կը բանախօսէ՝

ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆ

ԵՐԳԱՀԱՆ, ԽՄԲԱՎԱՐ՝ ՍԻՓԱՆ–ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳԱԶԱԽՈՒՄԲԻ

Ուրբաթ, Յունուար 22, ժամը 21–ին

- *Գ. Ալէմշահի կենսագրական դիծերը, իր գործին վերլուծումը եւ իր դործերէն ունկնդրութիւններ*
- *Հայկական երաժշտութեան զեղագիտական սկզբունքներուն առընչուող հարցեր։*

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE
12-14, rue Saint Bazile — 13001 MARSEILLE

— ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ —

ՓԱՐԻԶ

կազմակերպութեամբ՝
Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի փարիզեան շրջանի 8 մասնաճիւղերուն
եւ Շրջանային Վարչութեան
Կիրակի, Յունուար 17, կէսօրէ ետք ժամը 3–էն սկսեալ,
Լէոփոլտ Պելլան սրահին մէջ
17, rue Léopold Bellan — 75002 PARIS

Գեղարուեստական յայտագիրը՝ Կապոյտ Խաչի զպրոցներու աշակերտութեան կողմէ։
Մինչկատակ՝ կատարողութեամբ «Escale Rosemary» խումբին։
Կաղանդ Պապան՝ իր անակնկալներու տոպրակով։
Բոլոր մանուկները հրաւիրուած են։

La Section d'Alfortville de la Croix Bleue des Arméniens de France, met à la disposition des enfants un car pour se rendre à l'Arbre de Noël de l'Association à Paris, le dmainche 17 janvier. Le car partira de la Place Carnot à 14 heures. Le retour aura lieu vers 19 heures.

ՄԱՐՍԷՅԼ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Մարսէյլի չորս մասնաճիւղերը կը ծանուցանեն թէ Կիրակի, Յունուար 24, ժամը 15–ին «Մանուկներու Օր» կը տօնուի Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ 12-14, rue Saint Bazile։

Կը հրաւիրուին քաղաքի բոլոր զպրոցներուն աշակերտները տօնածառին շուրջ։

Meubles
Ghazarian

4.000 m² de mobiliers
présentés en ambiance

Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ
19
MARDI
19 JANVIER
1988

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: (1) 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

63ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.664
Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN
63e ANNÉE — No 16.664

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՀԱՄԱԽՄԲՈՒՄ, ՃԻԳ ՀԱՄԱԿԱՄՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՓԱՌԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆ

ՇԻՐԱՔԻ ԾՐԱԳԻՐԸ. —

Ինչպէս յայտարարած էր, Շիրաք կարճ ելոյթով մը, Շաբաթ օր, յայտնեց թէ թեկնածու է Հանրապետութեան Նախագահութեան: Անակնկալ մը չէր, անշուշտ եւ նկատելով հանդերձ թէ առաջին անգամ չէ որ կօլիստներու պարագլուխը թեկնածու է ղերազոյն պաշտօնին, հարկ է նաեւ չմոռնալ որ նախորդ անգամ իր թեկնածութիւնը կը ձգտէր զլխաւորաբար ուրիշին ընտրութիւնը խանգարելու:

Շիրաքի համար, իր կառավարութեան մօտ երկու տարուան հաշուեկշիռը դրական է: Ուրեմն, պէտք է չարունակէ աւելի լաւ պայմաններու մէջ, այսինքն համակեցութենէն դուրս: Իր ծրագիրը կը կեդրոնանայ չորս թեմաներու վրայ՝ համախմբում, ճիգ, համակամութիւն, փառասիրութիւն ծառայելու համար Ցըբանացիներուն եւ Ցրանսայի:

× Շաբաթավերջը նպաստաւոր եղաւ ոչ թէ Շիրաքի, այլ՝ Պառի, հակառակ անոր որ Լիոնի երեսփոխանը դեռ չէ ղրած իր թեկնածութիւնը (հաւանական կը նկատուի որ դնէ Փետրուար 8-ին):

Պառի զօրավիգ են ՍԷ – ՏԷ – ԷՍ–ը (կեդրոն), ՓԷ – ԷՄ – ՏԷ–ն (Սոսիալ – դեմոկրատ), արմատականներու Ռիւ ոը, Վալուայի թեւը, Փերսփեճթիւ է ռէալիթէ չարժումը: Ժիսքար տ'Էսթէն չուզեր իր ընտրութիւնը յայտնել իր երկու նախարարապետերէն մէկուն հանդէպ:

Հանրապետութեան նախկին նախագահը կը զոհանայ ըսելով. — «ԻԻ – ՏԷ – ԷՖ–ը ընտանիքս է, մեծամասնութիւնը՝ բանակավայրս»: Կ'ուզէ մնալ, ինչ որ կը յայտարարէ թէ է՛. մեծամասնութեան միասնականութեան ախոյեանը, չեչտելով թէ դաղափարական տարբերութիւն չկայ ԻԻ – ՏԷ – ԷՖ–ին եւ ԷՌ – ՓԷ – ԷՌ–ին միջեւ: Քուէարկութեան դաղտնապահութիւնը ոգեկոչելով, չի յայտներ թէ որո՞ւ պիտի տայ իր ձայնը, բայց եւ այնպէս իր յիշողութիւնը տեղը ըլլալով հասանական չէ որ Շիրաքի տայ իր քուէն:

Երկուշաբթի առաւօտ, նախարար Մատըլէն յայտնեց թէ հանրապետական կուսակցութիւնը ՓԷ — ԷՌ, զօրավիգ է Պառի: Հետաքրքրականն այն է որ Շաբաթ օր Շիրաք իր թեկնածութիւնը ղրաւ, ինչ որ ծառայեց Պառի: Գրեթէ հակառակն է, որ Շաբաթ իրիկուընէ ի վեր կուսակցութիւններ եւ խմբակցութիւններ յայտնեն թէ զօրավիգ են Պառի, որ չէ ղրած իր թեկնածութիւնը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆՈՊԵԼԵԱՆ 75 դափնեկիրներ, չորս օրուան համար Փարիզ հրաւիրուեցան մտքերու փոխանակութեան համար մարդկութեան մեծ հարցերու չուրջ, ԻԱ. դարու նախօրեակին: Անշահախնդիր այս նախաձեռնութիւնը կը պատկանի խաղաղութեան նոպէլ մրցանակաւոր՝ Էլի Վիզէլի եւ Նախագահ Միթերանի: Բաժնուած հինգ խումբերու — մարդկային իրաւունք, խաղաղութիւն եւ ապագինում, բարգաւաճում, մշակոյթ եւ ընկերութիւն, դիտո-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՄԱՄՈՒԼ

«LE MONDE»

PIERRES ET FOI D'ARMÉNIE

Այս խորագրին տակ, «Մոնտ»ի ձեռնհաս աշխատակցուհին՝ Միշէլ Շամփընուա (ծագումով Հայ մօրը կողմէ) խիստ չահեկան յօդուած մը նուիրած է հայկական ճարտարապետութեան եւ Հայաստանի, երկու ամբողջ էջերու երկայնքին, թերթին Յունուար 16-ի թիւին մէջ: Նկարներով եւ քարտէզով մը զարդարուած, առանձին ծանօթութիւններ կան նաեւ Երեւանի, էջմիածնի վրայ:

***

«L'EXPRESS»

LA FONTAINE D'HEGHNAR

MKRTITCH ARMEN

«Էքսփրէս» չաբաթաթերթի վերջին թիւին մէջ, Յունուար 15 / 21, Ցրանսուազ Կպենաքիս որ հրատարակուած հատորներու նուիրուած իր քրոնիքին մէջ անդրադարձած է Չեղնար ագբիւրի, որու Ցրանսերէն թարգմանութիւնը վերջերս լոյս տեսաւ Աքթ Սիւտ հրատարակչական-նէն: Մտորեւ իր դրութիւնը. –

LA FONTAINE D'HEGHNAR
Mkrtitch Armen

L'histoire : celle, folle, déraisonnable et sublime, d'une femme arménienne qui, certains soirs, se déguise en Turque pour aller rejoindre son jeune amant, Varos, dans une maison hantée. Son mari est fontainier : il discipline l'eau sauvage jusqu'à ce quelle coule, domptée, des fontaines qu'il érige. Un sage. Un rigoureux. Mais le hasard (les dieux ?) fait qu'il entrera dans la maison hantée... et que le cœur de sa femme s'arrêtera de battre. Fou de douleur, il construira alors à cet emplacement sa plus belle fontaine. Mais dès qu'une femme s'en approchera, cette fontaine se tarira ! Car «l'épouse n'est source que pour son mari. Nul autre ne peut s'y abreuver». (Voilà... voilà...)

Ce qu'il faut en dire : que cette légende arménienne est égale en beauté — et en rigidité essentielle ! — à notre «Tristan et Iseut». L'auteur, arménien, né en 1905 d'un peuple massacré, génocidé s'il en est, est mort en URSS en 1972. «La Fontaine d'Heghnar» y est considérée comme un chef-d'œuvre, et pour nous il y a émerveillement à lire ce texte enchanteur, absolument différent de tout ce que nous créons, fabriquons et consommons dans nos contrées (caviar et brouet mêlés), et c'est si rare qu'il serait bien sot de notre part de ne pas boire à cette fontaine sous prétexte que «non merci, nous, ici, nous n'écrivons pas de cette manière» !

Ce qu'il ne faut surtout pas en dire: «Quoi c'est encore votre goût du folklore, des matériaux bruts, à l'état primaire, qui vous revient?» Non, le folklore est de nos jours trop souvent faisandé. Mais le retour aux sources vous fait-il vraiment si peur, vous désarçonne-t-il, vous inquiète-t-il tant ?

FRANÇOISE XENAKIS

***

Տիկին Կպենաքիս կը գրէ թէ Չեղնար ագբիւր գլուխ գործոց մը նկատուած է

ՄԱՀ

ՍԻՆ ՄԱՓՊՐԱՅՏԻ

ՄԱՍ ԿԸ ԿԱԶՄԷՐ
ՀԱՅԵՐՈՒ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ
ՃԱՆՉՑՈՂ
ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐՈՒ ՄՆԱՑՈՒՆ
ԴԱՏԱՐԱՆԻՆ

Փաստաբան, Իրլանտայի Արտաքին նախկին նախարար, հիմնադիր Էմնըսթի Ինթերնէյշընըլի եւ Խաղաղութեան Նոպէլ մրցանակի դափնեկիր, Սին Մաքպրայտ մեռաւ Տըպլինի, 83 տարեկանին:

1974-ին է որ Մաքպրայտ կը ստանար Նոպէլ մրցանակը, նախապէս, 40 տարի առաջ, սպայակոյտի պետն եղած էր ԻՌԱ-ի եւ իբրեւ «ահաբեկիչ» մատնուած անոնց կողմէ, որոնք իր կողքին պայքարած էին Իրլանտայի անկախութեան համար:

Ծնած էր աքսորի մէջ, 1904-ին, մայրը Փարիզ ապաստանած ըլլալով: Հայրը, մինչեւ իսկ կռուած էր Անգլիացիներու դէմ պոէռներու կողքին, Հարաւի – Ափրիկէ: 12 տարեկան է միայն, երբ հայրը կը դնդակահարուի, 1916-ի Տըպլինի զաւակուան ապստամբութեան առեն, 14 տարեկան է, երբ ինք ալ կը բանտարկուի, 16 տարեկանին ենթասպայ է իրլանտական հանրապետական բանակին (ԻՌԱ) մէջ: Օրինաւոր ճամբու մէջ կը մնայ 1937-ին: 1948-ին Արտաքին նախարար է եւ չեզոքապաշտութեան ախոյեան: Կը յաջողի իր երկիրը դուրս պահել Օ-ԹԱՆ-էն: Օժանդակած է Եւրոպայի Խորհուրդի և Եւրոպայի մարդկային իրաւանց պայմանագրութեան պատրաստութեան: 1961-ին հիմնադիրներէն մէկն է Էմնըսթի Ինթերնէյշընըլի: 1973-էն 76 ՄԱԿ-ի ընդհ. քարտուղարին կողքը է: Եւ, բացառիկ պարագայ, Նոպէլէն երեք տարի ետք, 1977-ին կը ստանայ Խաղաղութեան Լենին մրցանակը:

Հուսկ, յիշենք թէ Սին Մաքպրայտ մաս կը կազմէր ժողովուրդներու մնայուն դատարանին, որ 1984, Ապրիլ 13 / 16 Փարիզի մէջ, քննեց Հայերու ցեղասպանութիւնը, ձեռնհաս անձնաւորութեանց վկայութիւններու լոյսին տակ եւ տուաւ վճիռը՝ Հայերու դէմ գործուած ոճիրը ցեղասպանութիւն էր:

Արհրդային Միութեան մէջ: Ինչ որ ճիշդ է, այսօ՛ր: Դժբախտաբար չի յիշուիր հատորին փոքրիկ նախաբանին մէջ կամ կողքին վրայ որ միշտ այդպէս չէ եղած եւ Մկրտիչ Արմէն աքսորուած է եւ արգելափակման կայաններու լեղին ճաշակած տարիներ այս հատորին իսկ պատճառաւ: Արդարեւ 1937 Ապրիլ 23-ի, երեւանի «Գրական Թերթ»ը կ'արձագանգէ Գրողներու Միութեան այն տխրահռչակ նիստերուն, ուր «դատուեցան» վաւերական գրագէտներ, ի շարս որոնց Մկրտիչ Արմէն: Նիստին այս բաժինը, կը նկարագրուի ասպէս. – «Մկրտիչ Արմէն յամառօրէն պնդում է որ իր ստեղծագործութիւնների մէջ բացի «երեւան» վէպից սխալներ չունի եւ կտրականապէս մերժում է որեւէ սխալ «Հեղնար Աղբիւր»ի մէջ»:

Բայց երբ չատ կը դատապարտուի վէպին «ռէակցիոն ռոմանտիզմ»ը, հեղինակը «կը ստիպուի գիտակցիլ լիռվին իր սխալների բնոյթը»:

Մկրտիչ Արմէն, այն քիչերէն է, որ ողջ վերադարձաւ աքսորէն եւ կրցաւ տեսնել իր վէպին վերհրատարակութիւնը 1955ին, Հայպետհրատի կողմէ:

Այս վէպը լոյս տեսած է «Ցառաջ»ի մէջ որպէս թերթօն 1972 Ապրիլ 13-էն Յունիս 1: Աւելցնենք թէ Ցրանսերէն թարգմանութիւնը, որ յաջող է, եղած է ուսերէնէ եւ ոչ բնագրէն:

ԼՈՒՍԱՆՑԻՒ ՎՐԱՑ

ՊԱՐՍԿԱԿԱՆ ԴԱՍԸ

Ժողովուրդներու նկարագիրը, խառնուածքը կը բնորոշուի օրքան նուաճումներով, նոյնքան եւս անոնց ապրած ճգնաժամերու ընթացքին: Ցաճախ կը կրկնենք թէ փոքր ժողովուրդներու ճակատագիրը կը գծուի մեծերու չահերուն համաձայն. այս իրողութիւնը բոլոր փոքր ժողովուրդներուն համազօր ըլլալով հանդերձ, անոնց մօտ չունենար նոյն անդրադարձումները: Ու այդ անդրադարձը ձեւ, բնոյթ կը ստանայ ժողովուրդին խառնուածքին տիրական դիծերով:

Ցրանսայէն արտաքսուած Պարսիկներու պարագան վերջերս այս մարզի յատկանշական օրինակի մը պատճառ դարձաւ: Ահաբեկչական գործունէութեամբ ամբաստանուած տասնեակ մը պարսիկ երիտասարդներ Կապոն ղրկուեցան Ցրանսա. կառավարութեան որոշումով: Այս որոշումն ու կիրարկումը անարդար նկատուեցաւ ու խստիւ քննադատուեցաւ անոնց մօտիկ շրջանակին կողմէ: Բռնադատքի դատապարտուած իրենց ազգակիցներուն զօրավիդ կանդնելու, անոնց վերադարձը ապահովելու վճռակամութեամբ անոնք գործի լծուեցան:

Ամբ մը վտարանդիներ էին իրենք եւս, իրենց երկրի անմարդկային վարչաձեւէն խոյս տուած ու ապաստանած հիւրընկալ զանազան երկիրներ՝ Միացեալ – Նահանգներ, Ցրանսա, Անգլիա եւայլն: Ըրին ամէն բան որ կարելի էր տուեալ պայմաններուն մէջ, ամբ առին դեսպանատուներու, ապաստանեալներու գրասենեակներու դուռները, բողոքեցին, դիմեցին պատկան իշխանութիւններու, թռուցիկներ բաժնեցին:

Ու այս բոլորին մէջ ինչ որ թերեւս ամէնէն ազդեցիկը եղաւ, անոնց ձեռնարկած հացադուլն էր: Մեծ մայրաքաղաքներու մէջ երիտասարդներ ու երիտասարդուհիներ անով յաճախ տեղ ունեցան լրատուիւններու հաղորդումներուն մէջ, խօսեցնելով իրենց տարագրուածներուն, գործուած անարդարութեան մասին. այսպէս, անոնք թոյլ չտուին որ բազմութիւններ մոռնան իրենց հարցը: Հացադուլը լման ամիս մը տեւեց. օրէ – օր հիւծող այս երիտասարդները մերժեցին որեւէ բժշկական խնամք, հակառակ որ իրենցմէ ոմանց վիճակը մտահոգիչ բնոյթ ստացած էր. հաստատակամ չրտունակեցին լուռ բողոքել, մինչեւ որ վերջապէս հասան իրենց նպատակին:

Այնուչտ կարելի չէ պնդել թէ խումբ մը երիտասարդի հացադուլը փոխել տուաւ պետական գործընթացը. ո՛չ: Այդ չարժումը կրնար նոյնիսկ իրենցմէ քանի մը հոգիի կեանքը արժել ու տարագրուածները կը մնային միշտ աքսորավայրը, եթէ քաղաքական ո՛վ գիտէ ինչ – ինչ ազդակներ դեր չխաղային բաղձալի կարգադրութեան համար:

Ու պատահարին բազմաթիւ այլ եւ այլ մեկնաբանութիւններուն մէջ հաւանաբար չատ քիչեր միայն անդրադառնան այն դասին, զոր տուին – առնել գիտցողին – Պարսիկ երիտասարդները, իրենց մղած հաւատաւորի պայքարով:

Այդ քիչերուն մաս կը կազմե՞նք արդեօք մենք, որ ընդհանրապէս չատ սովոր չենք դաս առնողի դերին: Մենք՝ որ սակայն միւս կողմէ ոչ թէ անարդարօրէն աքսորուած 10 – 15 երիտասարդ, այլ՝ ամբողջ ժողովուրդ մը ունինք հայրենի հողին վրայ իսկ իր գոյութեան սպառնացող այլազան վտանգներու մօտիկ դրբացնութեան դատապարտուած: Մեծ մայրաքաղաքներու մէջ աւելի բազմութիւն ենք, աւելի հին, քան՝ Պարսիկները սակայն մինչեւ այսօր գրելէ, խօսելէ, դասախօսելէ, միութիւն կազմելէ – այսինքն մենք ըսել մենք լսելէ – զատ ի՞նչ ըրինք Հայաստանի ներկայ ճգնաժամին համար:

Պիտի կրնա՞նք միշտ համոզումով պնդել թէ դաս առնելու պէտք չունինք ասկէ անկէ:

Ա. Թ.

ՄԱՀՈՒԱՆ 100–ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻԻ

ԳՐԻԳՈՐ ՕՏԵԱՆ
(1834 - 1887)
ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԳՈՐԾԻՉԸ (*)

Մեծ ախտրականիհ գաղտնիքը

Գրեց՝ Ա. ՊԷՅԼԷՐԵԱՆ
(Պատ. Գիտ. Տոքթէօր)

Մօտաւորապէս չորս ամիս առաջ լրացաւ նախորդ դարու պոլսահայ ազգային կեանքի երեւելի դէմքերէն Հմուտ մտաւորական, հրապարակագիր եւ նա մանաւանդ հայկական հարցի ծագումին եւ միջազգայնացումին դիմաւոր պատասխանատուներէն, Բարձրագոյն Դրան երկարամեայ պաշտօնեայ՝ Գրիգոր Օտեանի մահուան հարիւրամեակը: Այս առթիւ, 1987, Հոկտեմբեր 18, Կիրակի առաւօտ Փարիզի Մայր եկեղեցին, հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուեցաւ ի յիշատակ՝ Օտեանի մահուան հարիւրամեակին, ինչպէս նաեւ ազգային հերոս զօրավար Անդրանիկի մահուան վաթսունամեակին, որ դրեթէ նոյն օրերուն կը զուգադիպի: Նոյն օրը, ցերեկէ յետոյ, ի ներկայութեան Փարիզի Հայոց առաջնորդ՝ Գիւտ Եպիսկոպոս Նազդալեանի, Դաւիթ Եպիսկոպոս Սահակեանի, Ժիրայր Վրդ. Թաշճեանի, Զաւէն Վրդ. Աճէտրեանի եւ Աւետիս Քհնյ. Պալըզեանի, այդ տրուեցաւ զօրավար Անդրանիկի յուշարձանին եւ Գրիգոր Օտեանի Փէր - Լաշէզի նոր գերեզմանոյ շիրիմին:

Արդի աշխարհաբարի Ջեմ պաշտպան եւ կազմակերպողներէն մին, ինչպէս՝ Հայր Սիմէոն Երեմեան կը յիշէ իր Ազգային Դէմքեր (Վենետիկ, 1914), Ե. հատորին մէջ, Գրիգոր Օտեանի «Ազգային Սահմանադրութեան» պատրաստութեան մէջ կատարած դերը եթէ առաւել կամ նուազ ծանօթ է, այլ դրեթէ անծանօթ մնացած է իր դիւանագիտական ասպարէզը, ըլլայ ան ազգային հարցի առընչութեամբ թէ իր ժամանակին Օսմանեան կայսրութեան քաղաքական իրադարձութիւններու մէջ առանձնած պատասխանատուութիւններու կապակցութեամբ: Յարդ Օտեանի մասին դրոշ հեղինակները, մին – միւսէն ընդօրինակած ըլլալով, նոյն կերպով կը մեկնաբանեն անոր 1880–ին Պոլսէն վերջնական մեկնումը: Անոնք Օտեանի «փախուստը» կը վերագրեն Միհրաթ փաշայի ձերբակալութեան: Այս պարզ ենթադրութիւն մըն է որ, թէեւ անհիմն, ճշմարտութեան փոքր բաժին մը ունի: Մեր մօտ երեսնամեայ պատմագիտական պրպտումներու ընթացքին, առաջին մէկ օրէն իսկ, Օտեանի դիւանագիտական ասպարէզի գործունէութեան մասին հետաքրքրուած ըլլալով, այսօր մեր ձեռքին տակ ունինք բաւական ճոխ եւ հետաքրքրական փաստաթուղթերու հաւաքածոյ մը: Մեր այժմու յօդուածաշարքով կ'ուզենք Օտեանը իր քաղաքական եւ հանրային գործիչ «Յառաջ»ի ընթերցողներուն ներկայացնել: Ինչպէս որ խորագրէն կարելի է կռահել, մեծ աքսորականին Պոլսէն բաժանումին գաղտնի ծալքերը, որոնք թէեւ յոյժ կարեւոր, ցարդ անյայտ մնացած են:

Մեր այս յօդուածաշարքը ցոյց պիտի տայ թէ Օտեանի կենսագրութիւնը որքան սերտօրէն կապուած էր նաեւ իր ժամանակի քաղաքական անցուդարձերու եւ դէպքերու զարգացումին հետ:

**

ՕՏԵԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԻՆ

Գրիգոր Օտեան բազմանդամ ընտանիքի մը կը պատկանէր: Երեք քոյր եւ երեք եղբայր էին, որոնց մէկիկը էր Գրիգոր Սիսակ: Ան ծնած էր 1834 Դեկտեմբեր 8–ին Պոլսոյ արուարձաններէն ասիական ափին վրայ գտնուող, աւելի քան 15 տարիներ, Ազգային Ժողովի ամենակարկառուն, աւելի պատկառելիներէն մին եղաւ: Ան ոչ թէ միայն իր խոհուն դատողութեամբ եւ պերճախօսութեամբ Ազգ. Ժողովի բեմէն փայլեցաւ, այլեւ մանաւանդ իր փորձառուութեան եւ յարաբերութիւններուն շնորհիւ, զարթօնքի շրջանի թրքահայ ազգային կեանքին ուղղութիւն տուաւ:

Կ'արժէ հոս յիշել թէ, յունական ապըստամբութիւններէն յետոյ է միայն որ հայերը Բ. Դրան, նա մանաւանդ արտաքին յարաբերութիւններու զանազան բաժիններուն մէջ, պատասխանատու պաշտօններու կոչուիլ սկսան: Հայերու դիրքը եւ ազդեցութիւնը Պոլսոյ մէջ մանաւանդ Ալի փաշայի օրով ալ աւելի զօրացաւ ինչ որ ազգայնամոլ մահմետականներու նախանձը գրգռեց: Ծանօթ է թէ երիտթուրքերու իշխանութեան գլուխ գալէ յետոյ Հրեաներն ալ Հայերու տեղերը գրաւել սկսան:

«Ազգային Սահմանադրութեան» արեւմտահայ կեանքին մէջ կատարած դերին մասին հոս պիտի չխօսինք: Հետաքրքիր ընթերցողին կը թելադրենք մտաւորական ճարտարապետ՝ Տիգրան Համեանի լաւ եւ խնամքով պատրաստուած ու մեկնաբանուած յօդուածաշարքը ընթերցել որ վերջերս «Յառաջ»ի սիւնակներուն մէջ լոյս տեսաւ (3):

Գրիգոր Օտեան, անցեալ դարու 50–ական թուականներու վերջին կէսէն սկսեալ Պոլսոյ ամէն յառաջդիմական շարժումներու մասնակցեցաւ: 1858–ին, երբ թէ Պոլսոյ եւ թէ դաւառներու մէջ ուսում չամբելու նպատակաւ «Բաժանորդական Ընկերութիւնը» կազմուեցաւ, Օտեան իբր հիմնադիրներէն մին գործակցեցաւ: 1860–ին, երբ «Հայ Բարեսիրական Ընկերութիւնը» հիմնուեցաւ կրկին Օտեան՝ իբր հիմնադիր, առաջին գծի վրայ կուգայ (4): Այս ընկերութեան նպատակը եւս երիտասարդութեան մէջ ուսում տարածել էր: Գրիգոր Օտեան պոլսահայ ազգային կեանքի սիւներէն մին ըլլալէ զատ, տեղական մամուլին ալ կ'աշխատակցէր: Մանաւանդ Յարութիւն Սվաճեանի «Մեղու»ին մէջ անոր տարաբնոյթ յօդուածները, օրուան ընկերային պայմաններուն համաձայն խիստ յանդուգն են: Բայց եւ այնպէս, Օտեան ամէն բանէ առաջ կառավարութեան վստահութիւնը վայելող պաշտօնեայ մըն էր: Այդ թուականներուն (60–ական թուականներուն), Պալթանեան թերակղզին խառնուածիններու բոյն մը եղած էր: Խաղաղութիւնը, վերահաստատելու նպատակաւ, Բ. Դուռը Միհրաթ փաշան Դանուբ նահանգի կուսակալ կը կարգէր: Անոր օգնական կը նշանակուէր Գրիգոր Օտեան: Այնուհետեւ Օտեան երեք տարիներ Դանուբի կուսակալութեան «քաղաքական բաժնի անօքսնի» հանգամանքով, ժթ. դարու Օսմանեան կառավարութեան երեւելի պետական դէմք Միհրաթ փաշայի կողքին պաշտօնավարեց: Միհրաթ փաշա Օտեանի անկեղծ նկարագրէն եւ լաւ դատողութիւնէն այնքան տպաւորուեցաւ որ այնուհետեւ զայն իսկական բարեկամ մը նկատեց: Երկու անձերու բարեկամական կապը անխախտ մնաց, ճիշդ քսան տարի, մինչեւ Միհրաթի սպանութիւնը:

Մօտ չորս տարիներ Դանուբի կուսակալութեան մայրաքաղաք Ռուսճուքի իր պաշտօնը ձեռնհասօրէն կատարեց: Ան իր պաշտօնին բերումով, կուսակալութեան եւ օտար դիւանագիտական շրջանակներու փոխ – յարաբերութիւններու միջեւ գլխաւոր պատասխանատու անձը եղած էր: Թէ Օտեան որքա՞ն կրցաւ իր Ռուսճուքի պաշտօնէութեան ընթացքին ազդեցիկ դեր մը խաղալ, կ'արժէ հոս յիշել հետաքրքրական դէպք մը, որ մեր պատմագիտական պրպտումներու ընթացքին առուգելու առիթը ունեցանք: Ծանօթ է թէ, Օսմանեան կառավարութիւնը օտար բարեկամ ուժերուն մը համելի ըլլալու համար մերթ ընդ մերթ կ'ընէր, սա կամ նա պաշտօնեան, նոյնիսկ նահանգի մը կառավարիչը, պաշտօնանկ կ'ընէր կամ այլուր կը նշանակէր: Պատահեցաւ ալ որ, Օտեան դժգոհութիւն յայտնէր Բ. Դրան անգլիացի դիւանագէտի մը գործելակերպին մասին ու Ալի փաշայի կողմէ ղրկուած նամակով մը, Անգլիոյ Պոլսոյ դեսպան Սըր Հէնրի Պուլվըր զայն ուրիշ պաշտօնի մը կոչել տար:

Միհրաթ փաշա 1868–ի սկիզբին Պոլիս կը վերադառնար: Անոր հետ կը վերադառնար նաեւ Գրիգոր Օտեան: Այդ թուականներուն, Սուլթան Ապտիւլ Մէճիտի ժամանակէն իվեր Օսմանեան կայսրութիւնը արդիականացնելու համար կատարուած ճիգերը կը չարունակուէին: Մինչեւ դարերէն մնացած սուլթաններու քամահրելի կարգադրութիւնները քաջալերող վարչական կերպերուն վերջ տալու նպատակաւ, արեւմտեան վարչագիտութիւնէն ընդօրինակելով, պետական խորհուրդ (conseil d'Etat) մը կը ստեղծուէր որուն առաջին նախագահը կը նշանակուէր Միհրաթ փաշա: Ան չէր մոռնար, Պետական Խորհուրդի Ա. կագմին մէջ քանի մը ոչ – իսլամ օսմանահպատակներ ալ անդամ անուանել, որոնցմէ մին կ'ըլլար Օտեան:

Անցեալ դարու 60–ական թուականներու Հայերը Բ. Դրան, նա մանաւանդ արտաքին յարաբերութիւններու զանազան բաժիններուն մէջ, պատասխանատու պաշտօններու կոչուիլ սկսան: Հայերու դիրքը եւ ազդեցութիւնը Պոլսոյ մէջ մանաւանդ Ալի փաշայի օրով ալ աւելի զօրացաւ ինչ որ ազգայնամոլ մահմետականներու նախանձը գրգռեց: Ծանօթ է թէ երիտթուրքերու իշխանութեան գլուխ գալէ յետոյ Հրեաներն ալ Հայերու տեղերը գրաւել սկսան:

«Ազգային Սահմանադրութեան» արեւմտահայ կեանքին մէջ կատարած դերին մասին հոս պիտի չխօսինք: Հետաքրքիր ընթերցողին կը թելադրենք մտաւորական ճարտարապետ՝ Տիգրան Համեանի լաւ եւ խնամքով պատրաստուած ու մեկնաբանուած յօդուածաշարքը ընթերցել որ վերջերս «Յառաջ»ի սիւնակներուն մէջ լոյս տեսաւ (3):

Գրիգոր Օտեան, անցեալ դարու 50–ական թուականներու վերջին կէսէն սկսեալ Պոլսոյ ամէն յառաջդիմական շարժումներու մասնակցեցաւ: 1858–ին, երբ թէ Պոլսոյ եւ թէ դաւառներու մէջ ուսում չամբելու նպատակաւ «Բաժանորդական Ընկերութիւնը» կազմուեցաւ, Օտեան իբր հիմնադիրներէն մին գործակցեցաւ: 1860–ին, երբ «Հայ Բարեսիրական Ընկերութիւնը» հիմնուեցաւ կրկին Օտեան՝ իբր հիմնադիր, առաջին գծի վրայ կուգայ (4): Այս ընկերութեան նպատակը եւս երիտասարդութեան մէջ ուսում տարածել էր: Գրիգոր Օտեան պոլսահայ ազգային կեանքի սիւներէն մին ըլլալէ զատ, տեղական մամուլին ալ կ'աշխատակցէր: Մանաւանդ Յարութիւն Սվաճեանի «Մեղու»ին մէջ անոր տարաբնոյթ յօդուածները, օրուան ընկերային պայմաններուն համաձայն խիստ յանդուգն են: Բայց եւ այնպէս, Օտեան ամէն բանէ առաջ կառավարութեան վստահութիւնը վայելող պաշտօնեայ մըն էր: Այդ թուականներուն (60–ական թուականներուն), Պալթանեան թերակղզին խառնուածիններու բոյն մը եղած էր: Խաղաղութիւնը, վերահաստատելու նպատակաւ, Բ. Դուռը Միհրաթ փաշան Դանուբ նահանգի կուսակալ կը կարգէր: Անոր օգնական կը նշանակուէր Գրիգոր Օտեան: Այնուհետեւ Օտեան երեք տարիներ Դանուբի կուսակալութեան «քաղաքական բաժնի անօքսնի» հանգամանքով, ժթ. դարու Օսմանեան կառավարութեան երեւելի պետական դէմք Միհրաթ փաշայի կողքին պաշտօնավարեց: Միհրաթ փաշա Օտեանի անկեղծ նկարագրէն եւ լաւ դատողութիւնէն այնքան տպաւորուեցաւ որ այնուհետեւ զայն իսկական բարեկամ մը նկատեց: Երկու անձերու բարեկամական կապը անխախտ մնաց, ճիշդ քսան տարի, մինչեւ Միհրաթի սպանութիւնը:

Մօտ չորս տարիներ Դանուբի կուսակալութեան մայրաքաղաք Ռուսճուքի իր պաշտօնը ձեռնհասօրէն կատարեց: Ան իր պաշտօնին բերումով, կուսակալութեան եւ օտար դիւանագիտական շրջանակներու փոխ – յարաբերութիւններու միջեւ գլխաւոր պատասխանատու անձը եղած էր: Թէ Օտեան որքա՞ն կրցաւ իր Ռուսճուքի պաշտօնէութեան ընթացքին ազդեցիկ դեր մը խաղալ, կ'արժէ հոս յիշել հետաքրքրական դէպք մը, որ մեր պատմագիտական պրպտումներու ընթացքին առուգելու առիթը ունեցանք: Ծանօթ է թէ, Օսմանեան կառավարութիւնը օտար բարեկամ ուժերուն մը համելի ըլլալու համար մերթ ընդ մերթ կ'ընէր, սա կամ նա պաշտօնեան, նոյնիսկ նահանգի մը կառավարիչը, պաշտօնանկ կ'ընէր կամ այլուր կը նշանակէր: Պատահեցաւ ալ որ, Օտեան դժգոհութիւն յայտնէր Բ. Դրան անգլիացի դիւանագէտի մը գործելակերպին մասին ու Ալի փաշայի կողմէ ղրկուած նամակով մը, Անգլիոյ Պոլսոյ դեսպան Սըր Հէնրի Պուլվըր զայն ուրիշ պաշտօնի մը կոչել տար:

Միհրաթ փաշա 1868–ի սկիզբին Պոլիս կը վերադառնար: Անոր հետ կը վերադառնար նաեւ Գրիգոր Օտեան: Այդ թուականներուն, Սուլթան Ապտիւլ Մէճիտի ժամանակէն իվեր Օսմանեան կայսրութիւնը արդիականացնելու համար կատարուած ճիգերը կը չարունակուէին: Մինչեւ դարերէն մնացած սուլթաններու քամահրելի կարգադրութիւնները քաջալերող վարչական կերպերուն վերջ տալու նպատակաւ, արեւմտեան վարչագիտութիւնէն ընդօրինակելով, պետական խորհուրդ (conseil d'Etat) մը կը ստեղծուէր որուն առաջին նախագահը կը նշանակուէր Միհրաթ փաշա: Ան չէր մոռնար, Պետական Խորհուրդի Ա. կագմին մէջ քանի մը ոչ – իսլամ օսմանահպատակներ ալ անդամ անուանել, որոնցմէ մին կ'ըլլար Օտեան:

Անցեալ դարու 60–ական թուականներու վերջին տարիները Գրիգոր Օտեանի ապագային կեանքի մէջ ունեցած դերին մանրակրկիտ ընթերցումն է: Յաճախ ազգային Ժողովին առենապետ, ան է որ 1869–ին, Խրիմեան Հայրիկը, իբր անթափոր եւ թունդ հայրենասէր եկեղեցական, ազգին պատրիարք ըրաւ: Այս ընտրութեան արդիւնքը այն եղաւ որ, Խրիմեան Հայրիկ դաւառական հարստահարութիւններու խնդիրը, առաջին անգամ ըլլալով, Պոլսոյ Ազգային Ժողովի օրակարգին վրայ բերաւ: Օտեան այդ թուականներուն այնքան ժողովրդականութիւն կը վայելէր Պոլսոյ մէջ եւ այնքան վարկ պետական շրջանակներու մօտ որ երբ հակահաւնեան պայքարը լուծելու համար Բ. Դուռը յանձնախումբ մը կազմել որոշեց, Օտեան եւս, օրուան մեծ եպարքոս Հիւսէյին Ավնի փաշայի կողմէ այդ յանձնախումբին անդամ ընտրուեցաւ:

Խրիմեան Հայրիկ 1873–ին, իբր հետեւանք ժողովականներու հետ ունեցած տեւական բախտամներուն, հրաժարականը կը ներկայացնէր: Իր յաջորդը՝ Ներսէս Աբգեսիսկոպոս Վարժապետեան, 1874–ին է որ Պոլսոյ պատրիարքական գահը կը բազմէր: Թէեւ պահպանողական բայց աշխոյժ, Խրիմեանի յաջորդը նուազ հայրենասէր չէր: Ներսէսի քաղաքականութիւնը եղաւ, ինչպէս կրնք ակնկալել յետոյ պիտի խոստովանէր, ըլլալ հետեւեմ եւ ներկայացած առիթներէն օգտուիլ:

(Շար. 1)

(*) Այս յօդուածաշարքը համառօտուած է Օտեանի կենսագրութիւնը ներկայացնող մեր պատրաստած ընդարձակ մէկ ուսումնասիրութիւնէն Պատմագիտական Հանդէսին համար:

(1) Տե ս, Միհաս Ջերազ, *Հայկական Խնդիր*, Վենետիկ, 1917, էջ 10:

(2) Ինչ որ կը նշանակէ թէ մինչեւ այդ թուականը բոլոր օսմանահպատակները օրէնքի առջեւ նոյն իրաւունքները չէին վայելեր:

(3) «Յառաջ», Յունիս 23 – 26:

(4) Նայիրի 1980, Փետրուար 15–ի Յ. Ճ. Սիրունիի յօդուածը:

ԵԱՎՈՐՈՎ ԵԻ «ՀԱՅԵՐ» ՀՈՒՉԱԿԱՒԻՈՐ ԵՂԵՐԵՐԳԸ

■

Այս օրերուն պուլկար հասարակութիւնը կը նչէ անուանի բանաստեղծ, յեղափոխական, հայ ժողովուրդի մեծ բարեկամ Փէյօ Եավորովի ծննդեան 110–ամեակը: Եավորովի անունը նուիրական է հայ ժողովուրդի համար: Ան համաշխարհային դրականութեան մէջ այն ռահվիրաներէն է, որ «Հայեր» եղերերգով արտայայտեց իր անկեղծ, արտաքին, մարդասիրական վերաբերումը հայ ժողովուրդի հերոսական անցեալին ու դառն, ողբերգական վիճակի հանդէպ, ժթ. դարու վերջաւորութեան, երբ արիւնարբու սուլթան Ապտուլ Համիտ կ'իրագործէր իր վայրենի, մարդատեաց քաղաքականութիւնը Հայերու դէմ՝ 1894 – 1896 թուականներու ջարդը: «Հայեր» եղերերգը ոչ միայն գրուած է մեկ չունչով, մեծ զգայնումով, այլեւ գեղարուեստական բարձր վարպետութեամբ:

Փ. Եավորովի այս գործը հանդիսացաւ պուլկար քերթողութեան գոհարներէն մին, որմէ ետք հասարակութեան մէջ ընդհանրապէս եւ դրականութեան մէջ մասնաւորաբար, զօրացաւ հետաքրքրութիւնը դէպի հայ ժողովուրդը եւ անոր հին մշակոյթը: 1902–էն սկսեալ, պուլկար մամուլի եւ առանձին հրատարակութիւններու մէջ յաճախ լոյս տեսան հայ գրողներու գործերը:

Ի՞նչ հանգամանքներու մէջ բանաստեղծը գրեց «Հայեր» երկը:

Բանաստեղծին կենսագիրները, անոր գործերը ուսումնասիրողները, ինչպէս նաեւ Եավորովի բարեկամները կը վկայեն, որ ան տակաւին իր ծննդավայր Չիրփանի մէջ ծանօթութիւն հաստատած է 1894–ի թրքական հալածանքներէ փախած եւ Պուլկարիա ապաստան գտած Հայերու հետ: Նոյնիսկ Պլովդիւ, Գիմնազիոն յաճախած տեղն ան կապ ունեցած է Հայերու հետ:

1898–ին Եավորով կը նշանակուի

Սարալճա գիւղի հեռագրատան պետ։ Տեղւոյն կայարանը բաւական թիւով հայեր կ'աշխատէին իբրեւ բեռնակիրներ, որոնք հագիւ փրկուած էին Թրքական եաթաղանէն եւ ապրուստի ճարը դուռ հոս։ Այդ տարագիր Հայերը առաւօտէն մինչեւ գիշեր կ'աշխատէին, իսկ իրիկունը կը հաւաքուէին գիւնեատուն, որպէսզի իրենց տխուր երգերով թախիծը խեղդեն գինիի մէջ։ Յաճախ անոնց հետ էր երիտասարդ բանաստեղծը։

Կ. Տիմչեւ կը պատմէ հետեւեալ դէպքը, որ պատահած է Պոյչոզուլի գինետունը՝ 1898–ի ձմեռը. «Ամէն գիշեր հոն կը հաւաքուին Հայերը ու կը խմեն։ Ես եւ հեռագրատան պետը յաճախ հոն կերթայինք ձմեռը։ Հայերուն մէջ կար խուլ ծերուկ մը, զոր կը կոչէին Արթօ։ Գիշեր մը վաճառականներէն մին վիրաւորեց գինք։ Ծեր Հայը կատղած վազրի պէս ցատքեց անոր վրայ։ Կռուեցան ... երկար ատեն Արթօ մնաց առանձին սեղանի մը մօտ ու կուլար։ Կուլար ու կ'անիծէր իր անբախտ ճակատագիրը մեղի անհաս – կընալի լեզուով ... Քրաչոլով (Եավրով – Կ. Չ.) լուռ վճարեց անոր ու մեր հաշիւը։ Հետեւեալ օրը ան հեռագրատունը յուզուած ըսաւ ինծի. «Գիտե՞ս, ի–մացայ որ Արթոյի բոլոր հարազատները մորթուած են...»։

1899–ի ամառը բանաստեղծը ուղեւորութիւն կը ցուցարերէ դէպի Հայերու ճակատագիրը։ Սա. Քէօսեէ՝ անոր մտերիմ ընկերը, կը պատմէ թէ եավրով իր ազատ ժամերուն կ'այցելէր Հայերու խրճիթները, կը նստէր անոնց սեղաններուն չուրջ ու կը զրուցէր։ Անոր այս վարքը հաճելի չի թուիր տեղացի վաճառականներուն, որոնք Քէօսեէի միջոցով դիմադրութիւն կ'ընեն բանաստեղծին։ Իսկ Եավրով կը պատասխանէ.

– Ես ոչ ոքի թոյլ կուտամ խառնուիլ իմ գործերուս։ Այդ մասին այլեւս չխօսինք։

Ինչպէս կը տեսնուի, Փ. Եավրով Հայերու հետ հոգեկան մտերմութեան պահանջ կը զգայ եւ անոնց ողբերգութիւնը բանաստեղծին համար կը դառնայ անձնական վիշտ, գուցէ եւ զայրոյթ կամ ներքին բողոք։ Թերեւս այդ ժամանակ է, որ Եավրով մտածած է բանաստեղծութիւն մը նուիրել Հայերուն, անոր մէջ արտայայտելով այն բոլորը ինչ որ կը յուզէ իր ներաշխարհը։

Անակնկալ կերպով Եավրովը կը տեղափոխեն Անխիալօ (Փոմորիօ)։ Կանտեւ իր յուշերուն մէջ կը գրէ, թէ 1899 Դեկտեմբեր 24–ին, բանաստեղծը իրեն կարգացած է նոր գրուած «Հայեր» գործը, որ կը տպագրուի «Միսիլ» գրական հանդէսի 1900 թուականի 3 – 4–րդ թիւին մէջ։

Միւս կողմէ պէտք է նշել, որ Եավրով 1896 – 1899 թուականներուն գործօն կերպով կը մասնակցի քաղաքական կեանքին։ Ան կը կարդայ պուլկար մտաւորականը, ուր կը տպագրուէին նիւթեր Հայերու ջարդին մասին։ Աւելին՝ պուլկար սոցիալ – դեմոկրատ բանուորական կուսակցութեան պաշտօնաթերթ «Նովօ Վրէմէն» ոչ միայն կը նկարագրէր տեղի ունեցած զազանութիւնները, այլեւ կը բողոքէր անոնց դէմ։ Ցիշենք ծանօթ կուսակցական գործիչ ու հրապարակագիր Քրիստիւ Ռաքովսկիի յօդուածները Ջարդերուն մասին։ 1899 Դեկտեմբերին «Ռեֆորմի» թերթը իր թիւերուն մէջ կը տըպագրէ Բաֆֆիի «Ջալալեդդին» վիպակը։ Մամուլի մէջ լոյս կը տեսնեն նիւթեր ի պաշտպանութիւն Հայերուն, կը տպագրուին հայ գրողներէ կատարուած թարգմանութիւններ։ Անկասկած, այդ բոլորը կը տեղեկեն հանրային կարծիք մը հայ ժողովուրդի ցաւալի վիճակին մասին։ Սակայն այդ կարծիքին ամէնէն վառ ու ցայտուն արտայայտիչը հանդիսացաւ Փէյօ Եավրովի «Հայեր» եղերերգը։

«Հայեր»ը Ստեփան Հինտլեանի թարգմանութեամբ առաջին անգամ հայերէն տպագրուեցաւ 1909–ին Պոլսոյ «Շիրակ» թերթին մէջ։ Ապա հետեւեալ կը լոյս տեսնէ հրատարակուի «Հայաստան» (Սոֆիա, 1915 Ապրիլ 18), «Ճանթ» (Պալիս, 1918 Նոյեմբեր 16) թերթերուն մէջ, նոր թարգմանութեամբ Թէոդիկի «Տարեցոյց»ին (1926) եւ «Փառոս»ի (1923) մէջ։ 1947–ին Հրանտ Հրաշեան թարգմանութեամբ կը տպագրուի «Գրական Թերթ»ին մէջ, Երեւան։ Վերջին ժամանակներս «Հայեր»ը թարգմանուած է Սիլվա Կապուտիկեանի, Համօ Սահեանի եւ Գէորգ Էմինի կողմէ։

ԿԱՐՕ ՀԱՅՐԱՊԵՏԵԱՆ

«Երուանդ» հաբաթաթերթ

ԳԱՂԱՒԻՐ ԳԱՂԱՒԻՐ

Կ. ՊՈԼՍՈՅ բոլոր եկեղեցիներուն մէջ, Յունուար 6–ին, տօնուած է Ս. Ծնունդը։ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ պատարագած եւ քարոզած է Շնորհք Պատրիարք։ Կէսօրէ ետք, Պատրիարքարանի դահլիճին մէջ Շնորհք Պատրիարք ընդունած է համայնական մարմիններու ներկայացուցիչներու, հայ եւ օտար յարանուանութեանց պետերու եւ Պոլսոյ կուսակալին Ընորհաւորութիւնները։ Համայնական մարմիններու ներկայացուցիչներուն առջեւ խօսք առնելով Շնորհք Պատրիարք հրա – հանդած է, որ այն մարմինները՝ որոնք 1936–էն ետք սաստկացած կալուածներ կորսընցուցած են դատական որոշումներով, այդ կորսուած թղթածրարները յանձնեն Պատրիարքարան։ Ապա յաւնած է, թէ խստիւ պիտի գործադրուի Սիրոյ սեղանի վրայ օղի չգործածելու հրահանգը, քանի որ չատ տեղ տեսարաններ սկսած են պարզուիլ։ Շահան Եպիսկ. Սվաճեան խօսք առնելով թելադրած է, որ այսուհետեւ մատաղօրհնութեան հրաւիրագիրներուն վրայ ոչխարի նկար չտպագրուի, այլ՝ խաչ մը կամ ուրիշ պատկեր մը։ Մեսրոպ Եպիսկ. Մութաֆեան անդրադարձած է համայնական բախտաթիւ ցաւերու, նշելով որ հոգեւորականներու տպաւնակը կը չարունակուի, նոր հոգեւորական պատրաստելու գործը կը կաղայ։ «Ամառթոչակներու նոյն հանգստութիւնը պէտք է ապահովենք ուսուցիչներու համար» ըսած է Մեսրոպ Եպիսկոպոս եւ աւելցուցած. – «Մեր վարժարաններուն մէջ սղոց հայերէն սորվեցնող տարր չէ մնացած, նաեւ՝ կրօնք։ Միայն Թօփդաղիւլ վարժարանն է որ կրօնքի ու հայերէի դասախարակութեան հոգ կը տանի»։

***

ՍՊԱՀԱՆԻ Պաշկահէ Պարկ սրահին մէջ, Յունուար 3–ին, տեղի ունեցած է յուշի երեկոյթ մը, նուիրուած՝ նկարիչ Եսայի Շահիջանեանի։ Խօսք առած են Կորիւն Աբգ. Պապեան, Երեւանէն Արտաւազդ Բազումեան եւ Պարսիկ անձնաւորութիւններ անդրադառնալով արուեստագէտին կեանքին ու գործին։ Հանդէս եկած է Ս. Ամենափրկիչ վանքին երգչախումբը։

***

ԳԱՀԻՐԷի ամերիկեան համալսարանի «Ուալաս» սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 25ին, տեղի ունեցած է Հ. Բ. Ը. Մ.–ի «Կռունկ» երգչախումբին համերգը։ Յայտագիրը բաղկացած է կարա Մուրզայի, Կոմիտասի, Էդգար Յովհաննիսեանի, Մարտին Մազմանեանի, Գրիգոր Սիւնիի եւ այլ երգահաններու գործերէ։ Խումբին ղեկավարն է Հայկ Մարգիսեան։

ՀԱՆԳԻՍՏ ՀԱՄԱՅԵԱԿ ԽԶԿՐ. ՔՀՆՅ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆԻ

Հարաւային Ֆրանսայի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ կրօնական դասը կորսընցուց 1987–ի վերջին օրը, իր երիցագոյն անդամը՝ Համայեակ Խաչակիր քահանայ Համբարձումեան, Հոգեւոր հովիւ Սբրոց Թարգմանչաց Ս. Սահակ – Մեսրոպ եկեղեցւոյ։ Աառնչ մը ի վեր փոխադրուած էր Լա Սիոթայի հիւանդանոցի մը մէջ։

Յունուար 4–ին, կէսօրէ վերջ, հիւանդանոցի գիւնէն, կնքուած դագաղը եկաւ Սբրոց Թարգմանչաց Ս. Սահակ — Մեսրոպ եկեղեցին, ուր տեղի ունեցաւ թաղման կարգը նախագահութեամբ՝ Յակոբ Եպիսկոպոս Վարդանեանի եւ մասնակցութեամբ եկեղեցւոյ եւ շրջանի եկեղեցիներու հոգեւոր հովիւներուն։ Արարողութիւնը կատարուեցաւ ինչպէս մէկ ոմն աշխարհականի մը համար եւ ներկայ ժողովուրդը, որ հաւիւ եկեղեցին կը լեցնէր, չհակցաւ թէ ի՞նչու տեղի չունեցաւ պատարագ եւ վերջին օծում, ըստ աւանդութեանց։ Գուցէ օր մը կը հասկընայ։ Դամբանականները խօսեցան Եղիշէ Խաչակիր Ա. քահանայ Փանոսեան, Գրեգին Վարդապետ Պէքճեան եւ Յակոբ Եպիսկոպոս Վարդանեան որ նաեւ առաջ, թարգմանաբար, բովանդակութիւնը Գիւտ Եպիսկոպոս Նազպաշեանի կողմէ Ֆրանսերէն խմբագրուած եւ ղրկուած երկար հեռագիրի մը։ Ապա մարմինը փոխադրուեցաւ Սէն – Փիւլիէնի գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանին մէջ։

Աւազանի անունով Համբարձում, Հըմայեակ քահանայ ծնած է Իզմիթ, 1905–ին։ Մանուկ հասակին մէջ, ընտանիքով հինգած է տարագրութեան ճամբաները. անցած է Քոնիայէն եւ ապաստանած է Պոլիս։ Փոքր տարիքէն մտած է Եկեղեցւոյ ծիրը եւ Թրծուած եկեղեցականութեամբ։ Կանուխէն իր մէջ արթնցած է ծառայելու տենչը։ 1923–ին, եկած է Ֆրանսա եւ քանի մը ամիս Լիոն ապրելէ յետոյ, հաստատուած է Մարսէյլ։ Օժտուած գեղեցիկ ձայնով մը իր մասնակցութիւնը բերած է նորակազմ դաղութի զանազան դեղարուեստական ձեռնարկներուն։ 1930–ական Թուականներէ – րուն եղած է դպրապետ եւ կազմած է Դպրաց Դաս Սէն – Թերոմի Ս. Սահակ – Մեսրոպ եկեղեցւոյ մէջ։ Նոյնպէս, իր ջանքերով, երգչախումբ մը հիմնած է Սէն – Թ'Անիի մէջ, երբ անչուշտ դեռ պոյութիւն ունէր Հայկ. Քէմփը եւ ուր Հայերը կ'ապրէին համախմբուած։ Երկրորդ աշխարհամարտէն յետոյ, դպրապետութեան պաշտօն վարած է Սէն – Լուի Ս. Գէորգ Եկեղեցին, 1948–էն 1951, Բարգէն քահանայ Արսլանեանի հովուութեան օրով։ 1951–ին է որ ձեռնադրուած է քահանայ ձեռամբ՝ Խոդ Արք. Սլա – պահեանի, Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ համար ուր բոլորած է տասնըվինգ տարիներու չրջան մը։ Ապա, անցած է Սբրոց Թարգմանչաց Ս. Սահակ – Մեսրոպ Եկեղեցին, եւ հոն ծառայած։ Համայեակ քահանայ Համբարձումեան այցելու քահանայ էր նաեւ Լա – Սիոթայի Ս. Կարապետ Եկեղեցւոյ, որուն հասատանման մէջ ունի իր աշխատանքի բաժինը։ Արժանացած է նաեւ լանջախաչ կրելու պատուին։

Համայեակ քահանայ Համբարձումեան ոչ աստուածաբանութիւն ուսումնասիրած է, եւ ոչ ալ դպրեվանքի մը մէջ կրօնական պատրաստութիւն ստացած. այլ փոքրը տարիքէն վարած է եկեղեցւոյ։ Իր ծանօթութիւները ամբարած եւ փորձառութիւնը դարձած է տարիներու երկայնքին։ Ազգային պարտականութիւն մը կատարելու սուր գիտակցութեամբ եւ ժողովուրդին ծառայելու խոր փափաքով է որ ան հաղած է քահանայական աքեմը։ Միշտ բծախնդիր մօտեցում ունեցած է ծխակառարութեան մէջ եւ հաւատարմօրէն պահած հայկական աւանդութիւն – ներն ու սրբութիւնները։

Համայեակ քահանայ Համբարձումեան Մարսէյլի գաղութէն, զանգուածէն ելած վերջին քահանան էր։ Իր վախճանումով ամբողջ աւանդութիւն մը, չրջան մըն է որ պատմութեան կ'անցնի, պատմութիւն մը որուն մէջ իրենց արժանի տեղն ունին Համայեակ քահանայ Համբարձումեանները որոնք գաղութի ամենադժուարին օրերուն, նիւթական նեղ պայմաններու չրջանին եղան մարտչողջ, յանդուգն եւ նուիրեալ հոգեւոր հովիւներ որոնք ստեղծեցին, չինեցին, զարգացուցին։

Այդ համեստ բայց հաւատաւոր քահանաները, իրենց արժանաւոր Առաջնորդով, Գրիգորիս Եպիսկոպոս Պալաքեան, կը հանգչին Սէն – Փիէռ գերեզմանը, յատուկ դամբարանի մը մէջ գնուած, ազգային հանգանակութեամբ, 1959–ին, հարիւր տարուան համար, «Փրեզաթիւռ ալ գ'Արմինիէն տիւ Միւի տը լա Ֆրանս» այսինքն Ազգային Առաջնորդարանի անունով։ Այս դամբարանը փոխարինելով նախապէս գնուած, 1937–ին, Գարեգին Եպիսկոպոս Խաչատրեանի անունով, դամբարանը։

Հանգիստ բոլորին, եւ իմ մասնաւորի նորոգ հանգուցեալ՝ Համայեակ խաչակիր քահանայ Համբարձումեանին։

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԽԱՐԻՍԽԷՆ ՀԵՌՈՒ

(Վ է Պ)

ՆԻԿՈՂՈՍ ՍԱՐԱՖԵԱՆ

ՄԱՄՆ ԱՌԱՋԻՆ

Դ.

Ցաւակնութիւններու միամիտ ու համակրելի փունջ մըն էր Աւետիս, անվնաս ու քաղաքավար։ Իր խեղճ ըմբռնումը արուեստի մասին՝ տուած էր իրեն լայնարձակ համարձակութիւններ, նեռուելու համար պատանիի մը թաւիով պարին, նուագին, ծծդերութեան, արձանագործութեան, գրականութեան մէջ։ Իր ժամագործութիւնն իսկ կը դառնար առ ու բացառիկ ընդունակութիւն։

Անոր բազմակողմանի ու ծիծաղելի այդ ձգտումները, որ ապշեցուցիչ անկեղծութեամբ մը կը տարածուէին հանդիպողին առջեւ, եղան Զարուհիի ամբողջ զուարճութիւնը։ Կինը կը քաջալերէր զայն։ Կիրակոս՝ գնով այս վարուելակերպին կուտար աւելի ուժեղ ալակցութիւն մը։ Անիկա կ'անցնէր չատ անգամ կատակի սահմաններէն անդին։ Կոպիտ ու չնաշարժակի խօսքով մը կը խայտառակէր զայն։ Աւելի, որ մեղկ էր ու հեզ, կը խնդար, վերաւորուելու փոխարէն խըրդացնելով իրեն հետ Կիրակոսն ու զարմացած Զարուհին։ Գիշերները կամ առանձին եղած միջոցներուն, անոնք՝ էրիկ – կնիկ, կը խնդային երիտասարդին վրայ։

– Սերսեմ է քիչ մը, – կ'ըսէր Կիրակոս, – ինքն իր խելքով մարդու ալ չի հաւնիր, կարծես թէ մեծ – մեծ գործեր մը տեսեր է...

– Կ'երազէ մինչեւ վերջը ... Անանկ ալ չատ կը խօսի, Աստուած իմ. չի ձգեր որ պատասխանես. ո՞րկէ ալ ժողվեր է այդչափ դրամ...

– Չոճուխ է, չոճուխ, – կ'եզրակացնէր Կիրակոս։

Բայց անոնք երկուքն ալ վստահ էին Աւետիսի անսահման բարութեան, պարկեշտութեան եւ անձնուիրութեան վրայ։ Շատ անգամներ ան դրամ առաջարկած էր իրենց։

– Քովս պահեմ՝ ի՞նչ պիտի ընեմ ... եթէ ձեզի օգտակար կ'ըլլայ՝ գործածեցէք, տիկին Զարուհի։

Աւետիս զանազան նուէրներ ըրած էր Զարուհիին։ Ժանոյին համար առած էր խաղալիքներ ու խմորեղէն ամէն անգամ, որ կ'երթային զայն տեսնել։ Պզտիկը ֆրանսական դիւերթիկ վարժարան մըն էին դրած։ Ամէն Կիրակի Զարուհի կ'երթար տեսնել զայն։ Աւետիս կ'ընկերակցէր անոր յաճախ։ Հանրակառքին մէջ, քով քովի՝ խօսելով, կ'անցնէին անոնք Փարիզի մէջէն, յետոյ պզտիկ անտառ մը, ուր կը քալէին յամրօրէն՝ օրօրուելով, երազելով։ Ծղան տեսնելէ վերջ, կը նստէին սրճարան մը։ Զարուհի կը ծըխէր ու ականջ կուտար Նուագին։ Աւետիս հակած՝ կը նայէր անոր ընկճուած ու դեղեցիկ դէմքին։ Կինը կը զառնար ատեն ատեն, կը ժպտէր նկատելով երիտասարդին մէջէն անցնող զգացումները։ Ժպիտը աւելի կ'աղուորցնէր զայն։ Կը բացուէին անոր բարակ, ներկուած կրքոտ շրթունքները՝ բանալով ակռաներու մաքուր ու դեղեցիկ չարք մը։ Կը փայլատակէին անոր աչքերը թարթիչներու տակ, որ տակաւ առ տակաւ կը գոցուէին։ Հեշտանքներ կը տահէին անոր կոպերուն տակէն, եւ պզտիկ լոյս մը բոյն կը դնէր հոն՝ թրջելով զանոնք։

Աւետիս կը կախէր գլուխը։

Նոյեմբերի անձրեւի մը տակ կը քալէին անոնք օր մը, երբ դիմացի մայթը անցնելու ատեն կառքը անցաւ իրենց ճիշդ քովէն։ Զարուհի ետ չնկաւ վախէն, ինկաւ Աւետիսի թեւերուն մէջ։ Հոդ, երկվայրկեանի մը մէջ կատարուեցաւ մէկուն եւ միւսին սպառածը։ Աւետիս տեղմեց զայն։ Զարուհի զգաց հաճոյալի անծանօթ հոսք մը սրտին վրայ, թէեւ ետ նետուեցաւ իսկոյն։

(Շար. 19)

(Շար. Ա. Էջէն)

թիւները եւ թեքնիք — անոնք պիտի խօսին դռնփակ նիստերու ընթացքին: Իբրեւ նախաքայլ այս եզակի համախմբումին, Կիրակի, Յունուար 18–ին, Վիգէլ եւ 21 «Նոպել»ները Աուչվից գացին: Հաւաքոյթը պիտի տեւէ Յունուար 18–էն 22 եւ ինակումը պիտի կատարէ Հանրապետու – թեան նախագահը. չուրջ 30 մրցա – նակիրներ համալսարանները պիտի ներ – կայանդուխթիւն մը ունենա – լու համար: Այս ամբողջը, անշուշտ, Ֆրանսական Պետութեան – այսինքն քա – զաքացիին – հաշուոյն:

ՍԱԽԱՐՈՎ, պատուիրակութեան մը հետ, ընդունուեցաւ Կորբաչովի կողմէ, որու հետ առաջին հանդիպումն էր: Սա – խարով դիմում մը կատարեց 200 քաղա – քական բանտարկեալներու ազատ արձա – կումին համար: Դուրս եկած ատեն, ակա – դեմականը յայտարարեց թէ Կորբաչով այն մարդն էր որու պէտք ունէր Խորհ. Միութիւնը պատմութեան այս դժուար պահուն: Յայտնեց նաեւ թէ լաւ տպա – ւորուած էր, թէ իրրեւ զեկավար թէ իր – րեւ անձնաւորութիւն:

ԱՐԺԱՆԹինի մէջ, անգամ մը եւս ծա – նրը տպաւնպ մը ծնունդ առած է, պին – ւորականներու ապստամբական չարժումի մը հետեւանքով: Նախագահ Ալֆոնսին կոչ ըրաւ բանակին, որպէսզի զսպէ ա – պըստամբութիւնը, որու գլուխն է նախ – կին զնդապետ՝ Ալտօ Ռիքօ, բայց Երկու – շաբթի առտու հասած լուրերու համա – ձայն, ուրիշ զօրանոցներ ալ միացած էին եւ կացութիւնը բաւական չփոթ էր:

ՄԻԱՑԵԱԼ – ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ արտաքին առեւտուրի Նոյեմբերի բացին զգալի նուազումը թոյլ տուաւ որ սակարանները իրենք զիրենք գտնեն: Արդարեւ, Նոյեմ – բերի բացը 13·22 միլիառ տոլար եղած է միայն, Հոկտեմբերի մրցանիշին՝ 17·6 մի – լիառին դիմաց: Ասոր հետեւանքներէն մէկն ալ այն էր որ տոլարը բարձրանայ եւ Երկուշաբթի առտու հասած էր 5 Ֆր· 70–ի:

***

ՓՈՒԹՊՈԼ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԽՈՒՄԲԵՐ

ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ ԱԽՈՑԵՆՈՒԹԻՒՆ

Հ. Մ. Մ. — Սթանպուլ Սփոր 2 – 2

ՎԱԼ – ՏՐ – ՄԱՐՆԻ ԲԱԺԱԿ

Ալֆորվիլի Հայ Մարզական — ժամա 3 – 1

ԵՐԿՐՈՐԴ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ· – Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբի եւ Սահակ – Մեսրոպ Մշակոյթի Տան հիմնադրութեան 10–րդ տարեդարձին առթիւ՝

«ՍԱՀԱԿ – ՄԵՍՐՈՊ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ ՏԱՍԸ ՏԱՐԻՆԵՐԸ ԼՈՒՍԱՐՁԱԿՈՒՄՆԵՐՈՒ ԸՆԴՄԷՋԷՆ»

կը ներկայացնէ՝ Տոքթ· Մարսէլ Տէ – միրճեան, Շաբաթ, Յունուար 23, ժամը՝ 20·30–ին, Ա· Զրբաչեան սրահին մէջ:

Մուտքը ազատ է:

Կ. Ա. Մ.

ԿՐԹԱԹՈՇԱԿԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

1987 – 1988 *տարեշրջանի հարցա – րանները սառնալու համար, կրթաթո – շակի թեկնածուներէն կը խնդրուի դրաւոր կերպով դիմել մինչեւ Յուն – ուարի վերջը:*

LES ANCIENS DU LYCEE GUETRONAGAN

8, Galerie Montmartre - 75002 PARIS

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԹՈՂՈՎ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Պօմոնի Նայիրի մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները, Շորեքշաբթի, Յունուար 20, ժամը 14·30–ին տեղւոյն եկեղեցւոյ կից՝ սրահին մէջ:

ՄՈՒՐԱՏ

ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆ

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ

ՀԱՄԵՂ

ԵՒ ԽՆԱՄՔՈՎ

ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ

ԱՆՈՒՇԵԳԷՆՆԵՐ

ԽՄՈՐ – ՔԱՏԱՅԻՖ – ԵՒՆ· ԵՒՆ·

ՄԵԾԱՔԱՆԱԿ

ՓՈՔՐԱՔԱՆԱԿ

SARL

MURAT

FABRIQUE DE PATISSERIES

MARKAROGLU Frères

184, rue St. Maur — 75010 Paris

Métro : Belleville ou Goncourt

TEL: 42. 09. 04. 49

U. G. A. B.

S OIREE
P OETIQUE
et
M USICALE

GARABED DAKESSIAN, ses assistants et élèves des ateliers de langue, musique et danses traditionnelles arméniennes du CENTRE CULTUREL ALEX MANOOGIAN ont le plaisir de vous convier à une :

SOIREE POETIQUE ET MUSICALE

le Samedi 23 Janvier à 20 h 30

au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles — 75017 Paris

avec la participation amicale de :
—— MASSIS chanteur - compositeur
—— LA TROUPE KISSANI
et des élèves.

Entrée libre

ՎԵՐԱԲԱՑՈՒՄ ԿԻՐԱԿՆՕՐԵԱՅ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻ

1987 *Ապրիլին, Մայր Եկեղեցւոյ Տիկնանց Յանձնախումբի նախաձեռնու – թեամբ, Եկեղեցւոյ յարակից սրահին մէջ, 15 ռիւ ժան – կուժօն, – Փարիզ, 8–րդ, Կիրակի օրեր ժամը 10–էն 12, մանկա – պարտէզ մը սկսաւ գործել՝ պատասխա – նատուութեամբ՝ Տիկին Մարինա Սոդո – մոնեանցի:*

Այդ ժամերուն, ծնողներ՝ 3–էն մինչեւ 10 տարեկան, իրենց զաւակները կը յանձ – նեն Մանկապարտէզի պատասխանատու – ներուն, որոնց օգնութեամբ եւ հնարին մանկավարժական բոլոր յարմարութիւն – ներուն՝ անոնք կը սորվին հայերէն լե – զուն, հայերէն երգերն ու նման այլ գի – տելիքները:

Յուլիս ամիսէն ի վեր, Մայր եկեղե – ցւոյ եռեւի բակին մէջ գետնայարկ սրահի մը կառուցման աշխատանքներուն ձեռ – նարկուած ըլլալով, որոշուած էր ժա – մանակաւորապէս՝ ապահովութեան նա – խատեսութեամբ՝ յետաձգել մանկապար – տէզին վերաբացումը:

Ներկայիս, շինութեան աշխատանքնե – րուն ընթացքը յառաջացած ըլլալով եւ որոշ չափով ալ՝ ապահովութիւնը հաս – տատուած, ներկայիս կը յայտարարենք թէ Կիրակնօրեայ Մանկապարտէզը վերա – բացուելու է Կիրակի, Յունուար 17:

Առ այդ կոչ կ'ընենք ծնողներուն, որ – պէս զի իրենց զաւակները անպայման ա – ռաջնորդեն Մայր Եկեղեցւոյ Կիրակնօր – եայ սոյն մանկապարտէզը: Աւելի առիթ մըն է նաեւ ծնողներուն համար, որպէս – զի մինչ իրենց մանուկները կը վայե – լեն հայկական հոգեառարութիւնը, իրենք ալ կարենան սիրով եւ գոհունակութեամբ մասնակցիլ Եկեղեցական Կիրակնօրեայ Պաշտամունքներուն:

Կը թելադրուի որ ծնողները կանխաւ արձանագրեն իրենց զաւակները, հեռա – ձայնելով Տիկին Մ· Սոզոմոնեանցիին՝ 45 – 25 – 87 – 67 — կամ՝ Եկեղեցւոյ Դիւանին՝ 43 – 59 – 67 – 03:

ԴԻՒԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ· – Պր· Հայկազ Մարտիրոս – եան 200 Ֆր·:

ՓԱՆԹԷՆ – Տիկին Մաթոսեան 200 Ֆր·:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՊՈՒՔ – Պէլ – Էր· – Իր սիրելի ընկե – րուհին՝ վարդուհի Անտալեանի մահ – ուան առթիւ, Այրի Տիկին Զօրեան 200 Ֆրանք կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

ՄԵԾԱՐԱՆՔԻ ԵՐԵԿՈՅԹ

ԵՐԳԱՀԱՆ եւ ԽՄԲԱՎԱՐ

ԳՈՒՐԳԷՆ ԱԼԷՄՇԱՀԻ

ՄԱՀՈՒԱՆ ՔԱՌԱՄՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

կը բանախօսէ՝

ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆ

ԵՐԳԱՀԱՆ, ԽՄԲԱՎԱՐ՝ ՍԻՓԱՆ–ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳԱԽՈՒՄԲԻ

Ուրբաթ, Յունուար 22, ժամը 21–ին

- *Գ· Ալէմշահի կենսագրական դիծերը, իր գործին վերլուծումը եւ իր գործերէն ունկնդրութիւններ*
- *Հայկական երաժշտութեան դեղագիտական սկզբունքներուն առընչուող հարցեր:*

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE
12-14, rue Saint Bazile — 13001 MARSEILLE

— ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ —

ՄԱՐՍԷՅԼ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Մարսէյլի չորս մասնաճիւղերը կը ծանուցա – նեն թէ Կիրակի, Յունուար 24, ժամը 15–ին «Մանուկներու Օր» կը տօնուի Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ 12-14, rue Saint Bazile:

Կը հրաւիրուին քաղաքի բոլոր դպրոցներուն աշակերտները տօնածառին չուրջ:

ի նպաստ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ–ի

Գ Ի Մ Ա Ն Ի Հայկական Թատրոնը

կը ներկայացնէ

ՈՒՂԵՒՈՐՈՒԹԻՒՆ ԱՐԱՐԱՏԻ ՎՐԱՅ - 1987

ՀԱՑՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ
ԵՒ
ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ՝ ԼՈՒՍԱՊԱՏԿԵՐՆԵՐՈՎ

Տեղի կ'ունենայ Եան'ց ակումբին մէջ,
Ուրբաթ, Յունուար 22, ժամը 20·30–ին

Մուտքի սակ՝ 75 Ֆր·

Տոմսերը ապահովելու համար դիմել՝

Եան'ց Ակումբ, 5, ալընիւ Ռէյ, 75014 Փարիզ, Հեռ· – 45· 89· 20· 48
Դպրոցասէր, 1, Պուլվ ար Նոռ, Ռէյնսի, Հեռ· –43· 81· 01· 72

Ս· ԽԱՉ ԴՊՐԵՎԱՆՔԻ ԴՈՑՈՒԹԻՒՆԸ ՏԵՒԱԿԱՆԱՑՆԵԼՈՒ ԵՒ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

ԻՍԻ – ԼԷ – ՄՈՒԼԻՆՈՑԻ
Ս· ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ
ՓՐԷՆԿԵԱՆ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ
6, av. Bourgain, Issy-les-Moulineaux

ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Ուրբաթ, Յունուար 22, ժամը 20·30–ին

«ՆԵՐԿԱՑ ՀԱՅՑ· ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ
ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ԴԵՐԸ
ՍՓԻՒՌՔԻ ՄԷՋ»

նիւթին չուրջ կը խօսի՝

ԳԱՐԵԳԻՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ՊԵՔՃԵԱՆ

Հոգեւոր հովիւ Մարսէյլի

Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ

Սիրով կը հրաւիրուի ժողովուրդը այս բանախօսութեան, որուն նիւթը ներկա – յիս այժմէական է բոլոր հայ գաղութնե – րուն համար:

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

UNION GENERALE ARMENIENNE de BIENFAISANCE
et
THEATRE ARMENIEN KISSANI

présentent

EXPEDITION SUR L'ARARAT 1987

HISTOIRE ET ARCHITECTURE ARMENIENNES

De ARTVIN à ARDAHAN
De KARS à ANI
De BAYAZID à VAN

— Photos inédites —

DIAPORAMA

Dimanche 24 Janvier à 16 h 30

Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles — 75017 Paris

■ Participation aux frais : 30 frs.

ՋՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ
20
MERCREDI
20 JANVIER
1988

LE NUMERO : 4,00 F

ՀԱՐԱՁ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: (1) 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

63ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.665

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

63e ANNÉE — No 16.665

EDITORIAL

OUI, NOUS AVONS DIT GENOCIDE

Il est quand même pénible pour un peuple d'avoir à prouver inlassablement qu'il a été victime d'un génocide.

Cette négation délibérée d'une réalité irréfutable, non seulement par la Turquie, ce qui n'a rien de surprenant, mais aussi par des acolytes qui font surface de temps à autre, avec des desseins parfaitement clairs et avoués, finit, malheureusement, par traumatiser ce peuple, contraint de faire du porte à porte pour obtenir son certificat de «génocidé».

Le dernier fait qui nous oblige, bien malgré nous, à revenir sur ce pénible sujet nous est fourni par un article d'un certain Pierre V. Grosjean, publié dans «France-Israël information» de décembre 87, c'est-à-dire pas n'importe où. Il y est précisé que «*l'article résume une des émissions «Radio - judaïca» que le professeur Grosjean avait consacré à la Turquie*».

Sous le titre d'un ironisme pour le moins déplacé «VOUS AVEZ DIT «GENOCIDE»?, notre cher professeur profondément choqué par «*la décision aberrante prise à l'égard d'un allié fidèle, citadelle de l'OTAN*», par le Parlement européen, se donne un mal fou pour tenter de démontrer qu'en ce qui concerne les Arméniens, il ne peut être question de génocide. Versant avec peine, quelques larmes de crocodile sur les victimes dont il conteste, bien sûr, le chiffre véritable —Deir-el-Zor ne doit être pour lui qu'un «détail» de l'histoire de la Première Guerre mondiale— il ramasse ça et là des justifications et notamment dans l'ouvrage —de triste mémoire— de feu Pierre A. Moser. L'important n'est pas tant de savoir pour qui il roule, il ne le cache, du reste, pas. Ce qui nous importe davantage, c'est de pouvoir comprendre pourquoi «France - Israël» a jugé opportun de publier un tel papier. Le destin de ces deux peuples a tant de points communs —de leurs génocides à leurs diasporas— qu'il nous est bien difficile d'y trouver une réponse logique. Le génocide est-il un titre de gloire, pour s'acharner à vouloir le monopoliser? Bien sûr, Les Morgenthau, Les Werfel ou plus près de nous Jacques Dérogy et Alain Finkelkraut doivent nous faire oublier les écarts de France - Israël et même d'Elie Wiesel, mais il n'en reste pas moins vrai, que ces marchandages sur un sujet d'une telle gravité sont pour le moins d'un très mauvais goût.

Nous ne sommes pas ou plus —espérons-le— des idéalistes simplistes pour croire encore que la juste cause d'un peuple qui a payé un bien lourd tribut à l'histoire de la civilisation, puisse primer sur les intérêts stratégiques de l'OTAN ou commerciaux de la France. Ce n'est ni le dépit, ni une réaction épidermique qui nous font écrire ces lignes. Ce stade est dépassé depuis moult décades. Que pour un ministre des affaires étrangères notre génocide soit un «vécu», c'est-à-dire que nous ayons, en quelque sorte, fantasmé, ou que pour un professeur Grosjean «*Le Parlement européen a abusé du mot génocide*» ne nous préoccuperaient même plus, si ces dénégations périodiques n'avaient pour effet d'obnubiler nos communautés et surtout notre jeunesse, qui de ce fait négligent d'autres problèmes essentiels, éducatifs, linguistiques, culturels.

Mais, trêve de ces vaines discussions, il faut qu'il soit bien clair. L'encre ne peut effacer ce qui est écrit avec du sang.

Nous n'avons plus à prouver quoi que ce soit à qui que ce soit.

Oui, nous avons dit génocide.

«HARATCH»

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂԱՎ

ԱԼՖՈՆՍԻՆ ախրն է կացութեան երկրին մէջ եւ ամէնէն դրական կողմն այն է, որ Ազժանթինի նախագահը բանակին ձգեց վինուորական ապստամբութիւնը ճգմելու պարտականութիւնը, ինչ որ եղաւ: Այլ խօսքով, Ալֆոնսին ստիպն ունեցաւ հաստատելու բանակին մեծամասնութեան հաւատարմութիւնն ու ուղղամտութիւնը: Այս ձեւով, նախագահը աւելի ամրա – պընդած կ'ըլլայ իր դիրքը եւ փրկած ժողովրդավարութիւնը: Ապստամբ վինուորականը – Ալտօ Ռիքօ – եւ անոր հետ այս չարժումին գլուխն անցնողները յանձ – նուեցան եւ ձերբակալուեցան: Կռիւներ եղած էին Մոնթէ Քասերոս, ուր քաշուած էր Ռիքօ, բայց բանակին օրինապահ տարրերը կրակ բացին եւ ստիպեցին ապստամբութեան: Բախումներ եղած են նաեւ օդակայանը, որոնք երեք ժամ տեւած են: Արտաքին Նախարարն ալ, պետական դեկա – վարներ զօրավիգ էին Ալֆոնսինի, որու հետ հեռաձայնով խօսած է Նախագահ Միթերան:

ՓԱՐԻԶ — ՏԱՔՍԻ անմեղ զոհ մը ըրաւ, երկուշաբթի օր: Աւազն ու փոշին արդելք ըլլալով լաւ տեսնելու, 10 տարուայ պզտիկ մը գետին նետուած է Թոյոթայի մը կողմէ ու քիչ հաք մեռած: Միւս կողմէ ան որ գլուխն էր ռալիին վաթսունէն վտարուեցաւ, որովհետեւ կառքը «առեւանգուած» էր եւ զանուած հինգ ժամ հաք, բայց այդ պատճառով ուշ մնացած էր:

ՆՈՊԻԼՆԵՐՈՒ համաժողովը բացուեցաւ երկուշաբթի օր: Նախորդ օրը, իբրեւ նախապատրաստական «խորհրդանշական» բացումը կատարուած էր Աուշվից էլի Վիզէլի եւ չորս ուրիշներու կողմէ: Ժաք Ատթալի կը մասնակցէր յանուն Հանրապետութեան Նախագահին: Լեք Վալեզա ընկերացած է Վիզէլի եւ միասին ծաղկեպսակ դրած են «Մահուան Պատին» նախքան լսելը հրէական աղօթք մը, զոր կ'արտասանէր Նիւ – Եորքէն ռաբունի մը: Ապա, այցեած են Քրաքովիի սինակոկը, որ ամէնէն հիներէն մէկն է Եւրոպայի: Յաջորդ օրը, Միթերան պաշտօնապէս կատարած է բացումը եւ չեշտած իր ելոյթին մէջ թէ «քաղաքականութիւնը պէտք է համեստանայ դիտունին առջեւ»: Կը յիշուին, ընդհանրապէս, ներկաները, բայց այս հաւաքոյթին կը բացակային կարգ մը անուանի նոպէլներ ինչպէս՝ Սոլժենիցին, Թրեմիւ արքը, Մայր Թեռեզա, Պէքէթ, Մարքէզ, Պեկին:

ՄԱԹԷՆ մահազդ – թիւ մը հրապարակ հանեց երեքշաբթի օր, Յունուար 19–ին, ուր կը բացատրէ ընթերցողներուն թէ բոլոր ճիգերը ի դերեւ ելած ըլլալով, այդ թիւը՝ վերջինն է: Արդէն առաջին եւ վերջին (8–րդ) էջը երկու պատկերներ աւելի խօսուն իսկ են: Առաջին էջին վրայ «Մաթէն»ի ամբողջ անձնակազմը կը ներկայանայ, վերջին էջն ալ՝ նոյն անձնակազմն է, այս անգամ, կռնակ դարձուցած:

ՊԱՀԱՍՏԻՒ վերակաւ ապազդայնացումները, կարճ դադարէ մը եաք: Ինչպէս յայտարարած էր, Մաթրան է որ հրապարակ կը դրուի, հանրութեան առաջարկելով երեք միլիոն բաժնեթուղթ, որոնք դրամագլուխին 20%–ը կը ներկայացնեն:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՉԱՐ - ՏԱՔԱՐ

Հայերու մօտ շատ յաճախակի դիտարկուած երեւոյթ չէ թէեւ, սակայն բնական է որ մենք եւս ունենանք արկածախընդիրներ· այսինքն՝ արկած փնտռողներ, արկած սիրողներ: Փարի – Տաքար կառարշաւն ալ հիանալի հեռապատկեր է այս մարդոց ախորժակը գրգռելու համար: Ու ով որ կը վստահի նախ *իր* գըրպանին, ապա մարմնին ու հիմնաշարժին, կրնայ մաս կազմել աւազներուն մէջ արկած փնտռելու գացողներու թափօրին: Անոնց մեծ մասը միշտ գտած է փրնտռածը:

Թափօրին այս տարի իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը բերին երկու հայ երիտասարդներ ալ, որոնք շուրջ 600 արկածախնդիրներէ կը գանազանուէին անով որ այս տաժանելի փորձին հետամուտ կ'ըլլային գլխաւորաբար ազգային վսեմ առաքելութեամբ մը: Եթէ այդպէս չըլլար, մրրկող աւազներու մէջ փնտռելիք ի՞նչ կ'ունենար հայը, անցեալի դառնացող յուշապատումին բեկորներէն զատ:

Ուրեմն անոնք ճամբայ ելան որպէս հայ դատի նորօրեայ մարտիկներ, մեր ձայնը լսելի ընելու, իրենց արշաւով լրատուներու ուշադրութիւնը այս մարգին դարձնելու վսեմ գործը ստանձնած:

Բացուած հանգանակութեամբ մը նախ գոյացած էր անհրաժեշտ գումարը՝ ֆանի մը հարիւր հազար ֆրանք· կառը եւ թարկուած էր անհրաժեշտ փոփոխութիւններու: Նախաձեռնողները չէին գոհացած միայն այս անհրաժեշտ նախընթացներով, ու անոր տուած էին նաեւ մարդասիրական ազնուագոյն տարածքներ· Տաքարէն դարձին հերոս փոխադրամիջոցը պիտի վաճառուէր անոր տիրանալու համար մրցող խելայեղ բազմութեան միջեւ կատարուելիք աճուրդով մը, ու հասոյթը յատկացուէր փրանսահայ վարժարաններուն եւ բաղցկեղի հետազօտութեան հիմնարկին:

Ահա, բոլոր այս նախապատրաստութիւններէն ետք միայն բարոյական մեծդի առաքելութեամբ մը հայկական երկաթ – դամ խմբակը ճամբայ կ'ելլէր դէպի Տաքար:

Սակայն մեկնումին յաջորդեցին սպասումը, զարմանքը, ապա յուսախաբութիւնը: Նախ սպասեցինք որ լրատուները ցոյց տային, խօսէին այս եզական մասնակցութեան մասին· տեսնողներ, լսողներ հետաքրքրուած ափ առնէին Հայերու, հայկական կազմակերպութիւններու, մամուլին դուռները, անհրաժեշտ տեղեկութիւն խնդրելու այսքան ատեն անտեսուած մեր դատին մասին: Ոչի՛նչ սակայն: Չեղաւ այս ամէնը· նոյնիսկ մարզական հաղորդումներու ոչ իսկ մէկուն մէջ տեղ տրուեցաւ երկու Հայերու յաղթարշաւին: Ու ֆանի օրերը անցան մեռելային լռութեան մէջ, զարմանքն ու յուսախաբութիւնը վերածուեցան մտահոգութեան· ո՞ւր հասած, կամ ո՞ւր մնացած էին մերինները· ողջ, առո՞ղջ էին, կառը խանգարում եւայլն ունեցած չէ՞ր:

Ֆանի մը օր ետք տարածայնութիւն մը հասաւ, թէ երկու Հայերը Բ· հանգրուանին իսկ լճած էին արշաւը: Սակայն ոչ մէկ լուր իրենցմէ: Ուր – մնաս օր ետք կացութիւնը յստակացաւ· անոնց հիմնաշարժը կ'երեւի չկարենալով տակալ բարոյական այդ ծանր բեռան, սկսած էր բողոքել· անոր շարժակին իւղը փորձած էր այս բողոքը արտայայտել, եռալով, փրփրելով, սակայն ազգային վսեմ գոյն առաքելութեամբ խանդավառ մեր երկու նուիրեալները վճռակամ մերժած էին ականջ կախել նման տգտգոցներու – ո՛վ գիտէ որ չարակամ խափանարարութեան հետեւանք – ու անվեհեր շարունակած իրենց ճամբան ··· մինչեւ որ կառը վերջնապէս կանգ առած էր բոցերու մէջ: Ու մեր երկու հերոսները հազիւ կրցած էին դուրս նետուիլ ու փրկուիլ:

Անկէ ետք տակաւին իրենց վիճակած էր ճաշակել բանտարկուելու դառնութիւնը, ֆանի որ ալժերական իշխանութիւնները դոյզն յարգանքն իսկ զանալով մեր դատին ու անոր արի մարտիկներուն, ամենահասարակ ամբաստանութեամբ մը պատժեր էին զիրենք: Ցանցանք է եղեր բոցավառած հիմնաշարժ մը լեռ ու խոյս տալ···: Ցարգանքի պակասը հասած էր մինչեւ իսկ 200 հազար ֆրանք երաշխաւորագին պահանջելու, զիրենք ազատ արձակելու համար:

Այսպէս, անգամ մը եւս մեր ջանքն ու ճիգը դարձաւ – այս անգամ տառացիօրէն – ճայն բարբառոյ յանապատի· բարեբախտաբար դիւրին վհատող մարդիկ չենք մենք· եթէ Տաքար չհասանք, եթէ անապատը այս անգամ եւս դաւանանեց մեզի, յաջորդ փորձով մը կրնանք դէպի բեւեռ արշաւել, կամ անջրպետանաւով մը հրթռատ ուղղուիլ: Գոյանալիք հասոյթն ալ կը յատկացնենք Ֆրանսահայ դպրոցներու յուշակոթողի մը շինութեան, կամ անով կը հաստատենք մրցանակ մը, որ ամէն տասը տարին անգամ մը կը տրուի Հայուն մշակութասիրութիւնը լաւագոյնս ցոյց տուող աշխատասիրութեան:

Թ· ԱՐՓԻ

ՄԱՀ
ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ՅԱԿՈԲ ՕՇԱԿԱՆԻ

«Ասպարէզ»ի Յունուար 8–ի թիւէն կ'իմանանք որ Դեկտեմբեր 31–ին իր մահկանացուն կնքած է Յակոբ Օշականի այրին՝ Տիկին Սրաքսի Օշական:

Ողբացեալը ծնած էր Պուլկարիա 1895–ին, Խիրնէկլի ծնողքէ: 1919–ին կ'ամուսնանար Յակոբ Օշականի հետ, որ պոլսէն Պուլկարիա ապաստանած էր եւ հոն ալ կը ծնէին երկու առաջին զաւակները՝ Անահիտն ու Վահէն: 1922–էն ետք, սակայն Օշականները աստանդական կեանք մը վարած են, ապրուստի եւ ապահովութեան ի խնդիր, նախ Պոլիս, ապա՝ Եգիպտոս, Կիպրոս եւ Պաղեստին, ուր կը ծնէր երրորդ զաւակը, ողբացեալ Կարօն: 1948–ին, Օշականի մահէն ետք, իր զաւակներով կ'անցնէր Լիբանան: Իր կեանքին վերջին 30 տարիները, Տիկին Օշական ապրած է Ամման, իր աղջկան՝ Անահիտ Ոսկերիչեանի տունը, քանի մը ամիս է որ փոխադրուած էր Քալիֆորնիա:

Արաքսի Օշական կարեւոր աշխատանք մը տարած է, իր ամուսնոյն մահէն ետք, փրկելով անոր ձեռագիրները, որոնք մեծ մասով փճանալու սպառնալիքի տակ էին, գունաթափուելով եւ անընթեռնելի դառնալով: Ան լծուած է հազարաւոր էջեր ընդօրինակելու ծանր աշխատանքին:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է, Յունուար 5–ին, Կլենտէյլի Ս· Աստուածածին Եկեղեցին: Արարողութեան աւարտին, Եփրեմ Եպիսկոպոս Թապագեան ներկայացուցած է Տիկին Օշականի կենսագրականը, դամբանականներ խօսած են տոքթ· Օշին Քէշիշեան, տոքթ· Շաւարշ Թորիկեան եւ թեմին առաջնորդը՝ Տաճեա Աբք·:

Մեր ցաւակցութիւնները Տէր եւ Տիկին Տիրան Ոսկերիչեանի եւ Տէր եւ Տիկին Վահէ Օշականի:

ՄԱՀՈՒԱՆ 100–ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻԻ

ԳՐԻԳՈՐ ՕՏԵԱՆ
(1834 - 1887)
ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԳՈՐԾԻՉԸ (*)

Մեծ ախտրակաւիճ գաղտնիքը

Գրեց՝ Ա. ՊԷՅԼԷՐԵԱՆ
(Պատ. Գիտ. Տոքթէօր)

ՊԱԼՔԱՆԵԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ
ԵՒ
ՕՏԵԱՆԻ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ
ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՄԷՋ

Թուրքիա այդ թուականներուն խիստ ծանրակշիռ դէպքերու նախօրեակին կը գտնուէր: Սերպերը, Սեւ Լեռնցիները (Մոնթէնէկրօ) եւ Պուլկարները զրդուած Ռուսաստանի Պոլսոյ դեսպան զօրավար Իգնաթիէֆի սադրանքներէն, ապստամբութեան դրօշ պարզած էին: Իգնաթիէֆ ճրթքերէն լեզուի համաութեան շնորհիւ Սուլթան Ապտիւլ Ազիզի հետ առանց թարգմանի կը տեսնուէր ու յաջողած էր զայն բոլորովին ափին մէջ առնել: Այս պարագան ոչ թէ միայն միւս մեծ տէրութիւններու դեսպաններու կողմէ խոր դժգոհութիւնով կը դիտուէր, այլ՝ նա մանաւանդ թուրք ազգայնական ուսոգաններին կողմէ, որոնք տեսնելով հանդերձ թէ կայսրութիւնը թաւալգլոր անկումի եզերքը հասած էր, կը խոստովանէին թէ ոչ մէկ միջոց ունէին կացութիւնը բարելաւելու համար: 1876ի սկիզբին, Միհտհաթ փաշա կրկին պետական խորհուրդի նախագահ նշանակուեցաւ երկրորդ անգամ ըլլալով: Օտար երկիրներու ճնշումը, ուելցաւ, երբ մանաւանդ Սելանիկի մէջ Գերմանիոյ եւ Ֆրանսայի հիւպատոսները մոլեռանդ մահմետականներու կողմէ սպաննուեցան:

Նոյն տարուան Մայիս ամսուան վերջը, Ապտիւլ Ազիզ խորհրդաւոր պարագաներու տակ սպաննուեցաւ, մինչ դիակը դնելու հրաւիրուած 19 թէ տեղացի եւ թէ օտար բժիշկները, անտարակոյս պալատին թելադրութիւնով եթէ ոչ հրահանգով, անձնասպանութեան տեղի կազմիր մը տուին: Անոր յաջորդը՝ սուլթան Մուրատ Ե., Փիզիկապէս անկար, հապճեպ ամիս Օսմանները գահին վրայ մնալէ յետոյ Օգոստոս ամսու վերջը գահընկէց կ'ըլլար: Իրեն կը յաջորդէր Ապտիւլ Համիտ Բ.: Նորեկ սուլթանը որքան յամառ եւ հաստատակամ, նոյնքան ալ խորամանկ եւ նենգամիտ, առաջին մէկ օրէն իսկ Եւրոպական ազդուիչներու միջամտութիւնը հեռացնելու միջոցները որոնեց:

Սեպտեմբեր ամսուան սկիզբին, երբ Պուլկարիոյ մէջ օսմանեան զօրքերը տեղւոյն սպանդ մը կատարեցին, խղխղոցով չուրջ 10·000 Պուլկարներ, լուրը ցրուեց Եւրոպայի հանրային կարծիքը: Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի մէջ, Թուրքիոյ ամէնօջէրմ համակիրները անդամ, համամիտ եղան թէ «դաշնակից Թուրքիան տակաւին կը մնար այնպէս ինչպէս ութ դարեր առաջ Կեդրոնական Ասիոյ խորերէն Փոքր Ասիա եկած էր»: Անգլիոյ օրուան պահպանողական կուսակցութեան ընդհանուր՝ Ազատական կուսակցութեան պետ՝ Կլատսթըն, «Պուլկարիոյ խժդուժութիւնները» խորագրով զրքոյկ մը հրատարակելով Եւրոպան հրաւիրեց «Թուրքը բռնի կերպով եւրոպական հոգամտէն վտարել»:

Արեւելեան տագնապը փարատելու համար Եւրոպա ուրիշ միջոց չգտաւ եթէ ոչ Պոլսոյ մէջ դեսպանաժողով մը գումարել: Ներսէս Պատրիարք Անգլիոյ դեսպան Սըր Հէնրի Էլիոթի ներկայացաւ եւ խնդրեց որ եթէ Արեւելքի քրիստոնեայ ժողովուրդներու ապագան բարելաւելու համար բարեկարգումները պիտի կատարուին, հայ ժողովուրդի ապագան չմոռցուի: Ասիկա հարկական հարցի համար օտար ազդուիչներու մօտ կատարուած առաջին քայլն է:

Դեսպանաժողովին համար, Անգլիա Պոլիս ղրկեց իր ամէնաաչքառու դիւանագէտներէն մին՝ Լորա Սալիսպըրի: Իսկ այս վերջինը փոխանակ Ռուսիոյ ներկայացուցիչ Իգնաթիէֆի դէմ ճակատ յարդարելու, անոր հետ լաւ բարեկամ եղաւ: Երկու հակառակորդ ազդուիչներու ներկայացուցիչները երբ Բերայի պողոտան թեւ – թեւի եւ բարեկամօրէն տեսնուեցան, անդլիական թուրք պետական աւազանին եւ հանրային կարծիքը խորապէս հիասթափեցան: Անոնք Արիմի պատերազմի նախօրեակին նման անդլեթուրք դինակցութիւն մը կը յուսային տեսնել, մինչդեռ երկու թշնամի ազդուիչներու լիազօրները խիստ բարեկամօրէն միասին ման կուզային Պոլսոյ զլխաւոր պողոտային վրայ: Արդեօք դեսպանաժողովը Օսմանեան կայսրութիւնը անդամահատելո՞ւ համար տեղի պիտի ունենար, թէ ոչ Արեւելեան տագնապը լուծելու համար:

Այս ընդհանուր թոհ ու բոհին մէջ, Միհտհաթ փաշա «Սահմանադրութիւն» մը պատրաստելով՝ որուն Օտեան եւս իր մասնակցութիւնը բերած էր (5), կ'ուզէր զայն սուլթանին վաւերացնել տալ: Միհտհաթ կը յուսար որ եթէ «Սահմանադրութիւն»ը ընդունուէր, Եւրոպա այլեւս պատրուակ մը պիտի չունենար Օսմանեան կառավարութեան ներքին գործերուն միջամտելու համար: Այս «Սահմանադրութեան» տրամադրութիւնը նոյնը կը սանձէին եւ կայսրութեան վարչութիւնը այսուհետեւ արդար սկզբունքներու վրայ կը դնէին: Իսկ Օտեան կը յուսար Օսմանեան կայսրութեան բարեկարգումով Արեւմտահայաստանի ապագան պատրաստել (6):

Այս կնճռոտ կացութեան վրայ նոր մըն ալ բարդուեցաւ, երբ Դեկտեմբեր (1876) ամսուան սկիզբը, Վանի չուկան մէկ դիւերուան մէջ հրոյ – ճարակ եղաւ ու բոլոր կրպակներն ու խանութները, որոնք գրեթէ բոլորովին Հայոց կը պատկանէին, կողոպտուեցան, թալանի ենթարկուեցան: Օսմիկան զինուորները փոխանակ կռոպտուած արդիւնքը պետական իշխանութիւններու դիտակցութեամբ պատրաստուած էր: Այս լուրը խոր սրտաբեկութիւն յառաջ բերաւ Պոլսոյ մէջ, ուր արեւմտահայ պահպանողական ընտրանին կը ջանար միշտ կառավարութեան վրայ իր ունեցած անխախտ վստահութիւնը ցոյց տալ:

Ներսէս Պատրիարք, իբր ազգին ներկայացուցիչ, բողոքեց Բ. Դրան եւ պահանջեց որ անմիջապէս քննութիւն կատարուի յանցաւորները պատժելու համար: Բայց Պեռութիւնը՝ խիստ զբաղած եւ մտահոգ արդէն դեսպանաժողովին առած ուղղութիւնէն որուն բացումին արդելք չէր կրցած ըլլալ, ոեւէ ընթացք չտուաւ: Այսպիսի վտիտ եւ զրգռուած կացութեան մը մէջ էր Օսմանեան մայրաքաղաք Պոլիսը, երբ 1876, Դեկտեմբեր 19–ին, Ապտիւլ Համիտ, Միհտհաթ փաշան մեծ եպարքոս կը կարգէր: Միհտհաթ փաշա ընդունեցաւ, երկրորդ անգամ ըլլալով այդ բարձր պաշտօնը առանձնել, բայց պայմանադրեց որ իր պատրաստած «Սահմանադրութիւն»ը պիտի վաւերացուէր: Ապտիւլ Համիտ ուզեց անդամ մըն ալ զայն վերաքննել: Ցետ – ուսումնասիրութեան, սուլթանը յանելեալ յօդուածի մը աւելցնել տուաւ: Այս վերջին յօդուածը որ «Սահմանադրութեան» 113–րդ յօդուածը եղաւ, կ'արտօնէր Սուլթանին որ եթէ ազգութեան չահերը խնդրոյ առարկայ ըլլային, կարելի էր ոեւէ մէկը աքսորել (7): Միհտհաթ փաշա տեսաւ թակարդը: Բայց ի դին ամէն գոհողութեան «Սահմանադրութիւն»ը հռչակել տալով եւրոպական միջամտութիւնը հեռացնելու համար հաւանեցաւ այդ յօդուածը աւելցնել, որ մօտաւոր ապագային, իրեն համար խիստ վտանգաւոր պիտի ըլլար:

Ժթ. դարու երեւելի թուրք քաղաքական դէմք, բազմաթիւ անդամներ մեծ եպարքոսի պաշտօնը կատարած Սայիտ փաշա կ'ըսէ թէ «երբ Միհտհաթ փաշայի մօտիկ գործակիցներէն Զիյա եւ Նամըգ պէյերը այդ յօդուածին պարունակութեան տեղեակ եղան, խստիւ քննադատեցին Միհտհաթ փաշան, որ Ապտիւլ Համիտի առաջարկին տեղի տուած էր»: Ան կ'աւելցնէ թէ, «Միհտհաթ փաշա կամ ինքնաբերաբար սահմանադրութիւնը ի վեր – ջոյ ընդունուած տեսնելու համար այդ պիջումը ըրաւ, կամ Օտեանին կարծիքը հարցուց որ անոր միշտ լաւ եւ տրամաբանական խորհուրդներ կուտար»:

1876 Դեկտեմբեր 23–ի առաւօտեան, ճիշդ այն պահուն, երբ Պոլսոյ դեսպանաժողովին նախապատրաստական աշխատանքները վերջացած, մեծ ախրութիւններու ներկայացուցիչները Օսմանեան կայսրութեան Արտաքին գործոց նախարար Սաֆվէթ փաշայի հետ բանակցութիւններու կը սկսէին, Միհտհաթ փաշա Օսմանեան Ա. Սահմանադրութիւնը կը հռչակէր:

Միհտհաթ փաշայի առաջին մտահոգութիւններէն մին եղաւ, Վանի հրդեհին հետեւանքով Հայոց մէջ տիրող յուզումը հանդարտեցնել: Ասոր համար, իբր լաւագոյն ապացոյց, մտածեց Գրիգոր Օտեանը Վան նահանգի կառավարիչ կարգել: Բայց ան չուտով հրաժարեցաւ այդ գաղափարը իրագործելու ձեռնարկէն: Նախ որովհետեւ, քրիստոնեայ օսմանահպատակի մը այդքան կարեւոր պաշտօնի մը կոչումը, ոչ թէ պալքաններու պէս չրջան մը այլ մոլեռանդ մահմետականներով չրջապատուած նահանգ մը, կրնար խորապէս դժգոհ ձգել իսլամ բնակիչները: Հետեւաբար դժուար էր թէ օրուան հրատապ եւ փափուկ պայմաններուն մէջ, քրիստոնեայ կուսակալ մը իր պաշտօնը լի ու լի կարենար կատարել: Ներսէս Պատրիարքի հաւանութեամբ նոյն այդ պաշտօնը իր ազնիւ գործունէութեամբ ծանօթ Հասան փաշային վստահուեցաւ: Միւս կողմէ, Միհտհաթ կ'ուզէր օտար միջամտութիւնը հեռացնել, մտադրեց Եւրոպա գաղտնի գործակալ մը ղրկել: Այս գործակալին առաքելութիւնը պիտի ըլլար, Թուրքիոյ բարեկամ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի պետական մարզոց հասկնալ որ «Սահմանադրութիւն»ը լի ու լի պիտի գործադրուէր Թուրքիոյ մէջ, հետեւաբար բարեկարգում – ներու գործադրութեան համար պահանջուած բացառիկ երաշխաւորութիւնները աւելորդ էին:

Ո՞վ կրնար ըլլալ այս գաղտնի պատգամաւորը որ Օսմանեան Պեռութեան չափերը լաւագոյն կերպով պիտի կարենար ներկայացնել եթէ ոչ Օտեան էֆէնտի: Միհտհաթ իր գաղափարն ու ընտրութիւնը յայտնեց Թ' սուլթան Ապտիւլ Համիտին եւ թէ գահլիճին: Անոնք յետ – խորհրդակցութեան հաւանեցան այդ գաղտնի առաքելութիւնը Օտեանի վստահել: Օտեան մեկնումէ առաջ պաշտօնի եւս բարձրացում կրելով եղած էր հանրօգուտ չինուելութեանց ենթանախարար (sous - secrétaire d'Etat aux Travaux publics): Մինչ դեսպանաժողովը իր աշխատանքները կը չարունակէր, Օտեան անձայն, անչշուկ 1876–ի տարեվերջին դէպի Եւրոպա կը մեկնէր: Օտեանի տրուած էին երկու յանձնարարագրեր, որոնք ստորագրուած էին մեծ եպարքոս Միհտհաթ փաշայի կողմէ եւ երկուքն ալ «անձնական» կնիքը կը կրէին: Այս յանձնարարագրերէն առաջինը ուղղուած էր վարչապետ Տիսրաէլիի, իսկ երկրորդը Արտաքին գործոց նախարար Լորա Տէրպիի:

Օտեանի առաջին այցելութիւնը Լորա Տէրպիի եղաւ: Նոր տարուան առաջին օրերուն Թուրքիոյ Լոնտոնի դեսպան Քոսթաքի Միւսիւրիս փաշա Օտեանը Տէրպիի ներկայացուց: Օտեան նախ երկարօրէն անդրադարձաւ այն երկար տարիներու բարեկամութեան որ երկու տէրութիւններու հասարակաց չահերը իրարու միացուցած էին: Ապա անդրադառնալով Պոլսոյ դեսպանաժողովին ընդդրկած քաղաքականութեան յայտնեց թէ «...Թուրքիա սկզբունքով չէր հակառակեր Պալքաններու մէջ բարենորոգումներ – րու գործադրութեան, բայց չէր կրնար ընդունիլ որ մեծ Պեռութիւնները երաշխիք պահանջեն իր խոստումի գործադրութեան համար»:

Լորա Տէրպի դիտել տուաւ թէ «...Անգլիա դեսպանաժողով գաղափարը ընդունելով, կը յուսար ռուս – թուրք պատերազմի մը առաջքը առնել որ պետութիւններ միայն կրնար ըլլալ Օսմանեան կայսրութեան համար»:

Միւսիւրիս փաշա եւ Օտեան, երկուքն ալ, պատասխանեցին թէ «Օսմանեան կայսրութիւնը առանց պատերազմի չէր կրնար այդ զիջումները կատարել, որովհետեւ պահանջուած երաշխիքը անպատուութեան համահաւասար կարելի էր նկատել: Ցետոյ Թուրքիա որ հիմա 600 հազար զինուորներ ունէր զէնքի տակ, եթէ անհրաժեշտ էր, Ռուսիոյ դէմ պատերազմելու վախ չունէր»:

Ինչպէս կը տեսնուի, Օտեան էֆէնտի, իբր Օսմանեան ափրութեան հաւատարիմ մէկ պաշտօնեան, ջանաց Օսմանեան գահին բարեկամ մէկ Պեռութեան ներկայացուցիչը համոզել որպէսզի դեսպանաժողովը ամբութեան ենթարկուի: Բայց հակառակ տրուած բոլոր բացատրութիւններուն, Լորա Տէրպի վերջ տուաւ տեսակցութեան, յայտարարելով թէ «...Անպլիա չէր կրնար միւս ափրութիւններէն անջատ չարժիլ եւ պարտաւորուած էր Պոլսոյ դեսպանաժողովի հաւաքական գործակցութեան արդիւնքին սպասել»:

Քանի մը օր յետոյ, Միւսիւրիս փաշա եւ Օտեան, միասին, վարչապետ Լորա Պիքոնսֆիլտի (աւելի ծանօթ Տիսրաէլի անունով) կ'այցելէին:

Օտեան, Միհտհաթ փաշայի յանձնարարագիրը յանձնելէ յետոյ, Տիսրաէլիի կ'ըսէր թէ, «...Բարձրադոյն Դուռը պատրաստ էր բարեկարգումներ կատարելու, բայց չէր կրնար ընդունիլ որ բարենորոգումներու գործադրութեան համար Պուլկարիա անունով նահանգ մը ստեղծուի»:

Օտեան աւելի ուժ տալու համար իր բացատրութեան բաւ թէ, Պուլկարները օսմանեան կայսրութեան քրիստոնեայ ժողովուրդներուն մէջ, մշակութային թէ ընկերային մարզերու մէջ, ամէնէն քիչ դեր ունեցողներն էին:

Տիսրաէլի դիտել տուաւ թէ, անգլիական կառավարութիւնը իր լիազօր պատուիրակը՝ Լորա Սալիսպըրին Պոլիս ուղարկած էր, հետեւաբար աւելորդ էր նոյն խնդիրը երկու տեղ միաժամանակ բանակցիլ:

Օտեան իր տեսակէտը աւելի համոզիչ կերպով պաշտպանելու եւ զայն աւելի արամաբանական ցոյց տալու համար աւելցուց թէ «...ինք եւս օսմանահպատակ քրիստոնեայ մը ըլլալով գիտէր թէ եթէ Պուլկարներուն առանձնաշնորհումներ տրուին, իր ժողովուրդը, ինչպէս ուրիշ քրիստոնեայ ժողովուրդներ, դժգոհ պիտի մնային եւ պիտի ուզէին նման պահանջներ ներկայացնել: Այս պարագան անչուշտ բարդ կացութիւն մը պիտի ստեղծէր Միջին Արեւելքի մէջ: Մինչդեռ, Սուլթանը սահմանադրութիւնը վաւերացնելով, Կայսրութեան բոլոր ժողովուրդները առանց խտրութեան նոյն համահաւասար իրաւունքներով օժտած էր»: Հետեւաբար, եզրակացուց Օտեան, «անհրաժեշտ չէր Պուլկարներուն առանձնաշնորհումներ կատարել»:

Օտեանի բացատրութիւնները չկրցան Տիսրաէլին համոզել որ ունկնդրութեան վերջ տուաւ յայտնելով թէ «...տակաւին կը յուսամ որ Պոլսոյ դեսպանաժողովը կարելիութիւն կ'ունենայ արեւելեան հարցը խաղաղութեամբ լուծելու եւ աւելորդ է Լոնտոնի մէջ բանակցիլ երբ արդէն Պոլսոյ մէջ դեսպանաժողովը իր աշխատանքները կը չարունակէ»:

Օտեան Լոնտոնէն չմեկնած փափաքեցաւ անդամ մը եւս լորա Տէրպիի այցելել: Այս անգամ, ան բոլորովին նոր առաջարկ մը ներկայացուց, նախ յայտնելով թէ թէեւ այս առաջարկէն Միհտհաթ փաշա անտեղեակ է, բայց ինք վստահ է թէ պիտի կարենայ զայն համոզել: Ըստ Օտեանի առաջարկին, օսմանեան Սահմանադրութեան գործադրութիւնը Եւրոպայի վեց մեծ ափրութիւններու հսկողութեան տակ տեղի պիտի ունենար, իրր միջազգային պարտաւորութիւն եւ սուլթանն ալ հետեւաբար ստիպուած պիտի ըլլար զայն տառացիօրէն գործադրելու: Տէրպի անդրդուելի մնաց, անգամ մը եւս Օտեանի յիշեցնելով թէ, ինք կը նախընտրէր դեսպանաժողովի արդիւնքին սպասել: Եւրոպական ափրութիւններու միաբնարար գործակցութեան սկզբունքը անփոխարինելի մնաց, հակառակ Օտեանի բոլոր ջանքերուն: Բնականաբար, Օտեան տեղեակ չէր թէ, այդ պատմական օրերուն, Աւստրօ – Հունգար կայսրութիւնը, ինչպէս, Անգլիա, Ռուսիոյ կողմէ եղած գաղտնի ձեռնարկներուն ընթացք տալով, կը խոստանային նոր ռուս-թուրք պատերազմի մը պարագային չզօրք մնալ, պայմանաւ որ Ռուսաստան ալ ոչ նեղուցները գրաւէր եւ ոչ ալ Պոլիս մտնէր:

Լոնտոնէ վերադարձին, Օտեան միջոց մը Փարիզ մնաց: Ան, երբեմն առանձին, երբեմն ալ Փարիզի օսմանեան դեսպան Սաադը փաշայի ընկերակցութեամբ, տեսնուեցաւ Ֆրանսայի Հանրապետութեան նախկին նախագահ Թիէրի, եւ դուքս Տըքազի հետ որ այդ ժամանակ արտաքին նախարար էր: Ան իր տեսակցութիւններէն կանոնաւորաբար տեղեակ պահեց Բ. Դուռը, որուն այդ օրերու մեծ ապաւէնը Օտեանն էր: Միւս կողմէ, Միհտ-

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱԽԱՌԷՆ

Լ Ի Ո Ն

ՀՍԿԱԾ ԾՐԱԳԻՐ ՄԸ ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ՀԱՄԱՅՆՔԻՆ ՕԳՏԻՆ

———×———

Յունուար 13–ի կիրակի օրը Գրիգոր Եպիսկոպոս Կապրօյեան Լիոն էր։ Պատարագեց Թրռնչէ փողոցի Ֆոյըերու մատրան մէջ, իր շուրջը ունենալով տեղւոյն ժողովրդապետ Կղեմէս Վարդապետ Մալճրեանը եւ Գրիգոր Վարդապետ Ղազարեանը՝ որ կը պաշտօնավարէ Ֆրանսական չրջանակի մէջ։ Երգեցողութիւնը կը վարէր Պր. Աբրահամեան։ Ան իր օգտակար օժանդակութիւնը կը բերէ, մերթ Շար–վիէօյի Ս. Նշան Առաքելական եկեղեցիին եւ մերթ՝ Լիոնի կաթողիկէ համայնքին։

Իր քարոզին ընթացքին եւ, կէսօրէ վերջ, ճաշասեղանին՝ որուն ծառայեցին եկեղեցասէր ժրաջան տիկիններ եւ օրիորդներ, Կապրօյեան Եպիսկոպոս տուաւ լուր մը՝ որ կրնայ ուրախացնել ո՛չ միայն Լիոնի չրջանի հայ կաթոլիկները այլ նաեւ՝ Լիոնի բոլոր Հայերը։ Արդէն ամէնուն ալ գիտակցութիւնը անհրաժեշտ պիտի ըլլայ, աւետուածը իրականութիւն դարձնելու համար։

Ս. Ծաչ ընկերակցութիւնը՝ որ իրա–

տարան ալ՝ Ֆրանսայի հայ կաթոլիկէ համայնքին առաջնորդական, գնելու վրայ է, Լիոնի կեդրոնական թաղերէն մէկուն մէջ, Թրռնչէ փողոց, հոդաչափ մը, 1500 քառակուսի մեթր տարածութեամբ։ Վրան պիտի կառուցուին ո՛չ միայն եկեղեցի մը, այլ նաեւ, աղօթատեղին կողքին, չէնք մը երեք յարկերով, չուրջ երեք հարիւր հոգինոց սրահով մը։

Հոգին գնումին համար համաձայնութիւնը (fonciprmi) առորագրուած է արդէն, ըսաւ Առաջնորդ Եպիսկոպոսը։ Կառուցելիք համալիրին յատակագիծն ալ պատրաստ է։ Մրցակցութենէ մը վերջ, ընտրուած է Ժաք Սանճեանի (Փարիզ) ներկայացուցած յատակագիծը, քանի մը փոփոխութիւններով՝ որոնք կը հակին եկեղեցիին տալ հայկական ոճ։ Ընտրութեան մրցումին մասնակցած են երեք ուրիշ ճարտարապետներ։

Կապրօյեան Եպիսկոպոս, զուարճալի մը ձեռքին, ներկաներուն բացատրեց, Փարիզէն իրեն հետ բերած յատակագիծին վրայ, ապագայ կառոյցին մանրամասնութիւնները։ Իրօք՝ հսկայ եւ մեծածախք կրօնական եւ մշակութային ծրագիր մը – մեծածախք ո՛չ միայն չինութիւնը այլ նաեւ, յետոյ, մատակարարութիւնը – որուն իրականացումը պիտի պահանջէ քանի մը հանգրուաններ եւ թերեւս՝ քանի մը տարիներ։ Պիտի սկսի եկեղեցիին կառուցումով՝ որուն համար միայն կարելի է նախատեսել արդէն հինգ միլիոնի (նոր Ֆրանք) պիւտճէ մը։

Թէ ինչպէ՛ս պիտի գտնուին տրամադրելի այդքան խոշոր դրամարներ, այդ մասին Ֆրանսայի հայ կաթոլիկ համայնքին անձնուէր Առաջնորդը բացատրութիւններ չտուաւ տակաւին։ Ըսաւ միայն թէ, հոգին գնումին համար, գրամը պատրաստ է։ Իսկ մնացեա՞լը։ Ծորհուրդ

հաթ Պոլսոյ մէջ բոլորովին մերժեց օտար միջամտութիւն, եւ ընդդիմացաւ, ամենազօրէն զիջում իսկ կատարելու ի նպաստ պալքանեան ժողովուրդներու, ըսելով թէ «... կառավարութիւնը Սահմանադրութիւնը ընդունելով, կայսրութեան հպատակ բոլոր ժողովուրդներն ալ համահաւասար իրաւունք ունին այլեւս, եւ բարեկարգումները ամէնուրեք տեղի պիտի ունենան»։ Միահաթ ոչ թէ միայն զիջում չըրաւ, այլ իր ժողովրդականութեան վրայ յենած, իսլամ թէ ոչ – իսլամ (հայ, յոյն եւ հրեայ) ամբոխները զրդռեց եւ զանոնք հրաւիրեց օսմանեան գահուն հանդէպ իրենց հաւատարմութիւնը յայտնելու։

1877 տարուան Յունուարի վերջին չարաթը, մեծ ախրութիւններու պոլսոյ դեսպանները մին միւսին եռեւէն պոլսէն հեռացան։ Թուրքիա անգամ մը եւս իր դարաւոր թշնամի հիւսիսի դրացիին դէմ պատերազմելու կը պատրաստուէր եւ այս անգամ առանձին չափուելու յատկութիւնը ունէր, թէեւ միշտ յուսալով

որ Անգլիա ի վերջոյ զինք առանձին պիտի չթողուր։ Իսկ Ռուսաստան, արեւելեան հարցով մանաւանդ չհաշտրդռուող երկու մեծ պետութիւններու չէզոքութիւնը գաղանօրէն ապահոված, 1853 – 56–ի Ղրիմի պատերազմէն ամօթալի պարտութեան հետեւանքը եղող Փարիզի դաշնագիրը պատռելու համար ամէն գոհողութեան պատրաստ ըլլալ կը թուէր։

(Շար. 2)

(5) Տե՛ս Միհաս Զերազ, *Կենսապրական միւսիոններ*, Փարիզ, 1929, Էջ 22։

(6) Թէեւ մեր օրերուս թուրք հեղինակներ չեն ուզեր յայտնել Հայոց կատարած անկեղծ եւ անշահախնդիր ծառայութիւնները Օսմանեան տէրութեան, բայց 30 – 40 տարիներ առաջ յաճախ կը յիշուէր Հայ պաշտօնեաներու դերը։

(7) Տե՛ս Joan Haslip, *The Sultan. The Life of Abdul Hamid II*, London, p. 103.

մը, տուաւ. ըսաւ՝ «օդնեցէք անկարնե – րուն, տուէք. ինչ որ կուտաք անոնց, Աստուած անոր բազմապատիկը կը հայթայթէ ձեր եկեղեցիին չինութեան համար...»։

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

***

ԾՆՆԴԵԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ ԵՒ ՋՐՕՐՀՆԷՔ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

———×———

Ֆրանսահայ միւս համայնքներուն պէս Վիէնի հայութիւնն ալ, թէեւ քիչ մը ուշացումով, Քրիստոսի Ծնունդը հանդիսաւոր կերպով տօնեց Յունուար 10–ին։ Օրուան պատարագը մատոյց Փարիզի Մայր եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւներէն Աւետիս քահանայ Պալըզեան։ Այս առթիւ մեծ թիւով հաւատացեալներ փութացած էին տեղւոյս Սուրբ Թէոդորոս մատուռը։ Այստեղ, միասին աղօթելու համար քովքովի կեցած էին չորս սերունդներ։ Մեծերը յուզումով անդամ մը ևս լսեցին Ծնունդեան չարականները վերյիշելով իրենց մանկութեան օրերը, «նախաեղեռնեան» Ծնունդները, երբ իրենց բազմանդամ դերդաստաններով կը հաւաքուէին բազմաչէնի, Արաբկիրի, Ատափազարի կամ Մուշի եկեղեցիներուն կամարներուն տակ։

Երիտասարդները հետաքրքրութեամբ կը հետեւէին սովորականէն աւելի երկար այս արարողութեան։

Քարոզէն առաջ պատարագիչը հաւատացեալներուն կարդաց Ամենայն Հայոց կաթողիկոսին Ծննդեան պատգամը։

Պատարագի աւարտին կատարուեցաւ Ջրօրհնէքի կարգը։

ԿՈՐԻՒՆ

ԳՈՂՈՒԹՔ ԳՈՂՈՒԹ

ԳԱՀԻՐԷի Հայ Գեղարուեստասիրաց Միութեան «Թէքէեան» սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 26–ին, նշուած է ղերասան Գրիգոր Փարթամեանի բեմական 50–ամեայ գործունէութեան յոբելեանը։ Բացումը կատարած է Միութեան ատենապետը՝ Եղուարդ Զարդարեան։ Բանախօսած է Կարպիս Եաղըճեան վեր առնելով յոբելեարին մէջ բեմադիրը, ղերասանը եւ երգիչը։ Վահագն Տեփոյեան դրուագներ պատմած է Գ. Փարթամեանի կեանքէն։ Յայտագրի աւարտին ներկայացուած է «Ինքնակոչ ղերասանները» կատակերգութիւնը, բեմադրութեամբ եւ մասնակցութեամբ յոբելեարին։

***

ՊՈՒԷՆՈՍ – ԱՅՐԷՍԻ Հայ Կեդրոնի չէնքին երկրորդ յարկը զանուող «Աւետիս Ահարոնեան» սրահին պաշտօնական բացումը կատարուած է Դեկտեմբեր 17ին։ Յայտագիրը վարած է Զաքար Անմահունի։ Ծօսք առած է տոքթ. Անդրանիկ Արսլանեան։ Բանաստեղծ Ակութին Դաւթեան անդրադարձած է Աւետիս Ահարոնեանի կեանքին ու գործին։ Պետրոս Համեան ներկայացուցած է Ահարոնեան գրագէտը եւ քաղաքական գործիչը։ Սօսի Համեան հատուածներ կարդացած է Ահարոնեանի «Ցարգանք քեզ»էն։ Փակման խօսքը արտասանած է առաջնորդ Գրիգորիս Եպիսկոպոս Բունիաթեան։

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՁԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ԱՍԱՏՈՒՐԻ ՄԱՍԻՆ

«Arts et Métiers du Livre» *միջազգային պարբերականին Դեկտեմբերի թիւը յօդուած մը նուիրած է Աստուրի խորագրուած՝* «Portrait d'Assadour ou le piéton céleste».

Նկարիչին երեք դունաւոր եւ երկու սեւ – ճերմակ վերարտադրութիւններով ճոխացած այս գրութիւնը լաւագոյն կուտայ Աստուրի խառնուածքն ու նկարագիրը իր արուեստին ընդմէջէն եւ որովհետեւ, մանաւանդ որոշ ճիւղերու մէջ, ինչպէս նկարչութիւնը, թարգմանութիւնը բոլորովին կրնայ զաւեշտանել հեղինակին, տանք ենթախորագիրը իր բնագրին լեզուով. –

«Que le ciel au-dessus de lui soit de tempera ou d'aquatinte, le piéton fantomatique qui se profile et semble avoir glissé d'une fresque égyptienne ou babylonienne accomplit son systématique travelling latéral».

Այս քանի մը տողերով արդէն յօդուածագիրը կուտայ դիմագիծը այս «երկնային քալողին», ապա երկու էջերու մէջ կը ծանրանայ Աստուրի ստեղծագործութեան նկարագրին վրայ։

ԽԱՐԻՍԽԷՆ ՀԵՌՈՒ

(Վ է Պ)

ՆԻԿՈՂՈՍ ՍԱՐԱՖԵԱՆ

ՄԱՍՆ ԱՒԱՋԻՆ

Դ.

Երիտասարդը դող եղաւ ու մնաց չուտած՝ մայթին եզերքը, մինչ Զարուհի առաջացաւ, անցաւ դիմաց։ Անոնք տան դրան դիմացն էին արդէն։ Զարուհի ներս մտաւ։ Չհանուած տակաւին՝ վազեց պատուհանին առջեւ։ Աւետիս փախած էր արդէն։ Ան կը վազէր փողոցէ – փողոց։ Մայթերը կ'ալեկոծէին ու կը զառնային անոր ոտքերուն տակ՝ մեքենաներու փոթկերու նման։ Պատուհանները, պատերը, առնիքները կը խրէին մէկէ – մէկ անհամաչափ եռանկիւիններով։ Մարդերը, կառքերը կը հոսէին քովէն սաւերնեբու հեղեղի մը պէս։

Աւետիս քալած էր, ինքզինքէն բոլորովին անտեղեակ։ Անձրեւը կը կախուէր փայլուն թելերով անոր բաց գլուխէն վար, կարմրած, տենդոտ այտերուն, կխաբաց կոպերուն վրայ, որոնց մէջ խրած էր տարօրինակ լոյս մը, եւ շրթունքներուն վրայ, որ կը տարտամային տակաւին։

Աւետիս կորսուեցաւ այնուհետեւ օրերով։

Շաբաթ իրիկուն մը տոքթորին դուռը զարկին։ Ներս մտաւ Զարուհի։ Հազած էր սեւ վերարկու մը՝ դոյդ դեղին մուշտակէ օձիքով մը։ Տոքթորը իրար անցաւ։ Առաւ անոր ձեռքէն հովանոցը։ Բացաւ սրահին դուռը։

– Համեցէք, համեցէք, Տիկին Զարուհի. դուք ալ մեզի կուգաք եղեր ... Թրքացած չի՞ք դուք...

Ձեռքին մէջ առաւ կնոջ ձեռքը ու համբուրեց զայն՝ վար քաշելով սեւ ձեռնոցի մը ծայրը։

Զարուհիի եռեւէն ներս մտաւ Կիրակոս՝ Ժանոյի ձեռքէն բռնած։ Ու առաջացաւ՝ առանց բարեւելու։ Ցոյց տալով պզտիկը՝ զարկաւ տոքթորին ուսին ու ըսաւ.

– Խիկ, խիկ քննենք մի հեղ, քեզ հետ։

– Ի՞նչ ունի։

– Ի՞նչ գիտնամ, աղբեր ... կը հազայ, չի խօսիր ... չի ուտեր ... կլոր կլոր աչքերով կը նայի...

Մայրը ծռեցաւ, հանեց պզտիկին բուրդ ճերմակ ձեռնոցները, վերարկուն, գլխարկը։ Պզտիկը կը նայէր ոխակալ աչքով մը։ Ըմբռնաւոբեամբ մը պոռթկաց, երբ մերկացնելով նստեցուցին թիկնաթոռին վրայ։ Զարկաւ տոքթորին մազերէն։ Ու արցունքոտ աչքերով հեռեցաւ հօրը, որ երկար տարիներէ ի վեր նոր, առաջին անգամ ըլլալով կը նայէր բժշկական գործիքներուն, դասաւորելով, չօշափելով, սիրելով զանոնք։

– Խիկ էաոր հետ է... Խիկ կոկորդի միսերը ռանկ գուրս քաշելու համար է... Խիկ փորը ճեղքելու, Խիկ...

– Աման դուն ա՛, – ընդմիջեց Զարուհին։

Կիրակոս լռեց, մօտեցաւ պզտիկին ու անոնց քով։ Տոքթորը խնդաց իր երկար քիթին տակէն։ Կիրակոս ազդուեցաւ, բայց կնոջ ջղայնութիւնը վերագրեց վախի։

– Այնչան մի բան է սա, Զարուկ, մի՛ նեղանար դրա համար, – ըսաւ ան, քիչ վերջը ժպտելով։ Տոքթորը մի լաւ դեղ կուտայ, մի քիչ սուլֆաթ, մի քիչ չոբուպ ... ասպիրին ... եւ մի հատ էլ հատ՝ առմէն ճաշի...

– Այո՛, բան մը չկայ, – վրայ բերաւ տոքթորը, – չարժէր մտահոգուիլ իսկապէս չատ աննշան բան է ... Ժանօն կորիճ է, – աւելցուց՝ չոյելով տղան, որ կուլար, կը պոռար, կը նետուէր ետ։

Խարխուլ թիկնաթոռը կը ճռնչար։ Տոքթորը վերցուց դրաւ զայն դեռին։ Ու մինչ կիրակոս կը հազուեցնէր պզտիկը, Զարուհի կ'առաջնորդէր դէպի դրասենեակը, տոքթորին եռեւէն։

Բժիշկը անցաւ սեղանին առջեւ։ Նոյն պահուն դուռը զարկին։ Ելաւ, գնաց, դժգոհ երեւոյթով մը։

– Աւետի՛ս, էդ դո՞ւ ես ... Եկ, աղբեր, եւ՛կ տեսնենք, եկ, ճանըմ, – ըսաւ կիրակոս իր եղանակաւոր, հեզնակ ձայնով. – Եկ, նազ տուր մի անիր, եկ իշտէ ամէնքս ալ քեզ կը սիրենք...

Ժանօն կտրեց ձայնը։ Աւետիս ներս մտաւ։

Հակառակ անձրեւին՝ ան հազած էր ամառնային դորչ ու բարակ զգեստ մը, որ թէեւ հինցած, բայց վայելուչ էր տակաւին ու կոկիկ։

Աւետիս կը խոզանակէր ամէն օր իր հագուստները, կ'արդուկէր, կը կարէր քակուած կամ պատռած տեղերը, կոճակները։ Կը սրբէր զանոնք էսանսով ու կ'արդուկէր։ Կ'իջնէր պանդոկապետուհիին քով ու անոր մեքենային վրայ իր շապիկներուն օձիքները կը զարձնէր, մաշած մասերը կը կարկատէր։ Իր թաշկինակներն ու գուլպաները կը լուար սենեակին աղբիւրին գուռին մէջ։ Կը փռէր զանոնք կեդրոնական ջերմանոցին վրայ։

(Շար. 20)

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Կը փնտռուի լուրջ կին մը հայերէն խօսող, տունը երկու երախայ պահելու համար – 3 տարեկան եւ ութ ամսու – Մոնրուժի մէջ (օթոպուս 68 — 195 եւ 126 — 323), մետրօ Շաթիյոն – Մոնրուժ) երկուշաբթիէն Ուրբաթ կամ ոչ – ամբողջական ժամանակով։

Cherchons personne sérieuse parlant l'arménien pour garder 2 enfants 3 ans et 8 mois à domicile à Montrouge (autobus 68 - 195 - 126 - 323 - métro Chatillon - Montrouge) du lundi au vendredi ou à temps partiel.
Tél. : 46. 55. 60. 01 ou 47. 36. 98. 84

Ս. ԽԱՉ ԴՊՐԵՎԱՆՔԻ
ԴՈՑՈՒԹԻՒՆԸ ՏԵՒԱԿԱՆԱՑՆԵԼՈՒ
ԵՒ
ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ
ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

ԻՍԻ – ԼԷ – ՄՈՒԼԻՆՈՑԻ
Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ
ՓՐԷՆԿԵԱՆ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ
6, av. Bourgain, Issy-les-Moulineaux

ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Ուրբաթ, Յունուար 22, ժամը 20·30–ին
«ՆԵՐԿԱՑ ՀԱՑՑ· ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ
ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ԴԵՐԸ
ՍՓԻԻՌՔԻ ՄԷՋ»
նիւթին շուրջ կը խօսի՝
ԳԱՐԵԳԻՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ՊԵՔՃԵԱՆ
Հոգեւոր հովիւ Մարսէյլի
Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ

UNION GENERALE ARMENIENNE
de BIENFAISANCE
et
THEATRE ARMENIEN KISSANI

présentent

EXPEDITION SUR L'ARARAT 1987

HISTOIRE ET ARCHITECTURE ARMENIENNES
De ARTVIN à ARDAHAN
De KARS à ANI
De BAYAZID à VAN
— Photos inédites —
DIAPORAMA
Dimanche 24 Janvier à 16 h 30
Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles — 75017 Paris
■ Participation aux frais : 30 frs.

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Վիւան եւ Ատպիկ Տէր – Պարսամեան իրենց սիրելի ննջեցեալներուն ի յիշատակ 500 Ֆր. կը նուիրեն Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին (առանձալ «Ցառաջ»էն) եւ 200 Ֆր. «Ցառաջ»ին։

Ամանորի հանդէս

Շաբվիէօ Ս. Նշան Եկեղեցւոյ վարժարանի առանձական Ամանորի հանդէսը կիրակի, Յունուար 24–ին, կէսօրէ վերջ, ժամը 15–ին Եկեղեցւոյ Ազգային Տան Ճիպրայէլ Պահատուրեան սրահին մէջ։

Աշակերտները կ'արտասանեն հայերէն ոտանաւորներ, ինչպէս նաեւ մանուլեր յայտագիր եւ հիւրասիրութիւն բոլոր ներկաներուն։

U. G. A. B.

SOIREE POETIQUE et MUSICALE

GARABED DAKESSIAN, ses assistants et élèves des ateliers de langue, musique et danses traditionnelles arméniennes du CENTRE CULTUREL ALEX MANOOGIAN ont le plaisir de vous convier à une :

SOIREE POETIQUE ET MUSICALE
le Samedi 23 Janvier à 20 h 30
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles — 75017 Paris
avec la participation amicale de :
—— MASSIS chanteur - compositeur
—— LA TROUPE KISSANI
et des élèves.

Entrée libre

ԵՐԿՐՈՐԴ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԻԷԼ· – Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբի եւ Սահակ – Մեսրոպ Մշակոյթի Տան հիմնադրութեան 10–րդ տարեդարձին առթիւ՝
«ՍԱՀԱԿ – ՄԵՍՐՈՊ ԵՐԳԱԽՈՒՄԲԻ ՏԱՄԸ ՏԱՐԻՆԵՐԸ ԼՈՒՍԱՐՁԱԿՈՒՄՆԵՐՈՒ ԸՆԴՄԻՋԷՆ»
կը ներկայացնէ՝ Տոքթ. Մարսէլ Տէմիրճեան, Շաբաթ, Յունուար 23, ժամը՝ 20·30–ին, Ա. Ջրպաչեան սրահին մէջ։
Մուտքը ազատ է։

— ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ — ՄԱՐՍԷՅԼ

Ֆրանսահայ Կաթոլիկ Խաչի Մարսէյլի չորս մասնաճիւղերը կը ծանուցանեն թէ կիրակի, Յունուար 24, ժամը 15–ին «Մանուկներու Օր» կը տօնուի Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ 12-14, rue Saint Bazile։

Կը հրաւիրուին քաղաքի բոլոր դպրոցներուն աշակերտները տօնածառին չուրջ։

ի նպաստ
ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ–Ի

ԳԻՍԱՆԻ Հայկական Թատրոնը

կը ներկայացնէ

ՈՒՂԵՒՈՐՈՒԹԻՒՆ ԱՐԱՐԱՏԻ ՎՐԱՅ - 1987

ՀԱՑՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ
ԵՒ
ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ՝ ԼՈՒՍԱՊԱՏԿԵՐՆԵՐՈՎ

Տեղի կ'ունենայ Եան'ց ակումբին մէջ,
Ուրբաթ, Յունուար 22, ժամը 20·30–ին

Մուտքի սակ՝ 75 Ֆր.

Տոմսերը ապահովելու համար դիմել՝
Եան'ց Ակումբ, 5, ավընիւ Ռէյ, 75014 Փարիզ, Հեռ.– 45· 89· 20· 48
Դպրոցասէր, 1, Պուլվ տիւ Նոռ, Ռէյնսի, Հեռ.–43· 81· 01· 72

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՑ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏՈՒՆ

ՄԵԾԱՐԱՆՔԻ ԵՐԿՈՑԹ
ԵՐԳԱՀԱՆ եւ ԽՄԲԱՎԱՐ

ԳՈՒՐԳԷՆ ԱԼԷՔՄՇԱՀԻ

ՄԱՀՈՒԱՆ ՔԱՌԱՄԱՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻԻ

կը բանախօսէ՝

ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆ

ԵՐԳԱՀԱՆ, ԽՄԲԱՎԱՐ՝ ՍԻՓԱՆ–ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳԱԽՈՒՄԲԻ

Ուրբաթ, Յունուար 22, ժամը 21–ին

- *Գ. Ալէմշահի կենսագրական դիծերը, իր գործին վերլուծումը եւ իր գործերէն ունկնդրութիւններ*
- *Հայկական երաժշտութեան գեղագիտական սկզբունքներուն առընչուող հարցեր։*

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE
12-14, rue Saint Bazile — 13001 MARSEILLE

ՇԱՐՔԱՀԱՒԱՔ

Դպրոցասէր Տիկնանց Երկսեռ Վարժարանի խնամակալութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները։– Աղքատախնամ ընկերակցութիւն 10·000 Ֆրանք, Աղասի Դարբինեանի մահուան առթիւ՝ Օր. Ն. Պամամճեան 300 Ֆրանք, Տոքթ. եւ Տիկին Պուտաքիս 250, Տէր եւ Տիկին Քարփանթիէ 250, Տիկին Էքիզեան 250, Տէր եւ Տիկին Ռ. Ջրպաչեան 1000, Տէր եւ Տիկին Դանիէլեան 500 Ֆ., Տիկին Շաքէ Գործունեան 500 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Սվաճեան 250, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէսեան 500, Տիկին Տը Փերօ 50, Տիկին Դարբինեան 250 Ֆ.։

Նոր տարուան եւ Սուրբ Ծնունդի առթիւ.– Մի Ոմն՝ 10·000 Ֆր., Տիկին Սիրարթի Ամիրեան 5·000 Ֆր., Պր. Ժան Յակոբեան 250, Պր. Ց. Ալթունեան 300, Տէր եւ Տիկին Գուլումճեան 500, Տիկին Իրմա Պօղոսեան 750, Տէր եւ Տիկին Ժ. Պօղոսեան 500, Տէր եւ Տիկին Ժ. Սարոյեան 500, Տէր եւ Տիկին Հրաչ Յակոբեան 1000, Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Իօզտէմիր 1000, Պր. Նիկողոսեան 250 Ֆ.,

Օժանդակ Մարմնէն.– Պր. Ձրնկըլըրեան 5·000 Ֆր. Պր. Վահէ Զիլինկիրեան 3·000 Ֆր.։

Տիկին Արշալոյս Խանտանեան, ամուսնոյն՝ Աղասի Խանտանեանի յիշատակին՝ 500 Ֆր.։

Տիկիններ՝ Անահիտ Տէր – Մինասեան, Քնար Յոնթանէլ, Աղաւնի Իշխէճեան եւ Արաքսի Վիար՝ Վ. Գալֆայեանի մահուան առթիւ՝ 600 Ֆր., Պր. Արթիւր Թապագեան՝ կրթաթոշակ – նուէր 1000 Ֆր.։

CAROUN ԳԱՐՈՒՆ

CAROUN
25, rue Paul Vaillant - Couturier
CLAMART
TEL : 46. 42. 20. 77

SPÉCIALITÉS ORIENTALES
TRAITEUR
ÉPICERIE FINE

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՃԱՇԵՐ.– Ամէն տեսակի լիցք (միսով թէ ձկեղով)։
■ Մանթը, ■ Սու-պէօրէկ, ■ Միջուկով էէօփթէ
■ Հերիսա (ապսպրաւճով), ■ Լուբիա (փլաքի)
■ Թարամա, ■ Մուրէպպէլ, ■ Քանի մը տեսակ խորոված (ապսպրաւճով)
■ Արեւելեան եօթը տեսակ աւուշեղէն

❋ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ Հաստատութեան կարգ մը ապրանքներ ❋

ԸՆՏԻՐ ԽՄԻՉՔՆԵՐՆ ՈՒ ԽՆԱՄՔՈՎ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ ՃԱՇԵՐԸ
ԿԸ ԳՈՀԱՑՆԵՆ ԱՄԷՆԷՆ ԲԾԱԽՆԴԻՐ ՔԻՄՔԵՐԸ

A la demande
de sa clientèle

LE RESTAURANT CAUCASE

à
ISSY-LES-MOULINEAUX
ajoute une troisième soirée
avec

MARTEN YORGANTZ
ET SON ORCHESTRE

LE SAMEDI 23 JANVIER

Réservation : 46 · 38 - 96 - 30

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ
21
JEUDI
21 JANVIER
1988

LE NUMERO : 4.00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: (1) 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

63ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.666 | Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN | 63e ANNÉE — No 16.666

ՀԱՅԱՍՏԱՆ
ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ

Կ. ԴԵՄԻՐՃԵԱՆԻ «ՈՍԿԷ» ՄԻՋԻՆԸ

ԽՄԲ.– «Յառաջ»ի Յունուար 13–ի թիւով գ'արձագանգէինք *Մոնտի* որ ակնարկած էր *Իզվեստիա*ի մէկ յօդուածին, ուր իբրեւ Հայաստանի կենտկոմի Դեկ. 26–ի լիակատար նիստին եւ ուր ծանր ճնշադատութիւններու թիրախ եղած էր Կ. Դեմիրճեան : «*Սովետական Հայաստան*» օրաթերթը լրիւ չհրատարակեց նիստին խնդրոյ առարկայ մասերը, բայց Յունուար 8ի իր թիւով թարգմանաբար լոյս ընծայեց *Իզվեստիա*ի թղթակցութիւնը, զոր կու տանք ստորեւ, չնչին յապաւումներով : Թղթակցութիւնը ստորագրած են Ս. Բարլումեան եւ Տ. Խուդեակովա, *Իզվեստիա*ի Երեւանի յատուկ թղթակիցները :

***

ՔՆՆԱԴԱՏՈՒԹԻՒՆ ՀԻՆ ԴԵՂԱՏՈՄՍԵՐՈՎ

Հայաստանի մէջ վերակառուցման զեկավարման մասին Կեդր. Կոմիտէի Բիւրոյի հաշուետուութեան կը ապաստէր սուր հետաքրքրութեամբ : Խորհ. Միութեան Համայնավար Կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէի 1987 Յունիսի լիակատար նիստին Հայաստանի կուսակցական կազմակերպութիւնը խիստ քննադատութեան ենթարկուեցաւ անտեսութեան վիճակի եւ զազափարաբարոյական մարզէն ներս ձախողութեան, վարիչներու նկատմամբ պաշտօնապահանջկոտութեան բացակայութեան համար, կաշառակերութեան, սիեփլուսախնի, հովանաւորութեան փաստերու կապակցութեամբ : Կեդր. Կոմիտէին առաջարկուած էր սկզբունքի դիրքերէ վերլուծել գործերու վիճակը թէ' կուսակցութեան եւ թէ ամբողջ Հայաստանի մէջ :

Ի՞նչ եղաւ Հայաստանի վերաբերումը այս քննադատութեան առթիւ : Աչխատաւորական եւ կուսակցական կազմակերպութիւններ զայն ընկալեցին իբրեւ գործողութեան ուղեցոյց : Կուսակցական, տնտեսական մարմիններու, հանրային կազմակերպութիւններու հասցէով վերջին ժամանակները ստացուած է աւելի քան 16 հազար նամակ, որոնց մէջ կ'առաջարկուի, թէ ինչպէս փոխել կացութիւնը, եւ կը քննադատուին թերութիւնները : Աւելի քան երկու հարիւր սկզբնական կուսակցական կազմակերպութիւններ վերակառուցումը զեկավարելու ուղղութեամբ իրենց բիւրոներու աչխատանքը համարած են անբաւարար եւ ընտրած են նոր քարտուղարներ : Փոխուած են ընտրովի մարմիններու աւելի քան 450 անդամներ :

Իսկ ի՞նչ փոխուած է Հայաստանի կուսակցութեան կեդր. Կոմիտէի մէջ, որքա՞ն սկզբունքօրէն դնահատուած է դէպքը Հայաստանի մէջ : Այս հարցերու պատասխաններուն կը սպասէին լիակատար նիստի մասնակցողները : Ա. քարտուղար Կարէն Դեմիրճեան, որ հանդէս եկաւ զեկուցումով, ժողովականներուն յայտնեց տնտեսութեան, գիւղատնտեսութեան, ընկերային – մշակութային շինարարութեան մէջ դրական երեւոյթներու մասին : Ան խօսեցաւ այն միջոցառումներու մասին, որոնց կը ձեռնարկէ կեդր. Կոմիտէն կուսակցական եւ զազափարախօսական աչխատանքի աչխուժացման ուղղութեամբ : Եւ ամփոփելով արդիւնքները, Կարէն Դեմիրճեան ըսաւ, որ կեդր. Կոմիտէի Բիւրոն իր աչխատանքը կը դնահատէ քննադատաբար, կը խոստովանի, որ ան տակաւին չի համապատասխաններ Կուսակցութեան արդի պահանջներուն :

Այսպէսով, զեկուցումը եղաւ չափազանց քննադատական, հիմնականին մէջ համոզիչ : Ցաւը քննադատականին մէջ կը փոխանցուէր այն համոզումը, որ ամէն բան կ'ընթանայ ինչպէս որ պէտք է : Սակայն զեկուցման մէջ չկար ամէնէն դլխաւորը, այսինքն յստակ պատասխան այն հարցին, թէ, այնուամենայնիւ, ինչպէս վարել վերակառուցումը : Արմատական տնտեսական բարեկարդումի, ընկերային մարզէն ներս լուրջ փոփոխութիւններու, կուսակցական աչխատանքի ոճի ու եղանակներու փոփոխման, վարիչները համօրէն ընտրելու եւ տեղաբաչխելու անհրաժեչտութեան մասին ծանօթ հետեւութիւններու կրկնութիւնը, թերեւս, աւելորդ չէր ըլլար, եթէ յենուր Հանրապետութեան յստակ իրաւունքի վրայ : Մինչդեռ անոնք մը նացին որպէս եղրայանդումներ, որոնց դարձեալ հետեւեցան ընդհանուր արտայայտութիւններ՝ «աւելի վճռականօրէն ազատուել», «ուժեղացնել պահանջն ու վերահսկողութիւնը», «բարձրացնել պատասխանատուութիւնը», «աւելի կտրական ձեռնամուխ լինել»...

Հաւանաբար, յստակ գիտակցելով զբաղխաւոր հարցերու մէջ զեկուցման խոցելութիւնը, ինք՝ Կարէն Դեմիրճեան, զայն այսպէս բնութագրեց. եթէ ամբողջ ճշմարտութիւնը ըսենք, ժողովուրդը թեւաթափ կ'ըլլայ, եթէ աւելի չատ մեզմայընենք՝ կը բարոյալքենք զանգուածները : Կը նչանակէ, պէտք էր հասկնալ, որ ընտրուած է «ոսկէ» միջինը :

Զեկուցման կանխորոշեց նաեւ անոր քննարկման ուղղութիւնը : Հակառակ անոր որ ամպլիոնէն ըսուեցաւ, թէ քննադատութիւնը չատ անհրաժեչտ է արդի պայմաններու մէջ, մտքերու փոխանակութեան մասնակցողներուն մեծ մասը ներկայացուց աւանդական, հին ժամանակներէ ծանօթ գերատեսչական ինքնահաչուետուութիւններ, այսինչը լաւ է, այսինչը՝ դէշ, պատճառները՝ գլխաւորաբար, հեռուներն են եւ պէտք է ամէնուն նկատմամբ աւելի խստապահանջ ըլլալ :

Ի հարկէ, քննադատութիւն հնչեց, բայց, մեր կարծիքով, խլացած, ներդրութիւններով :

Որոչ համայնավարներ Հայաստանի կեդր. Կոմիտէի բիւրոն քննադատեցին կուսակցական – կազմակերպական աչխատանքի ոճի ու եղանակներու համար : Կուսակցութեան Երեւանի Կոմիտէի Ա. քարտուղար Լ. Սահակեան, բանուորուհի Լ. Ալվազեան, Սասունիկի սովխոզի կուսակցութեան բիւրոյի քարտուղար Ս. Գեւորգեան կը խօսէին այն մասին, որ յաճախ կուսակցական աչխատանքը կը նենգափոխուի ընթացիկ տնտեսական գործերով, վարչամեքենան Հանրապետութեան կուսակցական կազմակերպութիւնը կը զեկավարէ կեդր. Կոմիտէի անունով, իսկ կեդր. Կոմիտէի անդամները ոչ մէկ յանձնարարութիւն ունին, աչխատանքի յստակ ոչ մէկ տեղամաս :

Այդ ելոյթները պլենումի մթնոլորտը չփոխեցին : Ակնյայտ վերջ կը գտնէր ամէն բան, եթէ մտքերու փոխանակութիւնը տհամոնափակելու փորձերէ եաք յանկարծ չխնդրէր Հայաստանի Կոմկուսի Կեդր. Կոմիտէի առընթեր կուսակական յանձնաժողովի նախագահ Ս. Աչաչարեան : Ան յայտարարեց, որ անցեալ պլենումի մէջ իրեն երկու անդամ մերժուած է խօսք առնել : Զեկուցումը եւ չատ մը ելոյթներ, ըստ իրեն, առաւելապարտ կը բովանդակէին կէս ճշմարտութիւններ : Հայաստանի իրաւապահ մարմիններու մէջ գոյութիւն ունի կաչառակերութիւն : Կ'ըսէ թէ սովորաբար կը պատժուին «աննչան մարդիկ», իսկ մեծ գողերուն, որոնց չարքին կան թէ' պատասխանատու կուսակցական աչխատողներ, ոչ մէկ տեղեակ է անոնց գործերէն, ոչ մէկ կը հետաքրքրուի անոնց գործերով, ոչ մէկ կը պատասխանատուի անոնց համար : Ան յայտնեց, որ ինք ինքնաքննադատական տրամադրութեամբ կը մտնէ պլենումի դահլիճ, բայց ինքնաքննադատութիւնը չի նչանակեր ինքնախարազանում : Ան կոչ ըրաւ ընդունելու, որ ինքնաքննադատութիւնը ոչ միայն ներքին, այլ նաեւ արտաքին նչանակութիւն ունի, որ ան կը նպաստէ Հայաստանի դրական կերպարի ստեղծման, որ ան կը նպաստէ մեր դիրքերուն ամրապնդման աչխարհի մէջ :

*Ա. քարտուղար Կարէն Դեմիրճեան ամփոփեց, որ ինք կը կիսէ ելոյթներու մեծ մասին տրամադրութիւնները, որ ինք կը կիսէ քննադատութիւնը, որ ինք կը կիսէ ինքնաքննադատութիւնը, որ ինք կը կիսէ ինքնաքննադատութեան անհրաժեչտութիւնը, որ ինք կը կիսէ ինքնաքննադատութեան նչանակութիւնը, որ ինք կը կիսէ ինքնաքննադատութեան ներքին եւ արտաքին նչանակութիւնը, որ ինք կը կիսէ ինքնաքննադատութեան ներքին եւ արտաքին նչանակութեան անհրաժեչտութիւնը, որ ինք կը կիսէ ինքնաքննադատութեան ներքին եւ արտաքին նչանակութեան անհրաժեչտութեան նչանակութիւնը, որ ինք կը կիսէ ինքնաքննադատութեան ներքին եւ արտաքին նչանակութեան անհրաժեչտութեան նչանակութեան անհրաժեչտութիւնը, որ ինք կը կիսէ ինքնաքննադատութեան ներքին եւ արտաքին նչանակութեան անհրաժեչտութեան նչանակութեան անհրաժեչտութեան նչանակութիւնը, որ ինք կը կիսէ ինքնաքննադատութեան ներքին եւ արտաքին նչանակութեան անհրաժեչտութեան նչանակութեան անհրաժեչտութեան նչանակութեան անհրաժեչտութիւնը, որ ինք կը կիսէ ինքնաքննադատութեան ներքին եւ արտաքին նչանակութեան անհրաժեչտութեան նչանակութեան անհրաժեչտութեան նչանակութեան անհրաժեչտութեան նչանակութիւնը, որ ինք կը կիսէ ինքնաքննադատութեան ներքին եւ արտաքին նչանակութեան անհրաժեչտութեան նչանակութեան անհրաժեչտութեան նչանակութեան անհրաժեչտութեան նչանակութեան անհրաժեչտութիւնը, որ ինք կը կիսէ ինքնաքննադատութեան ներքին եւ արտաքին նչանակութեան անհրաժեչտութեան նչանակութեան անհրաժեչտութեան նչանակութեան անհրաժեչտութեան նչանակութեան անհրաժեչտութեան նչանակութիւնը, որ ինք կը կիսէ ինքնաքննադատութեան ներքին եւ արտաքին նչանակութեան անհրաժեչտութեան նչանակութեան անհրաժեչտութեան նչանակութեան անհրաժեչտութեան նչանակութեան անհրաժեչտութեան նչանակութեան անհրաժեչտութիւնը, որ ինք կը կիսէ ինքնաքննադատութեան ներքին եւ արտաքին նչանակութեան անհրաժեչտութեան նչանակութեան անհրաժեչտութեան նչանակութեան անհրաժեչտութեան նչանակութեան անհրաժեչտութեան նչանակութեան անհրաժեչտութեան նչանակութիւնը, որ ինք կը կիսէ ինքնաքննադատութեան ներքին եւ արտաքին նչանակութեան անհրաժեչտութեան նչանակութեան անհրաժեչտութեան նչանակութեան անհրաժեչտութեան նչանակութեան անհրաժեչտութեան նչանակութեան անհրաժեչտութեան նչանակութեան անհրաժեչտութիւնը, որ ինք կը կիսէ ինքնաքննադատութեան ներքին եւ արտաքին նչանակութեան անհրաժեչտութեան նչանակութեան անհրաժեչտութեան նչանակութեան անհրաժեչտութեան նչանակութեան անհրաժեչտութեան նչանակութեան անհրաժեչտութեան նչանակութեան անհրաժեչտութեան նչանակութիւնը, որ ինք կը կիսէ ինքնաքննադատութեան ներքին եւ արտաքին նչանակութեան անհրաժեչտութեան նչանակութեան անհրաժեչտութեան նչանակութեան անհրաժեչտութեան նչանակութեան անհրաժեչտութեան նչանակութեան անհրաժեչտութեան նչանակութեան անհրաժեչտութեան նչանակութեան անհրաժեչտութիւնը, որ ինք կը կիսէ ինքնաքննադատութեան ներքին եւ արտաքին նչանակութեան անհրաժեչտութեան նչանակութեան անհրաժեչտութեան նչանակութեան անհրաժեչտութեան նչանակութեան անհրաժեչտութեան նչանակութեան անհրաժեչտութեան նչանակութեան անհրաժեչտութեան նչանակութեան անհրաժեչտութեան նչանակութիւնը, որ ինք կը կիսէ ինքնաքննադատութեան ներքին եւ արտաքին նչանակութեան անհրաժեչտութեան նչանակութեան անհրաժեչտութեան նչանակութեան անհրաժեչտութեան նչանակութեան անհրաժեչտութեան նչանակութեան անհրաժեչտութեան նչանակութեան անհրաժեչտութեան նչանակութեան անհրաժեչտութեան նչանակութեան անհրաժեչտութիւնը, որ ինք կը կիսէ ինքնաքննադատութեան ներքին եւ արտաքին նչանակութեան անհրաժեչտութեան նչանակութեան անհրաժեչտութեան նչանակութեան անհրաժեչտութեան նչանակութեան անհրաժեչտութեան նչանակութեան անհրաժեչտութեան նչանակութեան անհրաժեչտութեան նչանակութեան անհրաժեչտութեան նչանակութեան անհրաժեչտութեան նչանակութիւնը, որ ինք կը կիսէ ինքնաքննադատութեան ներքին եւ արտաքին նչանակութեան անհրաժեչտութեան նչանակութեան անհրաժեչտութեան նչանակութեան անհրաժեչտութեան նչանակութեան անհրաժեչտութեան նչանակութեան անհրաժեչտութեան նչանակութեան անհրաժեչտութեան նչանակութեան անհրաժեչտութեան նչանակութեան անհրաժեչտութեան նչանակութեան անհրաժեչտութիւնը, որ ինք կը կիսէ ինքնաքննադատութեան ներքին եւ արտաքին նչանակութեան անհրաժեչտութեան նչանակութեան անհրաժեչտութեան նչանակութեան անհրաժեչտութեան նչանակութեան անհրաժեչտութեան նչանակութեան անհրաժեչտութեան նչանակութեան անհրաժեչտութեան նչանակութեան անհրաժեչտութեան նչանակութեան անհրաժեչտութեան նչանակութեան անհրաժեչտութեան նչանակութիւնը, որ ինք կը կիսէ ինքնաքննադատութեան ներքին եւ արտաքին նչանակութեան անհրաժեչտութեան նչանակութեան անհրաժեչտութեան նչանակութեան անհրաժեչտութեան նչանակութեան անհրաժեչտութեան նչանակութեան անհրաժեչտութեան նչանակութեան անհրաժեչտութեան նչանակութեան անհրաժեչտութեան նչանակութեան անհրաժեչտութեան նչանակութեան անհրաժեչտութեան նչանակութեան անհրաժեչտութիւնը, որ ինք կը կիսէ ինքնաքննադատութեան ներքին եւ արտաքին նչանակութեան անհրաժեչտութեան նչանակութեան անհրաժեչտութեան նչանակութեան անհրաժեչտութեան նչանակութեան անհրաժեչտութեան նչանակութեան անհրաժեչտութեան նչանակութեան անհրաժեչտութեան նչանակութեան անհրաժեչտութեան նչանակութեան անհրաժեչտութեան նչանակութեան անհրաժեչտութեան նչանակութեան անհրաժեչտութեան նչանակութեան անհրաժեչտութիւնը, որ ինք կը կիսէ ինքնաքննադատութեան ներքին եւ արտաքին նչանակութեան անհրաժեչտութեան նչանակութեան անհրաժեչտութեան նչանակութեան անհրաժեչտութեան նչանակութեան անհրաժեչտութեան նչանակութեան անհրաժեչտութեան նչանակութեան անհրաժեչտութեան նչանակութեան անհրաժեչտութեան նչանակութեան անհրաժեչտութեան նչանակութեան անհրաժեչտութեան նչանակութեան անհրաժեչտութեան

ՄԱՀՈՒԱՆ 100–ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻԻ

ԳՐԻԳՈՐ ՕՏԵԱՆ

(1834 - 1887)

ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԳՈՐԾԻՉԸ

Մեծ ախտրականիհն գաղտնիքը

Գրեց՝ Ա. ՊԷՅԼԷՐԵԱՆ
(Պատ. Գիտ. Տոքթէօր)

1877 — 78—Ի
ՌՈՒՍ — ԹՈՒՐՔ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

Օտեան դեռ Եւրոպա կը գտնուէր, երբ Ապտիւլ Համիտ միշտ կասկածոտ եւ անվստահ, վախնալով Միհտաթ փաշայի հանդէպ ժողովուրդին մէջ հետզհետէ տարածուող համակրութիւնէն, եւ մանաւանդ դրդուած Միհտաթին թշնամի պալատականներէ եւ նախարարներէ, 1877 Փետրուար 7–ի առաւօտուն ելմտական հարց մը պատրուակ ստեղծելով զայն պալատ հրաւիրեց: Միհտաթ ձերբակալուեցաւ եւ նոյն օրը եպարքոսի կնիքը ձեռքէն առնուելով «Իզզէտտին» կայսերական նաւով Եգիպտոսի Սիրա կղզին աքսորուեցաւ: Միհտաթ Պրինսիպիի ճամբով նախ Նափոլի, յետոյ Սալոնիկ մեկնեցաւ: Ապտիւլ Համիտ իրը արդարասէր մը, ընդառաջ երթալով նախկին մեծ եպարքոսին խնդրանքին, 500 կարմիր ոսկի տուաւ անոր, որպէսզի Միհտաթ փաշա կարենայ Եւրոպայի մէջ Օսմանեան կայսրութեան բարձրաստիճան պաշտօնեայի վայել կեանք մը վարել: Միհտաթ երկու ամիս յետոյ արդէն Փարիզ եւ յետոյ Լոնտոն կը հասնէր: Ան ամէնուրեք համակրական ընդունելութեան արժանացաւ: Նոյնիսկ Մեծն – Բրիտանիոյ Վիքթորիա թագուհին՝ խիստ ժլատ օտար նախարարներ ընդունելու, Միհտաթ փաշան երկիցս մեծ պատիւներով ընդունեցաւ:

Ապրիլ ամսու սկիզբը, Սըր Հէնրի Լայարտ, Անգլիոյ մեծ դեսպան ըլլալով Պոլիս հասաւ: Լայարտ Թուրքիոյ ծանօթ անձնաւորութիւն մըն էր: Հնախոյզ, դիւանագէտ եւ հեղինակ քանի մը հնագիտական հատորներու ան ծանօթ էր մանաւանդ իր թրքասիրութեամբ: Հետեւաբար, այսպիսի քաղաքական փափուկ ժամանակ մը Լայարտի իրը դեսպան Պոլիս ժամանումը սուլթանին եւ իր նախարարներուն մխիթարանք կրնար ապահովել եւ փաստ մը թէ պատերազմի մը պարագային Անգլիա մոտիւը չէր Թուրքիան տրոհելու իր դարաւոր թշնամիին դէմ:

Օտեան հազիւ թէ Պոլիս վերադարձած էր, երբ 1877 Ապրիլ 24–ի առաւօտուն կանուխ, առանց խոր պատերազմ յայտարարելու, յանուն Պալքաններու ճնշուած սլաւ ժողովուրդներու ազատագրութեան, ցարական զօրախումբերը Ռումանիոյ սահմանագլուխէն դէպի Պուլկարիա արշաւել սկսան:

Յաջորդ օրն փակ, Օսմանեան խորհրդարանի բեմէն, իսլամ թէ ոչ – իսլամ, բոլոր երեսփոխանները (8) միաբերան մերժեցին որեւէ պիջում կատարել ի նպաստ Ռուսիոյ: Էրզրումի հայ երեսփոխան՝ Համազասպ Պալեարեան բեմ բարձրանալով, Օսմանեան Խորհրդարանի բեմէն հանդիսաւորապէս յայտարարեց.–

«...Ինչպէս անցեալին մէջ, հիմա եւս երկու տարիէ ի վեր, Ռուսիա քրիստոնեայ ազգերու պաշտպան կանգնելու պատրուակաւ կարգ մը խաղեր կը խաղայ: Մինչդեռ մենք՝ օտար պաշտպան նուիրեան կարօտ չենք: Հայ ազգը 500 տարիներէ ի վեր, Օսմանեան տէրութեան տարիներուն մէջ ապահով եւ հանգիստ ապրած է»:

Եւ Հայ երեսփոխանը, ռուսական պաշտպանութիւնը բացարձակապէս մերժելով յայտնեց թէ անիկա մի միայն պատրուակ մըն էր «նոր հողեր գրաւելու համար»:

Ռուսաստանի դիւանագիտական դերակըռութիւնը պատերազմի առաջին օրերէն սկսեալ արդէն յայտնի եղաւ: Իսկ Ապտիւլ Համիտ, խիստ զայրացած պատերազմին առած այս անակնկալ ընթացքէն եւ դրգռուած չուրջի նախարարներէն ու պալատականներէն, այս նոր ազէտին գլխաւոր պատասխանատու նկատեց Միհտաթ փաշան որ անհոգեմ քաղաքականութիւնով մը կայսրութիւնը դէպի անդունդ գլորած էր: Միւս կողմէ, Միհտաթի եւրոպական արքունիքներու մօտ գտած մեծ հետաքրքրութիւնը եւ համակրութիւնը նոյնպէս նախանձոտ էր: Ան կը վախնար որ Միհտաթ փաշա Պոլսոյ իր բարեկամներուն միջոցաւ պետական հարուստ մը պատրաստելու կըրնար ձեռնարկել գինքը գահընկէց ընելու համար: Ապտիւլ Համիտ Միհտաթի գլխաւոր թշնամի՝ պատերազմական նախարար Րէուֆի փաշայի յորդորներուն անսալով, Միհտաթին մօտիկ բարեկամ եւ գործակիցները մի առ մի ձերբակալել ու փութով աքսորել տուաւ: Օտեան իրը Միհտաթի թիւ մէկ խորհրդատուն, բնականաբար չէր կրնար զերծ մնալ այս կասկածէն: Ան թէեւ անմիջապէս նոյն վտանգին չենթարկուեցաւ, բայց զգաց թէ իր ճակատագիրը եւս նոյն վախճանին պիտի ենթարկուէր: Արդարեւ, Օտեանի թրքահայոց մէջ վայելած բացառիկ դիրքն ու գերը առժամապարտ զայն խնայած էին Ապտիւլ Համիտի հալածանքէն: Պատերազմի այս փափուկ եւ վտանգաւոր շրջանին ուր Աբեւմտահայաստանի գաւառներուն մէջ արիւնալի ճակատամարտեր տեղի կ'ունենային, Ապտիւլ Համիտ Օտեանը եւս աքսորել տալով չէր ուզած բովանդակ հայ ժողովուրդին մէջ դժգոհութիւն ստեղծել եւ իր դէմ գրգռել հայ հաւատարիմ հպատակները: Բայց Օտեան որ արդէն կռահած էր վտանգը ուզեց զայն կանխել: Ան Բ. Դուռէն արտօնութիւն խնդրեց արձակուրդով Գերմանիոյ Չերմուկները երթալու համար: Բ. Դուռը նշանակալից պատրաստակամութեամբ մը անոր խնդրանքին ընդառաջ գնաց ու Օտեան կրկին Եւրոպա մեկնեցաւ: Օտեան Եւրոպայի մէջ Միհտաթի հանդիպեցաւ: Ըստ այդ պատմական օրերու ականատես Մինաս Չերազի վկայութիւններուն, Օտեանն է բուն դինակը այն բազմաթիւ նամակ կամ յօդուածներուն որոնք Միհտաթ փաշայի ըստորագրութեամբ յայնորդաբար եւրոպական մամուլին կամ քաղաքական հանդէսներուն մէջ լոյս տեսան եւ Աբեւելքի մէջ տեղի ունեցող օրուան անցուդարձերուն մասին լուսաբանութիւններ տուին կամ քննադատութիւններ կատարեցին:

Պատերազմը առաջին մէկ օրէն իսկ ռուսական բանակները յաղող գրոհներով սկսան: Եթէ Պալքաններու մէջ ցարական զօրքերու թիւրախը ժամ առաջ Պոլսոյ դուռերը հասնելով նեղուցները գրաւել էր, արեւելեան ճակատին վրայ, ռուսական զօրախումբերը գլխաւոր հրամանատարներ ունենալով ծագումով հայազգի զօրավարներ՝ Լօրիս Մելիքով, Յովհաննէս Լազարէֆ, Արշակ Տէր – Ղուկասով, Յակոբ Ալիխազով եւ Պէհպութ Շէվքովնիկով, Աբեւմտահայաստանի իրենց ազգակիցներուն ջերմ եւ սիրագեղ ցոյցերուն մէջ, դէպի Անատոլուի խորերը խուժել սկսան: Դարերով հարստահարուած եւ ստրկացած Աբեւմտահայաստանի գաւառներու հայ ժողովուրդը, ռուսական բանակի հայ հրամանատարները ոչ թէ իրը «թշնամի» կ'ընդունէր իր հողին վրայ, այլ Հայաստանի ազատագրման համար նախախնամութեան կողմէ ղրկուած մէյմէկ ազատարարներ որոնք արժանի էին ամէն օժանդակութիւն գըտնելու (9): Ամէն ոք համոզուած էր թէ ազատութեան պահը այլեւս հնչած էր, եւ ոչ ոք պատմական օրերուն, կրնար երեւակայել իսկ թէ յետագայ քանի մը տասնեակ տարիներու օսմանեան լուծը քաղմապատիկ աւելի ժահրի պիտի ըլլար, քան՝ անցեալ հինգ տարիներու ընթացքին:

1877–ի տարեվերջին, ռուսական բանակները արեւմուտքէն Պոլսոյ եւ Նեղուցներու ճամբուն վրայ կը հասնէին, իսկ արեւելքէն մինչեւ Էրզրումի դռները: Ազբիանուպոլսոյ (Խարխով) մէջ երբ զինադադարի բանակցութիւնները սկսան, տեղւոյն հայ առաջնորդ Ռուսճուդլեան վարդապետ արեւմտեան ճակատի ռուսական բանակներու ընդհանուր հրամանատար նահապետ իշխան Նիքոլա Նիքոլայեվիչի եւ Պոլսոյ ռուս նախկին դեսպան զօրապետ կոմս Իգնաթիէֆի ներկայանալով Աբեւմտահայաստանի ազատագրութիւնը թախանձեց: Ռուսճուդլեան վարդապետի նախաձեռնութիւնը բոլոր Թրքահայոց ցանկութեան կը համապատասխանէր:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԻ ԾԱԳՈՒՄԸ
ՍԱՆ – ՍԹԵՖԱՆՈՅԷՆ ՊԵՐԼԻՆ

Մենք մեր յօդուածաշարքին մէջ պիտի չխօսինք այդ ճակատագրական օրերուն տեղի ունեցող յայտնի կամ պղտոնի այն բոլոր բանակցութիւններուն մասին որոնք 1878 տարուան Յունուար ամսէն մինչեւ Փետրուարի վերջը շարունակուեցան, Սան – Սթեֆանոյի նախապաշինքին մէջ Աբեւմտահայաստանի վերաբերեալ 16–րդ յօդուածը, ստանալու համար բազմաթիւ հրատարակութիւններու կարգին (10), մենք ալ առնօք զանազան առիթներով թէ «Ծառայ»ի սիւնակներուն մէջ եւ թէ այլ գիտական հանդէսներու մէջ նոյն նիւթին չուրջ անդրադարձած ենք (11): Բայց կ'ուզենք հոս ներկայացնել այն դլխաւոր գերը զոր Գրիգոր Օտեան ունեցաւ մեր ժողովուրդի համար պատմական նշանակութիւն ունեցող այդ ժամանակներու քաղաքական դէպքերու զարգացումին ընթացքին: Օրուան Թրքահայոց պատրիարք Ներսէս արքեպիսկոպոս Վարժապետեան պիտի չհամարձակէր անհուշ յանդուգն կերպով հայկական հարցը պաշտօնապէս առեղծելու եթէ իր հետ չունենար, ա) բարձրաստիճան եկեղեցական դասը, բ) ժողովուրդին մեծամասնութիւնը եթէ ոչ բոլորը, եւ գ) նա մանաւանդ պոլսահայ աւազանին որուն դլխաւոր պատասխանատու դէմքը՝ տաքթ. Սէրվիչէն, Գրիգոր Օտեան որ Եւրոպայէն վերադարձած էր, և դինուորական բժիշկ Սաւիան փաշա Ալանեան որոնք միշտ իրեն զօրավիզ կանդնեցան:

Ներսէս Պատրիարքի չանքերով է որ Սան – Սթեֆանոյի նախապաշինքին մէջ, Աբեւմտահայաստանի համար 16–րդ յօդուածին տեղ տրուեցաւ: Կիլիկիոյ Ռուբինեան իշխանութեան անկումէն հինգ դարեր, իսկ Անիի թագաւորութեան կումէն ութ դարեր յետոյ, առաջին անդամ ըլլալով, Հայաստանի անունը միջազգային հանգամանք կրող դաշնագրի մը մէջ կը յիշուէր: Այս յօդուածին տըրամադրութեան համաձայն, բարձրագոյն Դուռը կը ճանչնար եւ կը հաստատէր թէ՝

1.– Իր տիրապետութեան ենթարկուած երկիրներու կարգին, կար նաեւ երկիր մը, որ «Հայաստան» կը կոչուէր եւ ան կը գտնուէր Փոքր Ասիոյ Աբեւելեան շրջանին մէջ:

2.– Օսմանեան կառավարութիւնը կը հաստատէր թէ այդ երկրի բնակիչները իրենց դրացի քիւրտ եւ չէրքէզներու տեւական հարստահարութիւններուն եւ յարձակումներուն ենթակայ էին:

3.– Թէ այդ կացութեան բարելաւման համար բարենորոգումները անհրաժեշտ էին:

4.– Բարենորոգումներու վստահով դործադրութեան համար ռուսական զօրախումբերու տեղւոյն վրայ առժամապարտ կեցութիւնը լաւագոյն երաշխիք էր:

Բայց Սան – Սթեֆանոյի նախապաշինքը մեծ տէրութիւններու ընդդիմութեան բախեցաւ: Սան – Սթեֆանոյի նախապաշինքին տրամադրութիւններուն լրիւ գործադրութիւնը Օսմանեան կայսրութեան Պալքաններու մէջ դոյութեան վերջ կուտար, իսկ արեւելքէն ռուսական բանակները, այլեւս Եփրատի հովիտին կըրնային հսկել: Անգլիա որ այնքան նախանձախնդիր էր Հնդկաստանի ճամբուն եւ Պարսից ծոցի վրայ իր ունեցած գերակշռութեան, սպառնաց Ռուսիոյ դէմ պատերազմ յայտարարել, եթէ այս վերջինը չյօժարէր վերոյիշեալ պաշնադրի բոլոր տրամադրութիւններու մի առ մի վերաքննութեան:

(Շար. 3)

(8) 1877–ի Օսմանեան առաջին խորհրդարանը 11 հայ երեսփախանաններ ունէր, երկուքը Պոլսէն, երկուքը Կարինէն: Իսկ միւսներն ալ այլ գաւառներէ ընտրուած էին:

(9) Տե՛ս մանաւանդ Ա. Ն. Ներսիսեան, Հայերի մասնակցութիւնը 1877 – 78 ԹԹ. ռուս – թրքական պատերազմի, Երեւան, 1958, էջեր՝ 91 – 93:

(10) Տե՛ս Խ. Բադալեան, *Հայկական հարցը Սան – Սթեֆանոյի պայմանագրում եւ Բեռլինի կոնգրեսում 1878 թ.*, Երեւան, 1955: Խ. Գաբիկեան, *Հայկական Հարցը Արեւելեան հարցի մէջ* (1860 – 1880), Պէյրութ, 1962:

(11) «Ծառայ»ի մէջ երեւցած մեր յօդուածներու կարգին, տեսնել նաեւ մանաւանդ մեր ուսումնասիրութիւնը որ լոյս տեսաւ *Revue d'Histoire Diplomatique*, 1973, nos. 1-2, էջ 33:

ԴԱՐՄԱՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ԿՈՐՈՒՍՏՆԵՐԸ

1923–ին երբ Ֆրանսա եկանք մենք ալ ունեցանք բոլոր գաղթականներուն վիճակած դժուարութիւնները. երկրին անծանօթ, լեզուին անծանօթ ու մանաւանդ մարդոց անծանօթ էինք: Քանի մը տարի յետոյ բախտը ունեցայ ծանօթանալու Հայկ Աղաբեկեանի հետ, որ ինծի համար արեւի նշոյլ մը եղաւ այդ սեւ օրերուն: Երկար տարեւ գործակցեցանք ու մինչեւ իր մահը ոչ մէկ տարակարծութիւն ունեցանք: Ան Թրքական բանակին մէջ սպայ եղած էր, որով կը բացատրուէր իր բնատրութեան փիչ մը, կառուսէր կողմը, բայց երբեք ոխ ու քէն պահող չէր: Իրը փաստ իր հայրենասիրութեան հպարտութեամբ եւ ուրախութեամբ ցոյց կուտար Փարիզի բոլոր միութիւններուն անդամատոմարները:

Վազգէն Ա.–ի Փարիզ այցելութեան առիթով չատ մը արժէքաւոր նկարներ նըւիրեց իր հաւաքածոյին, բայց ափսոս որ է. Շահէնի իր հաւաքածոն աճուրդով ծախուեցաւ իր արժէքին 1/3–ին: Ինք ինչ ինչ պատճառներով բարկացած ըլլալով չէր ուզած նուիրել Հայաստանի:

Իրեն ծանօթանալով իմ մէջս ալ արթընցաւ արուեստի գործերու հանդիպ սէր. 1927–էն ի վեր կը յաճախեմ աճուրդի սրահները թէ Ֆրանսա, թէ արտասահմանի մէջ:

Երբ դեռ Հալէպ կը գտնուէի սորված էի գործ նորոգելու արհեստը որով այն օրերուն սկսայ օրապահիկս շահիլ. բան մը որ կը չարունակեմ մինչեւ այսօր: Այս նորոգութիւններու ընթացքին ծանօթացայ հին ու արժէքաւոր հնութիւններու: Եթէ ազգային արժէք ներկայացնող նկարի, ձեռագիր հատորի, մագաղաթի կամ գործի հանդիպէմ, կ'ուզեմ ամէն դնով ձեռք ձգել զայն:

1969–ին Թիֆլիս այցելեցի: Երբ փակերներով ման կուգայինք տեսանք եկեղեցի մը, որուն անունը թէեւ չեմ յիշեր, բայց մայր եկեղեցի պէտք է ըլլար: Մայր տաճար մըն էր որ այժմ գրախանութի վերածուած էր. հետաքրքրուած ներս մտանք. հանդիպեցանք խոժոռ նայուածքներու, քանի որ չէինն սպասեր այս անկոչ, բայց իրաւատէր հիւրերուն: Այցելեցինք նոյնպէս Ս. Գէորգ Եկեղեցին, ուր կային Ս. Նովարի, Մելիքոֆներու դերեզմանները. եկեղեցին չատ համեստ ու անշուք էր, բայց առիկա արդելք չէր որ մեզի ընկերացող տեղւոյն առաջնորդ Կոմիտաս վարդապետը եւ մեր խումբէն երկու դպիրներ փառաւոր պատարագ մը մատուցանեն: Հարուստ ձայն ունէր վարդապետը, բայց խիստ անշուք եւ աղքատ էր առաջնորդարանը: Երբեք պիտի չմոռնամ կոտրտած ապակիներով ու ապակիի տեղ թուղթ փակցուած պատուհանները ճգնաւորի իր սենեակին: Եւ մտածել թէ Թիֆլիսի մէջ իշնչ մեծահարուստներ ունեցած է հայ ժողովուրդը: Բայց այնքան անբախտ եղած է որ նոյնիսկ համայնավար վարչակարգը ժառանգ դրկած է զայն: Մեր ամէն ինչը եղած է օտարներու բաժին, մնալով օտար հողի վրայ: Ուսոի արտասահմանի մէջ ապրող մեր հայրենակիցներուն պարտականութիւն կը վիճակի մեր հին ու արժէքաւոր մատեանները հաւաքել ու նուիրել հայրենիքին: Ես իմ բաժինս, վերջերս ձեռք անցուցի հայկական վիշապ գորգ մը, ծիւ. գարէն, որ կրնայ պատիւ բերել որեւէ թանգարանի եւ զայն նուիրեցի Սարգսեան թանգարանին:

Երախտապարտ եմ Հ. Ազաբէկեանին որ մէջս հնութեանց հանդէպ սէր արթնցուց ու իրեն չնորհիւ հաւաքեցի հին գիրքեր, ձեռագրեր, աւետարաններ, գորգեր, նըկարներ:

ԳԻՒՐԳ ՊԱԳԴՐՃԵԱՆ

ՀԱՅԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՍԷՆ ԺԵՐՈՄԻ ԿԱՊՈՑ ԽԱԶԻ ՀԱՅԿԵՐՈՑԹԸ

ՄԱՐՍԷԼ (*«Ցառաջ»*)։–

Վերջին տասնամեակին Մարսէյլի հայ գաղութի հաւաքական կեանքը կրեց հիմնական փոփոխումներ։ Երէկուան հայրընակ արուարձանները, որոնք մէկ – մէկ եռուն բեւեռներ էին հայ կեանքին իրենց դանագան միութիւններով, դադրած են դեր մը կատարելէ գերակատարներու եւ կառոյցի չգոյութեամբ։ Պատճառները բազմաթիւ են։ Անոնց վերլուծումը այս թղթակցութեան սահմաններէն դուրս կը մնայ։ Կ'արժէ սակայն այլ առիթով խորհրդածութեան առարկայ դարձնել։ Ուստի, արուարձաններէն ներս հայ կեանքը կը կեդրոնանայ կամ աւելի ճիշդ կը սահմանափակուի դրեթէ միայն եկեղեցւոյ չուրջ։ Այս ընդհանուր յեղաշրջումին մէջ, միակ կազմակերպութիւնը որ դեռ կը գործէ զանազան մասնաճիւղերով Մարսէյլի Կապոյտ Խաչն է։ Եւ Սէն – Ժերոմը լաւագոյն օրինակն է այս նոր կացութեան։ Ս. Սահակ – Մեսրոպ Եկեղեցին հայկական չունչն է չրջանին մէջ։ Զանազան առիթներով գրած ենք գործունէութիւններուն մասին եւ այս սիւնակներուն մէջ վերջին դրութիւնը (Յունուար 12–ի թիւ) առորդութեամբ «Ներկայ մը» առաւել փաստ մը կը բերէ։ Եւ Սէն – Ժերոմի Կապոյտ Խաչի, Ջաւօ Շանթ մասնաճիւղը կը վայելէ մասնաւոր վարկ չրջանակէն ներս, եւ մասնաւոր դուրգուրանք եկեղեցւոյ վարչութեան մօտ։

Ներկայ եղանք իր տարեկան հացկերոյթին, Շաբաթ, Յունուար 9–ին, եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ։ Սրահը որուն պատերը նեղ կուգան Կապոյտ Խաչի այս առանգական ձեռնարկին (հայկական ծր – նունդի առթիւ), քանի այս անգամ եւս ժողովուրդը գրաւած էր բոլոր տրամադրելի տեղերը։

Մասնաճիւղի անունով Սիրանոյշ Մանուկեան բարի գալուստի խօսքեր ըրաւ, չնորհաւորեց Նոր տարին եւ Ս. Ծնունդը, եւ ապա եղիշէ խաչակիր քահանայ Փանոսեան օրհնեց սեղանները եւ սկսաւ հացկերոյթը զոր իր խանդավառ, ջերմ անպսպատ չունչով, ի զոհունակութիւն բոլորին, վարեց՝ Կարպիս Յարութիւնեան։ Ալիս Պիւլկիւրեան՝ Կապոյտ Խաչի Շրջանային վարչութեան անդամուհի արտասանեց օրուան պաշտօնական խօսքը։ Շեշտեց Կապոյտ Խաչի կոչը լիբանահայ մանուկներու օգնութեան, տալով արձանագրուած առաջին քայլերական արդիւնքները։ Վերյիշեցուց Կապոյտ Խաչի գործունէութեան հիմնական ուղղութիւնները։ Շրջանային վարչութեան ներկայացուցիչը, գնահատեց Սէն – Ժերոմի մասնաճիւղի տարած աշխատանքը, չրջանէն ներս, որպէս գրական ներկայութիւն եւ թուեց անոր բերած օժանդակութիւնները թաղի հայերէնի դպրոցին եւ եկեղեցւոյ կատարած բոլոր ու բոլոր ձեռնարկներուն։ Սէն – Ժերոմի մասնաճիւղը արժանացաւ եկեղեցւոյ վարչութեան նախագահին պերճ կարապետեանի եւ փոխ – նախագահին՝ Յակոբ Խակիճեանի գնահատական արտայայտութիւններուն, ինչպէս նաեւ հոգեւոր հովիւին՝ եղիշէ խաչակիր Ա. քահանայ Փանոսեանին։ Զեկուցողներ՝ Սիմոն Աւտոյեան իր «Տըլէ եաման»ով, Ժիրայր Գասպարեան Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբի անդամ, Անոյշ օփերայէն «Աղջի Անատուած», Սիրանոյշ Մանուկեան իր նորոգուած երգացանկով եւ որպէս յայտնութիւն Յակոբ Խակիճեան։ Արտասանեցին Անտոն Սանտալեան, Յովհաննէս Թումանեանի «Հին օրհնութիւնը» եւ Ալիս Պիւլկիւրեան, Յովհ. Շիրազէն քերթուած մը ձօնուած Ե. Չարենցի։ Եղան կատակախօսութիւններ երբեմն սրամիտ, զուարճալի, երբեմն քիչ մը նուազ որոնք սակայն պէտք է յարգեն օրուան պատչաճութիւնները։

Սէն – Ժերոմի Կապոյտ Խաչի տիկիները, ըստ սովորութեան համակրելի ընդունելութեամբ մը եւ բառին իսկական իմաստով ճոխ չատ ճոխ, խնամուած եւ ընտիր ճաշացուցակով մը հիւրասիրեցին եւ պատուեցին ներկաները որոնք ինքնաբուխ նուէրներով յայտնեցին իրենց գնահատանքը։

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

***

ՎԻԷՆ

Հ.Ռ.Ը.Մ.Ի ԱՄԱՆՈՐԸ

Կիրակի, Յունուար 10, կէսօրին, արդէն լեցուած էր բազմութեամբ մը, Հ. Ռ. Ը. Մ.–ի Վիէնի մասնաճիւղի Աբովեան սրահը։

Վիէն, հայկական հին գաղութ մըն է, եւ ի պատիւ իրենց, կարելի է ըսել որ՝ տակաւին «մեծով ու պզտիկով», ամէն ճիգ կը թափեն պահելու հայկական սովորութիւնները։

Այլ հայկական միութիւններու չարքին, Հ. Ռ. Ը. Մ.–ի մասնաճիւղը եւս, տեղադրուած աշխատանք կը տանի հայապահպանման գծով, միութեան նուիրեալ անդամներով։

Վիէնի մէջ ով չի ճանչնար նուիրեալ Սուքիասը, Պր. Սուքիաս Սուքիասեանը, նախագահը մասնաճիւղին, որ իր վարչական ընկերներով լուռ, եւ գնահատելի ազգօգուտ աշխատանք կը տանի։

Կիրակի օրուան հանդիսութեան առաջին մասն էր ընտանեկան ճաշը, որ ընթացաւ հայկական տոհմիկ եւ խանդավառ սովորութիւններով։

Փարիզէն, Աւետիս Քհնյ. Պալըգեան, որ ներկայութեամբ կը պատուէր ձեռնարկը, օրհնեց ճաշը, նաեւ իր քաջալերական խօսքերով գնահատեց տարուած աշխատանքը։

Հանդէսին երկրորդ մասի յայտագիրը գործադրուեցաւ մասնաճիւղի միօրեայ հայկական վարժարանի տասնեակ մը աշակերտներուն կողմէ։ Անոնք արտասանեցին ու երգեցին։

Պր. Ս. Սուքիասեան, եւ մասնաւորաբար Տիկին Ք. Գուրճուճեան գեղարուեստական յայտագրին, իսկ Օր. Սեդա Սուքիասեան, Տիկին Ս. Զազալեան, Պր. Պր. Ս. Գուրճուճեան, Ս. Պօյաճեան, Մ. Տօնապետեան եւ Տիկին Սուքիասեան, ընդհանուր ճաշ – հանդիսութիւնը լաւագոյնս պատրաստած էին, որ մեծապէս գնահատեցաւ ներկաներուն կողմէ, եւ որուն որպէս արձագանգ, աւելի քան 7.000 ֆրանքի նուիրատուութիւն մը ըրին տեղւոյն վրայ։

Հուսկ, խօսք առաւ միութեան պատասխանատու – գործիչը Ա. Քէչիչեան։ Նախ չնորհաւորեց տեղւոյն մասնաճիւղի տարած օգտակար գործունէութիւնը, ապա յորդորեց բոլոր հայերէն դիտցող հայ մայրերը, որ՝ գէթ տունին մէջ հայերէն խօսին իրենց զաւակներուն հետ։

Ա. Ք.

Ռ. ՍԵՒԱԿ 1986 - 1987 - 1988

Յունուար 16, Շաբաթ օր, Հ.Ռ.Ը.Մ.–ի Ալեք Մանուկեան սրահին մէջ կատարուած երեկոյթով անգամ մը եւս ոգեկոչուեցաւ նահատակ զրադէտ Ռ. Սեւակի կեանքն ու գրական վաստակը։

Երեկոյթին դլխաւոր դրդապատճառը «Ռ. Սեւակ» մրցանակի եռակի յանձնումն էր 1986 – 1987 եւ 1988–ի դասնեկիրներուն։ «Սփիւռքի համար համեստ չափերով, մեծ նշանակութիւն ունեցող» ինչպէս որակեց զայն օրուան հանդիսավարը՝ Պ. Շամլիեան, այս մրցանակը հիմնուած է 1985–ին «Ռ. Սեւակ» հիմնարկի մը կողմէ կը տրուի ամէն տարի, գրադէտին գործը ծանօթացնելու, յիշատակը յաւերժացնելու միտող աշխատանքներու առիթերուն։

Այսպէս 1986–ի մրցանակը տրուած էր գրականագէտ, քննադատ Ալ. Թոփչեանի, իր խմբագրած «Ռ. Սեւակ – Երկեր» հատորին համար, որ վերջերս հրատարակուեցաւ Երեւան, 1987–ի մրցանակը կը չահէր բեմի ու չարժանկարի արուեստագիտուհի՝ Անահիտ Թոփչեան, «Բանաստեղծի երեք մուսաները – Ռ. Սեւակ» հեռատեսիլի հաղորդումին բերած իր մասնակցութեամբ, իսկ 1988–ի մրցանակը կը յատկացուէր հայրենասէր, տաղանդաւոր գրադէտ Ա. Ծառուկեանի «Սէրը եղեռնի մէջ» վէպին։ Նոր լոյս տեսած այս վէպը կը ներկայացնէ գրադէտին կեանքին վերջին չրջանը։

Մրցանակներու յանձնումէն առաջ ցուցադրուեցաւ վերոյիչեալ հաղորդումին տեսադրութիւնը։ Ռ. Սեւակի կեանքին ու գործին մասին պատրաստուած այս հաղորդումը հեռասփռուած էր Երեւան, Յուլիս 5–ին եւ Դեկտեմբեր 14–ին։ Հոն, առանցքը կը կազմէր Ռ. Սեւակի կեն – սագրութեան ընդմէջէն գործին ներկայացումը, զոր կը կատարէր Ալ. Թոփչեան։ բանաստեղծին չափածոյ գործերէն ալ կ'արտասանէր արուեստագիտուհի տիկինը։

Տեսերիզի ցուցադրութենէն եաք սրահին մէջ ներկայ Ռ. Սեւակի զաւակները աղջիկը՝ Շամիրամ, բեմ հրաւիրուեցաւ մրցանակները յանձնելու։ Ապա յուզուած չեչտով մը ան խօսեցաւ հօրը մասին, ըսելով թէ ինը ամիս միայն ապրած է հօրը ներկայութիւնը։ ցաւով խոստովանեցաւ թէ հայերէն չէ կրցած սորվիլ, որովհետեւ հայախօս ոչ ոք ունեցած են քոյր – եղբայր իրենց գժուարին կեանքի անմիջական չրջանակին մէջ։ «Երկար տաեն այնպէս կը նկատէինք թէ մեր հայրը պարապ տեղը գոհած էր ինքզինք, պատճառ դառնալով մեր գժբախտութեան։ սակայն այսօր հոսկէ Հայաստան, երբ կը տեսնենք անոր վայելած ընդունելութիւնը, երբ կը տեսնենք որ իր ժողովուրդը չէ մոռցած զինք, կը յարգէ յիշատակը, կը սիրէ իր գործը, կը հակըրնկնք որ ապարդիւն գոհարերութիւն մը չէր իրը» ըսաւ ան։ Իսկ ներկայ երկու մրցանակակիրները, – Թոփչեան զոյգը – (Ա. Ծառուկեան կը բացակայէր) անդրադարձան այն պատասխանատուութեան, զոր իրենց ուսերուն կը դնէր նման մըրցանակ մը, եւ որ կը պահանջէր Սեւակի գործին աւելի խոր ու աւելի համատարած ճանաչումն ու ծանօթացումը։

Երեկոյթին գրական բաժնին աւարտին ներկաները հրաւիրուեցան քոքթէյլի մը։

ՇՐՋ. ԹՂԹԱԿԻՑ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
«ԾԱՒԱՋ»Ը
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

ԽԱՐԻՍԽԷՆ ՀԵՌՈՒ

(Վ է Պ)

ՆԻԿՈՂՈՍ ՍԱՐԱՖԵԱՆ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

Դ.

Կ'ընէր այդ բոլորը՝ վեհութեամբ մը, հեռեւելով մեծ հարուստներու օրինակին, որոնք իրեն պէս աղքատ են եղած եւ ահռելիանաբար բարձրացած։ Կ'ընէր այդ բոլորը ոչ թէ խնայողութեան համար, այլ ժամանցի։

Նեբա մտաւ Աւետիս։ Նոր փողկապ մը կապած էր ու պեխերը ածիլած։ Նիհարացած, փոխուած էր քանի մը օրուան ընթացքին։

– *Ի՞նչ ունիս, տղայ, – չարունակեց Կիրակոս, – ի՞նչ է պատահեր ... ինչի՞ չես գար մեր տանը ... Սպասիր քեզ կարգեմ մի լաւ աղջկայ հետ ... Մի չատ լաւ աղջկան...*

Զարուհի, որ եկած բռնած էր Ժանոյի ձեռքէն, կը նայէր աչքին տակով ամուսինին, որուն լայն, դանդաղ մարմինը կ'արտայայտէր ամբողջ կոպտութիւն մը։ Մինչ կը նայէր անոր՝ տարուած ահաւոր զղուանքով մը, Աւետիս մօտեցաւ իրեն վախով։ Ցուրտ հովը թրջեր էր երիտասարդին կոպերը՝ դնելով անոնց եւին անուշ բան մը։ Ու անոր աչքերը, որ կը նայէին Ժանոյին, սովորականէն աւելի պայծառ ու աւելի քաղցր կ'երեւային Զարուհիին։

– *Ո՞ւր էք, – չչնջաց ան։*

– *Տկար էի, – պատասխանեց Աւետիս՝ տատամսելով։*

– *Տկա՞ր ... ի՞նչ ունէիք, – կը ժպտէր Զարուհի։*

– *Ջուրը չտեսած, փաչաներդ մի օթուեր, – վրայ բերաւ Կիրակոս խնդալով, մինչ տոքթորը սիկար մը կը հրամցնէր իրեն։*

– *Էսի՛կ ... էսի՛կ, – չարունակեց ան՝ ծխախոտը հոտուրտալով, – էսիկ չա՞տ չա՛տ լաւ բան է, տոքթոր։*

Անձրեւը կը զարնուէր պատուհաններուն – բուն թաց քուրջի մը պէս։ Անոր չոր, կարծր ձայնը կ'ընդհատուէր մերթ ընդ մերթ՝ տեղի տալով հանրակառքի մը ազմուկին։ Օթօները կը ճչային հեռուն պուպրիկներու եւ սագերու նման։ Մինչ եռացող կաթսայի պէս կը չարժէին հեռաւոր փողոցները, կը սարսռային մչուշին մէջ, որ երկու օրէ ի վեր իջած կը քալէր Փարիզի սալարկներուն վրայէն։

Հակառակ տոքթորին վառած լոյսերուն, խոնաւ ու խուլ բան մը ունէին սենեակները։ Վիժած այդ իրիկնամուտը ծովէ աւելի խոր կ'երեւար Զարուհիին, որուն խառնուածքը կը խաղար օդի պըզտիկ փոփոխութեան հետ։ Զուարճացընելու համար զայն, տոքթորը գնաց, դըրացիին ճայնագիրը բերաւ։ Ճամբեց Աւետիսը դինիի եւ ուտելիքի եռեւէ։ Կիրակոս նոտեցաւ սեղանին առջեւ։

Խմեցին, կերան, խօսեցան, երգեցին։ Կիրակոս իր հերոսութիւնները կը պատմէր։ Տոքթորը կը միջամտէր տեղ – տեղ, կը դասաւորէր դէպքերը։ Կը զսպէր, կը չահկէր սուտերը։ Կ'ելլէր, կը նստէր աթոռին վրայ, ազռաւի մը պէս։ Կը բանար թեւերը, կը նետէր զանոնք աջ ու ձախ, Զարուհիին վրայ առաւելապէս, որմէ կը խնդրէր պար մը, զոր կինը կը մերժէր առարկելով, թէ պարել չգիտցողի եւ գինովի հետ չէր յանդգներ։ Ու տոքթոր Աւետեան հատցնելէ վերջ իր բոլոր խնդրական, աղաչական, խոստումն խօսքերը, կը դառնար Կիրակոսին.

– *Մեզ ծերի տեղ կ'առնեն ատ չահիլ – ները։ –*

– *Ինծի՞ մեզ պէս լեռ, սար չեն ինկած հեզ մը...*

Ու կը փաթթուէին իրարու։

Աւետիս ճայնագիրը կը կառավարէր ու կը նայէր Զարուհիին երեսին։ Անոնք երկուքը կը պարէին մերթ ընդ մերթ, դուրս՝ նրբանցքին երկայնքին, ուր տախտակամածը մոմած էին բաւականին։ Կինը նեռած էր իր մերկ թեւը անոր ուսին։ Տզան սեղմած էր զայն իր կուրծքին։ Քիչ մը աւելի բարձր՝ Աւետիս կը նայէր անընդհատ, վերէն։ Զարուհի կը ժպտէր վարէն։ Անիկա կը սարսռար խայծի մը կառչող, լուսաւոր ձուկի մը պէս։ Անոր սրունքները կը զգային տղուն սրունքները։ Աւետիս գինով՝ անուշադիր ըլլալու չափ, կը չարժէր, կ'օրօրէր, կը զարձնէր զայն, կը քաշէր դէպի իրեն՝ ամբողջ տիեզերք մը քաշելու պէս։ Ու նրբանցքին երկու ծայրերուն, դուռին առջեւէն ամէն հեռանալնուն, կը փակէր ան աչքերը, կուտար քրտնած այտը կնոջ այտին։ Տախտակամածը կը ճռնչար անոնց տակ։ Եւ անուրջի թերթեր, ծաղիկներ, լոյսի թիթեռնիկներ կը սարսռային անոնց խեղդար ոտքերուն տակ։ Քովի սենեակները կը չչնջային։ Պատերը կ'ուռէին, կը չընչէին։ Անոնց երկու հոգիները կը միանային անջրպետի մը մէջ։

(Շար. 21)

(Շար. Ա. էջէն)

ներ, թէ՛ չրջանային զատախազներ, թէ՛ նախարարներ՝ չեն դպիր։

Երբ Ս. Ֆաչատրեան կը խօսէր, կը խանգարէին զինք, իր ելոյթը չարունակ կ'ընդհատուէր զահլիճէն հնչող բացականչութիւններով, զինք կը մեղադրէին յերիւրանքով եւ կ'առաջարկէին իջնել ամպիոնէն։ Սակայն ան ըսաւ ինչ որ կ'ուզէր։ Հոս սկսաւ նիստին «երկրորդ մասը», ըստ Էմթեան, պաշտօնական մասէն եառք։ Ֆաչատրեանէն եառ ամպիոն բարձրացաւ Հրազդանի չրջանային կոմիտէի Ա. քարտուղար Ց. Քոթանչեան։ Ան 1987 Յուլիսի լիակատար նիստին խօսած էր մեծ չափանիշերու հասած «տուեալային էկոնոմիկա»ի մասին. այն մասին, թէ նման պայմաններու մէջ կարգ մը գիւղավարներ իրենք զիրենք հեղինակազրկած են բացայայտ հովանաւորութեամբ, կաշառակերութեամբ, Հայաստանի համայնավարներուն եւ աչխատաւորներուն սըխալ տեղեկութիւններ տալով։ Այն ժամանակ Քոթանչեան կարէն Դեմիրճեանին ուղղակի առաջարկեց թողուլ պաշտօնը եւ մօտակայ պլենումի մը մէջ քննարկել կեդր. կոմիտէի բիւրոյի կազմին մէջ փոփոխութիւններու հարցը։

Ներկայ լիակատար նիստին մէջ Քոթանչեան դլխաւորաբար կրկնեց այն, ինչ որ ըսած էր։ Եւ աւելցուց, որ Յուլիսի պլենումին մէջ իր ելոյթէն եառ տեղի ունեցած դէպքերը աւելի չատ կը յիչեցնեն հաւանութիւն ստացած փրովոքասիոններ ու հալածանքներ՝ պիտակներ փակցնելով, փաստաթղթերն ու վկայութիւնները կեղծելով հանդերձ։ Այսպիսի պայմաններու տակ ան չէր կրնար ապաւինիլ Հայաստանի Կոմկուսի կեդր. կոմիտէի ղեկավարներու առարկայական վերաբերումին, ուստի հարկադրուած է դիմել Մորհ. Միութեան Կոմկուսի կեդր. կոմիտէին՝ խնդրելով պարզել ստեղծուած վիճակը։

... Դժբախտաբար, այս լիակատար նիստին մէջ քննարկումը աւելի քան բուռն էր, բայց ի՞նչ կը քննարկէին։ Քոթանչեանը։ Ամպիոնէն կը տեղային ամբոխավարութեան, վատաբանելու, անվայել վարքի, Կուսակցութեան անդամներու համբերութեան չարաչահման, կաշկածամտութեան, քարիէրիզմի, քաղաքական արկածախնդրութեան, կեղծ հայրենասիրութեան մեղադրանքներ։ 24 հրահոսրնեը իրենց նկատառումը յայտնեցին Քոթանչեանի անձին վերաբերեալ։ Եւ միայն մէկ հոգի փորձեց քննարկումի ընթացքը տանիլ այլ հունով. ան Մորհ. Միութեան Կոմկուսի կեդր. կոմիտէի պատասխանատու դէմքերէն Վր. Կոնդրատեւն էր, որ կը մասնակցէր պլենումի աչխատանքներուն։ Բայց կոչը ուղղուեցաւ զայրալից աղմուկի մէջ։ Ընդհակառակն, կարծես թ հատուցումն զգաստացնող խորհուրդի, յայտրդ հռետորները միայն թեժացուցին կրակը, անոնցմէ մին նոյնիսկ Քոթանչեանը որակեց սքիզոֆրենիք։

Եւ, տարօրինակ բան, Հանրապետութեան դեկավարութեան հասցէին քննադատութիւնը չընդունելու մթնոլորտը պաչտպանեց Ա. քարտուղար Կարէն Դեմիրճեան, որ կատարուածը անուանեց մաքրագործում։ Իսկ ո՞վ եւ ի՞նչէն կը մաքրագործուէր. այդ թերութիւններէ՞ն, որոնց մասին խօսեցաւ համաչխարհային Քոթանչեան, թէ իրմէ՝ Քոթանչեանէն։ Նիստին ելոյթ ունեցողները պահանջեցին դատապարտել Քոթանչեանի վարմունքը, հեռացնել զինք Կուսակցութեան շարքերէն, ազատ արձակել չրջանային կոմիտէի Ա. քարտուղարի պաչտօնէն, հանել կեդր. կոմիտէի կազմէն։

Առաջարկութիւններու այս ամբողջ հաւաքածոյէն որոչեցին պլենումի բանաձեւի մէջ գրել՝ դատապարտել Քոթանչեանի վարմունքը եւ անոր ելոյթը համարել սխալ։ ... Ասիկա կարելի չէ որպէս դատապարտում նկատել, այլ աւելի ենթարկումի ցոյց մը ղեկավարութեան հանդէպ։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պր. Վահրամ Մոսոիչեան, Տէր եւ Տիկին Ժորժ Մոսոիչեան եւ զաւակը՝ Սանտրա, Պր. Լօրիս Մոսոիչեան, Տէր եւ Տիկին Սերովբէ Պուրմայեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաչտօն կը կատարուի իրենց կնոջ եւ մօր՝

ՏԻԿԻՆ ՎԱՀՐԱՄ ՄՈՍՈՒՉԵԱՆԻ

(Ծնեալ՝ Լիզա Տամլամեան)

մահուան տարելիցին առթիւ, ինչպէս նաեւ՝ Գէորգ եւ Բերուզ Մոսոիչեանի, Կիւլինիա Տամլամեանի, Վարուժան եւ Հրայր Տամլամեանի յիչատակին, Կիրակի, Յունուար 24, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին։

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիչատակը յարգողներուն։

«ԾԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

ՓԱՐԻԶ.– Տէր եւ Տիկին Փիէր Թերճանեան 400 Ֆր.։

ՎԻԷՆ.– Տիկին Վ. Արզումանեան 400 Ֆրանք։

ՓԱՐԻԶ.– Պր. Զէննոզեան 100 Ֆր.։

ՕՐՄԷՍՈՆ.– Պր. Գ. Ռահանեան 200 Ֆրանք։

ՎԻԼՆԷՕվ.– Ս. Ներկարաբեան 200 Ֆր.։

ԻՍԻ.– Տիկին Ա. Ճանիկեան 50 Ֆր.։

Ամաւորի հանդէս

Շարվիէօ Ս. Նշան Եկեղեցւոյ վարժարանի աւանդական Ամանորի հանդէսը Կիրակի, Յունուար 24–ին, կէսօրէ վերջ, ժամը 15–ին Եկեղեցւոյ Ազգային Տան ձիպրայէլ Պահատուրեան սրահին մէջ։

Աչակերտները կ'արտասանեն հայերէն ոտանաւորները, ինչպէս նաեւ մասնաւոր յայտագիր եւ հիւրասիրութիւն բոլոր ներկաներուն։

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

ՄԱՐՍԷՅԼ.– Կ. Պօլիկեան, իր վաղամեռիկ զաւկին՝ Հրանդի անմոռանալի յիչատակին 400 Ֆր. կը նուիրէ «Ծառաջ»ին։

ԵՐԿՐՈՐԴ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.– Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբի եւ Սահակ – Մեսրոպ Մչակոյթի Տան հիմնադրութեան 10–րդ տարեդարձին առթիւ՝

«ՍԱՀԱԿ – ՄԵՍՐՈՊ ԵՐԳԱՀՈՒՄԲԻ ՏԱՍԸ ՏԱՐԻՆԵՐԸ ԼՈՒՍԱՐՁԱԿՈՒՄՆԵՐՈՒ ԸՆԴՄԷՋԻՆ»

կը ներկայացնէ՝ Տոքթ. Մարսել Տէմիրճեան, Շաբաթ, Յունուար 23, ժամը 20·30–ին, Ա. Զրբաչեան սրահին մէջ։

Մուտքը ազատ է։

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Հայ կին մը, 10 ամսուս պզտիկով մը զբաղելու համար, կէս օրական, չաբաթը հինգ օր։

Հեռաձայնել հետեւեալ թիւին՝ 43 – 65 – 42 – 85։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Սէն – Ժերմէն կապ. Ֆաչի Ջ. Շանթ մասնաճիւղի ընկերուհիները խորին ցաւակցութիւններ կը յայտնեն՝ Տէր եւ Տիկին Ռիչար Վեմեանի եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Ալպեր Զօրպաճեանի եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Հոթոթեանի եւ զաւակներուն, իրենց հօր, մեծ – հօր եւ մօրեղբօր՝

ՀՄԱՅԵԱԿ Ք.ՀՆՁ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆԻ

մահուան առթիւ։

Նոյն առթիւ մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ ստացած է՝ Այրի Տիկին Մարուսի էօրաէքեանէ 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ֆրանսուա էօրաէքեանէ 100 Ֆր.։

ի նպաստ
ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ–Ի

ԳԻՄԱՆԻ Հայկական Թատրոնը

կը ներկայացնէ

ՈՒՂԵՒՈՐՈՒԹԻՒՆ ԱՐԱՐԱՏԻ ՎՐԱՅ - 1987

ՀԱՑՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ
ԵՒ
ՁԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ՝ ԼՈՒՍԱՊԱՏԿԵՐՆԵՐՈՎ

Տեղի կ'ունենայ Եան'ց ակումբին մէջ,
Ուրբաթ, Յունուար 22, ժամը 20·30–ին

Մուտքի սակ՝ 75 Ֆր.

Տոմսերը ապահովելու համար դիմել՝
Եան'ց Ակումբ, 5, ավընիւ Ռէյ, 75014 Փարիզ, Հեռ.– 45· 89· 20· 48
Դպրոցասէր, 1, Պուլվ տիւ Նոռ, Ռէնսի, Հեռ.–43· 81· 01· 72

UNION GENERALE ARMENIENNE de BIENFAISANCE
et
THEATRE ARMENIEN KISSANI
présentent

EXPEDITION SUR L'ARARAT 1987

HISTOIRE ET ARCHITECTURE ARMENIENNES
De ARTVIN à ARDAHAN
De KARS à ANI
De BAYAZID à VAN
— Photos inédites —
DIAPORAMA
Dimanche 24 Janvier à 16 h 30
Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles — 75017 Paris
■ Participation aux frais : 30 frs.

U. G. A. B.

SOIREE POETIQUE et MUSICALE

GARABED DAKESSIAN, ses assistants et élèves des ateliers de langue, musique et danses traditionnelles arméniennes du CENTRE CULTUREL ALEX MANOOGIAN ont le plaisir de vous convier à une :

SOIREE POETIQUE ET MUSICALE
le Samedi 23 Janvier à 20 h 30
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles — 75017 Paris
avec la participation amicale de :
—— MASSIS chanteur - compositeur
—— LA TROUPE KISSANI
et des élèves.
—— Entrée libre ——

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

ՄԵԾԱՐԱՆՑԻ ԵՐԵԿՈՅԹ
ԵՐԳԱՀԱՆ եւ ԽՄԲԱՎԱՐ
ԳՈՒՐԳԷՆ ԱԼԷՄՇԱՀԻ
ՄԱՀՈՒԱՆ ՔԱՌԱՄԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ
կը բանախօսէ՝
ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆ
ԵՐԳԱՀԱՆ, ԽՄԲԱՎԱՐ՝ ՍԻՓԱՆ–ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳԱՀԱԽՈՒՄԲԻ
Ուրբաթ, Յունուար 22, ժամը 21–ին
■ Գ. Ալէմշահի կենսագրական դիծերը, իր գործին վերլուծումը եւ իր գործերէն ունկնդրութիւններ
■ Հայկական երաժշտութեան զեղագիտական սկզբունքներուն առընչուող հարցեր։
MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE
12-14, rue Saint Bazile — 13001 MARSEILLE

ՀԱՑ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE DECINES
15, rue du 24 Avril 1915 — 69150 Decines

Le Samedi 23 Janvier
Stage de littérature arménienne

Sujet : Eghia et la littérature subjective
Conférencier : KRIKOR BELEDIAN
à la Maison de la Culture Arménienne de Décines
de 14h à 18h
Frais de participation : 60 Frs. la séance

Ս. ԽԱՉ ԴՊՐԵՎԱՆՔԻ ԳՈՅՈՒԹԻՒՆԸ ՏԵՒԱԿԱՆԱՑՆԵԼՈՒ ԵՒ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ
ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ ՄԱՄՆԱՃԻՒՂ

ԻՍԻ – ԼԷ – ՄՈՒԼԻՆՈՑԻ
Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ
ՖՐԷՆԿԵԱՆ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ
6, av. Bourgain, Issy-les-Moulineaux
ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ
Ուրբաթ, Յունուար 22, ժամը 20·30–ին
«ՆԵՐԿԱՅ ՀԱՅՑ· ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ԴԵՐԸ ՍՓԻՒՌՔԻ ՄԷՋ»
նիւթին չուրջ կը խօսի՝
ԳԱՐԵԳԻՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ՊԵՔՃԵԱՆ
Հոգեւոր Հովիւ Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ

— ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ —
ՄԱՐՍԷՅԼ
Ֆրանսահայ կապոյտ Ֆաչի Մարսէյլի չորս մասնաճիւղերը կը ծանուցանեն թէ կիրակի, Յունուար 24, ժամը 15–ին «Մանուկներու Օր» կը տօնուի Մարսէյլի Հայ Մչակոյթի Տան մէջ 12-14, rue Saint Bazile։
Կը հրաւիրուին քաղաքի բոլոր դպրոցներուն աչակերտները տօնածառին չուրջ։

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ
22
VENDREDI
22 JANVIER
1988

LE NUMERO : 4.00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: (1) 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

63ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.667 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 63e ANNÉE — No 16.667

ԵՐԵՒԱՆ ⇔ ՓԱՐԻԶ
ՀԵՌԱԽՕՍ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՄՍԷՆՓԷՍ — ՅՈՒՆՈՒԱՐ 18 — 19)

«ԻԶՎԵՍՏԻԱ»ի հարցազրոյցը ՇԱՒԱՐՇ ԱԶՆԱՒՈՒՐԻ հետ

Քիչ մը խռպոտ ձայնով մարդը կը մեկնաբանէր Ֆրանսական հանրածանօթ երգերէն մին՝ «Ոչ, ես ոչինչ մոռցած եմ»: Շառլ Ազնաւուր կ'երգէր ու նոյն ատեն կը խազար իր երգերուն հերոսի դերը:

– Իմ երգերը, իսկապէս, դերասանի երգեր են, – կ'ըսէ Ազնաւուր: – Ես զանոնք կը գրեմ իբրեւ փոքր թատերախաղեր եւ կը խազամ ունկնդիրներու համար: Հետեւաբար, նոյն երգը կրնամ յաջոր – դաբար հինգ անգամ երգել եւ ամէն անգամ տարբեր ձեւով, զանազան բեմադրութիւններով: Թերեւս բնաւ երգիչ չդառնայի, եթէ սկիզբը հանդէս եկած չըլլայի բեմին վրայ:

Փալէ տէ Քոնկրէի մէջ, ուր տեղի ունեցան Շառլ Ազնաւուրի երգահանդէսները, իմ եւ իր հանդիպումը եղաւ տխուր հանգամանքներու մէջ: Նախորդ օրը մեռած էր Լիոնօ Վանթուրա եւ երգիչը ազդուած էր դերասանին, իր վաղեմի բարեկամին մահէն:

Ազնաւուր եօթը տարի հանդէս չէր եկած Փարիզ: Մայրաքաղաքի բեմը վերադառնալու հանգամանքը դարձաւ երեւոյթ եւ ... որոշ արդիւնքներ ամփոփելու առիթ:

Աւելի քան քառասուն տարուան բեմական կեանք: Գրած է չուրջ հազար երգ, որոնցմէ ինը մատած են Ֆրանսական լաւագոյն երգերու շարքը: Երգած է աւելի քան 80 երկիրներու մէջ: Շառլ Ազնաւուրի երկահանդէսները կը կոչեն «Երկժամեայ քնքշութիւն, կարօտ ու սէր»: Ազնաւուր կ'ըսէ, թէ իր երգերուն թեմաները «փոքր ուրախութիւններ են բազում զառնութիւններու մէջ»՝ սէրը, ընտանեկան եւ առօրեայ կեանքը՝ իր հարցերով եւ հոգերով:

Հինգ տարեկանին Ազնաւուր չուէյկով հանդէս եկած է հասարակութեան առջեւ: Ինը տարեկանին ան արդէն կը խազար չափահասներու ներկայացումներուն մէջ, իսկ 13 տարեկանին նկարահանուած է իր առաջին՝ բեմադիր Քրիսթիան Ժաքի ժապաւէնին մէջ: «Օլիմփիա»ի մէջ առաջին անգամ ելոյթ ունեցաւ, երբ նոր բոլորած էր 19 տարին: Առաջին երգահանդէսը նաեւ առաջին ազգակոտ ձախողութիւնն էր, որուն յաջորդեց միւսներու չարքը: Հասարակութիւնը ամէն իրիկուն չդայլայլէն կը սուլէր երիտասարդ երգիչը: Իսկ քննադատութիւնը Ազնաւուրին խորհուրդ տուաւ փոխել մասնագիտութիւնը: Ան ոչինչի կը հաւնէր՝ ո՛չ երգչի ձայնին, ո՛չ անոր կարճ հասակին, ոչ ալ անոր չարժուճեւին: Երկար ժամանակ Ազնաւուր տառապեցաւ առօրեայ մոլութիւններէ եւ պառնութիւններէ, բայց չհրաժարեցաւ բեմէն:

Փարիզի ազատագրումէն ետք, 1944–ին Ազնաւուր կը ծանօթանայ Էդիթ Փիաֆի հետ, որ կարեւոր դեր կը խազայ իր կեանքին մէջ: Ազնաւուր Փիաֆի համար երգեր կը գրէր, զորս երգչուհին բնաւ չմեկնաբանեց, կը սորվէր երգիչի դըժուար արհեստը: Փիաֆ կ'անուանէր «իմ փոքրիկ Շառլ»:

– Ի՞նչ գարգացում ապրած է ֆրանսական երգը վերջին քառասուն տարուան մէջ:

– Թերեւս ոչ այնքան էական, – կը պատասխանէ Շառլ Ազնաւուր: – Ներկայիս Ֆրանսայի մէջ աւելի քիչ չեն «Հեղինակ – երգահան – մեկնաբան» նկատուող երգիչները, քան առաջ: Շառլ Թրէնէլ, ժաք Պրէլլ, Ժորժ Պրասէնս, Լէօ Ֆէռրէ ատանդութիւնները կը չարունակեն իվ Տիւթէյ, Սերժ Լամա, Միշել Սարտու, Ուրնօ: Վերջին տարիները ածած է ամերիկեան երգի ժողովրդականութիւնը: Ամերիկեան երգը չափազանց ռիթմիք է· ան մարդիկը կը ստիպէ չարժիլ, մինչդեռ Ֆրանսական երգը պէտք է լսել նստած, յանձնուելով մտածումներուն եւ ապրումներուն: Անդրովկիանոսեան մեզ – դիներով հրապուրուիլը ես կը բաղդատէի ճիպզի մոտայի հետ, եւ համոզուած եմ, որ անիկա անցողական է:

Երբ որոշ քննադատներ կը յայտարարեն, թէ Ազնաւուր «մոտայիք» չէ, ան կը պատասխանէ· «Ես բնաւ «մոտայիք» երգիչ չեմ եղած: Ծանօթ է, որ ոչինչ այնքան արագ կը հինանայ, որքան «մոտայիք» իրերը: Գուցէ հոս է աւելի քան չորս տասնամեակ տեւող իմ ժողովրդականութեան դաղտնիքը»:

– Ես ներկայացումի մարդ եմ, – կը չարունակէ Ազնաւուր: – Կ'երգեմ նախ եւ առաջ ինծի համար, բայց երջանիկ եմ, որ իմ երգերը, հաճոյք կը պատճառեն ուրիշներու: Երգ մը գրելու համար ես կը ըրնամ տրամադրել տասը վայրկեանէն մինչեւ քառասուն տարի: Այդ պատճառով ալ Ազնաւուր կ'աչխատի երգիչ Ազնաւուրի համար եւ երբ ան պէտք կը զգայ նոր երգերու, ան կը տառնայ զանոնք: Մինչեւ այսօր կը մեկնաբանեմ այն երգերը, զորս յօրինած եմ 18 տարեկանիս: Յաջողութեան հասնելու համար տաղանդաւոր երգիչն իսկ պէտք է ցոյց տայ արտակարգ չամառութիւն եւ կատարելութեան հասնելու ձգտում»:

– Մարդիկ կան, որոնք չեն հաւնիր երգիչ Ազնաւուրը, բայց անոնք կ'ընդունին դերասանի անոր տաղանդը: Դուք նկարահանուած էք շուրջ 50 ժապաւէնի մէջ, աշխատած էք ծանօթ բեմադիրներու հետ, ինչպէս՝ Իրնէ Քլէր, Ֆրանսուա Թրիւֆօ, Քլօտ Շապրոլ, Քլօտ Լելուշ···

– Նկարահանուիլը միշտ զուարճալիք մը եղած է ինծի համար, – կ'ըսէ երգիչը: – Եթէ ուզէի չարժանկարով լուրջ զբաղիլ, ստիպուած պիտի ըլլայի թողուլ բեմը. ես այդ բանը չեմ ըներ: Երգը ըսկիզբէն մինչեւ վերջ ինքս կը յօրինեմ· անիկա ինծի համար ինքնարտայայտութեան ամենալաւ միջոցն է: Չարժանկարին մէջ ստիպուած ես ուրիշի դեր խաղալ, ենթարկուիլ բեմադիրի պահանջներուն: Թերեւս դէշ դերասան չեմ, բայց իմ կարծիքով, որպէս երգիչ՝ աւելի լաւ եմ:

Ազնաւուր կը յիշէ իր երգահանդէսները Մորհրդային Միութեան մէջ. «Կարծէք վերջերս տեղի ունեցած ըլլային անոնք, մինչդեռ գրեթէ քառորդ դար անցած է: 1964–ին էր, որ ես ելոյթներ ունեցայ Մոսկուա, Լենինկրատ, Կիեւ, Երեւան: Ընդունելութիւնը արտակարգ ջերմ էր: Բայց երբեմն հարցեր կը ծագէին, այն ալ թերեւս իմ մեղքով: Ելոյթ ունենալուս առեն ես չափազանց պահանջկոտ կ'ըլլամ նոյնիսկ աննշան մանրուքներու հանդէպ: Ըսենք՝ ինծի համար պէտք են յատուկ լուսաւորութիւն, ձայնի ուժեղացուցիչներու դետեղում: Կը յիշեմ, որ Լենինկրատ փորձեցի ռինոմիքները, դետեղել օթեակներէն մէկուն մէջ: Ինծի պատասխանեցին, որ այդ անկարելի է: «Այդ պարագային չեմ երգեր», ըսի ես: Բայց յետոյ համաձայնութեան եկանք եւ հարցերը լուծուեցան: Կ'ուզէի նորէն գալ ձեր երկիրը, բայց ոչ մէկ ձեւով կրնանք թուականները համապատասխանեցնել»:

– Ես Ֆրանսացի եմ հայկական ծագումով (իսկական մականունս Ազնաւուրեան է), – կ'ըսէ Շառլ Ազնաւուր: – Ծնած եմ Փարիզ: Հոս ալ ստացած եմ կրթութիւնս: Բայց արմատներս Հայաստանի մէջ են: Արմատը լեզուն է, աւանդութիւններն են, մօտեցումն է կենսական այս կամ այն հարցին: Իմ կարծիքով՝ բաւական ծանօթ

(Շար.ը Դ. էջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐՈՒ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

Հայաստանի համայնավար կուսակցութեան կեդրոնական Կոմիտէի լիագումար նիստին (Դեկտեմբեր 26) Ա. քարտուղար Կ.Դեմիրճեան արտայայտած էր օգտրտի ապականումի դէմ իրագործուած ու ծրագրուած կարգ մը կէտերու մասին («Յառաջ», Յունուար 12): Յունուար 7–ի «Սովետական Հայաստան» օրաթերթը առաջին էջին վրայ տեղ կուտայ Հայաստանի Նախարարներու Խորհուրդի որոշումներուն, որոնք առընչուած են նոյն հարցին:

Ընդրոյ առարկայ որոշումները արուած են Մորհրդային Միութեան Նախարարներու Խորհուրդի որոշումներուն հետեւելով:

«Կաուչուկ – 1–»ի փակումէն զատ որոշում կը արուի մէկ ամսուան ընթացքին մշակել առողջապահական գօտիներու ծրագիր մը, 1988 — 1995 թուականներուն իրագործելի:

Առաւել վնասակար քիմիական մթերներու մէջ տեւական գործածութեան կը դրուին կեղտաջուրեր մաքրելու կառուցուածքները:

Մորհրդային Միութեան Նախարարներու Խորհուրդը նչած է որ Մորհրդային Միութեան քիմիական արդիւնաբերութեան նախարարութիւնը եւ պետպլանը թերացած են այն առաջադրանքները կատարելու մէջ, որոնք կը վերաբերէին 1986 – 1990 թուականներուն քլորոպրեն կաուչուկներու նոր արտադրութիւնը կազմակերպելու (Հայաստանէն դուրս):

Մորհրդային Միութեան նոյն նախարարութեան եւ պետպլանին առաջարկուած է միջոցներու ձեռնարկել քլորոպրեն կաուչուկներու արտադրութեան նոր կարելիութիւններ ստեղծելու համար ու այս մարզի նախագծային – նախահաշուային փաստաթուղթերու մշակումին սկսիլ 1988–ի առաջին եռամսեակին:

Հայաստանի Նախարարներու Խորհուրդին ու կեդրոնական կառավարութեան ուժանիւթի ու ելեկտրականացման նախարարութեան հետ համատեղ առաջարկուած է քննել եւ 1988–ի առաջին կիսամեակին Երեւանի մինչեւ 2005 թուականի ջերմամատակարարման ծրագիրը, հոն տեղ տալով նաեւ նոր ջերմաելեկտրակայանի կառուցումին:

Ցանձնարարուած է նաեւ աննպաստ օդի պարագային Երեւանի ջերմաելեկտրակայանի աչխատանքը ապահովել միայն գազով:

Ծրագրուած միջոցառումներուն մէջ տեղ ունի նաեւ երթեւեկին պատճառած ապականումին վերաբերող մաս մը: 1988–ին պէտք է ինքնաշարժերու չար – ժականերէն արտանետուած կազերու թոյնաւորութիւնը ստուգող հսկիչ կէտեր հաստատել, անհրաժեչտ տարքերով:

Մորհրդային Միութեան Նախարարներու Խորհուրդին ու Քիմիական Արդիւնաբերութեան նախարարութեան յանձնարարուած է 1988–ին «Նաիրիտ»ի աչխատողները առողջական ստուգումի ենթարկել ու անոր արդիւնքի հիման վրայ իրականացնել անհրաժեչտ միջոցառումները:

Հայաստանի Նախարարներու Խորհուրդը պէտք է 1990–ին աւարտ կեղտաջրեր մաքրելու կայանը ընդլայնելու աչխատանքը, Երեւանի տահմաններէն դուրս հանել ասֆալթպետոնի թիւ 1 եւ 2 գործատունները, նաեւ զօրացնել քաղաքը զբաղեցնող ձեռնարկներու եւ կազմակերպութիւններու բնապահական գործունէութեան հսկողութիւնը:

Եւ վերջապէս խմբագրութիւններու, հեռատեսիլի եւ ձայնասփիւռի հազորդումներու պետական կոմիտէին, բնապահպան ընկերութեան եւ «Գիտելիք» ընկերութեան յանձնարարուած է բնակչութեան մէջ լայն աչխատանք տանիլ Երեւանի բնապահական վիճակը առողջացնելու միտող միջոցառումներու վերաբերեալ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՑԻ Արտաքին Առեւտուրի բացը 0·9 միլիառ էր Դեկտեմբերին, մինչ որ 31·4 միլիառի կը բարձրացնէ 1987–ի ընդհանուր բացը: Ճարտարարուեստը չի կրնար մրցիլ արտածումի ճակատին վրայ եւ ան է որ 11·3 միլիառի անհաւասարակշռութիւն մը կը ստեղծէ: Ճափոնէն եւ Գերմանիայէն զատ, Քորէան մեծ մրցակից մը դարձած է:

ՄԻԹԵՐԱՆ, թէեւ կը չարունակէ fոfէթի իր խաղը, բայց օրէ օր աւելի հաւանական կը թուի, որ թեկնածութիւնը դնէ: «Քաղաքականութեան այս ոճաբանը» ինչպէս կը գրէ Սերժ Ժիւլի, կը սիրէ այս մշուշոտ, անորոշ մթնոլորտը ստեղծել: Գալով «ծանուցումադէտ» Սեկալալի յայտնած է գանել հանրապետ մը, որ որեւէ պարագայի կրնայ յարմարիլ ընկերվարական թեկնածուին: Հոն, պարզաբանած է· – «Միթերան սերունդը»···:

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ իր հաւանութիւնը տուած է, Հինգշաբթի օր, որ թեքնիք կարգաւորում մը կատարուի Հասարակաց Շուկայ – Թուրքիա ընկերակցութեան համաձայնագրին: Խորհրդարանականները չէին ուզած արտայայտուիլ վճռապէս Դեկտեմբերին, նկատի ունենալով Մարդկային Իրաւանց կացութիւնը Թուրքիոյ մէջ (երեւի անկէ լ վեր Ուրֆայի եւ Տիարպէքիրի բանտերէն, ինչպէս նաեւ չարչարանքի ենթարկուած եւ բանտարկուած երկու համայնավար պարագլուխներէն սեփական թղթակցութիւններ հասած են Սթրազպուրկ, փաստող որ մարդկային իրաւունքները այլեւս կը չարգուին): Արդարեւ, քաղաքական զանազան խմբակցութիւնները խորհեր են, որ այլեւս կարելի չէ յետաձգել չատ սահմանափակ նման կարգաւորում մը, քաղաքական պատճառներով:

ՊԱՌՈՆ ՖԻԼԻՓ ՏԸ ՌՈՋԻԼՏ մեռաւ 86 տարեկանին: Իր անունը կապուած կը մընայ Պորտոյի լուսադոյն դիներէն մէկուն՝ Մութոն – Ռոչիլտի, որ Մեռոքի 4 «դասուած» մեծ բերքերէն մէկն է, որ 1973–ին ալ «Ա. բերքի» տիտղոսին արժանացաւ: 20 տարեկան է, երբ Փոյաքի չրջանին կը սիրահարի եւ ամբողջ կեանքը այնքան բացառիկ մասնագէտ էր դինիի, որ աւելի քան այգեգործի կամ դինեգործի՝ դինեբանի որակումն էր կարեւորը իրեն համար: Ակռի զատ եղած է նաեւ մարզիկ, գրագէտ, զբաղած է թատրոնով, չարժարուեստով: Գեղագէտ էր նաեւ եւ իր դինիին ամէն մէկ թուականը (միլեզիմ) կը նուիրագործէր յատուկ պիտակներով, զորս գծել կուտար մեծ արուեստագէտի մը, ինչպէս Շակալ, Պռաք, Փիքասօ, Քոքթօ: «Հնարած» է նաեւ Քաշէր բերք մը: Պատերազմին կինը մեռած է արդելափակման կայանի մը մէջ: Առաջին կընոջմէն՝ Էլիզապէթ տը Շամպրուն աղջիկ մը ունէր:

ԱԼԷՆ ԹԷՐՋԵԱՆ «Շարժանկարային ճարտարարուեստներու կապի գրասենեակ»ին նախագահ ընտրուած է, վեց ամսուան ժամանակաչրջանի մը համար, ըստ այս միջարհեստական կազմակերպութեան կանոնագրին: Պլիւք–ի գլուխը կը յաջորդէ Ֆիլիփ Տորմուայի: Իր արտադրութիւններէն յիչենք՝ Լը Թուպիպ, Լա Սմալա, Ռիվ Տռուաք – Ռիվ Կոշ, Ռանտէվու, Լիէօ տիւ Քռիմ:

ՄԱՀՈՒԱՆ 100–ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻԻ

ԳՐԻԳՈՐ ՕՏԵԱՆ
(1834 - 1887)
ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԳՈՐԾԻՉԸ

Մեծ ախտրակաւիճ գաղտնիքը

Գրեց՝ Ա. ՊԷՅԼԷՐԵԱՆ
(Պատ. Գիտ. Տոքթէօր)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԻ ԾԱԳՈՒՄԸ ՍԱՆ – ՍԹԵՖԱՆՈՅԷՆ ՊԵՐԼԻՆ

*Թուրքիոյ Հայերը Ներսէս Պատրիարքի մէջոցաւ Հայաստանի համար ինքնավար վարչաձեւ մը ընդրած էին, բայց Սան-Սթէֆանոյի նախադաշինքը իր 16–րդ յօդուածով անոնց առած էր միմիայն «բարենորոգումներ»: Հետեւաբար երբ հաստատուեցաւ թէ Պերլինի մէջ տեղի պիտի ունենար ազգերու խորհրդաժողովը ուր Օսմանեան կայսրութեան քրիստոնեայ ժողովուրդներու ապագան պիտի որոշուէր արդեօք կարելի չէ՞ր ստանալ այն ինչ որ Սան – Սթէֆանոյի մէջ անկարելի եղած էր, այսինքն Արեւմտահայաստանը Լիբանանի նման ինքնավար վարչաձեւով մը օժտել որ միշտ Օսմանեան գահուն հպատակ պիտի ըլլար: Բայց ո՞վ պիտի կարենար հայկական բաղձանքները Պերլինի մէջ լաւագոյն կերպով ներկայացնել: Հաւանաբար լաւագոյն թեկնածուն Գրիգոր Օտեանն էր: Բայց ան իրը Օսմանեան պաշտօնեայ ինչպէ՞ս կրնար այդքան յանդուգն քայլ մը առնել, առանց կառավարութեան կողմէ դաւաճան նկատուելու: Արդարեւ, հայ ժողովուրդը, հինգ դարերու օսմանեան տիրապետութեան ընթացքին, անակնկալօրէն երբեք այդքան փափուկ կացութեան մը առջեւ չէր գտնուած: Օտեան որ Ներսէս Պատրիարքի գլխաւոր խորհրդատուն էր, իրը յարմարագոյն թեկնածու նկատեց ժողովուրդին կողմէ սիրուած եւ յարգուած Սրիմեան Հայրիկը: Ան, թէեւ դիւանագիտական փորձառութիւն չունէր· բայց անտարակոյս Հայաստանի գաւառներու կացութեան լաւատեղեակ անձն էր: Օտեան համոզուած էր որ Սրիմեան հայաստանցիի պարթեւ հասակով, իր պարզ եւ անկեղծ երեւոյթով, շատ աւելի ազդեցիկ կրնար ըլլալ Արեւելքի ժողովուրդներու ճակատագիրը անօրինելու յաւակնութիւնը ունեցող եւրոպացի դիւանագէտներուն վրայ քան ոեւէ ուրիշ մէկը: Սրիմեան պիտի չկրնար համոզել զանոնք որ «սուլթանին հաւանաւորութեան տակ ինքնավար Հայաստանի մը ստեղծումը կրնար ոչ միայն այդ գաւառներու հայ բնակչութեան յառաջդիմութեան եւ զարգացումին նպաստել, այլ մանաւանդ փոքր Ասիոյ մէջ խաղաղութիւնը եւ կայունութիւնը հաստատելով, Ռուսաստանի դէպի Միջերկրական եւ Պարսից ծոց թափանցումին դէմ պատնէշ մը ըլլալ»: Սրիմեանի գլխաւոր առաքելութիւնը Լոնտոնի անգլիական կառավարութեան պատասխանատուներուն մօտ էր, որոնք պէտք էր լուսաբանուէին թէ անգլիասէր ինքնավար Հայաստանի մը ստեղծումը, ամէն բանէ առաջ Մեծն – Բրիտանիոյ շահերուն նպաստաւոր կրնար ըլլալ:

Բայց Ռուսաստան որ զէնքի ուժով պարտադրած էր Օսմանեան կայսրութեան Սան – Սթէֆանոյի նախադաշինքը ստորագրել, բնականաբար վճռամոլովին իր խօսքը ունէր: Եւ այդ օրերուն, ինչպէս հայրենի պատմաբան Վարդան Պարսամեան կը յիշէ, «ռուսական օրիենտացիան ոչ մի ժամանակ այնպիսի ժողովրդականութիւն չէր վայելած Հայոց մէջ, ինչպէս հայկական հարցի այս շրջանում» (12): Այս պատճառաւ է որ ռուսասէր ճանչցուած Որբէն Արքեպիսկոպոս Նարպէյ իշխան Կորչաքովի եւ ցար Ալեքսանդր Բ.ի հանդիպելու եւ հայկական ցանկութիւններէն զանոնք տեղեակ պահելու համար Սրիմեանէ առաջ մեկնեցաւ դէպի Ս. Փեթերսպուրկ: Իսկ Սրիմեան (1878) Մարտ 20–ին է որ Եւրոպա կը մեկնէր, ընկերակցութեամբ՝ 26–ամեայ Մինաս Չերազի: Երկուքն ալ երբեք Եւրոպա չէին այցելած: Չերազ Ֆրանսերէնի լաւ տեղեակ ըլլալով իրը քարտուղար – թարգման Սրիմեանի կ'ընկերանար: Խանգամ – վատ եւ հայրենասէր, Չերազ Օտեանի եւ Ներսէս Պատրիարքի վստահութիւնը կը վայելէր: Չերազ իր գրութիւններէն միոյն մէջ կը յիշէ թէ Օտեանն էր հեղինակը հայկական պահանջները ներկայացնող յիշատակագրին եւ այլ վաւերագրերու որոնք մեծ ակրութիւններու Պերլինի պատուիրակներուն յանձնուեցան:

Որբէն Արքեպիսկոպոս Պերլինի մէջ Սրիմեանի եւ Չերազի միացաւ որոնք Փարիզի եւ Լոնտոնի մէջ օրուան կառավարութիւններուն հետ տեսակցելէ եւ զանոնք հայկական ցանկութիւններէն իրազեկ պահելէ յետոյ Որբհրդաժողովի բացումին Պերլին էին արդէն: Ներսէս Պատրիարք Ստեփան Փափազեանը, եւս Պերլին կ'ուղարկէր որ պաշտօն ունէր հայ պատուիրակներուն եւ պատրիարքարանի միջեւ զաղանի ու ծածկագիր թղթակցութիւնը ապահովելու: Սրիմեան Հայրիկ տեսնելով թէ Չերազի ֆրանսերէնը Փերմանիոյ մէջ անբաւարար էր, ու չատ անգամ անկարելի հաղորդակցութեան համար, Փարիզէն յատկապէս Պերլին հրաւիրեց Տաճատ Պէյլէրեանը: Պէյլէրեան՝ Հայտէլպէրկի համալսարանէն վկայեալ, թէ Փարիզի կարեւոր լսէնեըէն միոյն մէջ կը պաշտօնավարէը իրը գերմաներէնի ուսուցիչ, եւ թէ Փարիզի բժշկական Ֆաքիւլթէէն կը յաճախէր իրը ուսանող: Ան էր հայ պատուիրակութեան կազմը որմէ բոլոր Արեւմտահայութիւնը իր ազատութեան աւետիսը կը սպասէր:

Գիտենք թէ արեւմտահայութիւնը որքան յուսախաբ եղաւ երբ Սրիմեան Հայրիկ ձեռնունայն վերադարձաւ: Անոր «Թուղթէ չերեփի» պատմութիւնը չատերուս ծանօթ է: Պերլինի դաշնագրին 61–րդ յօդուածը վերի – վայր չրջեց Սան – Սթէֆանոյի նախագաչինքի 16–րդ յօդուածի այն բոլոր առաւելութիւնները – որոնք անթաւարար — զժգոհ ձգած էին հայութիւնը:

ՆԵՐՍԷՍ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՊԵՐԼԻՆԷՆ ՑԵՏՈՑ

*Սրիմեան վերադարձէն յետոյ միջոց մը երիտասարդութիւնը հրաւիրեց ըմբոստութեան պատրաստուելու, աւելի ճիշդ զինքի ուժով իր մարդկային իրաւունքները պահանջելու: Օտեան որ Օսմանեան պետական հոգեբանութեան եւ թուրք ժողովուրդին նկարագրին ծանօթ էր չատ աւելի քան ոեւէ մէկը, կը զուչակէր թէ ոեւէ երիտասարդական պոռթկում, եթէ ան լաւ կերպով չէր պատրաստուած, կրնար ամենավտանգաւոր հետեւանքները ունենալ գաւառահայոց վրայ: Պերլինի ձախողանքը թէեւ միջոց մը յուսահատեցուց երիտասարդութիւնը, բայց կարճ տեւեց այդ անորոշ եւ յուսահատ վիճակը: Պոլսահայութիւնը գաւառահայութիւնը պատրաստելու պարտականութիւնը առանձնեց: 1878–էն 1880–ի միջեւ բազմաթիւ միութիւններ արեւմտահայաստանի ամենայետին անկիւնները ուսում ջամբելու համար հանգանակութիւններ կատարեցին, պարահանդէսներ, երգահանդէսներ կազմակերպեցին: Ըստ մեծ ակրութիւններու դէս-պաններ այս նախաձեռնութիւնները հովանաւորեցին, թէեւ այս եռուզեռը, հայրենասիրական հաւաքոյթները, զիրենք մտահոգել ալ սկսան: Օտեան եւս մասնակցեցաւ այս ի նպաստ մշակոյթի կատարուած նախաձեռնութիւններու արշաւին: Նոյնիսկ անգամ մը յաջողեցաւ օրուան եպարքոս Արիֆի փաշային հովանաւորութիւնը ապահովել հանդիսի մը առիթով. կոկիկ գումար մը ապահովեց կազմակերպիչ մարմիններուն: Բայց Օտեան ինքնիրեն հարց կուտար թէ այս չարժումը մինչեւ ո՞ր պիտի երթար: Եթէ գաւառահայութիւնը վազահաս չարժում մը ընէր, ան չէր անդիտանար թէ թուրք կառավարութիւնը ամենաբուռն կերպով պիտի զսպէր: Օտեան Պոլիս գըտնուող եւ ուսեալ գաւառաց – երիտասարդներէ կը ջանար տեղեկութիւններ հաւաքել, արեւմտահայաստանի Հայոց տընտեսական, մշակութային եւ ընկերային վիճակին մասին: Նա մանաւանդ, գաւառներու հայ բնակչութեան առոյգ թիւը ունենալ Օտեանի գլխաւոր մտահոգութիւններէն մին էր: Ի վերջոյ այն եզրակացութեան եկաւ թէ, արեւմտահայութիւնը դեռ չէր կրնար ոեւէ յեղափոխական չարժում կատարել, չունենալով ոչ բաւարար թիւ, ոչ կազմակերպչական ոգի, եւ ոչ ալ նախաձեռնութիւն: Նոյն դաղափարին համամիտ Ներսէս Պատրիարք, Պերլինի դաշնագրին 61–րդ յօդուածին տրամադրութիւններուն համաձայն, 1878–ի Օգոստոսէն սկսեալ անընդհատ մեծ ակրութիւններու Պոլսոյ դէս-պանատուները Հայաստանի մէջ տեղի ունեցած բոլոր անցուդարձներէն տեղեակ պահեց: Իր գլխաւոր մտահոգութիւնն էր համոզել մանաւանդ Անգլիան որ Բ. Դուռը բարեկարգումներ կատարելու ոչ կարողութիւն եւ ոչ ալ մտադրութիւն ունի, հետեւաբար լաւագոյն միջոցն է Արեւմտահայաստանի գաւառները Լիբանանի նման ինքնավար վարչաձեւով մը օժտել: Անգամ մը, Անգլիոյ դեսպան Լայարտի թելադրութիւնով, Ներսէս Պատրիարք տեսակցեցաւ անգլիական դեսպանատան թարգման Սանտիսընի եւ գերմանական դեսպանատան թարգման Թէսթայի հետ: Այս տեսակցութիւնը տեղի ունեցաւ Պոլսոյ ազգային պատրիարքարանին մէջ: Ներսէս պատրիարք չէշտեց այն առաւելութիւնները որ Արեւմտեան – Եւրոպա կրնար ունենալ եթէ Արեւմտահայաստանը ինքնավար նահանգ մը ըլլար հայ կուսակալով մը որուն օգնականը մահմետական մը կրնար ըլլալ: Պատասխանելով Սանտիսընի հարցումին, ան դիտել տուաւ թէ կարող հայ պաշտօնեաներ չէին պակսեր որոնք կրնային կուսակալի պաշտօնը լիուլի կատարել, որոնց կարգին, ան յիշեց Նուպար փաշան, Գրիգոր Օտեանը եւ Կոստան փաշան՝ հայ կաթոլիկ մը որ Նըման պաշտօններ վարած էր արդէն:

Այսուհանդերձ, Ներսէս Պատրիարքի բոլոր ձեռնարկները Անգլիոյ դեսպանատան մօտ ի դերեւ ելան եւ ոչ մէկ փոփոխութիւն յառաջ բերին փոքր – Ասիոյ հայկական գաւառներու ընդհանուր վիճակին մէջ: Լայարտ Ներսէս Պատրիարքի ամէն մէկ նախաձեռնութիւնը նկատեց Աբեւելեան տադնապին մէջ «Հայկական Հարց» մը ստեղծելու ձգտող նոր քայլ մը: Ան համամիտ էր բարենորոգումներու դործադրութեան, բայց բնաւ երբեք կարդ մը առաջարկներու դործադրութեան որուն փաստաբանն էր Ներսէս Պատրիարք, որոնք կրնային Հայոց առանձնաչնորհումներ տալ ու յետադային ալ հայկական հարց մը ստեղծելու առիթ ընծայել:

(Շար. 4)

(12) Վ. Պարսամեան «Հայկական հարցի զարգացման պատմական ուղիները մինչեւ Պերլինի Կոնգրէսը» Տեղեկագիր, ՀՍՍՌ Գիտական Ակադեմիա 1946, թիւ 1 – 2:

Մ. ՊՉԱՔՃԵԱՆԻ «ԼՈՒԱՑՔ ՓՈՒԱԾ ՏԱՆԻՔԻ ՎՐԱՑ» ՀԱՏՈՐԻՆ ԱՌԹԻՒ

Այսօր, երբ աւելի ու աւելի կը զանզատինք հայերէն հատորներու վայելած անտարբերութենէն, երբ կ'ախտանանք որ բազմաթիւ հրատարակութիւններու մասին ոչ իսկ գրախօսական գրող մը կ'ըլլայ, ուրախալի էր տեսնել թէ երեկոյթ մը կազմակերպուած է Մ. Պչաքճեանի վերջին հատորը ծանօթացնելու համար հանրութեան:

Երեկոյթը տեղի ունեցաւ Կիրակի, Յունուար 17–ին Եանց ակումբի մէջ, ուր հաւաքուած էին մտերիմները, բարեկամները, Սփիւռքի բոլորիս ծանօթ պատանեուն մէջ հայերէն գրելու սէրն ու վարժութիւնը գնահատող քանի մը տասնեակ անձեր:

«Լուացք փռուած տանիքի վրայ», ինչպէս ծանօթ է մեր ընթերցողներուն, Մ. Պչաքճեանի առօրեայ մտորումները կը համախմբէ· մտորումներ, որոնք յաճախ կը մեկնին չատերու համար դրեթէ աննչմարելի, անկարեւոր երեւոյթներէ կամ պատահարներէ, իրենց արձագանգը դտնելու համար մե՛ր իրականութեան դաղան երեսակներուն մէջ: Հատորը կը համատեղէ հեղինակին տոմսերը որոնք լոյս տեսած են պարբերաբար «Յառաջ»ի թիւերուն մէջ:

Ազնթապցիներու Հայրենակցական Միութեան կողմէ կազմակերպուած երեկոյթին, Մ. Պչաքճեանի հատորը ներկայացնելու պարտականութիւնը յանձնուած էր Յ. Պալեանի. ան տեղին բնորոշումներով ու հեղինակէն մէջբերումներով խօսեցաւ հատորին մասին, ըսելով թէ հեղինակը ներշնչող պարագաները, որոնք ներկայ են մեր բոլորին առօրեային մէջ, «մենք կը տեսնենք չտեսնելու պէս, քրոնիկագիրը կը տեսնէ չտեսի պէս»:

Ապա յիշեցուց ներկայ պայմաններու մէջ հայերէն գիրք հրատարակելու յանդգնութիւնը ու մասնաւոր գնահատանք յղեց Պր. Գէորգ Պաղրճեան խօսքը տուաւ Մ. Պչաքճեանի, որ չնորհակալութիւն յայտնեց իրեն թիկունք կանգնողներու, երեկոյթը կազմակերպողներու, եւ աւելցուց· – «Գրադարաններուն մէջ գիրք մը աւելցաւ· կը մաղթեմ որ այս գիրքը արժանի ըլլայ տեղ դրաւած դրադարանին»: Ապա ընդառաջելով ընդհանուրին փափաքին, կարդաց իր գրութիւններէն մէկը՝ «Վերջակէտ նոր տող»:

Գրական այս երեկոյթով սկսած ջերմ մթնոլորտը, չարունակուեցաւ խմբական ընթրիքով մը:

ՇՐՋ. ԹԼԹԱԿԻՑ

ՍՈՒՐԻԱՀԱՅ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

Դասախօսութիւն Հալէպի մէջ
«ԲՈՒՆԻ ԹՐՔԱՑՈՒԱԾ ՀԱՅԵՐ»

■

ՀԱԼԷՊ. — («Յառաջ»). —

Անցնող Դեկտեմբեր 8–ին, Հալէպի «Զաւարեան» սրահին մէջ խիտ չահեկան դասախօսութիւն մը տուաւ Հ. Յարութիւն Վրդ. Պտիկեան, որ տեսուչն է քաղաքիս Մխիթարեան Վարժարանին: Հայ Երիտ. Միութեան կողմէ կազմակերպուած սոյն դասախօսութեան նիւթն էր՝ «Բռնի Թրքացուած Հայեր»:

Բանախօս վարդապետը իր խօսքը ըսկըսաւ վերյիչելով քանի մը ամիս առաջ Վենետիկի մէջ իր մէկ հանդիպումը Փրանսահայու մը հետ, որ վերջերս Թուրքիա դանուելով, այցելած է Մշոյ գաւառին պատկանող դիւղ մը, զուտ հայ բնակչութեամբ, որ սակայն իր գոյութիւնը կը պահէ մահմետական Թուրքի անուան տակ: Ֆրանսահայ երիտասարդը վկայած է նաեւ (փաստեր ալ կան), թէ Վարդոյի երկրաչարժէն ետք Եւրոպա դաղթած չատ մը «Թուրք»եր խոստովանած են իրենց հայկական ծագումը եւ որոշած ապրիլ իրրեւ այդպիսին՝ Եւրոպայի ոստաններուն մէջ...:

Վերոյիչեալ վկայութենէն մեկնած՝ Յարութիւն Վրդ. Պտիկեան դիտել տուաւ, թէ Արեւմտեան Հայաստանի մեր պատմական հողերուն վրայ անկասկած կ'ապրին նման ճակատագրի ենթարկուած հազարաւոր Հայեր, որոնք բռնի թրքացուած ըլլալով հանդերձ՝ կը կրեն հայկական արիւն մը, միաժամանակ պահելով քրիստոնեայ մարդու իրենց հպատակը: Այս կապակցութեամբ, ան հարց տուաւ ներկաներուն· – «Քանի՞ միլիոն հայ կայ ներկայիս Թուրքիոյ մէջ»: Հետաքրքրական հարցում մը, որ մտածել կուտայ չատերուն:

Իրրեւ ուղեցոյց օգտագործելով Հ. Ղուկաս Ինճիճեանի «Տեղագրութիւն ի փոքր եւ մեծ Հայս» դիրքը (հրատարակուած՝ 18–րդ դարու վերջերուն), բանախօս վարդապետը չեչտեց, թէ Թուրքիոյ տարածքին կան գեղով չատ մը Հայեր եւ թէ երկու սերունդ բաւարար է՝ զանոնք վերադարձնելու իրենց արմատին, դըպրոցներու միջոցաւ: Ան դիտել տուաւ, թէ դարեր չարունակ Թուրքիոյ մէջ կրօնափոխութեան հիմնական պատճառներէն մին եղած են ծանր տուրքերը, որովհետեւ իսլամ տարրը զերծ եղած է տուրքերէ:

Յիշեցնելէ ետք, թէ բռնագրաւեալ հողերու հարցով միջազգային հանրային կարծիքը կ'օգնէ միայն ա՛յն ժողովուրդ-

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ Ս. ԱԱՇԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՆՈՐ ՏԱՐՈՒԱՆ ՄԱՂԹԱՆՔՆԵՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ. — («Յառաջ»). —

Մարսէյլի քաղաքական, եկեղեցական եւ պետական իշխանութիւնները, հայ եկեղեցականները, հայկական միութիւններու նախագահները եւ կարգ մը անձնաւորութիւններ հրաւիրուած էին, Յունուար 9-ին, Սահակ – Մեսրոպ Մշակութային կեդրոնի Ա. Զրպաչեան սրահը, ուր պիտի ղեկավարէր Յակոբ Եպիսկոպոս Վարդանեան չրջապատուած Սրբոց Թարգմանչաց Ս. Սահակ – Մեսրոպ Եկեղեցւոյ վարչութեան եւ Տիկնանց Միութեան անդամներէ, ընդունելու համար Նոր տարուան եւ Ս. Ծնունդի առթիւ մաղթանքներ:

Եկեղեցւոյ վարչութեան այս դաղափարն ու նախաձեռնութիւնը գովելի է: Մարսէյլի հայ գաղութը չուրջ իր 60 հազար անդամներով (1 / 15րդը քաղաքին բնակչութեան) պէտք է միշտ նման ձեռնարկներով արժեցնէ իր թիւը, իր ներկայութիւնը, արտայայտէ իր առանձնայատկութիւնը:

Յիշենք ներկայ օտար անձնաւորութիւնները. քաղաքապետ՝ Ռոպէռ Վիկուռու, Փրեֆէյի ներկայացուցիչը՝ Մաէսթրաչի, Մարսէյլի Արքեպիսկոպոսը՝ Ռոպէռ Քոֆի, բազմաթիւ եկեղեցւոյ ներկայացուցիչ՝ պատ. Տատրէ, երեսփոխանները՝ Միշել Փըզէ, Ռոլան Պլում, Ժան Ռոաթա, Եւրոպայի Խորհրդարանի երեսփոխան՝ Իվէթ Ֆիւէ, Ծերակուտական՝ Պասթիէն Լեցգիա, Ա. Թաղմասի քաղաքապետը՝ Լիւսիէն Վիէկան, Ջ. Թաղմասի քաղաքապետը՝ Կի Թէսիէ, Խորհրդային Միութեան, Արեւմտեան – Գերմանիոյ եւ Սուրիոյ հիւպատոսները: Հարկ է ըսել թէ եղած տանեակ ու տասընեակ հրաւէրներուն վրայ ներկանիս – րուն թիւը համեմատաբար քիչ էր: Եթէ, այսպէս կամ այնպէս, աջը եւ ընկերվարականները ներկայ էին, ընդհակառակն բոլորովին բացակայ էր համայնավար կուսակցութիւնը. թէպէտ նոյն օրը, նոյն ժամերուն Ժորժ Մարչէ Մարսէյլ կը գտնուէր, սակայն ասիկա ամէն բան չի բացատրեր: Նոյնպէս կը բացակայէին հայկական կարգ մը միութիւններ: Հրաւէրներուն մէջ ալ կրնան ըլլալ, ասկէ – անկէ, «ակամայ» մոռացութիւններ, ինչպէս պարագան էր «Յառաջ»ին:

Բարզաւաճ, բեզուն եւ խաղաղ տարի մը մաղթեց ներկաներուն Յակոբ Եպիսկոպոս Վարդանեան եւ անոնց միջոցաւ նաեւ հիւրամեծար Ֆրանսային որ կըրցաւ իր ծոցը համարկել տասնեակ հազարներով Հայեր, վերապրողներ 1915–ի ողբերգութեան, որոնց համար Ֆրանսան տարագրութեան հողէն դարձաւ ապահովութեան հող, ապաստան եւ ապա հայրենիք մը որուն համար Հայերը պայքարեցան եւ իրենց կեանքը զոհեցին պատուոյ դաշտերուն վրայ: Եպիսկոպոսը յայտնեց իր գոհունակութիւնը եւրոպական Խորհրդարանին որ բարձրացուց արդարութեան ձայնը: Մարդոց, քաղաքակրթութիւններու, ցեղերու միջեւ պէտք է հաստատուի հաշտութիւնը ըստ Յակոբ Եպիսկոպոս որպէսզի խաղաղութիւնը տիրէ աշխարհի վրայ, այն խաղաղութիւնը որ իր հրաշագործ ծնունդով բերաւ Յիսուս:

Մարսէյլի Արքեպիսկոպոսը՝ Ռոպէռ Քոֆի փոխադարձեց իր մաղթանքները եւ վեր առաւ Հայերուն զարաւոր հաւատարմութիւնը իրենց հաւատքին, կրօնքին, արմատներուն եւ ինքնութեան:

***

Վարուժան Պօղոսեան Սրբոց Թարգմանչաց Ս. Սահակ – Մեսրոպ Եկեղեցւոյ վարչութեան նախագահը մաղթեց որ 1988–ը ըլլայ խաղաղութեան, արդարութեան, եղբայրութեան եւ համակամութեան տարի մը բոլոր ցամաքամասերու վրայ ապրող, բոլոր դոյներուն եւ բոլոր լեզուներու մարդոց միջեւ որպէսզի յարգուի տարբերութիւնը եւ յաղթանակէ հանդուրժողութիւնը: Յետոյ, հպանցիկ ակնարկով մը վերյիշեց Հայերու եւ Մարսէյլի միջեւ զարաւոր ու պատմական կապերը, Քոլպէռէն հայ վաճառականները, Ոսկան Երեւանցի, 19–րդ զարու հայկական ներկայութիւնը եւ ապա Հայերու զանգուածային գաղթը 1920 – 30–ական թուականներուն: Մասնաւոր երախտագիտութեան եւ յարգանքի խօսք ըրաւ ազգային զաղթավայրերուն եւ Սփիւռքի հաստատութեան, Հայրենիք – Սփիւռք կապերուն: Գիրքը ունի կարեւոր դէպքերու ժամանակագրութեան ցանկ ու յատկացած մը Խորհ. Միութեան պատուոյ կոչումներու, չքանչաններու եւ մրցանակներու արժանացած խումբերու եւ անձերու մասին:

Այս հատորով կ'ուզարթի Հայկական Սովետական Հանրապետութեան ամբողջական հրատարակութիւնը, որ նոյն ատեն մեր ազգային առաջին ամբողջական հանրագիտարանն է: Ասիկա աննախընթաց երեւոյթ մըն է հայ տպագիր գրքի պատմութեան մէջ: Մինչեւ այժմ լոյս տեսած 100 հազար անուն հայերէն գիրքերու մէջ Հանրապետարանը ծաւալ ամենամեծ, համապարփակ ու հեղինակաւոր գիրքն է:

***

ԼԵՆԻՆԱԿԱՆԸ ՄԵԾԱՐԱԾ Է ԻՐ ԱՒՈՑԵԱՆՆԵՐԸ

Լենինականի Ա. Մուրեան թատրոնին մէջ տեղի ունեցած է հանդիսաւոր մը լենինականցի ծանօթ մարզիկներու հետ: Քաղաքին մարզական կոմիտէի նախագահ Ռ. Յովհաննիսեան խօսած է Լենինականի մարզական հարուստ աւանդներու մասին: Նշելով որ Լենինական ունի 4 մարզանքի վաստակաւոր վարպետ, 27 միջազգային կարգի մարզանքի վարպետներ, որոնց կարգին՝ «աստղ»եր, ինչպէս աշխարհի եօթը անդամ ախոյեան Եուրի Վարդանեան, Եւրոպայի ախոյեան եւ մրցանիշակիր Ռոբէր Էմմիեան, աշխարհի բաժակակիր Գուրգէն Թումթումեան (սամպօ), Եւրոպայի ախոյեան կուիմարտիկ Մեհակ Ղազարեան, ծանրաբարձ Իսրայէլ Միլհաուեան, ըմբշամարտիկ Մնացական Իսկանդարեան եւայլն: Հանդիսումի ընթացքին հարցումներ ուղղուած են մարզիկներուն եւ Հայհամերգի արուեստագէտները հանդէս եկած են մասնաւոր յայտագրով մը:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՑՈՒՅՑ

«ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ՀԱՆՐԱԳԻՏԱՐԱՆԸ ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԾ

Երեւանի մէջ լոյս տեսած է «Սովետական Հայաստան» հանրագիտարանը, որ 12 հատորնոց Հայկական Սովետական հանրագիտարանի յաղկացուցիչ մասն է եւ օրկանական չարունակութիւնը, նոյն ատեն ինքնուրոյն ընդարձակ տեղեկատու – գիրք մը՝ որ ամբողջութեամբ նուիրուած է Հայաստանի ու Հայերուն: Ի տարբերութիւն հանրագիտարանի այբբենական 12 հատորներուն, որոնք լոյս տեսած են 1974 – 1986 թուականներուն, հոս նիւթերը չարագրուած են նիւթերու ձեւով՝ յաղեցած վերջին նորութիւններով ու թարմ վաստակական տուեալներով:

Հատորին մէջ առանձին բաժիններով տեղեկութիւններ կը տրուին Հայաստանի պետական կարգի, քաղաքական, հանրային ու այլ կազմակերպութիւններու, ընկերվարական պետութեան կառավարման դործին մէջ ժողովրդական երեսփոխաններու խորհուրդներու դերին մասին: Գիրքը տեղեկութիւններ կը պարունակէ հայ ժողովուրդի, Հայաստանի բնակչութեան, անոր քանակին, ազգային ու ընկերային կազմի, աշխատաւորներու նիւթական բարեկեցութեան աճի, առողջապահութեան, ժողովրդական կրթութեան մարդին մէջ ձեռք ձգուած յաջողութիւններու, գիտութեան, գրականութեան ու արուեստի զարդացման ու ժամանակակից մակարդակի մասին: Կը բնութագրուին Հայաստանի բնական պայմաններն ու բնական ազբիւրները, անոր երկրաբանական կառուցուածքը, կլիման, բուսական ու կենդանական աշխարհը: Ցօդուածներ կան Երեւանի եւ միւս քաղաքներու եւ շրջաններու մասին: Յատուկ բաժին մը յատկացուած է հայկական զաղթավայրերուն եւ Սփիւռքի հաստատութեան, Հայրենիք – Սփիւռք կապերուն: Գիրքը ունի կարեւոր դէպքերու ժամանակագրութեան ցանկ ու յատկացած մը Խորհ. Միութեան պատուոյ կոչումներու, չքանչաններու եւ մրցանակներու արժանացած խումբերու եւ անձերու մասին:

Այս հատորով կ'ուզարթի Հայկական Սովետական Հանրագիտարանի ամբողջական հրատարակութիւնը, որ նոյն ատեն մեր ազգային առաջին ամբողջական հանրագիտարանն է: Ասիկա աննախընթաց երեւոյթ մըն է հայ տպագիր գրքի պատմութեան մէջ: Մինչեւ այժմ լոյս տեսած 100 հազար անուն հայերէն գիրքերու մէջ Հանրապետարանը ծաւալ ամենամեծ, համապարփակ ու հեղինակաւոր գիրքն է:

***

ԼԵՆԻՆԱԿԱՆԸ ՄԵԾԱՐԱԾ Է ԻՐ ԱՒՈՑԵԱՆՆԵՐԸ

Լենինականի Ա. Մուրեան թատրոնին մէջ տեղի ունեցած է հանդիսաւոր մը լենինականցի ծանօթ մարզիկներու հետ: Քաղաքին մարզական կոմիտէի նախագահ Ռ. Յովհաննիսեան խօսած է Լենինականի մարզական հարուստ աւանդներու մասին: Նշելով որ Լենինական ունի 4 մարզանքի վաստակաւոր վարպետ, 27 միջազգային կարգի մարզանքի վարպետներ, որոնց կարգին՝ «աստղ»եր, ինչպէս աշխարհի եօթը անդամ ախոյեան Եուրի Վարդանեան, Եւրոպայի ախոյեան եւ մրցանիշակիր Ռոբէր Էմմիեան, աշխարհի բաժակակիր Գուրգէն Թումթումեան (սամպօ), Եւրոպայի ախոյեան կուիմարտիկ Մեհակ Ղազարեան, ծանրաբարձ Իսրայէլ Միլհաուեան, ըմբշամարտիկ Մնացական Իսկանդարեան եւայլն: Հանդիսումի ընթացքին հարցումներ ուղղուած են մարզիկներուն եւ Հայհամերգի արուեստագէտները հանդէս եկած են մասնաւոր յայտագրով մը:

ԽԱՐԻՍԽԷՆ ՀԵՌՈՒ

(Վ Է Պ)

ՆԻԿՈՂՈՍ ՍԱՐԱՖԵԱՆ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

Դ.

Կիրակոս ծափ կը զարնէր: Հպարտութեամբ կը նայէր կնոջ քայլերուն: Կ'ելլէր, կ'երթար առանձնարոյժին սենեակը՝ հանգչելու համար Ժանոյին վրայ, որ կը քնանար թեթեւ տենդի մը մէջ: Տօքթորը կ'երգէր, ակնարկութիւններ կ'ընէր առեն – առեն, Աւետիսի զէմ ծաղրելով անոր կնոջական մերկութիւնը, ատիպեղով որ խմէ: Ու աւետիս կը խմէր, հակառակ Զարուհիին կամքին:

– Ես չեմ վախնար խմելէ: Կը կարծէք որ Ամերիկայի մէջ խմել չկա՞յ ... Ուզածիդ չափ ... ես ... ուզածիդ չափ ... եւ ուխքի կը խմեն ճաթելու չափ: Քլըպներու մէջ, ինչ որ ուզես կայ:

– Աստծու գինին էլ կ'արգիլուի՞ եղեր, – կ'ընդմիջէ Կիրակոս:

Խօսակցութիւնը կը չրջէր պահ մը Ամերիկայի չուրջ: Տօքթ.ը կը քննադատէր, կը ծաղրէր ամերիկացի փեսացուները: Աւետիս կը բարկանար:

– Դրամ ունին անոնք, – կը պոռար, – տալա՛ր է ... ձեր ունեցածին պէս ֆրանք ալ չէ ...

– Թէ որ էնպէս է, եկ, խմիր, – վրայ կը բերէր Կիրակոս՝ ճաղատ ճակատը եռ նետելով:

Աւետիս խմեց: Տօքթորն ալ հրամցուց: Անորն ալ խմեց: Հանեց բաճկոնը: Հանեց կօշիկները: Վեր քաշեց երկար տափատը:

– Ամերիկայի կլատիկ պարերէն պիտի պարեմ ... եա, ես մերկ կը պարէի ափիկա՝ բեմի վրայ, բեմի վրայ, սօսայթիի մէջ ... Ամերիկացի բարեկամուհի մը ունէի ... անոր հետ ... անոր հետ:

Կիրակոս ծափ կը զարնէր: Ու տօքթորը կը խնդար քիթին տակէն: Ամէն գնով պիտի աշխատէր խայտառակել, ծիծաղելի դարձնել Աւետիսը Զարուհիի քով:

Աւետիս արդէն սկսած էր ինքնաբերաբար՝ առնել ծիծաղելի դիրքեր: Կ'օրօրուէր՝ լեզուն դուրս ձգած, խափչիկի մը պէս. կը տարածէր, կ'ոլորէր թեւերը կապանքներու վիպի նման ու կ'ինդնար ծունկի՝ փակ թարթիչներուն տակէն քամելով արցունքի չիթեր:

Տօքթորը՝ թիկնաթոռին մէջ ընկղմած՝ կը խնդար, մինչ Կիրակոս չարունակելով հանդերձ իր պատմութիւնները՝ կը նայէր կնոջ: Կիրակոսի հաճոյքը կատարեալ պիտի չըլլար, եթէ Զարուհի չզուարճանար իրեն հետ: Ու ասիկա, դինով նոյնպէս, սիկառէթը մէկ ձեռքէն միւսին փոխադրելով, կը հետեւէր նուագին, տատանելով անոր ամէն մէկ ելեւէջներուն հետ:

Աւետիս չափազանցեց: Ստիպուեցան նատեցնել զայն: Զարուհի բողոքեց:

– Ինչո՞ւ խմցուցիք այսչափ:

– Ի՞նչ կ'ըլլայ, ճանըմ, – վրայ բերաւ Կիրակոս, – կը վարժուի...

– Քալ է, մի՛ վախնաք...

Տօքթորին այս խօսքը հասաւ գինովին մինչեւ ողնայարը: Անիկա բռնեց բուրդի կծիկի պէս իր գլուխը, ելաւ ոտքի ու ըսաւ.

– Ա՛յ էմ էն Ըմերիքըն պօյ...

– Ի՞նչ հպարտ է ամերիկացի ըլլալուն համար, – նկատել տուաւ տօքթ. Աւետիսին:

– Հարկաւ, — չարունակեց Աւետիս՝ յայն կղակը բարձրացնելով՝ ես Հայ եմ, հոգ չէ թէ լաւ չեմ խօսիր հայերէն լեզուն ... ես Հայ եմ հոգիովս ... ես ուրիշներուն պէս չեմ ... ես ամերիկացի հայ եմ ... Ամերիկան առողջ երկիր է ... Ամերիկացին աշխարհի ամէնէն մեծ ազգն է ... եթէ ան չըլլար, Գերմանացիները կը յաղթէին, Եւրոպային խերը կ'անի – ծէին...

– Այո՛, այո՛, դիտենք, դլուխ մի ուռեցըներ նորէն, – ըսաւ տօքթորը, – լորտերու, հերոսներու տեղ է ձեր Ամերիկան: Ամէնքն ալ ինքզինքնին կը խաբեն հոն ... Ես տեսեր եմ, ինծի մի խօսիր:

Ժամը մէկն էր, բաժնուեցան: Աւետիս տարուեցաւ իր պանդոկը՝ Զարուհիին ըստիպման տակ: Նոյն կառքը կենալէ վերջ Կիրակոսի տան առջեւ, դնաց տօքթորին բնակարանը:

Կիրակոս վերջացնելիք ժիլէ մը ունէր: Գինով, յօրանջելով աշխատեցաւ մէկու մը պէս, որ տէրն է իր պարտականութեան: Երբ վերադարձաւ անկողին, Զարուհի կը քնանար արդէն: Ժանոյին համար, պզտիկ լոյս մը կը վառուէր ամբողջ գիշերը: Սուուերներ կը դղային սենեակին ցուրտ պատերուն վրայ: Կիրակոս խորհեցաւ որ վառարան դնելու ատեն է: Կարգ մը բաներ կային տակաւին տան պէտքին համար: Կիրակոս անհոգութեամբ վազուան ձգեց այդ բոլոր մտածումները:

Քէֆի ընթացքին Կիրակոս զգացած էր կնոջ մէջ մօտիկութիւն մը: Կ'ուզէր զըրկել զայն հիմա: Բայց չհամարձակեցաւ: Կը վախնար: Ոտքով զարնուեցաւ աթոռին, որուն ճոռոչէն արթնցաւ Զարուհի՝ զարմացած ու բողոքեց փակուն.

– Հեռու ... հեռու, դինի կը հոտի բերանդ:

(Շար. 22)

(Շար. Ա. էջէն)

եմ ռուս պրականութեան, կը սիրեմ Թոլսթոյը, Գոգոլը: Չեխով ինծի համար կը մնայ ամէնէն ազդիական թատերագիրը- ներէն մին: Հաճոյքով կը կարդամ ռուս պրողներու կենագրութիւնները, գրուած Անրի Թրուայայի կողմէ:

– Կեանքի մէջ, բացի երգէն, ի՞նչն է կարեւոր ձեզի համար:

– Ընտանիքս, բարեկամներս: Դուրսը երեկոյթներ ունենալու ընթացքին, առան- ձին մնալով, կը մտածեմ հարազատնե- րուս մասին, որոնք ինծի կը սպասեն հե- ռուները, երբեմն հազարաւոր քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ: Ինծի համար ա- նոնք փարոսի պէս կը ղրկեն իրենց սիրոյ ազդանշանները ... իմ վերջին հրապոյրս fոմփիւքըրն է, զոր կ'օգտագործեմ ղի- ւանս, գրառումներս, երգերուս, սալե - րուս, զիրքերուս քարթարանները պահե- լու նպատակով:

Աշնաւուրի կինը՝ Ուլա, կ'ըսէ թէ 21 տարուան համատեղ կեանքի մէջ բնաւ չեն վիճած: Ինք բնաւ չի խառնուիր ա- մուսնոյն գործերուն, խորհուրդներ չի տար: Իրեն համար Շառլ կը մնայ իբրեւ 63–տարեայ պատանի մը՝ զուարթ, կենսա- կեր, իմաստուն լեցուն եւ նոյն ատեն պար- տականութեան մեծ զգացում ունեցող մարդ:

– Մտադիր չէ՞ք հրաժեշտ տալ բեմին:

– Ոչ, արուեստագէտը ծերանալու իրա-ւունք չունի: Բայց եթէ կը հարցնէք, թէ ինչ ծրագիրներ ունիմ, կը պատասխանեմ այսպէս՝ չեմ գիտեր: Ծրագիրը քսան տարեկաններու համար է: Ես հազուադէպ կը մտածեմ ապագայի մասին, կ'ապրիմ այսօրուան հոգերով: Փարիզի Փալէ տէ Քոնկրէի իմ երգահանդէսը (որ չարու- նակուեցաւ մէկուկէս ամիս) վերջիններէն մին է: Ի հարկէ, յետագային հանդէս կուգամ, բայց ոչ այնքան երկարատեւ:

ԵՈՒՐԻ ԿՈՎԵԼԵՆԿՈ

ՄՈՒՐԱՏ
ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆ
ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ
ՀԱՄԵՂ
ԵՒ ԽՆԱՄՔՈՎ
ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ
ԱՆՈՒՇԵԳԷՆՆԵՐ
ԽՄՈՐ – ՔԱՏԱՅԻՖ – ԵԼԼՆ· ԵԼԼՆ·
ՄԵԾԱՔԱՆԱԿ
ՓՈՔՐԱՔԱՆԱԿ
SARL
MURAT
FABRIQUE DE PATISSERIES
MARKAROGLU Frères
184, rue St. Maur — 75010 Paris
Métro : Belleville ou Goncourt
TEL: 42. 09. 04. 49

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Հայ կին մը, 10 ամսուս պզտիկով մը զբաղելու համար, կէս օրական, չարաթը հինգ օր:

Հեռաձայնել հետեւեալ թիւին՝ 43 – 65 – 42 – 85:

Ամաւորի հանդէս

Շարվիէօ Ս. Նշան եկեղեցւոյ վարժա- րանի աւանդական Ամանորի հանդէսը կի- րակի, Յունուար 24–ին, կէսօրէ վերջ, ժամը 15–ին եկեղեցւոյ Ազգային Տան ճիպրայէլ Պահատուբեան սրահին մէջ:

Աչակերտները կ'արտասանեն հայերէն ոտանաւորներ, ինչպէս նաեւ մասնաւոր յայտագիր եւ հիւրասիրութիւն բոլոր ներկաներուն:

ԵՐԿՐՈՐԴ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Սահակ – Մեսրոպ երգչա- խումբի եւ Սահակ – Մեսրոպ Մշակոյթի Տան հիմնադրութեան 10–րդ տարեդարձին առթիւ՝

«ՍԱՀԱԿ – ՄԵՍՐՈՊ ԵՐԳԱՀՈՒՄԲԻ ՏԱՍԸ ՏԱՐԻՆԵՐԸ ԼՈՒՍԱՐՁԱԿՈՒՄՆԵՐՈՒ ԸՆԴՄԷՋԻՆ»

կը ներկայացնէ՝ Տոքթ. Մարսէլ Տէ- միրճեան, Շաբաթ, Յունուար 23, ժամը՝ 20·30–ին, Ա. Զրբաչեան սրահին մէջ:

Մուտքը ազատ է:

IRMA
fourrures
• SUR MESURE
• REPARATIONS
• TRANSFORMATIONS
ՁՄԵՌ Է
ԺԱՄ ԱՌԱՋ ԳՆԵՑԷՔ
ՁԵՐ ՄՈՒՇՏԱԿԻ
ՎԵՐԱՐԿՈՒՆ
ՎԱՍԱՀԵԼՈՎ՝
հայկական
հաստատութեան
մը
• ՁԱՓԻ ՎՐԱՑ
• ՆՈՐՈԳՈՒԹԻՒՆ
• ՎԵՐԱՓՈԽՈՒՄ
ԲԱՑ Է ԱՄԷՆ ՕՐ
ԲԱՑԻ ԿԻՐԱԿԻԷ
44, avenue du Général de Gaulle
94700 Maisons-Alfort
Tél. : 43 - 68 - 55 - 99
Métro: École Vétérinaire-Alfort (dir. CRÉTEIL)

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Աստղիկ Առաքելեանի յիշատակին, Տի- կին Սիրանոյշ Մխիթարեան 10 տոլար կը նուիրէ «Ցառաջ»ին:

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Մարի Նալպանտեան կը նուիրէ 100 Ֆր· լիբանահայ աշակերտներուն, 50 Ֆր· կա- պոյտ Ալէի Փարիզի մանանճիւղին (ստա- նալ «Ցառաջ»էն) եւ 50 Ֆր· «Ցառաջ»ին:

ՇԱՐԺԱՀԱՎԱՔ

Կապոյտ Ալէի Սէն – Ժերմէն Ջ· Շանթ մանանճիւղը Յունուար 9–ի իր ճաշին ստա- թիւ ստացաւ· –

Սէն – Ժերմէն Ս· Սահակ – Մեսրոպ եկեղեցւոյ թաղականութիւն 1000 Ֆր·, Մշակոյթի Տան քանի մը վարչական ընկ- կերներ եւ իրենց համակիր ընկերներէն 1000 Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Պերճ Կարապետեան 400 Ֆ·, Տէր եւ Տիկին Ալէկ Եղիազարեան 300 Ֆ·, Տէր եւ Տիկին Ալպէր Գնաճեան 200 Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Ալպէր Եղիազարեան 100 Ֆր·, Ալբի Տիկին Մար- գարեան 200 Ֆր·, Տիկին Ժաքլին Արթին 100 Ֆ·, Տիկին Հիլտա Լուսարարեան 100 Ֆ·:

ՆՈՒԷՐՆԵՐ ԼԻԲԱՆԱՀԱՅ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒՆ

Պր· Յովհ· Անթանոսեան 200 Ֆրանք կը նուիրէ:

***

Տէր եւ Տիկին Սարգսեան 1000 Ֆր· կը նուիրեն ի յիշատակ իրենց սիրելի քրոջ՝ Սոնա Պալեանի մահուան տարե- լիցին (ստանալ «Ցառաջ»էն):

CENTRE CULTUREL
ST. MESROB
10 bis, rue Thouin -- Paris 5e

CONFERENCE

Dans le cadre de ses conférences mensuelles, le Centre Culturel Saint Mesrob a invité

le P. MAURICE MAUPILIER

qui parlera sur le sujet :

«LES LUSIGNAN ET L'ARMENIE»

le Jeudi 28 Janvier à 20 heures 30
au Centre Saint Mesrob.

La conférence sera précédée d'un buffet froid. Prière de s'inscrire en téléphonant au: 43 - 26 - 50 - 43 ou 42 - 78 - 31 - 93

SOCIETE DES GENS DE LETTRES ARMENIENS DE FRANCE
ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

RENCONTRE
avec Madame LILY DENIS,
traductrice, qui sera présentée par ROUBEN MELIK,
à l'occasion de la publication en français de :
«LA FONTAINE D'HEGHNAR»
roman de MKRTITCH ARMEN
Présentation par ZOULAL KAZANDJIAN (en arménien)
Lectures : Garabed Dakessian (en arménien)
Carole Tchakhamian (en français)
JEUDI 28 JANVIER à 20 H
au YAN'S CLUB, 5, avenue Reille, 75014 Paris
La soirée sera suivie d'un dîner au Club
si vous désirez participer à ce repas, veuillez réserver vos places en téléphonant au 48 - 78 - 16 - 21 ou au 45 - 89 - 20 - 48

— ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ —

ՄԱՐՍԷՅԼ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Ալէի Մարսէյլի չորս մանանճիւղերը կը ծանուցա- նեն թէ կիրակի, Յունուար 24, ժամը 15–ին «Մանուկներու Օր» կը տօնուի Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ 12-14, rue Saint Bazile:

Կը հրաւիրուին քաղաքի բոլոր դպրոցներուն աշակերտները տօնածաւալ չուրջ:

UNION GENERALE ARMENIENNE
de BIENFAISANCE
et
THEATRE ARMENIEN KISSANI
présentent
EXPEDITION SUR L'ARARAT 1987
HISTOIRE ET ARCHITECTURE ARMENIENNES
De ARTVIN à ARDAHAN
De KARS à ANI
De BAYAZID à VAN
— Photos inédites —
DIAPORAMA
Dimanche 24 Janvier à 16 h 30
Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles — 75017 Paris
Participation aux frais : 30 frs.

U. G. A. B.
SOIREE POETIQUE et MUSICALE
GARABED DAKESSIAN, ses assistants et élèves des ateliers de langue, musique et danses traditionnelles arméniennes du CENTRE CULTUREL ALEX MANOOGIAN ont le plaisir de vous convier à une :
SOIREE POETIQUE ET MUSICALE
le Samedi 23 Janvier à 20 h 30
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles — 75017 Paris
avec la participation amicale de :
— MASSIS chanteur - compositeur
— LA TROUPE KISSANI et des élèves.
Entrée libre

57ՐԴ ՏԱՐԵԿԱՆ ՅԵՐԵԿՈՅԹ

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋԱՆԻ

Կիրակի Մարտ 6, կէսօրէ վերջ ժամը 14·30–ին

MAISON DE LA CHIMIE
28 bis, rue Saint Dominique, Paris 7e (M° Invalides)

Հայկական պարեր եւ երգեր — Սկաուտական զուարճանքներ՝ հայերէն պիտի ներկայացուին նաեւ տեսարաններ Աւետարանիոյ ճգմպորիէն եւ Հայերուն մասնակցութիւնը.

Միջնաբարքին ցուցադրութիւն եւ պուֆէ

Հանդէսին կը մասնակցին փրանսական սկաուտական խումբեր ինչպէս նաեւ Հայ Արիներու Միութեան Մարսէյլի եւ Լիոնի Շրջանները:

— Մուտք՝ 50 Ֆրանք — Երախաներուն՝ ձրի —

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ
23 - 24
SAMEDI-DIMANCHE
23-24 JANVIER
1988

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: (1) 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 600 Ֆ· — Վեցամսեայ : 310 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 700 Ֆ· — Հատը : 4,00 Ֆ·

63ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.668 | Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN | 63e ANNÉE — No 16.668

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ մէջ համայնավար կուսակցութիւնն կազմելու հետամուտ Հայտար Քուլթլու եւ Նիհաթ Սարկըն, որոնք ձերբակալուած էին Գերմանիայէն Թուրքիա իրենց վերադարձին, միշտ բանտարկուած կը մնան: Անոնցմէ Քուլթլու երեքշաբթի օր անհամոզուած է ու ենթարկուած բժշկական քննութեան: Զինքը նոյնիսկ հիւանդանոց, առաջնորդած են ձեռնակապերով, ինչ որ խստիւ քննադատուած է երկու համայնավարներու պաշտպան փաստաբաններուն կողմէ: Քուլթլու կըրկին բանտ տարուած է, իսկ պաշտպան փաստաբաններէն՝ Էրէն Սանասալ յայտարարած է որ Քուլթլուի տրամ տաղնապը հետեւանք է կրած չարչարանքներուն եւ բանտարկութեան ծանր պայմաններուն:

ՓԱՐԻԶ — ՏԱՔՍԸՐ վերջին հանդրուանն նախօրեակին կրկին սեւ էջ մը արձանագրեց: Այս անգամ, ընկերացող լըրագրողներու կառքն է որ, միշտ ատոդոտ հովին պատճառաւ, ճգմած է մայր մը ու զաւակը: Մեռեալներու թիւը, այս տողերդրի մրցումին 6–ի հասաւ: Տաքար կը հանդիսի, Յունուար 22–ին, անոնք որ դիմացած էին մինչեւ վերջը: Ձմեռայ եւած (Յունուար 1) 603 մրցակիցներէն, կը մնային 37 մոթօ (206–ի վրայ), 107 կառք (349–ի վրայ) եւ մէկ բեռնատար (115–ի վրայ): Ամբողջ արշաւը 12·874 քիլոմեթր է եւ կը տեւէ 22 օր: Գաղափարն ունեցած է Թիէրի Սապին (որ ցոյց գնաց) որպէս արդիական արկածախնդրութիւն մը, անոնց համար որոնք փախուստի ծարաւն ունին եւ չեն վարանիր Սահարայի նուաճումին դիմելու: Փարիզ — Տաքարը միշտ քննադատուած է եւ մանաւանդ այս տարի: Կազմակերպիչներուն եղած դիմաւոր քննադատութիւնն այն է, որ արշաւը մասնատրաբար աւելի դժուար դարձուցած են նպաստաւորելով կառքի մեծ տուները ի հեճուկս «Պրաս»ներուն, այսինքն հասարակ քաղաքացիներուն, որոնք թեկնածու են արկածախնդրութեան:

ԼԻՈՒՄ յայտարարեց թէ պարկեշտ պիտի ըլլայ Պառի նկատմամբ, ինչ որ, ըստ Մշակոյթի նախարարին, չի նշանակեր անպարկեշտ ըլլալ Շիրաքի հանդէպ: Հանրապետական Կուսակցութեան Ընդհանուր քարտուղարին համար, Շիրաք բացառիկ մէկն է, կառավարութիւնն ալ չատ լաւ գործ տեսած է:

ՆՈՊԻԼՆԵՐՈՒ խորհրդակցական հանդիպումը վերջ գտաւ, երեք օրուան դիրքերէ նիստերէ ետք: Որոշած են կրկին հանդիպումներ ունենալ: Էլի Վիզէլ յայտարարեց թէ այս ժողովին յաջողութեան գլխաւոր պատճառը անոր տեղի ունենալն մէջ խակ է: Նոպէլները կարդ մը եղրակացութիւններու յանգած են զանազան հրատապ հարցերու շուրջ ինչպէս՝ դիւութիւն, զանազանութիւն, անուղղ, թեքնիք, սխտա, ապազինում եւայլն: Հարկ է, սակայն, հաստատել թէ մտքերու փոխանակութիւններէն ծնունդ առած բանաձեւերը ոչ մէկ զգայացունց նորութիւն կը պարունակեն, կը մնան դեղեցիկ բաղձանքներու ամփոփում մը:

ՖՐԱՆՔԵՒԳԵՐՄԱՆ դաշինքէն, ծանօթ՝ Էլիզէի դաշնագիր անունով, 25 տարի ետք, չարաթաւերջին մեծ հանդիսութիւններով ոգեկոչուեցաւ այս տարեդարձը Փարիզի մէջ, ուր ժամանած էր նախարարապետ Քոհլ: 1963, Յունուար 22–ին է, որ Տը Կօլ եւ Ատենաուըր կը ստորագրէին այս համաձայնագիրը, որ կը նախագործէր երկու ժողովուրդներու վերահաստատած բարեկամութիւնը: Այս առթիւ, երկու նոր համաձայնագրեր պիտի առտորագրուին, տնտեսական եւ պաշտպանութեան վերաբերող: Մշակութային բարձր խորհուրդ մը պիտի հաստատուի եւ «Տը Կօլ — Ատենաուր» մրցանակ մը պիտի տրուի, ամէն տարի, անոր որ լաւագոյն ծառայող եղած պիտի ըլլայ Փրանքեւգերման բարեկամութեան:

ՄԱՐՍԷՑԻ թաքսիներու վարորդները

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԱԶԳ· ԺՈՂՈՎ
ՓՈԹՈՐԿԱԼԻՑ ՆԻՍՏ

ԵՐԲ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆ ՄԸ ՔՐՏԱԿԱՆ ԴԱՏ ԿԸ ՊԱՇՏՊԱՆԷ

Թուրքիոյ Ազգային Մեծ Ժողովի Յունուար 19–ի նիստին փոթորկալի մթնոլորտ մը ստեղծած են ինքնեռի կուսակցութեան երեսփոխաններէն՝ Մ· Ալի Էրէնի խօսքերը: Ան ակնարկելով քրտական հարցին, ըսած է· – «Քրտական հարցը պէտք է ամբողջութեամբ նկատի առնել ու քննութեան ենթարկել իր բոլոր մանրամասնութիւններով: Հակառակ պարագային ժողովրդավարութիւնը Թուրքիոյ մէջ պիտի չկարենայ փրկուիլ որոշ խնամատարութեան մը ենթակայ ըլլալէ: Միշտ մերժուած է Քիւրտերու գոյութիւնը: Միշտ կասկածով վերաբերած ենք մեր այս մարդոց: Օրէնքը տարբեր մեկնաբանութիւն ու կիրարկում ունեցած է երկրի արեւելեան ու արեւմտեան շրջաններուն մէջ: Արեւելքի մէջ ամենափարզ պատահարի մը պատասխանատու նկատուած է ամբողջ շրջանի բնակչութիւնը եւ զիւղացին ենթարկուած է ամէնէն զէշ վերաբերումին: Հակառակ այն իրողութեան, որ շրջանը Թուրքիոյ ստորերկրեայ ու հողային հարստութեան մեծ ծաղոյն մասը կը հայթայթէ, մինչեւ այսօր ձգուած է որպէս զրկանքի գօտի, արդիլուած է իրենց լեզուին բանաւոր ու գրաւոր գործածութիւնը:

Երբ հակազդեցութիւն ցոյց կուտանք Յունաստանի Թրքական միութիւններու կողմէ «Թուրք» բառին գործածութեան արգելքին դէմ, պէտք է նկատի առնենք նաեւ Թուրքիոյ փոքրամասնութիւններուն իրաւունքները: Շրջանին մէջ ամբողջ ուժգնութեամբ կը գործէ ձուլումի հոլովոյթը, անուններ կը փոխուին, հայրենակիցներ չեն կրնար ազատօրէն անուն գնել իրենց նորածիններուն: Ժողովրդավարութիւնը ամբողջութիւն մըն է, օրէնքներէն մէկը երբ պակաս ըլլայ, կ'արգիլէ ամբողջութեան գոյացումը: Թուրքիոյ ժողովրդավարութիւնը պէտք է պատկանի ամբողջ երկրին»:

Էրէնի խօսքերը բուռն հակազդեցութիւն յառաջ բերած են իշխանութեան գլուխ գտնուող Անաւաթան (Մայր – Հայրենիք) խմբակին մէջ, որուն երեսփոխաններէն մին չեշտած է թէ Թուրքիոյ մէջ Քիւրտ կոչուած փոքրամասնութիւն մը գոյութիւն չունի: Ազգայնական շրջանակին մէջ կայ միայն Թուրք ժողովուրդը:

բարկութեան հետեւանքով չեն վարանած ծեծել եւ վիրաւորել երեք հոգի, որոնց երկուքը՝ սակաւիներէն ժժգոհ երկու յաճախորդները: Մէջադէպը պատահած է առջի գիշեր, ժամը 23–ի շուրջ Սէն — Ժիւսթ: Կ'ըսուի թէ այս քիչ մը բիրտ հակազդեցութիւնը հետեւանք է յարձակումի մը եւ յարձակումի մը փորձին, որու զոհ դացած էին երեք օր առաջ, երկու վարորդներ: Ատենպէ մէկը Ռոպէր Ալեւեան դաշնահարուած է երեք երիտասարդներու կողմէ, որոնք գողցած են դրամապանակը:

ՔԼՆՓԷՌի մէջ, ահարեկչական երկու արարքներ գործուած են Հինգշաբթի առաւոտ: Մէկը՝ ընկերային ապահովագրութեան չէնքին, միւսը՝ Ռէննի ակադեմիային դէմ: Տէր եղած է «Պրըթոն յեղափոխական բանակը» եւ յայտնած թէ երկուքին ալ դրդապատճառը կը վերաբերի պրըթոն լեզուի պաշտպանութեան: Նիւթական վնասները մեծ են:

ՄԱՄՈՒԼ

«LE SOIR» (Bruxelles)

Psychodrame à l'arménienne

Պրիւաէլի կը Սուառն է այս անգամ (Յունուար 21), որ կ'արձագանգէ Պրաւդա–ի («Յառաջ Յունուար 21) եւ Երեւանի կեդր· կոմիտէի լիակատար փոթորկալից նիստին, կատարելով նաեւ կարդ մը խորհրդածութիւններ, որոնք այնքան ալ նպաստաւոր չեն մեղի, նոյնիսկ (մանաւանդ) իմուռով ըսուած:

Տարբեր՝ հատուածներ·–

Psychodrame à l'arménienne

Deux «Zorro» purs et durs face à un dinosaure tenace, protégé de surcroît par une faune archaïque de «nomenclaturistes» qui lui doivent tout — ascension sociale, carrière professionnelle et privilèges divers. Depuis plusieurs semaines, Erevan, capitale de la République d'Arménie, aux confins du territoire soviétique, bruit de rumeurs sur ce combat inégal. Au point que des échos en sont parvenus jusqu'à la place Rouge où chaque avatar des croisés de la *glasnost* ou autres chantres de la *perestroïka* est longuement disséqué «au sommet».

A cinquante-cinq ans, Karen Demirtchian noyaute le parti local depuis 1974. Selon des méthodes qui lui attirèrent déjà un rappel à l'ordre nominal de Mikhaïl Gorbatchev en personne. Et qui furent à nouveau stigmatisées, le 26 décembre dernier, à Erevan même, par deux de ses pairs de l'appareil dirigeant, les dénommés Khatchatrian et Kotandjian. Au menu : corruption généralisée, clientélisme, prébendes et autres «mauvais réflexes» hérités de l'ère brejnévienne.

Scène de la vie quotidienne dans une région qui a, plus d'une fois déjà dans le passé, defrayé la chronique par le goût de la *combinazione* et le sens très personnel de la gestion des affaires affichées par ses dirigents? Voire. Car, exemplaire à plus d'un titre, l'affaire n'est pas sans évoquer au moins deux précédents révélateurs des résistances que continue à rencontrer la stratégie gorbatchévienne dans la mise en œuvre de la réforme. Ici aussi, d'abord, il est question d'un journaliste persécuté pour sa propension aux enquêtes trop poussées sur les mœurs du régime. Comme lors de cet épisode de janvier 1987, dans la ville ukrainienne de Vorochilovgrad, qui, avec le limogeage de l'agent Dichenko, valut au K. G. B. son premier exercice de «transparence».

Edifiant aussi, surtout, le fait que la *Pravda* elle-même vole au secours de Khatchatrian et de Kotandjian, dont l'envoyé spécial sur place loue le «courage» et la «ténacité». Alors même que les hauts dignitaires arméniens répandent à leur encontre le même type d'accusations qui coûtèrent naguère son poste de maire de Moscou à... Boris Eltsine.

... Une chose est sûre en tout cas : dans une structure aussi hiéarchisée que le Parti communiste soviétique, toute polémique qui éclate «à la périphérie» reflète inévitablement, peu ou prou, l'équilibre des forces qui prévaut au cœur même des instances centrales. Et, en ce sens, le dénouement ultime du psychodrame arménien ne sera certes pas sans signification...

E. V. V.

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐԶԻԿՆԵՐԸ, ՀԱՑԵՐ ԱԼ ԹԵՐԵԻՍ, ՊԻՏԻ ԵՐԹԱՆ ՍԷՈՒԼ

Քանի մը առեն, տարւոյն սկիզբէն ի վեր մանաւանդ, միջազգային մարզական շրջանակներուն մէջ, հարց էր թէ՝ Խորհ· Միութիւնը զրական պատասխան մը պիտի տա՞ր Սէուլի (հարաւային Քորէա) ոլիմպիականին մասնակցելու համար իրեն եղած հրաւէրին:

Պատասխանը հրապարակուեցաւ Յուն· 17–ին: Խորհ· մարզիկները պիտի մասնակցին 24–րդ ոլիմպիական ամառնային խաղերուն: Միջազգային կոմիտէին պատասխանատուները եւ կազմակերպիչները երկար չունէ մը առին: Ծանօթ է որ Մոսկուա դիւանագիտական յարաբերութիւն չունի Սէուլի հետ եւ պաշտպան է հիւսիսային Քորէայի (համայնավար) որ թշնամի է հարաւայինին:

Հետեւելով Խորհ· Միութեան որոշումին, իր արբանեակ պետութիւններէն չատեր եւս անմիջապէս իրենց հաւանութիւնը յայտնեցին, այնպէս որ, յառաջիկայ Սեպ· 17–էն մինչեւ Հոկ· 2, չուրջ 160 պետութիւններու մարզիկներ երկայ պիտի ըլլան Սէուլ, եթէ սակայն ամրան երկրին քաղաքական կացութիւնը՝ որ չփոթի է, նոր թարդութիւններ չունենայ:

Այդ անհաւանական կը նկատուի: Մեծ է Քորէայի համար անտեսական կարեւորութիւնը ոլիմպիականի յաջող ելքին եւ կը կարծուի որ քաղաքական հակամարտութիւնները եւ կիրքերը պիտի լռեն:

Մասնակիցներուն մէջ պիտի ըլլան Զինաստանէն ալ: Երբեք այսպիսի ճոխ մասնակցութիւն մը չէր նախատեսուած ոլիմպիականի մը: Կը յիշուի, որ 1980–ին, Միացեալ Նահանգներ եւ Զինաստան չըղրկեցին իրենց մարզիկները Մոսկուա, Աֆղանիստանի գրաւման պատճառաւ: 1984–ին ալ, Մոսկուա թոյլ չտուաւ որ իր մարզիկները երթան Լոս Անճըլըսի ոլիմպիականին, պատրուակելով որ անոնք անհրաժեշտ ապահովութիւնը պիտի չվայելեն Քալիֆորնիոյ մէջ:

Խորհ· Միութեան Սէուլի ոլիմպիականին մասնակցելու որոշումը մօտէն կը հետաքրքրէ եւ կ'ուրախացնէ մեզ, քանի որ, չատ հաւանական է, միութենական կազմին մէջ պիտի գտնուին Հայեր ալ: Քանի՞ հոգի: Կարելի չէ նախատեսել: Ամէնէն կարկառուն թեկնածուն է անկասկած Եւրոպայի հեռացատքի ախոյեան Ռոպէր Էմմիեան:

Մաղթենք որ միակը չըլլայ եւ ըմբշամարտիկ մը, ինչպէս Ստեփան Սարգիսեան կամ Սանասար Յովհաննիսեան, ծանրամարտի ներկայի բարձր կարգի մարզիկներէն մէկը կամ աւելին –Միրզոյեան, Սարգսեան, Միլիթոսեան– եւ թերեւս ալ՝ կռիւամարտիկ մը –Նշան Մունչեան, Մեխակ Ղազարեան– մտնեն Խորհ· Միութեան ներկայացուցչական կազմին մէջ:

Պէտք չէ սակայն չատ լաւատես ըլլալ: Համաշխարհային մակարդակի մարզիկներ գիւրաւ կը հրմշտկին խորհրդային մարզաշխարհին մէջ· զտողական մըրցումները չատ խիստ ու գժուար պիտի ըլլան թեկնածուներուն համար: Պէտք է նախատեսել հիասթափութիւններ, արցունքներ...

Թիչենք որ ոլիմպիականի ամեռնային մարզաձեւերու մրցումները կը սկսին Գալկարիի մէջ (Քանատա) Փետ· 13–ին: Կը տեւեն մինչեւ Փետ· 28: Հոն, ո՛չ մէկ Հայ: Հայաստան, այդ մարզաձեւերուն մէջ, տակաւ է, հակառակ անոր որ երկիրը լեռնային է եւ ձիւնը՝ անպակաս ձմրան:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍԻՔԵԱՆ

ՄԱՀՈՒԱՆ 100–ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

ԳՐԻԳՈՐ ՕՏԵԱՆ
(1834 - 1887)
ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԳՈՐԾԻՉԸ

Մեծ ախտրականին գաղտնիքը

Գրեց՝ Ա. ՊԷՅԼԷՐԵԱՆ
(Պատ. Գիտ. Տոքթէօր)

ՕՏԵԱՆԻ ԳԱՂՏՆԻ ԱՌԱՔԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ԴԷՊԻ ԵՒՐՈՊԱ

Անգլիոյ երեսփոխանական ընտրապայքարը, 1880–ի առաջին ամիսներուն, Արեւելքի ճնշուած քրիստոնեայ ժողովուրդներու մեծ ուշադրութեան արժանացաւ: Ազատական կուսակցապետ Կլատսթըն բացայայտօրէն կը քննադատէր Կիպրոսի գաղնագիրը (1878 Յունիս 4) որ Անգլիոյ իրաւունք կուտար զինքի ուժով Թուրքիան պաշտպանել եթէ այս վերջինը Փոքր – Ասիոյ մէջ Ռուսիոյ յարձակման ենթարկուէր: Նոյնիսկ, Կլատսթըն այնքան առաջ կ'երթար որ, կը յայտարարէր թէ, եթէ իր կուսակցութիւնը ընտրութիւնները շահէր Կիպրոսի գաղնագիրը կրնար վերաքննութեան ենթարկուիլ: Ամէն պարագայի մէջ, յայտնի էր թէ եթէ Կլատսթընի կուսակցութիւնը իշխանութեան գլուխ գար Պերլինի գաղնագրին դեռ անգործադրելի մնացած երեք խնդիրները մեծ ազգութիւններու քաղաքական օրակարգին վրայ պիտի գային: Այս առկախ մնացած երեք խնդիրներն էին. — 1.– Մոնթէնէկրօյի հարցը, 2.– Յունաստանի խնդիրը, եւ 3.– Հայկական բարեկարգութեանց հարցը:

Երբ Ապրիլին (1880) Կլատսթընի կուսակցութիւնը ընտրութիւնները չափչփ յաղթանակով մը շահելով գործի ըլլալու եկաւ, դժուար չէ երեւակայել այն անհամբերութեան հրճուանքը որ ունեցան Արեւելքի ժողովուրդները որոնք Օսմանեան լուծին տակ կը հեծէին: Յոյներու, Ալպանացիներու, Մակեդոնացիներու եւ Պուլկարներու կարդին, Հայերը եւս իրենց ուրախութիւնը յայտնեցին Անգլիոյ օրուան մեծագոյն պետական անձին: Ներսէս Պատրիարք՝ իր Թրքահայ ժողովուրդին ներկայացուցիչը, յերմօրէն շնորհաւորեց Կլատսթընը իր յաղթութեան համար, յոյս յայտնելով թէ այլեւս Արեւելքի քրիստոնեայ ժողովուրդներուն համար ազատութեան պահը եկած էր շնորհիւ նոր կառավարութեան արդարասէր սկզբունքներուն: Օտեան եւս խիստ մօտէն կը հետեւէր քաղաքական այն բոլոր զէպքերու զարգացումին որ հեռուէն կամ մօտէն կրնար հայ ժողովուրդը շահագրգռել:

Ներսէս Պատրիարք նախաձեռնարկ եղաւ եւ խիստ սեղմ չրջանակի մը մէջ ժողով մը գումարելով կարեւոր որոշում – ներ որուեցան: Պատրիարքին այս նախաձեռնութիւնը գաղտնի մնաց: Մեր գանագան աղբիւրներէ քաղած տեղեկութիւններուն համաձայն այս ժողովին մասնակցեցան կամ որոշումներուն իրա – զեկ եղան միայն Ներսէս Պատրիարք, Օտեան, Խորէն Արք. Նարպէյ, Մատթէոս փաշա Ալանեան, տոքթ. Սէրվիչեան, Խրիմեան Հայրիկ եւ Զերազ: Բայց ոչ ոք իրաւունք ունէր այդ հաւաքոյթի որոշումներուն մասին զրելու կամ հրապարակելու եւ նաեւ Ազգային Ժողովին մէջ հարցուփորձելու: Ըստ Ներսէս Պատրիարքի ցանկութեան, որոշուեցաւ որ Թրքահայութիւնը ներկայացնող անձնաւորութիւն մը Լոնտոն երթայ եւ Անգլիոյ նոր կառավարութեան պատասխանատուներուն բացատրէ թէ հայկական ցանկութիւններուն իրագործումը որքան կըրնար չհարթեր ըլլալ Մ.Ջ.Ն – Արեւելքի խաղաղութեան եւ յառաջդիմութեան համար: Այս գաղտնի եւ փափուկ պաշտօնը Ներսէս պատրիարք վստահեցաւ Գրիգոր Օտեանի:

Օտեանի առաքելութիւնը կրնար անգլիացի նախարարներու մօտ լաւ ընդունելութեան արժանանալ, բայց միւս Պետութիւններէն մերժուիլ: Հետեւաբար որոշուեցաւ որ Մինաս Զերազ եւս Եւրոպա մեկնի: Անոր արուեցան պատրիարքարանի կողմէ պատրաստուած նամակներ եւ յուշագրեր: Զերազ զանազան Լոնտոնի մէջ միւս հինգ մեծ ազգութիւններու դես – պանատուներուն պիտի յանձնէր: Ան միաժամանակ Օտեանի իրը օգնական պիտի ծառայէր եւ անգլիացի նախարարներու հետ անոր հանդիպումը պիտի դիւրացնէր:

Մորէն սրբազանի եւս պարտականութիւն տրուեցաւ Եւրոպա մեկնելու: Ան Փարիզի մէջ օրուան կառավարութեան պատասխանատուներուն հետ տեսնուելու, զանազան հայկական պահանջներուն մասին լուսաբանելու փափուկ պաշտօնը առանձնած էր: Ամէնէն առաջ Նարպէյ սրբազանն է որ մեկնեցաւ: Ձմեռուան – թիւնը ըսելու համար, ան բաւականացաւ Փրանսական իշխանութիւններուն մէկ ազերսագիր միայն յանձնելով ուր սըբ– րազան հայրը կը յիշէր թէ Արեւմտա – հայաստանի ճնշուած հայ ժողովուրդը Պերլինի գաղնագրին 61–րդ յօդուածին գործադրութեան կը սպասէր անհամբե – րութեամբ: Ան ուելի զբաղեցաւ Փարիզի մէջ Կիլիկիոյ Լուսինեան զերդաս – տանի իր վերջին ժառանգորդը ըլլալու ապացոյցները փնտռելու եւ փաստելու, քան թէ Հայաստանի ապագայով հետա – քրքրուելու:

Զերազ Ապրիլ ամսուան վերջը, իսկ Օտեան Մայիսին, անջատաբար Եւրոպա մեկնեցան: Մինաս Զերազ իր զանազան ազերսներով հրատարակած յիշատակութեան մէջ, թէեւ ժուժկալօրէն կ'արտայայտուի Լոնտոն կատարած իր այս ուղեւորութեան մասին, բայց լուռ կը մնայ այն գլխաւոր գերը որ Օտեան սատնած էր: Օտեանի բոլոր ընտանեկան պարագաները Պոլիս կ'ապրէին, հետեւաբար զանոնք ամէն տեսակ կասկածէ եւ հալածանքէ զերծ պահելու համար է որ Օտեանի այս ճամբորդութիւնը – որ վերջինը պիտի ըլլար եւ ընաւ այլեւս Պոլիս պիտի չվերադառնար – միշտ գաղտնի մնաց:

Թէեւ Անգլիոյ Ազատական կուսակցութեան յաղթանակը դեռ ոչինչ ապահոված էր քրիստոնեայ օսմանահպատակ ժողովուրդներու ապագային համար, բայց Կլատսթընի եւ իր անուանի գործակիցներուն խոստումները այնքան զանազան խանդավառած էին որ բոլոր քրիստոնեայ ժողովուրդները, եւ որոնց կարգին նաեւ Հայերը, արդէն համոզուած էին որ Բ. Դուռը պարտադրուած էր Պերլինի գաղնագրին բոլոր տրամադրութիւնները ժամանակ յարդելու:

Մանաւանդ Արեւմտահայութիւնը դեռ անփորձ եւրոպական դիւանագիտութեան սադրանքներուն, միամիտ հաւատքով, (1880) Մայիս 24–ին Ազգային Սահմանադրութեան տարեդարձը բացառիկ չուքով եւ հանդիսաւորութիւնով տօնեց Պոլսոյ Ազգային Հիւանդանոցի ընդարձակ դահլիճին մէջ: Ներսէս 15·000 հոգի ներկայ եղաւ այդ օրը, որ կրնանք ըսել անմոռանալի կերպով տօնուեցաւ եւ ուրախ զլխաւոր բացակայն Օտեանը եղաւ: Ծովածաւալ բազմութիւնը, նաւերով, չոգեկառքով եւ հետիոտն գունդ առ գունդ հանդիսին վայրը եկաւ եւ խանդավառ ժողովուրդը Թուրք պաշտօնեաներու ներկայութեան Հայաստանի կենացը բաժակներ ալ բարձրացուց: Իսկ, Օտեան՝ իր մօտիկ սրտակից բարեկամներուն միակ յոյսը եւ ապաւէնը,, յանձն առած էր խրոխտ Ալպիոնի արդարասէր պետական անձնաւորութիւններէն Հայաստանի ապագան կերտելու խիստ փափուկ խոստումը առնելու վսեմ առաքելութիւնը: Այդ պատմական օրերուն այնքան մեծ էր ժողովուրդին հաւատքը Հայաստանի ապագային նկատմամբ, այնքան քաղաքական կացութիւնը յարմարագոյն կը նկատուէր որ, նոյնիսկ ապագայ Հայաստանի նահանգին կառավարիչի պաշտօնին թեկնածուներու անունները անդամ բոլորին յայտնի էր: Երեք թեկնածուներու անունները որ ժողովուրդին մէջ կը շրջէին հետեւեալներն էին. – Օտեան, տոքթ. Սերվիչէն եւ տոքթ. Սաեփան վարժ Ալանեան:

Իրականութեան մէջ այդքան ալ դիւրին եւ նպաստաւոր կէտ մը չէր կրնար ունենալ Արեւելեան հարցին տարնապին լուծումը: Նոյնինքն կլատսթընն չէր անդէ – տամը: Նոյնինքն կլատսթընն չէր անդէ – տանար այն բոլոր խոչընդոտները որոնք իրեն կը սպասէին իր խոստումները կատարել իսկ գործի վերածելու համար: Իր մտերիմ բարեկամներէն միոյն ուղարկած անձնական նամակի մը մէջ, Ծերունի վարչապետը կը խոստովանէր թէ «Հիմա որ Թագուհիի կառավարութեան գլխաւոր պատասխանատուն է կը տեսնէ որ Անգլիոյ գերապոյն շահերու պաշտպանութեան համար այնքան ազատու – թիւն չունի իր բոլոր խոստումները եւ փափաքները իրականացնելու համար»:

Օտեան անշուշտ անտեղեակ Անգլիոյ նոր կառավարութեան գլխաւոր դէմքերուն առջեւ ծառացած նորանոր դժուարութիւններուն, լուկ իր տրամաբանութեան վրայ հիմնուած, որուն լրիւ դարձադրութիւնը, ըստ իրեն, թէ Հայաստանը առանց արիւնահեղութեան լուծը առնոց պիտի պիտի առաջնորդէր եւ թէ Մ.Ջ.Ն – Արեւելքի մէջ տեւական խաղաղութիւնը պիտի ապահովէր, Լոնտոն կը հասնէր: Մինչ, Զերազ անգլիական թանգարանին մօտ պանդոկ մը կը մնար, Օտեան, հաւանարար իր բնակութիւնը աւելի աջօղելու համար, Լոնտոնի մեծ պողոտաներէն ուիճմոր Սթրիթ–ի վրայ պանդոկ մը մնաց: Մենք Լոնտոն մեր այցերէն մէկուն ընթացքին, 1966–ին, Օտեանի բնակած պանդոկը ճշդեցինք: Ան, Բ. Համաշխարհային պատերազմի ռմբակոծումներու ընթացքին այրած էր, եւ մէջոց մը թափուր մնալէ յետոյ, կրկին վերաշինուած: Պանդոկին գոյքերուն հետ միասին դժբախտաբար արձանագրութեան տետրակներն ալ այրած էին:

Հետեւաբար ինչպէս կը տեսնուի, Օտեանի պոլսէն մեկնումը ուեւէ կապ չունի Միւհամէթ փաշայի ձերբակալումին հետ, որ մեր բոլոր հեղինակները նոյն կերպով կը յիշեն: Այսուհանդերձ, կ'արժէ եւ աւելորդ չենք նկատեր, քանի մը տողերու մէջ ամփոփել նաեւ թէ ի՞նչ էր Միւհամէթ փաշայի դերքը 1880 տարուան գարնան Օտեանի Պոլսէն մեկնումի օրերուն: Նախապէս արդէն անդրադարձանք թէ Միւհամէթ փաշա 1877 տարուան Փետրուարի սկիզբը Եւրոպա աքսորուեցաւ: Ան ամէնուրեք լաւ ընդունելութեան արժանացաւ: Ապտիւլ Համիտ իր լրտեսներուն միջոցաւ նախկին մեծ եպարքոսը աքսորի կէտերէն մօտէն հետեւեցաւ: Նախընտրելով անոր մօտէն հսկել քան թէ օտար երկիրներու տակ ազատ ձգել, սուլթանը արտօնեց որ ան կրնար կրեակ կղզին ապրիլ իր ընտանեկան պարագաներուն հետ: 1878 Սեպտեմբերին Միւհամէթ փաշա կրեակ եկաւ: Քանի մը չաբաթ յետոյ սուլթանը զայն Սուրիոյ Նահանգին կուսակալ կը կարգէր: Միւհամէթ փաշա տարի մը առանց միջադէպի, բայց միշտ հսկողութեան տակ, իր պաշտօնը վարեց: Անգլիոյ Պոլսոյ դեսպան Լայարտ որ Միւհամէթի հետ դեռ անձամբ չէր ծանօթացած, 1879ի Հոկտեմբերին այցելեց Սուրիա: Ապտիւլ Համիտի գործակալները Լայարտի այս այցելութիւնը օգտագործեցին: Անոնք վերստին, սուլթանին միտքը պզտորելու զայն համոզելով թէ Միւհամէթ փաշա Անգլիոյ մեզսակցութեամբ Սուրիոյ մէջ մէհմէտ Ալի փաշայի նման անհատական քաղաքականութիւն մը կը վարէ եւ կը ձգտի Սուրիոյ սուլթան հռչակել տալ ինքզինքը: Օտար կարդ մը տէրութիւններ որ Անգլիոյ Միջին – Արեւելքի մէջ ունեցած դիրքին կը նախանձէին նոյն ձեւով Ապտիւլ Համիտը Միւհամէթի դէմ դրգեցին (13): Հետեւաբար, երբ Օտեան Եւրոպա կը մեկնէր Միւհամէթ փաշա դեռ Սուրիոյ կուսակալն էր եւ թէեւ անոր հանդէպ թշնամական սադրանքներ կը կազմակերպուէին, ոչ ոք կրնար իսկ դուշակել թէեւ, նաեւ Օտեան, որ անուանի նախկին եպարքոսը հապճեպ չորս տարիներ յետոյ Արարիոյ Թայիֆ – բերդին մէջ Ապտիւլ Համիտի հրամանով չարագործներու կողմէ խեղդամահ պիտի ըլլար: Սակայն Միւհամէթի չարաչուք ազմկալից դատավարութիւնը իր կարեւոր դերը ունեցաւ Օտեանի ապագայ կեանքին վրայ որուն պիտի անդրադառնանք:

Օտեան հազիւ թէ Անգլիոյ արտաքին քաղաքականութեան պատասխանատու անձնաւորութիւններու հետ տեսակցութիւններ սկսած էր, երբ գաղտնօրէն վերահասու եղաւ թէ Բ. Դուռը Անգլիոյ նոր գահլիճի նախարարներուն երկար եւ խիստ գաղտնի չրջարերական մը ղրկած էր (14): Ան պալքաններու տակաւ մեծացած հարցերուն անդրադառնալէ յետոյ հայկական հարցին տարեթիւ կը գրէր թէ՝ «Հայաստան ըսուած երկիր մը գոյութիւն չունի» եւ նոյնիսկ Հայերը անգամ կ'անդրադառնան թէ ո՞ւր կը գտնուի Հայաստան կոչուած երկիրը»: Օտեան մանրակրկիտ կերպով յուշագիր մը պատրաստելով Ջանաց բոլորովին ջրել Բ. Դրան չրջարերականը որուն միտքը հայկական պահանջները մոռցնել էր: Ան ուժգնօրէն դատապարտելով Բ. Դրան չրջարերականին պարունակութիւնը, պատմական տուեալներու վրայ հիմնելով հարց դրաւ թէ՝ «...Հայաստան աւելի քան 3000 տարիներէ ի վեր քաղաքական անկախութիւն ունեցած է»: Ժխտելով Բ. Դրան չրջարերականը իբր առոյգ արգիւր, չվերացաւ յիշեցնելու որ «այն որ այդ չրջարերականը պատրաստած է, ոչ Հերոդոտոս կարգացած է, ոչ Քսենոփոն, ոչ Տակիտոս, ոչ Պոլիբիոս եւ ոչ ալ Սարասրն: Ան նոյնիսկ չէ կարդացած Ս. Գիրքը»: Յետոյ պատասխանելով Բարձրագոյն Դրան մէկ անհիմն եթէ ոչ անպատկառ բացատրութեան թէ «ոչ մէկ հայ նոյնիսկ գիտէ թէ ո՞ւր է Հայաստանը», Օտեան սապէս չարունակեց իր գաղտնի յուշագիրը: «...Հայաստանի անունը ամենասիրելի է բոլոր Հայոց, եւ եթէ կայ բան մը որ ամենատգէտ Հայը անդամ չանգիտանար այն է թէ կայ որ չգիտնայ Հայաստանի անունը»:

Յետոյ հիմնուած պատրիարքարանի կողմէ հայթայթուած վիճակագրական տուեալներու որ զգալիօրէն կը թերագնահատէր Արեւմտահայաստանի մահմետականներուն թիւը բազմամեայ հայ բնակչութեան, Օտեան «Հայաստան» նահանգին առեղծուածին առաւելութիւնները ջատագովեց: Այդ նահանգը, օժտուած նաեւ հայ ընդհանուր կառավարիչի մը նշանակումով, Փոքր – Ասիոյ այլ անապահով վայրերուն մէջ անդորրութիւնը հաստատելով վաչկատուն ցեղերուն մէջ քաղաքակրթութեան եւ յառաջդիմութեան սերմերը պիտի ցանէր:

Օտեան չմոռնալով նաեւ թէ անգլիացի նախարարները կրնային պնդել որ Հայաստանի մէջ մահմետականներուն թիւը գերակշիռ էր Հայոց թիւէն, մինչեւ իսկ Թուրքերու Փոքր Ասիոյ ներխուժումին ակնարկելով գրեց թէ «...ո՞վ են Թուրքերը եւ Քիւրտերը, եթէ ոչ բռնի իսլամացուած Հայեր»: Օտեան վերջացուց իր յուշագիրը բացարձակ կերպով հաստատելով թէ «եթէ Հայոց կարելիութիւն տրուի իրենց հայրենիքին մէջ համախմբելու, անոնք պիտի կրթեն քաջուրը, վաչկատուն Քիւրտերը որոնք թալանով կ'ապրին: Հայերը անոնց մէջ մշակոյթի եւ ճարտարարուեստի սերը պիտի արթընցնեն: Եւ ինչպէս Անգլիացւոց մեծ եւ սիրելի գրագէտ Լորտ Պայրըն գրած էր, Օտեան իրը վկայութիւն անոր խօսքը կ'իջեցնէ թէ «Հայերը երկրագունդին վրայ այն ժողովուրդն են որ թերեւս ամենանուազ կերպով իրենց անցեալը ոճիրով թաթաւուած ըլլայ»:

Մինչ Զերազ, իր ստացած հրահանգ – ներուն համաձայն պատրիարքարանի կողմէ պատրաստուած ազերսագիրերն ու նամակները Լոնտոնի մեծ տէրութիւններու ներկայացուցիչներուն կը յանձնէր, Օտեան կը չարունակէր իր գաղտնի տեսակցութիւնները Անգլիոյ գանազան պետական դէմքերուն հետ զանոնք համոզել ջանալով որ «ինքնավար» Հայաստանի մը ստեղծումը մի միայն նպաստաւոր կրնար ըլլալ Անգլիոյ չահերուն որ միշտ կը ցանկայ Փոքր Ասիոյ մէջ խաղաղութիւնը եւ յառաջդիմութիւնը ապահովուած տեսնել: Օտեանի բացատրութիւնները անթաւարար թուեցան արտաքին գործոց նախարար Լորտ Կրէնվիլի որ նախկին դեսպան Լայարտի (15) կարծիքը հարցուց:

Լայարտ որ մօտ երեք տարիներէ ի վեր Օտեանի Պոլսոյ մէջ ունեցած դերին եւ ազդեցութեան մօտէն կը հետեւէր, զայն կը նկատէր հայկական հարցի ժողովրդային պատասխանատուներէն մին: Լայարտ որ Թուրք կայսրութեան ամրոզջական պահպանութիւնը ի դին ամէն զոհողութեան պատրաստ էր, Օտեանի պահանջները որակեց «անիրականանալի»: Կրէնվիլի դուշացուց որ այդպիսի քայլ մը կրնար մահմետականները ոտքի հանել «որոնք պիտի չվարանէին բոլոր քրիստոնեաները ջարդելու»: Յետոյ նորակազմ Հայաստան նահանգը Հայոց յոյսեր պիտի տար լրիւ անկախութեան տիրանալու համար մինչ որ պիտի վերջնական Թուսիոյ

ԱԻՍՏՐԱԼԻՈՅ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՃԷՄՊՈՐԻՆ

Դեկտեմբեր 31–ի Լրեկոյեան պաշտօնական բացումը կատարուեցաւ համաշխարհային այս ճէմպորիին, Աւստրալիոյ վարչապետին, նախարարներու եւ պաշտօնական անձնաւորութիւններու կողմէ։ Մասնակից բոլոր ազգերու դրօշակները, ինչպէս նաեւ հայկական եռագոյնը բարձրացան կեդրոնական կայմին վրայ։ Բարի գալուստի խօսքերէ ետք, մասնակից 74 ազգերու խումբերով սկսաւ երթի, պարի յայտագիր մը։

Երկրորդ օրը, ինչպէս «պատմական» առաջին անգամ չէ, Հայ Արիներու Միութիւնը մեծ ընդունելութիւն մը տուաւ հայկական բանակավայրին մէջ։ Հոն էին բոլոր ազգերու պետերուն ներկայացուցիչները եւ միջազգային դրասենեակի տնօրէն – վարիչ՝ Լասլօ Նաճի։ Հայ պատանիները խանդավառ հիւրասիրեցին բոլորը, նաեւ դեղարուեստական յայտագիր մը ներկայացնելով։ Միութեան ընդհ. պետը զրկած էր իր շնորհաւորական ուղերձը, եւ կ'ըսէր թէ պիտի ժամանէր երկու օր ետք։

Յաջորդ օրը հայ առաքելական առաջնորդ Ազան եպիս. բանակավայր այցելեց, իր օրհնութիւնները տուաւ ու մեկնեցաւ, կրկին այցելելու խոստումով։

Յունուար 9–ին բանակավայր հասաւ Հայ Արիներու Միութեան ընդհանուր պետը որու 14–րդ ճէմպորին էր այս տարեւանը։

Տարիներու աշխատանքը տուած է լուսադոյն արդիւնք մը ու այսօր, հայկական պատուիրակութիւնը կը ներկայանայ լաւ պատրաստուած, հմուտ եւ կարգապահ. ան օրինակը կուտայ «սկաուտական հաւատք»ին, ու անդամ մը եւս կը վկայէ իր եւ հայութեան կենդանութեան, քաջութեան։

***

Մեծ փոթորիկի մը յաջորդ օրը կը հանդիպինք բանակավայր, ուր մեր տղաքը հինգ օր տեղացիներու տուները հիւրասիրուելէ ետք սկսած են բանակումի կեանքը, 70 երկիրներէ 15·000 սկաուտներու հետ։ Ութ օր կը տեւէ այս գրաւիչ շրջանը։

Փոթորիկին աւերները – տապալած, ողողուած վրաններ, կոտրտած ճիւղեր – մոռցուած են արդէն, որովհետեւ Աւստրալիոյ ամառ եղանակն է, օդը տաք ու արեւոտ. ամէն կողմ կը չորնակուին պարերը, խազերը, երգերը եւ պատմները։

Հայկական բանակավայրը չատ լաւ վիճակի մէջ է, դրօշակը կը ծածանի, այցելուներ չատ կան. մասնակից մեր 23 սքաղաքը գոհ են ու առողջ։ ճէմպորին յաջողած է։ Կը շնորհաւորենք բոլորն ալ ու յայտագիրներու մանրամասնութեան տեղեակ կը դառնանք։

***

Հայկական պատուիրակութիւնը հինգ օր հիւրասիրած հայ ընտանիքներ, չատ մը հայրենակիցներ կ'այցելեն բանակավայր, կը կազմակերպեն հաւաքոյթներ. բոլորն ալ չատ ուրախ են։

***

Բանակավայրը այցելեց ընդհանուր կառավարիչը, որ միեւնոյն ժամանակ նախագահն է Աւստրալիոյ։ Յաջորդ օրն ալ այցելեց վարչապետը. բոլոր այս պաշտօնական այցելութիւնները մեծապէս կը պատուէին սկաուտական չարժումը եւ անոր կատարած գործը։

***

Վերջին բանակումի կրակով մը տարաձեւ ճէմպորին, Յունուար 8–ին։ Մինչեւ իրենց վերադարձը հայ արիները դարձեալ հիւրը եղան մեր հայրենակիցներուն. մեծապէս երախտապարտ ենք իրենց ջերմ ընդունելութեան համար. ուրախալի էր տեսնել որ իրենց զաւակները բոլորն ալ մաքուր հայերէն կը խօսէին։

***

Համաշխարհային համաժողովը կը բացուի Յունուար 10–ին. չորս պատուիրակներս մինչ այդ կ'այցելենք մեր տղոց, կամ հրաւիրուած ենք բարեկամներէ եւ այլ անձնաւորութիւններէ։

Համաժողովին ներկայ են 900 պատուիրակներ. ամէն երկիր իրաւունք ունի վեց պատուիրակ ղրկելու. չատեր բերած են նաեւ դիտողներ։

Պաշտօնական բացումը կը կատարուի Յունուար 11–ին, ընդհանուր կառավարիչին կողմէ։ Բոլոր պետերը ներկայացուցած պաշտօնական անձնաւորութեանց։

Պատուիրակութիւնները կը սկսին մեկնիլ Յունուար 12–էն, իսկ համաժողովի պատուիրակութիւնը Յունուար 15–ին։

***

Այսպէս, ամիսներու աշխատանքէն ու պատրաստութենէն ետք հայ արիներն ու արեւոյհները մասնակցած եղան պատմական ճէմպորիի մը, Աւստրալիոյ 200 ամեակի տօներու առիթին. անոնք արժանացան մեծ գնահատութեան։ Մօտ օրէն ճէմպորին եւ համաժողովները կ'անցնին վայրէն յիշատակներու կարգին, իսկ հայ Արիներու Միութիւնը կը շարունակէ իր գործունէութիւնը, 57–րդ տարեշրջանի հանդէսով, յառաջիկայ Մարտ 6–ին։

16–րդ համաշխարհային այս ճէմպորին եղաւ լաւագոյններէն մէկը. յատկացուած էր «պատանիին կրթութեան վաղուան համար»։ Ցիշենք թէ սկաուտական չարժումը մանկավարժական ծրագրի մը վրայ հիմնուած է Պէյտըն Փաուլի կողմէ եւ մինչեւ հիմա բան մը չէ փոխուած իր այս կոչումէն, քանի որ Եւրոպայի, Ասիոյ, Ամերիկայի, Ափրիկէի մէջ հազարաւոր տղաք սերունդներէ ի վեր մեծապէս դնահատելի կրթութիւն մը կը ստանան տարիներէ ի վեր։

Այս կրթութեան մէջ մեծ տեղ ունին պատասխանատուութեան զգացումը, եղբայրական եւ բարեկամական կեցուածք սկաուտական չարժումներու կամ ժողովուրդներու հանդէպ։ Ուրախ ենք որ Հայերս յաճախ կը նկատուինք այս չարժումին լաւագոյններէն։

ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆ

ԼՐԱՏՈՒ

COLLOQUE :

LES RELATIONS ARMENO - BYZANTINES A TRAVERS L'ART ET L'HISTOIRE

Վերոյիշեալ նիւթին չուրջ, դասախոսութիւններու չարք մը կը տրուի Ցուն. 25, 26, 27–ին Փարիզ, նախաձեռնութեամբ «Բիւզանդական պատմութեան եւ քաղաքակրթութեան հետազօտութեանց կեդրոն»ին (Համալսարան, Փարիզ 1)։

Իրենց մասնագիտական նիւթերով, կը մասնակցին չուրջ 30 անձեր Ֆրանսայէն, Հայաստանէն եւ արտասահմանեան զանազան երկիրներէ։

Նիստերը տեղի կ'ունենան առաւօտները՝ ժամը 9–էն 12 եւ 14·30–էն 17 ·

Centre de recherches historiques et juridiques de l'Université de Paris I, 9, rue Malher, 75004 Paris.

ԼՈՑՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ ՓԵՏՐՈՒԱՐԻՆ

«LA CILICIE AU CARREFOUR DES EMPIRES»

Փետրուարին լոյս կը տեսնէ Փլօա Մուֆեանի՝ la Cilicie au carrefour des empires, *երկու հատորներէ բաղկացած գործը, ճոխացած 90 քարտէսներով, 150 պատկերներով (40–ը՝ գունաւոր)։*

Լէ պէլ Լէքր հրատարակչական ընկերութիւնը, Ցունուարի իր լրատուին մէջ (Նուվօթէ) կը յայտնէ այս գործին հրապարակումը, հակիրճ կերպով տալով կիլիկիոյ դիրքն ու դերը, չեչտելով «Ոչ մէկ տեղ, Կիլիկիայէն աւելի, կարելի է ստուգել որ «աչխարհագրութիւնը կը բացատրէ պատմութիւնը»։

ԱՒԱԶԱԿ ՄԸ ՄԱՐԴԱՍԻՐԱԿԱՆ ՔԱՐՈԶՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ

Օտեան՝ բարեպաշտ ու հաւատացեալ, քրիստոնեայ Եւրոպայի մարդասիրական քարոզութիւններուն ապաւինելով, առանց արիւնահեղութեան եւ ոչ թէ Պուլկարիոյ մէջ եղածին նման, ցանկացած էր Հայաստանի ապագան պատրաստել։ Բայց իր բոլոր ջանքերը ի դերեւ ելան եւ ձեռնունայն Փարիզ վերադարձաւ։ Ձերազ դեռ ամիսներով Լոնտոն մնաց։ Թէ տեղւոյն հայ գաղութի առաջնորդ դէմքերուն եւ թէ Անգլիոյ պետական անձերուն հետ տեսակցութիւններ ունեցաւ։ Նոյնիսկ վարչապետ Կլատսթընն անոր ունկնդրութիւն տուաւ, բայց խորքին մէջ հայկական հարցին լուծումին ոչինչ ապահովելով տարեվերջին Փարիզի ճամբով Պոլիս դարձաւ։

Օտեանի Փարիզ վերադարձի ժամանակներուն կը զուգադիպի նաեւ Միհրաթ փաչայի ալ Իզմիրի կուսակալութեան նշանակումը։ Ապտիւլ Համիտ ուզած էր վերջնական հարուածը տալէ առաջ նախ զայն մեկուսացնել եւ հեռացնել Սուրիոյ նահանգէն։

1881–ի գարնան, Օտեան Վիշիի ջուր – մուկները կը դանուէր եւ ընդառաջ երթալով Բ. Դրան հրահանգին վերադառնալ ծրագրած էր, երբ Թունուզին ոչինչ պատրուակ մը դրաւումին յաջորդեց Միհրաթ փաչայի Իզմիրի մէջ ձերբակալութիւնը որ տակնուվրայ ըրաւ իր բոլոր պատրաստութիւնները։ Միհրաթ փաչա ամբաստանուեցաւ սուլթան Ապտիւլ Ազիզի սպանութեան իբր գլխաւոր պատասխանատուներէն մին։ Անոր չունդալից դատավարութիւնը, որուն համար կ'ըսեն թէ Ապտիւլ Համիտ գաղտնօրէն վարպետներէ մը եաեւէն կը հետեւէր, վերջացաւ մահուան վճիռով։ Միհրաթ կախազանէ հաւիւ ապատեցաւ, չնորհիւ Անգլիոյ Պոլսոյ մեծ դեսպան Լորտ Տաֆըրինի ազդու միջամտութեան։ Դատավարութեան ընթացքին, քանի չրջած զրոյցներու եւ Ապտիւլ Համիտի տրուած գաղտնի տեղեկագրերու, Օտեան Միհրաթ փաչայի անմեղութիւնը ապացուցանելու եւ կրնալ զայն անպարտ արձակել տալու համար 1870–ին Ֆրանքֆուրտերման պատերազմին Ֆրանսական բանակին պատուիրակութեան գլխաւոր պատասխանատու նկատուղ մասնչալ Պազէնի դատավարութեան ժամանակ անոր պաշտպանութիւնը սանձնող փաստաբանին հետ բանակցութեան ձեռնարկած էր։ Միհրաթ ցըկեանս բերդարգելութեան դատապարտը – ւեցաւ եւ իր հետ ալ երկու ուրիշ բարձրաստիճան անձեր Արաբիոյ Թայիֆ բերդը ղրկուեցաւ։ Երեք բանտարկեալներն ալ 1884–ի գարնան ապաննուեցան զաղտնօրէն։

Այսքան կատածելի եւ փափուկ կացութեան մը մէջ, Օտեանի Փարիզի բարեկամները չթելադրեցին Պոլիս վերադառնալ։ Գրեթէ բոլորն ալ Պոլսահայեր, պատրաստակամութիւն յայտնեցին անոր նիւթապէս օժանդակել որպէսզի ան կրնար Փարիզ ապրիլ։

Օտեան Փարիզի մէջ թէեւ մօտէն հետեւեցաւ հայկական հարցի զարգացումին, թէ հայրենիքի եւ թէ Սփիւռքի մէջ, բայց զործօն եւ յայտնի ոեւէ դեր չունենալ։ Ոեւէ մասնակցութիւն եւրոպայի մէջ հեռահեռ ծաւալող հայկական չարժումին, Օտեան Պոլսոյ իր եղբայրներն ու մօտիկ պարագաները կըրնար սուլթանին վրէժխնդրութեան առարկայ ընել։ Բայց, խաղաղ միջոցներով Հայաստանի ազատագրման սկզբունքը, որուն ջերմ չատագովն էր Օտեան, վարուն կեց Փարիզի իր բարեկամները։ 1883–ին, Փարիզ հաստատուած քանի մը Պոլսահայեր՝ Իսկէնտէր, Էզնայեան, Էքմէկճըեան եւ Հիւնքեարպէյլիկեան հիմնե – ցին Ֆրանսայի առաջին հայկական միութիւնը որ քաղաքական նպատակ կը հետապնդէր։ Միութիւնը կոչուեցաւ «Ֆրանքեւհայկական Հայրենասիրական Միութիւն» որուն նպատակն էր Հայաստանի ազատագրումը։ Նախագահ ընտրուեցաւ Ժոզէֆ Իսկէնտէր, որ առեղծուեցաւ Պոլսոյ մէջ «Սէր» Հայկական Ազատ — Որմնադիրներու օթեակը հիմնողներէն մին ըլլալով Փարիզի Կրան Օրիան Տը Ֆրանսի վերնախաւին լաւ ծանօթ էր։ Իսկ քարտուղար ընտրուեցաւ Գաբրիէլ Էզնայեան։ Օտեան թէեւ տեղեակ այս կազմակերպութեան գործունէութենէն, միչտ դիտողի դերքին մէջ մնաց։ Ան չափաւ այցելեց Անգլիա բայց ոեւէ կերպով անգլիացի պետական դէմքերու մօտ դիմում չկատարեց։

Արեւմտահայաստանէ եկող լուրերը կը թուի թէ Օտեանը խիստ յոռետեսութեան մատնած էին։ Ան անդամ մը զգալով փոթորիկը, որ արդարեւ չատ հեռու չէր, իր բարեկամներուն կը յայտնէր «տարի մը աշխատեցանք 61–րդ յօդուածը ստեղծելու համար, երանի թէ երկու տարի աշխատերով կարենայինք զայն Բ. Դրան մոռցնել տալ»։

Միչտ հաւատարիմ իր սկզբունքին, մըչակոյթի եւ յառաջդիմութեան չնորհիւ Հայաստանի կացութիւնը ժամանակի ընթացքին բարելաւելու համար, Օտեան Լոնտոն այցելեց 1882–ին։ Ան Պարսկաստանի Անգլիոյ դեսպան հայազգի Մալկում Խանի եւ բնիկ Թուրքիացի ու Լոնտոն հաստատուած Յակոբեանի ընկերակցութեամբ Մանչեսթրի երեւելի հայ վաճառականներուն այցի գնաց։ Իր նպատակն էր «Ազգային անտուկ» մը կամ հրէական «Ալլիանս Իսրայէլիթ»ի նման կազմակերպութիւն մը հիմնել, որուն նպատակը Ժողովուրդին եւ հայ մչակոյթին ծառայել էր, հետեւաբար նպատակը Հայաստանը ազատագրել պիտի ըլլար։ Բայց Օտեանի նախաձեռնութիւնը իր ակնկալած ընդունելութեան չարժանանալով անուղղակիօրէն յեղափոխական չարժումները քաջալերած եղաւ։

Ան թէեւ հեռու Պոլսէն, իր մօտ բարեկամներուն հետ յարաբերութիւնները մչտ պահեց։ Տոքթ. Սահեան փաչա Ամասիոյ, Մկրտիչ Խայեան հայրենասէր վաճառականը, եղան անոնցմէ որոնք մինչեւ Փարիզ ալ եկան Օտեանը տեսնելու համար։ Ներսէս Պատրիարքի 1884–ի Հոկտեմբերին անակնկալ մահը խորապէս ցնցեց Օտեանը։ Օտեան Պոլսոյ մամուլին հետ ալ կապը պահեց։ Գրեց ճամբորդութեան նօթեր, ընկերային հարցերու չուրջ։ Օտեանի առաղնութիւնը որ արդէն միջոցէ մը ի վեր զոհացուցիչ չէր, հետզհետէ վատթարացաւ։ Երբ, 1886–ի սկիզբէն յետոյ ղրկեց անկարող եղաւ Պուլոնների բնակարանէն դուրս ելլելու, քոյրը Եւփիմէ Պոլսէն Փարիզ եկաւ զայն խնամելու համար։

(Շար. 5)

(13) *Տես՝* Gordon Waterfield, *Layard of Nineveh*, London, 1963, էջ 431։

(14) Չկրցանք ստուգել թէ Օտեան ի՞նչ միջոցաւ կրցած էր Բ. Դրան շրջաբերականին պարունակութեան վերաճատու ըլլալ։ Թերեւս իր կրտսեր եղբայրը՝ Խաչիկ Օտեան (Երուանդ Օտեանին հայրը՝ որ Բ. Դրան պաշտօնեայ էր կրցած էր այդ շրջաբերականէն օրինակ մը ձեռք ձգել։

(15) Լայարտ 1880–ի Յունիսի սկիզբը վերջնականապէս Պոլսէն բաժնուեցաւ։ Իրեն յաջորդեց Սըր Եուաֆիմ Կոշըն որ Անգլիոյ Ազատական կուսակցութեան աչխատու դէմքերէն էր։

Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Տամլամեան,
Տէր եւ Տիկին Լէօ Օթոմ,
Տէր եւ Տիկին Փիլիպ Սէմէրճեան,
Տէր եւ Տիկին Ժան – Փիէր Պիրոն,
Տէր եւ Տիկին Փիէր Պաոէմեան,
Սիբիլ, Լօրան, Ժիւլի, Ալեքսանտրա,
Փօլ – Ժաք,
Այրի Տիկին Մ. Պախթիարեան,
Տէր եւ Տիկին Ռ. Թազւորեան,
ինչպէս նաեւ Տամլամեան, Պաոէմեան, Պիրոն, Տէր – Յակոբեան, Տը Կիւսթօ ընտանիքները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ – մօր, նախիւն եւ ազգականին՝

ԱՃՐԻ ՏԻԿԻՆ
ՍԵՐՈՎԲԻ ՊԱԽԹԻԱՐԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Բագրատունիի ձամճեան)

մահը, որ պատահեցաւ Յունուար 21–ին, իր բնակարանը՝ 15, ave. D. Casanova, St. Gratien, 96 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի երկուշաբթի, Յունուար 25, ժամը 13·45–ին Փարիզի Ս. Յովհ. – Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Պանէհօ — Փարիզիէն գերեզմանատունը ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Փոխան ծաղկեպսակի նուէրները ընել բարեգործական հաստատութեանց:

Մահուամբ մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ». — Մեր ցաւակցութիւնները Տէր եւ Տիկին Յ. Տամլամեանի եւ Տէր եւ Տիկին Օթոմի:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ
ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉ

ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Կեդրոնական Ֆրանսայի մասնաճիւղերուն համար Կիրակի, Յունուար 31, ժամը 9·30–էն սկսեալ, Վիէնի Մշակոյթի Տան մէջ:

Բոլոր ընկերուհիները հրաւիրուած են:

ԱՌ Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Երգչուհի՝

ԱՍՏՂԻԿ ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

եւ երգահան՝

ԳՈՒՐԳԷՆ ԱԼԷՄՇԱՀ

Սիփան – Կոմիտաս երգչախումբը վերհրատարակած է՝

ՆՈՐ CASSETTE ՄԸ

Նախկին 78 tours ալբէրէն արտատրուած՝

Nostalgie

ԿԱՐՕՏ : S. K. 1000

Յայտագիրը կը պարունակէ. –

FACE I —

8 մեներգներ Աստղիկ Առաքելեանի մեկնաբանութեամբ եւ դաշնակի ընկերակցութեամբ՝ Գ. Ալէմշահի:

FACE II —

Symphonique նուագախումբի համար ըրուած 4 գործեր:

Ղեկավարութեան տակ՝ Գ. Ալէմշահի.

Փնտռել. –

Սիփան — Կոմիտաս երգչախումբի անդամներուն եւ հետեւեալ հասցեներուն մօտ. –

M.C.A. d'Alfortville
9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
Librairie H. Samuelian
51, rue Mr.. le Prince, 75006 Paris
M.C. A. Décines
15, rue de 24 Avril 1915, 69150 Décines
Télécondorcet
175, ave. Jean Jaurès, 92140 Clamart
Librairie Palouyan
9, rue de Trévise, 75009 Paris
Hay Disc
35, rue Lamartine, 75009 Paris
MARSEILLE - MCA
(Vahram Djarayan) 12-14 rue St. Bazile

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Պանեհօյ – Քաշանի Հ. Իսահակեան մասնաճիւղի պարահանդէսը

Տէր եւ Տիկին Ռաուլ Գազանճեան եւ զաւակները,
Տօքթ. եւ Տիկին Մխէյլ Գազանճեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Շաուլ Նիկոլեան եւ զաւակները (Մխայեալ – Նահանդներ),
Տէր եւ Տիկին Արամ Գազանճեան,
Տէր եւ Տիկին Օննիկ Ճօչկունեան եւ զաւակները,
Այրի Տիկին Լ. Քիւլարեան,
Պ. Մկրտիչ Գազանճեան եւ զաւակները,
Օր. Արաքսի Քիւլարեան,
Տիկին Ռէն Քիւլարեան,
Տօքթ. եւ Տիկին Ժան – Փիէր Քիւլարեան եւ զաւակները,
Տօքթ. եւ Տիկին Սերժ Գազանճեան եւ զաւակը,
Տօքթ. եւ Տիկին Ռընէ Գազանճեան եւ զաւակները,
Այրի Տիկին Ա. Մեգէն եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Մօրիս Տիւքարուժ եւ զաւակները,
ինչպէս նաեւ Սեւթօքեան, Մամբրէ Ամէրճեան, Քեչէճեան, Ազնաուրեան, Գասպաքեան, Ափիկեան, Թելթօփթ ընտանիքները

խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ–մօր, քրոջ, տալոջ, զարմուհիին, հօրաքրոջ, ազգականին եւ խնամիին՝

ԱՃՐԻ ՏԻԿԻՆ ՎԵՀԱՆՈՑՇ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Նիկոլեան, Շապին–Գարահիսար)

մահը, որ պատահեցաւ Յունուար 20ին, 77 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երկուշաբթի, Յունուար 25, ժամը 15·45ին, Փարիզի Մ. Յովհ.–Մկրտիչ եկեղեցին, 15, rue Jean–Goujon, Փարիզ, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Փէռ – Լաշէզի գերեզմանատունը ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ». — Մեր ցաւակցութիւնները ողբացեալին զաւակներուն եւ Պ. Մ. Գազանճեանի:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ
ՆՈՐՈԳՈՒԱԾ
ԵԿԵՂԵՑԻՈՑՆ
ՆԱԻԱԿԱՏԻՓԸ

Ալֆորվիլի Հայ Աւետ. Եկեղեցին եւ իր հովիւը սիրով կը հրաւիրեն ձեզ ներկայ գտնուիլ սոյն նորոգուած նկեղեցւոյն նաւակատիքին որ տեղի կ'ունենայ, Կիրակի, Յունուար 31, ժամը 15·30–ին:

8, rue du Groupe Manouchian
94140 ALFORTVILLE

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ
ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉ

Ի ՆՊԱՍՏ ԼԻԲԱՆԱՆԻ
ՀԱՅ ԴՊՐՈՑԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ

Տէր եւ Տիկին Արա Գորգիկեան 6·000 Ֆրանք:

1000ական Ֆր. – Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Այտապիրեան, Շուազի — օթօ ռասիս, Պր. Պետրոս Քէնաէրեան, Փ. Փիլիպոսեան, Մկրտիչ Գազանճեան:

600–ական Ֆր. – Ֆիլիփ Ապտալեան, Տէր եւ Տիկին Ժան – Փիէր Պրուքեան:

500–ական Ֆր. – Տէր եւ Տիկին Լէոն Ճլոյեան, Հրաչ Խմբինեան, Տիկին Հրաչեան եւ զաւակները, Տօքթ. Հ. Մինաս–եան (Իտալիա), Արամ Պալեան (Իտալիա), Տէր եւ Տիկին Փէքմէզեան, Հրանդ Զալըգեան, Տէր եւ Տիկին Տ. Պուլտուքեան, Ժորժ Յակոբեան, Ա. Ճապուրեան:

300–ական Ֆ. – Տէր եւ Տիկին Ալէն Ստեփանեան, Տէր եւ Տիկին Տիգրան Թորոսեան, Տիկին Սիրանույշ Պետեան, Տիկին Սիմա Հայգազեան, Քլօտ Սարեան, Օր. եւ Պր. Հայրապետեան:

(Շար.)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՄԱՐՍԷԼ. – (Պօմոն). – Ընկեր Պօյաճեան Շաւարշ Միսաքեանի յիշատակին կը նուիրէ 200 Ֆր. իր չատ սիրած «Յառաջ»ի բարգաւաճման համար:

UNION GENERALE ARMENIENNE
de BIENFAISANCE
et
THEATRE ARMENIEN KISSANI
présentent

EXPEDITION
SUR
L'ARARAT
1987

HISTOIRE ET ARCHITECTURE
ARMENIENNES
De ARTVIN à ARDAHAN
De KARS à ANI
De BAYAZID à VAN
— Photos inédites —
DIAPORAMA
Dimanche 24 Janvier à 16 h 30
Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles — 75017 Paris
Participation aux frais : 30 frs.

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ներկայիս կը յայտնենք, թէ մամուլի միջոցաւ հաղորդուած «Հոգեւոր համերգ»ը, որ տեղի պիտի ունենար Յունուար 31–ին Փարիզի «Նօթրը Տամ» տաճարին մէջ, Փարիզի Մայր Եկեղեցւոյ երգչախումբին կատարողութեամբ, կամքէ անկախ պատճառներով յետաձգուած է անորոշ ժամանակով: Նոր թուականը, իր ժամանակին, պիտի հաղորդուի մամուլով:

ՎԱՄՆ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԵԱՆ
(Կնիք)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի Նայիրի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ առացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները. –

Տիկին Փանոսեանի մահուան առթիւ. – Տէր եւ Տիկին Նուպար Օհանեան 50 Ֆ., Տիկին Վարդուհի Ղազարոսեանի մահուան քառասունքին առթիւ՝ ընտանիքը 100 Ֆ., Տիկին Մարկարեան 50 Ֆ., Տիկին Մխիթեան 50 Ֆ: Կարապետ Մարքոսեանի մահուան առթիւ. – Պր. Ռոժէ Գինտիրեան 500, Տիկին Փանոսեանի մահուան քառասունքին առթիւ՝ Դունկուրեան եղբ. 100 Ֆրանք, Պր. Հրաչեանի մահուան առթիւ՝ Պր. Աւետիս Ամէչեան 50 Ֆ., Տիկին Շահէնեանի մահուան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Սահակ Շահէնեան 300 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Գիւլինճեան 50 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Միգիրեան 50 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Ժօզէֆ Մխիթեան 300 Ֆ., Տիկին Նազիկ Մխիթեան 50, իսկ Տիկին Աննահիտ Սարաճեան կը նուիրէ 200 Ֆր. Կապոյտ Խաչի լօթոյի օրուան առթիւ:

Meubles
Ghazarian
4.000 m² de mobiliers
présentés en ambiance
Z. I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

« Բացառիկ գնով «Յառաջ»ի բաժանորդներուն »

Cabinet TERZIYAN
TOUTES ASSURANCES TOUTES COMPAGNIES
21, rue Lamartine, 75009 Paris
tél. 42 82 01 41 +
Ապահովագրական Ձեր հարցերուն համար
մի՛ վարանիք դիմելու մեզի

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ
26
MARDI
26 JANVIER
1988

LE NUMERO : 4.00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: (1) 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 600 Ֆ· — Վեցամսեայ : 310 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 700 Ֆ· — Հատը : 4,00 Ֆ·

63րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.669 | Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN | 63e ANNEE — No 16.669

ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ

88.–ՇԻՐԱՔ ԸՆՏՐԱՊԱՅՔԱՐԸ ԲԱՑԱԻ

95.–ՈՒՇ ՁՄՆԱԼՈՒ ՀԱՄԱՐ, ՈՄԱՆՔ ԱՐԴԷՆ ՅԱՋՈՐԴԸ ԿԸ ՊԱՏՐԱՍՏԵՆ

—×—

Թաք Շիրաք Թոդուց այլեւս իր կուսակցութեան նախագահական աթոռը, դառնալու պաշտօնական թեկնածուն ուեւէ կարեւոր նախագահական աթոռի մը՝ Հանրապետութեան նախագահի աթոռը:

Նախքան ընտրական իր առաջին ելոյթը, մեծամասնութեան միւս թեւը կ'արտայայտէր Պառի ի նպաստ: Բայց, հանրապետական կուսակցութիւնը, արդէն իսկ 1995–ի ընտրութիւն կը պատրաստէ եւ թեկնածուն ալ կազմ ու պատրաստ կը սպասէ՝ Ժ· Լէոթառ: Մինչ այդ 93·9%–ի մեծամասնութեամբ, կուսակցութիւնը որոշեց «պարկեշտ եւ ուշադիր» նեցուկն ըլլալ Պառի: Ջէնիթի մէջ է, որ այսօրուան քարտուղարը – եւ վաղը չէ միւս օրուան թեկնածուն – յայտարարեց· – «Ձեզի միայն մէկ խոստում կ'ընեմ, ձեզմէ հրաժեշտ առնելով այս իրիկուն· – Օր մը որ կուգայ դուք եւս, «միասին կը յաղթենք»: Մինչ այդ, զօրավիղ են Պառի:

Ուրժէի մէջ էր, կիրակի օր, որ Շիրաք իր ընտրապայքարը կը բանար առաջին ճառով մը, որու մէջ կը պարզէր իր հեռանկարները՝ համախմբել եւ չարունակել վերականգնումը:

Մեծամասնութիւնը դժուար կը զսպէ իր ղազրդռութիւնը Միթերանի բռնած դիրքին նկատմամբ: Ամէն պարագայի մէջ, հարկ է խոստովանիլ թէ Միթերան միայն մեծամասնութիւնը չի խանգարեր, քանի որ ընկերվարական կուսակցութիւնն ալ չի կրնար ընտրապայքարի ձեռնարկել իր (անծանօթ) թեկնածուին համար: Այդ իսկ պատճառաւ է որ ընդհանուր խօսքով կը գոհանայ՝ «Միթերան սերունդ» պիտակ մը կը հրատարակէ, որ խորքին մէջ, որքան ալ վարպետ ազդավաճառի մը դիւան ըլլայ չատ բան չի նշանակեր: Միշէլ Ռոքար, լաւ արամադրուած, յայտարարեց (էր — թէ — էլ — լը Մոնտ) որ նախաճաշ ըրած է Միթերանի հետ, միասին նկատի առած են կարելի բոլոր վարկածները հաստատելու համար որ բոլորն ալ դեռ բաց են: Միթերան Մարսին պիտի յայտնէ իր որոշումը, ինչ որ ըստ Ռոքարի, կը նշանակէ նաեւ թէ որոշումը չէ տուած: Ռոքարի այնքան լաւ արամադրուած ըլլալը, չի նշանակեր արդեօ՞ք, որ հաւանականութիւն կայ Լրեն համար, այլ խօսքով Միթերան կրնայ թեկնածու չըլլալ:

Ամէն պարագայի մէջ, երթալով ամրիկանացած այս ընտրապայքարները, որոնք Ֆրանսայի մէջ դադար ալ չունին, ժամավաճառութիւն եւ մսխում են, չըրջանի մը մէջ, ուր երկիրը այլ կենսական հոգեր ունի:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂԱՎ

ՆՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՆԿԱՐԻԶՆԵՐՈՒ 7—ՐԴ համագումարը վերջ գտաւ, չորս օրուան բաւական փոթորկալից նիստերէ ետք: Նախագահ Պոնոմարեւ (73–էն ի վեր) իր աթոռը տուաւ 60–ական թուականներու նախկին արդիւսաշէտի մը՝ Անդրէ Վաղնեցով: «Լիպերասիոն» կ'ըսէ թէ «Պրաւդա» իր ամբողջ հեղինակութիւնը դրած է նոր — աթալինականներու կողքին եւ ամբողջութեամբ հրատարակած է միայն մէկ միջամտութիւն, դեղարուեստից ակադեմիայի նախագահ՝ Ուկարովի ելոյթը: Տիպար պահպանողականի այս ելոյթը ընկերվարական իրապաշտութեան պաշտպանութիւնն է եւ պայքարի ծրագիր մը՝ «քաղքենիական արդիւսաշտութեան դէմ»:

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ ԿՐԿԻՆ ԿԸ ԴԱՏԱՊԱՐՏԷ ԹՈՒՐՔԻԱՆ

ՆԿԱՏԻ Կ'ԱՌՆԷ ՆԱԵԻ ՄԻՇԷԼ ՔԱՐԱՄԻՆՈՅԻ ՊԱՐԱԳԱՆ

Յունուար 21–ին եւրոպական Խորհրդարանը հաւաքական նոր բանաձեւ մը քուէարկեց մեծամասնութեամբ, որ կը վերաբերի Թուրքիոյ մէջ (է) կիրարկուած մարդկային իրաւունքներուն: Բանաձեւը քուէարկեցին ընկերվարական, համայնավար եւ ազատական (Տիկին Վէյլի Հոսանք) երեսփոխանները:

Բանաձեւը, նախ նկատողութեան կ'առնէ 13 կէտեր, որոնց կարգին· –

– 154 մահավճիռ արձակուած են Թուրքիոյ մէջ:

– 1980–ի պետական դինուորական հարուածէն ի վեր 50 հոգի կախաղան հանուած են, որոնցմէ 26–ը՝ քաղաքական յանցանքներու համար:

– Ընդդիմութեան կարգ մը պետեր, ինչպէս Իրտալ Ինէօնիւ – առաջարկած են Սահմանադրութեան վերաքննութիւն մը ընկելու համար այդ «պետութեան չարչարանքը»:

– Թուրքիան անդամակցութեան դիմում կատարած է Հասարակապետութեան:

– Նոյ· 19–ի իր բանաձեւը որ Սարկընի եւ Քութլուի ազատ արձակումը կ'ուզէր, պատասխան չէ ստացած Թրքական իշխանութիւններէն:

– Կը յիշեցնէ 1987 Հոկտեմբեր 15–ի իր բանաձեւը, որ կը վերաբերի Ֆրանսայի երիտասարդ գրօսաշրջիկապետ՝ Միշէլ Քարամինոյի ձերբակալութեան Յունիս 17–էն 18–ի դիշերը, ամբաստանուած առանց վաստի քրտնպատա եւ հայհոյանքի պատ քարոզչութեան համար:

– Նկատի կ'առնէ որ Դեկտեմբեր 7–ին Տիարպէքիրի Պետութեան ապահովութեան Սուեանը Միշէլ Քարամինօն դատապարտեց հինգ տարի բանտարկութեան, ի բացակայութեան, հակառակ անոր որ Տիարպէքիրի դատախազն իսկ ուզած էր որ անպարտ արձակուի, թղթածրարը պարապ ըլլալով:

– Նկատի կ'առնէ որ Մէհմէտ Զանա, Տիարպէքիրի նախկին քաղաքապետ, ժողովրդավարօրէն ընտրուած, ձերբակալուած 1980 Սեպտեմբերին 32 տարուան բանտարկութեան դատապարտուած է «անջատողական գործունէութեան» պատրուակով· մինչ բիրտ արարքներ չէ գործած, ոչ ալ թելադրած, թէ նման արարքներով չէ մեղադրուած եւ էմնըսթի ինթերնէշընըլը զայն որդեգրած է որպէս «խղճի բանտարկեալ»:

– Նկատի կ'առնէ որ Հելսինքիի հակակըշռի Կոմիտէի մէկ նոր տեղեկագիրը Թուրքիոյ մէջ մարդկային իրաւանց վերաբերեալ (Դեկտեմբեր 87) կ'ընդգծէ· – «Մեր յոյսը որ մարդկային իրաւանց կացութիւնը յառաջդիմութիւն արձանագրած է Թուրքիոյ մէջ, դժբախտաբար զոհունակութիւն չի ստանար:

Ուրեմն, ի տես այս կացութեան է որ եւրոպական Խորհրդարանը բանաձեւ մը կը քուէարկէ հետեւեալ կէտերով· —

Եւրոպական Խորհրդարանը

1·– Կը դիմէ Թուրքիոյ վերընտրուած ներկայ նախարարապետին, բրբական խորհրդարանին եւ Հանրապետութեան Նախագահին այնպէս ընել որ արձակուած մահավճիռները փոփոխութեան ենթարկուին մինչեւ որ այդ նողկալի պատիժը վերնայ:

2·– Ջայն կը բարձրացնէ ֆրանսացի երիտասարդ գրօսաշրջիկապետ՝ Միշէլ Քարամինոյի վճիռին եւ անոր սահմանուած վերաբերումին դէմ:

3·– Կը հրաւիրէ թուրք կառավարութիւնը որ դրական քայլ մը առնէ Մէհտի Զանան անյապաղ ազատ արձակելով:

4·– Կը դիմէ Արտաֆին նախարարներուն հաւաքուած քաղաքական գործակցութեան ծիրին մէջ, որ միջամտեն բրբական իշխանութեանց մօտ ձգելու համար Միշէլ Քարամինոյի դատավարութեան վերաբերումին դէմ:

5·– Իր նախագահին պաշտօն կուտայ ներկայ բանաձեւը փոխանցելու Յանձնախումբին, Եւրոպայի Խորհուրդին, Թուրքիոյ Հանրապետութեան Նախագահին եւ Թուրքիոյ Խորհրդարանի նախագահին:

***

Գնահատելի է, անկասկած եւրոպական Խորհրդարանի այս նոր քայլը, քանի որ հո՛ս գոնէ, քաղաքական, առեւտրական թէ ռազմավարական շահերը չեն գերազանցեր, հոգ չէ թէ Անգարայի ալ չատ հոգը չըլլայ բանաձեւ մը ուելի:

Ի ՅՈՒԵ Շ·Ի ՄԱՀՈՒԱՆ
31—ՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ

Նաեւ մեր սիրելի վարդապետին
յիշատակին

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Հ. ՍԱՀԱԿ Վ.Տ. ՄՈՎՍԷՍԵԱՆ

—×—

Մ'իշտ աչքիս առջեւ է իր դիմագիծը: Յուչիկ յուչիկ ներս կը մտնէր խմբագրատունէն, չինական տէրտէրի մը պարզութեամբ:

Եթէ ձեռագիր մը չյանձնէր, «Հրատարակութեան խնդրանօք», միշտ ըսելիք մը կ'ունենար, հանրային հարցերու մասին:

Մոլեռանդ Հայ էր, իրրեւ հարազատ մէկ գաւակը Տարօնի:

Եւ չէշտակի կը յայտնէր իր համոզումները, մասնաւորապէս ձաղկելով անոնք որ կը վախնային թէ չնորհ մը կը կորսընդնեն, եթէ խոստովանին իրենց Հայութիւնը:

Թուլամորթը կամ դատելիքը սաստած առեն այն տպաւորութիւնը կը կրէիր թէ հիմա պլլուն պիտի իջեցնէ իր «Հայոց Պատմութիւն»ը – աւելի ծանր քան կոութիւ հարուած մը:

Նոյնքան ամուր կառչած էր իր գաւազանին, եւ կը սիրէր ժամերով «զրոյց անել» վիճելի խնդիրներու մասին:

Բազմավաստակ ուսուցիչ եւ հեղինակ, միշտ աշխատած է վառ պահել ազգային գիտակցութիւնը:

Եթէ այսօր աւելի հաղորդական մթնոլորտ մը կը տիրէ Ս· Զաքարի վանքին մէջ, ապահովաբար գործօն դեր մըն ալ իրեն կ'իյնայ:

Որքան գիտեմ, դարձեալ ինքն էր որ դլուխն անցաւ խումբ մը միաբաններու, վերաբանալու համար Փարիզի Մուրատեան վարժարանը:

Կարելի՞ էր դլուխ հանել այդ ձեռնարկը, առանց հաւատքի եւ կամքի, հիմնելով երերուն դրամագլուխի մը վրայ:

Վերաբացումէն ետք ալ, հաստատուեցաւ – թիւնը մատնուեցաւ պարբերական տագնապներու:

Ցաճախ յուսահատական զրոյցներ կը չրջէին:

Եւ սակայն Հ· Սահակ միշտ կը մնար լաւատես:

Տարիներու ընթացքին դիմումներ կատարեց, նոր աղբիւրներ ճարելու համար: Տեսչական պաշտօնին հետ առանձնեց հայերէնի եւ պատմութեան դասեր եւ ուրիշ հոդեր:

Իր ձայնը յաճախ կը լսուէր Փարիզի եւ գաւառի բեմերուն վրայ: Մինչեւ որ վաստակեալ եւ բեռնաւոր, վերադարձաւ իր սիրական վանքը, ուր կը չարունակէր ոգեւորել ուխտաւորները:

Եւ այժմ խաղաղութեամբ կը ննջէ պատմական մենաստանին մէջ, կատարած ըլլալով իր պարտքը, համաճայն իր հայեցողութեան:

ՎԱՀԷ

1957 Յունուար 4

«LIBERATION» ԵՒ ԱՐԱՐԱՏ

Կովկասեան –նաեւ հայկական անչուշտ– երաժշտական փարիզեան երեկոյթներուն առթիւ, Լիպերասիոն գրեթէ երկու էջ նուիրած է (Յունուար 25) իր յատուկ թղթակցին սաորադրութեամբ, ուր բաւական հետաքրքրական բաներ կ'ըսուին: Յօդուածին վերջին երեք պարբերութիւնները մեզի կը վերաբերին, կուտանք սոսկեւ· –

«... La fierté du Géorgien n'a sans doute d'égale que la susceptibilité de l'Arménien. Il eût été inconvenant de boucler pour ce tour express du Caucase sans s'arrêter à Erevan, sa ville rose. Rue Pouchkine, un type allumé vous propose un bout de chemin. Au dixième pas, il ne se contient plus : «*Vous, Européens, vous nous avez abandonnés, trahis, vous n'avez pas levé la moindre troupe devant le génocide arménien*». Un quart d'heure plus tard, rue Lénine, il baise la main des dames, mais arrivé devant l'église de Zoravor, il nous maudit de nouveau.

De l'ivrogne au ministre, tous les discours des Arméniens sont empreints de cette blessure ancestrale qui, généralement, clôt les conversations par un mot que tout résume : Ararat, le mont Ararat, aujourd'hui en territoire turc, mais visible par temps très clair depuis Erevan. Les footballeurs n'y échappent pas, même si l'équipe de la capitale, jadis fameuse, stagne actuellement au milieu du classement. Et encore moins les artistes, depuis que saint Grégoire eut l'idée d'introduire le christianisme en Arménie, favorisant ainsi la complexité d'une musique déjà riche. Si bien que l'on dénombre aujourd' six cent groupes amateurs. Un Arménien dit-on, c'est une église; deux, une école; et trois, une communauté; ajoutons que quatre Arméniens, c'est un groupe de musiciens. L'un d'eux, l'Ensemble Kazarian, qui chante à Paris cette semaine, vous en dira plus.

Avant de quitter le Caucase, un message personnel. Au grand marché d'Erevan, coopératif (traduisez privé) au rez-de-chaussée, et étatique au premier étage, tandis que je mentionnais la justesse d'Ossip Mandelstam (traduit par André du Bouchet) évoquant la «*timidité écolière*» des pommes arméniennes, un vieillard me saisit le bras : «*Français ? Parlez ! Parlez ! Il y a si longtemps que je n'ai pas entendu votre langue*». Wahak Khatchaturian habite Lermontov 1, ap. 29, Erevan. Il a quitté le 23, rue des Couronnes, Paris 20e, en 1946, et depuis 1954, il n'a plus aucune nouvelle de son fils Alkadia (Claude), qui a 38 ans aujourd'hui. Une belle pastèque sous le bras, l'homme, très ému, parlait un français engourdi par trop d'années de gel. «*Parlez! Parlez encore!*». Alors, nous avons parlé de tout, de rien, de la perestroïka».

JEAN-PIERRE THIBAUDAT

Musiques rares d'URSS. Caucase. Du 25 au 31 janvier, Maison des cultures du Monde, 101, boulevard Raspail, 75006. Tél. : 45. 44. 72. 30.

ՄԱՀՈՒԱՆ 100–ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻԻ

ԳՐԻԳՈՐ ՕՏԵԱՆ

(1834 - 1887)

ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԳՈՐԾԻՉԸ

Մեծ ախտրականին գաղտնիքը

Գրեց՝ Ա. ՊԷՅԼԷՐԵԱՆ
(Պատ. Գիտ. Տոքթէօր)

ՕՏԵԱՆԻ ՄԱՀԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ ԵՒ ԻՐ ԱՐՁԱԳԱՆԳՆԵՐԸ

Պոլսոյ Ազգային Ժողովի երբեմնի անդուգական առենախօսը՝ Օտեան էֆէնտի որմէ անցեալ դարու 60–ական թուականներու սկիզբը Հնդկաստան ուղեւորութեան ընթացքին Պոլիս այցելոյ ռուսահայ մեծ հայրենասէրը եւ յեղափոխական գործիչ՝ Միքայէլ Նալպանտեան այնքան խորապէս տպաւորուած էր, կեանքին վերջին ճիշդ եօթը տարիները Փարիզ ապրելէ յետոյ, 1887, Օգոստոս 27 (16) չարաթ առաւօտ, ժամը 3–ին, Պուլոնեը անտառին մօտ, Օթէօյ փողոց թիւ 55, «Վիլլա Սէնթ – Մաուի» կոչուած իր հանգստեան բնակարանին մէջ, յետ – երկարատեւ եւ տաժանակիր հիւանդութեան մը 53 տարեկանին մահացաւ։

Գրիգոր Օտեանի յուզարկաւորութեան ներկայ եղան չուրջ քառասուն փարիզաբնակ ազգայիններ, որոնցմէ չատեր հանդուցեալին խաղաղ ճամբով Արեւմտահայաստանը ազատագրման ուղին առաջնորդելու գաղափարը կը բաժնէին։ Բնիկ պոլսահայ էֆնտիական ընտանիք՝ ադամանդավաճառ, նախաճեռնարկ եղաւ եւ հանգանակութիւն մը կատարեցին։ 3·000 ֆրանքի դումար մը հաւաքուեցաւ։ Այս գրամով մեծ հայրենասէրին վերջնական հանգստարանին հողը գնուեցաւ Փէր – Լաչէզի գերեզմանին մէջ եւ փարիզահայութիւնը Լոռէնի քարէ անուաչ եւ անարճանագիր տապանաքար մը դեռ – ղել տուաւ իբր չիրիմ։ Երկար տարիներ գերեզմանը այս վիճակին մէջ մնաց։ Ի տես Օտեանի գերեզմանին այս լքեալ վիճակին, Խրիմեան Հայրիկ որուն մօտ ազգային հարցի ծագումին եռանդոտ ու անձնուէր առաջնորդին յիշատակը միշտ անչէջ մնացած էր, իր աքսորավայր Ե–րուսաղէմէն 1892 Մայիս 2–ին գառնուքեամբ Միքայէլ Կազմարարեանի կը գըրէր, երբ այս վերջինը Օտեանի թղթակցութիւնները եւ կենսագրութիւնը պատրաստելու ձեռնարկած էր ·«... չորս ու կէս միլիոնի Հայեր չխորհեցան ցարդ չիրիմ մը կանգնել» (17)։ 18 տարիներ յետոյ է միայն որ, Մինաս Զերազ որուն Օտեանի հանդէպ տածած յարգանքը պաշտամունքի աստիճանին կը հասնէր, երբ 1905–ին Լոնտոնէն վերջնականապէս Փարիզ տեղափոխուեցաւ, իր անձնական միջոցներով գերեզմանին տապանաքարը յղկել տալէ յետոյ վրան հայերէն եւ լատիներէն տառերով մեծ աքսորականին անունն ու մականունը, ծննդեան եւ մահուան թուականները քանդակել տուաւ (18)։

Օտեանի մահուան լուրը որ թէեւ անակնկալ մը չեղաւ, խոր սուգի մատնեց ոչ թէ միայն իր ընտանեկան պարագաները ու մօտիկ բարեկամները, այլ բովանդակ արեւմտահայութիւնը։ Օտեան իր համեստ եւ ազնիւ, բայց ազդեցիկ նկարագրով բոլոր կինք ճանչցող հայ թէ օտար անձերուն յարգանք պարտադրած էր։ Իր անսակարկ եւ բուռն հայրենասիրութիւնը եթէ այնքան ակնածանք պատճառած էր իր ազգակիցներուն մօտ, իր ճիշդ դատողութիւնն ու խմացականութիւնը նոյնքան յարգանք պարտադրած էին թուրք թէ օտար գժուարահամ դիւանագիտական եւ պաշտօնական շրջանակներուն։

Արդարեւ, կ'արժէ հոս արտատպել եղիա Տէմիրճիպաշեանի «Երկրագունտ» ամսաթերթին հետեւեալ տողերը որ լաւագոյն կերպով կը ցոլացնեն այն արտակարգ վիշտը որ մանաւանդ Պոլսահայութիւնը ըզգաց երբ Գրիգոր Օտեանի մահուան գոյժին վերահասու եղաւ· «...Ո՞վ իրեն նըման վարչապետ կամ Ազգային Ժողովոյ առենապետ եղաւ՝ կը հարցնենք մենք ըզմեզ, առանց վարչապետ մը կամ առենապետ մը վիրաւորելու, քանզի համոյնք կը խոստովանին՝ հին եւ նոր գործիչք՝ թէ արտաքոյ կարգի անձնաւորութիւն մ'էր Օտեան։ Եւ կը հարցնենք նաեւ թէ ո՞ր բարձրաստիճան ու բարձրաժան մարդը պիտի ըլլայ ժողովրդեան բարեկամ, բանաստեղծին մաերիմ, դրագէտին մեկենաս, արուեստագէտին քաջալեր, լրագրապետին զօրավիղ, խորհրդոց խորհրդատու, գրականութեան արեգակ, հայութեան առաջնորդ ... Ո՞վ պիտի ըլլայ։ Որո՞ն տունը այսուհետեւ, որուն չուրջ, ո՞ր բարեկամք ու բարեկամուհիք, պիտի դումարուինք, պարզելու համար մեր միտքն ու հոգին, գանելու համար խուսափուկ հաւասքն ու վրիպական յոյսը։ Բերայէն՝ մեր կեդրոնը յօթէօյ փոխադրուեցաւ Փարիզէն ալ, հեռուէն ալ, իր հոգեվարքին մէջ ալ դեռ կը ներշնչէր, կ'ոգեւորէր, կը յուսադրէր Օտեան, ինչպէս Հրանտ Ասատուր գրեց։ Ո՞ւր պիտի դումարուինք, ալ որո՞ւ պիտի դիմենք... ի Փէր – Լաչէ՞զ»։

Օտեան Արեւմտահայաստանը անվտանգ դէպի ազգային անկախութեան չուխղը առաջնորդելու համար իր դիւանագիտական բոլոր փորձառութիւնը ի սպաս դրած էր։ Բայց անոր բոլոր համոզիչ բացատրութիւնները Բրիտանական կայսրութեան դերազոյն չահերու պաշտպանութեան համար մնացին «ձայն բարբառոյ յանապատի»։ Օտեան եւս, Ներսէս Պատրիարքի նման, վաղահասօրէն մեռաւ առանց իր ժողովուրդին դէմ գործադրըուելիք ոճիրներուն վկայ ըլլալու, որոնք թէ իրենց համեմատութեամբ եւ թէ իրենց ուժգնութեամբ անդադրատելիօրէն պիտի դերազանցէին Պալքաններու քրիստոնեայ ժողովուրդներու դէմ կատարուած բոլոր կոտորածները միասին։ Օտեան՝ Թուրքին բիրտ եւ վայրագ հոգեբանութեան լաւ թափանցած, միշտ խուսափած էր յեղափոխական ծրագրերէ եւ այս պատճառաւ է որ միշտ խաղաղ միջոց – ներու գործադրութեան մէջ տեսած էր հայ ժողովուրդի հայրենասիրական մեծ երազին իրականացումը։ Ձակատագրականն անօրինութեամբ թէ նախախնամութեան բերումով, ան ականատես չեզաւ երկու դէպքերու հայ յեղափոխական կուսակցութիւններու հիմնումին։ Առնցմէ առաջինին՝ Հնչակեան կուսակցութեան հիմնումը, ինչպէս ծանօթ է, կը զուգադիպի ճիշդ Գրիգոր Օտեանի մահուան յաջորդող օրերուն։ Հետեւաբար կարելի է եզրակացնել որ Օտեանի մահով Արեւմտահայ ազատագրական չարժումին առաջին հանդրուանին էջը կը փակուի։ Արդարեւ, այսուհետեւ, մանաւանդ հարուստ ազգայիններէ բաղկացող եւ Եւրոպական մեծ տէրութիւններու ու պետական անձերուն դիմումնագրեր ուղարկելով, անոնց հետ ծանօթութիւններ հաստատելով, հայ դատ հետապնդող դատակարգը հետզհետէ իր տեղը պիտի թողու, նորեկներու, որոնք առհասարակ ճնշուած ժողովուրդին ծոցէն ծնած ու սնած երիտասարդներ են։ Անոնք թէեւ յանդուգն, բայց անփորձ դիւանագիտութեան սադրանքներուն, առանց իսկ դատ առնելու Ցոյներու, Սերպերու եւ Պուլկարներու հանդէպ Օսմանեան Պետութեան կողմէ նախապէս ի գործ դրուած կոտորածներէն, ի գին ամէն զոհողութեան, իրենց ոռմանթիկ ու յախուռն եւ երբեմն ալ զգայացունց արարքներով ի զուր տեղ պիտի յուսան «քրիստոնեայ» եւ քաղաքակիրթ Եւրոպայի միջամտութիւնը հրաւիրել մինչեւ որ Արեւմտահայաստանի մէջ այլեւս Հայ չմնայ։

Օտեանի յիշատակը երկար ժամանակ վառ մնաց Պոլսոյ իր վաղեմի բարեկամներու սրտին մէջ, թէեւ իր անունը յայտնել միջոց մը չտնցանք ալ նկատուեցաւ։ Կ'ուզենք առորեւ ներկայացնել պոլսահայ մտաւորականի մը մէկ բանաստեղծութիւնէն քանի մը հատուածները, որ ի յիշատակ հանգուցեալին, ամիսներէն առաջուան, կրկին «Երկրագունտ»ի մէջ լոյս տեսաւ (19)։

. . . . . .

Էր Գրիգոր Օտեան
Քաջ դիւանագէտ,
Տաղանդին համայն,
Գերազանց ասպետ։

. . . . . .

Սակայն երբ բաղդին
Անիւն յեղյեղուկ
Սահեցաւ ուժգին
Էարկ զայն, եղուկ։

Եւ Գրիգոր Օտեան
Յափուռնըս Սեւայ,
Դառն հիւանդութեան
Եղեւ ենթակայ։

Մինչեւ փոխեցաւ
Յաստեաց տխրալի
Թողլով գիւր համբաւ
Յիշատակ բարի։

Օտեանի Փէր – Լաչէզի գերեզմանը, երկար տարիներ, Փարիզ այցելոյ իր բարեկամներուն եւ հայրենասէր անձերուն համար ուխտատեղի մը եղաւ։ Երբ Երիտթուրքերը 1908 տարուոյ Յուլիս 24–ի պետական հարուածը տուին եւ իշխանութիւնը ձեռք առին, Օսմանեան կայսրութեան այլազան ժողովուրդներու յարաբերութիւններուն մէջեւ, թէեւ խարուսիկ, ջերմիկ եւ անկեղծ մթնոլորտ մը ստեղծուեցաւ։ Ապտիւլ Համիտ պարտադրուած, Միհտհաթեան Սահմանադրութիւնը երկրորդ անգամ ըլլալով վերահաստատեց։ Պոլսոյ մէջ թէ արտասահմանի, Հայ Թուրք բարեկամութեան նոր դարաշրջան մը բացուած ըլլալ կը թուէր։ Բազմաթիւ ազատական կուսակցական – ներ Պոլիս վերադարձան։ Օսմանեան կայսրութեան վերջին երկու տասնեակ տարիներու արիւնոտ էջերը չուտով մոռցուեցան։ Երբ Պոլսոյ մէջ մահմետական հօճաներն ու քրիստոնեայ հոգեւորականները կ'ողջագուրուէին ու միասին կը շնորհաւորէին, դեռ Փարիզ գտնուող երիտթուրք գեկավարները, ծանօթ ազգային գործիչ եւ մտաւորական Արշակ Զօպանեանի առաջնորդութեամբ, Միհտհաթ փաշային բարեկամ եւ Օսմանեան Սահմանադրութեան կերտիչներէն Գրիգոր Օտեանի Փէր – Լաչէզի գերեզմանը այցելելով իրենց յարգանքի տուրքը կ'ընծայէին...

***

Օտեանի մահուան քառասնամեակի օրերուն, 1927 տարուոյ Օգոստոս ամսոյ վերջը, Քալիֆորնիայի հեռաւոր մէկ անկիւնը, յանկարծամահ կ'ըլլար ազգային հերոս, զօրավար Անդրանիկ։ Անոր աճիւնները, յետագային հայրենիք փոխադրութեան նպատակաւ, առժամապար, կը թաղուէին Փէր – Լաչէզի գերեզմանատունը, ոչ շատ հեռու Օտեանի չիրիմէն։

Մեր ժողովուրդի ազգային կեանքի պլխաւոր դէմքերէն այս երկուքը, թէեւ ոչ միրար ճանչցան եւ ոչ ալ իրարու դործունէութիւնէ տեղեակ եղան, ունեցան սակայն հասարակաց վսեմ խէալը, որն էր Արեւմտահայաստանի Թրքական լուծէն ազատագրութիւնը։ Մին այս խէալին իրագործման համար իբր լաւագոյն միջոց կը համարէր դիւանագիտական ուղին, իմացականութիւնը եւ ժողովրդական պատրաստութիւնը որ պիտի կարենար մեր ազգը ժամանակի ընթացքին ինքնաբերաբար ու անվտանգ կերպով դէպի կատարեալ ազատագրութիւն առաջնորդել, իսկ միւսը համոզուած էր որ առանց զէնքի եւ անձնազոհութեան կարելի չէր Թուրքին դարաւոր սարկական լուծը թօթափել։

Մեր կարծիքով, երկուքն ալ իրենց ապրած տարբեր ժամանակներու պայման – ներուն համաձայն իրենց գատողութեան մէջ իրաւացի էին։ Բայց դժբախտաբար ոչ միոյն եւ ոչ ալ միւսին որդեգրած ընկերվարութիւնը արժանի եւ անհրաժեշտ կերպով գործադրուեցաւ, որմէ ինչպէս գիտենք խորապէս տուժեց մեր ժողովուրդը։

Գրիգոր Օտեանի գերեզմանին տապանաքարը աւելի քան ութսուն տարիներ ձիւնին ու փուքին տակաւով խիստ խարխարուած եւ գրութիւններն ալ անընթեռնլի եղած էին։ Այսօր այս տապանաքարը լաւագոյն վիճակի մէջ մնաց եւ կրկնիթէ նորագտուած չիրիմով մը փոխարինուած է (20)։ Չիրիմին վրայ հայերէն եւ լատիներէն տառերով արձանագրութիւնները զատ, գետեղուած է նաեւ Օտեանի նկարը (21)։ Փէր – Լաչէզի գերեզմանը ուր թանգարանի նման, ամէն օր, հարիւրներով տեղացի թէ օտարներ կ'այցելեն, մեր ժողովուրդին ալ անզուգական մէկ զաւակը, որ առենօք, ազգին գերագոյն չահերուն լաւագոյնս ծառայելու համար չվարանեցաւ իր բազմամեայ քաղաքական ասպարէզն ու դիրքը զոհելու եւ Սփիւռքի մէջ թշուառ աքսորականի մը նման ապրելու, ճիշդ դար մը յետոյ, իր դիրքին եւ ազգային գործունէութեան համապատասխան չիրիմ մը ունեցաւ (22)։ Կ'ուզենք նաեւ այս առթիւ յայտնել թէ երբ չիրիմին վերակառուցման արտօնութեան համար պատկան իշխանութիւններուն դիմեցինք, տեղեկացանք թէ եթէ Օտեանի գերեզմանը իր նախկին լքեալ վիճակին մէջ մնար եւ այս տարի չվերաշինուէր, Փարիզի գերեզմանները պատասխանատու մարմինները իրաւասու են եղեր զայն իբր անտէր ջնջելու, եւ գերեզմանին տեղը ուրիշի մը տրամադրելու։

(Շար. 6 եւ վերջ)

(16) Նոր տոմար։

(17) Միքայէլ Կազմարարեան Խրիմեան Հայրիկի այս նամակը իր գրքին մէջ իբր յառաջաբան հրատարակեց, տե՛ս Գրիգոր Օտեան. Սահմանադրական խօսքեր ու ճառեր. Կ. Պոլիս, 1910։

(18) Արշակ Ալպօյաճեան, *Մինաս Զերազ. Իր կեանքը եւ գործը*, Գահիրէ, 1927, Էջ՝ 136։

(19) Տե՛ս «Երկրագունտ»ը։ 1888, թիւ 13 – 14։

(20) Գաղափիս կազմակերպութիւնը – բէն Հայ Ազգատախնամ Ընկերակցութիւնը եւ Հ. Բ. Ը. Միութիւնը Օտեանի շիրիմին վերակառուցումի ծրագիրը իրագանացուցին ազգային հանգանակութեան միջոցաւ։ Փարիզի հայ մամուլը առիթին հրատարակեց երկու կազմակերպութիւններու հաւաքական հաղորդագրութիւնը։ Տե՛ս «Յառաջ» 1987, Հոկտեմբեր 14, «Աշխարհ», 1987 Հոկտեմբեր 17, «Կամք» 1987 Հոկտեմբեր 15։

(21) Տիկին Բալուեան ամուսնոյն՝ ազգացեալ՝ Պր. Հրանդ Բալուեանի անձնական արխիւներէն մեզի տրամադրեց Գրիգոր Օտեանի նկարը։

(22) Օտեանի շիրիմը կը գտնուի Փէր – Լաչէզի գերեզմանատունը, ոչ շատ հեռու ազգային հերոս զօրավար՝ Անդրանիկի յուշարձանէն եւ հետեւեալ բաժանմունքի վրայ՝ – 95e division, 1ère ligne 96, n° 30-41.

***

ՎՐԻՊԱԿ. – Այս յօդուածաշարքին երրորդին (Յունուար 21) Բ. սիւնակի պարբերութեան վերջին տողը պէտք է ըլլայ՝ Հինգ զարերու ընթացքին (եւ ոչ անշուշտ տարիներու)։

«ԼԵԶՈՒՆ ԻԲՐ ԻՆՔՆՈՒԹԻՒՆ»

Ֆրանսա ապրող, բայց Արժանթին ծնած գրող՝ Հէքթոր Պիանքոթթին չատ ծանօթ անուն մըն է Ֆրանսայի, Իտալիոյ եւ Սպանիոյ մէջ, երկիրներ, ուր չատած է կարեւոր մրցանակները, թէեւ վաստօրէն անծանօթ մըն է Արժանթինի ընթերցողներու համար։ Ան հեղինակաւոր անուն մըն է Ֆրանսական գրաքննադատութեան մէջ, աչխատած ըլլալով՝ «Լա Ռենզէն Լիթերէր»ի, «Լը Նուվել Օպսերվաթէօր»ի եւ ներկայիս՝ «Լը Մոնտ»ի մէջ։ Պուէնոս-Այրէսի «Լա Նասիոն» օրաթերթի վարիչ-թղթակից Ֆրանսուա Լըփօ հարցազրոյց մը ունեցաւ իր հետ, որ լոյս տեսաւ այդ թերթի Դեկտեմբեր 17–ի թիւին մէջ։ Սառեւ կուտանք տեսակցութեան հիմնական մասերը, ուր ան կ'արծարծէ ոչ միայն գրական հարցեր, այլեւ տարաբնոյթ մտքի ապրող եւ իր լեզուական արտայայտչամիջոցը փոխած գրողի մը փորձառութիւնը, որուն ընդմէջէն կը տիպերէն տառերով արձանագրութիւններէն զատ, գետեղուած է նաեւ Օտեանի նկարը (21)։ Փէր – Լաչէզի գերեզմանը ուր թանգարանի նման, ամէն օր, հարիւրներով տեղացի թէ օտարներ կ'այցելեն, մեր ժողովուրդին ալ անզուգական մէկ զաւակը, որ առենօք, ազգին գերագոյն չահերուն լաւագոյնս ծառայելու համար չվարանեցաւ իր բազմամեայ քաղաքական ասպարէզն ու դիրքը զոհելու եւ Սփիւռքի մէջ թշուառ աքսորականի մը նման ապրելու, ճիշդ դար մը յետոյ, իր դիրքին եւ ազգային գործունէութեան համապատասխան չիրիմ մը ունեցաւ (22)։ Կ'ուզենք նաեւ այս առթիւ յայտնել թէ երբ չիրիմին վերակառուցման արտօնութեան համար պատկան իշխանութիւններուն դիմեցինք, տեղեկացանք թէ եթէ Օտեանի գերեզմանը իր նախկին լքեալ վիճակին մէջ մնար եւ այս տարի չվերաշինուէր, Փարիզի գերեզմանները պատասխանատու մարմինները իրաւասու են եղեր զայն իբր անտէր ջնջելու, եւ գերեզմանին տեղը ուրիշի մը տրամադրելու։

(Շար. 6 եւ վերջ)

(16) Նոր տոմար։

(17) Միքայէլ Կազմարարեան Խրիմեան Հայրիկի այս նամակը իր գրքին մէջ իբր յառաջաբան հրատարակեց, տե՛ս Գրիգոր Օտեան. Սահմանադրական խօսքեր ու ճառեր. Կ. Պոլիս, 1910։

(18) Արշակ Ալպօյաճեան, *Մինաս Զերազ. Իր կեանքը եւ գործը*, Գահիրէ, 1927, Էջ՝ 136։

(19) Տե՛ս «Երկրագունտ»ը։ 1888, թիւ 13 – 14։

(20) Գաղափիս կազմակերպութիւնը – բէն Հայ Ազգատախնամ Ընկերակցութիւնը եւ Հ. Բ. Ը. Միութիւնը Օտեանի շիրիմին վերակառուցումի ծրագիրը իրագանացուցին ազգային հանգանակութեան միջոցաւ։ Փարիզի հայ մամուլը առիթին հրատարակեց երկու կազմակերպութիւններու հաւաքական հաղորդագրութիւնը։ Տե՛ս «Յառաջ» 1987, Հոկտեմբեր 14, «Աշխարհ», 1987 Հոկտեմբեր 17, «Կամք» 1987 Հոկտեմբեր 15։

(21) Տիկին Բալուեան ամուսնոյն՝ ազգացեալ՝ Պր. Հրանդ Բալուեանի անձնական արխիւներէն մեզի տրամադրեց Գրիգոր Օտեանի նկարը։

(22) Օտեանի շիրիմը կը գտնուի Փէր – Լաչէզի գերեզմանատունը, ոչ շատ հեռու ազգային հերոս զօրավար՝ Անդրանիկի յուշարձանէն եւ հետեւեալ բաժանմունքի վրայ՝ – 95e division, 1ère ligne 96, n° 30-41.

***

ՎՐԻՊԱԿ. – Այս յօդուածաշարքին երրորդին (Յունուար 21) Բ. սիւնակի պարբերութեան վերջին տողը պէտք է ըլլայ՝ Հինգ զարերու ընթացքին (եւ ոչ անշուշտ տարիներու)։

նշմարենք հանդիսութիւններ՝ հայ լրականութեան հետ: Մորպիերը արժանթինեան թերթին է:

*

– Ինչպէ՞ս եղաւ փրանսերէնին անցնելու հոլովոյթը:

= Երկար պատմութիւն մըն է: Երբ Ֆրանսա հասայ 1961–ին, հրատարակչական ընթերցողի գործ մը դասայ: Սպանական վիպակը եւ խաչագիրը զրականութիւն կը կարդայի: Վաղուց Ֆրանսերէն կը կարդայի, բայց դէշ կը խօսէի: Տեղեկագիրներ պատրաստելը պիտ ստիպեց Ֆրանսերէնը պարզել եւ սկսայ գայն կատարելա-պէս գրել: Փարիզ դանուելէ ութ տարի ետք, հրատարակիչս, որ կը խմբագրէր «Լա Գենգէն Լիթերէր»ը, յօդուած մը խնդրեց ինձմէ: Վախով գրեցի, ինչպէս եւ իր յաջորդ պատուէրներուն պարագային: 1972–ին սկսայ յօդուածներ գրել «Լը Նուվել Օպսերվաթէօր»ի համար, որուն աշխատակցեցայ տասնըչորս տարի, եւ աւելի խնամուած յօդուածներ գրելու պարտաւորանքը պիտ ստիպեց վիպելու չարահիւսութիւնը եւ բառամթերքը: Լեզուի մը մէջ կարեւորը խօսելաձեւը (լանկաժ) չէ, այլ չարահիւսութիւնը: Այն ինչ որ կը կոչեն լեզուի մը հանճարը, յատկանութիւնները: Մինչ որ օր մը հասկացայ թէ Ֆրանսերէն կը մտածեմ եւ սպաներէնի կառոյցը կ'անհետանայ:

– Այդ հոլովոյթը անցգալի՞ եղաւ:

= Ոչ այնքան: Պահ մը ինքզինքս կորսուած նկատեցի: Գիտակից էի թէ լեզուի մը կրոնցուցած էի առանց ուրիշ մը լիովին նուաճած ըլլալու: Ուրեմն բան մը ըրի որ Եւրոպա ապրած իմ քանրուէթ տարիներու ընթացքին չէի ըրած: Հօրս ծննդավայրը գացի՝ Փիէմոնթէի մէջ, Թորինոյի մօտ գիւղ մը, գիտնալու համար թէ ուրկէ՞ կուգամ: Հոն կարեւոր բան մը երեւան հանեցի: Երբ մարդոց կը խնդրէի որ գաւառաբարբառով խօսին ինծի, կ'ընդհիմանային, եւ տեսայ որ երիտասարդները հրաժարած են այդ լեզուով խօսելէ: Ասիկա ինծի վերյիշեց-նել թէ մանկութեանս արժանթինեան ազարակին մէջ, ծնողքս իրարու հետ փիէմոնթական բարբառով կը խօսէին եւ զաւակներուն կ'արգիլէին: Կ'արգիլէին որովհետեւ չատ տանջուած էին սպա-ներէն չխօսելուն երկրի մը մէջ որ քիչ մը ցեղապաշտ էր իտալացիին հանդէպ, ինչպէս որ ան կ'ըլլար՝ տեղածինին հան-դէպ: Ծնողքս կ'ուզէին որ իրենց զաւակ-ները իրապէս մերուէին երկրին եւ կը հասկնային որ լեզուն է հիմնական ձեւը:

– Ձեր վերջին ֆրանսերէն գիրքը՝ «Առանց Քրիստոսի ողորմածութեան», լոյս պիտի տեսնէ՞ սպաներէնով:

= Այո, Նոյեմբերին: Շատ լաւ թարգմանած են զիս սպաներէն, աւելի լաւ քան ես կարող էի ընել: Այս խօսքով է որ կը վերջանայ գիրքը:

– Ֆրանսայի մէջ ի՞նչ ընդացք ունեցած է գրաճնադատական ձեր ասպարէզը:

= 1969–ին սկսայ «Լա Գենգէն Լիթերէր»ով, 1972–ին՝ «Լը Նուվէլ Օպսերվաթէօր»ի մէջ, մինչեւ Յուլիս 1986: Ապա՝ «Լը Մոնտ»ի մէջ, ուր կը շարունակեմ մինչեւ այսօր:

– Ի՞նչ կրնաք ըսել ձեր վերջին գիրքին իբր նախաճաշակ՝ Արժանթինի համար: Քիչ մը ինքնակենսագրակա՞ն է:

= Մարդկային մէկ մշակոյթէն միւսին անցքին պատմութիւնն է: Իսկապէս իմ կենսագրութիւնս չէ, այլ մէկ ուրիշը: Գիւղական իմ մթնոլորտս չէ հետքրքրէն, ոչ ալ կը վերաբերի ընտանիքին: Նիւթն է հինաւուրց դաղթականներու բարբարոս ընտանիք մը: Բայց բաներ են զոր նոյնութեամբ թէ մեծ նմանողութեամբ մանկութեան օրերուն տեսայ: Այն բաները զոր ոչ ոք կ'ենթադրէր, որոնք զիս տպաւորեցին, ինչպէս գիւղական չքնաղին մէջ անձնասպան եղողներու մեծ թիւը:

– Ինչի՞ կը վերագրէք այդ երեւոյթը: Վերջերս հոս կարդացած եմ վիճակագրութիւններ ուր կ'ըսուի թէ ֆրանսա-կան գիւղին մէջ աւելի մարդ անձնասպան կ'ըլլայ քան Փարիզի մէջ:

= Որովհետեւ քաղաքին մէջ մարդը միշտ տեսնելիք մը ունի: Այնքան չի ձանձրանար: Պէտք է չափազանց արկածախնդիր ըլլալ հաւատալու համար թէ մարդ կրնայ ելլել ցայտատեղէն, որովհետեւ հարթ է ան, անվերջ, անվերջ կը դարձնէ առանձնութիւնն ու յուսահատութիւնը:

– Արժանթինի եւ իր գրականութեան հետ մնայուն յարաբերութիւն մը ունի՞ք:

= Տեղեակ կը մնամ որովհետեւ թերթեր կը ստանամ: Գիրքեր ալ կ'ուղարկեն, բայց մնայուն յարաբերութիւն մը չունիմ: Երբ ինծի հարց կուտան թէ ինչո՞ւ չեմ վերադառնար, ինչո՞ւ չեմ ուզեր վերադառնալ, կը պատասխանեմ թէ պէտք է բաներ պահպանեմ, որովհետեւ երկիրները կը փոխուին, կը վոխակերպուին, եւ ինծի համար կարեւոր է մանկութեան եւ պատանեկութեան պատկերացումները պահպանել, զորս չեմ ուզեր որ մոքս ջնջեն: Այդ ժառանգութիւնը զրամատնային հաշիւի մը պէս է, ուրկէ տոկոսներ կը դանձեմ:

– Որքա՞ն ատեն է որ Արժանթին չէք այցելեր:

= Միայն մէկ անգամ դարձի, 1970–ին, որովհետեւ հայրս հիւանդ էր եւ 86 տարեկան էր:

– Ի՞նչ տպաւորութիւններ ստացաք:

= Նոյն տեսակէն: Քանըներէք տարեկանին մեկնած էի, արդէն կազմաւորուած, ինչպէս հիմա՝ ինքզինքս խորապէս արժանթինցի զգալով:

– Ինչպէ՞ս եւ երբ սկսաւ գրական կազմաւորումը:

= Գրական կազմաւորումս հոս սկսաւ, ինքնարուխ կերպով, առանց յատուկ ուսուցումներու, առանց ուսուցիչներու:

– Արժանթինեան գրականութեան ձեր ծանօթութեան չափին համաձայն, ի՞նչ է, ձեր կարծիքը աւնոր մասին:

= Ասիկա չատ բարդ հարց մըն է: Երբ մէկը լատինամերիկեան գրականութեան մասին կը խօսի, տարբեր բան մըն է: Արժանթինեան գրականութիւնը կապ չունի Մեքսիքոյի, Գուատալի, Գոլոմպիոյ թէ Փերուի մէջ ստեղծուածով: Մեր երկիրը անցեալ չունի՝ յիշեալներուն պէս: Ոչ ալ հեռաքեր կան իր համամշապատակերին մէջ: Պատմութիւնը չատ նոր է:

– Որքան գիտեմ, դուք զբաղած էք Պորխէսի ամբողջական գործերու փրանսերէն հրատարակութեամբ: Այդպէ՞ս է:

= Պարզապէս հոգ տարի որ հրատարակչատուն մը («Լա Փլէյատ») չհապըրդըզուէր եւ Պորխէսի հետ ընարեցինք դործին պատասխանատուն (Ժան – Փիէռ Պերնէ): Շուտով լոյս պիտի տեսնէ առաջինը երկու հատորներուն՝ չատ բարակ թուղթով, իւրաքանչիւրը երեք հազար էջնոց:

– Թոյլ տուէք պնդում մը: Արժանթինեան գրականութեան ձեր ծանօթութեան եւ կարծիքին վերաբերեալ պատասխանը ամբողջական չէր:

= Արժանթինեան գրականութիւնը հիմնական երեւոյթ մըն է Ամերիկայի մէջ: Եթէ 1931–ին զոյութիւն չունենար «Սուտ» («Հարաւ») հանդէսը, կը կարծեմ որ լատինամերիկեան գրականութիւնը չատ աւելի աղքատ պիտի ըլլար: Կարծիս Մարքէս լաւ կը գնահատէ Վիք – թորիա Օքամփոյի (հանդէսի տնօրէնուհին) դերը: Ատիկա արդէն մաս կը կազմէ արժանթինեան գրականութեան: Լա Փըլաթա գետի (Արժանթին եւ Ուրուկուայը ողողող գետը) գրականութիւնը չատ կարեւոր է որովհետեւ էականօրէն հարաւամերիկեան չէ այլոց նման: Հարաւամերիկեան գրականութիւնը ներկայիս չատ աղքատացած է, որովհետեւ կ'աշխատի ըստ իրեն համար Եւրոպայի հնարած պատկերին: Լա Փլաթա գետի գրականութիւնը, եթէ կ'ուզէք, աւելի իմացապաշտ եւ բնազանցական է քան միւսը:

– Եւրոպա հաստատուած արժանթինցիի ձեր փորձառութիւնը, մարդ մը՝ որ խոր-պէս արժանթինցի կը զգայ ինքզինք եւ նախանձախնդիր պահապան՝ իր մանկութեան ու պատանեկութեան, ինչպէ՞ս պիտի բանաձեւէիք արժանթինցի երիտասարդ գրողի մը ուղղուած խորհուրդ մը:

= Խորհուրդ պիտի տայի լեզուի մասին մտորել, որովհետեւ արժանթինցի գրողը կը միտի, թերեւս յուսահատութեան պատճառով, Լուսիֆարտոյի (Արժանթինի սպաներէնի տեղական տարատեսակը) օրինաւորութիւնը հաստատելու: Լուսիֆաներտն, ամէն չեզալեզուի (առկօ) նման, կարճատեւ կեանք ունի: Գորթատարին չատ խօսուն բան մը պատահեցաւ երբ Պուէնոս – Այրէս վերադարձաւ երկար տարիներու բացակայութենէ ետք: Շատ նախանձած էր մշակել Լուսիֆարտոյի իր հակումը, եւ տեսաւ որ իրը չէին հասկնար, որ ինք նորը չէր հասկնար: Ուրեմն կը կարծեմ որ լեզուի չուրջ խորհրդածել, արժանթինցիի գրելիք սպաներէնի մասին, սպանական չարահիւսութիւնը վերադտնել կը նշանակէ: Որովհետեւ չարահիւսութիւնը լեզուին կմախքն է, եւ այդ հիմքով ինք կրնայ գրել արժանթինեան լեզուս: Կը կարծեմ հակառակ չատասքահութեան (աւան – կարտ) այն տեսութիւններուն, որոնք կ'առաջադրեն չարահիւսութեան կործանումը կարենալ արտայայտելու համար, որ գրողի առաքելութիւններէն մէկն է լեզուի բնաշրջումը զանգազեցնել, որովհետեւ եթէ արագացնէ՝ գրականութիւն չի կրնար ըլլալ: Ցուզական գրականութիւն մը պիտի ըլլար, որ չորրորդ սերունդէ մը ետք անկարելի պիտի դարձնէր գիրքերու ընթերցումը:

Թարգմանեց՝ Վ. Մ.

(Պուէնոս – Այրէս)

ԳՈՂՈՒԹԷ ԳՈՂՈՒԹ

ՊՈՒՐՃ ՀԱՄՈՒՏԻ «Յակոբ Տէր – Մելքոնեան որահին մէջ, Դեկտեմբեր 20–ին, տօնուած է «Հայ Դպրոցի Օր»ը, կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. Լիբանանի Ե-րիտասարդական Միութեան: Ձեռնարկին նպատակը եղած է մեր ժողովուրդին մէջ արթուն պահել դիտակցութիւնը եւ յանձնառութիւնը հանդէպ հայ դպրոցին: Բացումը կատարելով Աւօ Կիտանեան չեշտած է, թէ հայ դպրոցը ճուլումի դէմ բարձրացած պատնէշ է ու պայքարի երաշխիք: Առաջին բանախօսը՝ Վեր. Սրբազան Սարգիսեան, չեշտած է հայ դպրոցին կարեւորութիւնը ազգային կեանքի մէջ, երկրորդ բանախօսը՝ Հ. Վարդան Վրդ. Աշդարեան, ներկայացուցած է դաստիարակութեան ուժը, իսկ երրորդ բանախօսը՝ Կարօ Ծովհաննէսեան, պատմական ակնարկ մը նետած է հայ կրթական պատմութեան վրայ եւ անդրադարձած հայ դպրոցի ներկայ պատկերին: Փակման խօսքը արտասանած է Սեպուհ Ծ. Վրդ. Սարգիսեան:

**

ՊԷՅՐՈՒԹի Համազգայինի Շրջ. Վարչութեան նախաձեռնութեամբ «Լեւոն Շանթ» մշակութային կեդրոնին մէջ սկսած է դործել Թորոս Թոսլին զեղարուեստից ակադեմիան, ուր կրնայ մտնել 15 տարեկանէն վեր ոեւէ անձ: Կը դասաւանդուին նկարչութիւն, մօտըլաժ, սեռամիք, էմայ: Վարչութիւնը ծրագրած է նոր կառոյցով մը օժտել ակադեմիան, կարենալ աւելցնելու համար կրավիւրի բաժին մը եւ կազմակերպելու խմբական վամ անհատական ցուցահանդէսներ:

**

ՊԷՅՐՈՒԹի Կալըրի տ'Ա.ռ Պիխազիի մէջ, Դեկտեմբեր 15–ին բացումը կատարուած է Վարուժան Մարտիրեանի ցուցահանդէսին, ուր ներկայացուած են աւելի քան երեսուն գործեր՝ դիմաքանդակներ, փայտարուեստ եւայլն:

**

ՃԻՒՆԻի (Լիբանան) մէջ, Դեկտեմբեր 20–ին, տեղի ունեցած է Հ. Մ. Ը. Մ.–ի վերանորոգուած ակումբին պաշտօնական բացումը: Ներկայ եղած են Միութեան պատասխանատու մարմիններու ներկայացուցիչներ, պետական դէմքեր եւ հոծ բազմութիւն մը: Բացումը կատարած է Թեմին առաջնորդը՝ Արամ Արբ. Քէշիշեան: Նախքան հանդիսութիւնը, Հ. Մ. Ը. Մ.–ի փողերախումբը՝ սկաուտներով եւ արենոյշներով, տղայնցք մը կատարած է ճիւնիի նաւահանգիստէն մինչեւ ակումբ:

ԽԱՐԻՍԽԷՆ ՀԵՌՈՒ

(Վ Է Պ)

ՆԻԿՈՂՈՍ ՍԱՐԱՖԵԱՆ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

Դ.

Քանի տարեկան աղջկան մը չափ թարմ էր ան ու զեղեցիկ իր գիշերապզեստին մէջ: Գինիէն թեթեւ մը կարմրած էր անոր դէմքը եւ առած արտասովոր փայլ մը: Կիրակոս նայեցաւ պահ մը Ժանոյին ու նետուեցաւ կնոջ մերկ ուսին վրայ, Զարուհի ձգեց նախ՝ որ համբուրէ: Ցետոյ դրաւ ձեռքը մարդուն դիրուկ երեսին ու ըսաւ.

– Զգէ, վաղը գիշեր, վաղը գիշեր կը խոստանամ, ձգէ քուն ունիմ հիմա:

– Ամէն օր էսիկ կ'ասես, ամէն օր կը խաղցնես զիս, – փափսաց Կիրակոս. – Էսօր եօթը տարի է քու ամուսինդ եմ...

– Սո՛ւս, սո՛ւս, տղան կ'արթննայ, չե՞ս ամչնար ... Ահագին տղայ է եղեր: Պահկէ, վաղը կը խոստանամ, ըսի:

Մարդը կը մտնէ վերմակին տակ: Կը զարձնէ կռնակը ու կը քնանայ փակոյն, մինչ կինը կը նայի կիսամութին մէջ փայլող կարի մեքենայի մը, որ յիշեցնել կուտայ իրեն իր մանկութեան օրերէն զանազան դրուագները:

Մէջ ընդ մէջ մտածեց վաղուան պէտքերուն: Հետեւեալ օրը Երեքշաբթի էր ու չուկայի օր: Զարուհի կ'ընէր այդքանը, կ'երթար, պայուսակը ձեռքին՝ իր առեւտուրը ընելու «մառշէ»էն: Քովի, չրջակայքի նպարավաճառները սուղ կուտային ամէն բան: Զարուհի կը նախընտրէր տղուն, կամ իրեն պէտք եղածը գնել այդ խնայուած դրամով:

Շուկան եռուն փողոցը կ'ըլլար: Քալելիք մեծ տեղ մը չկար: Իր բեռն ալ քիչ կ'ըլլար արդէն: Շատոնց է մոռցեր էր արեւելեան ճաչերը, որոնց պատրաստութիւնը թէ՛ ժամանակ եւ թէ՛ ծախք կը պահանջէր, եւ որոնք ծանր էին մարսելու համար: Անիկա սորված էր փըրանոական քանի մը թեթեւ կերակուրներ:

Կիրակոս կը համերաչխէր ատոր ալ, աւեն – աւեն միայն գանգատելով եւ փնտռելով իր սիրած կորկոտն ու մածունէ ապուրը:

Ե.

Բարթող ու Սիսակեան ճակատագրուած էին հանդիպելու իրար գրեթէ ամէն օր: Երկուքն ալ Սէն – Միշէլ կը բնակէին: Երբ մէկը վարէն վեր կուգար, միւսը կ'իջնէր պողոտայէն վար: Գլխարաց կը քալէին երկուքն ալ ու գիրքեր կ'ունենային միշտ իրենց թեւերուն տակ:

Սիսակեան կը կարդար իր հետ պատրաստած գիրքերը, որոնք կը պատկանէին առհասարակ գերման եւ անգլիական գրականութեան: Բարթողի թեւի տակի գիրքերը հայերէն կ'ըլլային միշտ եւ նուէրներ՝ նորեկներու կողմէ, որ կը դիմէին անոր կարծիքին: Բարթող եթէ հաւանէր անոնց որ մէկին (գրեթէ բնաւ) ձայն չէր հաներ: Հակառակ պարագային քննադատական մը կը գրէր իր ըմբռնած երիտասարդական ձեւով: Կամ չատ լուրջ պիտի ըլլար Բարթող կամ չատ ծիծաղաշարժ: Երկուքին մէջ ալ կը տարածուէր նոյն չափով: Բաժանմունքները կը կատորուէին հետեւեալ ձեւով: Օրուան մանր դէպքերը, ինչպէս նաեւ կուսակցական կռիւները կ'անցնէին երրդիծական բաժնին: Մըննացեալը կը պատկանէր ողբերգութեան: Բոլոր անոնք, որ կը դպչէին ուղղակի կամ անուղղակիօրէն՝ իր արժանապատուութեան, կը հալածուէին: Ու իր սրբազան պաշտամունքին կ'արժանանային բոլոր անոնք, որ կը խօսէին իր սրտին, ատոնց մէջ ըլլալով նաեւ իր յիշատակները եւ իր երբեմնի սէրերը:

Գիւղէն նոր եկած վաճառականի մը երեւոյթը կը տանար Սիսակեան՝ Բարթողի այս խրոխտ եւ ռոմանթիք կեցուածքին քով: Ծաղուկ ու ժպտերես այս տղան սակայն, որ կը խուսափէր արտաքին ամէն ձեւէ, իր առաջին խօսքերովն իսկ կը մատնէր ամէնէն ողբերգական հոգին:

(Շար. 23)

Տիրան եւ Անահիտ Ոսկերիչեան,
Վահէ եւ Արմինէ Օշական,
Յովհաննէս եւ Թալին Սալիպեան ընտանիք,
Հրաչ եւ Նորա Ոսկերիչեան ընտանիք,
Հայկ եւ Ձորճան Օշական,
Արա Օշական,
Արփի Օշական եւ պատակները՝ Զարեհ, Բաֆֆի, Տիրան եւ Պերճ,
Պետրոս եւ Վալանթին Աստարճեան,
Պետրոս եւ Ժէնի Զէրտէլեան ընտանիք,
Սիլվարդ Աստարճեան ընտանիք
Եւ համայն Գուլումճեան, Պարկամեան, Սալիպեան, Սարգիսեան, Ռատիկեան ընտանիքները
սրտի դառն կսկիծով կը գուժեն իրենց մօր, մեծ–մօր, քրոջ, հօրաքրոյ ու խնամիին՝

ԱՐԱՔՍԻ ՕՇԱԿԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Հինգշաբթի, Դեկ. 31ին, Քալիֆորնիոյ մէջ։

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Երեքշաբթի, Յուն. 5ին, Կլենտէյլի Ս. Աստուածածին Մայր եկեղեցւոյ մէջ։ Սպա՝ թաղման արարողութիւնը՝ Forest Lawn Hollywood Hills գերեզմանատան մէջ։

Փոխան ծաղկեպսակի, կը խնդրուի ներկայ հրատարակութեան Ֆոնտին, Առաջնորդարան Արեւմտեան Ամերիկայի Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ, Western Prelacy, Armenian Apostolic Church of America, 4401 Russell Avenue, Los Angeles, CA 90027.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ
ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉ

Ի ՆՊԱՍՏ ԼԻԲԱՆԱՆԻ
ՀԱՑ ԴՊՐՈՑԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ

250–ԱԿԱՆ ՖՐ. –
Պր. Սերժ Յակոբեան, Տէր եւ Տիկին Հայկազ Աստուրեան, Պր. Ժորժ Պալեան, Տէր եւ Տիկին Կ. Ճարիքեան։
200–ԱԿԱՆ ՖՐ. –
Պր. Գուսիկեան, Պր. Քալեան, Տիկին Մաքրուհի Ղազարոսեան։
Տէր եւ Տիկին Ա. Քէօրօղլուեան 150, Շահլ Իսպիրեան եւ Տէր եւ Տիկին Ժ. Փ. Թիլքեան 100–ական Ֆր.։

(Շար.)

ՎԵՐԱԲԱՑՈՒՄ
ԿԻՐԱԿՆՕՐԵԱՑ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻ

1987 Ապրիլին, Մայր Եկեղեցւոյ Տիկնանց Յանձնախումբի նախաձեռնութեամբ, եկեղեցւոյ յարակից սրահին մէջ, 15 ռիւ Ժան – Կուժօն, – Փարիզ, 8–րդ, կիրակի օրեր ժամը 10–էն 12, մանկապարտէզ մը ակսաւ գործել՝ պատասխանատուութեամբ՝ Տիկին Մարինա Սողոմոնեանցի։

Այդ ժամերուն, ծնողները՝ 3–էն մինչեւ 10 տարեկան, իրենց զաւակները կը յանձնեն Մանկապարտէզի պատասխանատուներուն, որոնց օգնութեամբ եւ հնարհիւ մանկավարժական բոլոր յարմարութիւններուն՝ անոնք կը սորվին հայերէն լեզուն, հայերէն երգերն ու նման այլ դիտելիքները։

Յուլիս ամիսէն ի վեր, Մայր Եկեղեցւոյ եռեւի բակին մէջ դեռնայարկ սրահի մը կառուցման աշխատանքներուն ձեռնարկուած ըլլալով, որոշուած էր ժամանակաւորապէս՝ ապահովութեան նախատեսութեամբ՝ յետաձգել մանկապարտէզին վերաբացումը։

Ներկայիս, շինութեան աշխատանքները ընթացքը յառաջացած ըլլալով եւ որոշ չափով ալ՝ ապահովութիւնը հաստատուած, ներկայիս կը յայտարարենք թէ Կիրակնօրեայ Մանկապարտէզը վերաբացուեցաւ Կիրակի, Յունուար 17։

Առ այդ կոչ կ'ընենք ծնողներուն, որպէս զի իրենց զաւակները անպայման առաջնորդեն Մայր Եկեղեցւոյ Կիրակնօրեայ սոյն մանկապարտէզը։ Ասիկա առիթ մըն է նաեւ ծնողներուն համար, որպէսզի մինչ իրենց մանուկները կը վայելեն հայկական հոգատարութիւնը, իրենք ալ կարենան սիրով եւ գոհունակութեամբ մասնակցիլ Եկեղեցական Կիրակնօրեայ Պաշտամունքներուն։

Կը թելադրուի որ ծնողները կանխաւ արձանագրեն իրենց զաւակները, հեռաձայնելով Տիկին Սողոմոնեանցին՝ 45 – 25 – 87 – 67 — կամ՝ Եկեղեցւոյ Դիւանին՝ 43 – 59 – 67 – 03։

ԴԻՒԱՆ

«ԾԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՁՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

ԹՈՒՌ. – Տէր եւ Տիկին Զագեան 200 ֆրանք։

ՊՈՍՆ. – Զարեհ Փեհլիվանեան 150 Ֆ.։

ԿՈՒԱՆԺ – ԼԻ – ՎԱԼԱՆՍ. – Տէր եւ Տիկին Վեւեան Տէր – Սարգիսեան 100 Ֆր.։

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՑՏԱԳԻՐ
ANTENNE 2

Կիրակի, Յունուար 31, ժամը 9·30։
ՀԱՑԵՐԸ
ԿԻՊՐՈՍԻ ՄԷՋ

CENTRE CULTUREL
ST. MESROB
10 bis, rue Thouin — Paris 5e

CONFERENCE

Dans le cadre de ses conférences mensuelles, le Centre Culturel Saint Mesrob a invité

le P. MAURICE MAUPILIER

qui parlera sur le sujet :

«LES LUSIGNAN ET L'ARMENIE»

le Jeudi 28 Janvier à 20 heures 30
au Centre Saint Mesrob.

La conférence sera précédée d'un buffet froid. Prière de s'inscrire en téléphonant au:
43 - 26 - 50 - 43 ou 42 - 78 - 31 - 93

S.O.S.
ECOLIERS ARMENIENS DU LIBAN

Douze ans de guerre
Montée du chômage en flèche
Salaire mensuel moyen : 10.000 Livres Libanaises
Un kilo de viande : 1.000 LL.
Une boite de lait en poudre (1 kg) : 3.000 LL.
Un kilo de pain : 100 LL.
Pas d'écoles publiques
Coût de scolarité pour un élève de maternelle ou primaire : **36.000 LL.**
Un crayon , un cahier, un livre : trop chers à acheter
Les enfants de 10-12 ans quittent l'école pour travailler
Cent Francs valent 9.000 Livres Libanaises
Faut-il en dire plus?
Aidons ces petits Arméniens...

Envoyez vos chèques à la
CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE (*Ecoliers du Liban*)
17, rue Bleue — 75009 PARIS

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Վասպուրականի Յաղթական Հերոսամարտի 73րդ տարեդարձի տօնակատարութիւնը Մարտ 27–ին։

IMMOBILIER
VENTE

ALFORTVILLE - CENTRE

EXCELLENT EMPLACEMENT COMMERCIAL

TERRAIN A VENDRE

Construction possible 480 M²

SANCHEZ RETI
43 68 03 13

ՆԱԽԱՍԱՐԴ

Պարախումբը
Մարսէյլի մէջ
ՄԱՐՏ 12ին, ԺԱՄԸ 20·30ԻՆ
OPERA
նախաձեռնութեամբ
ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ ՄԱՐՍԷՅԼ ՔԱՂԱՔԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

Կ. Ս. Մ.
ԿՐԹԱԹՈՇԱԿԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

1987 – 1988 տարեշրջանի հարցաքննները սկսնելու համար, կրթաթոշակի թեկնածուներէն կը խնդրուի գրասեր կերպով դիմել մինչեւ Յունուարի վերջը։

LES ANCIENS DU LYCEE GUETRONAGAN
8, Galerie Montmartre - 75002 PARIS

ԼՈՅՍ ՑԵՍՍԻ

Առաջին անգամ ըլլալով,
ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ 1988–Ի ՕՐԱՑՈՑԱՐ
Գինն՝ 60 Ֆրանք։
Ստանալու համար պիտի դիմել ձեր բնակած վայրի ամէնէն մօտ մասնաճիւղին, կամ Փարիզի Մշակոյթի Տուն։

ՄՈՒՐԱՏ
ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆ
ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՀԱՄԵՂ ԵՒ ԽՆԱՄՔՈՎ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ ԱՆՈՒՇԵՂԷՆՆԵՐ
ԱՄՈՐ – ՔԱՏԱՅԻՖ – ԵԻՒՆ· ԵԻՒՆ·
ՄԵԾԱՔԱՆԱԿ
ՓՈՔՐԱՔԱՆԱԿ
SARL
MURAT
FABRIQUE DE PATISSERIES
MARKAROGLU Frères
184, rue St. Maur — 75010 Paris
Métro : Belleville ou Goncourt
TEL: 42. 09. 04. 49

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՆՈՐՈԳՈՒԱԾ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՆԱԽԱԿԱՏԻՔԸ

Ալֆորվիլլի Հայ Աւետ· Եկեղեցին եւ իր հովիւը սիրով կը հրաւիրեն ձեզ ներկայ գտնուիլ սոյն նորոգուած եկեղեցւոյն նաւակատիքին որ տեղի կ'ունենայ, կիրակի, Յունուար 31, ժամը 15·30–ին։

8, rue du Groupe Manouchian
94140 ALFORTVILLE

ԾՈՒՇԱՑԹԵՐ
ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉ

ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Կեդրոնական Ֆրանսայի մասնաճիւղիրուն համար կիրակի, Յունուար 31, ժամը 9·30–էն սկսեալ, Վիէնի Մշակոյթի Տան մէջ։

Բոլոր ընկերուհիները հրաւիրուած են։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Պանեէոյ – Քաշանի Հ· Իսահակեան մասնաճիւղի պարահանդէսը
– ՄԱՐՏ — 19 –

SOCIETE DES GENS DE LETTRES ARMENIENS DE FRANCE
ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

RENCONTRE
avec Madame LILY DENIS,
traductrice, qui sera présentée par ROUBEN MELIK,

à l'occasion de la publication en français de :

«LA FONTAINE D'HEGHNAR»
roman de MKRTITCH ARMEN

Présentation par ZOULAL KAZANDJIAN (en arménien)
Lectures : Garabed Dakessian (en arménien)
Carole Tchakhamian (en français)

JEUDI 28 JANVIER à 20 H
au YAN'S CLUB, 5, avenue Reille, 75014 Paris
La soirée sera suivie d'un dîner au Club
si vous désirez participer à ce repas, veuillez réserver vos places en téléphonant au 48 - 78 - 16 - 21 ou au 45 - 89 - 20 - 48

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ
27
MERCREDI
27 JANVIER
1988

LE NUMERO : 4.00 F

ՀԱՅՐԱՍ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: (1) 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

63ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.670 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 63e ANNÉE — No 16.670

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆԸ բարձրացած է Դեկտեմբերին 0·6%, ինչ որ նպաստաւոր արդիւնք մը չէ, ոչ Սեկկնի, ոչ ալ ուրիշ մեծամասնութեան համար: Տարուան վրայ սակայն, պատկերը դրական է, քանի որ 0·5% նուազում արձանագրած է:

ՔՈԼՈՄՊԻՈՑ ընդհ. գատախազը որ անխնայ պայքար մղած էր թմրեցուցիչի առուծախի եւ չհատուցութեան դէմ սպաննուեցաւ մաֆիային կողմէ, որ նոյն ճակատագիրը կը խոստանայ երկրին բոլոր զեկավարներուն: Իր նշանախօսքն է՝ «Նախընտրելի է չիրիմ մը Քոլոմպիոյ մէջ, քան՝ քանաք Միացեալ – Նահանգներու»: Այդպէս, գատախազը տրամադիր էր Ամերիկայի յանձնելու բոլոր յանցապարտները, որոնք ամբողջ Միացեալ – Նահանգներու թմրեցուցիչը կը հայթայթեն: Ինք սպաննուեցաւ դէպի օդակայան ճամբուն վրայ:

ԱԻՍՏՐԱԼԻԱ կը տօնէ իր 200ամեակը, բայց միայն 16 միլիոն Աւստրալիացիներուն կը վերաբերի տօնակատարութիւնը, բնիկները (Ապորիժէն) դուրս կը մնան: 1788, Յունուար 26–ին, 736 թիւապարտներ, աքսորուած բրիտանական արքունիքէն կղմէ, ոտք կը կոխէին այն վայրը, որ յետագային Սիտնէ պիտի ըլլար եւ հոն է որ տեղի կ'ունենան գլխաւոր հանդիսութիւնները: Գալով սեւերուն, պիտի փորձեն մեծ համախմբումով մը ձայնել «իրենց ժողովուրդին ցեղասպանութիւնը»:

ՓԱՓԻՒԷ ՏԷՎԷՃԵԱՆ, երեսփոխան – քաղաքապետ, բայց նաեւ Շիրաքի կուսակցութեան դաշնակցութիւններուն պատասխանատուն, Երեքշաբթի օր, կը պատասխանէր «Լիպերասիոն»ի «Օրուան Հարցումին», որ սա էր· — «99·97% քուէ զօրավիգ ըլլալու համար Շիրաքի: Համայնավար կուսակցութենէն ալ աւելի է: Ի՞նչ է նման քուէարկութեան մը իմաստը»: Պատասխան՝· – «Նախ, կը բացատրուի: Լիազօր պատգամաւորներու քուէներն են: Արդ, լիազօրները ընդհանրապէս ամէնէն զօրաւոր տարրերն են տեղւոյն վրայ: Այս քուէարկութիւնը վկայութիւն մըն է: Մօրքին մէջ օգտակարութիւն չունի, բայց առաջին անգամ ըլլալով, կը փաստէ որ որեւէ վճռական չհայ Շիրաքի թեկնածութեան չուրջ, կուսակցութեան ներսը: ... Ասիկա, աւելի կը խանգարէ մեզ: Միաձայնութիւնը լաւ համբաւ չունի, բայց զայն կը կրենք փիլիսոփայօրէն»:

ԺՈՐԺ ՎԱՍԻԼԻՈՒ, Ֆրանսախօս, հաստոցած եւրոպացի եւ գործատէր (Միլոզը – Իսք – Ռիվզըլջ) չանգ չի խնայեր կիսրիանուլ աթոռը գրաւելու համար, կիսրթսի նախապատահական ընտրութիւններուն (Փետրուար 21): Կ'ուզէ հրապուրել նաեւ համայնավար ընտրական մարմինը եւ ամէն բանէ առաջ, իր գլխաւոր դէնքն է քալ տնտեսագէտի իր համբաւը, ինչ որ կարեւոր է երկրի մը մէջ, որ 1974–ին գրեթէ կործանեցաւ թրքական յարձակման հետեւանքով: Ֆրանսա լաւ աչքով կը նայի, առեւտրական յեսին հեռանկարներով:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱԽՕՍ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓրէՍ — ՅՈՒՆՈՒԱՐ 20 / 22)

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՄՕՏ

Հայաստանի վարչապետը՝ Ֆաղէյ Սարգսեան, ընդունած է Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա.ը: Հանդիպումի ընթացքին Հայրապետը անդրադարձած է Միացեալ – Նահանգներ եւ Քանատա կատարած իր վերջին այցելութեան, հայկական գաղութներու ներկայացուցիչներու հետ ունեցած հանդիպումներուն: Վազգէն Ա. խօսած է նաեւ Միացեալ – Նահանգներու եւ Քանատայի պետական եւ քաղաքական տարբեր դէմքերու, Նախագահ Ռեյկընի, ՄԱԿ–ի ընդհ. քարտուղարի հետ ունեցած իր հանդիպումներուն մասին:

***

ՄՈՍԿՈՒԱՑԻ ՀՆԴԻԿ ԴԵՍՊԱՆԸ ԵՐԵՒԱՆ ԱՅՑԵԼԱԾ

Երեւան այցելած է Մոսկուայի հնդիկ դեսպանը՝ Թրիլոք Նաթա Քաուլ: Դեսպանը ընդունուած է Հայաստանի վարչապետ Ֆաղէյ Սարգսեանի կողմէ, որ հիւրին խօսած է ընկերային — տնտեսական զարգացման մարզէն ներս Հայաստանի իրագործումներուն եւ Խորհրդային Միութեան մէջ վերակառուցման գործընթացի մասին: Դեսպանը մանակցած է Սարգսեանի ազգագրութեան թանգարանին մէջ տեղի ունեցած «Քաշմիրի արհեստներ» ցուցահանդէսի բացումին եւ հանդէս եկած ճառով մը: Հայաստանի Արտաքին Նախարար Ալեքսանդր Մկրտչեան ճաշ մը տուած է ի պատիւ դեսպանին: Դեսպանը ընդունուած է նաեւ կարէն Դեմիրճեանի կողմէ:

***

ՍԵՐԳԷՅ ՊԱՐԱՃԱՆՈՎԻ ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Երեւանի մէջ, Յունուար 15–ին, բացուած է Սերգէյ Պարաճանովի գեղարուեստական գործերու անհատական ցուցահանդէսը: Շարժարուեստի աշխարհահռչակ վարպետին խճանկարները, քոլաժները, գծանկարները, պուպրիկները եւ այլ գործեր նախ եւ առաջ կը ներկայացնեն նիւթեր իր անցեալ եւ ապագայ չարժանկարներուն համար, որոնք արժանացած են տասնեակ միջազգային մրցանակներու: Հայաստանի ժողովրդական արուեստի պետական թանգարանին մէջ ցուցահանդէսի բացման ներկայ եղած են Մորհրդային Միութեան չատ մը քաղաքներէ հիւրեր: Ցուցադրութեան ինքնատիպ խորք դարձած են հայկական դասական երգեր՝ կամերային երգչախումբի մեկնարանութեամբ: Պարաճանովի մասին խօսած են այլ հանրապետութիւններէ մշակոյթի գործիչներ, երեւանցի բարեկամներ եւ պաշտօնակիցներ: Անոնց արտասանած խօսքերը կարելի է ձեւակերպել քանի մը բառով՝ «Պարաճանով, իրեւ իսկապէս մեծ արուեստագէտ, համազգային է, բազմաչերտ, ան Մորհրդային Միութեան ժողովուրդներու կեդրոնի վրայն է»: Ասիկա կը հաստատուի նաեւ անոր ամբողջ ստեղծագործական կենսագրութեամբ· իր «Մոռցուած նախնիներու ստուերները» ժապաւէնը դարձած է ուկրանական չարժանկարի անկապտելի մասը, «Նռան գոյնը»՝ հայկական չարժանկար, «Սուրամի բերդին առասպելը», վրացական չարժարուեստի գլուխ – գործոց: Ներկայիս, Թիֆլիսի մէջ աւարտելով իր ժապաւէնը Լերմոնտովի գործերու հիման վրայ, վարպետը մտադիր է նոր ժապաւէններու նկարահանման ձեռնարկել «Հայֆիլմ» արուեստանոցին մէջ:

FIGARO ԵՒ ԽՈՐՀ. ԽԼՐՏՈՒՄՆԵՐԸ

«Մոնտ»էն, «լը Սուար»էն (և հաւանաբար այլ թերթերէ) ետք, Յունուար 26ին, «Ֆիկարօ»ն է որ կ'անդրադառնար խորհրդային ներքին հարցերուն, ենթախրդային մէջ Հայաստանն ու Ուկրայնիան ներկայացնելով որպէս վերջին «բերդերը» բռեժնեւականութեան:

Թերթին Մոսկուայի թղթակիցը նոր բան չըսեր: Կը յիշէ Երեւանի Դեկտեմբեր 26–ի լիակատարին փոխարկելից բնոյթը եւ երկու քարտուղարներուն յարձակումները Դեմիրճեանի վրայ, ինչ որ երկուքէն մէկուն դատապարտումը պատճառեց «քաղաքական տհասութեան» համար: Կարէն Դեմիրճեան «ղլուխը փրկած էր» կը գրէ թերթը: Ըստ թղթակիցին, այս «վերկութիւնը» հետեւանք է «Պրաւդա»ի ուշ արթննալուն, այսինքն կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէի լիակատար նիստէն ետք:

Թղթակիցին համաձայն նաեւ Ուկրաինոյ եւ Հայաստանի երկու «բրեժնեւեան – կաններու» տոկալը ուրիշ պատճառ ալ ունի, երկու քարտուղարները այնքան խնդրոյ առարկայ չեն կաշառակերութեան եւ այլ հարցերու մէջ որքան կեդր. Անիոյ պատասխանատուները: Բայց եւ այնպէս, Տըմնի Լըկրա, «Ֆիկարօ»ի թղթակիցը կը կարծէ որ անոնց «կարգն ալ եկած է»:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓՈՒԹՊՈԼԻ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԲԱԺԱԿԻ ԽԱՂԵՐԸ ԿԸ ՍԿՍԻՆ ԱՊՐԻԼ 1—ԻՆ

Ապրիլ 1–ին Բարձրագոյն Լիկայի 16 խումբերը կը սկսին Մորհրդային Միութեան Փութպոլի դաշնակցութեան բաժակի մրցումները, որոնք տեղի կ'ունենան երկու հանդրուանով: Առաջին հանդրուանին՝ աշխարհագրական սկզբունքով չորս ենթախումբի բաժնուած խումբերը երկու հանդիպումներով (սեփական եւ մրցակիցի դաշտին վրայ) կ'որոշեն ութ զօրաւորները՝ իւրաքանչիւր ենթախումբէ՝ երկուքական խումբ:

Առաջին ենթախումբը կ'ընդգրկէ՝ Ժալգիրիս, Մինսկի Դինամօ, Կիեւի Դինամօ եւ Զէնիթ խումբերը, երկրորդ ենթախումբը՝ Արարատ, Նեֆթչի, Կայրաթ եւ Թիֆլիսի Դինամօ, երրորդ ենթախումբը՝ Սպարտակ, Տորպեդօ, Մոսկուայի Դինամօ եւ Լոկոմոտիւ, իսկ չորրորդ ենթախումբը՝ Դնեպր, Շախտեոր, Մետալիստ եւ Զերնոմորեց:

Երկրորդ հանդրուանը, քառորդ աւարտականներէն սկսեալ, տեղի կ'ունենայ բաժակի սկզբունքով: Ցաղթականը կ'որոշուի Նոյեմբերի վերջերը:

***

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԱՒՈՑԵՆՈՒԹԻՒՆ Բ. ԴԱՍԱԿԱՐԳ

Ապրիլին կը սկսի նաեւ Մորհրդային Միութեան Բ. դասակարգի խումբերու ախոյեանութեան մրցաշարքը: Անցեալ տարուան պէս, մասնակցող խումբերը կը բաժնուին 9 ենթախումբերու, որոնց յաղթականները կը կազմեն եզրափակիչ երեք փունջեր եւ կը պայքարին Ա. դասակարգ բարձրանալու երեք ուղեգիրներու համար:

Անդրկովկասեան հանրապետութիւններու խումբերը առնուած են 9–րդ ենթախումբի մէջ: Այս տարուան մրցաշարքին Հայաստանը կը ներկայացնեն չորս խումբեր՝ Հոկտեմբերեանի «Սպարտակ»ը, Լենինականի «Օլիմպիա»ն, Կիրովականի «Լոռի»ն եւ Երեւանի «Իսկրա»ն: Այս վերջինը անցեալ տարի Երեւանի եւ Հայաստանի բաժակները նուաճած էր:

ԼԻՒԱՆԱՀԱՅ ՏՂՈՑ Ի ՆՊԱՍՏ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչը Ներկայիս կը տեղեկացնէ, թէ Ֆրանսայի Կեդրոնական դրամատան արտօնութեամբ Լիբանահայ Օգնութեան Խաչին փոխանցած է 100·000 Ֆրանք:

Այս յատկացումը կարելի եղաւ իրականացնել, շնորհիւ Ֆրանսահայութեան առատաձեռնութեան:

ՓՈՒԹՊՈԼ ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԽՈՒՄԲԵՐ

ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ ԱՒՈՑԵՆՈՒԹԻՒՆ

Իսիի Հայ Մարզական – Շաթիւոն	4–1
Հ. Մ. Մ. – Շմաք	3–1
Ալֆորվիլի Հայ Մարզական – Իվրի	2–2
Հ. Մ. Ը. Մ. Ֆրանս – Փիէրֆիք	յետաձգուած:

« ՅԱՌԱՋ »Ի բաժանորդագրութեան նոր սակերը

Փետրուար մէկէն

Ինչպէս յայտարարած էինք, «Յառաջ»ի բաժանորդագրութեան սակերը, որոնք անփոփոխ մնացած էին 1986 Մարտ 1–էն ի վեր, յաւելում պիտի կրեն փետրուար մէկէն սկսեալ:

Մեր հաւատարիմ բաժանորդները դիւրաւ կը հասկնան, թէ «Յառաջ», որու միակ եկամուտները կ'ապահովեն բաժնեգիներն ու ծանուցումները (նաեւ, անշուշտ բարգաւաճման փոնտին եղած ինֆլեաբուխ նուէրները) չի կրնար այլ կերպ ապահովել իր կանոնաւոր հրատարակութիւնը, երբ տեւականօրէն ենթակայ է թուղթի, աշխատավարձի, առաքման, թղթատարի, ընկերային տուրբերու, եւլն., եւլն., յաւելումներու:

Փետրուար մէկէն սկսեալ նոր սակերն են. —

ՖՐԱՆՍԱ

Տարեկան 700 Ֆր.
Վեցամսեայ 360 Ֆր.

Գալով արտասահմանի, պարտիմ վերահաստատել բաժանորդագրութիւնները, եանի թղթատարի ծախքը շատ զգալի տարբերութիւն ունի: Այսպէս նոր սակերն են. —

Տարեկան (շաբաթական առաքում) 850 Ֆրանք:

Տարեկան (ամէնօրեայ առաքում, Եւրոպա) 1000 Ֆրանք:

(Եւրոպայի մեր այն բաժանորդները որոնք կը նախընտրեն շաբաթական մէկ առաքում, կրնան դիմել թերթիս վարչութեան փոփոխութեան համար):

Օդանաւային թղթատարով առաքումներու սակերուն համար, դիմել թերթիս վարչութեան:

Մինչեւ Փետրուար 1, մեր բաժանորդները կրնան օգտուիլ ներկայ պայմաններէն, փակելու համար իրենց առկախ հաշիւները կամ վճարելու նոր շրջանը:

Նորահակալութիւն
վարչութիւն
«ՅԱՌԱՋ»Ի

ՎԱՐԴԳԷՍ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ՋԵԿՈՒՑՈՒՄԸ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԼԻԱԿԱԶՄ ՆԻՍՏԻՆ

ԽՄԲ. — Երեւանի մէջ, Դեկտեմբեր 19–ին, գումարուած է Հայաստանի Գրողներու Միութեան վարչութեան լիակազմ նիստը, որու ընթացքին «Գրական կեանքի վերակառուցման հոգսերն ու խնդիրները» նիւթին շուրջ զեկուցում մը կարդացած է վարչութեան նախագահը՝ Վարդգէս Պետրոսեան:

Ստորեւ կուտանք հատուածներ յիշեալ զեկուցումէն, քաղելով «Սովետական Հայաստան»ի Դեկտեմբեր 31–ի լրատուութենէն եւ «Գրական Թերթ»ի Յունուար 8–ի թիւէն:

***

«Վերջին տարիներին մենք սկիզբ դրեցինք Թումանեանական, Իսահակեանական, Զարենցեան, Սեւակեան պոէտիկի ոճերին՝ Լոռիում, Շիրակում, Զարեհաւանում, Սովետաշէնում, Բակունցեան օրերին՝ Գորիսում: Դա մեր Հանրապետութեան տարբեր շրջաններում գրականութեան տարբեր ձեւերի եւ արուեստի մթնոլորտ հրահրելու մտահոգութեամբ է թելադրուած, ուղղուած է նաեւ ամէն բան միայն մայրաքաղաքում՝ Երեւանում կենտրոնացնելու մտայնութեան դէմ: Այդ ոճերը աշխուժութեան ալիք են առաջացնում ժողովրդի մէջ, սէր եւ հետաքրքրութիւն խմորում դէպի մեր գրականութիւնը: Երկու տարին մէկ մենք անցկացնում ենք Թարգմանչաց ոճն, որի նպատակն է պարբերաբար ի մի բերել մեր թարգմանչական գործի արդիւնքները, նաեւ համալրել մեր գրականութեան բարեկամների թիւը: Մեր գրականութեան բարեկամներից Թարգմանչաց ոճնի մրցանակներ են ընդհանուել Էդուարդաս Մեժելայտիսին, Միխայիլ Դուդինին, Մօրիս Փոպիչիլուն, Ելենա Նիկոլայեւսկայային Նաբի Ղազրուն, Հարոլդ Ռեդիստանին, Զեզիա Մեդուլաշվիլուն, Հումզարացի Էրժեբէթ Կատոնային, մարդկանց՝ որոնք արժանի վաստակ ունեն մեր, մանաւանդ, գաղական գրականութիւնը ռուսերէնի եւ միւս լեզուներով ներկայացնելու հնորհակալ գործում»:

Խօսելով գրական երկերու տպագրութեան ձգձգման մասին, Վարդգէս Պետրոսեան մանրամասնօրէն նշած է.– «Վերջերս Գրողների Միութեան վարչութեան նախագահութիւնը հանդամանօրէն անդրադարձաւ Սերօ Խանզադեանի «Այգրանիկ» եւ Բագրատ Ուլուբաբեանի «Սարդարապատ» վէպերի տպագրութեան ձգձգման տխուր պատմութեանը: Նաեւ դիտողութիւններ արուեցին, արտայայտուեցին ցանկութիւններ, որ պիտի հաշուի առնվին հեղինակները: Բայց մխրճուած եղրակացութիւնն այն էր, որ այդ գրքերը պէտք է լոյս աշխարհ գան: Եւ որքան հնարաւոր է, աւելի արագ պիտի անօրինուի այդ հարցը:

«Արդի հայ գրականութեան կարեւոր մասն է սփիւռքահայ գրականութիւնը: Դեռեւս 1947 թուականին, Հայաստանի Գրողների 2–րդ համագումարում, Գրողների մեր Միութեան յանիսեենական նախագահը՝ Աւետիք Իսահակեանը հռչակեց «Մէկ ժողովուրդ, մէկ գրականութիւն» իմաստուն բանաձեւը: Մենք երեւանում լայնօրէն տպագրում ենք սփիւռքահայ գրողներին, նրանց մատակիւ գործում մեր համագումարներին, կատարում նրանց յօբելեանները (վերջերս նշեցինք նաեւ Պէյրութի «Շիրակ» ամսագրի երեսնամեակը), մենք կապեր ունենք սփիւռքահայ գրական տարբեր ընկերակցութիւնների հետ: Այս ամէնի տրամաբանութեամբ՝ ի՞նչու, օրինակ, չի կարող լինել Հայաստանի Գրողների Միութեան սփիւռքահայ անդամի պարտքի՝ թէկուզ մեր ակադեմիաների արտասահմանեան անդամների իրաւունքեան օրինակով:

«...Պէտք է ընդլայնել եւ խորացնել Հայաստանի Գրողների Միութեան ուղղակի կապերը՝ արտասահմանեան գրողների միութիւնների եւ հրատարակչութիւնների հետ: Համաձայնութիւն է ձեռք բերուած եկող տարի աշնանը Հայաստանում Նորվեկիական գրականութեան, իսկ 1989–ին՝ Նորվեկիայում հայ գրականութեան օրեր անցկացնելու մասին: Այս այցելութիւններին կը նախորդեն փոխադարձ թարգմանութիւններ: Նման բանակցութիւններ վարուում են նաեւ Դանիայի Գրողների Միութեան հետ: Սուրիայի Գրողների Միութեան հետ համատեղ մենք ծրագրում ենք իրականացնել հայ պոէզիայի անթոլոգիայի հրատարակութիւն Դամասկոսում եւ սուրիական պոէզիայի անթոլոգիայի՝ Երեւանում:

«Անթոյլատրելի զանգաղկոտութիւն է ցուցաբերում գրական ժառանգութեան՝ Հայաստանի ընթերցողին մինչեւ այժմ անյայտ էջերի հրապարակման նկատմամբ: Նման էջեր կան անգամ Թումանեանի, Իսահակեանի, Զարենցի, Մահտեսի, Սեւակի, Կոստան Զարեանի, աւելի մեծ չափով՝ Յովհաննէս Շիրազի ժառանգութեան մէջ: Մեծ են մեր պարտքերը յատկապէս արեւմտահայ եւ սփիւռքահայ գրականութեան առաջ:

«Ուրախութեամբ տեղեկացնելով, որ, ի վերջոյ, գրական լուծում է ստացել Լեւոն Շանթի նոր հրատարակութեան, ինչպէս նաեւ Համաստեղի եւ Արամ Հայկազի գրքերի հրատարակութեան հարցը, պա ընդհամէնը սկիզբ պիտի նկատել: Մեր ընթերցողին, ի վերջոյ, պիտի հասնի Երուանդ Օտեանի «Փանջունի»ն՝ հայ երգիծական գրականութեան թերեւս ամենաչքեղ փայլատակումը, պիտի մատչենք նաեւ Աւետիս Ահարոնեանի, Նիկոլ Աղբալեանի, Սիմոն Սիմոնեանի, այսօր ապրող Մուշեղ Իշխանի, Յակոբ Կարապենցի արժէքաւոր էջերի հրատարակութեան մասին: Իմ յիշատակած (նաեւ չյիշատակած) գրողների ստեղծագործական — զաղափարական դնահատականը բնականաբար միանշանակ չէ: Բարդ, հակասական է եղել նաեւ նրանց մարդկային — քաղաքացիական վարքագիծը, եւ այդ ամէնը կարիք ունի մեկնաբանութեան՝ առանց որեւէ ստուեր թաքցնելու: Գրողների Միութեան վերաբերմունքը պիտի արտայայտուի լուրջ առաջարկների մէջ: Բայց գրքերը պիտի տպագրուեն. ոչ ոք իրաւունք չունի որեւէ գեղրելու «պատմական յիշաչարութեան» կեցուածք, այլ պիտի ելնի այն մխակ ճշմարիտ գիրքորոշումից, որ իւրաքանչիւր հասարակ արժէք պատկանում է հայ մշակոյթին, եւ այդ մշակոյթի գլխաւոր պահապանը, Սովետական Հայաստանն է: Ճշմարիտ կը լինի, եթէ ստեղծուի հեղինակաւոր մի յանձնախումբ (գրականութեան ինստիտուտ, հրատարակութիւն, գրողների միութիւն), որին յանձնարարուի որոշի նախ ճշդել այդ ժամանակահատուածի սահմանները եւ անունների ցանկը: Այնուհետեւ հարկ կը լինի կատարել երկերի նախնական ընտրութիւն, յանձնարարել՝ այս դէպքում բացարձակօրէն անհրաժեշտ առաջաբաններ եւ արագ դրաշուել խմբագրական աշխատանքով: Հրատարակչութիւնները պէտք է իրաւունք ստանան այս գրքերը տպագրել պըլանից դուրս, կրճատելով գիրք – տպարան – ընթերցող ճանապարհի տեւողութիւնը: Այդ գրքերը չատ երկար են սպասել ... Թերեւս կարող են լինել հարցի անօրինման ուրիշ, աւելի ճկուն, ընդունելի ուղիներ, մի քանի պարզորոշ է. մենք պէտք է հէնց վաղուանից խորագոյն լրջութեամբ ձեռնամուխ լինենք այդ կարեւոր գործին:

«Կ'ուզենայի թէկուզեւ հակիրճ, մի քանի խօսք ասել Սփիւռքի նկատմամբ մեր վերաբերմունքի մասին: Մի ժամգրպային յարաբերութիւններում մեր կուսակցութեան հռչակած «Նոր մտածողութեան» պայմաններում մենք պէտք է նոր վերաբերմունք մշակենք դէպի ըսփիւռքը, վերանայենք ոչ քիչ հնացած պատկերացումներ, հրաժարուենք մաշուած սթերէոթիպներից: Ամէնից առաջ՝ պէտք է ճանաչենք Սփիւռքը՝ իր խորքային երեւոյթներով, տեղաշարժերով, խմորումներով: Երկար ժամանակ ըսփիւռքը մեր պատկերացումներում ներկայացել է երկու գոյնով՝ հայրենասիրական ճակատ եւ գաղնակցութիւն: Բայց չէ որ Սփիւռքը կենդանի օրգանիզմ է եւ, մանաւանդ, վերջին 15 – 20 տարում ձեռք է բերել բազում նոր, մեզ անծանօթ կամ քիչ ծանօթ գոյներ, ներքին խմորումներ կան ազգային – քաղաքական բոլոր հոսանքներում, քաղաքական ծանօթ կուսակցութիւններից դուրս գոյացել են կազմակերպական նոր միաւորներ: Մենք պիտի ճանաչենք այդ իճանկարը: Կար ժամանակ, որ Սփիւռքում Հայաստանի, նոյնիսկ իրական թերութիւնների ամէն մի արծարծում մենք որակում էինք «հակահայրենասիրութիւն» պիտակով: Այսօր մենք ինքներս ուելի խիստ ենք խօսում մեր սխալների եւ արատների մասին, նաեւ այն սխալների, որոնց մասին Սփիւռքն ահազանգում էր ... եւ ըէկ: Բայց Սփիւռքի քննադատութեան նկատմամբ մեր հին կեցուածքի իներցիան չարունակում է իրեն զգալ տալ: Պէտք է կարողանալ հրաժարուել հին բառապաշարից՝ նաեւ գաղնակցութեան քննադատութեան պարագայում: Ո՛չ, գաղնակցութիւնը իր քաղաքական արմատական հարցադրումներում, իր լիտըրների պրակտիկ վարքագծում չի հրաժարուել անցեալի բեռից: Եւ, այնուամենայնիւ, մենք պիտի հաշուի նստենք այն իրողութեան հետ, որ սփիւռքահայութեան զգալի մի զանգուած չարունակում է մըտնել գաղնակցութեան ազդեցութեան ոլորտում, չատ յաճախ չկիսելով այդ կուսակցութեան քաղաքական տոքթրինան: Եւ ապա, այդ կուսակցութեան ուղղակի կամ միջնորդուած հովանու տակ գործում են բազմաթիւ դպրոցներ, մշակութային մարզական միութիւններ: Մի՞թէ սփիւռքահայութեան այդ զանգուածը, որ ընդգրկուած է յիշեալ միութիւններում, դպրոցներում, պիտի դուրս մնայ մայր հայրենիքի ուշադրութիւնից: Անցեալի իներցիան չարունակում է ճնշել այնպէս, որ այսօր էլ, սփիւռք մեկնող մեր մարդկանց, մանաւանդ, մտաւորականներին, մեզմ ասած, խորհուրդ չի արուում այցելել նաեւ այդ դպրոցները, մշակութային կամ մարզական միութիւնները, ակումբները: Նման պարագայում, թող թոյլ տրուի հարցնելու, մենք այդ ինչպէ՞ս պիտի կարողանանք մղել մեր գաղափարական բանավէճը: Հայաստանեան մամուլը համարեա չի անդրադառնում սփիւռքահայ մամուլին, նրանից արտատպումներ չի անում, ի տարբերութիւն սփիւռքահայ մամուլի, որ գնալով աւելի լայն տեղ է տալիս հայաստանեան մամուլի նիւթերին: Մենք անտարբեր ենք մնում նոյնիսկ այն դէպքերում, երբ մեր իրականութեանը հակամարտ կամ կաս – կածող ոեւէ մտաւորական կամ ազգային գործիչ, մանաւանդ հայրենիք այցելելուց յետոյ հանդէս է գալիս սկզբունքօրէն փոխուած տեսակէտներով, սխալն ու անկողմնակալ, երբեմն պարզապէս հիացումով գրում մեր իրականութեան մասին: ... Եւ ապա՝ հնարաւոր չէ՞, թէկուզ սահմանափակ տպաքանակով, հրատարակել պիւլըթէն, որ պարբերաբար կը ներկայացնի Սփիւռքի մամուլի, թէկուզեւ ընտրուի համապատասխանները: Մենք նըկատելու չենք տալիս Սփիւռքի արմատական մտահոգութիւնները եւ գործնական քայլերը ուղղուած, մանաւանդ, Հայ Դատի հետապնդմանը: Հայաստանի մամուլի ընթերցողը ոչ մի տեղեկութիւն չի ստանում սփիւռքի վերջին տասնամեակի թերեւս ամենատպմկալից, մանաւանդ, ամենադրամատիկ իրողութեան՝ հայ ահաբեկչական չարժման մասին»:

Վարդգէս Պետրոսեան իր զեկուցումին մէջ անդրադարձած է նաեւ Հայաստանի օդոլորտի ապականութեան կնճռոտ հարցերուն՝ նշելով.– «Մտահոգութիւնը մեր վաղուայ օրուայ մասին չատախս սուր, յուսահատական ձեւեր ու չափեր է ընդունում, որ չպիտի տարօրինակ կամ զարտասրտելի թուայ: Մանաւանդ, ճըշդըրիտ ինֆորմացիայի բացակայութիւնը կարող է նաեւ չփոթութիւն ու խուճապ առաջացնել. ուրեմն, չմեզադրենք, այլ հասկանանք եւ ամէր կանգնենք այդ չարժմանը»:

Հայաստանի Գրողներու Միութեան նախագահը չեշտը կը դնէ բնապահպանական հարցի այլ երեսի մը վրայ, այն է՝ մշակոյթի բնապահպանութիւն: Այսինքն, վտանգուած է ոչ միայն բնութիւնը, այլեւ մշակոյթը: Ան կ'ըսէ.– «Այս հարցում եւս մենք արուած տպզնապ ունենք նաեւ մէկ ուրիշ առումով — մեր մշակոյթի յուշարձանները ափսուած են ոչ միայն Սովետական Հայաստանի տարածքում: Մենք չատախս ցաւով ու զառնութեամբ մատնում ենք, զրում Արեւմտահայաստանում մեր պատմական յուշարձանների աւերման, կործանման փաստերի մասին: Այս հարցում մենք համարեա անօգնական ենք: Բայց չէ՞ որ հայ մշակոյթի չատ յուշարձանների վիճակն անմխիթարական է նաեւ մեր հայրենիքի՝ Սովետական Միութեան սահմաններում: Ազետալի վիճակում են Հին Զուղայի գերեզմանատան հիասքանչ խաչքարերը, Ագուլիսի վանքերը, Մխիթեանամանքը, չատ յուշարձանները՝ Լեռնային Ղարաբաղում: Մի՞թէ այս վիճակին ուղղելու մէջ եւս մենք անօգնական ենք: Կ'ուզենայի քննարկման կարգով ներկայացնել մի առաջարկ: Աւելի ճիշդ չի՞ լինի, որ որեւէ ազգային մշակոյթի յուշարձանի խնամքը, պահպանութիւնը, վերականգնումը, ինչ տարածքի վրայ էլ այն գտնուի, պետականօրէն վերապահուի աւելի մշակոյթի տէր հանրապետութեանը: Մինչեւ վերջ արդար լինելու համար ընդունենք, որ եթէ, ասենք, եղբայրական Ադրբեջանում մեր յուշարձանների վերականգնման բուն ցանկութիւն անդամ լինի, դա դժուար պիտի լինի իրականացնել զուտ մասնագիտական տեսանկիւնով: Ես համոզում եմ, որ այս հարցի անօրինումը միութենական բարձր միջամտութիւն է ենթադրում, փոփոխութիւն — յաւելում յուշարձանների պահպանութեան օրէնքի մէջ: Կարծում եմ, որ այս գաղափարը, որ վերաբերում է ոչ միայն հայ մշակոյթին, մենք կարող ենք դիտական լուրջ հիմնաւորումով ներկայացնել միութենական տնօրէն մարմիններին ուշադրութեանը»:

ԼՈՒՐԵՐ ԼԻՈՆԻ ՇՐՋԱՆԷՆ

ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳԶԱԽՈՒՄԲԻ ՀՈԳԵՐԸ

Մեր աչքին տակն է Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ Կոմիտաս երգչախումբին մէկ թուցիկը՝ ուր զանգատ կայ Լիոնի Հայերու անտարբերութեան մասին: Խումբը կը հանդիպի դժուարութիւններու, բազմացընելու համար իր անդամներուն թիւը:

Ընդամէնը երկու տաներեակ երիտասարդ – երիտասարդուհիներ, Յովհաննէս Պըպէրեանի դեկավարութեան տակ, հօթը տարիներէ ի վեր, կ'ապահովեն, ամէն կիրակի, պատարագի երգեցողութիւնը: Ու այդ թիւը փոխանակ բարձրանալու հակամէտ է նուազելու»:

«Անկարող ենք» կ'ըսեն վարիչները, «այլեւս պատասխանելու տեղական օսար եկեղեցիներու հրաւէրներուն»: Ու կը ըսուսեն որ Լիոնի բազմանդամ գաղութէն նոր ուժեր գան զօրացնելու խումբը՝ որ պէտք ալ ունի երգեհոնահարի մըն ալ: Երգչախումբին փորձերը տեղի կ'ունենան ամէն Ուրբաթ, ժամը 20–ին՝ եկեղեցիին մէջ:

Հեռաձայն. – 78 – 60 – 47 – 18

***

ՎԻՐԱԲՈՑԻ ԳԷՈՐԳ ՔԷՓԷՆԷՔԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

«Մեր միութեան գլխաւոր վարիչները՝ ինչպէս Միշէլ Տէրվիշեան, Սերժ Սիմոնեան ու ես ալ, բնականաբար, պիտի ուզէինք որ իսկական համագործակցութիւն մը ստեղծուի Ֆրանսահայ Բժիշկներու Միութեան (ԻՄՄՖ) եւ Երեւանի մեր պաշտօնակիցներուն միջեւ» ըսաւ մեզի բժիշկ Գէորգ Քէփէնէքեան՝ որ, այս ամսու վերջը, կը պատրաստուի մեկնելու Հայաստան՝ ուր պիտի աշխատի, չուրջ տասնեւհինգ օր, կատարէ գործողութիւններ եւ, թերեւս, վարժեցնէ եւթեանի իր պաշտօնակիցները Ֆրանսայի մէջ գործադրուող վիրաբուժական մեթոդներուն:

Այս գործակցութեան գաղափարը հասունցած է, երբ վերոֆէսէօր Ալայճեան, (միզաբանութեան) Հայաստանի մանուկ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
«ԾԱՌԱՋ»Ը
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

Մխիթեան սահմաններում: Ագետալի վիճակում են Հին Զուղայի գերեզմանատան հիասքանչ խաչքարերը, Ագուլիսի վանքերը, Մխիթեանամանքը, չատ յուշարձանները՝ Լեռնային Ղարաբաղում: Մի՞թէ այս վիճակին ուղղելու մէջ եւս մենք անօգնական ենք: Կ'ուզենայի քննարկման կարգով ներկայացնել մի առաջարկ: Աւելի ճիշդ չի՞ լինի, որ որեւէ ազգային մշակոյթի յուշարձանի խնամքը, պահպանութիւնը, վերականգնումը, ինչ տարածքի վրայ էլ այն գտնուի, պետականօրէն վերապահուի աւելի մշակոյթի տէր հանրապետութեանը: Մինչեւ վերջ արդար լինելու համար ընդունենք, որ եթէ, ասենք, եղբայրական Ադրբեջանում մեր յուշարձանների վերականգնման բուն ցանկութիւն անդամ լինի, դա դժուար պիտի լինի իրականացնել զուտ մասնագիտական տեսանկիւնով: Ես համոզում եմ, որ այս հարցի անօրինումը միութենական բարձր միջամտութիւն է ենթադրում, փոփոխութիւն — յաւելում յուշարձանների պահպանութեան օրէնքի մէջ: Կարծում եմ, որ այս գաղափարը, որ վերաբերում է ոչ միայն հայ մշակոյթին, մենք կարող ենք գիտական լուրջ հիմնաւորումով ներկայացնել միութենական տնօրէն մարմիններին ուշադրութեանը»:

ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

(Վ. Կ.)

ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ

Ե.

«Ոչ, – ասում էր ինքն իրեն Հոգը, – ես չեմ կարող հանդուրժել ու ներել, որ ինձ ստիպեն ստորանալ, խոնարհվել իմ առաջ, որ ես ստիպված լինեմ ծնկի գալ ու աղաչել, որ ինձ ներեն իմ մեղքերը, որոնք ես չեմ գործել, որ ես ստիպված լինեմ ինքս ինձ դատապարտել, որ ես ստիպված լինեմ ինքս ինձ ոչնչացնել, որ ես ստիպված լինեմ ինքս ինձ սպանել...

Նա, Հոգը, Լեւոն Միհրանը, ամբողջ գիշերը չէր քնել: Ամբողջ գիշերը նա մտածում էր այն մասին, որ ինքը ոչ մի մեղք չունի, որ ինքը ոչ մի հանցանք չունի, որ ինքը ոչ մի հանցագործություն չունի, որ ինքը ոչ մի հանցագործություն չունի, որ ինքը ոչ մի հանցագործություն

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Ֆելիքս եւ Նէլլօ Ազատեան եւ զաւակը՝ Շահէն,

Տէր եւ Տիկին Սանթէ եւ Զինա Ազատեան – Մորամարքօ եւ զաւակը՝ Ժաք,

Տէր եւ Տիկին Շահէն եւ Լիմա Ազատեան եւ զաւակները Մառիան եւ Ալէքս,

Պր. Զարեհ Ազատեան (Թեհրան), կը ծանուցանեն իրենց մօր եւ մեծ – մօր՝

ՍՈՖԻԿ ԱՂԱՅԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Թեհրանի մէջ, ուր եւ կատարուեցաւ յուղարկաւորութիւնը:

Հանգուցեալին մահուան ութօրէքին առթիւ հոգեհանգստեան մատուռը պաշտօն կը կատարուի այս Ուրբաթ, Յունուար 29, ժամը 15–ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին:

Ի դիտումիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

Յետ հոգեհանգստեան արարողութեան, ցաւակցական ընդունելութիւնն՝ հանդուցեալին որդւոյն՝ Ֆելիքս Ազատեանի բնակարանը՝

12, avenue Montaigne, Paris 8e.

ԿՈՉ ԼԻԲԱՆԱՀԱՅ ԴՊՐՈՑԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Տասներկու տարի՝ պատերազմական վիճակ անզօրծութեան անբեւեակայելի բարձրացում մինչեւ ամառան՝ 10·000 լիբանանեան ոսկի:

Մէկ քիլօ միս՝ 1·000 լիբ· ոսկի·

Մէկ տուփ փոշի կաթ (մէկ քիլօ)՝ 3000 լիբ· ոսկի·

Մէկ քիլօ հաց՝ 100 լ· ոսկի·

Պետական դպրոցներու չգոյութիւն·

Մանկապարտէզի կամ նախակրթարանի կրթաթոշակ՝ 36·000 լ· ոսկի·

Մատիտ, տետրակ, գիրք՝ չատ սուղ են գնելու համար·

10 – 12 տարեկան մանուկներ կը լքեն դպրոցը ու կը նետուին գործի աշխարհը·

Հարիւր ֆրանքը հաւասար է 9·000 լիր· ոսկիի·

Հարկ կա՞յ աւելին ըսելու...

Օգնենք հայ մանուկներուն·

Ձեր չէքերը ղրկեցէք· –
CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE (Ecoliers du Liban)
17, rue Bleue, 75009 Paris

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Ծաչի Պանեէօյ – Քաշանի Հ· Իսահակեան մասնաճիւղի պարահանդէսը – ՄԱՐՏ — 19 –

**

ՄԱՐՍԷՅԼ· — Վասպուրականի Ցարթիական Հերոսամարտի 73րդ տարեդարձի տօնակատարութիւնը Մարտ 27–ին :

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տօքթ· Գաւրգէն Մեծատուրեան եւ զաւակները՝ Գէորգ – Լօրան եւ Միքայէլ – Լորիս կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Յունուար 31–ին, Փարիզի Ս· Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցին, 15 ժամ – կուժօն փողոց, իրենց կնոջ եւ մօր՝

ԿԱՏԱՐԻՆԷ ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆԻ

մահուան երկրորդ տարելիցին առթիւ:

Ի դիտումիւն անոր յիշատակը յարգողներուն:

ՇԱՐՔ ՀԱԿԱՒԻՒՔ
ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉ

Ի ՆՊԱՍՏ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՀԱՅՑ ԴՊՐՈՑԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ

ՀԱՋԱՐԱԿԱՆ ԾՐԱՆՔ· –

Տիկին Մ· Զաթըեան, Տիկին Մարի Գարպիկեան, Տէր եւ Տիկին Վիգէն Դարբինեան, Պր· Վարդգէս Պօյաճեան, Ճաչպրան Քափաաոս, Ամն· :

ՀԻՆԳ ՀԱՐԻՒՐԱԿԱՆ ԾՐԱՆՔ· –

Ալէն Արեւիկեան, Ժաքլին Վերտու, Մանուկ Քիւրտօղլեան, Վիգէն Քիւրտօղլեան, Ցակոբ Կօշկակարեան, Տէր եւ Տիկին Արթին Գոճաքեան, Տէր եւ Տիկին Ա· Ղորղորեան, Տիկին Էլիզ Տորումեան:
Պր· Ժաք Գայաքեան 400 Ֆրանք:

250–ԱԿԱՆ ԾՐԱՆՔ· –

Տէր եւ Տիկին Լ· Պապանեան, Պր· Ա· Պապանեան, Տէր եւ Տիկին Ն· Նիկողոսեան:

200–ԱԿԱՆ ԾՐԱՆՔ· –

Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Պալիկեան, Ժան Տիւտիւճեան, Տէր եւ Տիկին Տէր – Թորոսեան, Ժաք Թալասլեան, Տէր եւ Տիկին Ժորժ Պեալիկեան, Տիկին Սիւզան Մուրատեան, Տիկին Զապէլ Տէր – Ցակոբեան, Տիկին Ռոզ Տորումեան:

ՀԱՐԻՒՐԱԿԱՆ ԾՐԱՆՔ· –

Ժերար Ներսէսեան, Օր· Նորա Տաւուտ, Տիկին Ս· Քէշիշեֆ, Օր· եւ Պր· Արմազանեան, Տէր եւ Տիկին Օ· Տէմիրճեան, Միշէլ Շերոյեան, Տիկին Մ· Նահապետեան, Պր· Ա· Մինասեան, Տէր եւ Տիկին Շ· Տիրացունեան, Շաւարշ Թորոսեան, Վահէ Թորոսեան :

50–ԱԿԱՆ ԾՐԱՆՔ· –

Օր· Նաթալա Ազգիւլեան, Տիկին Արլէթ Ազգիւլեան :

ՆԱԻԱՍԱՐԴ

Պարախումբը

Մարսէյլի մէջ

ՄԱՐՏ 12ին, ԺԱՄԸ 20·30ԻՆ
OPERA

Նախաձեռնութեամբ
ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ
ՄԱՐՍԷՅԼ ՔԱՂԱՔԻ
ՄԱՄՆԱՃԻՒՂԻՆ

— ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ – ՓԱՐԻԶ —

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՎԱԹՍՈՒՆԱՄԵԱԿ

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՅԵՐԵԿՈՅԹ
SALLE CORTOT

Ղեկավարութեամբ՝
Ալէքսանդր Սիրանոսեան–ի
կիրակի, Մարտ 13, ժամը 16·30ին

■

ԹԱՏՐՈՆ
Chapelle Saint-Louis de la Salpêtrière
Մասնակցութեամբ
Փարիզի չորս թատերախումբերու՝
- *Հայ Թատրոն «Գիւսանի»*
- *Համազգային «Դիմակ»*
- *«Կատակ»*
- *«Հայ Թատրոնի Ընկերակցութիւն»*

Բեմադրութիւն՝
Արբի Յովհաննիսեան
Ապրիլ 28–29–30 եւ Մայիս 1–2–3–4–5

■

Մշակութային Ձեռնարկներ
ՅՈՒՅԱՀԱՆԴԷՍ
F. I. A. P.
Foyer International d'Accueil Parisien
Մայիս 15–էն 30

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Գայեանէ Թիրեաքեան, Մեզա Թիրեաքեան, Տէր եւ Տիկին Գեղամ Թիրեաքեան իրենց տագրոջ եւ հօրեղբօր՝ Վահրամ Թիրեաքեանի մահուան քառասունքին (ծնած՝ Իզմիթ, 1899–ին, մեռած՝ Կոնէա, 1987, Դեկտեմբեր 14–ին) յիշատակին կը նուիրեն՝ 2000 Ֆր· Համազգայինի դպրոցին, 1000 Ֆր· Կապոյտ Խաչի Դպրոցին, 1000 Ֆր· Կարմիր Լիւնի մանկամիւղին, 1000 Ֆր· Կարմիր Խաչի Լիւնի մանկամիւղին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 1000 Ֆր· «Յառաջ»ին:

***

Նուպար Նիկողոսեան 300 Ֆր· կը նուիրէ Կապոյտ Խաչի Լիբանահայ Դպրոցաքանեռու Ֆոնտին, Արթենիկ Փափազեանի Թարմ յիշատակին, (ստանալ «Յառաջ»էն):

Ս· ՑԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Յունուար 31, Կիրակի, առաւօտեան ժամը 10–ին, Լիոնի Ս· Յակոբ Մայր Եկեղեցին, պատարագ կը մատուցուի:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ· ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ
Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարուի Լիոնի «Հայկազեան» վարժարանի աշակերտութեան կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Իսահակ Խաչակիր Գահանայ Հէֆիմեանի :

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՂՑԱԳԻՐ
ANTENNE 2
Կիրակի, Յունուար 31, ժամը 9·30 :
ՀԱՅԵՐԸ
ԿԻՊՐՈՍԻ ՄԷՋ

Ս· ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՍՈՒՐԲ ՍԱՐԳԻՍ ԵՒ ՈՐԴԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍ

Շաբաթ, Յունուար 30–ին, ոտն է Սրբոյն Սարգսի զօրավարին եւ որդւոյ նորա Մարտիրոսին:

Այս առթիւ, Փարիզի Հայոց Ս· Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:

CENTRE CULTUREL
ST. MESROB
10 bis, rue Thouin — Paris 5e

CONFERENCE

Dans le cadre de ses conférences mensuelles, le Centre Culturel Saint Mesrob a invité

le P. MAURICE MAUPILIER

qui parlera sur le sujet :

«LES LUSIGNAN ET L'ARMENIE»

le Jeudi 28 Janvier à 20 heures 30
au Centre Saint Mesrob.

La conférence sera précédée d'un buffet froid. Prière de s'inscrire en téléphonant au:
43 - 26 - 50 - 43 ou 42 - 78 - 31 - 93

ՅՈՒՇԱՑԵՏՂ
ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉ

ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Կեդրոնական Ֆրանսայի մասնաճիւղին համար Կիրակի, Յունուար 31, ժամը 9·30–էն սկսեալ, Վիէնի Մշակոյթի Տան մէջ:
Բոլոր ընկերուհիները հրաւիրուած են:

SOCIETE DES GENS DE LETTRES ARMENIENS DE FRANCE
ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

RENCONTRE

avec Madame LILY DENIS,
traductrice, qui sera présentée par ROUBEN MELIK,

à l'occasion de la publication en français de :

«LA FONTAINE D'HEGHNAR»

roman de MKRTITCH ARMEN

Présentation par ZOULAL KAZANDJIAN (en arménien)
Lectures : Garabed Dakessian (en arménien)
Carole Tchakhamian (en français)

JEUDI 28 JANVIER à 20 H
au YAN'S CLUB, 5, avenue Reille, 75014 Paris
La soirée sera suivie d'un dîner au Club
si vous désirez participer à ce repas, veuillez réserver vos places en téléphonant au 48 - 78 - 16 - 21 ou au 45 - 89 - 20 - 48

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՇԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՇՐԱՒԷՐ, ԹՈՒՒԹԻԿ, ՏՈՄՈՒ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՁԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՇԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՇԱՐԱՆ, ԵՒԱՅԼՆ)

FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»
83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h. 30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE

ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻ

Խնամուած աշխատանք — Travail soigné

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ
28

JEUDI
28 JANVIER
1988

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: (1) 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

63ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.671 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 63e ANNÉE — No 16 671

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՑ վարչապետը՝ Էօզալ Տավոս դացած է ներկայ ըլլալու համար տնտեսական սիմպոզիումի մը, որու ընթացքին պիտի հանդիպի իր պաշտօնակից՝ Փափանտրէուի: Յունուար 30 եւ 31–ին Զուիցերիա տեղի ունեցող այս հանդիպումը առաջինն է 10 տարիէ ի վեր Թուրքիոյ եւ Յունաստանի վարչապետներուն միջեւ:

ԼԸ ՓԷՆի դէմ ցոյցի մը հրաւիրած էին Համաշխարհային կուսակցութիւնը, համայնավար երիտասարդութիւնը եւ ԻՒՆԷՖ–ը (ուսանողական համայնավարական խմբակցութիւն) Զորեքշաբթի օր, ամբողջ Ֆրանսայի մէջ: Անընդունելի կը դտնէին որ ճիշդ այն օրը – Յունուար 27 – երբ կ'ոգեկոչուի Աուշվիցի ազատագրման (կարմիր բանակին կողմէ) 43–րդ տարեդարձը, Լը Փէն հիւրն ըլլայ «Անթէն 2»ի «ձմեռուան ժամ»ուն: Ցայտադրին պատասխանատուն համար ընդհակառակն իր յայտադիրը առիթ կուտայ որ խօսուի Աուշվիցի մասին: «Իւմանիթէ», Զորեքշաբթի օր, կը խորագրէր «Լը Փէն՝ ժանտախտը», մինչ Ֆրանսուա – Աների սը վիրիէօ կը չեշտէ որ Լը Փէն ներեւոյթ մըն է, 1984–էն ի վեր եւ թէ յանուն ժողովրդավարութեան կարելի չէ ծածկել, ինչ որ ալ արժէ:

ԱՌՈՂ· ՄԻՈՒԹԵԱՆ տնտեսական արդիւնքները 1987–ի համար, ակնկալուած բարելաւումները չեն արձանագրած, այլ խօսքով նուազ են քան ինչ որ կը նախատեսէր ծրագիրը: Եթէ ածուխ, քարիւղ եւ կազ գոհացուցիչ են, անդին արմտիքի բերքը՝ 211·3 միլիոն թոն չատ ցած է բաղդատմամբ ծրագրին նախատեսած 232 միլիոն թոնին: Աչխատանքի արտադրողականութիւնն ալ չատ թեթեւ յաւելում կրած է (2·4%) ծրագրին բաղդատմամբ (4%): «Պրաւդա» կ'աւելցնէ թէ ազգային եկամուտն ալ, որ 1987–ին չուրջ 600 միլիառ ռուբլի եղած է, յաւելում կրած ըլլալով հանդերձ չի համապատասխաներ ծրագրին:

ՎԼԱԴԻՄԻՐ ՎԻՍՈՑԿԻԻ ծննդեան յիսնամեակը (50 տարեկան եղած պիտի ըլլար Յունուար 25–ին) մեծ չուքով կ'ոգեկոչուի Մոսկուայի մէջ, յետ մահու բացառիկ պատիւներով: Շերիմին չուրջ հաւաքուած քանի մը տասնեակ հաւատարիմները այնքան անսովոր երեւոյթ մը չեն, որքան պաշտօնական փայլը որ կը տրուի անոր՝ զոր ԹԱՍՍ կ'որակէ «խորհրդային երեւելի բանաստեղծ եւ երգիչ»:

Անցեալ բանաստեղծը, երբ ողջ էր, կ'ոգեկոչուի այսօր բազմաթիւ ձեռնարկներով: Նախ 33 չրջաններուն 17 սալեր, քերթուածներու ծաղկաքաղի մը հրատարակութիւն, հեռատեսիլէն յայտադրերու շարք մը: Ամէնէն յատկանշականը մեծաքանքի այս նախաձեռնութեանց տեղի ունեցած է կիրակի իրիկուն Լենին մարզարանը, ուր հաւաքուած է «ամբողջ – Մոսկուա»ն, այսինքն՝ ընտրանին, զբաղաւորութեամբ Եւտուշէնկոյի եւ Վոզնոսենսկիի:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ
ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓրԷՍ — ՅՈՒՆՈՒԱՐ 20 / 22)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ
ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԽՈՒՄԲ ՄԸ
ՔՈՒԷՅԹԻ ՄԷՋ

Քուէյթ դացած է Հայաստանէն արուեստագէտներու խումբ մը: «Սալմիա» չարժանկարի սրահին մէջ տեղի ունեցած դեղարուեստական երեկոյթին հանդէս եկած է Երեւանի դրամատիկ թատրոնի դերասան Արթուր Ութմազեան, արտասանելով խորհրդահայ բանաստեղծներէ դործեր: Դաչնակահար Սերգէյ Մարկարով մեկնաբանած է Շոփէնէն, Արամ Խաչատուրեանէն եւ Ալեք Բարայնեանէն դործեր: Երեւանի օփերայի մենակատար Ալիս Հեքիմբաչեան Մոցարթի, Ալեքսեւի, Դոլուխանեանի եւ հայկական ժողովրդական երգերու մեկնաբանութեամբ արժանացած է ջերմ ընդունելութեան:

***

ՎԱՀՐԱՄ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ
ԾՆՆԴԵԱՆ 100–ԱՄԵԱԿԻ
ՅՈՒԲԻԼԵՆԱԿԱՆ
ՅԱՆԶՆԱԽՈՒՄԲԻՆ ՆԻՍՏԸ

Երեւանի մէջ դումարուած է Վահրամ Փափազեանի ծննդեան 100–ամեակի յոբելենական յանձնախումբին նիստը, նախադահութեամբ վարչապետի տեղակալ Ս. Աւետիսեանի: Յանձնախումբը քննարկած է մեծ դերասանին յոբելենական միջոցառումներու յայտադիրը: Որոշուած է յոբելենական նիստը դումարել Մարտին, Երեւան, Գ. Սունդուկեան թատրոնին մէջ: Մարտի առաջին տասնօրեակին յոբելենական երեկոյթներ կը կազմակերպուին Լենինական, Կիրովական եւ Հայաստանի այլ քաղաքներու մէջ: Հայաստանի դիտութիւններու ակադեմիայի արուեստի հիմնարկը թատերական դործիչներու միութեան հետ Լենինականի մէջ կը կազմակերպէն դիտական նստաշրջան մը՝ նուիրուած Վահրամ Փափազեանի դործին: Հրատարակութեան կը պատրաստուին Վահրամ Փափազեանի արուեստին նուիրուած դիրքեր: Լոյս կ'ընծայուի՝ հայերէն եւ ռուսերէն՝ Վ. Փափազեանի «Ճեատրալ հայեացք» երկհատոր յուշագրութիւնը:

***

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ՁԱԶԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԸ
ԿԻԵՒԻ ՄԷՋ

Կիեւի «Ուկրանիա» սրահին մէջ հանդէս եկած է Հայաստանի պետական ճաղի նուագախումբը, դեկավարութեամբ կոնստանտին Օրբելեանի: Նուագախումբը երեկոյթներ տուած է նաեւ Բելայա Ցերկով, Բորիսպոլ, Վասիլնովօ եւ Օբուխովով, արժանանալով ջերմ ընդունելութեան:

***

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ԶԱՐԵՆՑԻ
ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԵՐԵԿՈՑԹ ԿԻԵՒԻ ՄԷՋ

Կիեւի «ժողովուրդներու բարեկամութիւն» քաղաքային գրադարանին մէջ տեղի ունեցած է բանաստեղծութեան երեկոյթ մը՝ «Եղիչէ Չարենցի հոկտեմբերեան երգերը» թեմայով: Զեկուցումով հանդէս եկած է բանաստեղծ Լեւոն Զալեդրեան: Արտասանուած են Չարենցէն բանաստեղծութիւններ: Ներկաները ծանօթացած են նաեւ գրադարանին մէջ կազմակերպուած «Հայաստանը ՍՍՀՄ ժողովուրդների եղբայրական ընտանիքում» ցուցահանդէսին, ուր ներկայացուած գիրքերը, ամսագրերը, թերթերը եւ այլ նիւթեր կը պատմեն Հայաստանի արդիւնաբերութեան, գիւղատնտեսութեան, մշակոյթի, գիտութեան զարգացման, հայ եւ ուկրանացի ժողովուրդներու դարաւոր կապերու մասին:

ՓՈՒԹՊՈԼ

ՀԱԻԱՍԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՊԱՏՈՒՈՑ ԴԱՍԱԿԱՐԳԻՆ ՄԷՋ

Միջերկրականի լիկին պատուոյ դասակարդին մէջ, առաջնութեան կիսատն, Սէն – Թ'Անթիանի Հ. Մ.–ը կը դրաւէ դասաւորումին 7–րդ տեղը 14 մրցակիցներու մէջեւ: Անցեալ կիրակի, Սէն – Թրուվէի դէմ, Դերձակեան յաղողած է իր խումբը ազատել պարտութենէ, նշանակելով հաւասարութեան կոլը (1 – 1), 89–րդ վայրկեանին:

Յառաջիկայ կիրակի, առաջին դարձ մրցումը Սէն – Թ'Անթիանի մէջ, Սէն – Սիրի դէմ՝ որմէ Հ. Մ.–ը պարտուած էր, անցեալ Սեպտեմբերին, 3 – 0–ով· նախատեսելի է հաւասար արդիւնք մը:

Հ. Մ. Ը. Մ. – Արծիւ ախոյենական խաղ չունի Յունուար 31–ին: Կիրակի, օր, պարտուած է Սարիեանի մէջ 3 – 2, կրքոտ խաղի մը ընթացքին:

Ռոն – Ալփ լիկին մէջ, հաւասարութիւն, նաեւ, Հ. Մ. Ը. Մ. Ցէսկինի համար (0 – 0) Մոնթէլիմարի հետ: Հ. Մ. Ը. Մ. դժուար մրցաշրջան մը բոլորելու վրայ է: Վերջին է երթ մրցումներու աւարտին:

Վաղանաի Հ· Մ.–ին պահեստին ալ խաղացած է եւս մնացած մրցում մը, յաղթած է Լըկայի 1 – 0 եւ առաջնութեան կիսուն, շրջանային պատուոյ դասակարդին մէջ, կը դրաւէ 4–րդ տեղը եւ կրնայ միչտ յոյս տածել՝ մանելու յառաջիկայ մրցաշրջանին, պատուոյ բարձրագոյն դասակարդին մէջ:

Նահանգային ախոյենութիւններուն մէջ, վարիգեան շրջան, Ալֆորվիլ հաւասար մնացած է Իվրիի հետ (2 – 2), Իսի յաղթած է Շաթիյոնի՝ 4 – 1, ինչ որ կը հաստատէ անցեալ Սեպտեմբերի արդիւնքը: Յառաջիկայ Կիրակի՝ Իսի, իր դաչտին վրայ պիտի չանայ նոր յաղթութիւն մը արձանագրել Անթոնիի վրայ՝ որուն յաղթած էր արդէն (2 – 0), Ալֆորվիլ կը խաղայ Ֆոնթընէի դէմ որմէ պարտուած էր (3 – 1) երթ մրցման:

Հարաւը, միայն Նիսի Հ. Մ.–ը յաջողած է յաղթական դուրս գալ իր հերթական խաղէն (4 – 0): Սէն – Թ'Անթիանի եւ Արծիւի պահեստները յաղթուած են, առաջինը Քայոլէ (2 – 1), երկրորդը՝ Մարսէյլի հրէական ակումբէն (4 – 0):

Պարտութիւններ նաեւ Ռոնի մէջ· Հ. Մ. Ը. Մ. Լիոն – Տէսին Փոն – որ – Շէրիյի մէջ (4 – 2), Վիչնի Հ. Մ.–ը Շէսիի առջեւ (1 0):

***

Երկու չաբաթ ընդհատումէ վերջ, Արժանթինի ախոյենութիւնը, բարձրագոյն դասակարդ, վերսկսած է: Արմենիո պարտուած է Սան – Լորէնցոյէ՝ 3 — 1, Սան – Լորէնցօ 3–րդ է դասաւորումին վրայ:

Հայանուն ակումբը խաղացած է մինչեւ հիմա քսան մրցում· կը մնայ դասաւորումին 14–րդ աստիճանին վրայ, քսան մրցակիցներու միջեւ:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՐԿՈՒ ԽՈՒՄԲԵՐԸ
«ԱՐԱՐԱՏ» ԵՒ «ԿՈՏԱՅՔ»
ԿԸ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԻՆ ՆՈՐ ՄՐՑԱՇՐՋԱՆԻՆ

—×—

Մարտ 7–ին կը սկսին խարհ· 51–րդ ա–

խոյենութեան խաղերը: Ներկայիս, այդ խաղերուն մասնակցող Հայաստանի երկու խումբերը՝ Երեւանի «Արարատ»ը եւ Աբովեանի «Կոտայք»ը նախապատրաստութեան չրջան մը կ'անցընեն: Մարզիկները հաւաքուած են Զորադրիւրի մարզական կեդրոնը, ուր վարժութիւններ կ'ընեն, կը մարզուին, իրենց յետադայ ծրադիրները կը մչակեն: «Հայաստանի Ֆիզկուլտուրնիկ» թերթի թղթակիցը այցելելով Զորադրիւր հանդիպում մը ունեցած է երկու խումբերու աչխատանքներու մարզիչներուն հետ, իրազեկ դառնալու համար մարզիկներու առօրեային:

«Արարատ»ը մարզող Ս. Մարտիրոսեան ըսած է, թէ վերջ դտած են տղոց ընդհանուր ֆիզիքական ունակութիւնները վերականդնող մարզումները: Բժչկական քննութիւնները ցոյց տուած են, որ մարզիկներու առողջական վիճակը լաւ է, որ անոնք պատրաստ են աստիճանաբար անցնելու աւելի ծանր ու ծաւալուն մարզումներու: Տղաքը զբաղած են նաեւ լողով, ծանրաբարձութեամբ: Ծածկուած մարզասրահին մէջ տեղի ունեցած են խաղեր, թաքթիք պայքարի զանազան տարբերակներու փորձեր: Յունուարի երկրորդ կէսին «Արարատ»ի տղաքը մեկնած են Գադրա, ուր եւս տեղի կ'ունենան մարզումներ, զանազան խաղեր եւ իրացուելիք ոճի փնտռտուք:

«Արարատ»ի մարզումներուն կը մասնակցի անցեալ տարուան լրիւ կազմը, կայ նաեւ համալրում: «Կոտայք»էն հրաւիրուած են Աբթուր Միրզոյեան եւ Ս. Տեփան Բաղդասարեան: Կը մարզուին նաեւ խումբ մը երիտասարդներ, որոնք կըրնան մօտիկ ապագային տեղ դրաւել խումբի կազմին մէջ: Մարզիչը նչած է, թէ խումբին մէջ կը տիրէ լաւ կլիմական չերմ մթնոլորտ մը եւ մարզիկները բարեխիղճ կերպով կը կատարեն ծրագրով նախատեսուած պարտականութիւնները:

«Կոտայք»ի մարզիչը՝ Ս. Բարսեղեան, նչած է թէ աւելի ուչադրութիւն կը դարձուի մարզիկներու ֆիզիքական որակի վերականդնումին եւ թեքնիքի չլմման: Աբովեանցիները եւս լրջութեամբ կը պատրաստուին նոր մրցաշրջանին եւ ցոյց կու տան պատասխանատուութեան զգացում: Մինչեւ Յունուարի վերջը Զորադրիւր մնալէ ետք «Կոտայք»ի տղաքը կը սկսին բացօթեայ մարզումները: Փետրուարին ուսումնա – մարզական աչխատանքները տեղի կ'ունենան Արտաչատ կամ Հոկտեմբերեան: Ապա «Կոտայք»ի տղաքը կը մեկնին Գադրա, ուր կը կատարեն մարզումներու վերջին փորձերը: Ի դէպ, նչենք որ Սուչիի մէջ Մարտ 16–ին կը սկսին Ա. դասակարդի խումբերու բաժակի խաղերը, իսկ Ապրիլ 7ին՝ խորհ· ախոյենութեան: «Կոտայք»ի առաջին մրցակիցը կ'ըլլայ Ռիգայի «Դաուդաւա»ն:

Ինչ կը վերաբերի խումբին կազմին, մարզիչը դիտել տուած է, թէ Ա. Միրզոյեանի եւ Ս. Բաղդասարեանի «Արարատ» անցնիլը լուրջ հարց առեղծած է «Կոտայք»ի համար, այսուհանդերձ հաճելի իրողութիւն նկատած է «Արարատ»ի օգտակար հանդիսանալը: Փոխարէնը Հոկտեմբերեանի «Ապարտակ»էն «Կոտայք» հրաւիրուած է միջնապահ Սերգէյ Յակոբեան, Լենինականի «Օլիմպիա»էն յետապահ Երուանդ Սուքիասեան, Ա–բովեանի «Բեդր»էն միջնապահ Արմէն Յովհաննիսեան:

Հ· Ա·

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՊԼԵՆՈՒՄԸ

Այս օրերուն հայաստանեան մամուլի էջերը վերակառուցումի խանդավառով տենդէն բռնուած ըլլալու պատկերը կուտան, յատկապէս քննադատական յօդուածներով: Մինչ անդին, երկրի զլխաւոր պատասխանատու դէմքերը թիրախ առնող այլ չարժում մը, որ կուգայ վերին մարմիններէ եւ ունի անկասկած լուրջ տարողութիւն, բաւական առուներ կը ձգէ «վերակառուցում»ին հայաստանեան ընթացքին վրայ:

Թեր ու դէմ կարծիքներու բախումով, հակամարտութիւններով յայտնուած խըմորումները արձագանգեցին այս վերջին շրջանին, նաեւ հայաստանեան գրողներու շրջանակին մէջ: Այս հակամարտութիւնները, խմորումները կարելի էր աչխուժացումի, թափանցումի երեւոյթներ նըկատել, ներշնչուած՝ վերակառուցումի տառնձումէն. չէ՞ որ չարժումը, հակազդեցութիւնները ամէնէն բացայայտ կերպով հերքումն են լճացումին, կայունութեան. եւ չէ՞ որ վերակառուցումի թափը կը խորհրդանչուի այս ըմբռնումներուն դէմ պայքարի հրահանգով: Սակայն գըրական շրջանակներու մէջ դիտարկուած «աչխուժացում»ն ալ իր կարգին պէտք է ըսել որ պատճառեց որոշ հիասթափում, երբ քննադատութիւնները գործերու ընդմէջէն ուղղուեցան անձերու, եւ կամ գրական մամուլը ի վերջոյ ստեղծեց այն տպաւորութիւնը, թէ վերակառուցումի երեւութական պահանջները գոհացնել բաւարար կը թուէր իրեն համար: Այս տպաւորութեան աղբիւր է յատկապէս «Գրական Թերթ»ի մէջ բացուած քննադատական բանավէճը, որ գըրական հարցերէ աւելի, ծառայեց անձնական կիրքեր արծարծելու, եւ հասաւ հոն, ուր մինչեւ իսկ «հրապարակագրութիւն» պիտակին տակ մարդիկ վարկաբեկուեցան իրենց իսկ վերագրուած տեղերու մէջերումներով. տողեր, սակայն, որոնք ոչ մէկ կապ ունէին յիշուած անուններուն հետ: Ու «Գրական Թերթ»ի սիւնակները լեցուեցան փոխադարձ հերքումներով, յաճախ գրական մտահոգութիւններէ հեռու ցեխաբաձկումներով, ամէնքը ներկայացուած որպէս վերակառուցումի պահանջք:

Այս տուեալներուն մէջ Ցունուարի առաջին օրերուն «Արմէնփրէս»էն ստացանք Հայաստանի Գրողներու Միութեան Վարչութեան պլենումին՝ նախագահ Վ. Պետրոսեանի կարդացած զեկուցումը:

Ան իր երկար խօսքին մէջ կ'արտայայտուի ներքին ու արտաքին հարցերու, մօտեցումներու, անհրաժեշտ փոփոխութիւններու եւ մինչեւ այսօր դիտարկուած թերութիւններու մասին: Վերակառուցումին հետեւող քննադատութեան լայնատարած յորձանքին մէջ իր խօսքերը կը զանազանուին յատկապէս անով, որ ան չի գոհանար թերիներ մատնանչելով, այլ կ'ըսէ նաեւ թէ ինչեր պէտք էր, ու պէտք է ընել:

Իր երկար զեկուցումին մէջ մեզ առաւել հետաքրքրողը արտաքին, այսինքն ըլսիփուքի պատկանող հարցերու մասին է: Շատ մը կէտեր կ'արձարծէ Վ. Պետրոսեան հոս. – «Սփիւռքահայութիւնը մեր ժողովուրդի կէսն է» կ'ըսէ ան, ու ամէնէն կարեւորը իր մօտ, այս կէսը աւելի լաւ ճանչնալու հրաւէրն է. ան կը չեշտէ այս մարդին վերաբերող հինցած չափանիշերը գնահատումի նոր ու սթափ արժեչափերով փոխանակելու պարտաւորութիւնը: Արդարեւ, եթէ Հայաստան կը նշանակէ Հայերու երկիրը, զայն պէտք է նկատել երկիրը այն ժողովուրդին որ ինքզինքը կը կոչէ հայ, եւ որուն սակայն մէկ մասը կ'ապրի ոչ Հայաստանի մէջ: Ու չհայ աւելի բնական երեւոյթ, քան՝ այն որ երկիրը — զոր այնքան կը սիրենք «մայր» անուանել — նոյն վերաբերումով, նոյն նկատումով դառնայ իւրաքանչիւր զաւակին, ըլլայ ան հոն, թէ արտաչխարհի սա կամ նա անկիւնը:

Պետրոսեանի անդրադարձած կէտերը անշուշտ ընդհանրապէս կը վերաբերին գրական մարզին: Ան կարեւորութեամբ կանգ կ'առնէ մինչեւ այսօր անտիպ մնացած մեր գրական ժառանգութեան վրայ. անտիպ էջեր կան տակաւին, կ'ըսէ մինչեւ իսկ Թումանեանի, Շիրազի գործերուն մէջ: Ցետոյ կ'աւելցնէ. – «Մեծ են մեր պարտքերը յատկապէս արեւմտահայ եւ սփիւռահայ գրականութեան առաջ»: Այս պարտքը կը կայանայ ամէնէն աւելի Սփիւռքի գրողները հրատարակելու գործին մէջ. արդարեւ, Հայաստանցին որ դեր – յաղեցած է օրինակ՝ Ալիսիա Կիրակոսեանի մը «արուեստ»ով, մեծ մասով անծանօթ կը մնայ Սփիւռքի չատ մը վաւերական արժէքներու գործերուն. հոն տակաւին չեն հրատարակուած Համատ – տեղ, Ն. Սարաֆեան եւ ուրիշներ, կարեւի չէ հակիրճ թէ ինչ պատճառով: Ու Վ. Պետրոսեան կը խօսի «պատմական յիշաչարութեան» կեցուածքի մասին, զոր ոչ ոք իրաւունք ունի որդեգրելու, հայ գրողին գործը պէտք է դիտուի այն ընդհանրական մօտեցումով, որ ան կը պատկանի ժողովուրդին, արժէքի որ անդիմամատին վրայ ալ գտնուի:

«Պատմական յիշաչարութեան» այս կեցուածքը սակայն չի յայտնուիր միայն սփիւռքահայ գրողներու գործերուն նկատումին մէջ: Անոնց պարագային, ըսենք թէ կայ՛ն արուեստի բացատրութիւններ, անկախ անոնց ընդունելի կամ անընդունելի ըլլալու հանգամանքէն. սակայն ի՞նչպէս բացատրել հոն, տեղւոյն վրայ գիտուած բացթողումները: Ո՞վ, օրինակի համար, եւ պատմական անյիշաչարութեան «ո՞ր իրաւունքով 70ական թուականներուն խմբագրուած Հայկական սովետական համայնագիտարան»ին մէջ Մ. Արմէնի յատկացուած տողերուն մէջ ոչ իսկ կը յիշէ անոր «Երեւան» գործը:

Այսօր, երբ ժամանակավրէպ է այլեւս յամենալ անտեսումի անցեալ էջերուն վրայ, կայ այլ գիտանկիւն մը. արժէքներու աստիճանաչափին վերիվայր ընթացքը, կամ արժէքի մատնոտութեան փոխարինումը այլեւայլ նկատումներով, քաղաքական չահերու ու նման այլ բացատրութիւններէ զատ նաեւ դասախրակութեան հարց մըն է, գրական ճաշակ ըսուած բան մը կայ, որ կը պատրաստուի, կը դարբնուի. որքա՜ն չատ բան ա-կընկալած կ'ըլլանք մեր նոր սերունդէն, երբ սպասենք որ ան հրապարակը ողողած հայրենասիրական լալկան, ձանձրալի յանկերգներու յաճախանքին մէջ յայտնի իր նախասիրութիւնը կեղրոնացնել Հ. Էդոյեանի մը, կամ Ցովհ. Գըրիգորեանի մը գործին վրայ. ու նոյն ձեւով, որպէս գրական մատնոտութիւն ներկայացուած անձնական հաչիւներու փոթորիկին մէջ կարենայ սեւեռիլ գործի մը գրական արժէքին վրայ:

Վ. Պետրոսեան խօսելով միչա Սիփիւքի մասին, կ'ըսէ նաեւ թէ զայն աւելի լաւ ճանչնալու միջոցներէն մէկը, անոր մամուլէն արտատպումներ կատարելն է: Մինչեւ այսօր հակառակ երեւոյթին է դիտարկուած. Սիփիւքի մամուլը էջ լեցնելէն մինչեւ որպէս պարտականութեան դիտակցութիւն, յաճախ տեղ կուտայ հայաստանեան մամուլէն արտատպումներու: Մէկդի ձգելով էջ լեցնելու մատնոտութիւնը, այս երեւոյթէն պէտք է հետեւցնել թէ միայն Սփիւռքի՞ պատականութիւնն է հետաքրքրուիլ Հայաստանով. այս հոլովոյթին «առողջութեան» համար անհրաժեշտ չէ՞ փոխադարձութեան հանգամանքը:

Սփիւռք – Հայրենիք կապերու, կամ մուրջին մասին կը խօսինք յաճախ. տարատեսակ յայտարարութիւններ, որոնցմէ ամէնն մարդ իր ըմբռնումին, նախասիրութիւններուն, մինչեւ իսկ չահերուն համաձայն տարբեր բան կը հասկընայ. սակայն արդեօ՞ք այդ «կամուրջ»ը միչտ կը յաջողի սիրաչահ անբովանդակ խօսքերէ, «Հայրենասիրական» ճառերէ անդին անցնիլ:

Հետաքրքրական է տեսնել թէ ի՛նչ անդրադարձ կ'ունենան Վ. Պետրոսեանի դեկուցումով կատարուած մատնանչումները, իր իսկ գլխաւորած Գրողներու Միութեան կառոյցին մէջ. եթէ չկարենանք «վերակառուցում»ի այս չրջանով ալ խախտած քարերը տեղը դնել, ե՛րբ, ի՞նչով իրերը պիտի կոչուին իրենց անուններով: Այլեւս հասած պէտք չէ՞ նկատել ժամանակը նաեւ «հայրենի», «հայրենասէր» անմեղ բացատրութիւնները բեռնաթափելու իրենց պատրաստուած երբեմնի փուճ ու քմահաճ իմաստներէն:

Ա. Թ.

«ԾԱՌԱԶ»Ի ԸՆԴՄԷՋԷՆ

1987Ի՛Ն ԱՆՀԵՏԱՑԱԾ ԴԷՄՔԵՐ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՇԽԱՐՀԷՆ

Պատրաստեց՝ ԿԱՐՕ ՑՈՎՍԷՓԵԱՆ

1987–ին եւս, տերեւաթափը հայկական աչխարհի մէջ, զգալի եղաւ մանաւանդ ապրիլեան սերունդին մէջ, կեանքի բնական օրէնքով: Մորմրդանիշ սեղուն մը որուն անդամները հազիւ պատանի, առանց վեհանքին ժպտելու, ցըրուեցան ու ինկան զանազան ափերու վըրայ: Անոնք, բախելով հանդերձ զժուարութիւններու, աքնեցան, նախաճեռնեցին, ու համեմատաբար յաջողեցան իրենց ասպարէզներուն մէջ: Սակայն, իրրեւ Սփիւռքի հայ, դիտցան թէ իրաւունքը չունին զոհանալու անձնական կեանքով: Եւ ստեղծեցին, մտան մտնտակցեցան հայ կեանքին իրենց տաղանդով, շնորհներով, նուիրումով, համոզումներով, աչխատանքով հարստացուցին զայն բոլոր մարզերուն մէջ: Դրին անչրնջելի դրոչմը: Չըպեցին ու փոխանցեցին աւանդ մը յետնորդներուն:

***

ՍՓԻՒՌՔ. —

Պոլսահայ գաղութն է որ տուաւ ամէնէն ծանր տուրքը ճակատագրին կորսընդնելով բազմակողմանի զարգացումով եւ կոչումով անձեր:

× Ցունուար 10ին, ՎԱՐԴՈՒՀԻ ՃԷԼԱԼԵԱՆ, մտաւորական շրջանակներու ծանօթ դէմքերէն: Ուրարտական քաղաքակըրթութեան եւ հայկական պատմութեան ու մշակոյթի մասին գրած է բազմաթիւ յօդուածներ, հայ եւ օտար մամուլին մէջ: Ըրած է թարգմանութիւններ: Իր կանոնաւոր աչխատակցութիւնը բերած է «Մարմարա»ին:

× Ցունուար 27–ին, վաստակաւոր ուսուցիչ եւ բժիչկ՝ ՀԱՅԿ ՏԱՆՏԻՆ ԱՒՍԱՑ ծանօթ եւ յարգուած անձնաւորութիւն, որ սերունդներ դաստիարակած է որպէս ուսուցիչ էսեական, կեդրոնական եւ այլ վարժարաններու մէջ:

× Միչա Ցունուարին, երաժիչտ՝ ԼԻՒՍԻ ԵԱՒՍԷՐ ԻՍԹԱՆՊՈՒԼԵԱՆ: Ուսուցիչ Պետական երաժչտանոցի եւ տաղանդաւոր դաչնակահարուհի: Երկար տարիներ նուագած է Պոլսոյ հայկական եկեղեցիներուն մէջ:

× Փետրուարին, կրթական մչակ՝ ՎԱՀԱՆ ԿՈՍՏԵԱՆ: Որպէս ուսուցիչ պաշտօնավարած է զանազան ղպրոցներու մէջ եւ եղած է անօրէն Մէրճամէթեան վարժարանին:

× Մարտ 10–ին, երգահան – խմբավար՝ ՑԱՐՈՒԹԻԻՆ ՀԱՆԷՍԵԱՆ: Փոքր տարիքէն հետեւած է ջութակի եւ դաչնաւորութեան դասընթացքներու: Իրրեւ ջութակահար մասնակցած է Խակառ Մանասի «Հայ քէնթէթ»ի եւ «Վարսոհա» լարային նուագախումբներուն: Հիմնած է «Հանէհան նուագախումբը»: Ցարութիւն Հանէհեան բարեպար եղած է Ս. Փրկիչ հիւանդանոցին եւ հիմնադիրներէն՝ Խանան Սանուց Միութեան:

× Ցուլիս 31–ին, գաղութի ծանօթ անուններէն՝ ՓՐՈՖ. ԱՐԱՄ ԷՐՍԻՒՄԷՐ: Ուսուցչական ասպարէզը կատարած է որպէս դասախօս Թեքնիք Համալսարանին մէջ:

× Դեկտեմբեր 10–ին, թէպէտ մահկանացուն կնքած է Ժընեւ, բայց ՄԿՐՏԻՉ ՇԵԼԼԷՓԵԱՆ Պոլսոյ գաղութի ծանօթ դէմքերէն է, ուր մասնակցած է հանրային կեանքին, հայ թէ թուրք, մինչեւ՝ 1970: Մեծ նպաստներ բերած է Պոլսոյ ազգային հաստատութիւններուն, ի մէջ այլոց ապահոված է Սուրբ Խաչ Դպրեվանքի չինուածիքը: Ընտրուած է երեսփոխան Թուրքիոյ (Դեմոկրատ կուսակցութեան), բայց Մայիս 27–ի յեղափոխութեան ընթացքին բանտարկուած է կեսարիա: Դատավարութենէն յետոյ, 1970–ին, լքած է Թուրքիան եւ անցած Զուիցերիա, ուր չարունակած է գրաղիլ ազգային գործերով:

× Դեկտեմբեր 17–ին, կրթական մչակ եւ հրապարակագիր՝ ՎԱՀՐԱՄ ՊՈՒՐՄԱ-ԵԱՆ: Որպէս ուսուցիչ գաստիարակած է Արամեան, Պէզճեան եւ Վիէննական Մխիթարեան վարժարաններուն մէջ: Որպէս տնօրէն ղեկավարած է Սկիւտարի Ձեմարանը, Գատըգիւղի Արամեան եւ Օրթագիւղի Թարգմանչաց վարժարանները: Աչխատակցած է «Մարմարա» թերթին, եւ իր յօդուածներու ամփոփում մը լոյս տեսած է «Դպրոցը իր հոգերով» հատորով մը: Գրած է «Արամեան վարժարանի 100–ամեայ պատմութիւն»ը:

***

Պոլսէն՝ Պէյրութ, հայ մամուլը կորսընցուց արժանաւոր սպասարկումներ ունոց կեանքը եղաւ ամբողջական ընծայում մը:

× Ցունուար 31–ին, ՕՆՆԻԿ ՁԱՄՊՈՒԼԵԱՆ՝ «Արարատ» թերթին տարիներու տնօրէնը: Գաղափարական եւ ընկերային համոզումներու մարդ, մեծ ծառայութիւններ մատուցած է ազգային կեանքին ներս:

× Փետրուար 20–ին, Հ. Յ. Դաչնակցութեան վեթերան անդամներէն՝ ՀԱՅԿ ՊԱԼԵԱՆ «Ազդակ» օրաթերթի հիմնադիր եւ 38 տարիներու տնօրէնը: Ազգային ու քաղաքական կեանքին մէջ եղած է տիրական դէմք:

***

Միջին – Արեւելքի այլ գաղութները եւս, կորսնցուցին ծառայասէր հոգիներ:

× Մարտ 3–ին, Աթէնք, ԿԱՐՕ ՁԱՄՈՒՋԵԱՆ՝ ծառայասէր եւ անձնուէր մը՝ Հ. Մ. Ը. Մ.–ի:

× Մարտ 6–ին, Ազեքսանդրիա, ՎԱՀՐԱՄ ԹՕՍՈՒՆԵԱՆ՝ գաղութի ծանօթ դէմքերէն, որ եղած է, ի մէջ այլոց, Ազեքսանդրիոյ քաղաքական ժողովի անդամ:

× Ապրիլ 10–ին, Գահիրէ, ՑՈՎՀԱՆՆԷՍ ՔԵՀԵԱՑԵԱՆ՝ հանրային ծանօթ դէմք մը գաղութին, ազգային թէ եկեղեցական մարզերէն ներս: Արժանացած է Ս. Ներսէս Շնորհալիի չքանչանին վաղուն Ա.ի կոմսէ:

Մայիս 13–ին, Հալէպ, ՀԱՃԻ ՆԱԶԱՐ ՆԱԶԱՐԵԱՆ՝ ծանօթ դէմք Սուրիոյ Պետական չրջանակներուն եւ գաղութին:

× Հոկտեմբեր 4–ին, Թեհրան, ՎԱԶԳԷՆ ՄԻՐԶԱԲԷԳԵԱՆ՝ յեղափոխական անցեալ ունէր, մասնակցած է հայկական ազատագրութեան հերոսական կռիւներու 1918–էն 1921, ինչպէս նաեւ Փետրուարեան ապստամբութեան: Ունի գրական վաստակ վանքէն գրական ծածկանունին տակ: Աչխատակցած է «Ալիք»ին:

× Հոկտեմբեր 20–ին, Աթէնք, ՌՈՒԲԻՆ ԹՈՓՃԵԱՆ՝ որ երկար տարիներու գնահատելի վաստակ ունի յունահայ գաղութէն ներս: Պրպտող միտք, գրական եւ բանաստեղծական շնորհներով օժտուած, հրատարակած է բանաստեղծութիւններ «Ազատ Օր»ի, «Նայիրի»ի եւ «Հայրենիք»ի մէջ: Աչխատակցած է հայ թէ հելլէն թերթերուն:

***

Մխացեալ – Նահանջներու մէջ, պատրաստուած ու զարգացած կիներու սերունդէն իրենց մահկանացուն կնքեցին՝

× Օգոստոս 11–ին, Սան – Ֆրանչիսքօ, ԼԻՒՍԻ ԹՈՍՊԱԹ՝ որ ապրած է Պոլսոյ հայ մտաւորական եզակի մթնոլորտը, եւ փոխանցած է մչտայ ինչ որ իր հետ բերած է: Կինը Տիգրան Թոսպաթի. խմբագիր՝ Պէյրութի «Օրիաւն» եւ ապա՝ «Լը Սուար» օրաթերթի եւ «Այգ»ի (հայերէն օրաթերթ), յօդուածներով աչխատակցած է եւ առանձնած է վարչական պատասխանատուութիւններ:

× ԶԱՊԷԼ ՍԵՐՈՐԵԱՆ՝ մտաւորական, դաղափարանուէր կին, լրջախոհ, հանրային եւ մչակութային կեանքի մէջ չանձնառութիւններ առած, ունի վաթսուն

տարիներու վատառակ Հ. Օ. Մ.–ի չարքերէն ներս: Ծանօթ դէմք մը Ֆրանսահայ գաղութին, ուր քանիցս այցելած որպէս Հ. Օ. Մ.–ի գործիչ կամ կեդրոնական վարչութեան անդամ: Իր կեանքը եղած է ամբողջական նուիրում մը:

***

Միշա Մխայեալ — Նահանդներու մէջ, այլ անուն մը, ծանօթ ամերիկեան ձայն – հեռատեսիլի ճարտարարուեստին մէջ՝ ՍԱՐԳԻՍ ԹԱՐՁԵԱՆ որ մեռաւ, Հոկտեմբեր 7–ին, Պլումինկըլնի մէջ: Եղած է սեփականատէր ձայնասփիւռի բազմաթիւ կայաններու եւ հեռատեսիլի երեք կայաններու, զանազան քաղաքներու մէջ: Մասնակցած է նաեւ ամերիկեան քաղաքական կեանքին: Իր մեկենասութեամբ եւ անունով հաստատուած է «Սարգիս Թարգեան հայագիտական ուսմանց ամսիկոն»ը փենսիլվանիոյ համալսարանին մէջ:

***

Քալիֆորնիոյ, Պեվըրլի Հիլզ քաղաքին մէջ, Դեկտեմբեր 6–ին, իր մահկանացուն կնքեց հայ ազգի հպարտութիւններէն չարժանկարի աշխարհին մէջ՝ ՌՈՒԲԷՆ ՄԱՄՈՒԼԵԱՆ: Վարպետ մը, որ մաս կը կազմէ մեծ անուններու ցանկին, որոնք իրենց դրոշմը դրած են չարժարուեստի վրայ եւ դրած անոր պատմութիւնը: Ծնած է Թիֆլիս, արուեստագէտ ընտանիքի մը ծոցը: Սկսած է աշխատիլ նախ Լոնտոնի, Փարիզի եւ Նիւ – Եորքի թատրոնները: Իր ծանօթ ֆիլմերն են՝ «Քրիստին Թագուհին», «Տոքթ. Ճէքիլ եւ Մըրթը Հայտ», «Լէյ դ'Առէն Սանկլանթ», «Լէ Սինեը ու Զորօ»...: Ռուբէն Մամուլեան գեկավարած է մեծագոյն դերասանները, եւ ինքն է որ իր առաջին դերը տուած է Կրեթա Կարպոյին (Քրիստին Թագուհի):

***

ՖՐԱՆՍԱ· —

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի մեծ ընտանիքը կորսնցուց ռահվիրաներ, երէցանդամուհիներ, որոնք վարիչ, կեանք եւ ոգի տուին Փարիզէն զատուած, կանացի այս ժողովրդական կազմակերպութեան:

× Փետրուար 3ին, Փարիզ, ԱՐՇԱԼՈՅՍ ԹԱՒԻՈՍԵԱՆ՝ գործունեայ եւ ժրաջան անդամուհի, որ ունի բազմատոհմեակ տարիներու վաստակ: Ստանձնած է պատասխանատու պաշտօններ եւ եղած է Երջանային Վարչութեան նախագահուհի: կարեւոր դեր կատարած է օգափոխութեան կայաններու հաստատման եւ զարգացման գործին մէջ: Գրասէր, մեծ կարեւորութիւն տուած է կրթական աշխատանքին: Յօդուածներ տորագրած է «Ցառաջ»ին մէջ:

× Փետրուար 24–ին, Մարսէյլ, ՎԱՐՍԵՆԻԿ ՔԷՕՍԷԵԱՆ՝ Երջանի երէց անդամուհիներէն որ կատարած է պատասխանատու պաշտօններ, ցուցաբերելով անսակարկ նուիրում: Զարդացումի տէր եւ տեսապաշտ կին՝ վնահատուեցաւ եւ յարգուեցաւ իր շրջապատէն: Թղթակ – ցութիւններով աշխատակցած է «Յառաջ»ի:

× Մարտ 31–ին, Փարիզ, ԱՍՏՂԻԿ ԱԻԱՔԵԼԵԱՆ՝ գաղութին սիրուած ու յարգուած հին եւ ծանօթ դէմք: Տասնամեակներու վաստակ ունի ազգային կեանքէն ներս որպէս ուսուցչուհի, որպէս քարտուղարուհի եւ ապա պատասխանատու Գաղթականաց Գրասենեակին, որպէս թացատիկ երգչուհի: Գուրգէն Ալեմշահի գեկավարութեամբ մասնակցած է «Կիլիկիա» երգախումբին, ապա եղած է մնայուն մեներգչուհի «Սիփան–Կոմիտաս» երգչախումբի եւ մասնակցած է բազմաթիւ համերգներու: Աստղիկ Առաքելեան Կապոյտ Խաչի չարքերէն ներս ունեցած է բեղուն գործունէութիւն, մանաւանդ՝ ծանր պաշտօններ ստանձնած է միութեան բոլորած գժուար օրերուն: Վարած է Երջանային Վարչութեան նախագահութիւնը:

× Յուլիս 30ին, Կրընոպլը, ԱՐՇԱԼՈՅՍ ՍԻՍԼԵԱՆ՝ Երջանի Կապոյտ Խաչի կազմի տիրական դէմքերէն: Զարդացած կին, երկար տարիներ սերունդներ դաստիարակած է Կրընոպլը եւ այլուր:

× Օգոստոս 19–ին, Փարիզ, ՀԵՂԻՆԷ ԹՈՐՈՍԵԱՆ՝ վեթերան անդամուհի որ մասնաւոր հակում ունեցած է արուեստին: Յատկապէս նուիրուած է պարարուեստին: Ինքն է հիմնադիրը «Նայիրի» պարախումբին որ նախապէս պարարախումբն եղած է Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Պանեւ – Քաչան խումբին: Իր գործը կը յատկանշուի կատարեալ փնտուռտուքով:

***

Մարսէյլի գաղութը կորսնցուց օրինակելի երկու դէմքեր· –

× Յունուար 16–ին, ԱՐՇԱՄ ՊԱՊԱՅԵԱՆ փակեց իր կեանքը, փայլուն եւ հարուստ իրագործումներով լեցուն: Ամէն կարգի հանրօգուտ ծառայութեանց համար միշտ պատրաստակամ մարդու իր արժանիքներով Արշամ Պապայեան փընտրուած եւ գնահատուած անձնաւորութիւն մը դարձաւ մասնաւորաբար զեղարուեստական եւ մշակոյթի կեանքին մէջ: Այս պատճառաւ ալ իր կորուստը եղաւ իրապէս զգալի, թէ իր ստեղծած կամ անդամակցած միութեանց մէջ, եւ թէ ընդհանրապէս գաղութին մէջ:

× Օգոստոս 2–ին, ԳՈՒՐԳԷՆ ՓԻՐԱՆԵԱՆ անակնկալօրէն մեկնեցաւ: Գաղութի ծանօթ եւ յարգուած դէմքերէն փընտրուած ներկայութիւն մըն էր: Գրասէր, զարգացումի տէր անձ, մանաւանդ երաժշտական մարդին մէջ վարեց տիպար Հայու մը կեանք:

(Մնացեալը յաջորդով)

ՀԱՅ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութիւնը հաճոյքը ունի համայնքին տեղեկացնելու թէ Անթիլիասի Հանգստեան Տունը վոխադրուած է կոնէս 95500 (7, ռիւ տը լ'Էկլաներ, հեռաձայն. – 39 85 24 24): Արդարեւ, Անթիլիասի Հանգստեան Տունը կը բաղկանար երեք չէնքերէ, որոնցմէ մին էր նաեւ «Մտաւորականներու Տուն»ը: Այս վերջինը որ չուրջ տասնըհինգ տարիներ առաջ կառուցուած էր, օժտուած էր ժամանակիս պատշաճ սարքաւորումներով, մինչ միւս երկու չէնքերը երկար տարիներ առաջ չվնասած ըլլալով նորոգութեան եւ արդիականացման համար մեծ գումարներու կը կարօտէին:

Հետեւաբար, Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութեան վարչութիւնը յարմար նկատեց եւ Անթիլիասի Հանգստեան Տան բնակիչներուն տալի լաւ պայմաններ ապահովելու համար զայն ծախել: Գրեթէ նոյն գումարով Կոնէսի մէջ գնեց հինգ – յարկանի մեծ չէնք մը որ 7900 քառակուսի մեթր զարաստանով մը չրջապատուած է: Այս չէնքը տալի նուազ գումարի մը կը կարօտի արդիական հանգստեան տան մը վերածուելու համար, որուն վերանորոգման արդէն ձեռնարկուած է:

Կոնէսի չէնքը 79 անկողին ունի: 59 հոգի պիտի ունենայ իր առանձին սենեակը, 20 բնակիչներ պիտի ապրին զոյգ անկողին ունեցող սենեակներու մէջ: Իւրաքանչիւր յարկի վրայ միայն երկու սենեակներ երկուական անկողին ունին: Անթիլիասի բնակիչները փոխադրուած են Կոնէսի չէնքը:

Մոնմորանսիի Հանգստեան տունը (40 – 50, ավընիւ Շարլ Տը Կոլ, , 95160 Մոնմորանսի, հեռաձայն.– 39–83–20–67), որուն ընդարձակումի եւ արդիականացման ձեռնարկուած էր, այսօր բոլորովին վերանորոգուած ըլլալով իր դռները ժողովուրդին կը բանայ: Այս հանգստեան տունը կրնայ 80 բնակիչներ ընդունիլ առանձին սենեակներու մէջ եւ օժտուած լաւագոյն պայմաններով:

Երկու Հանգստեան Տան բացումի արարողութիւնները անջատաբար տեղի պիտի ունենան ի ներկայութեան պետական անձնաւորութիւններու եւ թաղականները մամուլի միջոցաւ հանրութեան պիտի տեղեկացուին:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Յունուար 21, 1988

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ԼՈՒՍԱԲԱՆՈՒԹԻԻՆ ՄԸ ՄԱՐԿ. ՆՇԱՆԵԱՆԻ «ՉԱՒԷՆ ՊԻՊԵՌԵԱՆԻ "ՄՐՋԻՒՆՆԵՐԸ"» ԳՈՒՆԱԾԻՆ ԱՌԹԻԻ

«Ցառաջ» օրաթերթի, «Մխիթ եւ Արուեստ» Յունուարի թիւին մէջ, մեծ հաճոյքով կարդացինք վերոյիշեալ յօդուածը:

Մարկ· Նշանեան, իր այս յօդուածով, անգամ մըն ալ ապացուցանեց թէ, դիտէ խորանալ ընտրած նիւթերուն մէջ ու իր տպաւորութիւններն եւ դատումները համոզիչ փաստերով ներկայացնել ընթերցողներուն:

Արժանիքներ որոնք չատ քիչ քննադատներու տրուած են:

Գնահատանքի եւ չնորհաւորանքի այս անկեղծ արտայայտութիւններէն յետոյ, կ'ուզենք քանի մը լուսաբանութիւններ – ճշդումներ արձանագրել:

Շատ կը ցաւինք որ Մարկ· Նշանեան Չաւէն Պիպեռեանի մասին միայն «Մարմարա»ի 1985 Փետրուարի թիւին մէջ հանդիպեր ու կարդացեր է: Սակայն 1985 Յունուար 3–ին, «Ցառաջ»ի մէջ լոյս տեսաւ Ֆրանսահայ Գրողներու Ընկերակցութեան «Էլիզ Գասուքճեան – Այվազեան Գրական Մրցանակ»ի դատական կազմին հաղորդագրութիւնը, ուր կը յայտնուէր թէ 1985–ի մրցանակին արժանացած է Չաւէն Պիպեռեան, իր «Մրջիւնները վերջալոյսը» վէպին համար եւ հեղինակին մահուան պատճառաւ, պարգեւը պիտի ուղարկուի իր այրիին Տիկին Սեդա Պիպեռեանի:

Այս հաղորդագրութենէն զատ, բազմաթիւ յօդուածներ լոյս տեսան Փարիզի Հայ մամուլին մէջ, ուր կը հաղորդուէր թէ Փետրուար 10–ին, Գափատոս ճաշարանին մէջ տրուելիք ճաշին պիտի հրապարակուի տղբացեալ դափնեկիրին անունը: Իրապէս այդ թուականին Վեռն Սոփոկլեանի նախագահութեամբ ու բազմաթիւ մտաւորականներու ներկայութեամբ տեղի ունեցող ճաշին վարչութեան եւ դատական կազմի անդամ Ս. Ք. Զանգու հանգամանօրէն ներկայացուց գիրքը եւ ողբացեալին կեանքը, այս մասին լոյս տեսան զանազան թղթակցութիւններ:

Մենք չատ ուրախ ենք որ դժուարահաճ քննադատի մը, յօդուածէն տարիներ առաջ, 1984–ին, դատական կազմը եւ պատասխանատու վարչականներ, արդար ու տեղին որոշում մը տուած են, մրցումի համար ներկայացուած 15 գիրքերու մէջէն կանդ առնելով Չաւէն Պիպեռեանի գործին վրայ: Վստահ ենք թէ, այս լուսարանութիւնը, որ կը ձգտի մոռցուած իրողութիւն մը մատնանշել, հասկացողութեամբ պիտի դիմաւորուի Մարկ· Նշանեանի եւ «Ցառաջ»ի անաչառ խմբագրին կողմէ (*):

(*) ԽՄԲ· — Մարկ· Նշանեան, որու հաղորդեցինք վերոյիշեալ լուսաբանութեան բովանդակութիւնը ամբողջովին կ'ընդունի Պր· Պալեանի նկատողութիւնը, աւելցնելով թէ իր կողմէ մոռացում չէ այլ զանցառութիւն մը, զոր արդէն իսկ մասամբ խոստովանած էր ըսելով թէ՝ «չէի հետեւեր Սփիւռքի գրական կեանքի իրագործութիւններուն»: Եւ ինչպէս կ'ըսեն Ֆրանսացիք խոստովանած մեղքը, արդէն իսկ կիսով ներողամտութեան արժանի է:

ՏԻԳՐԱՆ ՊԱԼԵԱՆ

ԽԱՐԻՍԽԷՆ ՀԵՌՈՒ

(Վ է Գ)

ՆԻԿՈՂՈՍ ՍԱՐԱՖԵԱՆ

ՄԱՄՆ ԱՒԱԶԻՆ

Ե·

Տոքթոր Ալեմտաղեան պէտք է յիշել, եղած է խմբագիրը առողջաբանական թերթի մը, որ կը կոչուէր «Կայտառ կեանք»: Թերթը հազիւ քանի մը ամիս ապրեցաւ: Համակիրներու եւ նիւթական պակասէն ընկղմեցաւ ան: Ուրկէ՝ տոքթորին սառնութիւնը՝ ցեղին զաւակներուն դէմ, որ գազափար մը իսկ չունին մարմնին պահպանութեան մասին: «Այս ժողովուրդը բարձրացնելու միակ միջոցը, կ'ըսէր ան, բուժել մարմնի բոլոր ախտերը եւ վարժեցնել զայն եւրոպական մաքրութեան, աշխատանքի չափաւորութեան եւ պատրաստել զայն բոլոր սեռային պէտքերուն անհրաժեշտ զարդացումին»:

Տոքթորը սակայն չէր անտեսեր մարդոց բարոյական մասը: Ընդհակառակը, գրած էր քանի յօդուածներ, որ Բարթողիմէոս կը ժպտէր հանդարտօրէն: Ասիկա բնակելով ուսանողութեան ճիւղ կեդրոնը, Սօռպոնի դիմաց, բարեկամ արդէն զանազան ուսանողուհիներու եւ չրջմոլիկ աղջիկներու, հազիւ թէ կը խանդավառուէր: Անոր մտածումը կ'երթար առաւելապէս տոքթորին, որուն յանդգնութիւնը մեծ ու անպարկեշտ կը դտնէր: Ալեմտաղեան ծանօթ էր իրեն՝ բարեբախտաբար: Ու առաջին անգամը չէր, որ կը տեսնէր այդպիսի դէպք մը: Օր մը իր ներկայութեան տոքթորը կ'երթայ կը սեղմէ կնոջ մը մէջքը: Կինը, որ կը քալէ եղեր իր ամուսինին հետ, ետ կը դառնայ յանկարծ զայրացած դէմքով: Բայց մինչ ան կը նայի ամուսինին, Ալեմտաղեան ծխախոտի տուփը բանալով վայրկեանի մը մէջ կ'երկարէ զայն մարդուն, որ չուարած կ'առնէ սիկարէթ մը եւ չնորհակալութիւն կը յայտնէ:

Այդպէս էր տոքթորը: Ճարպիկ էր: Լեզու եւ համոզիչ ունէր: Կ'ըսուէր սակայն, որ քանի մը հովանոց եւ քանի մը ապտակ կերած էր զանազան կիներու կողմէ: Այդ բոլորը ոչ մէկ ազդեցութիւն գործած էին վրան: Ուրախ էր միշտ եւ ունէր ուրախ վաւաշոտ խօսքեր, առասպելներ եւ հնարամտութիւններ՝ խընդացնելու համար ամէն մարդ: Կ'անցնէր սրամիտի եւ հեղնոտ մարդու մը տեղ: Հաճոյալի էր մտիկ ընել զայն աղջիկներու ու կիներու ներկայութեան:

Ան ըմբռնած էր որ ամէն մարդ ունի իր ախտը, որ ամէն մարդ ունի իր ծանր պահը, որ ամէն մարդ ունի իր ցաւը: Ան ինքն ալ ունէր իր ցաւը: Ան ալ ունէր իր ախտը: Ան ալ ունէր իր ծանր պահը: Ան

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Ֆելիքս եւ Նինօ Ազատեան եւ զաւակը՝ Շահէն,

Տէր եւ Տիկին Սանթէ եւ Զինա Ազատեան – Մորամարքօ եւ զաւակը՝ ժաք,

Տէր եւ Տիկին Շահէն եւ Լիմա Ազատեան եւ զաւակները Մառիան եւ Ալեքս,

Պր. Զարեհ Ազատեան (Թեհրան),

կը ծանուցանեն իրենց մօր եւ մեծ – մօր՝

ՍՈՖԻԿ ԱՂԱՅԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Թեհրանի մէջ, ուր եւ կատարուեցաւ յուղարկաւորութիւնը:

Հանգուցեալին մահուան ութօրէքին առթիւ հոգեհանգստեան մատնաւորը պաշտօն կը կատարուի այս Ուրբաթ, Յունուար 29, ժամը 15–ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին:

Ի դիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

Յետ հոգեհանգստեան արարողութեան, ցաւակցական ընդունելութիւն՝ հանդուցեալին որդւոյն՝ Ֆելիքս Ազատեանի բնակարանը՝

12, avenue Montaigne, Paris 8e.

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Արաբսի Օշականի թարմ յիշատակին, Տիկին Արմենուհի Գեւոնեան 100 ֆրանք կը նուիրէ կապոյտ Ասչի լիբանահայ զպրոցականներու ֆոնտին (ստանալ «Յառաջ»էն):

CENTRE CULTUREL
ST. MESROB
10 bis, rue Thouin — Paris 5e

CONFERENCE

Dans le cadre de ses conférences mensuelles, le Centre Culturel Saint Mesrob a invité

le P. MAURICE MAUPILIER

qui parlera sur le sujet :

«LES LUSIGNAN ET L'ARMENIE»

le Jeudi 28 Janvier à 20 heures 30
au Centre Saint Mesrob.

La conférence sera précédée d'un buffet froid. Prière de s'inscrire en téléphonant au:
43 - 26 - 50 - 43 ou 42 - 78 - 31 - 93

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉ

ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Կեդրոնական Ֆրանսայի մասնաճիւղերուն համար Կիրակի, Յունուար 31, ժամը 9·30–էն սկսեալ, Վիէնի Մշակոյթի Տան մէջ:

Բոլոր ընկերուհիները հրաւիրուած են:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տոքթ. Գուրգէն Մեծատուրեան եւ զաւակները՝ Գէորգ – Լօրան եւ Միքայէլ – Լորիս կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Յունուար 31–ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցին, 15 ժամ – կուժօճ փողոց, իրենց կնոջ եւ մօր՝

ԿԱՏԱՐԻՆԷ ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆԻ

մահուան երկրորդ տարելիցին առթիւ:

Ի դիտութիւն անոր յիշատակը յարգողներուն:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՍՈՒՐԲ ՍԱՐԳԻՍ ԵՒ ՈՐԴԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍ

Շաբաթ, Յունուար 30–ին, ժօղ է Սրբոյն Սարգսի զօրավարին եւ որդւոյ նորա Մարտիրոսին:

Այս առթիւ, Փարիզի Հայոց Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Յունուար 31, Կիրակի, առաւօտեան ժամը 10–ին, Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցին, պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարուի Լիոնի «Հայկազեան» վարժարանի աշակերտութեան կողմէ, դեկավարութեամբ՝ Իսահակ Խաչակիր Քահանայ Հէքիմեանի:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՅՏԱԳԻՐ

ANTENNE 2

Կիրակի, Յունուար 31, ժամը 9·30:

ՀԱՅԵՐԸ
ԿԻՊՐՈՍԻ ՄԷՋ

ՆԱԻԱՍԱՐԴ

Պարախումբը

Մարաէյլի մէջ

ՄԱՐՏ 12ին, ԺԱՄԸ 20·30ԻՆ

OPERA

Նախաձեռնութեամբ
ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ
ՄԱՐՍԷՅԼ ՔԱՂԱՔԻ
ՄԱՄՆԱՁԻՒՂԻՆ

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՈՒՒԹԻԿ, ՏՈՄՈՒ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՁԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՒՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՇԱՐԱՆ, ԵՒԱՅԼՆ)

FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»

83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h. 30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE

ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻԷ

Խնամուած աշխատանք — Travail soigné

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՄԱՐՍԷՅԼ.– Յարութիւն Տէրոյեան իր զերազատանի ննջեցեալներուն եւ սրտակից ու զաղափարակից թարեկամներուն անմահ յիշատակին 500 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

ՍԷՆ ԹԷԹԻԷՆ.– Պ. Հայկազ Ասատուրեան 200 Ֆր.:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉ

Ի ՆՊԱՍՏ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՀԱՅ ԴՊՐՈՑԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ

Վիլանոս Ընկ. (Տաւրոս Գնդունի) 10·000 Ֆր., Օր. Օր. եւ Պ. Գրիգորեան 3000 Ֆր., Շաւիլի Եկեղեցւոյ Հանգանակած դումար 2·881 Ֆր. 75, Պ. Թորգոմ Մեսրոպեան 3000 Ֆր., Օր. Լիւսի Տէր–Ասէրեան 1500 Ֆր., Ոմն 1200 Ֆր.:

1000ԱԿԱՆ.–

Գ. Յակոբ, Լա Նիւռւազ (Հէքիմեան), Տէր եւ Տիկին Ժան Ղազարեան:

500ԱԿԱՆ

Տէր եւ Տիկին Ժաք Փանոսեան, Տէր եւ Տիկին Յովհ. Քիւլչեան, Պ. Մարք Տէր–Մինասեան, Տէր եւ Տիկին Ա.վազեան, Տիկին Ա. Քիւեան, Պ. Մաքս Գիւլինճեան, Տէր եւ Տիկին Փասքալ Ղազարեան, Պ. Նորայր Տիլանեան, Տէր եւ Տիկին Եղիազարեան, Տէր եւ Տիկին Կարապետեան (իրենց ծնողաց յիշատակին):

Պ. Ժորժ Զուլալեան 400 Ֆր.:

(Շար.)

ԿՈՉ ԼԻԲԱՆԱՀԱՅ ԴՊՐՈՑԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Տանելիկու տարի՝ պատերազմական վիճակ անպործութեան անբեւեակայելի բարձրացում միջին ամսական՝ 10·000 լիբանանեան ոսկի:

Մէկ քիլօ միս՝ 1·000 լիբ. ոսկի.

Մէկ տուփ փոշի կաթ (մէկ քիլօ)՝ 3000 լիբ. ոսկի.

Մէկ քիլօ հաց՝ 100 լ. ոսկի.

Պետական դպրոցներու չգոյութիւն.

Մանկապարտէզի կամ նախակրթարանի կրթաթոշակ՝ 36·000 լ. ոսկի.

Մատիտ, տետրակ, գիրք՝ չատ սուղ են գնելու համար.

10 – 12 տարեկան մանուկներ կը լքեն դպրոցը ու կը նետուին գործի ասպարէզ.

Հարիւր ֆրանքը հաւասար է 9·000 լիբ. ոսկիի.

Հարկ կ՚ոյ աւելին ըսելու...

Օգնենք հայ մանուկներուն.

Ձեր չէքերը ղրկեցէք.–
CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE (Ecoliers du Liban)
17, rue Bleue, 75009 Paris

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ԱԿԵՐԸ

Փետրուար մէկէն

Ինչպէս յայտարարած էինք, «Յառաջ»ի բաժանորդագրութեան սակերը, որոնք անփոփոխ մնացած էին 1986 Մարտ 1–էն ի վեր, յաւելում պիտի կրեն Փետրուար մէկէն սկսեալ:

Մեր հաւատարիմ բաժանորդները դիւրաւ կը հասկնան, թէ «Յառաջ», որու միակ եկամուտները կ՚ապահովեն բաժնեգիներն ու ծանուցումները (նաեւ, անշուշտ բարգաւաճման փոնտին եղած ինքնաբոյս նուէրները) չի կրնար այլ կերպ ապահովել իր կանոնաւոր հրատարակութիւնը, երբ տեւականօրէն ենթակայ է թուղթի, աշխատավարձի, առաքման, թղթատարի, բնկերային տուրքերու, եւլն., եւլն., յաւելումներու:

Փետրուար մէկէն սկսեալ նոր սակերն են. —

ՖՐԱՆՍԱ

Տարեկան 700 Ֆր.
Վեցամսեայ 360 Ֆր.

Գալով արտասահմանի, պարտինք վերանշդել բաժանորդագրութիւնները, քանի թղթատարի ծախքը շատ զգալի տարբերութիւն ունի: Այսպէս նոր սակերն են. —

Տարեկան (շարաթական առաքում) 850 ֆրանք:

Տարեկան (ամէնօրեայ առաքում, Եւրոպա) 1000 Ֆրանք:

(Եւրոպայի մեր այն բաժանորդները որոնք կը նախընտրեն շարաթական մէկ առաքում, կրնան դիմել թերթիս վարչութեան փոփոխութեան համար):

Օդանաւային թղթատարով առաքումներու սակերուն համար, դիմել թերթիս վարչութեան:

Մինչեւ Փետրուար 1, մեր բաժանորդները կրնան օգտուիլ ներկայ պայմաններէն, փակելու համար իրենց առկախ հաշիւները կամ վճարելու նոր շրջանը:

Շնորհակալութիւն
Վարչութիւն
«ՅԱՌԱՋ»ի

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հայ Դատի Բանտարկեալ Մարտիկներու Պաշտպան Յանձնախումբը չնորհակալութեամբ ստացած է 300 Ֆր. Տէր եւ Տիկին Աղպաշեանէ Մարտիրոս Օհանեանի մահուան տարելիցին առթիւ:

⁂

Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Թաղային խորհուրդը չնորհակալութեամբ ստացած է փոխան ծաղկեպսակի հետեւեալ նուէրները.–

Այրի Տիկին Գալոյեանի (ծնեալ՝ Օպճեան) մահուան առթիւ՝ Դաւիթեան ընտանիք 100 Ֆր, Սարգիսեան ընտանիք, Տէր եւ Տիկին Սիլոնեան, Տէր եւ Տիկին Շարլ Կարապետեան 50ական Ֆր., Մարի, Գրիգոր, Վարդան, Անժէլ, Լօժէն Ապէճեան 1000 Ֆր., Անոյշ Քէմքէմեան 500 Ֆր, Տոքթ. Մաղաքիա Ապէճեան (Լոնտոն) 1000 Ֆր.:

Այրի Տիկին Մանուկեանի մահուան առթիւ՝ ընտանիքին կողմէ 200 Ֆր., Հայկեան ընտանիք 100 Ֆր.:

Լուբֆիկ Վարդեվանեանի մահուան առթիւ՝ Ընտանիքին կողմէ 400 Ֆր., Յակոբ Էսքիճեան, Տէր եւ Տիկին Երուանդ Նաճարեան 100ական Ֆր.:

Տիկին Միքայէլեանի (ծնեալ՝ Թումիկեան) մահուան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Ոտապաշեան 250 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Տէր–Զաքարեան, Տէր եւ Տիկին Արտաշ Խժտահարեան, Տէր եւ Տիկին Թուրիկեան 100ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Փիէռ Խժտահարեան, Պակլոյեան ընտանիք, Տէր եւ Տիկին Ժան–Քլոտ Տէր–Գրիգորեան 300ական Ֆր., Այրի Տիկին Ներսէսեան, Տիկին Զապէլ Տրիկեան 50ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Զանէթթի, Հ.Մ.Ը.Մ.–Արծիւ 250ական Ֆր.:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Վասպուրականի Ցաղթական Հերոսամարտի 73րդ տարեդարձի տօնակատարութիւնը Մարտ 27–ին:

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ
29
VENDREDI
29 JANVIER
1988

LE NUMERO : 4.00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: (1) 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

63ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.672 | Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN | 63e ANNÉE — No 16.672

ՊՈԼՍՈՑ ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ

ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐԸ
ԿՐՆԱՆ ՓԱԿՈՒԻԼ
Ի ՁԳՈՑԼ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆԻ

Եթէ մեր բոլոր գաղութները իրենց հոգերն ունին –թէեւ ոմանք չեն իսկ գիտակցիր այդ հոգերուն– անկասկած Պոլսոյ Պատրիարքն է որ շալկած է Սփիւռքի մեր հոգերուն ամէնէն ծանր բեռը: Օր չկայ որ չստիպուի դիմում մը ընել սա կամ նա հարցին համար: Այս անգամ հոգեւորականներու նուազումն է, որ ահէտալի բրնոյք առած է: Ստորև *Մարմարայի* (Յուն. 23) տուած մանրամասնութիւնները.–

Պատրիարքը քանի մը օրէ ի վեր իր փաստաբաններուն հետ եւ դիւանապետ Մեսրոպ եպիսկ. Մուրթաֆեանի հետ կարծիքի փոխանակումներ կ'ունենար Թրքահայ համայնքին համար նոր հոգեւորականներ պատրաստելու գործին կապակցութեամբ: Ինչպէս յայտնի է, Թուրքիոյ եւ մանաւանդ Պոլսոյ եկեղեցիները լուրջ տագնապի մը առջեւ կը գտնուին հոգեւորականի պակասի հետեւանքով: Միայն 10 քահանայ մնացած է որ հանգստեան չէ կոչուած տակաւին: Միայն 8 քահանայի տարիքը 60–էն վար է: Այս պայմաններու մէջ մօտ օրէն հայ համայնքը պիտի տիպի տիպուի փակել իր եկեղեցիները, ինչ որ չատ անբաղձալի կացութիւն մը պիտի ստեղծէ:

Այս բոլորին մասին պատրաստուեցաւ տեղեկագիր մը, որուն կցուեցաւ Պատրիարքին մէկ նամակը եւ այս նամակներէն մէկմէկ օրինակ երկու Անգարայի մէջ դիւանապետ Մեսրոպ եպիսկ.ի ձեռամբ յանձնուեցաւ արտաքին նախարար Մեսուտ Եըլմազի, Եւրոպական Խորհուրդի գործերու պատասխանատու պետական նախարար Ալի Պոզէրի եւ վարչապետ Թորքթ Օզալի գործերու պատասխանատու պետական նախարար Քեազըմ Օրտայի դիւանապետներուն: Մեսրոպ եպիսկ. Անգարայի մէջ, աւելի քան մէկ ժամուան տեւականութիւն մը ունեցաւ նաեւ արտաքին նախարարութեան խորհրդականին հետ, որուն պարզեց նամակին եւ տեղեկագրին բովանդակութեան ինչ ինչ մանրամասնութիւնները: Շնորհք Պատրիարք իր նամակին մէջ կը խնդրէր Անգարայի իշխանութիւններէն, որ կամ արտօնուի իրական դպրեվանքի մը հիմնումը, եւ կամ հաստատուի հոգեւոր հիմնարկ մը, որուն միակ պարտականութիւնը պիտի ըլլայ եկեղեցական պատրաստել Թուրքիոյ Հայոց եկեղեցիներուն համար:

Մեսրոպ եպիսկ. դրական ընդունելութեան արժանացաւ Անգարայի մէջ եւ պատասխանատուները վստահեցուցին որ ամենակարճ ժամանակի մէջ Պատրիարքը պատասխան մը պիտի ստանայ ստեղծուելիք կարելիութեանց մասին:

ՄԱՀ ԵՒՐԿԷՆ ՊԱԼԹՐՈՒՋԱՅԹԻՍԻ

Արուեստի պատմաբան Եւրկէն Պալթրուշայթիս մեռած է Յունուար 25–ին, Փարիզի մէջ: Մասնագէտ էր միջնադարեան եւ վերածնունդի արուեստի: Մնած՝ Լիթուանիա, գարուս սկիզբը, Ֆրանսա գաղթած էր 1922–ին: Հեղինակ է բազմաթիւ հատորներու, որոնց կարգին յիշենք՝ «Etude sur l'art médiéval en Géorgie et en Arménie».

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂԼՈՎ

Լ.Ը Փէն, լուտ յայտագրին վերջաւորութեան կատարուած հարցախոյզին նուազ համոզիչ եղած է քան նախորդ անգամ: «Ճշմարտութեան ժամ»ուն հրաւիրուած ըլլալը վրդոված էր համայնավար կազմակերպութիւնները եւ Ալժերացիներու «բարեկամականը», որոնք ցոյցի հրաւէր կարզացած էին եւ մինչեւ իսկ հեռատեսիլի կայանը եկած բողոքելու համար: Ազգ. ճակատի նախագահը դիտել տուաւ թէ համայնավարներուն չի մնար, ոչ ալ Մառշէի որ Առւկսպուրկ էր եւ Գերմանացիներուն օդանաւները կը չինէր ,դաս տալ, մինչ լինք «ազգի սան էր: Պէտք չէ մոռնալ, չէտեց, որ Բ. աշխարհամարտը հետեւանք էր նացիականութեան եւ սթալինեան համայնավարութեան դաշնակցութեան: Առնուազն տարօրինակ ալ գտաւ, որ Ալժերացիներու միութիւն մը ուզէ արգելք ըլլալ որ Ֆրանսացի քաղաքական պարագլուխ մը հեռատեսիլէն արտայայտուի: Քաղաքական իր ծրագրին դէմ ուղղուած կէտերը չեն փոխուիր՝ գաղթողները սուղի կը նստին, պէտք է իրենց երկիրը վերադառնան, կ'ուզէ 7 տարիներու ընթացքին ջնջել եկամուտի տուրքը, հարկ է նուազեցնել պետական պաշտօնեաներու թիւը, պէտք է որ ընկերային ապահովագրութիւնը հատուցում կատարէ վատառոյժին: Լը Փէնին հարցումներ կ'ընէին երեք լրագրող՝ անխուսափելի Ալէն Տիւհամէլը, Ժ. Ֆր. Քահն եւ Ալպէր Տիւռուա, բայց մարդը որոշած էր առաւելաբար ի'ր պատասխանները տալ, ի հարկին չեզած հարցումներու: Ինքզինքը կը ներկայացնէ նախագահական մրցումին որպէս առաքեալը, որովհետեւ իրեն համար Շերաք – Պատ. Տէ – Փէ – Վէ է (տեղէն ա փըթիր վիթէս), իսկ Միթերան՝ Տէ – Ժէ – Վէ (տեղէն ա կոանտ վիթէս): Հարցը հոն է, որ նոյնիսկ եթէ տրամաբանական բաներ ըսէ – եւ պարզ է որ կ'ըսէ երբեմն – մարդը հակակրելի ըլլալով, «չի ստացուիր»: Բարեբախտաբար:

ՍԻՏԱ–ի վերաբերող ժողովը, որ գումարուեցաւ Լոնտոնի մէջ, եւ որու մասնակցեցան 146 երկիրներու 650 պատգամաւորներ վերջ դրաւ: Օրէ օր կը համոզուի որ կացութիւնը ծանր է եւ հիւանդութիւնը կը ծաւալի: Նիւ – Եորքի մէջ, օրական 61 ծնունդներու մէկը սիտայէ վարակուած է: Աղէտը չատ մեծ համեմատութիւններ կ'առնէ եւ ախտաճանաչման հետապնդումը պէտք է պարտաւորիչ դառնայ, ըստ Տիկին Պարզաքի:

ԲՐԵԺՆԵԻի վեճան կը դատուի կաշառակերութեան եւ հանրային դրամի գրպանումի յանցանքով: «Պրաւդա»ն է որ կուտայ մանրամասնութիւնները: Ուզբեկիստանի հանրապետութիւնն է որ խրնդրոյ առարկայ է չորս միլիառ ռուբլի գրպանուած են, որուն 650·000–ը Ձուրբանով անուն մէկուն գրպանը գացած է: Այս վերջինը Ներքին նախկին փոխ – նախարարն էր եւ Բրեժնեւի աղջկան երրորդ ամուսինը:

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ – ՊԼՑՐՈՒԹի մէջ, որ ամուսնացած է սկիզբէն տուրքական հակակշռի ներքեւ է, գերմանահպատակ ճարտարապետ մը առեւանգուեցաւ, մինչ Տիւսէլ – տորֆի մէջ կը չարունակուի լիբանանցի ահաբեկիչի մը՝ Հապպաս Համատէի դատավարութիւնը: Առեւանգուած ճարտարապետը մօտիկ լիբանանցի է եւ ամուսնացած է լիբանանցի կնոջ մը հետ եւ ամբողջ կեանքը Լիբանան անցուցած է:

ԿԱՆԱՉ, ՁԵՐՄԱԿ, ԴԵՂԻՆ

Մինչեւ որ մտածում մը մարմին ստանայ, կրնայ վերածուիլ փողոցին մէջտեղը նետուած սարտինի պարապ տուփին: Անցորդներու հարուածներուն տակ կը էշուի ան հոս ու հոն, աջ ու ձախ, մինչեւ որ *աղբահաւաքը* կուգայ ու կը փրկէ զայն: Սարտինի տուփը կը մնայ իր նախատարրին մէջ, մինչ մտածումը կը ձեւակերպուի յանկարծ, կը կերպարանա – փոխուի ու կը պահանջէ ազատագրուիլ:

Փարիզի վիթխարի, *կանաչ* ապրահաւաք մեքենաներէն մէկուն ետեւը գտած էի ինքզինքս, ոչ ոք կ'ուզէր գրաւել միջոցը ու փոխադրամիջոցին այդ *կանաչն* է որ վերածուեցաւ երեւակայութեանս փոխադրամիջոցին, տիեզերաճաւին՝ հասցընելու համար զիս փողոցներու մայթերուն վրայ տեղաւորուած կոնաձեւ, երկաթեայ *կանաչ* այն տակառները, որոնց մէջ խաղաղակրթուած մարդոց կը թե – լադրուէր հրել գործածուած, արդէն իսկ պարպուած ամէն գոյնի եւ հասակի շիշերը: Աճուճ պիտի վերադառնայիր գործարան, պիտի հալէին՝ վերածուելու համար նոր շիշերու, գործածուելու կրկին ու այս խնայողութեամբ օժանդակելու խղցկեղի դէմ բժշկական հետազօտութիւններու:

Վերարտակաւորմանը այս գործողութիւնն է որ սկսած էր մարմին ստանալ խելապատիկիս մէջ ու հիմա զիս կը տանէր դէպի աշխարհի բոլոր դիւաերն ու հնարքները, մարդ արարածին ձգուած ժառանգութիւնն ու ապրելակերպի բոլոր դիւրութիւնները:

Կը շարունակէի ընթանալ խաղաթիղ ստամոքսիս ետեւէն, մարդիկ կը շարունակէին իրենց վերապահել աւնոր ետեւէն յուզարկաւորի պէս յառաջանալու նախապատուութիւնը, ես ալ կը շարունակէի իրարու հակադրել մարդուն տրուած բոլոր բարիքներն ու նոյն այդ մարդուն բարիքներուն պարգեւած *չարաչահութիւնը*:

Աղբահաւաք այդ մեքենային բովանդակութի՞ւնն էր ներշնչումիս զսպանակը: Ռովէս իւիճաշարժներ կ'անցնէին, ահասասիկ օդանաւ մը կար երկինքին մէջ, հիմա կամուրջ մը դրասանգի կը վերածուէր դիմացս, սակայն ուղեղիս մէջ կը շարունակէր զարգանալ մարդուն ապի – կարութիւնը, կը բազմապատկուէր աւնոր ապերախտութիւնը, մինչեւ որ կը յիշէի հօր մը առաջին անգամ շպարուող աղջկան երեսին շպրտած խօսքը.

– Ձե՞ս կրնար գոհանալ Աստուծոյ էեգի շնորհած գեղեցկութեամբ:

Հայելի՞ մըն էր աղբահաւաք մեքենան, այլապէս ինչո՞ւ աւնոր մէջ կը տեսնէի դէմքը երիտասարդ այն ծանօթին, որ սիրային ամուսնութիւն մը չկարենալ կընճեղու պարագային, կը ցանկար *ճարել* հարուստ ամուսին մը՝ *չարաչահելով* նոյնիսկ մարդկային ջինջ ըմբռնումի մը էութիւնը:

Ձէ՞ որ տարիներ առաջ տեղ մը գրած էի, թէ *ամուսնութիւնը* մարդուն կատարած կարեւորագոյն *գիւտն* էր:

Մէկ կողմ դրած կրակի, անիւի, լոյսի գիւտերը կը հասնէի մինչեւ *դրամը* հնարողին, չէի կրնար յիշել աւնոր իմաստութիւնը ու հոս ալ ընդունելէ ետք հնարողին *ազնիւ* մտադրութիւնը, պարսաւս կ'ուղղուէր դէպի բոլոր այն անհատները որոնք այդ տրցակներէն ձեռք աւցընելու համար պատրաստ էին ծեծրունիներ խողխողելու, *քլոշարներ* հրկիզելու, թշնամիին զէնք ծախելու, վերածուելու *գործակալի*:

Նորէն կը մտածէի այդ *կանաչ* տակառներուն մասին ու ինծի կը թուէր, թէ բոլոր գիտնականները, բոլոր արուեստագէտները, բոլոր փիլիսոփաները աւնոր դերն է որ կը կատարէին, միջոց մըն էին, վերարտակաւորման պարզ ագդակներ: Տասնեակ տարիներ առաջ, անգլիացի փիլիսոփայ Ռասըլ չէ՞ր ըսած, թէ արդի ժամանակներու փիլիսոփաներուն ամբողջ ըրածը պարզապէս *ֆութ – նօթ* կրնար ծառայել հին Աթէնքի փիլիսոփաներուն իմաստասիրութիւններուն:

Կարեւոր չէր: Կարեւորը այն էր, թէ սովորական մարդիկ ի՞նչ կ'ընէին իրենց աւանդուած ժառանգութիւնը, ազնի՞ւ էին իրենց վերաբերումին մէջ, կուտա՞ի դանակին միայն կարագ կտրելու դեր, զէնքի՝ միայն պաշտպանուելու պարտականութիւն, թմրեցուցիչին՝ միայն ցաւեր ամոքելու առաքելութիւն:

Աղբահաւաքը կը շարունակէր թաւալիլ, ես ալ՝ ետեւէն:

Ֆրանսացիները չէի՞ն վերածած աղբը *օրտիւր*–ի ու աւնոր տուած աղուոր, դիպուկ հայհոյանքի մը տարողութիւն: Ի՞նչ օգուտ երբ շատեր, շատ – շատեր կը շարունակէին մերժել պարպուած շիշերու վերարտակաւորման ճիգին օժանդակելու կոչերը ու կը նետէին զանոնք *աղբամանները*ու մէջ:

Քաղցկեղը պիտի չհարուածէ՞ նաեւ զանոնք:

Բայց ո՞վ գործ ունեցած չէ մասնաճառի մը հետ, որ օգտուելով նայուածքի մը շեղումէն, մեքենային մէջ կը հրէ բոլոր այն աւելցուք, անպէտք միսերը, գորտ նոյնիսկ իր կատուին պիտի չհամակերպէր հրամցնել:

Ահազանգ:

Հիւանդատար *ճերմակ* մեքենայի մը միայն կրնար պատկանիլ ան: Ճամբայ կը բանայի խուճապահար, նոյնը կ'ընէին մէկ – բանիներ: Շտապ օգնութեան կառքը կը գտնէր իր ճամբան, իսկ ես կը փնտռէի միսը, ամեհի, *կանաչ* աղբահաւաքը:

Անհետացած էր: Արդէն տեղ մը անպայման պէտք է շեղէին մեր ճանապարհները:

Այս անգամ ետեւս կը գտնէի խոշոր, սպառնական ուրիշ կառք մը: Թէեւ ճամբայ չէր ուզեր ան, կը դանդաղեցնէի ես ընթացքս ու յարգանքով մը կ'արտօնէի որ անցնի ու հասնի իր ժամադրութիւններուն:

Նամակատան *դեղին* կառքն էր ան: Նախընտրածս:

Մ. ՊԶԱՔՃԵԱՆ

ՅՈՒԹՊՈԼԻ Իսրայէլ – Ֆրանսա հանդիպումը վերջ գտաւ հաւասար 1 – 1 արդիւնքով, ինչ որ յուսախաբ ըրած է Ֆրանսացիք: Իսրայէլի կէտը նշանակած է Քոհէն, շնորհիւ խմբապետ՝ Մալմիլեանի փոխանցումին:

ԹԵՐԹԵԼՈՎ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԱՐԲԵՐԱԿԱՆՆԵՐԸ

ՀՆՉԱԿԵԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Ակադ. Մ. Ներսիսեան, Պատմա – բանասիրական հանդէսին մէջ, շահեկան յօդուած մը ունի Հնչակեան կուսակցութեան մասին: Խորագիրն է՝ Հայ Ազատագրական շարժումը եւ Հնչակեանները 1880 – 1890–ական թուականներին:

Առաջին իսկ հատատաումը չատ ընորոշ է, երբ Կուսակցութեան հիմնադրութեան 100–ամեակին առիթով կը գրէ. –

Օսմանեան բռնապետութեան դէմ ԺԹ. դարի երկրորդ կէսին ծաւալուած Հայ Ազգային – Ազատագրական շարժումը մեր ժողովրդի բազմադարեան պատմութեան ամենափայլուն էջերից մէկն է: Հերոսական դրուագներով ու հայրենասիրական խիզախ ընդվզումներով լի այդ շարժումը 1880 – 1890–ական թթ. գործուն մասնակցութիւն ունեցաւ, ի թիւս միւս Հայ ազգային կազմակերպութիւնների ու կուսակցութիւնների, նաեւ Հնչակեան Կուսակցութիւնը:

Ցօդուածագիրը, ապա կ'աւելցնէ, թէ Կուսակցութիւնը, ինչպէս ծանօթ է, կը հիմնադրուի 1887–ին Ժընեւ: Անոր հիմնադիրները կը դառնան յառաջադէմ դաղափարներու տէր երիտասարդ Հայրենասէրներ՝ Աւետիս Նազարբէկ, Մարօ Վարդանեան, Ռուբէն Խանազատ, Գաբրիէլ Կաֆեան, Գէորգ Ղարաջեան եւ ուրիշներ:

Ռ. Խան – Ազատ խօսելով, թէ ի՞նչպէս կազմուեցաւ Հնչակեան Կուսակցութիւնը, Փարիզ տպուած Յ. Թիւրապեան տպարանի, 1930, Ցուշարձան հատորին մէջ կը գրէ՝ կ'արտագրենք Թաւրիզ 1927 Մայիսի յօդուածէն հատուածներ, առ ի պատմութիւն, –

Առաջարկը կուգայ Մարսէյլ հաստատուած Մկրտիչ Փորթուկալեանէն, այն թէ եւրոպական ոստանները ապաստանած ուսանող երիտասարդութիւնը կազմէ յեղափոխական կուսակցութիւն մը, որու կազմին մէջ մտնող ամէն անհատ պարտականութիւն առնձնէ Աբեմատեան – Հայաստան երթալու եւ հոն գործելու:

Ըստ երեւոյթին արուած առաջարկութիւնը մեծ հաւանականութիւն գտաւ ամէն տեղ էլ, բայց Փորթուկալեանը վրանում էր ժողովի նախաձեռնութիւնը իր վրայ վերցնելու եւ խնդիրը ձգձգում էր:

«Արմենիա»ի Փարիզի աշխատակից՝ Լեւոնց, Աւետիս Նազարբէկեան կ'առաջարկէ, որ Փորթուգալեան ժամանակաւոր կերպով ստանձնէ դանձապահի պաշտօնը: Մ. Փորթուգալեան կը մերժէ, քանի ինք չի կրնար նոր յեղափոխական կուսակցութեան մը մասնակցիլ, որով – հետեւ արդէն իսկ նոր ընկերութիւն մը կը հիմնէ, որուն ծրագիրն ու կանոնագրութիւնը ի մօտոյ լոյս պիտի տեսնէ:

Ռան – Ազատ ապա կը գրէ, թէ Փորթուգալեանի վոլթ – փասը յուսախար կ'ընէ եւ գայրոյթ կը առեղծէ Եւրոպա դտնուող ուսանողութեան մօտ: Անհրաժեշտ կը դառնայ ուրեմն առաջադրութիւնը իրագործել առանց ասոր եւ «Արմենիա»ի: Կարդ մը մանրամասնութիւններէ եաք, Ռան – Ազատ կը գրէ. –

Ինք հոգի այդպիսով համախմբուած ժրնեւում, մենք որոշեցինք այլեւս չսպասել, ոչ մի ընդհանուր ժողովի, որի իրագործումը առանց թերթի այլեւս անհրաւարին էր դառնում, խնիներս հիմնենք բաղձալի յեղափոխական ընկերութիւնը, մշակենք նրա ծրագիրը եւ ապա կոչ անենք ուրիշներին մեզ հետ միանալու: Սկսուեցին նախնական մտքերի փոխանակութիւնները ու անվերջ տաք վիճաբանութիւնները, որ մօտ երկու – երեք ամիս տեւեցին եւ որոնց հետեւանքն այն եղաւ, որ ամբողջ խումբը երկու խմբակցութիւնների բաժանուեց, վեց եւ երեք հոգիներից բաղկացած: Անջատուող երեք հոգի էին՝ Մ. Շահազիզեան, Մ. Մանուչարեան եւ Պր. Ափրիկեան:

Մնացած վեց հոգին ընդհանուր համաձայնութեան գալով, որոշեցինք ընկերութեան ծրագիրը կազմել եւ մեր սեփական թերթը հրատարակել: Բացի դրանից՝ որոշեցինք մի պամփլետով պոկել Փորթուգալեանի կեղծ դիմակը, որը մի տարուց աւելի իրան թունդ յեղափոխական էր ցոյց տուել, իսկ վերջում երբ անհրաժեշտ էր խօսքից գործի անցնելու, յայտարարել էր, թէ ինքը չէ կարող յեղափոխութեան մէջ մասնակցիլ: Պամփլէտը «Հայկեր Քամելիոն» վերնագրով, գրեց Ա. Նազարբէկեանը, որը մեր մէջ թէ ամենատաղանդաւորն էր եւ թէ լաւ հայերէն գիտցողը: Ջսպասելով սեփական տպարան ունենալուն, «Հայկեր Քամելիոն»ը տպագրեցինք տաշիկրաֆ գործիքով:

Ծրագիրը վեցիս ընդհ. համաձայնութեամբ մշակելուց եւ հաստատելուց յետոյ, երագուած Հայ Յեղափ. – ընկերութիւնը կազմուած էր արդէն: Մնում էր մեր սեփական մամուլն ունենալ, կարենալու համար մեր մտքերն արձարծել եւ նոր ընկերներ վաստակել:

Ռ. Խան – Ազատ այնուհետեւ դիտել կուտայ, թէ չատ կարեւոր կը դառնայ ապագայ թերթին անունին յիշատակութիւնը, որուն տառերը կը տառնան 1887–ին ամառը: Շարք մը անուններ հոլովելէ եաք Նազարբէկեանի առաջարկով թերթին անունը կը մկրտուի «Հնչակ,» ուրկէ նաեւ Հնչակեան Կուսակցութիւնը:

Ակադ. Մ. Ներսիսեանի բնորոշումը կը մնայ ճիշդ, երբ կ'ըսէ, թէ կազմաւորման չրջանին վերոյիշեալ Կուսակցութիւնը կը դտնուի ռուսական յեղափոխական, մասնաւորաբար, Նարոդնիկական ազդեցութեան տակ: Արդարեւ, «Հնչակ»ը իր անունը փոխ – կ'առնէ Ա. Գերցենի «Կոլոկոլ» ծանօթ հանդէսէն եւ կուսակցութիւնն ալ կը կոչուի Հնչակեան: Կոլոկոլ ռուսերէն կը նշանակէ Զանգ:

Ակադ. Մ. Ներսիսեան իրաւամբ կը պրէ, թէ Հնչակեանները ունէին երկու ծրագիր. մէկը կը կոչուէր Հեռաւոր, իսկ միւսը՝ Մօտակայ: Առաջինին նպատակը կը մնայ Հայաստանի մէջ կեանքի կոչել ընկերվարական դրոյթներ, իսկ երկրորդինը կը դառնայ Հայկական Հարցին արծարծումը՝ պայքարելով Թրքական բռնակալութեան դէմ: Ակադեմականը կ'ըսէ, թէ տարաձայնութիւններ գոյութիւն ունենալով հանդերձ, գործնական հարցերու չուրջ, բոլորն ալ համաձայն կը գտնուին Մօտակայ ծրագիրին հանդէպ, այն է՝ ազատագրել Արեւմտահայութիւնը Թուրք Սուլթաններու լուծէն, պայքարիլ ինքնավարութեան եւ կամ կարելիութեան սահմաններուն մէջ ստեղծել հայկական Պետութիւն:

Ծրագիրը, իբր նախագիծ կը հրատարակուի «Հնչակի» 1888 Հոկտեմբեր – Նոյեմբեր միացեալ թիւերով: Երբ կը թղթատենք Աբսէն Կիտուրի Պատմութիւն Ս. Դ. Հնչակեան Կուսակցութեան հատորը, կը տեսնենք, թէ ծրագիրին մէջ, իրրեւ յառաջարան կը չեշտուի այն միտքը, թէ տուեալ ծրագիրը վերջնական ընոյթ չի կրեր, քանի տուեալ կէտերը կրնան մտնելի փոփոխութիւններու ենթարկուիլ: Ըստ Աբսէն Կիտուրի այս նախնական ծրագիրը յետագային բաւական փոփոխութիւններու կ'ենթարկուի: (Հետեւակը չբաեր, թէ ե՞րբ եւ ի՞նչպէս):

Ցամենայն դէպս, Մօտակայ կամ Մօտաւոր նպատակը՝ ընդարձակ իր վերլուծութիւններով, քանի կը մատնանշէ Աբեմատահայութեան անտեսական, ընկերային եւ քաղաքական կացութիւնները, կուգայ այն եզրակացութեան, թէ Հեռաւոր նպատակին հասնելու համար անհրաժեշտ կը դառնայ Աբեմատահայաստանի մէջ ձեռք ձգել ռամկավարական քաղաքական ազատութիւն եւ ազգային անկախութիւն, ի գործ դնելով ժողովրդական ապստամբութիւնը:

Մօտական կը ճշդէ Հեռաւորին հասնելու միջոցները, ինչպէս, օրէնսդրական կարգ ու կանոն՝ ընտրուած ազատ, ընդհանուր եւ ուղղակի քուէարկութեամբ, խնարելու ամէն իրաւունք ամէն անձի, առանց որեւէ խտրութեան, ժողովրդավարական ազատութիւններ՝ խօսքի, խղճի, քարոզչութեան, հաւանդնելու եւ համայնքներու լայն ինքնավարութիւն, անձեռնմխելիութիւն անձի եւ բնակարանի, Զինուորական պարտադիր ծառայութիւն եւայլն:

Հեռաւորն ալ կը բաժանուէ, կ'ուտա – ջադրէ կուսակցութեան ընկերվարական դաղափարաբանութիւնը՝ հատատատուած ընկերվարութեան հիմունքներով:

Մի չտ կ'արժէ յիշեցնել, թէ Հնչակեան Կուսակցութեան ծրագիրին մէջ կը մնայ այն հիմնական միտքը, թէ Թուրքիոյ դէմ մղուած որեւէ օտար Պետութեան պատերազմը յարմար առիթ կրնայ ծառայել Թուրքիան հարուածելու, ինչպէս նաեւ տուեալ օտարին դիրքը չէմտելու պայմանով՝ աւերող ձեռքէ մը այլ բրնատէրութեան մը չենթարկուելու համար:

Եզրակացութիւն: Աբեմատահայութեան անկախութիւնը եւ ազատութիւնը ապահովելէ եաք, անհրաժեշտ կը մնայ նաեւ ազատել օտարների լծից Ռուսահայն ու Պարսկահայը եւ կազմել այդ երեքից մի դաշնակցային ռամկապետական Հանրապետութիւն, որ համայն Հայութեան համար նամբայ կը բանայ դիմելու դէպի Հեռաւոր նպատակը ... դէպի ընկերվարական աշխարհը՝ ընդհանուր մարդկութեան առաջադրութիւնը:

Ակադեմականը կ'ընդդծէ, թէ «Հնչակ»ը իր անդրանիկ թիւերէն սկսեալ հիմնական կերպով իր յոյսը կը դնէ զարգացած, յառաջադէմ երիտասարդութեան վրայ: Զանոնաեր նոյնպէս քաղաքական գործակցութիւնը միւս քրիստոնեայ եւ ոչ – քրիստոնեայ տարրերուն տեսը՝ ընդդէմ Թրքական բռնակալութեան: Բոլորին միանգամեան անտեսական չահերը նկատի կ'առնուին:

Ակնուհետեւ ան կ'ըսէ, թէ կուսակցութիւնը իր գոյութեան առաջին տարիներուն կը գրաղի գլխաւորաբար ազատագրական գաղափարներ տարածելու աշխատանքով: Ապա՝ ընդվզումներ, Գումգափու, Սասուն: Հոս միջանկեալ կը ճշդենք, թէ, ըստ ակադեմականին Գումգափուի գոյցը տեղի ունեցաւ 1890 Թ. Յուլիսի 15–ին: Իրողութեան մէջ տեղի կ'ունենայ նոյն տարուան Յունիս 15–ին: Պապր Աւլիի գոյցին մատնանչումը չի կատարը, ասկայն կ'ըսէ, թէ Հնչակեաններու հակատուլթանական նոր ելոյթը կը կատարուի գարձեալ Կ. Պոլիս, 1895 Թ. Սեպտեմբեր 18–ին: Թուականը ճշդրիտ է: Կ'անդրադառնայ Զէյթունցիներու 1895 — 96 Թուի համաժողովրդական ապստամբութեան: (Մանրամասնութիւնները դանց կ'առնենք, այլ առիթով մը ներկայացնելու համար՝ պատմութեան յատուկ վկայութիւններով):

Ակադեմականը այլ մանրամասնութիւններ տալէ եաք հպարտութեամբ կը գրէ, թէ Ս. Համաչխարհային պատերազմին հայկ. կամաւորական միւս գունդը, – պէտք էր ըսել Դաշնակցական, – հերոսաբար կռուի Հնչակեաններու կողմէ կազմակերպուած վեցերորդ կամաւորական գունդին հետ՝ Գրիգոր Աւշարեանի հրամանատարութեան տակ: Այս գունդին մէջ կը գտնուէր Հնչակեան, յետագային ռուսական Յեղափոխութեան յարած Հայկ Բժշկեան, ծանկանունով՝ Գայ:

Ակադ. Մ. Ներսիսեան կ'եզրափակէ ըսելով, թէ Թուրքիոյ իշխանութեան գլուխն անցած քեմալականները, օգտագործելով Ֆրանսական կառավարութեան Թրքանպատառ քաղաքականութիւնը, 1920-21–ին զանգուածային ջարդեր կը կազմակերպեն Կիլիկիա ... Կիլիկիահայերի ջարդերը կանխելու և խափանելու, թուրք բարբարոսների դէմ զինուած պայքարի ելած Հայերին օգնելու նպատակով զգալի գործ կատարեց, հայկական միւս հասարակական – քաղաքական կազմակերպութիւնների հետ միասին, նաեւ Հնչակեան կուսակցութիւնը:

Մեր կարծիքով, ակադեմականը դանց կ'առնէ այն նեղքին պատակատմութիւնը, որոնք յատկապէս ի յայտ եկան 1896–ին Լոնտոն գումարուած Հնչակեան Ընդհ. Պատգամաւորական Ժողովի ընթացքին: Հատուած մը, Աւ. Նազարբէգեանի գլխաւորութեամբ դատանեցաւ Սոցիալ – Դեմոկրատ, այլ հատուած մը Աբտիոր Արփիարեանի գլխաւորութեամբ, բաժնուելով սատար վերակազմեալ անուանակոչումը:

Ժ. Միրիճեան

ԾԱՆՕԹ. — Ըստ Ռ. Խան – Ազատի հայկական տարերը կը ստանան Մխիթարեաններէն: Մեր գիտցածով գանոնք կը ստանան Վիէննայի Մխիթարեաններէն:

Ս. Վրացեան 1947 Հայրենիք Տարեգիրք — Տօնացոյցին մէջ, Ակադ. Մ. Ներսիսեանի հաստատումը կը կատարէ՝ Հնչակեան կուսակցութիւնը, իր հիմնադրութեան օրերուն, կը գտնուէր Ռուս Նարոտնիկ — յեղափոխականներու ազդեցութեան տակ, բայց շուտով յարեցաւ մարքսիզմին, հետեւելով ռուս մարքսիստներուն:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՇԽԱՐՀԷՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԸՆԴՄԷՋԷՆ

1987Ի՝Ն ԱՆՀԵՏԱՑԱԾ ԴԷՄՔԵՐ

Պատրաստեց՝ ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

Փարիզ եւս կրեց զջալի կորուստներ. –

× *Յունուար 3–ին,* ՄԵՍՐՈՎԲ ՄԱՐԱՆՋԵԱՆ *հին սերունդի վերջին դէմքերէն որ Ֆրանսա հաստատուելէ առաջ, Հայաստանի մէջ, ունեցած է գործունէութիւններ: Ապրած է Պարսս եւ ապա Փարիզ: Իոր զարգացումի տէր անձ մը, որ իր հետ կը տանի ամբողջ չրջանի մը վկայութիւնները: Աչխատակցած է «Յառաջ»ի:*

× *Փետրուար 6–ին,* ԱՐԵԳ ՏԻՐԱԶԱՆ, *որ եղած է վաստակաւոր կրթական մշակ եւ դրող: Իր ասպարէզը կատարած է յատկապէս՝ Պոլիս, Սուրիա եւ Լիբանան դաստիարակելով հայ լեզուն եւ գրականութիւն: Իր գործերը կ'արտայայտեն մարդկութիւնը յուզող ընկերային եւ հոգեբանական հարցեր՝ «Արիւն եւ ծաղիկներ», «Լուսնեան մայքը», «Երրորդի սուտերով» եւայլն: Բուն անունն էր՝ Յովհաննէս Պատմաճեան:*

× *Օգոստոս 23–ին,* ՆՈՒՊԱՐ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ՝ *կնքեց իր մահկանացուն Սէն – Ժան տը Լիւզ քաղաքին մէջ: Իր վաստակը մեծ է Աղքատախնամի մէջ, ուր վարած է կարեւոր պաչտօններ:*

× *Օգոստոս 26–ին,* ՆԱԶԱՐ ՊԵՏԻԿԵԱՆ *Փարիզի եւ Ալֆորվիլի սերեալ եւ ժողովրդական դէմք մը, որ աչքերը փակեց Երեւան, ճամբորդութեան մը առիթով: Եղած է Ալֆորվիլի Հ. Մ. Ը. Մ.–ի, հայերէնի մեծաեայ դպրոցին եւ յետագային Ս. Մեսրոպ կրթարանին զործունեայ պատասխանատուներէն: Ինչպէս նաեւ եղած է հիմնադիր անդամներէն Եանի՝ Քլէօպի, եւ մանաւանդ նախագահ Զենկիլեբոյնեան Հայրենակցական Միութեան: Ալֆորվիլի եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան մէջ եղած է նախագահ: Միչտ օժանդակած է իր հայրենակիցներուն: Առանձնաչընորհեալ կապեր ունեցած է Հայաստանի հետ:*

× *Նոյեմբեր 24–ին,* ԱՂԱՍԻ ԴԱՐԲԻՆԵԱՆ՝ *ծանօթ դէմք, անդամ Ֆրանսահայ Մչակութային Միութեան: Վաստակաւոր զաւակ, աչխատած է սերտ կապեր հաստատելու Հայաստանի եւ Ֆրանսահայութեան միջեւ:*

**

Կը վերջացնենք մահադրութիւնը, Ֆրանսայի մէջ, առանց մոռնալու անուններ որոնք դեր մը ունեցած են, թեկուզ համեատ, ազգային, եկեղեցական, մչակութային եւ կուսակցական (յատկապէս Դաչնակցական) կեանքին:

× *Լիոնի մէջ,* ՏԻԳՐԱՆ ԶԷՔԻՆԵԱՆ, *հաւատաւոր դաչնակցական, որ ունի գնահատելի վաստակ կուսակցականէն անդին եկեղեցական եւ կրթական մարզերուն մէջ ալ:*

× *Մարսէյլի մէջ,* ՍԱՐԳԻՍ ՓԻՒՐՃԵԱՆ, *երբեմնի Քրխատփոր կոմիտէի*

անդամ, առաջին օրերու նուիրեալ գործակատար: Վատմեան խումբին, միշտ երբեմն, երկու համեստ, բայց հաւատարիմ գործակցականներ՝ ՀԱՅԿ ՍԱՐ – ԳԻՍԵԱՆ եւ ՅՈՎՍԷՓ ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆ: Նոյնպէս, դերասան՝ ԿԱՐԱՊԵՏ ՄՈՒԹԱՖԵԱՆ որ մասնակցած է Փարիզի «Հայ արուեստ»ին եւ Մարսէյլի «Շանթ» թատերախումբին: Եւ ՆՇԱՆ ԱԴԱՄԵԱՆ նախկին ռազմիկ եւ գործօն անդամ ազգային կեանքին մէջ:

***

ՀԱՅԱՍՏԱՆ. —

1987–ին, Հայաստանի հայ բեմը, թատրոն – թատերագիր չարժանակար եւ օպերա, կորնգուց սիրական դէմքեր, վաւերական արժէքներ:

× ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԱՐԳՈՒՆԻ՝ աւելի քան կէս դար մաշեցուցած է Սանդուկեան թատրոնի բեմի տախտակները: Մարմնացուցած է չուրջ երկու հարիւր դերեր ինչպէս՝ «Ծառուկեան, Տրզատ Ճարտարապետ, Աբիսողոմ Աղա, Երկաթ, Գասպար...»: Նաեւ դերեր առանձնած է մեծ թէ փոքր պատուոյին համար. իրադրուծած է բեմադրութիւններ ձայնասփիւռին համար: Պարգեւատրուած է բազմաթիւ մրցանակներով:

× ԱՐԱՐԱՏ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ դրած եւ մեկնաբանած է: Անունը կապուած պիտի մնայ «Համօ» թատերախաղին: Արժանացած է զանազան մրցանակներու: Իր թատերախաղերն են՝ «Հայ Կինը», «Սիրոյ հովիւ», «Վարդենիկ»: Լոյս ընծայած է մենագրական դրքոյկներ նուիրուած հայկական թատրոնի կարգ մը դէմքերու՝ Լեւոն Երամեան, Արտաւազդ Բաչալեան, Յովսէփ Ոսկանեան...:

× ՄԻՒԱՑԵԼ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ որ աւելի գրչի մարդ եղած է, քան՝ բեմի: Գրած է թատերգութիւններ, ինչպէս՝ «Երկու հանդիպում», «Ժամանակի լուսուգում»...: Աշխատակցած է եւ խմբագրիչ եղած է զանազան թերթերու, ինչպէս նաեւ հայկական հանրագիտարանին: Ունի նաեւ բանաստեղծական ժողովածուներ՝ «Լեռնագբիւր», «Պատիւ», «Օրեր եւ Յոհեր»: Հետաքրքրուած է մանկական գրականութեամբ: Կատարած է թարգմանական գործեր:

× ԱՐՇԱԻԻՐ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ, օպերայի ասպ մը, որ երեսուն տարուան վայրկեան ասպարէզի մը մէջ մարմնաւորած է հայկական բայց նաեւ ռուսական եւ եւրոպական օպերաներու զանազան կերպարներ: Երգած է Փարիզի Կամօ սրահին մէջ: Առաջնակարգ պարիթոն, օժտուած էր բացառիկ դեղեցիկ ձայնով մը եւ երաժշտականութեան ու բեմական ձիրքերով:

× ՄԱՐՏԻՆ ՄԱԶՄԱՆԵԱՆ՝ յայտնի երաժիշտ եւ խմբավար որ կազմած ու ղեկավարած է երգչախումբեր: Որպէս երաժշտական մշակ եղած է Կոմիտաս երաժշտանոցին մէջ: Աշխատակցած է Հայաստանի Պետական հրատարակչական մէջ, ուր պատրաստած է հրատարակութիւնները՝ «Երաժշտութիւնը Մանուկներին», «Ժողովրդային Կատարող» ինչպէս նաեւ ժողովրդական երգարանները:

***

Գիտութիւններու եւ դիտա – հետազոտական մարզերուն մէջ բացեր կը ձգեն. –

× ԱՐԱՄ ՆԱԼԲԱՆԴԵԱՆ՝ քիմիագէտ եւ բնագէտ կատարած է հետազոտական աշխատանքներ Լենինգրադի, Մոսկուայի քիմիական եւ բնագիտութեան հիմնարկներուն մէջ: Երեւանի մէջ հիմնած է ածխաջրածիններու օքսիտացման տարբերակ մը: Մաս կը կազմէր Նիւ – Եորքի ազգային ակադեմիայի եւ կարգ մը դիտական խորհուրդներու: Անդամ էր Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի նախագահութեան եւ քարտուղար քիմիական ու երկրաբանական դիտութիւններու բաժնի: Խմբագրական էր «Հայկական քիմիական ամսագիր» թերթին:

× ՀՐԱՆՏ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ՝ եղած է մասնագէտ հողագիտութեան եւ երկրագործութեան: Մասնակցած է Եւրոպայի, Ասիոյ եւ Ամերիկայի կարգ մը երկիրներու մէջ դիտական համագումարներու: Վարած է Երեւանի հողագործութեան եւ երկրագործութեան դիտա – հետազոտական հիմնարկի տնօրէնութիւնը: Նոյն տեղն հետեւած է հանրային – քաղաքական կեանքին, ըլլալով կուսակցութեան կեդրոնական կոմիտէի անդամ եւ երեսփոխան:

× ՓՐՈՖ. ՕՍԻՆ ՍԱՊՈՆՋԵԱՆ՝ եղած է վարիչ Երեւանի բազմարուեստից հիմնարկին նուիրեալներու դիմադրութեան տմպուճնին: Ընտրուած է Հայաստանի Ակադեմիայի թղթակից անդամ: Հեղինակն է դիտական ուսումնասիրութիւններու:

× ԱԿԱԴ. ՀՐԱՆՏ ԱԴՈՆՑ՝ եղած է զանազան Երեւանի բազմարուեստից հիմնարկին: Կազմակերպած է Հայաստանի Ակադեմիայի ելեկտրա – թեքնիք հիմնարկը: Մեծ նպաստ բերած է ուժանիւթի դիտութեան զարգացման գործին մէջ:

× ԱԿԱԴ. ՍԱՀԱԿ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ՝ եղած է հիմնադիրներէն Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիային: Գիտա – կան աշխատանքներ կատարած է մանանեղէն կենդանիներու բնախօսութեան ճիւղին մէջ: Իր հետազօտութիւններու արդիւնքները հրատարակուած են բազմաթիւ մասնագիտական հանդէսներու մէջ: Ունի նաեւ հանրային – քաղաքական կեանք: Վարած է կարեւոր պաշտօններ Հայաստանի համայնավար կուսակցութեան կեդրոնական կոմիտէին մէջ:

***

Այլ յայտնի դէմքեր որ կնքած են իրենց մահկանացուն 1987–ին. –

× ՍՏԵՓԱՆ ՍԱՖԱՐԵԱՆ՝ Առեւտուրի նախկին նախարար: Մէկէ աւելի պաշտօններ վարած է Պետական վարչական մեքենային մէջ:

× ԳԱԲՐԻԷԼ ԳԻՒՐՋԵԱՆ՝ նկարիչ: Եղած է հիմնադիրներէն խորհրդահայ նկարչութեան: 70 տարուան ստեղծագործած է հազարէ աւելի կտաւներ: Երկար տարիներ դասաւորած է Հայաստանի նկարիչներու միութիւնը: Դասաւանդած է Երեւանի գեղարուեստական թատերական հիմնարկին մէջ:

***

Հուսկ՝ տարին փակեց Յակոբ Օշականի այրին՝ Արաքսի Օշական որ իր մահկանացուն կնքեց Դեկտեմբեր 31–ին Փասատինոյ մէջ: Մեծ վաստակ ունէր Յակոբ Օշականի ձեռագիրներու պահպանման եւ փրկութեան մէջ:

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ Կաթողիկոսարանի Մայր տաճարին մէջ, Յունուար 6–ին, պատարագած եւ քարոզած է Գարեգին Բ. Կաթողիկոս, վերլուծելով խաղաղութեան քրիստոնէական հասկացողութիւնը եւ կոչ ուղղելով ժողովուրդի բոլոր զաւակներուն դառնալու գործակիցները «Խաղաղութեան Իշխան»ին: «Երանի՛ խաղաղարարաց» աւետարանական խօսքին թելադրութեամբ, Հայրապետը չէշտած է այն դաղափարը, թէ խաղաղութեան համար մարդիկ պէտք է որ ճգնին, աշխատին ու հետապնդեն զայն, եւ ոչ թէ պարզապէս սպասեն խաղաղութեան»: Պատարագը եւ քարոզը ձայնասփռուած են պետական եւ «Վանայ Ձայն» ձայնասփիւռի կայաններէն:

Կէսօրէ ետք եւ յաջորդող օրերու ընթացքին, Հայրապետին չնորհաւորական այցելութիւն տուած են պետական եւ կրօնական անձնաւորութիւններ, հայ եւ օտարազգի դեսպաններ եւ համայնական մարմիններու եւ միութեանց ներկայացուցիչներ:

***

ԳԱԶԻՐԻ Հայ Գեղարուեստասիրաց Միութեան «Թէքէեան» սրահին մէջ, Յունուար 8–ին, տեղի ունեցած է դասախօսութիւն մը: Բացումը կատարելով Վահան Տէվոյեան ներկայացուցած է օրուան դասախօսը՝ Հ. Լեւոն Վրդ. Զէքեան, վարիչ Վենետիկի Համալսարանի հայագիտական ամպիոնին: «Հայերէն լեզուի կարեւորութիւնը Սփիւռքի մէջ» նիւթին չուրջ խօսելով Հ. Լեւոն Վրդ. չէշտած է լեզուին դերը ինքնութեան պահպանումին մէջ, անդրադարձած է արեւմտահայերէնի ու արեւելահայերէնի, նչելով թէ անոնք երկու լեզուներ չեն, այլ՝ մէկ լեզու, երկու տարբերակներով, որոնք կը պատկանին ամբողջ հայ ժողովուրդին եւ անոր հարստութիւնն են եւ ոչ թէ դժբախտութիւնը: Փակման իր խօսքին մէջ թեմին առաջնորդը՝ Զաւէն Արք. Չինչինեան, ինք եւս չեշտած է հայերէն լեզուի անհրաժեշտութիւնը ըմփռւոքի մէջ, օրինակներ տալով եղիպտահայ գաղութէն:

***

ՆԱՒԼԸԳԱՒՈՒԻ Ս. Յովհաննէս եկեղեցւոյ մէջ, Յունուար 17–ին, նչուած է Պոլսոյ Ուսուցչաց Հիմնարկի 22–րդ տարեդարձը: Պատարագած է Մանուէլ Վրդ. Երկաթեան: Քարոզած է Շնորհք Պատրիարք Պարսամեան: Ճառ մը ըրած է Տիկին Թագուհի Էմէնն եւ Արման Մարաչեան: Խօսք առնելով Ս. Խաչ Դպրեվանքի խնամակալութեան ատենապետ Անդրանիկ Մուրատ ձին – կէօզ բացատրութիւններ տուած է Հիմնարկին մասին, չեչտելով անոր հիմնադրութեան պարտականութիւնները՝ ուսուցիչ պատրաստել, կրթաթոշակ ապահովել, ուսուցիչներու օժանդակել, վաստակաւոր ուսուցիչներու նեցուկ կանգնիլ, դասագիրք պատրաստել եւայլն: Հիմնարկին ատենապետը՝ Տոքթ. Շահնուր Շահէն, իր խօսքին մէջ նչած է, թէ Ուսուցչաց Հիմնարկը միակ հաստատութիւնն է, որ կ'ընդունի կամ կրնայ ծախել կալուած մը: Ներկայիս որոշուած է ծախել Գատըգիւղի եւ Սկիւտարի մէջ երեք կալուածներ, որոնց վոխարժէքով պիտի գնուի գեղին մը՝ Հանգստեան Տուն կառուցելու համար: Հիմնարկը կ'ուզէ նաեւ արդիականացնել իր տպարանը: Հանդէս եկած է Կեդրոնական երգչախումբը, դեկավարութեամբ Ովսաննա Գալէնտէրեանի: Եղած են արտասանութիւններ: Խօսք առնելով Մեսրոպ Եպիսկոպոս Մուրադեան անդրադարձած է կրթական, լեզուական եւ կրօնական հարցերու: Հուսկ՝ փակման խօսք արտասանած է Շնորհք Պատրիարք:

***

ՊԼՈՎԴԻՒԻ «Գրասիրաց» գրադարանին մէջ, Դեկտեմբեր 20–ին, դասախօսութիւն մը տուած է Ժիրայր Պատուականեան՝ ԺԳ. — ԺԴ. դարերու հայկական մանրանկարչութեան մասին: Իր խօսքին մէջ դասախօսը բնութագրած է Տաթեւի, Գլաձորի, Նարեկայ եւ Կիլիկիոյ վանքերուն դերը հայկական մանրանկարչութեան զարգացման մէջ:

ԽԱՐԻՍԽԷՆ ՀԵՌՈՒ

(Վ է Ջ)

ՆԻԿՈՂՈՍ ՍԱՐԱՖԵԱՆ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

Ե.

Նոր դէպք մը սակայն տեղի ունեցաւ, դարձեալ այդ օրը: Տոքթորը քաշեց յանկարծ՝ ձեռքը կնոջ վրայէն ու դառնալով տղոց ըսաւ բարձրաձայն, Փրանսերէն.

– Չեն ալ ամչնար, ասանկ կոտրած, աղտոտած ծուռ ակռաներով, չեն ամչնար, քանիերորդ գարու մէջ կ'ապրինք: Ժլատին Թող գոնէ...

Բարթող ու Սիսակեան չուարած կը նայէին ու տեսան յուզուիլը տոքթորին քովի աղջկան, որ կը ժպտէր քիչ առաջ:

Փափուք մը ինկաւ երկու կիներուն մէջ, որոնք խստօրէն բարկացան, մինչ Ալեմտաղեան, վիրաւորուած՝ իր գեղեցկագիտական ճաշակին մէջ, կը չարուր նակէր.

– Հագուստի, մուշտակի դրամ կը գրանեն, բայց ակռայ մը նորոգելու ծախքը կը խնայեն: Զզուելի է, իրապէս զզուելի է:

Քովի կինը դողալով միջամտեց վերջապէս.

– Բայց, մաէօ՛, որո՞ւ կ'ուղղէք ձեր խօսքերը:

– Ինդրեմ, տիկին, – պատասխանեց այն ատեն տոքթորը՝ ձայնը ծանրացնելով, – ի՞նչ իրաւունքով կը միջամտէք իմ խոսակցութեանս: Ես ու ընկերներս առամնարոյժ բժիշկներ ենք: Մենք կը խօսինք մեր արհեստին վերաբերեալ նիւթերու մասին: Ի՞նչ իրաւունքով կը միջամտէք:

Կինը չուարեցաւ, կակազեց ու լռեց: Քովի սեղանակիցները խնդացին:

Բարթող սակայն ցոյց տուաւ ջղայնութիւն մը, որ չատ հաճոյալի երեւցաւ Սիսակեանին:

– Երէ՛ք, երէ՛ք երթանք այստեղէն, – ըսաւ ան:

– Ակռէ լաւ տեղ չկայ. նստեր ենք՝ նըստինք, – վրայ բերաւ Սիսակեան:

– Ես ժամադրութիւն ունիմ: Ժամանակն է՝ ելլենք: Եթէ կ'ուզէք մնալ կեցէք:

– Ես կը մնամ:

– Ես ալ տեղ պիտի երթամ, – նկատել տուաւ տոքթորը:

Ելած ատեն դարձաւ քովի կնոջ ու ըսաւ չատ քաղաքավար ձեւով մը.

– Ներեցէք, օրիորդ...

Շուտով մը ան սահեցաւ երկու սեղաններու մէջէն ու հազաւ վերարկուն՝ քընելով սրճարանը, ուր մանչ – աղջիկ կատակներ կ'ընէին ձեռքով իրարու: Աղմուկ ու ծուխ – ծխախոտի: Ստորերկրեայ, չթաքարի անճաւի մը պէս լուսաւոր սիներ՝ առաստաղէն վար ու լոյս մը պատերու ծերպերէն: Սրճարանը զարդարուած էր արդիական նկարներով, որոնք կը ներկայացնէին մերկ կիներ, հաչիչամոլ Զինագիներ, փարիզեան ծամածուռ ու տխուր թաղեր: «Պոռոտ, պալքանեան գոյներով նկարներ են», պիտի ըսէր Սիսակեան: Ոչ զոց կարմիր կը սիրէր ան եւ ոչ ալ կանաչը:

Տոքթորը ընկերներէն բաժնուելով կատք մը առաւ եւ գնաց Տիկին Աղաւնիին: Կիրակոսենց տունէն հեռանալէն ի վեր քանի մը տուն փոխած էր այրին: Նասիոնի հըրապարակին մօտերը յարկաբաժին մը վարձած էր եւ հաստատուած, վերջապէս: Հաստատուիլ չէր իրականին մէջ ատիկա, քանի որ ոչ մէկ կարասի ունէր Տիկին Աղաւնի՝ բացի չոր սեղանէ մը եւ մահճակալէ մը: Աթոռ իսկ չունէր ու կը նըստէր կամ մահճակալին եւ կամ փայտէ նստուկի մը վրայ:

Փարիզ գալէն ի վեր, ութ տարի էր որ Տիկին Աղաւնի լաւ օր մը չէր տեսած: Հաղիւ քանի մը տարուան եկած էին՝ ամուսինը հիւանդացաւ ու մեռաւ: Անկէ վերջ սկսաւ տաժանակիր կեանք մը: Ամուսինը դրամ չէր ձգած, ոչ ալ տան մը պէտք եղածը: Ունեցածնին ծախսած էին արդէն Ռուսաստանէն մինչեւ Փարիզ:

Հինէն մնացած, գոյք մը օդ եւ քանի մը մատանիներ ունէր միայն, զորս ստիպուեցաւ գրաւի տալ, կարենալ գնելու համար մեքենայ մը ամուսնին մահէն վերջ: Առաջին տարիները զբաղեցաւ ասոր – անոր տափատ կարելով: Բարեկամի մը չնորհիւ գործակատար զարձաւ հագուստեղէնի մեծ տան մը հաշւոյն: Այնուհետեւ յաջտարարութիւն տուաւ թերթերուն մէջ եւ փնտռեց աշխատաւորուհիներ, որոնք եկան կանոնաւորաբար ամէն չաբաթ իրենց աշխատանքը առնելու: Գործերը ցրուելէ վերջ, աշխատեցաւ ինքն ալ չաբաթը երկու – երեք տափատ հանելու չափ, առանց ինքզինքը նեղելու: Արդէն չատ անգամ այնքան զժուար կ'ըլլար գործատուներու հետ իր զբաղումը, որ առեն չէր ունենար:

Այդ գործը, արդարեւ, երեւութապէս այնքան ակնբախ՝ հազիւ պզտիկ չահ մը կ'ապահովէր այրիին, որ ունէր լրմէ զատ աղջկան մը բեռը: Ու նեղութիւնը պակաս չէր ըլլար: Տիկին Աղաւնի կը պակսեցնէր միշտ աշխատանքի վարձքը: Սրտնեղած ու յոգնած՝ կը չարչարէր իր գործատուրուհիները, որոնք՝ մեծամասնութեամբ հայ՝ պիտի չգիջէին բնականաբար զալ եւ գործ խնդրել, եթէ պայմանները ունենային, ինչպէս որ ըրած էին առնմանմէ չաւերը՝ գործը անոր երեսին նետելով: Մանաւանդ որ դրամի վճարումներն ալ անկանոն կ'ըլլային միշտ: Գործատուրուհիները ստիպուած կ'ըլլային երբեմն սպասել ամիսներով: Դրամը Տիկին Աղաւնիին ձեռքը կ'անցնէր տասնեւհինգ օրը անգամ մը: Այդ օրը սակայն մինչեւ տուն դառնալը կը ծախսէր անհոգութեամբ:

(Շար. 26)

Նիսի եւ Շրջակայքի Հայոց Կրօնական Ընկերակցութեան վարչութիւնը, չրջանիս հոգեւոր հովիւը՝ Տաբօն Ծ. Վրդ. Ճէրէճեան, ինչպէս նաեւ չրջանի հայ բոլոր կազմակերպութիւններն ու միութիւնները յատուկ կը ծանուցանեն՝

ԹԱԴԷՈՍ ԱԻԱԳ ՍԲԿ. ԱԺՏԷՐԽԱՆԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Յունուար 27–ին։

Թաղման կարգը կը կատարուի, Շաբաթ, Յունուար 30, ժամը 10·30–ին Նիսի Ս. Աստուածածին Եկեղեցին։

Ներկայս ընդունիլ իբրեւ մահագդ։

***

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՁՍԱԿԻ

Թադէոս Աժտէրխանեանի *մահուան առթիւ, Նիսէն Տէր եւ Տիկին Պերճ Ճէգվէճեան հետեւեալ նուէրները կ'ընեն.* – 2500 Ֆր. Նիսի Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ, 2500 Ֆր. Նիսի Հայ Տիկնանց Միութեան, 500 Ֆր. «Աչխարհ»ին (ատենալ «Յառաջ»էն) եւ 500 Ֆր. «Յառաջ»ին։

ՄՈՒՐԱՏ

ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆ

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՀԱՄԵՂ ԵՒ ԽՆԱՄՔՈՎ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ ԱՆՈՒՇԵՂԷՆՆԵՐ

ԽՄՈՐ – ՔԱՏԱՅԻՖ – ԵԻԼՆ· ԵԻԼՆ·

ՄԵԾԱՔԱՆԱԿ

ՓՈՔՐԱՔԱՆԱԿ

SARL

MURAT

FABRIQUE DE PATISSERIES

MARKAROGLU Frères

184, rue St. Maur — 75010 Paris

Métro : Belleville ou Goncourt

TEL: 42. 09. 04. 49

ՆԱԻԱՍԱՐԴ

Պարախումբը

Մարէյլի մէջ

ՄԱՐՏ 12ին, ՓԱՄԸ 20·30ԻՆ

OPERA

նախաձեռնութեամբ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ ՄԱՐՍԷՅԼ ՓԱՂԱՓԻ ՄԱՄՆԱՁԻՒՂԻՆ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՑՏԱԳԻՐ

ANTENNE 2

Կիրակի, Յունուար 31, ժամը 9·30 :

ՀԱՅԵՐԸ

ԿԻՊՐՈՍԻ ՄԷՋ

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՁՍԱԿԻ

Վեհանոյշ Գազանճեանի *մահուան առթիւ, Պր. Մկրտիչ Գազանճեան եւ ընտանիքը, փոխան ծաղիկի, 300 Ֆր. կը նուիրեն Կապոյտ Խաչին (ատենալ «Յառաջ»էն) եւ 300 Ֆր. «Յառաջ»ին։*

Ս· ԾՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՍՈՒՐԲ ՍԱՐԳԻՍ ԵՒ ՈՐԴԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍ Շաբաթ, Յունուար 30–ին, ուր է Սրբոյն Սարգսի զօրավարին եւ որդւոյ նորա Մարտիրոսին։

Այս առթիւ, Փարիզի Հայոց Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի։

Ս· ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Յունուար 31, Կիրակի, առաւօտեան ժամը 10–ին, Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցին, պատարագ կը մատուցուի։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարուի Լիոնի «Հայկազեան» վարժարանի աշակերտութեան կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Իսահակ Խաչակիր Քահանայ Հէքիմեանի։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Անթիէռ – Պուա – Կոլոմպ եւ Արժանթէօյլ Ակնունի մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները Փետրուար 1, Երկուշաբթի, ժամը 20·30–ին։

CENTRE CULTUREL
rue Robert Lavergne — ASNIERES

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ
ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉ

Ի ՆՊԱՍՏ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՀԱՅ ԴՊՐՈՑԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ

300–ԱԿԱՆ ՖՐ·

Տիկին Լուիզ Սթամպուլեան, Օր· Լինա Սարեան, Թրիքօ Պատոլեան, Տիկին Ճեմիլա Մալփաս, Տէր եւ Տիկին Շանթ Ոսկերիչեան (Տիկին Ազատուհի Անտոնեանի մահուան առթիւ)։

250–ԱԿԱՆ ՖՐ·

Տէր եւ Տիկին Կարօ Շահպազեան, Պր· Ալեքսանտր Պէրճճիքլեան, Զերչեան։

200–ԱԿԱՆ ՖՐ·

Հերոլա Ալեքսանեան, Պր· Միքայէլ Ճանիկեան, Գեղամ Պարոնեան, Տէր եւ Տիկին Անդրէ Շիրինեան, Սարգիս Պալպալեան, Տէր եւ Տիկին Մոռէ, Օր· Նաթալի Հաքիմեան, Պերճ Հաքիմեան, Տիկին Ռոզա Ամիրալեան։

150–ԱԿԱՆ ՖՐ·

Տիկին Արմենուհի Գեւոնեան, Օր· Ժաքլին Քանարեան, Պր· Յարութիւն Ճէնտէրճեան։

100–ԱԿԱՆ ՖՐ·

Պր· Պազմիկեան, Տէր եւ Տիկին Սերժ Քէնտէրեան, Տէր եւ Տիկին Գոճապաշեան, Տէր եւ Տիկին Ժիլպէր Պալեոզ։

(Ընդհանուր գումար՝ 110·881 Ֆր· 75)։

« ՅԱՌԱՋ »ի բաժանորդագրութեան նոր սակերը

փետրուար մէկէն

Ինչպէս յայտարարած էինք, «Յառաջ»ի բաժանորդագրութեան սակերը, որոնք անփոփոխ մնացած էին 1986 Մարտ 1–էն ի վեր, յաւելում պիտի կրեն փետրուար մէկէն սկսեալ։

Մեր հաւատարիմ բաժանորդները դիւրաւ կը հասկնան, թէ «Յառաջ», որու միակ եկամուտները կ'ապահովեն բաժնեգիներն ու ծանուցումները (նաեւ, անշուշտ բարգաւաճման փոնտին եղած իմաստալից նուէրները) չի կրնար այլ կերպ ապահովել իր կանոնաւոր հրատարակութիւնը, երբ տեւականօրէն ենթակայ է թուղթի, աշխատավարձի, առաքման, թղթատարի, ընկերային տուրքերու, եւլն·, եւլն·, յաւելումներու։

Փետրուար մէկէն սկսեալ նոր սակերն են· —

ՖՐԱՆՍԱ

Տարեկան 700 Ֆր·
Վեցամսեայ 360 Ֆր·

Գալով արտասահմանի, պարտիմ ներկայացնել բաժանորդագրութիւնները, հանի թղթատարի ծախքը շատ զգալի տարբերութիւն ունի։ Այսպէս նոր սակերն են· —

Տարեկան (շաբաթական առաքում) 850 ֆրանք։

Տարեկան (ամէնօրեայ առաքում, Եւրոպա) 1000 Ֆրանք։

(Եւրոպայի մեր այն բաժանորդները որոնք կը նախընտրեն շաբաթական մէկ առաքում, կրնան դիմել թերթիս վարչութեան փոփոխութեան համար)։

Օդանաւային թղթատարով առաքումներու սակերուն համար, դիմել թերթիս վարչութեան։

Մինչեւ Փետրուար 1, մեր բաժանորդները կրնան օգտուիլ ներկայ պայմաններէն, փակելու համար իրենց առկախ հաշիւները կամ վճարելու նոր շրջանը։

Շնորհակալութիւն
վարչութիւն
«ՅԱՌԱՋ»ի

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ
ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉ

ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Կեդրոնական Ֆրանսայի մասնաճիւղերուն համար Կիրակի, Յունուար 31, ժամը 9·30–էն սկսեալ, Վիլնի Մշակոյթի Տան մէջ։

Բոլոր ընկերուհիները հրաւիրուած են։

ԼԻՈՆԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ
CERCLE LYONNAIS
DES FEMMES ARMENIENNES

ՄԵԾԱՐԱՆՔԻ ԵՐԵԿՈՅԹ

երգահան եւ խմբավար՝

Գուրգէն Ալէքշան-ի

մահուան 40–ամեակի առթիւ։

կը լանաթօսէ՝
ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆ
երգահան — խմբավար՝
«Սիփան — Կոմիտաս» *երգչախումբի*

Ուրբաթ, Փետ. 5,
երեկոյեան ժամը 8·30–ին
Ազգային Տան սրահին մէջ

Ալէքշանի կենսագրական գիծերը եւ իր գործերէն ունկնդրութիւններ Հայկական երաժշտութեան գեղագիտական սկզբունքներուն առընչուող հարցեր։

Dans la Grande Salle
de l'Espace Arménien
40, rue d'Arménie
69003 Lyon

IMMOBILIER
VENTE

ALFORTVILLE - CENTRE

EXCELLENT EMPLACEMENT COMMERCIAL

TERRAIN A VENDRE

Construction possible 480 M²

SANCHEZ RETI

43 68 03 13

ԿԸ ՓՆՏՐԵՆՔ

Սէօլէօզ գիւղաքաղաքէն լուսանկարներ եւ վաստաթուղթեր, գիրքի մը պատրաստութեան համար։

Դիմել· —
Serge Avedikian
Association Arménienne Audiovisuelle
9, rue des Petits Hôtels, 75010 Paris
tél. 45 - 23 - 51 - 50
(message sur répondeur)

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՈՒՒՑԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՁԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՇԱՐԱՆ, ԵՒԱՅԼՆ)

FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»

83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI,
DE 14 à 18 h. 30
SAUF SAMEDI ET DIMANCHE

ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ,
ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30
ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻ

Խնամուած աշխատանք — Travail soigné

Cabinet TERZIYAN

TOUTES ASSURANCES TOUTES COMPAGNIES

21, rue Lamartine, 75009 Paris
tél. 42 82 01 41+

Ապահովագրական Ձեր հարցերուն համար

մի՛ վարանիք դիմելու մեզի

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ
30-31
SAMEDI-DIMANCHE
30-31 JANVIER
1988

LE NUMERO : 4.00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: (1) 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

63ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.673 | Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN | 63e ANNÉE — No 16 673

ԵՐԵՒԱՆ <=> ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ — ՅՈՒՆՈՒԱՐ 20 / 22)

ԿՈՄԻՏԱՍԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԲԱՑՕՒՄԸ

Երեւանի Կոմիտաս երաժշտանոցին առջեւ տեղի ունեցած է նոր բարձրացած Կոմիտասի յուշարձանին պաշտօնական բացումը: Ներկայ եղած են մշակոյթի մարզերու, աշխատաւորներու, ուսանողներու ներկայացուցիչներ: Բացումը կատարելով Երեւանի քաղաքապետարանի՝ Եղուարդ Աւագեան, նշած է, թէ կան անուններ՝ որոնք փրենց ստեղծագործութեամբ եւ կեանքով անջնջելի հետք ձգած են ժողովուրդի պատմութեան մէջ: Հայ ժողովուրդի համար նման անուններէն է Կոմիտաս, որուն ախրանքը իր ժողովուրդի անասկարկ նուիրումի վառ օրինակ է: Իր անմահ գործերով ան վերածնաւ հայ ազգային ժողովրդական երգարուեստը, համաշխարհային երաժշտական գանձարանը հարստացուց վառ ու գունեղ արժէքներով: Ծօսք առած են երաժշտանոցի տնօրէն Էդգար Յովհաննիսեան, յուշարձանին հեղինակը՝ նկարիչ եւ քանդակագործ Արա Յարութիւնեան, եւ երաժիշտ Ալեքսանդր Յարութիւնեան:

⁂

ՎԱՆԵՎԱՆԴԻ ՏԱՃԱՐԸ ՎԵՐԱԿԱՆԳՆԱՒ

Աւարտած է հին հայկական ճարտարապետութեան գլուխ – գործոցներէն մէկուն՝ Վանեվանքի տաճարին վերականգնումը: Տաճարը կը գտնուի բարձր լեռներու մէջ, Մարտունի քաղաքին մօտ: Ժ. դարուն կառուցուած եկեղեցին մասնաւորապէս վնասուած էր 1915–ի երկրաշարժէն: Հինաւուրց ճարտարապետական համադրոյթը գրեթէ ամբողջած է իր նախկին տեսքը եւ կ'առնուի Սեւանայ լճին յարող զբօսաշրջիկային յայտագրին մէջ: Նպատակադրուած է հոն քանալ երկրագիտական թանգարան մը, ուր կը ցուցադրուին լեռնային վայրին մէջ յայտնաբերուած իրեր:

Հայաստանի մէջ Պետութեան պահպանութեան տակ առնուած է չուրջ 15 հազար պատմական հին յուշարձան: Իրենց երկրորդ կեանքը կ'ապրին աւերակներէ վերականգնած, Խորհրդային Միութեան տարածքին միակ՝ Գառնիի հեթանոսական տաճարը, Տաթեւի վանքը, որ գրեթէ հազար տարեկան է: Նոր վայր փոխադրուած են երկու եկեղեցիները, իջեւանատուն մը եւ Ախուրեանի նախալեռներուն մէջ տեղծուած Ախուրեանի ջրամբարին տեղը գտնուած փոքր ամրոցը: Մասնագէտները մաս առ մաս վերահաստատած են այդ շինութիւնները: Պետութիւնը հին շինութիւններու վերականգնումին համար այս տարի տրամադրած է մօտ վեց միլիոն ռուբլի:

⁂

ՀԻՒՐ ՄԱՐԶԻԿՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ ՆՈՐ ՊԱՆԴՈԿ ՄԸ

Երեւանի հիւսիսային մասը, Աղիհանք կոչուող թաղամասին մէջ վերջերս բացուած է «Սպորտ» անունով նոր պանդոկ մը, երեք յարկանի: Հայաստանի մարզական պետական կոմիտէի այս պանդոկը ուշադրութիւն կը դրաւէ իր արտաքին տեսքով ու ինքնատպութեամբ: Հոն կը հիւրընկալուին Խորհ. Միութեան պանդոկ չրջաններէ Երեւան ժամանած մարզիկներ: Պանդոկը ունի սպասարկութեան լայն կարելիութիւններ, կոկիկ ու ճաշակով ձեւաւորուած հանդստի սրահներ: Ցետագային պանդոկին կառոյցը կ'ամբողջանայ, երբ անոր ընդարձակ տարածքին կ'աւելնան մարզական պանդոկ համադրոյթները, մարզադաշտը, որոնք հիւրերուն կարելիութիւն կու տան տեղւոյն վրայ մարզուելու եւ հանդստանալու: Պանդոկին առաջին յարկը գտնուող դահլիճը կը տրամադրուի փինկ փոնկի սիրահարներուն: Պանդոկը 200 հոգի կըրնայ հիւրընկալել:

⁂

ԵՐԵՒԱՆԻ ՕՓԵՐԱՅԻՆ ՆՈՐ ՏՆՕՐԻՆԸ՝ ՅԱԿՈԲ ՈՍԿԱՆԵԱՆ

Երեւանի Ա. Սպենդիարեան օփերայի խումբի ընդհ. ժողովին հաստատութեան տնօրէն ընտրուած է Յակոբ Ոսկանեան: Օփերան վերջին տարիները կորսնցուցած էր իր դիմագիծը, բնականաբար՝ նաեւ հանդիսականը: Գործը չտկելու համար անհրաժեշտ էին վճռական միջոցներ, առաջին հերթին՝ բանիմաց, հեղինակութիւն վայելող ղեկավար մը: Յակոբ Ոսկանեան արդէն երեք տասնամեակ է, որ իբրեւ նուագախումբի ղեկավար կը պաշտօնավարէր Օփերային մէջ, ուր բեմադրած է բազմաթիւ ներկայացումներ: Զուգահեռաբար ան պաշտօնավարած է նաեւ Կոմիտաս երաժշտանոցին, Ռոմանոս Մելիքեան երաժշտական ուսումնարանին եւ Մ. Աբովեան մանկավարժական հիմնարկին մէջ: Ընտրութենէն ետք Յակոբ Ոսկանեան «Արմէնփրէս»ի թղթակցին պարզած է իր աշխատանքներու ծրագիրը նշելով. «Մենք մտադիր ենք վերականգնել կարգ մը ներկայացումներ: Ծանօթ է, որ խաղացանկը թատրոնի դէմքն է: Եթէ դատելու ըլլանք մեր այսօրուան խաղացանկով, ապա մեր «դէմքը» այնքան ալ հաճելի չէ: Աւենօթ մենք կը ներկայացնէինք Վէրտի, Մոցարթ, Վակներ, Մենոտի, Սարամինկի . . . : Այդ ժամանակներ մեր մօտ կու գային Խորհ. Միութեան գանազան չրջաններէ եւ արտասահմանէն լաւագոյն երգիչներ: Վերջին քանի մը տարիներու ընթացքին նման բան չէ պատահած, քանի որ մեր խաղացանկէն ի սպառ ելած են դասական օփերաները»:

⁂

ՄԱՌԵՇԱԼ ԲԱՂՐԱՄԵԱՆԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 90ԱՄԵԱԿԸ ՆՇՈՒԱԾ

Երեւանի Գ. Սունդուկեան թատրոնին մէջ մեծ հանդիսութեամբ նշուած է մարեշալ Յովհաննէս Բաղրամեանի ծննդեան 90ամեակը: Ներկայ եղած է Հայաստանի կուսակցական եւ պետական ատաղանին: Բացումը կատարած է Հայաստանի համայնավար կուսակցութեան Երեւանի կոմիտէի Ա. քարտուղար Լեւոն Սահակեան: «Մառեշալի ուղին» գեղարուեստով հանդէս եկած է ակադեմիայի թղթակից անդամ Հրաչեայ Սիմոնեան:

⁂

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ԹԱՆԳԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ ԳԻՐՔ ՄԸ

«Սովետսկի Խուդոժնիկ» («Սովետական նկարիչ») հրատարակչականը լոյս ընծայած է «ՍՍՀՄ նոր թանգարանները» գունաւոր պատկերազարդ հատորը, ուր նշուած է թէ Խորհ. Միութեան թանգարանները երկրի մշակութային հարստութեան խորհրդանիշն են, ժողովուրդի պատմական յիշողութիւնը: Թանգարաններուն թիւը տարուէ տարի կ'աճի, աւելի բազմարնոյթ կը դառնան հաւաքածոները եւ այլազան՝ գործունէութեան ձեւերը: Խորհ. Միութեան թանգարանային ֆոնտը կը ներկայացնէ պատմական, գիտական եւ գեղարուեստական մեծ արժէք ունեցող աւելի քան 52 միլիոն ստորակայ, իսկ այցելուներու թիւը հասած է տարեկան 150 միլիոնի: Հարիւրաւոր մեծ ու փոքր քաղաքներու, աւաններու եւ գիւղերու մէջ թանգարանները զարձած են մշակոյթի իսկական կեդրոններ: Հաւաքածոն կը խօսի նաեւ Երեւան քաղաքի հիմնադրութեան պատմութեան «Էրեբունի» թանգարանի, Հայաստանի ազգագրական պետական թանգարանի, «Շէնգաւիթ» «փրոֆ. Ա. Սբահամեանի հաւաքածոյ», «ակադեմիայի կենդանաբանութեան, երվրաբանութեան թանգարան»ներու, «Փայտագրութիւն» սրահի մասին:

⁂

ԹՂԹԱՏԱՐԱԿԱՆ ՆՈՐ ՊԱՀԱՐԱՆՆԵՐ

Խորհ. Միութեան Թղթատարի նախարարութիւնը հրապարակ հանած է գեղարուեստական պահարան մը, որուն վրայ տպուած է Վահրամ Փափազեանի դիմանկարը եւ հայերէն ու ռուսերէն հեռաձեւալ մակագրութիւնը. «Սովետահայ դերասան, ՍՍՀՄ ժողովրդական արտիստ Վ. Ֆ. Փափազեան: 1888–1968»:

Այլ պահարանի մը վրայ պատկերացուած է այն յուշարձանը, որ կառուցուած է Աչտարակի ճակատամարտին (1828) զոհուած հայ եւ ռուս զինուորներու յիշատակին:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱՒԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆ, որ գոնէ իր ելոյթներով, թեկնածուի չապիկը հագած կը թուի, հակայարձակմամբ անցաւ, Հիւսիս – վա – տը – Քալէ կատարած չրջապտոյտի մը ընթացքին: Միթերան կ'ուզէր պատասխանել Պաուէլ, որ տեսնելով հակակչիռ մը ներկայացուցած էր ընկերվարական վարչակարգի հինգ տարիներուն: «Չեմ ըսեր», չեչտեց Միթերան, «որ 1981–էն 86 միայն լաւ բաներ եղան, բայց չատեր եղան: Չեմ ըսեր որ 1981–էն առաջ միայն գէշ բաներ կային, բայց չատեր կային: Չեմ ըսեր 1986–էն ետք, բաւարար բաներ չեղան . . .»: Նախադահը աւելցուց թէ չուզեր նման բանավէճերու մէջ մտնել, ոչ՝ Ցունուարին, ամէն պարագայի մէջ, ոչ ալ՝ Փետրուարին:

ԳՐԱՒՈՐ ՄԱՄՈՒԼԻ ազգ. օր մը հրաւիրեցին Մշակոյթի նախարարը եւ մամուլի դաշնակցութիւնը, զօրավիգ կեանալու համար մամուլի մը, որու դժուարութիւնները օրէ օր կը ծաւալին: Այս ազգային օրը — Ցունուար 29 — կը զուգադիպի «Մաթէն»ի թաղման: Արդարեւ Փարիզի առեւտրական դատարանը թերթին հրատարակչական ընկերութեան դատական անանկութիւնը հռչակեց, անընդունելի գտնելով գնումի միակ առաջարկը որ եղած էր (Մետիա չաթաթաթերթին կողմէ): Մետիա միայն 30 հոգի ետ առնելու պատրաստ էր «Մաթէն»ի անձնակազմէն, որ 118 հոգի տունէր խմբագրութեան մէջ եւ 40 նկարաչարութեան աշխատաւոյժ: Ֆրանսա, օրաթերթերու ընթերցողներու չարքին մէջ 31–րդ կը հանի, ինչ որ փայլուն պատկեր մը չէ:

ԷՕԶԱԼ յայտարարած է Լօզանի «Մաթէն» թերթին, որ լաւատես է Փափանտրէուի հետ ունենալիք խօսակցութեանց համար: «Ձեր կարծեր», կ'ըսէ Թուրքիոյ վարչապետը, «որ քանի տարիներէ ի վեր բարդուած դժուար հարցերը, մեր երկու երկիրներուն միջեւ, լուծենք, բայց կը յուսամ որ զիրար ճանչնալը, փոխադարձ վստահութեան հիմ մը դնելը կ'օգնէ որ յարաբերութիւնները բարելաւուին»:

ՍԻՏՍ–ի դէմ ընդհանուր զօրակոչ մը կայ ամէն կողմ, որովհետեւ հիւանդութիւնը կը տարածուի արագօրէն եւ 1991–ին մէկ միլիոն պիտի ըլլայ վարակուածներու թիւը: Դրական չիճուկ ներկայացընողներու հանդէպ ալ խստական վերաբերումը, աշխատանքի առնելու պարագային բաւական ազմուկ կը հանէ եւ հոլանտական Ֆիլիփս ընկերութիւնը ստիպուեցաւ յետքայլ ընել:

ԺՈՐԺ ՄԱՒՇԷ բուռն յարձակում մը գործեց Ժիւքէնի դէմ, հեռատեսիլէն, չեչտելով թէ ան ստախօս մըն է, երբ կ'ըսէ թէ 1981–ին ինք (Մաուէյ) Ժիսքարի ի նպաստ քուէարկել տուած է: Կը խորհի որ Միթերան պիտի ներկայանայ:

ՏԱՍԸ ՏԱՐՈՒ մանչուկ մը, որ Ցունուար 18–ին հրացանով սպաննած էր 4 տարու զարմիկը, 1983–ին ալ (5 տարեկան է . . .) ուրիշ երախայ մը վիրաւորած էր դլուխէն, որովհետեւ ան մերժած էր իրեն ծամօն մը տալ (անկէ ի վեր երախան անդամալոյծ է), կրկին կրակած է: Այս առթիւ է, որ քննութիւն մը կատարուած է, որ կը պարզէ թէ արկածներ չեն, այլ մանուկը մոլի է հրացանի եւ գէնքի ալ աւելի «քաջալերուած» է հեռատեսիլի ներկայացուած ֆիլմերէն:

ՊԼԵՑՐՈՒԽԻ մէջ «Ցեղափոխական արդարադատութեան կազմակերպութիւնը» յայտարարութեամբ մը ստանձնած է մանահպատակ ճարտարապետին առեւանդումը: Ինչպէս գրած էինք, ենթական միայն հպատակութեամբ գերման է, նոյն իսկ կրօնքով ալ մահմետական է:

ՉԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԷՖԱ–ն երկու ամսուան դադար մը առաջարկեց Սպանիոյ կառավարութեան: Այդ ժամանակամիջոցին ահաբեկչական ոչ մէկ արարք պիտի դործեն, սպանական իշխանութիւններն ալ պիտի դադրեցնեն ոստիկանական հետապընդումները եւ կողմերը պիտի բանակցին:

«ՎԵՐԱԳՏՆԵԼ ԿՈՐՍՈՒԱԾ ԶԱՓԱՆԻՇՆԵՐԸ»

«Սովետական արուեստ»ի Նոյեմբերի թիւին մէջ Վ. Մելիքսեթեան այս խորագրով կ'անդրադառնայ հրապարակայնութեան ներկայ շրջանով դիտարկելի փոփոխութիւններու պահանջին, Հայաստանի թատրոնի – չարժանկարի շրջանակներէն ներս: Հեղինակը պարզելով ներկայ իրադրութիւնը, կը գանգատի անհատի խնկարկութիւններէ, որոնք բարիքի դիմակին տակ կը չլացնեն արուեստագէտին յառաջդէմ – թացի թափը, պատճառ դառնալով միջակութիւններու ծնունդին: Անոնք, եթէ նոյնիսկ կ'ունենան իրենց յաճախորդը, ոչինչով կը նպաստեն արուեստի զարգացման:

Ահա տիրոջ մտայնութիւնը յօդուածագրին իսկ տողերով. – «Նման դէպքերում շնորհալի մարդն անգամ մատնւում է ինքնագոհութեան ու հոգեկան պարապուրդի: Ահա թէ ինչու մեզանում բացից արդէն դիտուած երեւոյթ է, երբ ասպարէզ հանուած այս կամ այն գործի հեղինակն անհամեմատ աւելի մեծ կիրք ու եռանդ է ներդնում դրա արժանիք – ների հրապարակային գովերգման, քան ստեղծման համար: Իսկ սեփական բերթուածքն այդչափ չարժեւորողին ձաղկում է նոյնպէս հրապարակաւ եւ բոլոր գործածելի կամ ոչ գործածելի ածականներով: Զարմանալու ոչինչ չկայ, որ մեզանում հիմա ստեղծագործող անձինք աւելի յաճախ են ինքնադատում ինքնադատին, քան վերջինս նրանց:

Ուրիշ տարօրինակ բաներ էլ են կատարւում. ինչ առաջ կայացած պրեմիերայից յետոյ, օրինակ, թատրոնի դեկավարութեան յարկաբաժնի միջանցքի պատին յայտնւում է դրա ազդագիրը, որի վրայ գետեղուած են ներկայացման բոլոր մասնակիցների ձեռագիր գեղումները՝ բեմադրող ռեժիսորի դրսեւորած բացառիկ տաղանդի ու բարձր ճաշակի անխրտիր հաւաստումով: Կամ՝ նորաստեղծ փիլմը, դեռեւս էկրան չբարձրացած, բուռն ծափահարութիւնների է արժանանում կինոյի տան, մեծամասամբ, փիլմի հեղինակների ազգականներով ու մտերիմներով լեփլեցուն հանդիսասրահում, եւ գնահատութեան այդ առտնին չափանիշը սկսում է թեւածել թէ մամուլում, թէ հեռուստատեսային եթերում: Վարակի պէս տարածուել է մեր արուեստի բոլոր ոլորտներում գրեթէ պատուիրանի համարում ձեռք բերած այն սկզբունքը, ըստ որի եթէ ինքդ ֆո ստեղծածն ինչպէս հարկն է չարժեւորես, ուրիշներն էլ չեն գնահատի»:

...Տողերիս գրողը մէկն է այն մարդկանցից, որոնք եղել են մեր ազգային կինոարուեստի ապրած վաթսունից աւելի տարիների գրեթէ կէսի անմիջական ականատեսը՝ մերթ անձամբ գործակցելով «Հայֆիլմ» կինոստուդիային, մերթ կողկանց կամ ոչ հեռուից դիտելով վերջինիս ստեղծագործական անցուդարձը: Եւ այդ ընթացքում մեզ, ինչդն ասած, միշտ այնպէս է թուացել թէ գործ ունենք իր երբեմնի պատանութիւնից տակաւին չհասունցած, անդադար ինքնահաստատման նախաստեղծ տենդով բռնուած ու դիւրաթեք մարդկային մի համախմբի հետ, որին անդամակցողներն, ընդ որում, քնաւ իսկ միաձոյլ չեն ոգով ու մտածելակերպով:

Ցօդուածագրիրը ապա կ'անդրադառնայ հայկական չարժարուեստի առաջին չրջանի յայտնութիւններուն, Հ. Բեկնազարեանի, Պ. Բարխուդարեանի եւայլն, որոնցմէ եւթ մինչեւ 1960-ական թուականները ապասել պէտք եղաւ նորութիւններ դիտարկելու համար: Այս շրջանին էր որ յայտնուեցան Մալեան, Դովլաթեան, Մանուկեան, Յովսէփեան անունները, որոնք չարժարուեստի թարմորակ նմոյշներ հրապարակ հանեցին: Անոնց հետեւեցաւ Պարաջանովի, Կեսայեանցի, Քէօսէեանի ու Բ. Յովհաննիսեանի, Կ. Գէորգեանի, Ն. Յովհաննիսեանի, Ալ. Մկրտիչեանի եւ ուրիշներու խումբը: Արուեստի այս ճիւղին հանդէպ խանդավառութիւն առեղծեց անոնց գործը, սակայն «ստեղծագործական այդ նորորակ ցուցանիշները կայուն չդարձան»:

Երեւութապէս ամէն բան տեղն է. – «պատուաւոր մրցանակներ են ձեռք բերւում, զանազան այլ պարգեւներ, առաւել ուշագրաւ ֆիլմերի շուրջ յատուկ սիմփոզիումներ են գումարւում կամ փառատօներ անցկացւում արտասահմանում՝ Սփիւռքի մշակութային կազմակերպութիւնների աջակցութեամբ: Այնպէս որ հաշուետու զեկուցագրերին փայլ տուող փաստերի ու տուեալների առկայութիւնն աւելի քան բաւարար է»:

«Պատուաւոր մրցանակներ» որակումը յատակ չէ թէ ո՛ր աղբիւրներուն կ'ուզղուի, սակայն քանի որ միջազգային մրցանակներու արժանացած հայկական ժապաւէններու հանդիսիկ չատ յաճախ դէպ երեւոյթ չէ, ուրեմն խօսքը հայաստանեան դնահատումներու մասին է: Իսկ գալով կազմակերպուած սիմփոզիումներու եւ փառատօներու, որոնք կ'ըլլան կանացուին Սփիւռքի մշակութային կազմակերպութիւններու աջակցութեամբ, արդար չէ որ նոյն նկատումով կշռադատուին: Այսինչ կամ այնինչ ժապաւէնին ընդունելութիւնը մրցանակ առած հայրենի հեղինակ – նակատար դատակազմը որեւէ պատճառ չունենար արուեստի արժէքէն տարբեր չափանիշ գործածելու. մինչդեռ Սփիւռքեան փառատօնի մը պարագային, առաջնահերթ մտահոգութիւնը մշակոյթի տարածումն է, կամ ճանաչումը: Հայաստանէն բերուած ժապաւէններու դիտողները անպայման արուեստի բարձրորակ գործի մը վայելքով չեն առաջնորդուիր. զիրենք սրահ բերողը աւելի հետաքրքրութիւնն է, նաեւ կարօտը եւ ուրիշ բաներ: Իսկ եթէ նկատի առնուի ուղղակի արուեստի չափանիշը, գաղտնիք չէ թէ որքան քիչ թիւով ժապաւէններու մասին խօսք կ'ըլլայ: Այս իրականութիւնները մատնանշող գրութիւնները արդէն լոյս տեսած են Սփիւռքի մէջ, բաւական ըմբոխտ ու տեղին քննադատութիւններով, որոնք Վ. Մելիքսեթեանի մտահոգութիւնները արդարացնելու չափով կարծես, բախած են նոյնինքն այս մարզի ծանօթ անուններու դժգոհութեան:

Այսուհանդերձ այս փառատօներով «հաշուետու զեկուցագրերին փայլ տըւող փաստերի ու տուեալների առկայութիւնն աւելի քան բաւարար է: Անբաւարար է հանդիսատեսը, որի պատկանելիութիւնն է կինոն, որպէս արուեստ»: Ու մեծ մասը այն արուեստագէտներուն, որոնք մեր մշակոյթի ներկայացուցիչները ըլլալու հանդամանքը կը կրեն «ստուտիական փափուկ բազկաթոռներում ընկըղմուելով, ներհում են փոխադարձ հաճոյախօսութիւնների եւ «պատեհապաշտական կողմնորոշումների» անդորրաւէտ մթնոլորտում»:

Չափանիշերու կորուստը ճախողութեան մեծագոյն պատճառ կը նկատէ յօդուածագիրը ու կը յիշէ Վարդան Ամէմեանի տաղանդը, անբաւ աշխատասիրութիւնն ու նուիրումածութիւնը, որոնցմով հանդերձ սակայն կացութիւնը չի փոխուիր:

Այսքան արտքաց չէշտով մը կացութիւնը պարզելէ ետք Վ. Մելիքսեթեան վերադառնալով քննադատ – արուեստագէտ յարաբերութեան, կը գրէ. «Բանի որ խօսք եղաւ, ճնշադատի եւ արուեստագէտի միջեւ մեզանում շատ յաճախ խմորուող երկպառակութիւնների մասին, կ'ուզենայինք, մեղքի մի մասն անձամբ մեզ եւ մեր գործընկերներին վերագրելով, խոստովանել մեզանում ճնշադատութեան, որպէս ակտիւ, նախաձեռնող ու բարձր չափանիշներ հաստատող ուժի որոշակի ամլութիւնը ե՛ւ թատերական, ե՛ւ կինոարուես-

ՈՒԻՐ ՄՆԱՑԱԾ ԷԻՆՔ

ԳՈՀԱՐԻԿ ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ ԱՅԽԱՐՀ ԵԿԱԾ ԷՐ ԴԱՅՆԱԿ ՆՈՒԱԳԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

ԿԱՐՊԻՍ Ե. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

Պայծառ, անկրկնելի տաղանդի տէր արուեստագիտուհին՝ Գոհարիկ Ղազարոսեան կը պատկանի մեր երաժշտութեան վարպետներու փառաբանուած համաստեղութեան: Մեծարժէք երգահան — դաշնակահարուհին մինչեւ իր կարճատեւ գաշնակահարուհին մինչեւ իր կարճատեւ այլ գեղեցիկ կեանքին վերջ հիացում կը պատճառէր ստեղծագործական անթափառամ երիտասարդութեամբ եւ մեր կեանքին ստեղծարար ուժերուն իր սիրահարութեամբ:

Կան բազմաթիւ երաժիշտներ, – երաժըշտութեան քերականագէտներ աւելի ճիշդ պիտի ըլլար զանոնք անուանել – որոնք ամէն օր իրենց աշխատանքին կը նային, ինչպէս արհեստաւորը կ'երթայ իր գործին: Ամէն առաւօտ որոշ ժամու մէջ կ'անցնին իրենց գրասեղանին առաջ հանդարտօրէն չարունակելու նախորդ օրւան գործը, այն տեղէն ուր նախորդ ցերեկուան ճաշը կամ երեկոյեան ընթրիքը ընդհատեր էր զայն: Երբ իրենց «Սոնատ»ը կամ «Սիւիթը» աւարտած են, պիտեն, որ հիմա ալ պէտք է գրեն «Ֆիւկ» մը որուն եռաձայն պիտի գայ «Վարիացիոն»ը: Այս ընթացքը առնօրէն կանխամրտածուած երաժշտական «գրականութեան» ծրագիր մը պիտի իրագործէ հարկադրաբար: Այսպէս կառուցերը կը բարդուին կառուցներուն վրայ, բայց եթէ այս կերպ արտադրութեամբ մը երաժշտութիւնը կ'աճի քանակով, քիչ անգամ Որակը, Արուեստին մէջ բան մը կը չահի այդ ամէնէն: Գոհարիկ Ղազարոսեան, ընդհակառակն, այն երաժիշտներէն է, որոնք կանչի մը ճայնին եռաձայն մտած են Արուեստի Ուղին –որքա՜ն աւելի դիւրին եւ հանգիստ կեանք պիտի վարած ըլլար որեւէ ուրիշ բան ընելով – եւ որոնք կը ըստեղծեն այն առեն միայն երբ պարտաւորութիւնն է կիսով, որպէս արուեստ»: Ու մեծ մասը այն արուեստագէտներուն, որոնք մեր մշակոյթի ներկայացուցիչները ըլլալու հանդամանքը կը կրեն «ստուտիական փափուկ բազկաթոռներում ընկըղմուելով, ներհում են փոխադարձ հաճոյախօսութիւնների եւ «պատեհապաշտական կողմնորոշումների» անդորրաւէտ մթնոլորտում»:

Չափանիշերու կորուստը ճախողութեան մեծագոյն պատճառ կը նկատէ յօդուածագիրը ու կը յիշէ Վարդան Ամէմեանի տաղանդը, անբաւ աշխատասիրութիւնն ու նուիրումածութիւնը, որոնցմով հանդերձ սակայն կացութիւնը չի փոխուիր:

Այսքան արտքաց չէշտով մը կացութիւնը պարզելէ ետք Վ. Մելիքսեթեան վերադառնալով քննադատ – արուեստագէտ յարաբերութեան, կը գրէ. «Բանի որ խօսք եղաւ, ճնշադատի եւ արուեստագէտի միջեւ մեզանում շատ յաճախ խմորուող երկպառակութիւնների մասին, կ'ուզենայինք, մեղքի մի մասն անձամբ մեզ եւ մեր գործընկերներին վերագրելով, խոստովանել մեզանում ճնշադատութեան, որպէս ակտիւ, նախաձեռնող ու բարձր չափանիշներ հաստատող ուժի որոշակի ամլութիւնը ե՛ւ թատերական, ե՛ւ կինոարուեստի հետ առընչուող հարցերն արծարծելիս»:

Քննադատ – արուեստագէտ փոխյարաբերութիւններու բնականոնացումի անհրաժեշտութենէն ետք Վ. Մելիքսեթեան յաջորդութեան այլ ազդակ մը կը նկատէ նախորդներու ըրածին ճանաչումը: Ան կ'ըսէ. «Նոր արժէքները ծնւում են յանախ հէնց հնում ստեղծուածի եւ մոռացութեան մատնուածի վերագնահատման ճանապարհով»:

Մարզը մօտէն ճանչցողի մը ակնոցով դիտարկումներու արդիւնք դեղագիր մը Հայաստանի չարժարուեստի մարզին համար, ուր երկու կարեւոր մատնանշում կայ. արուեստագէտ – քննադատ առողջ փոխյարաբերութեան մը, ու նորը ստեղծելու աշխատանքին մէջ հինը լաւ ճանչնալու անհրաժեշտութիւնը: Ասկէ անդին կը մնայ «հիւանդ»ի դերին ճիշդ ատանձնումը, ու վարպետութիւնը բարելաւելու անկեղծ փափաքը, որպէսզի մեր չարժարուեստով եւս հպարտանալու աւելի յաճախակի առիթներ ունենանք:

Ա. Թ.

Պայծառ, անկրկնելի տաղանդի տէր արուեստագիտուհին՝ Գոհարիկ Ղազարոսեան կը պատկանի մեր երաժշտութեան վարպետներու փառաբանուած համաստեղութեան: Մեծարժէք երգահան — դաշնակահարուհին մինչեւ իր կարճատեւ այլ գեղեցիկ կեանքին վերջ հիացում կը պատճառէր ստեղծագործական անթափառամ երիտասարդութեամբ եւ մեր կեանքին ստեղծարար ուժերուն իր սիրահարութեամբ:

Կան բազմաթիւ երաժիշտներ, – երաժըշտութեան քերականագէտներ աւելի ճիշդ պիտի ըլլար զանոնք անուանել – որոնք ամէն օր իրենց աշխատանքին կը նային, ինչպէս արհեստաւորը կ'երթայ իր գործին: Ամէն առաւօտ որոշ ժամու մէջ կ'անցնին իրենց գրասեղանին առաջ հանդարտօրէն չարունակելու նախորդ օրւան գործը, այն տեղէն ուր նախորդ ցերեկուան ճաշը կամ երեկոյեան ընթրիքը ընդհատեր էր զայն: Երբ իրենց «Սոնատ»ը կամ «Սիւիթը» աւարտած են, պիտեն, որ հիմա ալ պէտք է գրեն «Ֆիւկ» մը որուն եռաձայն պիտի գայ «Վարիացիոն»ը: Այս ընթացքը առնօրէն կանխամրտածուած երաժշտական «գրականութեան» ծրագիր մը պիտի իրագործէ հարկադրաբար: Այսպէս կառուցերը կը բարդուին կառուցներուն վրայ, բայց եթէ այս կերպ արտադրութեամբ մը երաժշտութիւնը կ'աճի քանակով, քիչ անգամ Որակը, Արուեստին մէջ բան մը կը չահի այդ ամէնէն: Գոհարիկ Ղազարոսեան, ընդհակառակն, այն երաժիշտներէն է, որոնք կանչի մը ճայնին եռաձայն մտած են Արուեստի Ուղին –որքա՜ն աւելի դիւրին եւ հանգիստ կեանք պիտի վարած ըլլար որեւէ ուրիշ բան ընելով – եւ որոնք կը ըստեղծեն այն առեն միայն երբ պարտաւորութիւնն է կիսով, որպէս արուեստ»: Ու մեծ մասը այն արուեստագէտներուն, որոնք մեր մշակոյթի ներկայացուցիչները ըլլալու հանդամանքը կը կրեն «ստուտիական փափուկ բազկաթոռներում ընկըղմուելով, ներհում են փոխադարձ հաճոյախօսութիւնների եւ «պատեհապաշտական կողմնորոշումների» անդորրաւէտ մթնոլորտում»:

Չափանիշերու կորուստը ճախողութեան մեծագոյն պատճառ կը նկատէ յօդուածագիրը ու կը յիշէ Վարդան Ամէմեանի տաղանդը, անբաւ աշխատասիրութիւնն ու նուիրումածութիւնը, որոնցմով հանդերձ սակայն կացութիւնը չի փոխուիր:

Այսքան արտքաց չէշտով մը կացութիւնը պարզելէ ետք Վ. Մելիքսեթեան վերադառնալով քննադատ – արուեստագէտ յարաբերութեան, կը գրէ. «Բանի որ խօսք եղաւ, ճնշադատի եւ արուեստագէտի միջեւ մեզանում շատ յաճախ խմորուող երկպառակութիւնների մասին, կ'ուզենայինք, մեղքի մի մասն անձամբ մեզ եւ մեր գործընկերներին վերագրելով, խոստովանել մեզանում ճնշադատութեան, որպէս ակտիւ, նախաձեռնող ու բարձր չափանիշներ հաստատող ուժի որոշակի ամլութիւնը ե՛ւ թատերական, ե՛ւ կինոարուեստի հետ առընչուող հարցերն արծարծելիս»:

Քննադատ – արուեստագէտ փոխյարաբերութիւններու բնականոնացումի անհրաժեշտութենէն ետք Վ. Մելիքսեթեան յաջորդութեան այլ ազդակ մը կը նկատէ նախորդներու ըրածին ճանաչումը: Ան կ'ըսէ. «Նոր արժէքները ծնւում են յանախ հէնց հնում ստեղծուածի եւ մոռացութեան մատնուածի վերագնահատման ճանապարհով»:

Մարզը մօտէն ճանչցողի մը ակնոցով դիտարկումներու արդիւնք դեղագիր մը Հայաստանի չարժարուեստի մարզին համար, ուր երկու կարեւոր մատնանշում կայ. արուեստագէտ – քննադատ առողջ փոխյարաբերութեան մը, ու նորը ստեղծելու աշխատանքին մէջ հինը լաւ ճանչնալու անհրաժեշտութիւնը: Ասկէ անդին կը մնայ «հիւանդ»ի դերին ճիշդ ատանձնումը, ու վարպետութիւնը բարելաւելու անկեղծ փափաքը, որպէսզի մեր չարժարուեստով եւս հպարտանալու աւելի յաճախակի առիթներ ունենանք:

Ա. Թ.

Ոչ միայն ներկայ ժամանակի, այլ նաեւ անցեալի մեծ ու փոքր արուեստագէտներ, որոնք իրենց ստեղծագործական կեանքի ընթացքին ունեցած են ինքնադատութեան ու ինքնաքննադատութեան ուժ ու կարողութիւն, ինքնաճանաչման ու ինքնագնահատման ճիշդ չափանիշներ, ինքնակատարելագործման անդադար ձգտում, ինքնակրթութեան անհագ ծարաւ, ինքնակարգապահութեան ու ինքնակարգաւորման ինքնատիրապետում, ինքնաքննադատութեան ու ինքնադատի ինքնակրկնակի ստուգատեսի ինքնաբուխ պահանջ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

– «ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ»Ը –

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ. — («Յառաջ»). —

Մանուկներու Օրը, Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի աւանդական ձեռնարկն է, տարեմուտի առթիւ, որ տեղի ունեցաւ Յունուար 24–ին, Մշակոյթի Տան վարպետական սրահը, կազմակերպութեամբ Մարսէյլի չորս մանկաճիւղերուն:

Հրաւիրուած էին, անխտիր, բոլոր հայկական դպրոցներու, միօրեայ թէ շաբաթօրեայ, աշակերտութիւնը, Մանկանց եւ պատանեկան մխիթարեաններն ու վարուժական խումբերը, ինչպէս նաեւ Կապոյտ Խաչի կայանի մանկակցող պատանիները: Սրահը լեցուն էր մանուկներով եւ ծնողքներով:

Եռուզեռ, աղմուկ, ոգեւորութիւն մէկ խօսքով մթնոլորտ կար, մթնոլորտ մը յատուկ մանուկներուն, քանի՝ իրենց Օրն էր:

Հանդէսը վարեց Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Երջանկային Վարչութեան անդամուհի՝ Ալիս Պիւլկիւրեան: Բացատրեց օրուան իմաստը, ընդգծեց Կապոյտ Խաչի մանուկ հոգածութիւնը մանուկներու նկատմամբ, ներկայացուց բոլորին յատգոյն մաղթանքներ Նոր տարուան համար եւ հրաւիրեց, մեծ եւ փոքր, չմոռնալ այն մանուկները, որոնց դէմքերուն վրայ ժպիտ չկայ տարիներէ ի վեր եւ ուրախութեան ճիչերուն փոխարէն կը լսեն ռումբերու պայթումը: Ալիս Պիւլկիւրեան կոչ ըրաւ բոլորին որ ազնիւ մասնիկ մը ունենան տատապող բոլոր մանուկներուն եւ ի մասնաւորի Լիբանանի մանուկներուն համար:

Մանուկները զուարճացան դիտելով կենդանի գծապատկերներ «Պանպիի պատմութիւնները»: Ապա, բոլոր ներկաները, մեծ թէ փոքր, հիւրասիրուեցան Կապոյտ Խաչի տիկիններու կողմէ որոնք պատրաստած էին անուշեղէններ եւ մանուկները ստացան համադամ խորհրդանիշերով լեցուած տոպրակներ: Յետոյ, տեղի ունեցաւ արտասանութեան մրցում մը: Տասնեակ մը աւելի պատանիներ, բեմ բարձր եւ համարձակութեամբ արտասանեցին: Երեք լաւագոյնները վարձատրուեցան: Սակայն, կարեւորը անչուշտ, մասնակցիլ էր, այնպէս որ բոլորն ալ արժանացան ջերմ ծափահարութիւններու:

Մարսէյլի Կապոյտ Խաչի այս ձեռնարկը գոհ ակնկալուած յաջողութիւնը եւ ծառայեց իր նպատակին քանի պատանիները զուարճացան եւ ուրախ մեկնեցան իրենց համար կազմակերպուած ցերեկոյթէն:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԼԻՈՆ

Յունուար 17, կիրակի օր, ժամը 15–ին, Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Ազգ. Յառաջ մասնաճիւղը, Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ յարակից Ազգային Տան սրահին մէջ տօնական մանուկներու Օրը:

Մասնաճիւղին վստահական նախագահուհի՝ Տիկին Մարիամ Հարիչեանի բարի գալստեան խօսքով եւ հոգի տարեկան վոգբրիկն՝ Մարիլին Տէյիրմէնճեանի անթերի կերպով արտասանած Տէրունական աղօթքով, կատարուեցաւ հանդիսութեան բացումը:

Աջակից Մանկանց Երգի Պարի Համոյթին երախաները, պատրաստած էին երգերով ու պարերով լի, ճոխ յայտագիր մը:

Գաղութին զանազան արուարձաններէն այս ուրախալի տօնին մասնակցելու համար եկող երախաները, ազատ բեմ յատկացուած այդ օրէն օգտուելով, արտասանեցին, երգեցին ու նուագեցին, ստեղծելով մեծ ոգեւորութիւն, սրահը բերնէ – բերան լեցնող խուռներամ բազմութեան մէջ:

Յայտագրին երկրորդ մասին, մասնաճիւղի ատենադպրուհի Տիկին Ե. Գասապեան հանդէս եկաւ իր հետեւեալ ուղերձով. –

«Ինչպէս որ ապրելու պահանջը, բնականօրէն մեզ կը մղէ աշխատանքի, ըմպիւռքի մէջ ալ Հայ ըլլալով ապրելու, պայքարելու եւ վերականգնելու պահանջը մղած էր արդէն իսկ Հայ Կինը 1910–ական թուականներէն՝ աշխատանքի, ըմպեղծագործութեան եւ կազմակերպուելու»:

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի եւ անոր մայր սիրտը Հ. Օ. Մխիթեան Սփիւռքի մէջ տարած գործունէութեանց մասին հակիրճ տեղեկութիւններ տալէ յետոյ, աւելցուց. –

«Նոր տարուոյ այս առաջին օրերուն չենք ուզեր ձեզ տխրեցնել, սիրելի ներկաներ: Սակայն պահ մը մտաբերենք Լիբանանի մեր հայրենակիցները: Ո՞վ դիտէ քանիերորդ անգամ Հայը կրկին կը գտնէ իր տխուր ճակատագիրը:

Ահաւասիկ, Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչը ազգային պարտականութիւն մը եւս կը ստանձնէ, ազետահար լիբանահայ ժողովուրդին օգնելու եւ այսպէսով կը շարունակուի իր սրբազան գործունէութիւններուն շարքը:

Ինչպէս կ'ըսէ հոչակաւոր դրագէտ՝ Արշակ Զօպանեան՝ Կեանքը պէտք է դէպի մեծութիւն ձգտի: Լաւագոյն է մահը, քան կեանք մը անխտանութիւնակ:

Քանի որ ան ունի մաքուր, տաք ու առոյգ սիրտ մը, մաղթենք որ 1988–ը նոր տարին աւելցնէ անոր այս ապրելու, գոյատեւելու եւ ստեղծագործելու կորովը, որպէսզի՝ ունենայ նորանոր յաջողութիւններ եւ ձգտի անոր կեանքը դէպի մեծութիւն»:

Հուսկ, Պր. Սարգիս Տօնապետեան վարչ. հանգանակութիւնը, ստեղծելով խանդավառութիւն, ուր եղան սրտաբուխ նուիրատուութիւններ: Եւ վերջապէս, կաղանդ հայրիկը այցելեց ի մեծ ուրախութիւն ներկաներուն, բաշխելով նուէրներ երախաներուն:

ԱՄՊՐՈՊ

ՇԱՐՎԻԷՕ Ս. ՆՇԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ԱՄԱՆՈՐԻ ՀԱՆԴԷՍԸ

Յունուար 24, կիրակի, կէսօրէ վերջ, ժամը 15–ին, Ս. Նշան Եկեղեցւոյ վարժարանի աւանդական Ամանորի հանդէսը տեղի ունեցաւ Եկեղեցւոյ կից Ազգային Տան ձիպրայէլ Պահատուբեան սրահին մէջ հրաւիրեալ տեղւոյն թաղեցի ժողովուրդին ներկայութեամբ:

Նախ վարժարանի ուսուցիչ եւ տեղւոյն հոգեւոր հովիւ՝ Վրթանէս Ա. քահանայ Տէրտէրեան Տէրունական աղօթքէն վերջ հրաւիրեց Ազգային Մխիթեան Նախագահ՝ Պր. Արիս Խաչատուրեանը որ բացումը կատարէ: Այս առթիւ նախ ներկայ հրաւիրեալներուն բարի գալուստ մաղթեց եւ իր ուրախութիւնը եւ շնորհաւորութիւնները յայտնեց աշակերտութեան ծնողաց որ կը մասնակցին Ամանորի այս աղուոր հանդէսին: Ապա խօսքը տուաւ տեղւոյն հոգեւոր հովիւին, ան ըսաւ թէ մենք հոս հաւաքուած ենք բարի եւ ազնիւ գաղափարներ հրապարակ դնելու, ճիշդ այսօր երրորդ տարին է որ մեր միօրեայ դպրոցը՝ կը չարունակէ ունենալով 12 փոքրիկ աշակերտներ, որոնք ամէն տարի Ամանորի հանդէսը կը կատարեն: Ես անձնապէս պիտի խնդրէի ծնողքներէն որ պզտիկները միշտ կիրակի օրերը եկեղեցի առաջնորդեն եւ սորվին հայ դպրութեան դերը հայ եկեղեցւոյ մէջ: «Ես միշտ ըսած եմ եւ նորէն կը կրկնեմ հայերէնի առօրեայ գործածութիւնը միշտ պէտք է ըլլայ ընտանեկան յարկերէն ներս, աւելի ծնողաց եւ զաւակներուն միջեւ, օգուտ մը ըլլայ անոնց հայապահպանման դաստիարակութեան:

Այս տարի բացառիկ ըլլալով աշակերտները հայերէն ոտանաւորներ արտասանեցին եւ թէ աշակերտներէն երեք հոգի երգչախումբով նուագեցին քանի մը երգեր Ազնիւ Գրիգորեանի, Սանտրին Նազարեանի եւ Լեւոն Գասապօղլուեանի կողմէ ներկայ ժողովուրդին զնահատանքին արժանացան ծափահարութիւնով, չնորհիւ տեղւոյն հոգեւոր հովիւին անձնուէր ջանքերուն:

Տեղւոյն թաղեցիներէն Պր. Սահակ Վարդանեան եւ Ազգային Միութեան անդամներէն՝ Պր. Վազգէն Յովսէփեան ներկայ հրաւիրեալներուն նուագեցին, ժողովուրդը խանդավառուած լսեկրնան պարել եւ բոլորին կողմէ գնահատուեցան:

12 աշակերտներուն նուէրները եւ ներկայ հրաւիրեալներուն սեղանները ուտելիքները եւ խմիչքները, ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս տրամադրութեան Սերժ Պահատուբեանի կողմէ: Այս հանդիսութեանց առաջին անգամն է որ եկեղեցւոյ եւ վարժարանի բարերար՝ Տէր եւ Տիկին Ճիպրայէլ Պահատուբեան ամբողջ կը բացակայէր ատիպղտական դործ մը թերամով: Այս տարի Կրկին Նիքոլա Եապլըքով պատառ մը նուիրած էր, ինչպէս նաեւ պզտիկ հայկական նկար մը չրջանակով Պր. Արտաշէս Մելգոնեան: Թօմպոլա քաշուեցաւ, մեծ պատառ չհեցաւ Պր. Սերժ Պահատուբեանի զաւակը, իսկ պզտիկ նկարը վարժարանի աշակերտներէն Վիրժին Տիմօն:

Եւ այսպէսով վարժարանի Ամանորի հանդէսը չատ տպաւորիչ անցաւ մինչեւ ուշ ժամանակ, տեղւոյն Ազգային Միութեան եւ տեղւոյն հոգեւոր հովիւին չնասէր գործունէութեան, ներկայ ժողովուրդին գնահատանքին արժանացան:

Վրթանէս Ա. քահանայի հուսկ բանքին յետոյ միաբերան երգուած «Հայր Մեր»ով վերջ գտաւ հանդիսութիւնը եւ ժողովուրդը գոհ տպաւորութեամբ մեկնեցաւ:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԸՍՏՈՒ ԱՐԱՒԱՏՔ

ՏԷՐ – ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ
կը ցուցադրէ 100 գործեր.
1975 — 1987
Յունուար 29–էն Մարտ 5:

Այս առթիւ ցուցասրահին (Galerie Gorosane, 18, rue du Roule, Paris 1er) տնօրէնութիւնը կը հեշտէ որ առանց Մօրիս Տէր – Մարգարեանի վճռականութեան, գործին, տաղանդին այդ ցուցասրահը թերեւս այլեւս գոյութիւն չունենար եւ այս ցուցահանդէսը կը միտի անոր ընծայել այն մեծարանքը որու արժանի է:

ԽԱՐԻՍԽԷՆ ՀԵՌՈՒ

(Վ. Է Գ)

ՆԻԿՈՂՈՍ ՍԱՐԱՖԵԱՆ

ՄԱՄԱ ԱՌԱՋԻՆ

Ե.

Շոայլ էր ու որկրամոլ: Շոայլութեամբ ու որկրամոլութեամբ կը մեծցնէր իր աղջիկը, զոր տեղւորած էր Ֆրանսական գիշերօթիկ վարժարան մը: Շոայլութեան ու քէֆի մէջ մեծցած էր Տիկին Ազաւնի: Կովկաս՝ անոր երկիրը բերրի եւ ուրախ էր եղած մինչեւ պատերազմին սկիզբը, Հարուստ էր հայրը: Ոչ մէկ բանէ զրկուած էր:

Դասախրակութեամբ վեր էր արեւմտահայ կիներէն: Քաղաքավարութեամբ նոյնպէս: Ու ճիշդ այդ էր պատճառը, որ տոքթոր Ալեմտաղեան կը հիանար ամէնէն աւելի անոր եւ առհասարակ ռուսահայ կիներուն վրայ:

– *Մերիները հասարակ են քիչ մը, թէեւ աւելի աշխատասէր, բայց ռուսահայ կիները, եղ այր, արթուն ու հաղորդական են: Կարելի է չուտով մտերմանալ հետերնին, կարելի է խօսիլ ուեէ նիւթի մասին:*

Պէտք չէ մոռնալ, որ գրեթէ գեղեցիկ էր Տիկին Ազաւնին: Ու տխրութիւնը, հառաչ իր անզգայ ու դէր կերպարանքին՝ տուած էր իրեն արտասովոր քաղցրութիւն մը:

Տոքթորը երկար ատենէ ի վեր ինկած էր անոր եռուէն՝ առանց յաջողութեան: Այրին բռնուած էր երիտասարդ Ռուսի մը, որուն հետ կը տեսնուէր կանոնաւորապէս՝ չաբաթը անգամ մը:

Խելօք ու խորամանկ էր տոքթորին հանդէպ՝ իր բոլոր վերաբերումներուն մէջ: Տոքթոր Ալեմտաղեանէն նիւթական օգնութիւններ կը ստանար ատեն – ատեն: Ու մեծ եղաւ բժիշկին զարմանքը, երբ մանելով անոր տունէն ներս, գտաւ զայն դինով վիճակի մը մէջ: Տոքթորը անհուն ուրախութիւն մը զգաց յանկարծ: Քիչ վերջը թեւերուն մէջ առած կնոջ գլուխը՝ կը համբուրէր զայն բարբարոս ծարաւով մը: Այրին կը խնդար մերթ ընդ մերթ ու ձեռքով ճակատը կը չիփէր: Կարմիր աչքերը կը բռնար ու կը նայէր մարդուն, որուն սիրտը կը դողար այդ պայծառ նայուածքին դիմաց: Անոր սիրտը կը դողար չար մտածումներէն: Այրին կը ցնցուէր մերթ ընդ մերթ՝ գինիի ազդեցութեան տակ: Անիկա երկարած էր մահճակալին վրայ ու մարդուն թեւերուն մէջ: Կը տատապէր ստամոքսի խանգարումէն: Կը վառէին անոր այտերը, որոնց վրայ տաեն – տաեն արցունքի կաթիլներ կը գլորէին: Կը չարժէին անոր բարակ, թափանցիկ ռունգերը: Ու կը փայլէին ներկուած չրթունքները ելեկտրական լոյսին տակ, որ կախուած էր մահճակալին վրայ:

Գինի ուզեց դարձեալ: Ու տոքթորը զբաղած բերաւ: Այրին խմեց ու միւսը լեցուց եռեւ – եռեւ բաժակները՝ խմելով ինքն ալ: Աղին անգին դառնալով՝ վեր էր ելած անոր քղանցքը: Ու անոր մերկ ազդրերուն, անոր արուքներուն վրայ կը թափառէին մարդուն չրթունքները: Մինչ այդ՝ տոքթորը կղպած էր արդէն դուռը եւ պատուհանին վարագոյրը վար քաշած: Կնոջ մը մարմինէն գատ ոչ մէկ բան կ'երեւար այլեւս անոր աչքին: Կը մերկացնէր զայն՝ արդէն քիչ – քիչ, ըսկզբան կօշիկներէն, գուլպաներէն: Կինը հազիւ կ'ընդդիմանար: Կ'այրէր տաքէն ու անտեղեակ բոլորովին՝ ինքզինքին՝ մերթ կուլար, մերթ կը խնդար:

– Մի՛ ... մի ... մեղք եմ, – կը չչնջար ան տաեն տաեն:

– Հանուէ որ հանգստանաս, ճանիկս:

– Չփորձէք դէշ բան մը անել, տոքթոր, մեղք եմ, ուժ չկայ վրաս ...

– Չէ՛, չէ՛ ... հանուէ:

Ու կինը կը հնազանդէր: Անոր աչքերը ուժ չունէին այլեւս բացուելու: Արցունքը առատօրէն կը հոսէր հիմա՝ անոնց ուռած կոպերուն մէջէն: Անոր թեւերը կը կախուէին ու կը կառչէին մերթ ընդ մերթ՝ մարդուն, որուն սիրտը կը զարնէր, ի տես ճերմակ ու մսուտ մարմնին, որ երազ մ'էր տարիներով եւ որուն մատները կը սեղմէին կնոջ ծիծերը, մինչ դինին կ'աշխատէր ու միտքը կը սարսռային անոր ուժէն:

Տոքթորը կ'աճապարէր: Ան կ'անտեսէր տատապանքը կնոջ ու կը վանէր ամէն բան մտածում իր ուղեղէն: Ուրիշ անգամ ե՞րբ այսպիսի առիթի մը պիտի հանդիպէր դարձեալ...

***

Կիրակուս ուշ տուն դարձաւ: Տոքթորը կնոջ քով նստած՝ տուրճ կը խմէր: Սեղանին վրայ Զարուհի թափած էր լուսանկարներու դէզ մը: Սենեակը լեցուած էր ծխախոտի ծուխով: Կիրակոս՝ նեղուելով հանդերձ այս բոլորէն՝ զապեց ինքզինքը:

– Ճաշը պատրա՞ստ է, – ըսաւ ան:

– Չէ՛:

– Ինչո՞ւ կ'ուճապարես – վրայ բերաւ տոքթորը. – Դէֆդ տեղն է այսօր, չատ ուրախ կ'երեւաս:

– Ինչի՞ չըլլամ, ինչի՞, տոքթոր. միշտ էլ իմ քէֆս տեղն է:

(Շար. 27)

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՑՍԱԿԻ

Տիկին Ժոզէֆին Ստեփանեանի մահուան առթիւ եղած են հետեւեալ նուէրները.– Սթեֆէն Ստեփանեան 2000 Ֆր., Էմ – Օ – Էմ Անֆան տիւ Լիբան 3000 Ֆրանք Անարատ Յղութեան Քոյրերու Վարժարանին, Մատուր Աատուրեան 1000 Ֆր. Անարատ Յղութեան Քոյրերու Վարժարանին: Մարսէյլի Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ՝ Արսէն Տէր–Զաքարեան ընտ. 500 Ֆր., Վարուժան Պոզաճեան 500 Ֆր., Էքսէրճեան ընտ. 500 Ֆ., Մարի – Ֆրանս Էքսէրճեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Արամ Սարեան 500 Ֆր. եւ 500 Ֆր. Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ մշակութային կեդրոնին: Աշոտ Մալաքեան 500 Ֆր. Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ մշակութային կեդրոնին, Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ մշակութային կեդրոն 500 Ֆր. եկեղեցւոյ:

Տէր եւ Տիկին Վահան 500 Ֆր. Էս – Օ – Էս Լիբան, Տէր եւ Տիկին Վարդգէս Հարպոյեան 300 Ֆր. Էս – Օ – Էս Լիբան, Մխսաք Միսաքեան ընտ. 400 Ֆր. Անարատ Յղութեան Քոյրերու դպրոցին, Տիկին Սիրվարդ Աթիկեան 200 Ֆր. Եկեղեցիին, Տիկին Էլիզ Զրբաչեան 250 Ֆր. Եկեղեցիին, Տիկին Նեւրիկ Միւզիքեան 500 Ֆր. Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ մշակութային կեդրոնին, Տէր եւ Տիկին Կրեկոսար Դաւիթեան 100 Ֆր. Եկեղեցիին, Գէորգ Գէորգեան 100 Ֆր., Փիէր Գումուճեան 100 Ֆր. Վենետիկի դպրոցին, Տիկին Հայկուհի Շալճեան եւ զաւակները 100 Ֆ. Հայ Քոյրերու դպրոցին, Կարօ Յովսէփեան 100 Ֆր. Հայ Քոյրերու դպրոցին, Ժաք Պօղոսեան 100 Ֆր. Ս. Գրիգոր մշակութային կեդրոնին, Հրաչեան ընտանիք 300 Ֆր. եւ Տիկին Ա. Փօլատեան 200 Ֆր. Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ մշակութային կեդրոնին:

ԾՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑ ՄԱՋԻ Անթէռ – Պուա – Կոլոմպ եւ Արժանթէյլի Ակնունի մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները Փետրուար 1, երկուշաբթի, ժամը 20·30–ին:

CENTRE CULTUREL
rue Robert Lavergne — ASNIERES

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ՍԱԿԵՐԸ

Փետրուար մէկէն

Ինչպէս յայտարարած էինք, «Յառաջ»ի բաժանորդագրութեան սակերը, որոնք անփոփոխ մնացած էին 1986 Մարտ 1–էն ի վեր, յաւելում պիտի կրեն Փետրուար մէկէն սկսեալ:

Մեր հաւատարիմ բաժանորդները դիւրաւ կը հասկնան, թէ «Յառաջ», որու միակ եկամուտները կ'ապահովեն բաժնեգիւներն ու ծանուցումները (եաեւ, անշուշտ բարգաւաճման փոնտին եղած ինճնաբուխ նուէրները) չի կրնար այլ կերպ ապահովել իր կանոնաւոր հրատարակութիւնը, երբ տեւականօրէն ենթակայ է թուղթի, աշխատավարձի, առաքման, թղթատարի, ընկերային տուրճերու, եւլն., եւլն., յաւելումներու:

Փետրուար մէկէն սկսեալ նոր սակերն են. —

ՖՐԱՆՍԱ
Տարեկան 700 Ֆր.
Վեցամսեայ 360 Ֆր.

Գալով արտասահմանի, պարտինճ վերանշդել բաժանորդագրութիւնները, եանի թղթատարի ծախճը շատ զգալի տարբերութիւն ունի: Այսպէս նոր սակերն են. —

Տարեկան (շաբաթական առաքում) 850 ֆրանճ:

Տարեկան (ամէնօրեայ առաքում, Եւրոպա) 1000 Ֆրանճ:

(Եւրոպայի մեր այն բաժանորդները որոնք կը նախընտրեն շաբաթական մէկ առաքում, կրնան դիմել թերթիս վարչութեան փոփոխութեան համար):

Օդանաւային թղթատարով առաքումներու սակերուն համար, դիմել թերթիս վարչութեան:

Մինչեւ Փետրուար 1, մեր բաժանորդները կրնան օգտուիլ ներկայ պայմաններէն, փակելու համար իրենց առկախ հաշիւները կամ վճարելու նոր շրջանը:

Ընդհանակալութիւն
վարչութիւն
«ՅԱՌԱՋ»Ի

VALENCE

RADIO A

La section ARTIVA de la Croix Bleue de Valence animera deux émissions sur «*Radio A*» SPECIALE ENFANTS DU LIBAN.
Le Dimanche 7 février de 9h30 à 13h
Le Dimanche 14 février de 9h30 à 13h
Avec la participation de nombreux invités.
Nous comptons sur la solidarité des communautés arméniennes de Valence, Romans et les environs.

ԼԻՈՆԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ
CERCLE LYONNAIS
DES FEMMES ARMENIENNES

ՄԵԾԱՐԱՆՔԻ ԵՐԵԿՈՅԹ

երգահան եւ խմբավար՝
Գուրգէն Ալէմշահ-ի
մահուան 40–ամեակի առթիւ:

կը քանախօսէ՝
ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆ
երգահան – խմբավար՝
«Սիփան – Կոմիտաս» *երգչախումբի*

Ուրբաթ, Փետ. 5,
երեկոյեան ժամը 8·30–ին
Ազգային Տան սրահին մէջ

Ալէմշահի կենսագրական գիծերը եւ իր գործերէն ունկնդրութիւններ
Հայկական երաժշտութեան գեղագիտական սկզբունքներուն առընչուող հարցեր:

Dans la Grande Salle
de l'Espace Arménien
40, rue d'Arménie
69003 Lyon

ՆԱԻԱՍԱՐԴ

Պարախումբը

Մարսէյլի մէջ

ՄԱՐՏ 12ին, ԺԱՄԸ 20·30ԻՆ
OPERA

նախաձեռնութեամբ
ԿԱՊՈՑ ՄԱՋԻ
ՄԱՐՍԷՅԼ ՔԱՂԱՔԻ
ՄԱՄՆԱՁԻՒՂԻՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

ՏԷՄԻՆ. – Ռուբէն Կէնճոյեան 100 Ֆր.:
ՄԱՐՍԷՅԼ. – Տիկին Ռոզ Տոթռամեան 100 Ֆր.:

ԱՒ Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

երգչուհի՝
ԱՍՏՂԻԿ ԱՌԱՔԵԼԵԱՆԻ
եւ երգահան՝
ԳՈՒՐԳԷՆ ԱԼԷՄՇԱՀԻ

Սիփան – Կոմիտաս *երգչախումբը վերհրատարակած է՝*

ՆՈՐ CASSETTE ՄԸ

Նախկին 78 tours սալերէն արտատրուած՝

Nostalgie

ԿԱՐՕՏ : S. K. 1000

Յայտագիրը կը պարունակէ. –

FACE I —
8 *մեներգներ Աստղիկ Առաքելեանի մեկնաբանութեամբ եւ դաշնակի ընկերակցութեամբ՝ Գ. Ալէմշահի:*

FACE II —
Symphonique նուագախումբի համար գրուած 4 գործեր:
Ղեկավարութեան տակ՝ Գ. Ալէմշահի.

Փնտռել. –
Սիփան — Կոմիտաս *երգչախումբի անդամներուն եւ հետեւեալ հասցեները մօտ. –*

M.C.A. d'Alfortville
9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
Librairie H. Samuelian
51, rue Mr. le Prince, 75006 Paris
M.C. A. Décines
15, rue de 24 Avril 1915, 69150 Décines
Télécondorcet
175, ave. Jean Jaurès, 92140 Clamart
Librairie Palouyan
9, rue de Trévise, 75009 Paris
Hay Disc
35, rue Lamartine, 75009 Paris
MARSEILLE - MCA
(Vahram Djarayan) 12-14 rue St. Bazile

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

57ՐԴ ՏԱՐԵԿԱՆ ՅԵՐԵԿՈՅԹ

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋԱՆԻ

Կիրակի Մարտ 6, կէսօրէ վերջ ժամը 14·30–ին
MAISON DE LA CHIMIE
28 bis, rue Saint Dominique, Paris 7e (M° Invalides)

Հայկական պարեր եւ երգեր — Սկաուտական զաւեշաններ՝ հայերէն պիտի ներկայացուին նաեւ տեսարաններ Ազատալիոյ ճէմպորիէն եւ Հայերուն մասնակցութիւնը.

Մի՛ջնարարին յուշագրութիւն եւ պուֆէ
Հանդէսին կը մասնակցին ֆրանսական սկաուտական խումբեր ինչպէս նաեւ Հայ Արիներու Միութեան Մարսէյլի եւ Լիոնի Շրջանները:

—— Մուտք՝ 50 Ֆրանճ — Երախաներուն՝ ձրի ——

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՈՒՒՑԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԶԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՇԱՐԱՆ, ԵԻԱՅԼՆ)

FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»
83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h. 30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE

ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻԷ

Խնամուած աշխատանք — Travail soigné

Meubles Ghazarian
4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance
Z. I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"